JESUIT-KRAUSS-MCCORMICK LIBRARY
3 9967 00001 3172

AUGUSTANA THEOLOGICAL SEMINARY
SCRIPTURA SACRA
SOLA FIDE
ILLINOIS
Ex Libris
Forsander

OLAVUS PETRI

2

SAMLADE SKRIFTER

AF

OLAVUS PETRI

UTGIFNA AF SVERIGES KRISTLIGA STUDENTRÖRELSES FÖRLAG UNDER REDAKTION AF
BENGT HESSELMAN

MED ETT FÖRORD AF
HARALD HJÄRNE
OCH LITTERATURHISTORISKA INLEDNINGAR AF
KNUT B. WESTMAN

TRYCKT HOS ALMQVIST & WIKSELLS BOKTRYCKERI-A.-B. I UPSALA

AUGUSTANA THEOLOGICAL SEMINARY LIBRARY ROCK ISLAND, ILLINOIS

AUGUSTANA THEOLOGICAL
SEMINARY LIBRARY
ROCK ISLAND, ILLINOIS

SAMLADE SKRIFTER

AF

OLAVUS PETRI

ANDRA BANDET

SVERIGES KRISTLIGA STUDENTRÖRELSES FÖRLAG, UPSALA
(L. NORBLADS BOKHANDEL, UPSALA, I DISTRIBUTION)

RR
350
.P42
1914

UPPSALA 1915
ALMQVIST & WIKSELLS BOKTRYCKERI-A.-B.

AUGUSTANA THEOLOGICAL SEMINARY
LIBRARY
ROCK ISLAND — ILLINOIS

INNEHÅLL.

Sid.

Inledning af KNUT B. WESTMAN IX

En nyttog postilla 1528 1

Een handbock pååå Swensko 1529 311

En liten ingong j then helga scrifft 1529 369

Orsack hwar före Messan böör wara på thet tungomål som then menjghe man forstondelighit är 1531 389

Then Swenska Messan 1531 405

Then Swenska Messan (utdrag ur upplagorna af 1535 och 1537) 427

Een lijten boock ther vthi forclarat warder hwar igenom menniskian får then ewigha salighetena 1535 449

Swenske songer eller wisor 1536 521

Bihang: Några Gudhelige Wijsor (fragment af psalmboken af år 1530) 561

INLEDNING.

1. En nyttig postilla.

GENOM Västerås riksdags beslut 1527 var det fastslaget, att Guds ord skulle allestädes i riket rent predikas. En af Olavus Petris angelägnaste omsorger under de närmaste åren blef att arbeta på, att detta beslut också skulle kunna sättas i verket.

Till den ändan blef det omedelbart nödvändigt att utgifva en postilla. Nya Testamentet fanns ju på svenska, men många klerker beklagade sig för Olavus, såsom han själf säger, öfver att de icke förmådde hjälpa sig med blotta texten; orden måste direkt läggas dem i munnen.

Så utgaf Olavus 1528 denna postilla, tryckt på Kungl. boktryckeriet. Den är, såsom företalet upplyser, öfversatt från den nyaste tyska postillan — att denna var af Luther, säges icke, liksom icke heller öfversättarens namn anges. Arbetet har gått fort; Olavus är medveten om, att brister finnas både i öfversättningen och tryckningen. Tillika har han under arbetet funnit, att den tyska postillan icke var riktigt lämplig för svenska förhållanden; han nämner särskildt, att det i densamma är tal om en del missbruk i kristenheten, hvilket till äfventyrs icke är alldeles tjänligt för dem, som ännu äro svaga, utan allenast för dem, som äro något grundade i skriften. Därför afbröt han arbetet tidigare än planeradt var, och utlofvar i stället en ny enkel postilla öfver hela årets evangelietexter, sådan att den kunde förstås af hvar man och väcka minsta möjliga förargelse bland de svaga — ett löfte, som han infriade 1530. Till dess må nu, säger han, detta verk brukas af dem, som äro något förfarna i skriften och förmå däraf taga hvad som är tjänligt och förbättra, där brister finnas.

I det skick denna postilla sålunda fått omfattar den endast en del af sommarhalfåret, från påskdagen till 7. söndagen efter

Trefaldighet. Förutom på söndagarna under denna tid förekomma predikningar på annandag och tredjedag påsk och pingst samt Kristi himmelsfärdsdag; för några dagar förekomma dubbla predikningar,[1] så att hela antalet blir 27. Utläggningarna böra, såsom det ock säges på titelbladet, kunna tjäna som exempel för behandlingen äfven af andra texter.

Det är Luthers kyrkopostillas sommardel, »Auslegung der Evangelien von Ostern bis aufs Advent», som Olavus företagit sig att öfversätta. Den utgafs 1526 i Wittenberg af Luthers lärde och litterate vän Stephan Roth (senare stadsskrifvare och skolinspektör i Zwickau, † 1546). Den efter texten till hvarje predikan införda, i några korta punkter sammanfattade »Summan» af texten är hämtad ur de evangeliska predikodispositioner på latin (»Indices in Evangelia Dominicalia», Wittenberg 1524), som utgifvits af Luthers bekante medhjälpare och förtrogne, pomraren Johannes Bugenhagen (kyrkoherde, senare professor i Wittenberg, död 1558).

Ungefär hälften af nämnda del af postillan är det, som Olavus öfversatt. Evangelietexterna äro hämtade ur 1526 års öfversättning af Nya Testamentet. Bugenhagens »Summor» äro med. Öfversättningen är i allmänhet ganska trogen och afvikelserna icke så stora. Tre af Luthers dubblettpredikningar (på 4. och 5. söndagarna efter påsk samt på Kristi himmelsfärdsdag) äro uteslutna. Bland mera anmärkningsvärda afvikelser i texten må nämnas en stark sammandragning af slutet af predikan på tredjedag påsk, där Luther polemiserar mot katolsk botpraxis, och en uteslutning af ett par berättelser om onda andars spökerier i slutet af predikan på 2. söndagen efter Trefaldighet.

2. En handbok på svenska.

Olavus Petris kyrkohandbok på svenska utkom i Stockholm (Kungl. boktryckeriet) under författarens eget namn den 28 april 1529. Den innehåller ritual för kyrkliga förrättningar: dop, vig-

[1] På påskdagen är det tre predikningar (s. 5—11, 11—25, 25—35); registret (s. 4) upptager med orätt endast två. Annandag påsk är det däremot endast en predikan (s. 35—50; enligt registret två).

sel, kyrktagning, sjukbesök, vigning af lik, jordfästning, missdådares dödsberedelse.

Såsom anledning till utgifvandet angifves i företalet, att vid det i början af samma år hållna kyrkomötet i Örebro förhandlats om dopets förrättande på svenska och om att anvisningar borde utges för prästernas sjukbesök. Dessa förhandlingar — som icke satt något spår efter sig i kyrkomötets den 7 febr. 1529 daterade beslut — hafva, säger Olavus, föranledt honom att utgifva ritual såväl för de båda nämnda som för andra förrättningar. Ett yttrande i bokens efterskrift ger en förklaring på, att arbetet kunnat utföras så hastigt som på mindre än 3 månader: de meddelade formulären torde redan tidigare ha varit i bruk i Stockholm.

Handboken motsvarar ett katolskt Manuale. Af de i ett sådant vid denna tid i Sverige förekommande förrättningarna äro åtskilliga stillatigande uteslutna såsom oförenliga med evangelisk åskådning; hit höra mässor för de döda samt benediktioner öfver gudstjänstliga föremål, öfver matvaror m. m. De medtagna ritualen äro icke allenast öfversatta till svenska — en åtgärd, som försvaras i början af företalet —, utan äfven i åtskilliga stycken förändrade till närmare öfverensstämmelse med skriften. Dock äro reformerna jämförelsevis varsamma; de hålla sig ungefär på den linje, som uppdrogs på Örebromötet, där de gängse kyrkliga ceremonierna icke afskaffades utan erhöllo en evangelisk tolkning. Anledningen till denna varsamhet anger Olavus själf: »den läglighet här är i landet, där folket ganska litet hafver härtilldags hört af Guds ord». Som exempel kan nämnas bibehållandet af de två unktionerna vid dopet samt — visserligen fakultativt — af sista smörjelsen. Han vill emellertid, att prästerna skola lära folket att icke tillskrifva dessa ceremonier större vikt än tillbörligt är.

Tysk-evangeliska liturgiska förebilder torde Olavus endast ha haft på en punkt, nämligen beträffande dopritualet, där han nära ansluter sig till Luthers »Taufbüchlein» — betecknande nog till dennas tidigare, konservativare upplaga af 1523, ej till den senare, i evangelisk anda starkt reviderade af 1526. För öfrigt torde han ha arbetat självständigt. Hans handbok är icke allenast Sveriges, utan hela den evangeliska världens första reformerade agenda.

Den svenska handboken blef icke officiellt påbjuden; dess formulär stodo till fri användning för präster, som så önskade. Det kyrkliga läget under detta reformationens första skede kräfde, att de liturgiska nyheterna först fingo komma såsom alternativ. Att boken blef använd, ser man däraf, att Olavus på några år fick ombesörja två nya upplagor (1533 och 1537). De äro till innehållet oförändrade. Med den följande upplagan (af 1541) har Olavus däremot icke haft någon befattning; Georg Norman har på den satt sin prägel; den har undergått en genomgripande omarbetning och fått en mera officiell karaktär. Men utgångspunkten för hela den följande agendariska utvecklingen i Sverige ligger i Olavus' handbok af 1529.[1]

3. En liten ingång i den heliga skrift.

Utkom i Stockholm (Kungl. boktryckeriet) 1529.

Denna skrift är i det väsentliga en öfversättning från ett tyskt original. Skolmästaren i Plauen (i Sachsen) Johann Toltz (senare präst, död som kyrkoherde i Reichenbach 1573) utarbetade för kristendomsundervisningen på högre stadiet i sin skola en »Handbüchlein für junge Christen», som han sände till Wittenberg för att där approberas af universitetsmyndigheterna och tryckas. Bokens granskning anförtroddes åt Bugenhagen, som i ett förord i den tyska upplagan, dateradt i dec. 1525, rekommenderar den. Ungefär samtidigt som i Wittenberg utkom den äfven på plattyska i Rostock (1526).

Arbetet är en enkel och kortfattad orientering i kristendomens grundtankar, uppställd i form af förklaring öfver vissa huvudbegrepp — den metod som Melankton användt i sina »Loci communes». Ståndpunkten är klart luthersk. Arbetet vann mycken spridning — kanske dock mera såsom kompendium i evangelisk lära för vuxna än som skolbok — och blef många gånger omtryckt.

Olavus har alltså företagit sig att öfversätta det och anbe-

[1] Aftryck och noggrann analys af denna i O. Quensels »Bidrag till svenska liturgiens historia, I» 1890).

faller det i sitt företal såsom genom sina begreppsförklaringar erbjudande en god inledning till skriftens studium; däraf ock den nya titel han gifvit det. Hans öfversättning är verkställd från den plattyska upplagan, såsom framgår bl. a. af den omständigheten, att han har med ett stycke (om synden, s. 384 f.), som är tillsatt i denna upplaga och icke finns i den högtyska. Öfversättningen håller sig rätt nära originalet, ehuru den icke är ordagrann och en och annan punkt blifvit närmare utförd med egna tillsatser. Två stycken på slutet (om Guds välsignelse samt om Guds försyn och hemliga verkan, s. 385—7) äro tillfogade af Olavus.

Arbetet upplefde äfven i Sverige en ny upplaga (1538). Det blef från svenskan öfversatt till danska och utgifvet i Malmö 1529 samt i utvidgad upplaga i Viborg 1530.[1]

4. Hvarför mässan bör vara på svenska.

»Orsak, hvárför mässan bör vara på det tungomål, som den menige man förståndeligt är» utkom i Stockholm (Kungl. boktryckeriet) under Olavus' namn den 10 maj 1531. Den är att betrakta såsom en försvarsskrift för den vid samma tid för första gången utgifna svenska evangeliska mässan.

Denna hade redan i några år användts i Stockholm och några andra städer. Men den hade väckt kritik, och mot en hufvudpunkt i denna kritik, gällande modersmålets användning, uppträder Olavus här med ett försvar. Hans hufvudargument är gripet ur den evangeliska gudstjänstens innersta väsen: mässan är en nattvard,

[1] Den förmodan har framställts (KLEMMING, Sveriges bibliografi, s. 206 f.), att ett i Uppsala Universitetsbibliotek befintligt fragment av boken (omfattande s. 380 r. 15—s. 386 r. 21 och ordagrant lika med motsvarande stycke i 1529 års upplaga) skulle tillhöra en upplaga äldre än 1529. För denna förmodan kunde möjligen den omständigheten tala, att den sista meningen i företalet till 1529 års upplaga — där det säges, att läsaren nu först må öfva sig med hvad som här bjudes: inom kort skall han få samma stycken och flera därtill i utförligare framställning — onekligen skulle passa ännu bättre i en bok från 1527 eller början af 1528 än i en från 1529 (1538 är meningen struken); de planerade utförligare framställningarna skulle vi då, åtminstone till någon del, ha att återfinna i skrifterna från senare hälften af 1528 (Sakramenten, Äktenskapet, Klosterlefverne, Guds ord och människors bud). Afgöras kan frågan f. n. icke.

nattvarden är gifven till samma ändamål som ordet — att vi skola sätta tro till Guds nåd i Kristus —, därför måste den ock vara förbunden med begripliga ord, att man må höra och tro. Historiska bevis komma till: apostlarna höllo nattvard på hebreiska, kaldeiska, grekiska och latin efter de folk, bland hvilka de predikade; »hvi skulle då vårt svenska mål vara så föraktligt, att man icke skulle få göra det på svenska? Vi svenske höra ock Gudi till såväl som annat folk, och det mål vi hafva det har Gud gifvit oss, såväl som han har gifvit de hebreer, greker och latiner deras tungomål» (s. 394). Här ligger i den religiösa självständighetsförklaringen också en nationell. Vidare bemötas traditionalismens argument: den latinska mässan har seden för sig — »vi skola tillse hvad rätt är och icke hvad vant är» (s. 399); detta bör afgöras på ett allmänt koncilium — »vi hafva Guds ord för oss, där vi skola rätta oss efter» (s. 400). »Men Gud gifve oss alla ett rätt förstånd till att veta och efterfölja hans heliga vilja i denna saken och allt annat. Amen.»

5. Den svenska mässan.

»Den svenska mässan, efter som hon nu hålles i Stockholm, med orsaker hvarför hon så hållen varder» utkom i Stockholm (Kungl. boktryckeriet) 1531.

Sedan omkr. 1525 hade mässan på svenska hållits i Stockholm vid sidan af den sedvanliga latinska. Detta var den största och afgörande kultändring, som måste följa på anslutningen till reformationens principer. Konung Gustaf hade vid riksdagen i Strängnäs 1529 gentemot klagomål från konservativt håll förklarat sig icke kunna förbjuda den nya mässan, då den angafs vara i öfverensstämmelse med Guds ord, ehuru han icke heller påbjöd den. Valet stod alltså fritt; dock torde det väl icke hafva varit på så många håll, som den nya seden antogs.

Först 1531 utgaf Olavus sin mässa i tryck. Den är försedd med ett företal, som med anknytning till den väl strax förut utgifna skriften om mässans tungomål upptager till diskussion en annan af de anmärkningar, som riktats mot den nya gudstjänsten i Stockholm: att den äfven till innehållet afvek från den latinska. För-

svaret mot denna anmärkning föres väsentligen genom ett historiskt resonnemang: på apostlarnas tid och några hundra år efteråt firades nattvarden helt enkelt efter Kristi instiftelse; på sådant sätt kan man alltså äfven nu göra det; de olika delarna af den latinska mässan — äfven dess som viktigast ansedda parti, mässkanon — ha tillkommit senare vid olika tider och äro ej heller öfverallt lika; de höra till sådant, som efter tidernas läglighet kan förändras. Några ord ägnas ock åt korstecknets umbärlighet. Någon mera ingående dogmatisk kritik af den katolska åskådningen om mässan gifves ej här; en sådan finnes i den 1528 utgifna skriften om sakramenten.

Olavus' mässa[1] är en kritisk bearbetning af den romerska medeltidsmässan, som därigenom blifvit förvandlad till en evangelisk nattvardsgudstjänst. Han synes ha haft tyska förebilder (t. ex. Luthers »Formula missæ» 1523 och »Deutsche Messe» 1526), men har genomgående använt dem fritt. Bland de af honom själf författade partierna må nämnas syndabekännelsen (»Jag fattig, syndig' människa»...), som alltsedan förblifvit ett bestående moment i svensk gudstjänst. Predikan omnämnes icke; det förutsättes, att den föregår mässan — en sed, som torde ha rötter i katolsk tid och som under detta skede af reformationen, då den gamla latinska mässan fortfarande var mest i bruk, anbefallde sig såsom den lämpligaste. Ett egendomligt drag är, att sambandet med kyrkoåret är brutet: de gamla perikoperna äro borttagna och ersatta med lectio continua ur brefven och evangelierna, ett kapitel eller ett halft hvarje söndag.[2] Anledningen är utan tvifvel önskan att föra människorna in i skriftens fullhet; äfven Luther har haft denna tanke, ehuru han af praktiska skäl bibehållit perikoperna.

1535 års nya upplaga af mässan liknar på det närmaste upplagan af 1531. Med dennas företal är nu skriften om mässans tungomål sammanslagen. I bihanget, som 1531 endast innehållit några alternativ till introituspsalmer och kollekter (s. 419—426), har nu tillfogats 14 skriftstycken, 5 ur brefven och 9 ur evangelierna,

[1] Aftryck och analys i O. Quensels »Bidrag till svenska liturgiens historia, II» (1893); jfr äfven C. R. Martin, »Sveriges första svenska mässa» (1901).

[2] Endast i händelse att detta skulle uppväcka förargelse kunde man — enligt en anmärkning i bihanget (s. 426) — använda de gamla perikoperna.

valda tydligen såsom evangeliska kärnställen, att användas såsom alternativ till lectio continua — en idé, som äfven den kan återföras på Luther.

I 1537 års upplaga har bihanget undergått nya och betydelsefulla förändringar. Introitus- och gradualemomenten ha modifierats i konservativ riktning (de kunna äfven få sjungas på latin), episteltexterna kunna alternativt hämtas ur de nyligen på svenska utkomna gammaltestamentliga vishetsböckerna (Ordspråksboken, Syrak, Vishetens bok), och det 1531 afskurna sambandet med kyrkoåret börjar återknytas genom hänförandet af ett antal kollekter i den nu ökade samlingen af sådana till bestämda högtidsdagar samt genom en hänvisning till möjligheten att åtminstone tills vidare använda de gamla evangelieperikoperna.

Nästa upplaga kom 1541 under Georg Normans auspicier; den är officiellt påbjuden, företalet är struket och texten är åtskilligt modifierad: bl. a. är predikan införd i mässan och användandet af de gamla epistel- och evangelietexterna gjordt till ett normalt alternativ.

6. Hvarigenom människan får den eviga saligheten.

»En liten bok, däruti förklaradt varder, hvarigenom människan får den eviga saligheten, om det sker af hennes förtjänst eller af Guds blotta nåd och barmhärtighet» utkom i Stockholm (Kungl. boktryckeriet) under Olavus' namn den 22 juli 1535.

I denna skrift ger Olavus sin utförligaste och klaraste framställning af den evangeliska åskådningens kärnpunkt, som han alltifrån »En nyttig undervisning» 1526 varit inne på många gånger från olika håll. Inledningsvis framhålles, hurusom denna punkt i skriften tydligast belyses i Romarbrefvet och Galaterbrefvet; en bättre framställning än där kan icke gifvas, men en enkel utredning kan nog behöfvas, i synnerhet som oförståndiga människor nu, sedan genom Guds nåd den rätta läran kommit i dagen, med orätt säga, att genom denna lära goda gärningar förkastas. Att denna beskyllning är oriktig, framgår tydligt nog af de böcker, som förut utgifvits, särskildt Postillan; här upptages nu emellertid denna fråga på nytt.

Boken består af fyra afdelningar: 1) om hvad Guds lag kräfver och huru människan icke kan blifva rättfärdig genom lagens gärningar (s. 454—466); 2) om Guds nåd och barmhärtighet genom Kristus och huru saligheten vinnes genom tron därpå (s. 466—487); 3) om trons frukter i goda gärningar (s. 487—499); 4) utredning af skriftställen, som synas tala emot trosrättfärdigheten (s. 499—515). Till sist kommer en sammanfattning af bokens väsentliga innehåll i 57 korta teser (s. 515—520).

Man finner i detta arbete det mognaste och mest genomtänkta uttrycket för Olavus' dogmatiska ståndpunkt och hans förkunnelses hufvudinnehåll.

7. Svenska sånger.

»Svenska sånger eller visor nu på nytt prentade, förökade och under en annan skick än tillförene utsatte» utkom i Stockholm (Kungl. boktryckeriet) 1536.

Detta är den första fullständigt bevarade psalmbok på svenska. Men såsom redan titeln gifver vid handen, är det icke den första tryckta; före den har, såsom man nu vet, Olavus Petri utsändt två psalmboksupplagor, af 1526 och 1530.

Upplagan af 1526 är nu förlorad. Vi veta emellertid genom en dansk öfversättning från 1529, att de tre psalmerna: »Den som vill en kristen heta», »O Jesu Krist, som mandom tog» och »O Herre Gud af himmelrik», hvilka äfven förekomma i 1530 års upplaga (s. 563—5), redan funnos i denna. Så är säkert ock förhållandet med »Vi som lefva på världen här» och »Förbarma dig Gud öfver mig» (s. 566, 567 f.), hvilka äro intagna i begrafningsformuläret i 1529 års handbok, och förmodligen med alla de 10 psalmer, som bilda hufvudstommen af 1530 års upplaga.

»Några gudeliga visor, utdragne af den heliga skrift, de där tjäna till att sjungas i den kristeliga församlingen» är titeln på upplagan af 1530. Af densamma finnes ett fragment i behåll (aftryckt s. 563—9), omfattande bokens förra del och innehållande 10 psalmer. Dessutom vet man, att boken har innehållit en senare afdelning med 5 psalmer. — Af de 10 äro de 4 första original af Olavus Petri; två af dem, som återfinnas i vår nu gällande psalm-

bok (n:r 21 »O Fader vår, barmhärtig god» och n:r 49 »O Jesu Krist, som mandom tog»), ge synnerligen goda uttryck åt hans religiösa grundtankar (de båda öfriga äro budordspsalmen »Den som vill en kristen heta» och »O Herre Gud af himmelrik»). De öfriga äro mestadels öfversättningar från tyska reformationspsalmer, somliga återgående på medeltida original. Bland dem återfinnas 4 i vår nuvarande psalmbok (n:r 17 »Vi tro på en allsmäktig Gud», n:r 26 »Vi på jorden lefva här», n:r 152 »Jesus Kristus är vår hälsa» och n:r 60 »En jungfru födde ett barn idag»). — Bland de 5 psalmerna i senare afdelningen utgjordes de 4 första af de starkt polemiska, antipapistiska sånger, som sedan återkomma i ett bihang till 1536 års psalmbok; de synas vara författade af en annars okänd Olaf Svensson. Den femte synes hafva varit identisk med psalmen »Kristus den rätte Herren» (s. 555).

Psalmboken af 1536 är betydligt utvidgad; den innehåller 46 psalmer, hvartill kommer ett bihang (här ej aftryckt) »Några visor enfaldeliga utsatta för dem, som lust hafva att kväda eller höra om Antikristum och hans väsende», omfattande Olaf Svenssons nyssnämnda 4 polemiska sånger. Ett förord talar om den andliga sångens betydelse och omnämner äfven några af de grupper af psalmer, som förekomma i boken. Först äro de sånger satta, som äro direkt hämtade ur evangelierna och af ålder brukats i kyrkans tider på latin: Benedictus (Sakarias' lofsång, Luk. 1), Magnificat (Marias lofsång hos Elisabet, Luk. 1) och Nunc dimittis (Simeons lofsång, Luk. 2). Med dessa är ock att sammanföra den närmast följande ambrosianska hymnen Te deum. Dessa 4 hymner ha i den katolska ritualen för de »kanoniska tiderna» en fast plats i söndagens morgon- (Te deum, Benedictus) och aftongudstjänster (Magnificat, Nunc dimittis). — Därnäst komma, efter en Credopsalm, 4 parabelpsalmer ur Nya Testamentet (s. 528—533), 9 omskrifningar af psalmer ur Psaltaren (s. 534—540) — däribland »Vår Gud är oss en väldig borg», som här för första gången gör sitt intåg i Sverige — samt 2 budordspsalmer (s. 540—2). — Följa så psalmerna från 1530, såvida de icke blifvit inplacerade i någon af föregående grupper. — Bland de återstående kan urskiljas en särskild grupp (s. 549—554), omnämnd i företalet (»somliga efter några latinska hymner utsatta, som i förtiden hafva i kyrkan brukade varit») och återgående på latinska origi-

nal, som haft användning vid gudstjänsten, de flesta af dem i aftongudstjänster under olika delar af kyrkoåret.[1] Här visar sig hos Olavus samma tendens till ett närmande till kyrkoåret, som man kan iakttaga i 1537 års upplaga af Mässan.

Af de i 1536 års psalmbok nytillkomna psalmerna torde man kunna antaga Olavus såsom författare till 4 (2 parabelpsalmer: »Gud varder liknad vid en man» s. 528 f. och »Enom konung täcktes det så» s. 529 f.; vidare »En sång om Guds ord emot människors stadgar» s. 556 f. och bröllopspsalmen »Gud som allting skapade» s. 557); de öfriga äro öfversatta — stundom med rätt fri bearbetning — från latinska hymner eller tyska reformationspsalmer.

Från 1536 års psalmbok utgår hela det följande svenska psalmboksarbetet. Alla dess psalmer utom en äro med i psalmboken af 1695, och i vår Wallinska psalmbok ha vi ännu med 17 (eller om några, som undergått en starkare bearbetning, medräknas, 22) af dem.

[1] För upplysningarna om sammanhanget mellan psalmboken och de vid den katolska gudstjänsten brukade hymnerna har jag att tacka prof. E. Rodhe.

Knut B. Westman.

En nyttog poſtil
la ofuer någhor fåå Euãgelia
aff ſommardelen / ther man
må tagha itt ſått och grund
aff huru all Euangelia ſom
hår icke inſatt åre vth
lågias och forcla
ras ſkole.
MDXXviij
Stocholm.

EPter många enfallughe clerker haffua beclaghat sich, ath the icke wel kunde behielpa sich medh blotta texten j Euangelio, och ther epter predika for theras almogha, äre här nw någhre vttydilse och predikan vthsette på en stoor deel aff the Euangelier som läses j tidegerden om somaren, och ära mest dragne vthur then tyska postillan som nw nylegast giord är, aff huilko vthtydelse kan taghas itt sätt til ath vthtydha andra Euangelia, doch epter the endeels swåra ära til förstå, och fanss at the icke så fulleligha tiente for allom som doch wel behöffdes, wordo the icke aldeles vthsatta til ändan öffuer hela året, och somt forty at ther vthinnan röres emillan åt om många misbrukningar som j christenhetenne vpkommen ära, thet til euentyrs icke alztinges wille tiäna for them som än nw suaghe ära, vtan aleenast for them som j scrifftene någhot grundadhe ära, ther fore wort thet arbetet affslaghit och affkortat, j then mening at man inna en stackot tijdh må låta vthgå en annor slätt postilla på Euangelien öffuer hela året, then ther huar man tiena må, och aff huar man förståås kan, och ther the swagha som minst aff förarghas kunna, Ther forinnan mågha the bruka thenna vthtydhelsen som j scrifftenne någhot förfarne ära, och the som weta ther aff vthtagha och giffua androm före så mykit the fornimma at huariom och enom tienar, och the som sielffue förstå och förbätra kunna huar någon brist finnes, antingen på vthsettiarens eller på prentarens wägna, ty thetta arbete toogs före medh hastugheet, och haffuer til euenturs icke så granneligha warit öffuerseedt som thet hadhe behöfft, När then andra postillan vthgår skal ther näst gudz hielp bätre vpseende på wara.

Hwar och någhor wille hasteliga weta på hwilka söndagar och andra högtides daghar tesse fåå sermoner lydhandes äro, och på hwad blad the jgen finnas skolo, Så är här jtt kort register vthsatt,

ther man sich epter rätta kan, och äro sådana sermoner snart jgen fundne, när man giffuer acht på thet taal som oghan påå bladhen beteknat är, än thå aff försumelse tilkommet är, ath på första otta bladhen är sådana numerus eller taal til baka bliffuen.

En predican påå pascha dagh på första bladhet. [s. 5]
En annor predican påå pascha dagh påå xi bladhet. [s. 25]
Annan dagh påscha en predican på xvi bladhet. [s. 35]
Så och än en predican påå samma dagh medh en vnderwisning om sacramentet påå xvij bladhet. [s. 37]
Tisdaghen j påschana en predican på xxiij bladhet. [s. 50]
Påå första söndaghen epter påscha en predican på xxix bl. [s. 61]
En annor predican påå samma söndagh xxxiiij bladhet. [s. 72]
Annan söndagh epter påscha xlj bl. [s. 86]
En annor predican påå samma söndag xlviij bla. [s. 100]
Then tredhie söndaghen på lij bladhet. [s. 109]
Fierde söndaghen lviij bladh. [s. 122]
Femte söndaghen lxv bladh. [s. 136]
Påå helge Torsdagh en predican påå lxx bla. [s. 146]
Söndaghen epter helge Torsdagh lxxvij bla. [s. 160]
Påå pinsdagadagh lxxxij bladh. [s. 171]
En annor predican på samma dagh lxxxviij bla. [s. 184]
Månedaghen j pinsdagana xcij bl. [s. 194]
Tijsdaghen j pinsdagana xcvij bladh. [s. 204]
Helga trefaldigheetz söndagh cij bl. [s. 213]
Första söndagh epter helga trefoldigheet cix bl. [s. 230]
Annan söndaghen cxiij bla. [s. 237]
Tredhie söndaghen cxx bladhet. [s. 252]
Fierde söndaghen cxxiiij bla. [s. 261]
Femte söndaghen cxxxi bl. [s. 276]
Siette söndaghen cxxxvi bl. [s. 286]
En annor predican på samma söndagh cxlj bl. [s. 296]
Siwnde söndaghen cxlv bl. [s. 303]

Finis

Om påscha dagh

Euangelium Marci xvj

OCh thå sabbatz daghen framgongen war, gingo Maria magdalene, och Maria jacobi, och Solome, Och köpte welluktandes krydder, på thet at the skulle komma och smöria honom, och påå then ena sabbatz daghen komme the til graffuen ganska bittidha thå solen redho vpgick, och sadhe emellen sich sielffua, Hoo skal afuältra oss stenen fråå grifftennes dör? och thå the sågho til, såghe the stenen wara åffuältradhan, then ganska stoor war, och när the jngongne woro vthi grafuen, sågho the een vng man sittiandes på höghra sidhon kläddan vthi härlighit hwit kläde, och the woro förfäradhe

Thå sadhe han til them, Warer icke förfärade j söken Jesum aff Nazareth som korsfester war han är vpstonden, han är icke här, Sy rummet ther the hadhe lagdt honom, men gåår bort och säyer hans läriungar och Petro, at han går fram fore jdher vthi Galileam, ther skolen j fåå see honom, så som han jdher sagdt haffuer, Och the gingo hasteligha ther vth, och flydde jfrå graffuen, ty them war bäffuing och häpenheet påå kommen, icke heller sadhe the noghot för noghrom, ty the räddes,

Summa af thetta euangelio

j Först är här seyandes huad nytto och gagn Christi vpstondelse medh sich haffuer, nemlig, ath aff Christi vpstondelse haffue wij woro rätferdigheet, j Cor. xv. Roma iiij. och vj

ij Ther aff at wij see Christum wara vpstonden aff dödha, styrkes
Hoosee. xiij wor troo, ty så haffuer gudh sagdt genom Hoseam propheten, Dödh iach wil wara thin dödh, Och tw heluite iach wil vpsluka tich etc,

iij Thetta troor icke menniskiones fornufft, ther före gåå quinnorne bort och köpa krydder at the skola smöria Christi lecamen,

iiij Alt thet quinnerne här göra thet skeer epter menniskios sätt, ther fore forkastar herren thet, straffandes theres otroheet,

Aff Jesu Christi vpståndelses frucht och macht

Såsom thet är icke noogh at aleena weta historien aff wor herres pino, Såå är thet och icke noogh ath wij wete, huru och när wor herre Christus är vpstonden, Vtan man moste och predica och weta, then nytto och gagn som är j Christi pino och vpstondelse, nemlig, huadh han haffuer foruerffuat oss ther medh Ty när man aleena predicar hestorien huru thet tilgåt är, är thet en onyttig predikan, som dieffwulen och ogudhactiga menniskior jw så wel weta läsa och forstå som andre, men när man predicar til huadh Christi pina och vpstondelse tiänar, så är thet en nyttig och tröstelig predikan,

Christus haffuer sielff vttrykt sine pines och vpstondelses nytto ther han sadhe til quinnerne (som Matheus bescriffuer) Fruchter nw icke, gåår och forkunner thet for mina brödher at the gåå jn j Galileam ther skole the fåå see mich, Thetta är thet första ordh som the hörde aff Christo sedhan han war vpstonden aff dödha, ther han stadfester medh alla the predikor och welgerninga som til förenne skedda wore, och han them beuisat hade nemligh, at the skulle gella oss vppå, ther fore at han her forekommer och kallar the Christna sina brödher, som ther vppå troo, och see thet doch icke som apostlanar, Han töffuar icke så länge ath wij bådhe honom ther om ath wij måtte warda hans brödder, Ho wil nw beröma sich aff stora fortiänst, ther han noghot medh fortiäna wil? Huadh hade apostlana fortiänt?

Petrus nekade Christum tree resor, the andra läriungana rymde alle j fråå honom, ja förlöpare och forrädare motte han wel hafua kallat them och icke brödher, Ther fore är them sådana bodskap sändt aff blotta nådhene och barmhertigheet, som apostlana och wel kende sielffue påå then tijdhen, wij fornimme thet och wel, när synden wil dragha oss til fördömelse, Thet är jtt trösteligit ordh ath Christus wil kalla oss sina brödher som äre syndare och skalkar,

Nw mädhan Christus är wor brodher som han här j ewangelio sielff sägher, huadh kan oss thå wara skadelighit, eller huadh kan oss fattas? likeruis som thet är medh ködzlige brödher, såå gåår thet och her til, kötzliga brödher haffua ägodelar som them allom tilhöra, haffua alla en fadher och jtt arff, elles wore the icke brödher, Såå haffue wij och ägodelar til hopa medh Christo, wij haffue en fadher och jtt arff, huilkit arff icke warder teste mindre ath thet skifftes j monga deler, såsom annat arff, vtan warder jw större jw mera thet skifftes och partas, ty thet är jtt andelighit arff, men werdlzlighit arff forminskas jw mera thet skifftes och partas, medh thet andeliga arffuet är thet icke såå vtan then ther jtt stycke haffuer han haffuer thet alt samman,

Nw wele wij see til huadh Christi arffuedel är, honom hörer dödhen och lijffuet til, synd och nådh och alt thet j hemelen och påå jordenne är, Ewig sanning, starcheet, wijsheet, rätferdigheet, han styrer och rådher offuer all ting, offuer hunger och törst, offuer löcko och olöcko, offuer alt thet man tenckia kan, bådhe j hemelrike och j iorderike, ey aleena offuer andelig ting, vtan jemwäl offuer lekamlig ting, och summa summarum, Han haffuer all ting j sinne hand, bådhe ewig och timelig, När som iach nw troor påå honom så warder jach deelachtig aff alt thet honom tilhörer, och fåår ther icke aleenast en part aff, vtan fåår thet alt samman som han haffuer, ena ewigha wijsheet, ena ewiga retferdigheet, ena ewiga starcheet, och wardher en herre, regerandes offuer all ting, jach fåår huarken hunger eller törst, ey skole heller synderna fortryckia mich, Ey skal iach rädhas for dödhen eller

dieffwulen, och jngen ting skole mich fattas om iach troor vppå Christum, såsom honom sielffuom ey noghot fattas, Her måå man nw forstå the ordh som ståå häär och ther j prophetherna, besynnerliga j psalmerne ther Dauid såå sägher, The rike moste haffua brist och hungra, men the som sökia herran fattas jntit gott, och än sägher han, Herren weet theres daghar som godhe äre, och theres arffuedeel bliffuer til ewig tijdh, The komma icke til skensel j then onda tidhen, och j then dyra tijdhen skole the haffua nogh, Och noghot ther epther sägher han, Jach haffuer warit vng och är worden gammal, och iach haffuer än nw aldrig seet then rätferdigha wara offuer giffnan, eller hans åffödha sökia epter brödh, Thet haffuer alt samman medh sich ath wij äre Christi brödher wordne, icke aff wor fortiänist, vtan aff gudz nådhe, ja huar gudh wille gifwa oss thetta ath kenna j hiertat huadh thet haffuer jnbära wara Christi brodher, finge wij wel fornimma at thet är jntit ringa ting, men nw läte wij thet gåå genom thet ena örat jn och genom thet andra vth och giffue ther ey mera acht vppå,

Psal. xxxiij
Psal. xxxvj

Och thetta är thet som S. Paulus så högdt beprisar til the Romare ther han sägher, The som driffuas aff gudz anda the äre gudz barn, för ty j haffuen icke fåått träldomsens anda åther til rädhogha, vtan j haffuen fåått vtkorada barns anda, j huilkom wij ropom, abba käre fader, then samme anden förszäkrar wor anda ath wij ärom gudz barn, äro wij nw barn thå äro wij och arffwingar, nemlig gudz arffwingar och Christi medharffuingar, om wij annars lidom medh honom at wij och medh honom komma måghom til herligheten,

Roma. viij

Then titel ath wij kallas Christi brödher, är så högh ath jtt mennisklegit hierta thet jngalunde besinna kan, såå ath när then helge ande icke giffuer nådhena, thå kan jngen seya ath Christus är hans brodher, ty ath sådana seya dristar menniskiones fornuft sich icke til, och huar thet än så hende ath man sadhe Christum wara sin brodher medh munnen vtan then helge andes jngifft, så haller doch hiertat ther jntit vtaff, thet är aff nödhenne ath man kenner thet j hiertat, at hiertat haffuer ther en hugnath och tröst

aff, annars är thet ey annat än skrymterij, När tw thet finner sanskylleliga j hiertat at Christus är thin brodher, så warder thet tich jtt sådana ting ath tw snarare haffuer thet stilla jnne medh tich än tw sägher ther noghot aff, ja wara Christi brodher är jtt såå stoort och dråpelighit ting, ath tich än skal wilia komma jtt twiffuel ther vdinnan om thet och skulle kunna wara mögelighit ath tw skulle kunna wara hans brodher, men the som så aleena ropa medh munnen, Christus är wor brodher, äre icke aff then rätta andan, medh en christen man gåår thet fast annars til. och är jtt vndelighit ting, så ath kötet och menniskies kraffter forfäras ther offuer, och dristar sich icke fulleliga til ath seya eller bekenna ther noghot aff,

Ther skole wij winleggia oss om ath wij sådana ey aleenest höre medh lekammelig öron, vtan at wij och måtte kennat j hiertat at wij äre Christi brödher, och när thet skeer warde wij icke såå dristige til at säya så, vtan mykit heller vndrandes ther vppå, The rättsinnoge Chrisne beröma sich jcke mykit ther aff at the äre Christi bröder, vtan gåå j stoor fructan föractandis sich siälffua och tänkia såå wid sich, O iach arma syndoga menniskia, som ful är medh all synd och ondsko, skal jach nw warda såå wärdig at gudz son skal wara min broder? Huru kommer iach arma älende creatur ther til? och förskräckes ther öffuer, betractar och öffuerlägger thet i sitt hierta, ther hörer wisseliga mykit til at man sådana troo kan, ja när wij thet såå kände som thet j sannind är, moste man döö strax j samma stundh, För ty menniskian som är kööt och blodh, kan icke förstå sådana andelighen ting, menniskiones hierta såå länge hon är i thetta liffuernet är alt för ängt och trångdt ther til, at thet skulle kunna begripa sådana, Men j thet andra liffuet ther wår hiärta warda widare och rummare thåå fåå wij rätzliga känna thet wij genom orden hört haffue, J S. Johannis euangelio säger Christus til Mariam magdalenam sins dödz och vpstondelses nytto och brukning mykit clarare vth, ther han sägher, Gack bortt til mina bröder och säg them, iach far op til min fader och til edhan fader, til min gudh och til idhan gudh, Thetta är och itt aff the hugnelige ord ther wij må

Johan. xx.

trösta oss wid, lika som Christus wille säya, Gack borth Maria, och sägh mine läriungar som flydde j frå mich, the ther wäl hade förtiänt straff och ewinnerligen fördömilse, at thenna min vpståndilse är skedt them til godo (thet är) at genom min vpståndilse är thet ther tilkommit, ath min fader är theres fader, och min gudh är theres gudh, Thetta äre fåå ordh, men the haffua noghot märkeligit inbära, nemlig, at wij och kunne haffua ena såå stora tröst och förhop til gudh såsom Christus hans eghen son siälffuer haffuer, Hoo kan ena så stora och obegripeliga frögdt tänkia eller besinna, sedher vttryckia och vtsäya, at en arm syndog menniskia kan kalla gud sin fader och sin gudh, lika som Christus siälffuer?

Hebre. ij. Psal. xxj. Then som epistelen til the Hebreer giort haffuer, haffuer wel besinnat och behiertat the ordh j psalmen, som om Christo såå lydandis äro, Titt nampn skal iach förkunna minom brödhrom, och mit j fårsamblingene skal iach prisa tich, För ty om en wärldzlig herre wåre som sich såå wille förnidra at han wille säya til en tiuff, förrädare eller och en arm spetälsk man, tu äst min brodher, thet wåre iw jtt stort ting och huar man skulle vndra ther vppå, Men ath thenne koningen som j sin herligheet sitter påå gudz sin faders högre hand, säger til en arm syndare, tu äst min broder, thet actar och behiertar ingen, och ingen wil thet alwarligha besinna, ther doch all wor högsta trösth och hop påhänger, emot syndenne, döden, dieffwllen och laghen som clagar påå oss, ja emoth alt thet onda som oss skada kan både til liff och siäl är thet wor högsta tröst at Christus är wor broder

Nu epter thet at wij som äre här j kööt och blodh, liggia vnder all sorg och bedröffuelse, såå wil thet fölia här aff ath medh thenna wor broder moste thet och såå tilgåå, annars wore han oss j alt wort wäsende icke liker, Ther före påå thet at han motthe wara oss liker, såå haffuer och han smakat och försökt sorg och bedröffuilse såå wäl som wij och är såå worden oss liker, ath wij och skole wara honom like jghen i hans wäsende och herligheet, Thetta haller epistelen til

Hebre. ij. the Hebreer inne ther hon såå lyder, Epter barnen haffwa köt och

blodh, är och han thes delactig worden pååt thet han skulle genom döden, nederläggia honom som döden j woldh hade (thet är) diäffuullen, och göra them frij som j alt theres leffuerne genom dödzens räddhoga til träldom tilbundhne wore, ty han anammade icke nogher stadz änglanar, vtan Abrahams sädh anamar han, ther före moste han j all stycke wara brödrene liker, pååt thet han skulle wara barmhertig, och en trogen öffwerste präster för gudhi at försona folksens synder, för ty ther aff at han wart pinther och frestadher, kan han frelsa them som frestas,

S. Paulus haffuer beslutat medh fåå ordh både Christi dödz och vpståndelses nytto och brukningh ther han sägher til the Romare, Christus är vthgiffuen för wore synder skul, och för woro rättfärdighet skul, är han vpwächter (thet är) medh sin dödh och pino haffuer Christus blijdhkat wor hemmelska fader som wij förtörnat hade och han haffuer giort fyllest medh sin dödh för wora synder, och han är vpstånden ighen aff döda pååt thet at wij skole warda goda och rettferdiga menniskior och wandhra her epter j jtt nyyt och ärligit leffuerne, och här medh är thet noog j thetta sinne Roma. iiij

En nyttog predikan huru man skal gåå til gudz bordh,

EPter thet at aff påuans lagh och stadga så vpkommet är at man plägar almenneliga gå til gudz bordh om påschana, ther före är thet aff nödenne at ther warder och noghot vmtalat huru man skal thå skicka sich ther vdinnan, epter nog förmodendis är at hwar man icke weth huru han thetta sacrament som här vtskiptis bruka skal, och epter thetta högwärdiga sacramentit Christi lekamen och blodh haffwer i nogher stycke warit misbrukat, wil man nw thet her föregiffwa huru thet wardher misbrukat, och huru thet wardher rätt brukat epter Christi meningh och insätielse,

Först är besinnandes ath her til dags haffuer man såå lärdt huru en skulle wara ther wiss vppå, och troo thet fast ath sanna Christi lecamen är j brödh och Christi blodh j wijn, thet är thet stycke som

man aleenest plägade foregiffua, och meente man thå wara wel predicat när man kunde komma folkit ther til at the thet trodde, Sedhen haffuer man farit til och frågat folkit om the och haffua begiärat thetta sacramentit, men til huadh, och for huadh saker skul man thet begiära skulle, haffuer jngen achtat och man haffuer icke thet achtat ath ena sådana troo, ther man troor thetta wara Christi lekamen och bloodh, kan och diäffwulen och ochristna menniskior haffua, Thet är lätt ath troo thenne artikel, For ty, kan iach troo ath Christus är vpstonden aff dödha, Jtem han haffuer gåått genom stenen som lågh for graffuenne och giorde jnte holl epter sich, Jtem kan iach troo at han är jnkommen genom lychta dörar och haffuer ther jntit sönder brutit, såå at hans sanna lekamen och träädh wore til lika både j jtt rwm, Så kan iach wel troo ath hans lekamen och bloodh är j brödh och j wijn,

Ther före är thet itt ringa ting at man läter thet bliffwa ther widh at man thetta troor, Men sådana troo och begiär är intit när noog til thetta sacramente, Såå at alle the som icke mera weta här aff och icke högre troo och begiäre haffwa her til, the skole bliffwa her j fråå, för ty när man giffuer sådana menniskior thetta sacramentet the ey större troo haffua, thåå är thet fögo bäther än som man gåffwe thet itt oskäligit creatur sacramentene til en spott och wanheder, ther före skal man tänkia her til at man wet här mera aff, eller och intit gåår her til, Och om thet än ey annars wara kunde vtan at man iw moste see genom finger medh thet misbruk som her vdinnen vpkommit är, moste man doch medh tidhen annerledes tänkia her til at thet motte komma j thet rätta bruket, at thet såå när kunde komma, at ingen staddes til sacramentit medh mindre han fråghat och ranssakat worde, huru han her om til sinnes wore, om han och rätzligha wiste huadh thetta sacrament wore, huad thet betydde och huar före man thet anamma skulle, Men nw moste man mykit lijdha såå länghe Euangelium wardher menniskiomen noghot mera kunnogt,

Såå skulle man handla her medh som man plägar handla medh

jtt barn eller en annan then man döpa skal, När man haffuer honom til dopet, thå är thet icke noogh at han weet at thet är doop, och at thet är itt sacrament insatt aff gudhi, thet är och icke noog at man spör honom til om han wil wara döpth, thet man pläghar aller senast göra, men först plägar man såå fråga honom, wedersakar tu diäffuullen och alla hans gerningar och wäsende? Sedhan frågar man, Troor tu på gudh fader, son och then helgha anda? Ther fråghar döparen honom om han haffuer ena rätta troo, om han weet huadh han her sökier, och för huars skuldh han ther kommen är, och til huadh han thet sacramentit bruka skal, mykit mere skulle thet och her så gå til medh thetta sacramentit, at först förhördes om han wore ther beqwämeligh til at han thet anamma skulle, och såå torffte man icke giffua honom thetta högwärdigha sacrament som ther icke wore skickelighen til, Men the som aleena omgåå medh then förbe-rördha troo ath the troo Christi lekamen wara j brödh och hans blodh j wijn, the tänkia intit widare ther om, gåå til och anamma sacramentit, och halla thet för ena godha gerning menandes ther medh wara noogh, och göra thet for then skull at thet såå jnsätt och j sedhwane är, ath man såå göra skall, The såå göra the göra lika som then ther frågat worde for huar skul han läte döpa sich, och han swarade at han icke wiste for huar skull han thet giorde, vtan epter thet såå jnsätt är, och han såge en annan såå göra, will han och göra thet medh hallandes thet for ena godha gerning,

Nw kan man icke större smäleck göra thetta höguerdiga sacramentit än ath man haller thet j sådana motto for ena godha gerning, For ty thet är en godh gerning man gör enom androm til godo, och thet moste wara hans gerning som gerningena gör, Men thetta sacramentit är icke wor, vtan gudz gerning, Ther en tiänar sich sielff medh och vnfåår och anamar welgerningar, Ther före såå mykit som gudz gerningar och mina gerningar skil ååt, såå mykit skil ther och ååt at man halder thetta sacramentit for gudz gerning och för woro gerning, Så måå man wel kunna merrkia thet her aff, at thet är sacramentene en försmädhelse och en

gudz laster, ath man haller thet for woro gerning och icke gudz welgerning aleena, Ty gudh göör oss til godho medh sacramentet och icke wij honom,

Ther före skulle man såå fråga folkit som wil gåå her til, Först skulle man spöria huad thetta sacramentit är? Såå skal han swara som thet anamma wil, Ordhen (äre thetta sacramentit) som Christus talade j sin ytersta natward, seyandes, Tagher thetta är min lekamen som warder vtgiffuen for jder, Thetta är min blodh som för jder vtgutin warder til syndernes förlatilse, Sedhan at han til tesse ordh jnsatte brödh och wijn vnder huilkin är hans lekamen och blodh til jtt wist och fast wårtekn och jnsegel at the ordh skole wara san, Såå skal man ytterligare fråga honom til huad sådana ordh godh äre som Christus ther sadhe och gaff wårtekn til? Thå skal han swara, Ther äre the godh til at jach skal troo ther vppå och jcke at jach thet gör för noghra godha gerning then jach kunde göra gudhi ther medh vtan at jach troor ther vppå aff alt mit hierta jntit twiflandes at thet jw såå är som orden lydha, Huru lydha orden? Såå lydha the Thetta är mit lekamen som för jdher vtgiffwet warder, Tesse ordh säger han til alla them som sacramentit vndfåå, ther före moste tu och fast halla tich ther wedh såå seyandes, ther före komber jach och begierar sacramentet, at jach troor at hans lekamen är vtgiffuin för mich, och hans blodh är för mich vtguten, vppå thet at min troo kan ther medh förstärkias, ther före wil jach anamma thetta wårtekn, Then thetta jcke göra kan ey eller troor, han skal wid sin siel tilgörandes jcke gåå her til, för ty ther en såsdana troo jcke är j hiertat, ther är thet alt förlorat werk,

See nw til huru när thenne troon och then andra troon (som til forenne omtalades) komma til samman, For ty när tw än troor at thetta sacramentet är Christi lekamen och bloodh, äst tw likawel ther aff jntit forbätrat, och til huadh är thet tich nyttight? diäffwulen troor och thet samma, men huadh hielper thet honom? tw gör ther ey mera medh en ena gerning, och haffuer ey mera nytto ther aff, än jtt monstracie ther thet ståår vdinnan, eller itt kläde

ther thet ligger vppå, for ty tw äst icke itt sådana kaar som ther är bequemelighit til, ther thetta sacrament kan wärka vdinnan, Men när then troon komber som ordhen fattar och sägher, Tesse ordhen haffuer Christus sagdt, och iach troor at thet är sant och wil dö ther vppå, och är ther wiss vppå at han är ther sielffuer, at han är mich giffuin och är min eeghen såå at jach anammar honom lika som mina eghna äghodelar som gudh mich skenkt och giffuit haffuer, Thetta är longt j fråå then andra tronne som her til förenne omtalades, för ty aff then troon haffuer tu jntit, men tesse troon haffuer medh sich och giffuer tich alt thet som orden jnnehalla,

Thetta är nw sagt med thet första, såå lenge at man kan medh tidhen komma ther til at sacramentet warder jngom giffuit, medh mindre man weet först hans troo, och at han är ther skickelighen til at han thet fatta kan, och kan beuisa och försuara sina troo,

Såå är thet ȝch mykit aff nödhenne for the saker skul, at sacramenten äre och for then skul vthwertes jnsat at man bekenner och beuisar ther medh sina troo, at han warder openbar för werdlenne at han är Christen, for ty at för gudhi hade wij noogh ther aff at wij satte troo til euangelium, Nw wil han och haffua oss ther til her vppå jordenne, at wij tiene huar annan, och bekenne medh noger wårteekn then troo som wij haffue j hiertat, och thet är dopet och thetta sacramentit, medh munnen moste wij bekenna euangelium och anamma sacramentit ther vppå til jtt wårteekn, at werlden weta skal at wij äre Christne, och ther medh är jach wiss för mina persone at gudh är mich nådhig och gunstigh, för werldenne haffuer jach och thet giordt at hon weet huad hon skal halla mich före, När tu thetta icke gör j sådana acht som nw sagt är, huad wilt tu thå göra när sacramentit? Eller om thet skulle kosta halsen och förfölielse påå komme för Christi troo skul, huru wille tu thå beuisa tich wara en Christen? Jtem när dödhen komber och tu moste döö, och dieffuullen komber och gör tich bekymber? om tu thå wille seya, ja jach troor at jach haffuer fåått sacramentit, jach troor sannerliga at thet är Christi lekamen och blodh,

thå swarar dieffuullen tich jgen, ja thet troor jach och, så hielper tich thå then troon jntit, och dieffuullen haffuer sååvunnet och kombet tich aff weghen at tich sedhan jntit ståår til hielpande,

Men när tu segher sååSy tu tyran eller dieffuul och dödh, jach haffuer anammat sacramentit j huilko haffuer min herre Christus mich genom sin ordh tilsagdt at hans lekamen och blodh hörer mich til, ther troor iach vppå, och icke aleena troor iach thet tw troor at thet är Christi lekamen och bloodh, vtan jemwel at thet är mich alt saman giffwit som Christi ordh jnnehalla, Ther fore sätter iach tesse trona emoot tich och thet mich kan wara skadelighit, och halder mich fast widh ordhen, the liwga jntit for mich, for ty thet är gudz ordh, och gudz wartekn,

Sååmoste tw forsäkra tich när tu skalt döö, annars kan jngen hielpa tich, stodhe ther än alle prester om kring tich medh sacramentet som j en long tijdh (gudh betredh) skeedt haffuer, ath man icke länger haffuer kommet ther medh, än at man haffuer menat sich wilia göra ena godha gerning ther medh, then man mente hielpa skulle,

j. Regum. v. Sååläse wij j konunga bokene, ath en tijdh när jsraels almoge stridde medh the Phelistener, och worde slagne pååfluktena thå sade theres åldersmän til folkit, Thetta är saken hwi gudh läter oss vnderliggia, ath wij icke haffue gudz arch när oss, och läte sååhemta archen, när han nw kommen war, ropade the ganska fast, ath theres fiender fruchtade ganska såra, och the mente sich haffua wunnet, men när the komme samman, wardt jsraels almoge werre slaghen sedhan än för, Huad feel war ther thå nw pååferde? the hade jw gudz arch när sich ther gudh jw sååwisseliga war vdinnan som j sacramentit, Hwi wille han icke thå hielpa them? Ther fore ath the hullo thet och sååfor ena besynnerliga welgerning at the hade archen när sich och forläte sich ther vppå, och hade icke the rätta troona, ther straffade gudh them, och worde sedhan werre slagne än til forene, Såågöre wij och, wij halle oss alene ther widh at wij ena sådana gerning giordt haffue ath wij haffue anamadh

sacramentit, och haffue doch icke then troo ther medh som wij haffua skulle, och komber såå dieffwulen och slåår oss werre än för,

Men epter misbruket är her såå diwpt jnkommit, ther fore moste man thetta offta och hardeligha fore giffua, och forskreckia them som mena thet nooch wara ath man troor här j sacramentit wara Christi lekamen och blodh, Thet är wäl sant at then dyrbara spisen är häär, men tu haffuer ther jngen nytto aff, ty ath thå haffuer tw här nytto aff, när tw troor at thetta är tich alt giffuit som foresagdt är, Christus sägher icke j the ordh här brukas, Sy ther är mith lekamen, sy ther ligger thet, vtan såå sägher han, Tagh thet, thet skal wara titt, Han är icke for then skul j sacramentet ath wij skole haffua honom liggiandes enestädes, vtan at wij skole bruka honom, Ey är här heller noghot rätt bruk vtan thå tw thet troor, at thetta lekamen är for tich vtgiffuit, och thetta blodhet for tich vthgutit, när tu thetta troor, så hafwer tw thet och som tu troor, När som nw titt samwit är orolighit, och sägher tich, ther och ther haffuer tw syndat, och tu wore sådana synd gerna lööss Såå gack til thetta sacramentet och sägh, Haffuer iach syndat, såå haffuer doch thetta lekamen jntit syndat, thet är obrotzligit, och är for mina synder vthgiffuit, och thetta blodhet är vthgutit til mina synders forlatilse, Thetta troor iach fast, och til itt wortekn wil iach anamma thetta sacramentet, När tu thetta gör såå ära thina synder borta, och jntit ting kan wara tich til skada, huarken synd diäffwul eller noghot annat, for ty tu äst thå jtt wordet medh Christo, Hoo kan thå wara tich skadelighen när han är tich bistondig,

Thetta är aff nödhenne huario och enne Christna menniskio til ath weta, ath hon sådana fortelia kan när man henne fråghar, ath hon jw weet for huadh saker skull hon thetta sacramentit anammar, Och än thå man seer genom finger medh them j thenne sack som swaghe äre til en tijdh, moste thet likawel medh tijdhen såå ordineras, ath then thetta sacrament anamma wil moste warda fråghat, huadh sacramentet är, och huadh han ther söker, at han

thå swarar ther til som til forenne sagdt är, Til thet första, ath Christi ordh och hans lekames och blodz wortekn är sacramentet, Til thet andra, ath han här wil styrkia sina troo, och trösta sitt samwet, såå ath wij gåå vth fråå oss sielffue, och komme jn til Christum, Såå moste tw skicka tich här vdinnan, ath tw jw weest til hwadh tw thetta sacramente bruka skal, weest tw thet icke, såå skall man icke heller giffua tich thet,

Offuer thetta see tich än nw grant före at tu icke sielffuer gör tich ena falska troo, om tu än trodde at Christus är vtgiffuin för tich, och är thin eghen, see doch til om sådana thin troo är jcke thin eghen dicht och tanke, som tu sielffuer vprättat haffwer, Finner tu thet såå wara, såå blijff och j frå thetta sacramentet, for ty her moste en sådana troo wara som gudh giordt och jngiffuit haffuer, tu moste weta och förnimma at gudh haffuer sådana werkat j tich, såå at tu ther jntit twiflar vdinnen at thet jw såå är j sanninden, at thetta ordh och tekn tich giffuit är, och at tu äst såå dristigh och frimodig, at tich tycker som tu tröste döö ther vppåå, och om tu än twiflar såå fall påå thin knää, och bidh gudh om nådena, at tu såå kan komma j fråå tich sielff och thin dicht och tanka, jn til then rätsinniga trona som gudh giffuer, och när såå skeer, fåå wij wel see huru fåå Christne ther äre, och huru fåå the blijffua som thå gåå til sacramentet, och såå kunde man her medh komma ther til (som man gerna sååge) at the som then rätta trona hade sattes offuer ena sidho, Men her moste först warda wel predikat, för än man til sådana ordinantie komma kan för ty Christus haffuer och så giordt, at han lätt predicanen gå öffuer hela hopen til huar man, såå giorde och apostlana epter honom, at alla haffua jw hördt ordhet, bådhe troghne och otrogne, then thet wille tagha han toghet, Såå moste wij och göra medh predicanen, men sacramentet skal man jcke såå kasta j hopen, som thet j en tijdh lång tilgått haffuer, När jach predicar weet jach jcke påå huem ordhet drabbar, men her skal jach halla thet såå före, at thet haffuer drabbat påå honom som til sacramentet komber, thet moste jach jcke sättia j twiffuel,

vtan wara ther wiss vppå, at han haffuer fattat euangelium som jach giffuer thetta sacramentet, och at han haffuer ena rätta troo, lika som thet tilgår när en döper, at thet jcke sättes j twiffuel om han troor som döpter warder, Såå haffue wij nw hördt thet rätta Christeliga bruket j thetta sacramentet, och nw wilie wij tala om then fruct som ther med fölier när sacramentet rätt brukat warder,

Tueggia handra fruct haffue wij aff thetta helga sacramentit Then ena, at thet gör oss til Christi brödher och medharffwingar såå ath aff honom och oss warder itt brödh, Then andra, ath wij warde medh alla andra Christna menniskior såå foreenade at wij alle och warde itt brödh, om tesse twå fruchter haffuer S. Paulus talat j then epistel til the Corinther, huilken ordh wij och alle weta skole, lika som the ordh som Christus haffuer jnsatt thetta sacramentit medh, Såå lydha Pauli ordh wij monge äre jtt brödh och itt lekamen, epter wij alle aff ena brödhe deelactige äro, Jtem ther samme städes sägher han och, welsignelsens kalk then wij welsigne, är icke han Christi blodz deelactigheet? Thet brödhet som wij bryte, är thet icke Christi lekames deelachtigheet, Tesse ordh skole wara gengeligen j Christenhetenne och wel kunnogh, epter thet henger her mykit vppå. j Cor x

När wij äthe thetta brödhet (sägher han) såå haffue wij alle en maat, tw haffuer thet samma iach haffuer ää huadh tw äst mera man eller quinna, och epter at wij haffue thet alle meenligha j sacramentit, anamme wij Christum sielffuan medh alt thet honom tilhörer, När iach troor at hans lekamen och blodh är mit såå haffuer iach Christum allan samman medh alt thet han formåå, och ther aff fåår mitt hierta ena tröst och glädhi, j thet iach icke forlater mich påå min eghen rätfärdighet och goodheet, vtan vp påå thetta menlösa blodhet och thetta rena lekammet som iach til mich tagher.

Huadh haffuer nw wor herre Jesus Christus, och huadh formå han? Hans lekamen och blodh är vtan synd, ful medh alla nåådh, och en lekammelighen woning ther gudz maiestet boor vdinnan,

och medh snar oordh sagdt, alt thet gudhi tilhörer, thet hörer och Christo til, och warder her alt samman mitt, och vppå thet iach wil haffua ther jtt wortekn och foruisning vppå at sådana kosteliga och oseyeliga ägodelar höra mich til, såå anamar iach Christi lekamen och bloodh til mich, Ther aff warder nw icke mina synder aff planadha for mina gerningar skul, som folkit j en long tijdh menat haffuer, vtan for then skull ath iach rätzligha troor ath thetta lekamen och bloodh är mich gifuit, Ther fore är iach fulwiss och ssäker ther vppå, at min herre Christus haffuer giffwit mich alt thet honom tilhörer och alla sina krafft och macht, Så tager hans wijsheet, sanferdigheet och godheet bort alla mina synder, och hans ewigha lijff tager bort min dödh, genom hans macht och starkheet, offueruinner jach dieffuullen, Såå warder en Christen menniskia en arffwinge til thet ewinnerliga liffuet och en herre offuer all ting, såå at honom jntit skada kan,

Sådana stora ägodelar kan tu medh jnga gerningar forwerffua, hölle tu än tusende messor huar dagh, Christus som giffuer sich vth for tich, är en sådana persona, at omögeligit är, at synd, dödh, dieffuul, helwete eller noghot ont skulle kunna bliffua stondandes for honom, mykit mindre til at kunna nedertryckia sådana maiestet, Ther som nw hans lekamen och blodh är, ther haffuer han jw (vtan twiffuel) öghat vppå medh, och läter thet jcke trampas medh fötrene, Ther fore, epter thet tu haffuer Christi lekamen och blodh, thå haffuer tu all then macht och wold som gudh sielffuer haffuer, Thetta är thet at wij warde jtt brödh medh Christo j thet wij warde delactige aff alt thet godha honom tilhörer, och han warder deelactig aff alla woro synder, För ty her komma til samman hans rettferdigheet och godheet och woro synder, wor skröpeligheet och hans starkheet, och warda oss såå all ting menlighen, thet honom tilhörer warder wort, och thet wort är bliffuer hans, Thetta är jw en sådana oseyelig nådh at wort hierta måå wel warda gladt och frimodigt her aff,

När tu nw äst worden ijtt brödh medh Christo, huad wil tu thå mera haffua? tu haffuer thå öffuerflödeliga alt thet titt hierta

begiera kan, Sådana skulle man haffua predikat thå man handlade sacramentet, Men (ty wer) thet haffuer såå warit niderlagt at man jcke haffuer hört ther jtt ordh aff, vtan när man haffuer welet sagt huad fruct sacramentet medh sich haffuer, thå haffuer man såå predicat, Then som höre messo om daghen, honom warder jntit illa gongandes then daghen, Såå haffwer man thet draget til vthuärtes lycko och olycko, Och offuer thetta haffuer man fördolt the Christi ordh som her brukas at jngen motte höra eller tala them j Christenheetenne, aff ingen annan vrsach, vtan at thet äre the helgesta ordh som äre j messone, Hoo haffuer thet åstadh kommet annar än menniskione hedskee fiende dieffwulen? at man the ordh fordölia skulle the som aller mest predicas och forkunnas skulle, och jngen ting j Christenheeten skulle wara såå kunnogh som samma ordh, haffua the wel regerat Christenhetena som sådana giordt haffua, såå forbarme sich ther gudh offuer, Och her medh är nogh sagdt aff then första frucht som thetta sacrament medh sich haffuer,

Then andra fructen är at wij warde jnbyrdes alle jtt brödh och en kalk, som Paulus säger, och äre tesse vnderlighen ordh, och såå kommen aff sedhwanen at man jcke förstår them, Huilkit och saken är ther til at wij haffue giordt ena gerning och besynnerliga gudz tienist aff sacramentet, Huru gåår thå thet til at wij äre alle jtt brödh, och äte oss jnbyrdes? Såå gåår thet til, när jach äter thetta sacramentet, såå äter thet mich jgen, vthwertes äter iach sacramentit, men jnuertis och andeliga anamar iach Christum och thet honom tilhörer, såsom thet tilgåår när iach äter jtt lekamleghet brödh ther iach fåår ena jnwertes styrkio aff Twert emoot, när iach anammar sacramentit, såå anammar Christus mich, han äter mich och mina synder, och iach warder åtniwtandes hans rätfärdigheet, såå vpslukar hans fromheet och goodheet mina synder och oretferdigheet, så ath iach ther epter icke annat haffuer än rättferdigheet,

Såå gåår thet och til medh oss at wij alle warde jtt brödh, och äte oss jnbyrdes, Tu weest wel at när man bakar brödh, såå maal man all kornen små, och warder såå huart och jtt korn tess andra

kornenes miöl, och warder såå mengt huart j annat at jntit there behaller sin eghen skapnat, vtan ther blijffuer jtt miöl aff them allom, och huart och jtt korn mister sitt eghet lekamen, såå at aff all kornens lekamen, warder jtt brödz lekamen, Samaledes gåår thet och til när man persar wijn, ther menger huart och jtt wijnbär sin most j thet andra bärsens most, och warder såå jtt wijn aff them allom, Såå skal thet och wara medh oss, När iach gör mich meelighen och tiänar tich såå ath tw warder mich åtniwtandes, Ther iach görs tich behooff såå är iach thin spijs, lika som tu brukar brödhet när tu äst hungrogh, at thet skal tiena tinom lekamen och hungroga magha, thet och hielp och krafft giffuer, Såå och när jach gör tich tienist och hielper tich j thin nödh, såå är jach och titt brödh ther tu fåår krafft aff, Tuärt emoot jgen om tu äst en Christen såå gör och tu teslikes at tu tienar mich medh alt thet tu ägher at thet komber mich alt til godho, och jach warder thet åtniwtandes lika som en maat eller dryck, och om iach är en syndare, och tu aff gudz nåde äst godh och rätfärdigh, såå går tu til och deelar thina godheet medh mich, och beder för mich, gåår fram för gudh och tager mina sack påå tich lika som thet gulle tich sielff til, och så förtärer tu mina synder medh thinne godheet, sååsom Christus oss giordt haffuer, och j så motto äter tu mich och jach äter tich jgen,

Her aff seer tu nw hwilkit jtt dråpeligit och oseyeligit ting är medh thetta sacramentet när man thet rätt brukar, Huilkit widht widht öffuergår menniskios förnufft, eller är thet jcke jtt stort ting at gudh j sitt ewiga maiestat komber her och bliffuer min eghen? Och at all gudz helgen gå fram för mich och tagha sich mina sack vppåå haffuandes omsorg för mich, tiäna och hielpa mich lika som thet gulle them sielffuom? Så gör gudh oss delactiga medh Christo och all hans vtkorade helgon, Her haffue wij ena sådana tröst aff ther wij måå fulleliga förlåta oss vppåå, är jach nw en syndare, såå står Christus her och seger, thenne syndaren är min, jach tager honom j mitt försuar, Hoo wil knorra her emot? och såå förswinna mina synder, och iach warder delactig aff hans rättfärdigheet,

Såå göre och wij Christne jnbyrdes, then ene tager then andres byrdo påå sich, at then ene drager then andres synd och bräkeligheet och tienar honom medh sinne rättfärdigheet och godheet, Thetta kunne wij jcke förståår, och om wij än offta höret och förståå, såå troo wij thet doch jcke, Ther före gåå wij altijdh her til och finna doch huarken fruct eller bätring,

Thetta är nw sagdt aff the fructer som thetta hogwärdiga sacramentet medh sich haffuer, och thetta är then rätta och Christeliga brukningen, och beslutes medh fåå ordh her vdinan at man först giffuer acht vppåå the ordh som höra til thetta sacramentet, och gåår sidhan her til och bekenner at han är en Christen, Så kan man sedhan bespöria och see om the som sacramentet anamma bewisa sich och ther epter, at ther fölier fruct epter, och beuises noghen kerleck, wilia the och jcke göra ther epter, såå kan man skiwta them vthur församblingenne, och såå motte thet komma j sin rätta gong jgen at man wiste huilke the rätsinnoghe Christne wåre eller jcke,

Och her medh är nog sagdt j thetta sinne huru man skal anam- Aff scriffte-
ma thetta sacramentet, Nw wilie wij och noghot tala om scrifftemål måål
beslutandes thet medh fåå ordh, J scrifftemål warder och jtt ordh sagdt ther presten sitter j gudz stadh och absoluerar, the samma ordh som han absoluerar eller aflöser medh, skal man icke foracta, man wil och jngen twinga ther til at han skal vpräkna alla sina synder, vtan them som han haffuer bekymber aff j sitt samweet, och them han sielff wil, och är märkiandes at när tu wil gåå til scrifftemål, så sät tich thet såå före och tenk mera ther vppå huru tu wil liffua her epter än huru tu haffuer liffuat her til, och gör jcke som en part haffua pläghat giordt, at the scriffta sich för then skul at thet såå påbudhit är at man skal scriffta sick, ther man och haffuer thet aff, at wij haffue giordt oss stort bekymber j wort samwet huru wij vpräkna skulle alla wora synder medh alla theres vmstendigheeter (thet er) huru, j huad motto och j huadh tijdh och stadh sådana synder bedreffna wore, Ther haffue wij man tenkt vppå,

och lagt wor flijt ther til, at scrifftemålet worde giordt och jntit tenkt til huru man her epter skulle bätra sitt liffuerne, Ther före moste man nw wenda thet om, och tänkia ther vppå huru wij skole her epter bätre liffuerne föra än wij her til giordt haffue, för ty thet är snart tilgiffuit som tu haffuer syndat tilförenne men ther moste tu see til huru tw nw begynnar jtt bätre leffuerne och ath tich tycker illa wara ath tu haffuer til forenne illa leffuat och haffuer jngen lost til ath föra sådana leffuerne meer,

Ther skal tw tilsee om tu äst såå til sinnes, äst tu icke såå till sinnes, såå hielper tich jntit om tw än scrifftade tich j alla thina lijffzdaghar, För thy ther skal thet tiäna til ath tw gåår til scriffta, ath tu läter aflösa tich aff thet onda som tw giordt haffuer och wil nw tenkia til ath föra her epter jtt annat leffuerne, såå ath tu nw dristar tich til ath seya ath thina synder äre nw borta och ath gudh är tich nw blijdh och gunstig, Påuen haffuer såå skickat och på-budhit, at man moste scriffta sich huart åår om påschana när man gåår til sacramentet, och thå skal man scriffta sich for alt thet man haffuer giordt hela året, och såå åår fråå åår, thet doch skulle haffua ståndt j frijt welkor them aleena til godho som sich finna så skickada at the gerna wilia begynna jtt nyyt och gott leffuerne, och the samme måghe scriffta sich påå huadh tijdh them tyckes, Men Påwen haffuer menat at thet skulle ståå j wåro macht och frij wilia, haffua ijdher och ånger for wåre synder, och begynna jtt nyt leffuerne, ther fore haffuer han och såå medh sin lagh och bodh driffuet och tuingat oss ther til och kombet oss til ath liwga j thet ath när wij haffue scrifftat oss, haffue wij sagdt ath oss haffuer tykt illa wara ath wij haffue syndat, thet doch icke haffuer såå warit j sanning epter thet wij haffue lijka stora lost til syndena sedhan som för, Ther fore skal man achta thetta stycket grant ath man thet fatta kan,

Thet andra styckett som her och tilhörer, är ath tw then afflösning som her skeer fattar och begrijper medh enne fasta och stadiga troo, jntet twiflandes at gudh sielffuer jw säger the ordh som han tich säger som tich aflöser, for ty gudh haffuer såå förödmiwkat

sich at han haffuer giffuit menniskione sin helga ordh j mwnnen, ath man jngalunda twifla skal at han jw säger thet siielffuer, ther fore skole wij och såå anamma thet lijka som han thet sielffuer giorde, han haffuer giordt oss thet til godho, for ty wij kunde til äwentyyr icke lijdha thet at han sielffuer talade medh oss, Men nw haffuer man thet for dörenne, Hwi achtar man thet thå icke?, och thet är doch likewel så wjst som en menniskia säger oss fore när hon brukar gudz ordh och befolning som gudh thet sielff sade ja än wissare ther til, for ty wij haffue gudz löffte ther menniskian säger oss hans ordh, men ther han sade them sielff hade wij icke såå, Ther fore skicka tich såå her til ath tw sätter fulla troo til gudz ordh som han tich tilsägher som tich aflöser, och tenk til ath föra itt annat leffuerne her epter än til forenne, elles är bätre ath tu bliffuer j fråå scriffte-målet och sacramentet än ath tu gåår ther til, och ther medh wil man nw thet såblijffua lata på thenne tijdh,

Her epter fölier än en annor predikan påå påscha dagh offuer thet euangelium Mar. xvj

FOrst måtte man naghot litet offuer see texten och historien huru thet tilgåått är, och sedhan then nytto som Christi vpstondelse medh sich haffuer och huru man skal ther byggia vppå, Såå säger texten, När sabbatz daghen framledhen war, Ther är bemerkiande at S. Marcus scriffuar her epter thet hebraiska settet om sabbatz dagen, for ty judanar haffua begynnat then dagen om afftonen och räcknat honom åter til afftonen jgen påå then andra daghen, såsom thet ståår j Mosi första boock, Thet wart aff affton och morgon then förste daghen, then andre och then tridie och såå fram åått, Såå at then störste och högste sabbatz daghen begyntes om afftonen när Christus corsfester war, som war longa fregedagh om afftonen när solen nedher gick, men wij begynnom daghen annerledes, nw såsom j gåår war, war then höge sabbatz daghen, och then daghen

låågh Christus j graffuene, ther epter haffde judanar hela siw daghar som the skulle halla häliga och hete alle samman sabbatz daghar och the begynte rekna them på then daghen som kom näst epter then stora sabbatz daghen, och then samme daghen som såå kom epter then stora sabbatz daghen wart kallat, Prima sabbatorum, och ther näst secunda sabbatorum, och så fram ååt, Och tesse daghar öffuer, åte the alt osyrat brödh såå ath jngen swrdeegh skulle wara j thet brödhet som the thå äta skulle, och ther fore kallades och samma daghar aff euangelisterne söttbrödz daghar, epter thet the åte thå sött bröd ther jngen surdeegh vdi war, Her vth haffuer man then beslutning at Christus är vpstonden för än solen vpgick, för än ängelen nidhsteegh när jordönen wart, och sedhan gick ängelen och läät vp then toma graffuena etc såsom euangelisterne scriffua,

Nw är her jtt spörsmål huar före wij säya honom wara vpstonden påå tredie daghen? och han haffuer doch ey meer än en dagh och twå nätter legat j graffuenne, Epter thet judeske sättet räknande är thet alls halff annar dagh, Huru wele wij nw bestå ther medh at wij troo thet wara tree daghar? Ther sware wij såå til, at han haffuer alla tre daganar endels begripit medh sin dödh, För ty han bleeff dödh påå långefredagh, såå at han wel twå tijmar aff then daghen haffuer leghat j graffuenne, ther näst allan then daghen som j gåår war, och thet är then rätte sabbatz daghen, Påå tridie daghen som j dagh, är han vpstonden, och haffuer och then daghen som j dagh är, och begripet, lika som wij och säye at thet är skedt på påscha dagh, epter thet then tijdhen thet skeedde lydde påscha daghen til, såå at then dagen och wart medh begripen, Ther fore seya och Paulus och euangelisterne at han stodh vp påå tridie daghen,

Så lenge och icke länger skulle Christus liggia j graffuenne, än at man förmodha kunde at hans lekamen än nw wore naturlig och färsk, och hade jntit begynnat rotna, och moste såå snart framkomma jgen at man formodede sich at han icke än epter naturligh

sätt skulle luchta, for ty jtt lijk kan icke länger wara än at thet jw j tridie daghen begynnar rotna, Ther fore moste Christus vpstå tridie daghen för än han begynte rotna,

Her är och besynnerliga merkiande then store begiäre och kerleck som quinnorne hade til herran, at the såå bitidha och alleene gåå til graffuena och tenkia intit på then stora stenen som war weltradh för graffuena, at the motte såå mykit tenkt til förenne at the hade taghit en man med sich, men the göra som then söriande och änxlande är, pläghar göra, ther före gåå the såå bort och besinna jcke eens ther största machten påå ligger, ja the tenckte jcke heller påå them som ther lågho j harnesk och wachtade påå graffuena, huilke thet jw jcke skulle wilia tilstedia at the skulle komma ther til wäga medh som the j sinnet hade, vtan wächtarena skulle heller driffuet them åått stadhen jgen, jcke tenkte the heller ther vppå at the skulle komma j Pilati och jwdernes wredhe, vtan the wågadhe sich ther til och gingo åstadh, Hwad dreeff tesse godha quinnor ther til at the satte sich j sådana lijffz fara? Ey annat än then wilie och kerleck the hade til herran, then war såå stoor j theres hierta, at hade the hafft tusende halsar the hade wåghat them ther öffuer, jtt sådana frij modh hade the icke aff sich sielffua, vtan man sporde strax thå Christi vpstondelses krafft, then hälge ande giorde tesse quinnor såå dristiga (the ther elles aff naturen pläga wara redda) ath the toordes thet wagha, som en man skulle wel haffua forfärat sich före,

Och haffue wij her aff tesse qvinnor jtt sköönt exempel huru jtt andelighit hierta är til sinnes, at thet tagher sich thet fore som thy omögelighit är, ther hela werlden skulle wel fortwifla sich öffuer, doch ståår jtt sådana hierta fasto, och tycker thet jntit wara omögelighit, Och her medh wilie wij nw läta thet såå blijffua såå mykit historien til komber och see til huadh frucht Christi vpstondelse medh sich haffwer

*

Aff Christi vpstondilses frucht, nytto, och gagn,

Roma. iiij. Såå säger S. Paulus til the Romare, Christus är för wore skul vthgiffuin, och för wora rätferdigheetz skul är han vpwäkter, Thenne är then rätte mannen som såå mesterliga kan vttryckia Christum han seger för huar skul han är pinter, och til huad, och huru man skal skicka sich ther vdinnan, nemleg, at han är dödher för wora synder, såå är Christi pina rätt vtlagdt, at man thet bruka kan, och lika som thet icke är noogh at iach weet och troor at Christus är dödh, Såå är thet och icke noogh at man weet och troor at Christus är vpstonden aff dödha medh jtt forclarat lekamen, och sitter nw och haffuer lost och glädhi och kan nw icke mera döö, för ty thet fårbätrar mich jntit, heller och ganska fögho, vtan thet är rätta kunskapen aff vpstondelsen at jach weet och troor at alla the gerningar som gudh bedriffuer j Christo, skee mich til godho och äre mich giffna, såå at hans vpstondelse wärkar thet j mich at jach och vpstår och warder lijffactig medh honom, Thetta moste man fatta j hiertat och jcke alleena höra thet medh lekammelig öroon, eller tala thet medh munnen,

Christus är oss föresatt til en eptersyn och exempel och hielp, så at then honom epter fölier och haller sich in til honom, han får en sådana anda, at han och kan lijdha, men her är thet och ganska mykit actandes, thet och mykit trösteligit är, som Paulus seger, at Christus är vpwäkt för wora rättfärdigheet skul, Ther är thet lambet rätzliga oppenbarat, som Johannes baptista bäär witne om och
Joha j. säger, Thetta är gudz lamb, som borttager werldenne synder, Ther är thet fulkomnat som til ormen wardt sagdt, Jach wil sättia fien-
Gene. iij. skap emellan tich och quinnone, och emellan thina sädh och hennes sädh, then samme skal krosa tich houudet sönder, Såå at alle the påå then sädhene troo, them skal helwitit, dödh, dieffuull och synd wara om intit, Såå är nw j dagh thet lyfftet fulkomnat, som gudh
Gene xxiij. loffuade Abrahe ther han sade, Genom thina sädh skole all folk påå jordenne warda welsignat, Then sädhen är nw Christus, som bort-

tagher wor formaledielse, och vndertrycker synd döödh och dieffwul,

Och thetta skeer när tw haller thenna sädena ther fore, ath hon haffuer j hääl slaghit ormen, Och ath tw troor thetta wara then sädhen ther all folk skola wara welsignat genom, såå äst tw och welsignat, For ty om huar och en menneskia for sich skulle haffua nidherslaghit ormen, och löst sich vtur formaledielsen (som thet hade bort sich) hade thet welet longsamt gått til, ty thet hade warit menniskione omögelighit, Ther fore är thet lätteliga tilgåått, at Christus haffuer ena reso nidher trampat ormsens huwudh, såå at han aleena skal wara menniskiones welsignelse Och thet haffwer han latit forkunna offuer alla werldena, såå at then thet wil anamma och sätter ther troo och lijt til, han haffuer thet och såå, och forssäkras ther vdinnan at thet såå skal gåå medh honom som han troor, For ty thetta ordhet warder såå mechtigt j hans hierta, at han offueruinner dieffwul, dödh, synd och alt ont, såsom Christus them sielff offuerwinner, Såå krafftigt är thetta ordhet ath förra moste gudh wara vndertrykter, än thet ordhet skulle vndertryckias,

Thette är nw thet som S. Paulus sägher, Christus är vpwekt for wåro rätfardigheet skul, Ther wender Paulus min öghon fråå mina synder och jn vppå Christum, For ty när iach seer mina synder påå mich, så dödha the mich, ther fore moste iach see påå Christum, han haffuer lagdt mina synder påå sich, och trampat nidher ormsens huwud, och är min welsignelse, och så liggia nw mina synder icke mera vppå minne conscientie eller samwet vtan vppå Christo, honom wilia the nw dödha, Men lätt see huru the haffua sich medh honom, the slåå honom nidher och döda honom, O herre gudh, huarest blijffuer nw min Christus eller min frelsare? ja gudh komber och haffuer honom her fore jgen och gör honom leffuandes, och ey aleena leffwandes, vtan sätter honom och j himmelen och läter honom regera offuer all ting, Huarest är nw synden blijffwen? ja hon är borta, när iach nw forlater mich ther vppå och haller mich fast ther wijdh såå haffuer iach jtt gladt samwet, ath synden är

borta, Trås nw ath dödhen, dieffuullen, heluetit eller synden, skole kunna göra mich noghon skadha, Mädhan iach är Adams barn, kunna the wel göra mich skadha, såå ath iach måtte snarliga döö, Men nw mädhan Christus haffuer tagit mina synder påå sich, och haffuer for then skul dödt, så kunna the nw jntit skadha mich, for ty Christus är them forstarck, the kunna icke behalla honom j dödhenom, han komber her fore jgen, vndertrycker them, och far vpp j hemmelen, och regerar ther offuer all ting til ewigh tijdh, såå haffuer iach thå jtt gott samwet och är gladh och saligh, fruchtar nw jntit mera for tesse tyranner, for ty Christus haffuer bort tagit mina synder och lagdt them vppå sich, Nw kunna the icke wel blijfua på honom, Hwarest blijffua the thå? the moste forswinna och om jntit blijffua, Såå kraffteliga werkar troon at then som thet troor ath Christus haffuer borttagit synderne, han är vtan synd såsom Christus, och ath honom äre dödhen, dieffwulen och heluetit offuerwunnet, och kunna honum jntit skada,

Her aff komma nw Hosee prophetes ordh, som Paulus omtalar, berörandes then seger Christus wunnet haffuer, at han är vpståndenj. Cor. xv och haffuer offuerwunnet synd, dödh, heluete etc, Såå sägher Paulus, Dödhen är vpslukat, och biwdher honom såå tråtz, Dödh, hwarest är thin gadde? Helueti, huarest är thin segher? Såsom Paulus wille seya, Dödh hwarest äre nw thina tender? kom och bijth mich jtt finger åff, tw hade en tijdh long gadda, hwart är han nw kommen? Christus haffuer taghet honom j fråå tich, Dödh huarest är nw thin gadde?, Synd huarest är nw thin krafft? Syndenes krafft (säger Paulus) är laghen, for ty jw klarare och kunnoghare laghen warda, jw mera och hardaren bekymber gör synden j samwetet, Ther fore säger Paulus, ath Christus haffuer dödhenom gaddan slätt jfrå taghit och giordh om jntit, Nw haffuer han jw icke fördt thetta medh sich vpp j hemmlen, vtan latit thet blijffua her quart på jordenne, och haffuer latit thet medh predikan forkunnas, ath then honom haller ther fore at han sådana giordt haffuer, honom skal gadden, ja, synd och dödh skal honom jntit skadha, Thet är itt rätt Euan-

gelium, som giffuer lijff, krafft och macht, och ther stöter all scrifften vppå,

Ther fore seer rätt til och lärer kenna Christum rätt, for ty hela scrifften giffuer thet vth for ena rätfärdigheet ath man kenner Christum, och then moste then helge ande werka, Ther fore läter oss bidhia til gudh at hans euangelium moste vpkomma, och at wij mottom lära kenna Christum rätt, och sså vpstå medh honom, och alle samman komma j gudz äro såsom han är,

Nw komber her jtt spörmål före, Epter thet at Christus haffwer borttaghit wor synd och dödh, och giordt oss rätfardiga medh sin vpstondelse, huru komber thet thå til ath wij än finne dödhen och syndena medh oss? for ty synden gör oss bekymber j wåra consciencier. eller samwet, aff hwilkit wij haffwe ena fructan for heluetit,

Swar her vppå, Thet är tväggie handra stycke kenna och troo, Troon haffuer sådana art at hon icke kenner eller forståår thet hon haller sich widh, vtan låter gåå menniskios forstond til baka, slåår ögonen til, och giffuer sich plat jn til gudz ordh och fölier them epter genom döödh och lijff, Men kenna sträcker sich icke widhare än som man medh vthuartes sinne och forstond begripa kan, såsom är höra, see, kenna at man tagher på noghot ting, smaka eller annat sådana ther man noghot forstå kan aff the vthuertes sinnen, Ther fore är kenna twert emoot tronne och troon twert emoot thet man kenner,

Ther fore scriffuar han som epistelen til the Hebreer scriffuit haffuer, at Troon är en wiss forlatilse på thet som hoppande är, och rättar sich epter thet som icke synes, For ty om wij sså sághe gudh wistas j hemmelen som wij see then lekambligha solena på hemmelen, så giordes icke behooff ath troo thet sså wara epter wij thet sághe, Men tron är j the stycke som man icke seer ath thet sså är, och troor thet likawel sså wara, Sså är thet och, ath Christus är dödh for wåro synder och vpstonden for wåro rättferdigheetz skul, thet seer man icke, kenner thet och icke ey heller kan man medh forstondet begripa thet, Ther före moste man her gåå j frå kennande och fatta gudz ordh medh öronen och haffua thet j

hiertat och halla sich ther widh för ty thet talet, at mina synder äre borta, synes jcke wara lijckt, all then tijdh jach dagliga kenner them wara quarra j mich, thet kännande moste man platt vthslåå, och halla sich hart ther widh at dödh, synd och heluite, äre platt ofuerwnnen, än thå ath man nw på stadhen kende sich ware j synd, dödh och heluite, Och än thå at synden är än nw quar j oss, är hon doch lichauel ther för then skul, at hon skal driffua oss til troona, och göra troona starka, j såå motto at wij anamme gudz ordh, än thåå at thet lydher twärt emot thet oss synes, och thet wij kenne och förståå, såå at wij jw hengie wore conscientie eller samwet jn til Christum, och såå förer troon oss emot alt kennande och menniskeligit förnufft, genom synd, dödh och heluite, Sedhan fåå wij see thet för öghonen at wij frelste äre, och fåå såå fulkomeliga see, huad wij haffue troodt, nemlig, at dödh och alt ondt offueruunnet är,

Ther tagh en liknelse aff fisken som är j watnet, när han är fongen och kommen j nätet, såå förer man honom sachteliga bort, at han ey annars weet än at han jw är j frij watnet, men när man dragher nätet vp aff watnet, såå är han blotter och springer thå, och förnimmer thå at han haffuer warit fongen, Såå går thet och her til medh sielenne som warder fongen medh euangelio huilkit Christus och lijknar widh jtt näät, När som nw hiertat är så fongat, såå knyter ordhet eller euangelium thet widh Christum och föreenar thet medh honom, och förer thet såå sachta vthur synd och heluite, än thå at sielen än nw kenner syndena och menar sich wara ther vdinnan, Ther fore blijffuer ther thå en stridh aff, at menniskiones kennande häffuer sich vpp emoot andan och tronne, och anden och troon emoot samma kennande, och jw mera troon wexer til, jw mera förminskas kennandet, och twärt emoot jgen, Synden är än nw qwar j oss, sååsom är högfärd, girigheet, wrede och annat sådana, alleena for then skul at the skole driffua oss til tronne, på thet at troon skal daghliga förökas, ath menniskian doch på thet sijdzsta måå fulkomeliga warda Christen, och halla then rätta sabbatz hälgden j frå alla synder, och komma såå platt in til Christum, och thå

moste samwetet warda roligit och til fridz, och alt thet bekymber som synden gör moste gåå bort, For ty lika som thet är medh jtt skep j siöön ther bölionar eller wåghen slåår then ena epter then andra och wil nedersänkia skepet, men the forgååsz doch och slåå sich sielffua aff, Såå göra och synderne oss the läggia sich påå oss then ena epter then andra och wilia komma oss til wanhop, men the moste doch påå thet sijdzsta låta aff och warda om jntit,

Såå ligger dödhen oss och på halsen och han är och en öffning ther the skole öffua sich vppå som then trona haffua at dödhen är dödher, och at honom är all hans krafft j frå taghen, nw finner wor fornufft jw thet at dödhen ligger oss än nw på halsen then som nw thet kennandet epterfölier och haller thet såå före at dödhen haffuer noghon macht, medh honom är thet förlorat spell, men then som offuergiffuer kennandet och haller sich aff alt hierta jn til gudz ordh, som säger dödhen haffua mist sina krafft, han går her j genom medh, Ty at när hiertat henger harde widh ordhet, såå fölier och fornufften her epter, och när som fornufften fölier her epter, så fölia och all ting her epter, lust och wilie, och alt thet j menniskione är, ja hon wille och thå at alla menniskior motte kunna såå när komma at the och hölle dödhen ther före at han är dödh och haffuer jngen macht, Thetta kan nw icke skee för än then gamble Adam platt aff fallen är, men ther för jnnan ath thet skeer går thet til som Christus säger jn Mattheo, om en surdeegh, at gudz rike är likt enom surdeegh, som en quinna mengde vdi tree skeppor miöl, såå länge thet wart alt samman swrt, och än thåå surdeghen är redho jnmengder, är thet doch likauel jcke strax alt genom syrat, Såå går thet och her til, at än thå hiertat henger hart in til ordhet som säger at dödh och helwite är borto, såå haffuer doch then swrdeghen likauel jcke strax j genom arbetat, for ty thet moste för arbeta j genom all ledhamoot, såå lenge at thet alt warder j genom syrat at aff gudz ordh alt warder reent giordt at ther alleena bliffuer tron, men thet skeer jcke för än then gamble Adam eller gambla menniskian platt vthgåår, såå warder ther alt Christeligit, alt thet j menniskione är,

Matth. xiij.

Ther fore äre tesse tw stycke, som är synd och dödh blijffuen her qwar, påå thet wij skulle haffua tillfelle til ath driffua troona lätandes henne haffua sin gong, at hon dagliga förökas motte och warda fulkommen, och brista såå vth och läta yppa sich, at alt som j menniskione är lijff och siel warder Christeligit, for ty när hiertat haller sich hart in til gudz ordh, såå moste menniskiones kennandes, forstånd och mening gåå bort, såå gåår och sidhan medh tij dhen hennes wilie bort, och ther som wilien bort gåår, ther gåå och all ting, luste och begiere medh, såå kryper man platt jn j euangelium och warder nyy, och låter thet gambla wesendet vthan fore, Sedhan komber jtt annat liwss jtt annat kennande, annat seende, annat hörande, andra gerningar och annat taal Nw haffuer man j en tijdh long såå lärdt, at man skulle warda godh vthuartes och budhit vppåå at öghonen jcke skulle see thet som syndeligit war, och öronen at the sådana jcke höra skulle, och haffue såå menat wilia driffua rättferdigheetene jn j hiertat aff thet man haffuer vthuartes begynnat, men thet är longt aff rätta wäghen, Ty såå gåår thet til, när hiertat och samwetet haller sich widh gudz ordh medh troonne, såå brister thet wel vth och läter see sina godha gerningar, Såå at när hiertat är gott, warda och all ledhamoten godh och såå fölia ther godha gerningar epter,

Thetta är nw merkiande medh sabbatz daghen som budhen war at han skulle hallas helig, offuer huilkin Christus platt stille lågh j graffuenne, och beteknas ther medh, at wij skole halla vppe aff alla wora gerningar, och wara stillo, ja, at ingen synd skal röras j oss, vtan at wij troo stadeligha, ath döödh synd, heluite, och dieffuul äre borttaghne genom Christi dödh, och at wij äre rättfärdige, godhe helige och wel til fridz, och kenne jnga synder mera såå at all ledhamot äre stillo och rolighen, och ståå j thenne mening, at synden och dödhen äre offueruunnen, Thetta kan likauel jcki skee (som sagt är) för än thenne vsle madhka maten och then gamble Adam äre platt niderslaghne, nw thet moste jw skee, sabbatz helgden är oss vppåå lagdt, För ty såsom Christus lågh sabbatzdaghen

öffuer j graffuenne, kende och rörde sich jntit, såå moste thet och wara medh oss, som wij nw hördt haffue, kennande och rörande moste platt nederlägias, Thetta kan nw jcke fulkomnas, medh mindre at then gamble Adam moste först warda til asko, vtan at man jw ther forinnan kenner syndena och dödhen, och stridher stedhes ther medh och står them emot, for ty her gåår til som thet är medh jtt swijn, ää huru hart man binder thet, såå hwijn thet jw likauel, thet kan man thy jcke formena, såå är thet och medh synderne j wort kööt såå länge the icke äre platt borta, såå yppa the sich jw, men när dödhen komber, såå döö the och släät bort, och thå warde wij fulkommelige Christne och reene och jcke för, och thetta är orsaken hwar före wij moste döö, at wij doch en tijdh kunne warda syndenne och dödhenom quitte, Och her medh är nw noog sagt j thetta sinne aff Christi vpstondelses fruct, och wij wilie bidhia gudh om nådhena ath wij thetta rätt fatta kunne, och lära rätt kenna Christum

A m e n

Annan dagh påscha

Euangelium Luce, xxiiij.

OCh sy twå vthaff them gingo påå samma daghen til en stadh som lågh wedh sextiyo stadier wägs fråå Hierusalem, benempt Emaus, och the talade huar medh annan om alt thetta som skeedt war, Och såå hende sich thå the talades wedh och befrågade huar annan, nalkades och Jesus och gick medh them, Men theres öghon wore forhollen at the icke kende honom, Thå sade han til them, Huadh är thet for taal som j haffuen jdher emellen wedh j gåån och ären bedröffuade?, Thå swarade en thera som heet Cleopas och sade til honom, Est tw aleena j bland fremmanda men j Hierusalem som icke weet huad ther skeedt

är j thenne daghar?, Sade han til them, Huad? Sade the til honom, Om Jesu Nazareno som war en prophete, mechtig bådhe j gerningar och ordh for gudhi och alla folkena, och huruledes the öffuerste presternar och wåre formen offuerantwardade honom j dödzens fordömelse, och korsfeste honom, Men wij hadhom hopp ath han skulle wara then som forlossa skulle Jsrael, och offuer alt thetta är nw tridhie daghen sedhan thetta skeedde, och noghro quinnor vthaff woro haffua forskräkt oss, the ther bitida om morgonen hade kommet til graffuena, och thå the icke funne hans lekamen, kommo the och sade at the och ängla syn seedt hade, the ther sagt hade at han leffde, och noghro vtaff them som medh oss woro gingo bort til graffuen, och fwnno såsom quinnorna sagdt hade, men honom fwnno the jntet,

Thå sade han til them, O j galne och senhiertade til ath troo vthi alt thet som propheterne sagdt haffua, skulle icke Christus sådant lijdha och sedhan jngå vthi hans herligheet?, Och begynte han på moyses och alla propheterna, och giorde vthtydelse for them j alla scriffter som woro om honom, och the begynte nalkas jn til stadhen titt som the wille, och han loot så som han wille gåå lengre fram, och the nödgade honom seyandes, blijff när oss for ty thet lidher åt afftonen, och daghen är forlidhin och så gick han jn til at blijffua när them,

Och thet begaff sich thå han satt til bordz medh them, toogh han brödhet och welsignade gudh och bröt thet och fick them, och theres öghon öpnades at the kende honom, och så forswan han vthur theras syn, Och sade the emellen sich, War icke wort hierat brennande j oss thå han talade medh oss j wäghen,

och vthtydde oss scriffterna?, Och j samma stundenne stode the vp och gingo til Hierusalem jgen, och fwnno forsomblade the älloffua, och the som medh them woro, the ther och sade, Herren är sannerliga vpstonden, och är synter aff Simone, Och the fortelde huadh medh them skeedt war j wäghen, och huru han wart kender aff them j thet han bröot brödhet,

Summa

j Wij äre alle såå til sinnes som thenne twå läriunganar, när wij skole sielffue regera oss, besynnerliga när wij geffua acht vppå then olöcko som for handenne är, och icke vppå gudz ordh, huilkit som är en otrooheet thet och straffat warder, såsom Christus her gör ther han sägher, O j galne och senhiertade til ath troo alt thet propheterne sagdt haffua,

ij När wij warde åter kallade til scrifftenne jgen såå warde wij brinnande, och warde vptende när scrifften warder oss vthlagd, Men thå kenne wij Christum först när han bryter oss sins ordhz brödh (thet är) när han är en lärare j huar och eens hierta, läggiandes brödhet (som är hans ordh) honom fore,

iij Gudz ordh vptender hiertat medh troone, men troon hon haffuer kerleken medh sich, han beuisar sich medh gerningana och sägher som läriungana her sade, Blijff när oss, for ty thet lijdher ååt afftonen,

Uthlägning offuer thetta euangelium och en wijdhare vnderuisning om sacramentet,

THetta euangelium lärer oss och drager oss ther til at wij gerna skole tala och handla om herran Jesum Christum, j thy thet föregiffuer hwad frucht ther aff komber, än thå at wij (när wij sådana

tale) thet än jcke såå förstå som thet wel behöffdes) såsom man her seer, at the twå låriungana som än nw ganska kleentroghne wore, doch likauel epter thet the talade om Christum än thå the thet giorde medh löös ordh, och jcke medh sådana alffuar och grund som the thet göra skulle, kunde doch Christus jcke wara j frå them vtan nalkades them, opnade theres öghon och förclarade them scrifftena, thet skal man her wel besinna och behalla, for ty thet är jtt merkelighit stycke, men for än man noghot yterligare förhandlar euangelium, såå mykit historien tilkomber som är j sich sielff lätt noogh, moste man än tilförenne for thet eenfåldiga folk skul, noghot yterligare tala om sacramentit,

Wij haffue her til forenne hördt, hwilka menniskior som äre bequemmelige til ath anama thet sacramentet, nemlig, the ther gudz ordh rätzlige begripet haffua j hiertat, at the haffua troona, och at the ther icke finna sich såå wara skickade, at the blijffua ther j frå, Och thet wore tilbörligit at folkit worde forskräkt, at man jcke lope her såå oskickeliga til som thet (ty wär) her til skedt är, ther man haffuer meenat wilia göra sich skickelig her til medh sin eghen tilredelse, Och giffue gudh at man såå predika kunde at folkit worde förskräkt her fore at the icke såå oskickelige gingo her til, vtan medh enne sådana troo som thet skee borde, Och såsom monge gåå oskickeliga her til the ther ingen troo haffua, Såå haffuer man och förstådt ath noghre wika aff rätta wäghen påå then andra sidhona, och lära at man icke skal gåå her til, medh mindre at man kenner sich wara vptändan, ja, forbrändan j tronne, thetta är och farligit, och medh thetta stycket skulle man wel komma then tilredelse aff som man her til hafft haffuer när man haffuer gåått til sacramentet, men her skulle och wel vpkomma jtt nyyt stycke som icke heller wore rätt,

Man haffuer her til forenne forbudhit at man jcke skal gåå til thetta sacramentet aff sin eeghen tilredelse, for ty gudh kan icke lidha sådana, Såå skole wij och wel tilsee påå the andra sidhone at wij icke åter warde såå tröghe her til at wij icke wele gåå her til

for än gudh komber och giffuer ena fulkomeliga troo, forbidhandes stedigt ther epter, och komber såå ther til at man aldrigh gåår her til, Ther fore är thet jtt sådana ting medh tronne, at man aldrig kan til fullo predika om henne, och än thå at man länge och offta predikar ther om, såå kan doch menniskio förstond jcke begripa thet Ther fore påå thet at wij och sådana olycko förhindra kunne, wele wij och noghot handla ther om och moste parta thet j twå deler, eller twäggia handra personer som sich beredha her til,

Til thet första, Såå haffue wij nw lärdt ath thet jntit dogher som wij sielffue taghe oss fore aff wor eeghen macht, och wilia bereda oss til thetta sacramentet, såsom the giordt haffua som medh theres scrifftemål och andra gerningar haffua welet giordt sich werdiga at gåå til thetta sacramentet, thet är en gruwelighen wilfarelse och misbruk, och them som såå äre til sinnes, är rådeligit at the blijffua j frå thetta sacramentet, eller och late aff sådana sinne och mening,

Then andra tilredelsen skeer j troonne, som til forenne noog omtalat är, och hon är then rätta tilredelsen och komber aff gudhi, hon haffuer sich icke såå at man altijdh kenner sich wara skickelighen her til, for ty när såå wore Hwarest bleffue thå troon? Men såå går thet til, Vtan alla mina tilredelse och tilhielp, komber mich gudz ordh, Thet kan jach ingalunde fåå aff minne macht, vtan gudh aff sinne barmhertigheet moste sända mich thet och giffua mich godha predikare, Thet måå iach göra at jach gåår och hörer thet eller läss eller predikar thet, at thet såå kan komma mich j hiertat, Then rätta tilredelsen ståår jcke j menniskio kraffter eller formoge vtan j gudz krafft aleena, Ther fore är jngen betre tilredelse til all sacramenten, som wij göra eller lydha skole vtan thet gudh gör j oss, Thetta är medh snar ordh sagt om tilredelsen, nw wilie wij see til personerne,

Euangelium och gudz ordh som är jtt taal om Christo, faller stundom påå them som thet icke anamma, vtan slåå thet platt vtaff sinnet, och som Christus sägher, thet faller påå weghen (thet är) j

forkolnat hierta, Sedhan äre och andre som äre groffue syndare liggiandes j grooffua synder, och huar the samme än höra euangelium och sättia sich icke ther emoot, tagha the sich doch icke mykjt ther aff, som man nw seer the swermare eller störmare göra, the ther mykit kunna tala om euangelium och then euangeliska sakena besynnerliga när the äre druckne, slåå thet så j wädret och achta thet ringa, the haffua thet jntet rätt fattat, vtan weta aleenest tala ther om, thet är alt ofordådigh hierta, Sådana äre och the som äre mykit bekymbrade medh girigheet, och andra sådana synder, Huilke ganska ringa achta euangelium, än thå ath the kunna mykit tala ther om, For tesse alle wilie wij icke gerna predika, for ty thet är medh them forlorat werk, och the warda huarken ödhmiuke eller hungroge epter rätferdegheeten aff euangelio, Offuer thetta äre än the argeste, the ther förfölia euangelium, om them sägher Christus

Math. vij jn Mattheo, J skolen icke giffua hundomen helgedomanar, och icke kasta perlor for swijn, Tesse partyen höra plat jntit til euangelium them predike wij och icke, och wore gott ath the grooffue dårar worde straffade, the ther såå onytteliga tala om gudz ordh, lijka som thet wore en historia om Ditteric van bernden, eller och annat sådana, Thet wore gott ath sådana dårar icke tilsteddes ath wara j predikan ath the icke höra gudz ordh, epter thet the icke kunna vtan misbruka euangelium, euangelio til skadha, och them til neeso som thet predika, och warder gudz ordh forsmädhat for theres skul,

Såå finner man och sombligha som äre sådana som tesse woro som her omtalas j euangelio, Ther seer man huru them än fattas troon j thet the såå säya, Wij forhopade ath han skulle haffua frelsat Jsrael, Som the wille seya, Wij wete nw icke hwarest thet blijffwer, wij see wel ath ther blijffwer jntit aff, for ty han är nw dödh, och om han än wore åther lijffuandes jgen och stodhe vpp aff dödha, såå skal han doch likawel icke kwnna frelsa folkit och warda en konwng, Såå mente nw the theres frelsan wara vte, Ther fore äre nw tesse twå then hopen som euangelium wel smakar j theres hierta och såghe gerna ath man icke forachtade thet, eller handlade ther

noghot emoot, Doch likawel äre the än såå blödighe ath the icke drista sich til, ath tagha sich thet fore, såå länge the kenna sich wara starke noogh j troone, och dragha sich såå ther j fråå, och wilia icke ther til, til tess the finna sich wara starka j trone, Tesse äre the som euangelium tilhörer, än thå ath the stundom stapla, och finna jtt mootstånd j sich sielffwom, och kenna theres skröpeligheet then the gerna quitte wåre, såå ath the icke äre forstockade j theres hierta, Them moste man driffua och dragha til Christum, Och wij haffue än nw aldrig predikat for noghot folk eller almogha som fulkommelighare äre än tesse,

For ty thet är troones art, ath menniskian finner medh sich sielff sina skröpeligheet, och wille gerna wara henne quitter, Men ther behöffuer jngen bijdha epter ey heller tienkia at gudh skulle göra jtt besynnerlighit järtekn medh honom, och handla annerledes medh honom än medh andra, huilkom han thet geffuer genom euangelium och sacramentet, For ty gudh haffuer for then skul giffuit och vplatet oss then dyra skatten ath man honom ther hemta skal, Ther fore när tw kenner thina swagheet såå skal tw gåå bortt och seya, O herre gudh iach haffwer syndat jach wille gerna ath iach wore starck emoot syndenne, Såå haffuer tw nw for then skul jnsatt sacramentet, ath wij ther medh skole vptenda och forsterkia woro troo, ath oss såå skal warda hulpet, ther fore är och nw iach her och thet anammar, Her skal man nw trösta sich widh, och gladeligha bruka gudz ordh och sacrament, när wij kenne ath oss fattas troon, och wij gerne wilie läta hielpa oss, sökiandes ther hielp och styrkio, ther finner man och henne jnne, For ty tw moste icke göra Christum til en tiran, Vtan som han j sanninden är, så moste tw och lata honom blijffua, öffuerflödeligha fwl medh nådhe och barmhertigheet, Finner tw än thet j hiertat at tw icke troor thetta, eller haller thet ther fore, och wille doch gerna at tw thet troo kunde, Såå skal tw doch likawel icke falla j wanhop, och flyy j fråå sakramentet, vtan sökia ther hielp at thin troo motte vptendas och formeras,

Och än thå ath nogre äre grwffueliga straffade ther fore ath the

j. Cor. xj. haffua owerdeligha anammat thetta sacramentit vtan troona, Så äre thet doch likawèl the aleena som til forena fortalde äre (thet är) the offuerdådigha och forstockade hierta, Men såå skal tw göra och tenkia, O herre tenck vppå ath tw såå sagdt haffuer, Kommen
Matth. xi. til mich j alle som arbeten och ären betungade, och iach wil wedherquekia jdher, Såå är iach nw kommen til tich påå ena fortröstning til samma ordh bekennandes min bräck och skröpeligheet, Ther som nw gudh säger, Kommen til mich j som arbeten och ären betungade etc, Menar tw at han haffuer sagdt them til them som allaredo
Math. ix äre starke och brennande j troonne? Christi rike är icke stält ther vppå ath han skal kalla them som äre rättferdige, vtan ath
j. Timo. j. han skal hielpa them som äre orätferdige och göra them godha, Ther fore, then nw bräkeligh och skröpeligh är, han gonge her til och late hielpa sich,

Såå skal man och grant tagha sich til wara for them som gåå såå frijmodhige stolte och styffwe her til thetta sacramentet som til en ringa persone, och achta thetta höga maiestatet icke mera än thet wore theres wedherlike, For ty thet är gott tw äst blödigh och fruchtande til ath gåå her til, epter thet tich görs thå styrke behooff, Ther fore gack och thå her till, ath thin conscientie eller samwet måå her fåå en forstyrkelse, Men them som såå stälte äre wil gudh icke haffua, Ty skal tw bliffua stondandes j ödhmiwcht och fruchtan, ath tw kan kenna thina swagheet, och ath tw gerna wille ath tw kunde haffua troona, For ty när tw sådana kenner medh tich, såå takka gudhi, ty thet är itt wist tekn ath gudz ordh haffuer drabbat vppå tich, huilket tich driffuer och öffuar,

Hwadh wore thet for ena troo ath iach ginge her till och hade jngen fruchtan eller mangel j hiertat, ther min troo skulle öffua sich medh och winna seger offuer? For ty thet är troones rätta art at hon öffuar sich och bewiser sina krafft j fruchtande, j synd, j dödh, och j alt thet som kan göra ena menniskio forskrechta, blödigha eller fortwiflande, Ther fore när tw såå blödigh och fruchtande är, såå är tijdh at tw gåår til sacramentet, såå fåår thin troo

noghot skaffa, Och her är the hemeligha scrifftemålen godh til, ath tw gåår til en goodh forstondig man, och openbarar thin brist och skröpelegheet, bidiandes om rådh, och ath tw fölier hans rådh epter när han sägher tich wara skickadhen ther til at tw skal gåå til sacramentet, For ty ther tiäna rätzligha scrifftemålet och thetta sacramentet til, annars hadhe wij them jntet behooff, epter thet the äre for then skul jnsatt, ath the som swaghe och fortrychte äre aff syndenne, skola her fåå styrkelse och hwgswalelse,

Såå motte tw nw seya, Huru skal iach thå haffua mich j tesse sack, när iach är platt såå forkolnat ath iach ingen lost haffuer her til, och kenner doch likawel ath thet wel behöffwer, men euangelium och thetta sacramentet smakar mich doch jntit, ey faller mich heller til sinnes? Swar, Såå skal tw lekowel icke lata aff, For ty all then tijdh tw en sådana kenna kan, ath tw behöffwer hielp, såå äst tw doch icke platt forderffuat, tw äst likawel icke såå offwerdådigh, som the andra her tilforenne omtalat är, for ty tw wille jw gerna wara hulpen, Ther fore skal tw såå göra, Tagh tich gudz ordh före gack och hör til ther thet predikas eller lääss, scriff eller siung thet, såå at tw jw handlar ther medh, Och tw warder finnandes ath thet icke skal wara tich vtan frucht, thet skal icke feela ath tw jw skal kenna bätring ther vppå, gack såå til sacramentet och sägh, O herre iach är en arm syndare och en later stocker til thet gott är, ty kommer iach til tich ath tw mich hielpa skal och vptenda mitt forkolnade hierta j enne stadhige troo, Tw behöffwer icke tenkia ath tw skulle sielff redha tich såå til ath tw skulle gåå werdeliga til thetta sacramentet, men thå äst tu bereedt när tw kenner at tu wille gerna lata hielpa tich, och at nödhen twingar tich ther til at tu skal gåå her til epter thet tich storliga görs hielp behooff,

Ther fore är thet och farlighit at man såå wil halla sich her j fråå thetta sacramentet, och icke wil gåå her til, vtan skyyr her före til tess man kenner j hiertat sich haffua troona, for ty jw länger wij halle oss her j frå, jw länger komme wij och her j fråå, til tess wij huarken lust eller begiäre haffue til euangelium eller sacramen-

tet, ty moste man late thetta sinnet til baka, och gåå her til, och bidhia gudh om hielp, När man thet offta gör, warder man fornemmandes större och större lust her til, then man elles icke fåått hade, om man hade blijffuet her j frå, och ther fore såghe man gerna at the worde monge som j enne sådana mening ginge her til sacramentet, at the motte fåå ena större lust her til och warda starkare, elles huar man icke gåår her til, warder man mera och mera förköldat j hiertat, och thetta man her säger är icke förstondandes om the oppenbarliga syndare som til forenne omtalat är, the ther icke eens begiere warda godhe, ty the skole icke gåå her til, vtan om them som kenna theres brist, och wilia doch gerna haffua hielp, om them är thetta sagt,

Her skal man nw trösta sich widh, och försökia thet såå warde wij thet såå finnandes, For ty thet är omögelegit annars än at gudz ordh jw skole göra frucht och nytto, ty såå haffuer gudh sielff sagdt, Jsa. lv. Mitt ordh som vtgåår aff minom mwn, skal icke komma toompt til mich jgen, vtan thet skal göra huad iach wil haffua, såsom regnet faller aff hemmellen och gör jordena fuchtig och fruchtsamma, såå skal och mitt ordh göra, Tesse ordhen skole jw göra oss dristiga, wore wij än allo redho förköldade j hiertat, wij haffue jw aff gudz nåde, gudz ordh, ther fore skulle wij storliga tacka gudh, O huru monge äre j werldenne som thet icke haffua, Epter thet wij nw haffue godh tilfelle til at fåå hielp och styrkie, Hwi skyy wij thå ther fore? wilie wij nw jcke gåå her til medhan wij haffue gudz ordh som oss skulle draga och trösta ther til, när wilie wij thå gåå ther til? Såå haffue wij och synder noogh som oss ther til driffua, ath wij wel måå sökia hielp aff gudz ordh, Ther fore mädhan gudh sägher ath hans ordh icke skal gåå vtan fruct och tw handlar thet samma, såå doch likawel ath tw thet icke bespottar, vtan medh fult alffwar handlar thet, såå warder tw (vtan twiffwel) jw noghen bätring finnandes, och jw meer jw meer tw thet brukar, Såå forgifftiga tankar kan tw icke haffua j titt hierta, ath om tw tager tich noghot vtaff scrifftenne och lääss thet eller talar medh en annan ther om,

at then onde lusten jw skulle ther aff bortgåå, Thetta är forsöcht och then thet forsökia wil han warder thet såå finnandes ath gudz ordh äre icke vtan frucht som han sielff sägher,

Och huar thet är icke noogh ath tu ther til kommen är at tu haffuer fåått gudz ordh, som tich ther til driffuer at tu thin brist och skröpeligheet kenna kan, Så är doch Christus til stedes och bidhar epter tich, at han skal hielpa tich, huad skal han tich mera göra? Och her är jngen j fråå trängt vtan the groffue offuerdådige skalkar och syndare som thetta icke handla medh noghon alffuarlig mening, Ther fore skal tu nw gåå her til hallandes thet ther fore, at Christus seer mykit diwpare j titt hierta, än tu sielff, såsom tu och seer her j euangelio the fatige twåå läriunganar hade jcke eens dristat sich til at wnska sich thet godha som them doch wederfoors, En sådana nådh wederfoors them at Christus kom sielffuer til them, epter thet the talade om honom, och han oppenbarade sich for them at the honom kende, Ther aff worde theres hierta såå gladh, at the icke kunde blijffwa quarre j then stadhen, vtan lopo til baka til the andra läriungana, och sade them, at Herren hade openbarat sich for them, ther wore the nw fulle medh glädhi, then the jcke eens hade toordz wnskat sich, doch lågh thet så diwpt j theres hierta at the icke sielffue såghet eller kendet at the sådana begierede, än thå at theres hierta wore såå til sinnes, at the intit heller seedt hade, än at theres herre Christus hade åther warit vpstonden jgen och wordet en konung, Ther fore seer gudh mykit diwpare j wor hierta än wij sielffue och giffuer oss meer än wij wnska kunne, Såå gör han her och, när tu kenner at tu jcke är såå stark j tronne som tu gerna wille, såå seer han mykit diwpare j titt hierta än tu sielffuer, epter thet tu gerna såghe at tw wore vptänd och brinnande j troonne, ther fore skal tu jcke flyy j frå gudz ordh och thetta sacramentet, vtan snarliga skynda tich her til,

Her om talar Paulus mongestedes, besynnerliga til the Ephesier ther han säger, at gudh kan eller formå at göra offuer alt thet wij bedhiom heller tänkiom, Nw see wij jw wel ath när han giffuer oss Ephe. iij.

noghot, thå anamme wij thet gladeliga, thet jtt tekn är at wij thet begierade j hiertat, Ther fore säger nw Paulus at gudh giffuer oss thet wij icke ene rese tänkie vppåå, men gudh som skodhar hiertat, han seer hiertans begiere, och giffuer oss rikeligha sina nådher som wij icke eens tänkia eller besinna kunne, Såå läse wij aff S. Monica. S. Augustini modher, at hon j niyo åår gräätt och war bedröffuat for hennes son Augustino at han motte warda Christen, såå stoodh hennes hierta at hon gerna hade seedt at han hade wordet Christen, och wille giffua honom ena Christna hustru, at hon kunde komma honom ther til at han hade wordet en slätt gifft Christen man, men jcke dristade hon at haffua ther hopp til och formodde thet ey heller at han skulle warda en sådana man som han sedhan wart, än thå at hon sådana gerna seedt hade,

Joh. xiij. Såå finner man allestedes exempel j euangelio, S. Petrus war ther alt for blödig til at Christus skulle twå hans föter, och sadhe, Herre skulle tu twå mich mina föter? och han forstoodh jcke at aff nödhenne giordes honom thet behooff, hans hierta war wel såå til sinnes at thet giordes behooff ath Christus honom twå skulle, som han och sadhe ther epter, Herre twå mich icke alleena fötrene, vtan och hender och houudh, Så går thet och til medh wor hierta, at wij see Christum for oss at han wil hielpa oss men wij äre likauel så blödige at wij forskräcke oss for honom, och jcke så halle mykit aff hans godheet som wij gerna såghe, for ty hölle wij honom ther fore som han är, worde wij och seyandes som Petrus sadhe, Twå mich ey alleena fötrena, vthan och hendher och hoffuudh, tenkiandes såå widh oss sielffua, jach wil nw gladeligha gåå her til, hadhe iach än flere synder påå halsen än iach haffuer, Jtem Såå är och jtt annat

Lu. v. exempel aff Petro jn Luca, när the såte j skepet och finge såå monga fiskar ath nätet gick sönder, och Petrus wart forfärat och fwl nidh for Christum och sade, Herre gack vth fråå mich, ty iach är en syndoch menniskia, Ther forskrecte han sich for honom, och badh honom gåå j frå sich, när han heller skulle haffua bidhit honom komma til sich, Såå gör altijdh wor blödiga natur, at han skyyr for

Christo ther doch ey annat än godheet och mildheet jnne är, huilken och for then skul tilstedes är at han hwar man hielpa wil, Ther fore haffuer man sagt at man icke skal göra Christum til en tyran, vtan lata honom blijffua en wenlig herra och frelsare, then ther ey annat begierar än ath hielpa syndare, Ther fore skole wij medh ordh och exempel locka och draga hwar man her til,

Thetta är jw clarliga noogh sagt aff tronnes natur, for ty ther vdinnan feelar thet medh oss ath wij jcke förstå troonnes art, Ther fore skal man begynna thet, och såå warde wij thet finnandes, Och jw mera tw thetta brukar, jw mera tröst finner tu her, och jw oskickeligare tu finner tich her til, jw mera moste tu tagha gudz ordh for tich, höra, läsa, eller tala om them, såå warder tu jw finnandes at thet begynnar warda tich behageligit, ther offuer skal tu och bidhia gudh och säya som Apostlana sade, Herre stärck mich troona, och gack såå til sacramentet, så får tu styrkelse, men huar tu wil och formykit fölia thinne blödigheet epter, såå komber tu aldrig her til, for ty tu står ther vppå at tu wilt haffua jtt kennande och jcke troona, Thin bräck och skröpeligheet mostu kenna, och thå är tijdh gåå til sacramentet, När tu finner tich wara swagh j tronne skal tu jcke for then skul blijffua her j frå, for ty Christus driffuer tich jcke j frå sich, vtan han är for then skul ther til stedhes ath han wil hielpa them som swaghe äre, och trösta them som äre förskräkte, Luce. xvij.

Thetta är icke sagt for the offuerdådige och grooffwe skalkar som til forenne om talat är, vtan aleena for them som haffua swagh och blödigh samwet, them ther och stundom hender ath the falla j noghon grooffua synd, ath the icke falla j wanhop, vtan wete hwarest the skole fåå hielp och tröst, For ty wij moste icke såå offuergeffuat, och blijffua her lenge j fråå, ath wij icke mera och mera forköldas, The skole blijffua her j fråå thetta sacramentit som til förenne om talat är, the ther jtt synderlighit och oskickeligit leffuerne föra, och icke eens tenkia ther vppå at the noghot wilia bätra sich, Men the som gerna wille bätra sich och kenne theres brist, och woro

gerna syndene quitte, och fornimma ath the sielffue icke kunna hielpa sich, the skole komma her til at them warder hulpet,

Her aff kan man merkia for huar skul gudh haffuer jnsatt och ordineret at hans ordh predikas skole, ther fore skal man thet och icke forachta, Thet är wel sant ath ordhet kan jntit skaffa medh mindre at then helge ande komber til medh, Doch likauel haffue wij nw til förenne hördt at alzmectig gudh haffuer sielff sagdt, Min ordh som iach läter predica skole icke komma fåfengt til mich jgen, Ther fore moste man icke såå slätt slåå thet hädan j wädhret, vtan giffua ther granna acht vppå, for ty gudh wil giffua then helga anda genom ordhet, och han kan icke lidha ath tw läter hans ordh och sacrament ståå til baka, och meenar at han skal göra jtt besynnerligit jerteckne medh tich och giffua tich then helgha anda, Han haller sielffuer mykit aff sitt ord och prijsar thet högeliga, for ty han haffuer thet så beslutat at han wil giffua sina nådh genom sitt
Joh. vj. ordh, såsom Christus säger, Jngen komber til mich, vtan then som min fadher drager til mich, Huru dragher nw fadren oss? Genom Christum, Huru genom Christum? Medh ordhet, Såå lockar och drager han oss til sich, Hwar nw nödhen twingar tich, såå gack gladeliga her til, och bäär fram for Christum thin synd och skröpeleg-heet, doch halt tich widh hans ordh,

Men giff thet gudhi j wol huru tu skal bliffua stondandes, och gack tw her til, mädan tu haffuer och kenner hans ordh, så warder tw wel aff sielffua ordhena lärandes huru tw skal tilredha tich när tw skal gåå her til, For ty tw moste beclagha tich for gudhi och såå seya, Herre iach är en syndare, och kan medh minne krafft icke hielpa mich sielffuer, for then skul kommer iach til tich ath tw skal hielpa mich, när tw haffuer then nådhena ath tw haffuer jtt hiertans behagh til gudz ordh, och haffuer ther en lost vdinnan, såå kan tw warda bliffuandes, For ty thet moste jw wara jtt stort ting, ath gudh giffuer tich sin ordh, och giffuer tich jtt gott behagh och lost ther til, Och än thå tw icke strax är såå starck som tw wara skulle, såå warder tw doch medh tijdhen starkare, och warder på thet sidzsta

så när kommandes, ath tw kan bekenna gudz ordh och wågha ther halsen offuer, For then skul sade Christus, Bidhien såå warder jdher giffuit, söker, såå warde j finnandes, clapper, så warder idher vplatet, For ty then ther bedher han fåår, och then ther söker han finner, och honom som clappar warder vplatit, Matth. vij.

Ther fore skal man troligha formana folkit j tesse sack at the handla her wijslega medh, Wij haffue forkastat, (som tilbörlighit är,) them som meena wilia sielffue redha sich til at the skole gåå her til, men them som kenna theres nödh och ath the aff theres eeghen macht icke kunna hielpa sich, them haffue wij lockat och draghit her til, for ty the samma äre the som rätt bruka thetta sacramentit sich til saligheet, Ther fore när tw kenner thina skröpeligheet, såå gack först til en godh man och klagha for honom thin brist och sägh, See, Jach är fallen och wil gerna haffua hielp och forspör mich om godh rådh huru iach skal fåå hielp, såå tröster han tich medh gudz ordh, och wijsar tich til sacramentet, ath tw ther öffuar tich och warder forsterkter, Ther fore skal tw jngalunda lata driffua tich ther jfråå, Kenner tw thina blödigheet, såå är thet wel medh tich, for ty then bristen moste tw kenna, men kenner tw henne icke såå stååår thet icke wäl til medh tich, och är bätre ath tw bliffwer ther j fråå,

Tagh euangelium och then helga scrifft for tich, och jw meer jw bäter, och achta iche thet ath tw kan thet, och haffuer thet offta läsit, For ty thet är aff dieffuulen at tw icke gerna läss ther vdinnan eller handlar ther medh, then som fordriffuer tich then losta tw skulle haffua til gudz ordh, han later tich icke gerna komma ther til, for ty han weet ath ther komber frucht vtaff, men när tw handlar gudz ordh och öffuar tich ther vdinnan, såå warder tw finnandes at Christus är när tich, och vptender titt hierta, men thet besta her vdinnan är, är ther twå eller tree tala medh hwar annan medh alffuar, så at leffuandes rösten gåår, såå gåår ordhet mykit starkare, och dieffwullen moste fly och såå falla bort alla onda lustar och tankar, och fölier ther epter en sådana bekennelse som tw aldrigh til förenne

AUGUSTANA THEOLOGICAL SEMINARY
LIBRARY
ROCK ISLAND — ILLINOIS

funnet haffuer, men wij forsee oss ther medh som dårar at wij haffue en sådana ädhele skatt for dörenne och kunne icke bruka honom, och dieffwullen dragher oss ther jfråå, epter thet han icke plat kan nidher tryckia gudz ordh, ther fore moste wij ståå honom emoot,

Ståå komber nw Christus och openbarar sich, än thå ath tw j förstonne icke warder honom warse, och jw mera tw ther om handlar, jw clararen vppenbaras han tich, så at han gör titt hierta brennandes aff them helga anda, som man seer her j euangelio aff the twå läriungana,

Thetta haffuer man nw (epter som gudh haffuer giffuit nådhena) predikat aff euangelio och sacramentet, gudh giffue ath thet och motte retzliga begripas aff oss j wor hierta, Amen

Tisdaghen j påschana

Euangelium Luce xxiiij.

IEsus stoodh sielff mitt j bland them, och sade til them, Frijdh wari jdher, Thå wordo the forfärade och fruchtade, menandes at the sågo en anda, Thå sadhe han til them, Hwi ären j bedröffuade, och hwi vpstigha sådana tankar vthi jdhor hierta? Seer ståå mina hender och på mina föter ath thet är iach sielff, tagher på mich och skodhen, for ty anden haffuer icke kööt och been såsom j seen mich haffua, och thå han hadhe thet sagdt, wijste han them hender och föter, Och som the än nw icke trodde for glädhi skul vtan forundrade sich sadhe han til them, Haffuen j her noghot ath äta? Thå fingo the honom fram jtt stycke steekt fisk, och noghot vthaff honogh, och han toch och ååt ther vthaff j theres åsyn.

Och sadhe han til them, Thetta är the ordh som iach sadhe til jdher thå jach än nw war medh

jdher, ath all ting moste fwlbordas som scriffuit war j Moysi lagh, och j propheterna, och j psalmarna om mich, Thå ypnade han theres sinne, at the forstodho scriffterna, och sade til them, Så är thet scriffuet och så moste och Christus lidha, och tridhie daghen vpstå aff dödha, och predikas j hans nampn bätring och syndernes forlatilse for alla folke, begynnande pååa Hierusalem,

Summa

j Thetta är fruchten aff Christi dödh och vpstondelse, nemlig wor fredh och ath wij kenne Christum och sättie all wore tröst och lijt til honom,

ij Jngen skal for then skul falla j wanhop at han är än nw icke sååa fulkomelighen, at han kan haffua trona til Christum, For ty han sägher her sielffuer til läriungana, Fridh wari jdher likauel fruchtade the sich och wore forskrecte,

iij Thenne swaghetene såsom och andra skröpeligheet kan Christus wel lijdha j them som honom tilhöra, och openbarar sich for them medh ordh och järtekn, som han gör en jdagh genom euangelium och sacramenten

iiij Scrifften betygar ath Christus skulle döö, och ståå åter vpp aff dödha jgen, men om thenna dödzens och vpstondelses frucht säger hon, at thet är en prediken til jtt andelighit leffuerne, och syndernes forlatilse j bland all folk j Christi nampn aleena, och j genom jntit annat ting j hemmelrike eller jorderike etc,

Uthlägning pååa samma Euangelium.

Wij haffue nw til forenne noogh hördt huad frucht Christi dödh och vpstondelse haffwer medh sich, sååa ath ther ey giordes mykit meera behooff ath omtala, men epter thet at gudh haffuer

befalet ath man ijdkeligha predika skal euangelium och lata thet haffua sin gong, moste man jw altijd meer och meer tala ther om.

Först är her j thetta euangelio merkiande huilke the äre som höra predikas om Christi vpstondelse the ther haffua nytto och gagn ther aff, Nemlig, the som her sitie j fruchtan och fare, ther komber euangelium rätt til motte, them skal man thet mest predika, än thå Christus och sade wij skole predika euangelium for alla hedningar, ther fore wele wij nw betrachta huilke the äre som äre rätt skickade til at höra euangelium,

Läriungana såte jnnelychte och wore forskrechte for synd och dödhen, räddes at Juderne skulle slåå them j häl, for ty om the icke fruchtat hade, hade the jcke såå sitit offuer ena sidho, vtan hade frijmodige gååt vth som the giorde sedhan the hade fåått then helga anda, Her aff läre wij at euangelium om Christi vpstondelse är them aleena tröstelighit som förfärade och forskrächte äre, thet äre the som haffua ena swagha conscientie eller samwet, the ther fortrychte äre aff syndenne, och jcke wilia gerna gåå j dödhen vtan fruchta ther fore, Them komber euangelium til tröst,

Thetta kan man merkia aff euangelij rätta art och natur, For ty euangelium är jtt bodhskap eller predikan, ther forkunnat warder at Christus är vpstonden aff dödha, och haffuer borttaghit synd och dödh aff them som troo påå honom, och när jach thet rätt förstår at han är en sådana frelsare, thå haffuer iach rätt hördt euangelium, såå haffuer han openbarat sich for mich, Nw epter såå är ath euangelium icke annat lärer, än at Christus är for then skul vpstonden at han borttaga skulle synd och dödh, Såå moste wij jw thet bekenna, at thet kan jngom komma til hielp och tröst, vtan them som kenna syndenes och dödzens bekymber, For ty the som icke kenna theres synd och skröpeligheet, och icke äre fructande, them är euangelium jntit nyttight och smakar them jntit, Och än thå at the höra euangelium såå skaffar thet doch likawel jntit när them vtan at the aleenast lära ordhen, och såsom the thet sielffue

lärdt haffua, så lära the och thet en annan, och fatta thet jntit j hiertat, och fåå ther medh icke heller noghen tröst ther aff,

Ther fore wore thet gott om såå skee kunde, ath euangelium icke worde predikat vtan aleena for them som haffua blödig hierta och forskrect samwet, men epter thet icke skee kan, ther fore skeer ther och lithen frucht epter, Feelet är icke påå euangelij weghna, vtan påå theres weghna, som thet höra, The höra thet wel, men the kenna jntit theres synd och nöödh, och haffua sådana aldrigh forsökt, vtan gåå som annor oskälig creatur, Ther fore skal jngen forundra ath euangelium icke allestädes gör frucht, For ty, vtan tesse som såå höra euangelium som wij nw sagt haffue, äre och monge andre som jntit samwet eller hierta kenna, the ther huarken tenkia påå synd, dödh, siel eller saligheet, Them moste man driffua som andra åsnar och oskälig creatur medh strengheet, och ther är offuerheten til skickat ath hon skal halla them j reddhoga medh swerdh, Jtem, äre och noghro som icke forachta euangelium och forståå thet wel, men the tenkia jntit til at the skole och leffua ther epter, föra aleena ordhen ther aff, och kunna mykit tala ther om, men ther fölier jngen frucht medh, tesse äre icke the retsinnige Christne, For ty the rätsinnige Christne göra frucht epter eungelium som the hördt haffua,

Såå är nw thetta beslutningen her vth, ath euangelium är en predikan aff Christi vpstondelse, som tiänar ther til ath the arma bedröffuade samweten skole her fåå wedherquekelse, Och görs ganska storlega behooff at man thetta fattat och besinnat haffuer när man skal döö, och j all annor bedröffuelse, När menniskian seer dödhen for sich och är bedröffuat och tenker j sit hierta, O iach arme syndare her komber mich nw dödhen vnder ögonen, O hade jach nw noghon godh tröst etc, Ther tiänar nw euangelium til, och är ther til skickat at the som äre såå bedröffwade skole tröstas ther medh,

När som nw menneskian sådana weet och forståår och sätter troo til euangelium, såå warder hennes hierta och samwet til fridz

och säger, Haffuer min herre Christus genom sin vpstondelse offuerwunnet mina synder och trampat them vnder sina föter, Huar före wil iach thå fruchta och forskreckia mich? Hwi skulle nw mitt hierta icke haffua itt gott moodh och wara til fredz? men sådana tröst fåår jngen vtan the som kenna theras brist och äre ther aff forskrächte, Ther före skeer thet, at the som icke kenna theres brist och icke äre forskrächte, at the huarken forstå thetta eller noghot annat euangelium, for ty then som icke haffuer smakat thet beska honom smakar thet söta jntet wel, then jntit ond forsöcht haffuer, han forstår icke huadh gott är, Såå kan han och icke wel forstå euangelium som icke weet huadh jtt blödigt samwit och bedröffuat hierta haffuer jnbära,

Ther fore är thet icke vnder, ath icke alle fatta euangelium eller göra ther epter som thet höra, The äre alt formonge som foracta och forfölia euangelium, och ther moste man wenias wedh, at ää huarest man predikar ewangelium, ther warder man sådana mennischior finnandes, och hwar thet icke såå til ginge, thå wore thet icke rätt, epter thet euangelium moste haffua monga handra folk, Såå warde wij och monga finnandes som euangelium icke forfölia, och aname thet doch jntet såå at the göra ther noghon frucht epter, vtan leffua såå sedhan som för, tesse alla moste man läta fara, For ty ää huru lenge wij predike euangelium, såå bliffuer doch altijdh the clagomålen, ath ther fölier lithen bätring aff, Ther fore moste man icke lata forskreckia sich ther fore,

For ty see til huad som skeedde j Hierusalem ther så offwersuinnerliga mykit folk war, när the ther först hörde euangelium aff apostlana, ther wordo the doch såå ganska fåå som fulle ther jn til, emoot the monga tusend folk som ther war, vtan alle bliffue wedh theres gambla wäsende och wart jngen forbätring aff ää huru mykit ther predikades, Ther fore skal man icke määta euangelium epter the monga som thet höra, vtan epter the fåå som thet fatta och begripa, och the skina icke mykit vthuertes, ty seer man them och icke mykit, men gudh werkar likawel lönliga j them som honom tilhöra,

Offuer thetta är än jtt stycke som mykit forhindrar at man icke kan merkia at euangelium är rätzliga fattat j menniskiones hierta ther thet ligger fordolt jnne, (thet är) theres swaghet och skröpeligheet som trona haffua, j thet ath wij icke see them föra såå ärlighet leffuerne som wij formodade ath the skulle föra om the hade troona, men ther kan thet icke wel aff merkias, for ty euangelium hade jw fattat j apostlane besynnerlige sedhen the hade fåått then helga ande, och likauel seer man j mong stycke theres brist och skröpeligheet, S. Petrus medh monga andra j Antiochia leffde icke epter Gala. ij euangelium, och ther fore kom S. Paulus och straffade honom, Jtem Såå vpkom och en tretta emellom Paulum och Barnabam, Såå och Act. xv när Christus vmgiks sielff medh apostlana fulle the offta j dråpeligha synder, och kom såå när påå sidzstone ath the offuergåffwe Christum alle samman, och Petrus nekade honom, wore icke sådana grooffua synder? och likawel wore the som sådana bedriffue, gudz vthkorade wener, Sådana brister och skröpeligheet som Christi wener haffua äre största saken ther til ath menniskio fornufft ey besinna kan huilka the äre som euangelium retzliga begripit haffua, Ther fore forarga the sich her offuer som låtas wara mykit wijse och fornufftige och seya, ja äre tesse euangeliske som så haffua sich oskickeliga, the ther spotteske och hedske äre och annat sådana, Och såå synes them thet wara olijcht ath the som finnas medh sådana brister at the skola wara the som euangelium haffua, och såå forargas the ther offuer och thet är forarga sich offuer Christi swagheet,

Så gick thet til medh Christi läriungar ath så lenge Christus wandrade j sina merkeliga gerningar och giorde dråpeligh ting j stora äro, thå hullo the sich til honom och trodde på honom, och än thå the öffuerste presterna och the scriftlärde forargade sich offwer honom epter thet han icke wille halla medh them, forbätrade doch likawel then mene man sich aff hans ordh och gerningar, all then tijdh han sådana giorde och leffde ärliga at ingen kunde straffa honom vtan at huar man moste jw seya at han war en merkelighen

prophete, men när han skulle gåå j dödhen, trädde alle j frå honom och bleeff icke en när honom, Hwad feel war ther thå påå ferdom? Thet feel war ther at the hullo honom icke thå for then starka vthan for then swaga Christum, for ty han war j Judernes hender och giorde ingen jertekne, like som han hade intit mera kunnet göra, thå war thet vthe medh hans stora rychte, Til forenne actades han for en storan prophete, men nw achtas han for en fordömd menniskio, Hoo kunde thet merkia at han war gudz son, ja Apostlana sielffue som wore gudz vthkorade wener kunde thet ey besinna, For ty the meente såå, wore han Christus, så wore och fruchten och gerninga ther medh, ther man kunde merkia thet vppåå at han wore Christus, såå seer man påå honom ey annat än swagheet synd och dödh,

Ther fore är thet then största wijsdom som påå iordenne wara kan, kunna skicka sich medh Christo j hans swagheet och skröpeligheet, for ty när iach seer en from helig man, som förde jtt erliget och heligt leffuerne, hoo wille tacka mich ther fore at iach prisade honom, och sade, thet är en rätt Christen, och at thet ginge rättsinnige til medh honom, Thet är wel sant at the ther högt besatte äre kunne wel forargas aff honom som förer ena Christelige läro och leffuerne, såå forbätrar sich doch then mene man aff honom, men när han faller j noghon synd epter som alla menniskior skröpelige äre, Så forargar sich strax then mene man på honom, och seya, Ach, wij hade troodt at han hade warit en godh Christen man men nw see wij at thet är fast annars, doch när the see sich rätt om, såå warda the ingen finnandes vtan at han jw såå skröpelig är, och offta faller j synd, ja the finna thet wel inne medh sich sielffue, doch likauel mena the at thet är vthe medh euangelio, men gudh är cloock noogh til at läta thet liggia fordolt j menniskiones hierta, än thå at hon aff sin skröpeligheet offta faller, såsom thet war medh Christo, när han hengde på korset sågh han ey lijkt ther vth epter at han skulle wara Christus, Ther fore sade han och til forenne til
Matthxx. vj sina läriungar, at the skulle forargas offuer honom, såå at the icke mera skulle holla honom for then sanskyliga Christum, och han war doch likawel then samme, Ther fore är jtt ganska stoort hinder

at wij icke kunne kennat huilke the äre som euangelium fattat haffua at wij see theres skröpeligheet och synd som thet haffua fattat, och wij halle them icke lijka ther til, epter thet wij see them wara syndare och bräkeligha

Then ther Christum rätt kenna wil och them som hans ledhamoot äre, som hans euangelium fattat och anammat haffua, han skal icke döma epter then skröpeligheet han seer j them eller sich sielff, man skal icke falla j wanhop om sich sielff eller andra at the vnderstundom falla j synd och äre swage j troonne, For ty gudh handlar vnderliga medh sin hellgon, sombligha läter han dragha Christi swaghet, och sombliga hans krafft, thet moste jw såå wara at somblige äre starke och somblige skröpelige, än thå at störste parten är altijdh swagh besynnerliga j wor tijdh, såå ath Christus ligger fordold vnder wor swagheet och skröpeligheet, såå länge han medh tijdhen bewisar sina krafft j oss och niderslåår synd, dödh, och alt ondh j oss,

Thetta menar Paulus ther han säger til the Corinther, iach räknade mich icke noghot weta j bland jdher, vtan Jesum Christum och honom korsfestan, Huadh är thet for en berömelse ath han sägher sich jntet annat weta vtan Christum korsfestan? ja jtt sådana ting är thet som menniskios wijsheet eller fornufft icke begripa kan, j thet han är korsfester seer han icke ther lijkt vth epter at han skulle wara gudz son, men ther han sitter på sin fadhers högra hand och gör krafftigha gerningar är thet snart til troendes at han är gudz son, när han hengde på korsset war thet icke såå, och ther hörer jtt stoort forstond til kunna thet besinna, j. Cor. ij.

Ja man finner monga som euangelium kunna och forargha sich doch pååa theres eeghet liffuerne, the ther gerna wille wara godhe, och komma doch jngen wäägh ther medh, och begynna fortwifla offuer theres syndogha leffuerne, at Christus icke skal wara medh them, och wille doch gerna at the och kunde göra mechtiga gerningar, men gudh läter oss bliffua j then skröpeligheet for then skul at han wil ödmiwka oss, at wij skole see at wij äre arm creatur, och älende fortappade menniskior, när Christus icke wore medh oss

och hulpe oss, Kunna nw besinna at Christus ligger fordold vnder sådana wore swagheet, är then höga wijsheeten som all werlden forargar sich offuer,

Her medh giffuer man icke orloff ther til at man skal wara swagh, ty wij predike icke at wij skole altijdh blijffua swage, vtan at man skal kunna lijdha och vmgella then swagheet som Christna menniskior haffua, Såsom thet war icke ther om giordt at Christus skulle hengia påå korset, vtan at man skulle lära ther vppå huru diwpt gudz starkheet lågh fördold vnder swagheeten, at man såå motte lära gudz krafft j swagheet, Ther fore skal man icke såå leffua at man skal wara swagh, vtan at man skal lära kenna at man och kan wara Christen än thå at han är swagh, at man icke faller j wanhop, när man så kenner sina suagheet, och är for then skul giordt at wij skole kenna woro swagheet, och winläggia oss ther om at wij kunne bliffua starke, såsom Christus icke moste altijh liggia dödh j graffuenne, vtan han moste och bewisa sin krafft, och ståå vp jgen,

Ther fore när tu seer thin nästes bräkeligheet, thå skal tu icke strax mena at thet är vthe medh honom, for ty gudh wil icke at wij skole fördöma en annan och hafua jtt gott behagh til oss sielfua, epter thet wij äre alle syndare, ty han kan slåå oss nidh och häffua honom vp som wij fördöme, han wil wij skole hielpa huar annan och dragha huar annars swagheet, O kunde wora biscopar och prester thetta besinna thå stode thet wel til j Christenheetenne, men nw är thet ther tilkommet at man seer alt på them som starke äre, och forachtar them som swaghe äre, doch moste thet intit såå gåå til, For ty Christus wil än nw en tijdh wara swagh, han wil haffua kööt och been til samman, som han säger her j euangelio, Kenner och seer mich, for ty en ande haffuer icke kööt och been som j seen at iach haffuer, Han wil haffua bådha delana, icke been aleena ey heller kööt aleena,

Gene. ij Såå läse wij j första Mosi bock, at när gudh hade skapat Euam sade Adam om henne, Thetta är nw beenet aff minom benom och kötet aff mino köte, han säger icke aleena been, icke heller aleena

kööt, vtan sade sich sielffuan haffua bådha partana, for ty han moste haffua bådhe kööt och been, Såå är thet och medh Christo och medh oss, ther fore sade han sich haffua både kööt och been, thet är swagheet och starkheet, j bland Christna menniskior moste thet och såå wara, at somblige äre swage och somblige starke, The starke som lijknas widh benen, the moste bära the swagha som lijknas widh kötet, och såsom kötet är altijdh meer än benen, såå äre the swaghe altijdh flere än the starke, Ther fore är Christus bådhe korsfäst och dödh, och thet är hans swagheet, och han är vpstonden j gen och är leffuandes, och thet är hans starkheet, Kunna thetta besinna är en merkelig stoor wijsheet, och thetta haffua Christus och Apostlana flijteliga noogh predikat, och j ingen bock är thetta så mykit vthtrykt som j thet nyia testamentet, huru man skal haffua sich medh them som starka äre, och huru medh them som swage äre, Ther fore säger och Paulus, Skolom och wij som starke äre, vmdraga theras skröpelighéet som swage äro, och icke täckias oss sielffuom, Såå skicke sich huar och en aff oss at han motte täckias sin nästa j thet gott är, til forbätring, ty Christus tächtes och icke sich sielffwom, Ther fore skole wij och såå göra, och thetta skal wara wor wijsheet som wij her lära skole, Roma. xv

Och til thenna swagha hopen räknas Apostlanar som her j euangelio omtalas, them Christus finner blödiga och fortwiflande, men the andra som icke haffua fattat euangelium, äre the som slåå euangelium j wädhret och forachta thet, the äre icke räknandes til thenne swaga hopen som Christo tilhöra, The höra her til som än thå at the äre skröpelige, haffua the doch en godh wilia och begäre ther til ath the motte warda gode, och them som sådana äre skal man icke forachta, vtan trösta them, såsom Christus (som starker war) her giorde, han stodh her mitt j blandh läriunganar som såthe och wore forskrächte och swaghe, och styrkte och tröstade them, wisade them hender och föter at the skulle wara widh jtt gott moodh och weta at thet war han och jngen ande, Så skal man handla medh the swagha at the dagh fråå dagh forstercte warda meer och meer,

och icke bliffua j theres swagheet, och her medh haffwe wij nw hört jtt huwud stycke aff thetta euangelio,

Såå är thet screffuit, och såå moste och Christus lijdha och tridhie daghen vpstå aff dödha, och predikas j hans nampn bätring och syndernes forlatilse for allo folke,

Her seer man at euangelium är en sådana predikan ther bätring och syndernes forlatilse jnne forkunnat warder, och thet skal man icke predika affsides j enne wråå, vtan offuer hela hopen offuer huar man ää huad thet warder anammat eller ey, for ty euangelium gör icke såå frucht epter som thet wijdhe vthgår, ther fore skal man icke forarga sich ther offuer, och seya at thet är for then skul vthe medh euangelio at the äre fåå som thet fatta, vtan aleena lata sich nöya ther ått at Christus haffuer så befalet at man skal predika euangelium j hela werldenne taghet hoo ther tagha wil, men thet är merkiande at han seger, Såå är thet scriffuit och såå moste Christus lijdha och vpstå jgen, och predikas bätring j hans nampn och syndernes forlatilse,

Then bätring som han her omtalar, är icke annat än en forwandling som man haffuer j sitt liffuerne, at then her til haffuer illa leffuat begynnar nw at leffua wel, och sådana bätring skal skee j Christi nampn, och icke epter noghon annen menniskio stadhga eller påbodh, och skal skee aff jtt frij moodh och wilia onödd och otwingat, såå at man haffuer lost och begiere at bätra sich, och sådana bätring warar såå länge noghot är jgen aff then gambla Adam, thet är jn j dödhen,

Såå skal och predikas syndernes forlatilse j Christi nampn, for ty han är gudz lamb som synderne borttager, som och for synderne haffuer lidhit dödhen, ther fore förlatas och synderne, icke aleene the synder som wij giordt haffua, vtan och the synder som wij än nw aff wor skröpeligheet dagliga göra, doch skal man icke synda

på hans barmhertigheet, ty thet wore forsökia gudh, Gudh giffue oss allom her jtt rätt forstond, AMEN,

Första söndaghen epter påscha

euangelium Joh. xx.

THå nw affton kom vppå then första sabbatzdaghen, och dörana wore luchta ther läriungana wåra forsamblade for judanes retzslo skul, kom Jesus och stodh mitt j bland them och sadhe til them, Fridh ware jdher, Och när han hade thetta sagdt, lät han them see hendrena och sina sidho, Thå wordo läriungana gladhe at the sågho herran, Thå sadhe han åter til them, Fridh ware jdher, Såsom fadhren hafuer mich sendt så sender iach och jdher, När han thetta hade sagdt, blååste han vppå them och sadhe til them, Tagher then helga anda, hwem som helst j forlåten synderna them forlåtas the, och hwem som helst j behollen them, them äre the beholna,

Thomas en aff the tolff huilken som kallas Didimus war icke medh them när Jesus kom, Thå sadhe the andre läriungana til honom, wij såghom herran, Sadhe han til them, Vtan iach seer holen epter spikana j hans hender, och stinger mitt finger j holet epter spikana, och sticker min hand j hans sidho troor iach thet icke.

Och otta daghar ther epter wåre åter hans läriungar jnne, och Thomas medh them, Thå kom Jesus wedh dörana wore lukta, och stoodh mit jbland them, och sadhe, Fridh ware jdher, Sedhan sadhe han til Thomam, Stick hijt jn tit finger och see mina händer, räck hijt thina hand, och stick henne jn j mina sidho,

och war icke twiffuelachtigh, vtan troghen, Thomas swarade och sadhe til honom, Min herre och min gudh, Jesus sade til honom, Epter tw sågh mich Thoma trodde tw, Salighe äro the som icke haffua seet, och haffua doch troodt,

Giorde och Jesus mong annor tekn j sina läriunges åsyn som j thenne bokenne äro icke scriffuen, men tesse äre scriffwen, vppå thet j troo skolen ath Jesus är Christus gudz son, och ath j troende skolen haffua lijff j hans nampn.

Summan aff thetta euangelio.

j Först måå man her merkia, at Christi läriungar än nw feelade om troona, för ty the fruchtade, thet och alla menniskior göra som icke äre dristughe giorde genom gudz anda.

ij Thomas troodde icke förra än han sågh och kende medh hendrena, Så troodde och icke heller läriunganar medh mindre the hade vppenbara tekn for sich, men salige äre the som icke såghe, vtan troo aleenest oordhen.

iij The tekn ther man Christum medh kenner, them theer han oss j bedröffuelsen och j korset, thå lärer man rätt hwad Christus är.

En annor summa.

j Ath wij haffue fredh thet är fruchten aff Christi vpstondelse,

ij Såsom Christus war send aff fadheren, såå warde wij och sende, ther fore törff jngen sättia sich fore j sitt sinne, ath han wil vtan mootgong och korset komma til herligheetena.

iij The sanna och rätsinnogha Christne, thet är, j huilkom Christi ande är, the haffua macht til ath lösa och binda.

iiij Thå Johannes sägher, Thetta är scriffuit på thet ath j troo skolen ath Jesus är Christus gudz son, och ath j genom troona skolen haffua lijff j hans nampn, Ther see wij ath thet Joannes

scriffuet haffuer är noogh til troona, och ath hwar troon är ther är och liffuet j Christi nampn, ther fore är all lära fåfeng och onyttugh som icke vthtryckes eller beslutes j euangelio.

Vthlägningen på euangelio.

UThi thetta euangelio warder prijsat troones fruct, och geffues til forstå hwadh hennes art och natur är, J bland andra troones fructer äre tesse twå, Fridh och frögd, såsom S. Paulus scriffuar til the Galater, ther han alla handra fructer vpräknar then ena epter then andra, och sägher, Andans fruct är kerlegh, frögdh fridh, longmodigheet, liwffheet, goodheet, troo, sachtmodigheet, kuskheet, Her seer tu nw the tw stycken och vpräknat wara Gala. v.

Til thet första sägher Euangelisten, ath Christus stodh mitt j bland läriunganar, hwilke vthi stoor räddhoga såto, theres hierta war illa til fridz, wente dödhen j huario stund, så kommer thå Christus, tröster them och sägher, Fridh ware medh jdher, thet är then ena fructen,

Vtaff thetta hugneliga talet folgde thå then andra fructen, at the frögdades ther aff ath the fingo see herran, Sedhan giffuer han åter troonne macht och wold offuer alt thet j himmelen och vppå jorden är och holler sannerliga ganska mykit aff henne seyandes, Såsom fadren haffuer sendt mich såå sender iach jdher, och strax epter, Anammer then helga anda, them j forlate synderna, them äre the forlatna, och them j them forhollen, them äre the forholna, Nw wilie wij see thet ena epter thet andra,

Troon (som wij offta sagt haffue) skal såå skickat warda, ath hwar och en skal sich tilegna Christi vpstondilse, aff huilko wij noogh til forenne sagdt haffwe, ath thet är icke noog at man aleenest troor at han är vpstonden aff dödha, ty ther aff fölier hwarken fridh eller frögde, hwarken krafft eller macht, ther fore moste tw såå troo ath han vpstonden är for tina skul, tich til godho, och at han icke setter är j herligheeten for sin eghen skul, vtan på thet at han skal hielpa tigh

och allom them som troo på honom, och ath genom hans vpstondelse är synden, dödhen och helwetet offuerwunden,

Thet betydher nw ath Christus kom her jn til läriunganar genom lucta dörar och trädde mitt j bland them och ståår, ty thet stående är ecke annat än han ståår j wor hierta, och thå är han mitt j bland oss, så at han är wår, såsom han ther stoodh och the hade honom när sich, och när han nw såå ståår mitt j wor hierta, thå höre wij strax så liwfleghen röst som han sägher til samwetit, war til fridz, thet är jngen nödh på färde, tina synder ära tich forlåtna och borttagna, och tich skal intit meer skadha, och thenne ingongen som Christus her giorde then skedde genom luchta dörar, och genom stockar och stenar, och bleff doch all ting heel och oförkräncht, och kom doch likauel til them jn, medh huilko giffs til förstå j huad motto han kommer j wort hierta, och bliffuer ståndandes j oss, thet skeer genom predikoembetet, ther fore epter gudh haffuer befalet dödheliga menniskior ath predika hans ordh, skal man jngalunda forachta them som gudh haffuer sitt ordh ingiffuit eller j mund jnsatt, ath wij jcke komme j then meningen, at huar och en skal wenta epter en synderlige predikan hijt nedh aff himmellen, såå ath gudh skulle personeliga och mundliga tala medh huar och en, ther fore thå han noghrom wil giffua troona ther brukar han thetta midelit til ath han thet gör genom menniskelige predikan och genom thet vthwertes och likamliga ordet, och thå seyes han gåå genom löckta dörar, när han genom ordet går jn j hiertat, och jngen ting går sönder eller forderwas, ty när gudz ordh komber thå sargar thet jntit samwetet, och forderffuar icke heller hiertans förstånd och vtwertes sinne, såsom the falske lärare ther alla dörar och fenster synder bryta och bryta sich jn såsom tiwffuar, och låta jntet bliffua heelt eller oforderffuat, vtan görat så ath all ting bådhe lijff conscientia, forstond och sinne warder orätt, falskt och forsargat, huilket icke gör Christus, Thetta är nw krafften af gudz ordh.

Såå haffue wij tw stycke som är predikan och troon, ath Christus kommer til oss thet är predikanen, at han ståår j wort hierta

thet är troon, ty thet är icke noogh ath han ståår for wor öghon eller ören, vtan han motte stå mitt j oss j hiertat, Troones frucht är freden, icke aleene then man vthwertes haffuer, vtan then ther S. Paulus om talar til the Philipper, at thet är en fredh som offuergår all fornufft, sinne, och förstond, och huar then fredhin är, ther kan jntit dömas epter fornufften, thet wilie wij nw yterligare see j euangelio, Phi. iiij.

Äär merkiandes at läriungana såto innestängde vthi stoor fruchtan for Judanars skul, toorde intit vth, wiste sich icke annat än dödhen fore, vthwertes hade the wel fridh och ingen giorde them noghot, men inwertes darrade theres hierta och hade ingen fredh eller roligheet, vthi then fruchtanen och ångest kom herren och stilte theres hierta, och giorde them gladha såå ath then fruchtanen wart bortaghen, icke såå ath faren bortaghin wart, såå at hiertat intit meer fruchta skulle, for ty Judanas ondska wart intit ther medh bortaghen eller forwandlat, ty the wore wel sedhan såå hatske som til förenna, och all ting bleeff vtwertes som thet war, men the worde inwertes forwandlade, och finge sådana moodh och dristugheet, at the sade, wij haffue seedt herran, och såå stilte han theres hierta, at the worde frijmodighe och dristughe, ther fore actade the intit sedhan huru hatske Judana woro,

Thetta är then rätta fredhen som hiertat stillar, icke thå när ingen nödh på färde är, vtan mitt j nödhenne, thå intit annat än ofredh på ferde är, och thetta är åtskilnadhen emellan then verdzliga och then andeliga fredhen, Then werdzlighe fridhen står ther vdinnan at thet onda som ofredhen giordt haffuer warder borttagit, såsom när fiender liggia for en stadh, såå är ther ofredh, thå the äre affdragne, såå är ther fredh jgen, Såå är och fattigdom och krancheet, then stund the plågha tich ästu icke til fridz, när the bortgongen äro, och tu är aff then nödhen quitt, så är ther thå åter fredh och roo igen vthwertes, men then Christelige eller andelige fredhen haffuer sich mykit annerlunda, ty än doch vthwertes är noghon nödh, såsom fiendar, krancheet, armod, synden och dödhen,

och kringhwerffua menniskiona vtan återwendo, likauel är inwertes fredher, starkheet och tröst j hiertat, såå ath thet actar ingen nödh, vtan är bäter til fridz then tijdh sådana nödh for handen är, än thå thet är henne forutan, ther fore är thet en fredh som offuergår all förnufft, ty förnufften kan ingen annan fredh begripa vtan then werdzliga och vthwendiga fredhen, hon kan icke skicka sich ther vdinnan, eller forståå at thå är fredh när thet onda for handen är, och weet icke heller huru hon skal stella personena til fridz, så ath thet onda bliffuer likawel stondandes, ther fore menar hon när thet onda for handen är och thet godha är borto, at thå är och fredhen borto, men then helge ande kan thet wel göra, ty ther han komber later han then vthwertes nödhen och motgången bliffua och sterkir doch personena, och gör vthaff blödigheeten jtt oförskrecht hierta, vthaff fortwiffuelsen en stoltheet, vthaff jtt ofridsamt samwet jtt fridsamt, såå at en sådan menniskia stolt modugh och dristug warder, ther elles hela werlden forskrächt är,

Hwadhan kommer menniskione thetta? vthur troona på Christum, ty när han troor pååå Christum aff rätt hiertans grund, såå ath hans hierta j sanningen segher, Min herre Christus haffuer genom hans vpstondelse offverwunnet mina nödh, synd och alt ondt, och wil så wara medh mich, at mich intit skada skal til lijff eller siel, ath iach all ting skal noogh haffua, och mich jngen nödh eller olycka skadha skal, när han thet troor såå är icke mögeligit at han kan fortuifla eller blödugh warda ää huru mykit synden eller dödhen tränger honom, ty troon är altijdh framme och säger, Trängia tich synderna, forskräcker tich dödhen, såå haff tijn öghon vp til Christum, han är for tina skul dödher bliffuin och vpstonden jgen, han haffuer all nödh öffuerwunnet, huad kan tich thå skada? huar fore wil tu thå fruchta tich? Sammalunda om tich annor widhermödha pååå halsen ligger som är krancheet eller armood, så wendt tin öghon ther jfrå, och lyck jgen tina fornufft och wendt tich til Christum, och halt tich widh honom, så warder tu styrkt och tröstat, intit ondt kan wara så stoort thet tich kan widherfaras, ath thet kan

skadha tich och göra tich fortwiflande, om tu seer och troor påå Christum, ther fore är thet omögeligit ther troon är, ath thenne fruchten vthe bliffuer som är fredhen, vtan at han strax fölier medh troonne,

Vth aff fredenom fölier nw then andra fruchten som är frögden, Säger nw euangelisten, Thå Christus kom til läriunganar och sade, fridh wari medh jdher, och wijste them hender och föter, thå wordo the glade ath the sågho herran, ja wist motte the wara glade, ty thet war then största frögd som noghor menniskio kan widherfaras at the sågho Christum, Her tildags haffuer man låtit oss see wåra hender (thet är) lärt oss forlåta oss på wora gerninga ther haffuer ingen fredh epterfolgt, men ther aff warde wij frögdadhe at wij see honom och thet skeer genom troona, ty så seger S. Påual til the Romare, Som wij nw rätferdige wordne äro genom troona haffue wij fredh medh gudh genom wor herra Jesum Christum, genom huilken oss och wedherfarit är, ath wij genom troona warde leedde vthi thenna nådhen j huilke wij stååm och berömom oss aff hoppit til gudz herligheet, Roma. v.

Såå haffue wij nw här aff then fructena aff huilke wij kenna måghe them som rätta Christne äro, ty then som icke haffuer jnne medh sich fredh, ther werlden all ofredh haffuer, och icke ther vdinnan frögdar sich thet j werldene all bedröffuelse och sorg är, then är icke än nw christen och haffuer icke än nw troona, Och thetta ware nw sagdt om trona och hennes fruchter, fölier nw ytermeera om prediko embetet, Troonas krafft strecker sich nw jn til kerleken, ty thet är icke noogh ath iach såå haffuer herran gudh at han är min, och iach haffuer all tröst fredh och frögde j honom, vtan iach moste och nw såå framdeles göra såsom han giordt haffuer,

Såsom fadhren mich sendt haffuer så sender iach jdher

Thetta är thet första största och högesta kerlekens werck, som en Christen göra skal sedhan han haffuer fåått troona, ath han och

måå komma andra menniskior til troona sååsom han ther til kommen är, Och her seer tw'ath Christus här vpsetther hwar och en Christroghen menniskio till en predikare, och stichtar predikare embetet til thet vthwertes oordhet, For ty han war sielffuer kommen medh thett embetet och medh vthuertes ordh, Her moste wij granneligha på achta, och lata oss tyckia ath thenna oordhen äre sagd til oss alla, såsom Christus wille seya, J haffuen nw noogh aff mich, fridh och frögde och alt thet j haffua skolen, for jdra personer behöffua jntit meer, ther fore, setter jdher nw mitt exempel före såsom iach giordt haffuer sså gören och j, Min fadher haffuer sendt mich j werldena aleenest for jdhra skul, ath iach skulle hielpa jdher, och icke mich til godho, jach haffuer dödt for jdhra skul och giffwer jdher alt thet iach är och haffuer, Ther fore tenker ther til och görer sammelunda, athi tiänen och hielpe huariom och enom meer haffue j icki ath göra her pås werldenne, ty genom troona haffuen j noogh, for then skul sender iach jdher j werldena sså som min fadher mich sendt haffuer, thet är, ath hwar och en Christen skal vnderuisa och lära sin nästa, at han och måå komma til Christum, Och ther medh är nw macht giffwin icke aleenest påwanom och biscopom, vtan allom christnom och befalat, ath the skola vppenbarligha bekenna theres troo, och komma teslikes annat folk til troona,

Sedhan tu nw thetta öffuersta werket öffuat haffuer, och lärdt andra menniskior rätta wäghen til sanningen, sså tenck til ath tw faar fram ååt och tiänar huariom manne, ther fölier thå exemplet huru man leffua skal och göra godha gerningar, jcke så ath tu ther medh skal noghot fortiäna eller forwerffua, epter tu allaredho til forena all ting haffuer huad tich aff nödhen är til saligheeten, vtan tu ther medh bewisar tina troo, och gör androm sså som Christus haffuer giordt tich, Så giffuer nw Christus ena befalning vth och blåås på them och sägher,

Tagher then helga anda, och hwem som helzt j forlaten synderna them äre the forlatna, och hwem som helst j beholden them, them äre the beholna,

Thetta är itt stoort och mektight welle som her en dödheligh menniskio kööt och bloodh giffuet warder offuer synden, dödhen, helwetit, och all ting, Påwen berömer sich j sin lagh ath Christus skal haffua giffuet honom macht offuer all ting j hemmelen och på jorden, huilkit wel sant wore om the rätteliga forstodit men the draghat jn til thet likambliga regementet som påuen och hans hoop nw brukar, thet doch icke haffuer warit Christi mening, vtan han giffuer her ena andeliga macht, och wil så seya, När j itt ordh seyen offuer en syndare såå skal thet sagdt wara j hemmelen, och gella så mykit som gudh j hemmelen thet sagde, ty han är vthi jdher mund, ther fore är thet lika som han sielffuer sagde thet, Nw är thet jw sant när Christus itt ordh talar (epter han är en herre offuer synden och helwetet) och säger til tich, Tina synder skole wara borto, såå moste the och wara borta, Twert emoot när han sägher, Tina synder skole tich jntit forlatna warda, såå blijffua the och oforlatna, ty jngen vtan han aleena kan forlata synderna,

Thenna samma machten är medh huar och en Christen, epter Christus haffuer giordt oss alla deelachtuga j sina macht, och är icke thenne machten lekamlighen vtan andelighen, ty han sägher icke, Then stadhen, thet landet, thet stichtet eller thet konunga riket skal tw haffua och regera såsom påwen gör, vtan såå sägher han, Sådana macht skolen j haffua, ath j synder forlaten eller forbehollen, ther fore drabbar thenna machten aleenast på samwetet, såå ath iach kan genom gudz ordz krafft affseya en doom som hectar jn på samwetet, emoot huilken doom formåå hwarken synden eller werlden, jcke dieffwulen eller noghot creatur, hwilkit är sannerliga en merkelighen macht, Men her medh är oss jngen macht giffuen offuer lekamenen, land och folk, at haffua vthuertes herradöme och werdzligit regemente, vtan en mykit högre och ädlare macht, widh huilken then andra jntit kan liknas,

Ther fore skole wij tacka gudhi, ath wij kenne och forstå kunna then stora krafft och herligheet som oss genom Christum vthj the fornemda sletta enfoldiga oordhen giffuen är, huil-

ken och S. Paulus högeliga prijsar til the Epheser, ther han så
Ephe. j sägher, Welsignat ware gudh och Jesu Christi fadher then oss
welsignat haffuer medh all andeligh welsignelse vthi thet himmelska
Ephe. ij wesendet genom Christum, och åter til the Epheser, Gudh haffuer
giordt oss leffuande medh Christo och vpwekt oss medh honom,
och satt oss medh honom, vthi thet himelska wäsendet j Christo
Jesu pååt thet han j tilkommande tijdh beuisa skulle hans nådhes
ymnogha rikedom medh sin milheet offuer oss genom Jesum Chris-
tum, Ty vtaff nådhenne ären j frelste genom troona, och thet
icke vtaff jdher, gudz gåffua är thet, icke vtaff gerninganar, på
thet ath jngen skal beröma sich, ty ären j hans werk skapade ge-
nom Christum til godha gerningar, huilka gudh oss forbereedt
haffuer ath wij skole wandra j them.

Sy huilken en mektigh tröst wij haffue at then samma mak-
ten som gudh brukar j Christo then vpwecker han j oss, och oss
lika macht medh honom giffuit haffuer, Ath såsom han honom
vthi jtt himmelskt wäsende satt haffuer offuer all welligheet, macht
och krafft, och alt thet man nempna kan, såå haffuer han och sätt
oss vthi samma welligheten, ath alle som troo, haffwa macht offuer
himmel och jordh, thet haffue wij j ordhet som han haffuer leefft
her epter sich, och såå kraffteliga, ath thet gör jw såå mykit thå
wij säyet, såsom han sielff ginge her pååt werldene och talade thet
vthi then maiestat och herligheet som han nw vthi är, Och thetta
är nw krafften som han oss giffuit haffuer genom hans vpstondelse
och himmelfärd, at wij moghom dödha och leffuande göra, fåå
dieffwulenom och tagha j fråå honom.

Doch moste man warliga och fornuffteligha her vdinnan handla,
at wij icke göre såsom påwen och hans hoop, ty the haffua draghet
thet ther til, at the sådan wellugheet haffua at hwadh the seya,
thet moste och så skee, ther fore at the så seya, Ney then machtena
haffuer icke tw, vtan aleene gudh, The seya, När påwen sägher
jtt ordh Tina synder äro tich forlatna såå ära the strax borto, thet
tw än jngen ånger eller jngen troo hadhe, ther fore mena the ath

thet ståår j theres macht ath giffwa eller fortagha himmelen, vpp eller jgen lyckia, sätia jn j himmelen eller kasta j heluetit, hwilkit doch jngalunda såå är, for ty ther aff wille fölia ath wor salugheet stodhe j menniskiors werck, krafft och welle, ther fore moste man rätt forståår, thå Christus sägher, Them j synderna forlaten them äre the forlatna, och them j them forbeholden them ära the forbeholna, ath ther medh icke warder jnsat eller giffuin noghor macht them som tala, vtan them som troo, ther skil mykit vppå ath seya, them som troo och seya them som tala.

Gudh haffuer giffuit oss sitt ordh och macht til ath seya och forkunna them, men ther aff fölier icke ath thet moste och alt såskee, Såå som och Christus sielfuer predicade och dreeff ordhet, likawel trodde icke alle som thet hörde och skeedde icke altijdh så som ordhet lydde än doch thet war gudz ordh, Ther före will Christus så seya, Then machten skolen j haffua ath j skolen forkunna ordhet och euangelium och seya, Then ther troor honom äre synderna forlatna, them ther icke troor honom warda the icke forlatna, men then machten haffuen j icke ath j kunnen göra eller giffua troona, ty thet är wijdt fråå huart annat plantera och giffua wexten, som S. Paulus sägher til the Corinter, Jach haffuer planterat Apollo haffuer watnat, men gudh haffuer giffuit wexten, Ther fore är oss icke macht giffuen til ath regera som herrar, vtan ath wij tiänare äro til ath predica gudz ordh, genom hwikit wij wecke folkit til troona, Troor tw ordhena så fåår tw thenna machten, troor tw icke såå hielper och jntit hwadh iach talar och predicar, om thet än tiyo sinne wore gudz ordh, och gör tw mich jngen oära ther medh ath tu icke troor, vtan gudhi sielffuom. j. Cor. iij

Ther fore är icke otroo annat än gudz lastilse medh huilka gudh warder hollen lögnachtigh, ty när iach sägher Thina synder warda tich forlatna j gudz nampn, och tw troor thet icke såå gör tw lika som tw sade, hoo weet thet om thet är och så sant eller om thet är och så hans alffuar, ther medh holler tu thå gudh

och hans ordh lögnachtigh, ther före wore bäter ath tw jntit hörde ordhet än tw thy icke troo skulle, ty gudh wil icke heller at hans ordh skal warda foractat thå en menniskia thet predikar, än som han thet sielff giorde, Thetta är nw then macht som hwar och en Christen menniskia haffuer aff gudhi aff hwilko wij til forenne offta talat haffua, och ther medh är thet nw noogh.

En annor sermon på första söndaghen epter påscha aff thet euangelio Joh. xx.

UThi thetta euangelio warder oss foreholet hurudan en Christen menniskiors leffuerne wara skal, och huar vthi thet ståår, nemliga j tw stycke, thet första, at wår herre wisar honom sina hender och föter, Thet andra, at han warder sendt såsom Christus och sender war, thet är jntit anars vtan troon och kerleken, såsom och thenne tw stycken oss j alle euangelier foreholden warda,

J haffuen hördt och (ty wer) thet warder predikat j alla werldenne, ath om man froom och rätfärdig warda skal, så begynna the på menniskiors stadgar, såå haffuer man driffuit thet j påffuans rike, och thet haffua warit the betsta predikarena som jntit annat predikat haffua än huru man skal warda froom vtwertes och jtt skijn aff godha gerningar for werldene, men ther fattas än nw mykit til then froomheten som for gudhi gella skal, man haffuer jtt annat sätt til ath warda froom, och thet bär sich såå ååt, ath man först sätter oss gudz lagh fore, aff hwilkom wij läre kenna oss sielffwa hwadh wij äro, och huru omögelighit oss är ath fultgöra gudz lagh, Laghen seya, Tu skalt haffua en gudh, honom aleena tilbidhia, troo på honom aleena, sökia hielp och tröst när honom aleena, Thet hörer hiertat, och kan doch icke görat Hwar fore biwdher han thå så omögeligh ting? Ther fore (haffuer iach sagdt) at thet oppenbarar oss wåra omögeligheet, och lärer oss kenna oss sielffua ath wij måå see hwadh wij äre, såsom

en seer sich vthi en spägel, ther nw samwetet begynnar warda forskrect, och befinner at hon icke holler gudz bodh, thå gör laghen sitt rätta werk, for ty lagsens eghit werck är ath forskreckia samwetet.

Tweggia handa menniskior äre som göra bodhen fullest, eller låta sich tyckia ath the fultgöra them, The första äre the som när the haffua hört laghen, tagha the til och mena at the skola fultgöra them medh vthuertes gerningar, Huru göra the thå? the seya, Gudh haffuer budhit, Tu skalt haffua en gudh, ther fore wil iach wist och jngen annan gudh tilbidhia, iach wil tiäna honom, och icke haffua j mitt hws noghon affgudh eller affgudz belete, Thenne menniskionar skijna smocht och herligha medh sådana theras skijnande och dichtade gudz tiäniste, såsom nw endeels tilgåår medh the som man kallar andeliga, the mena thå alredho all ting wel bestelt wara, när the böya sin knä och mykit siunga och bulra, Medh sådan skijn warda och the fatiga lekmen bedragne, och gåå j theres footspor, och wilia teslikes the gåå thet såå j genom medh gerninganar, men en blinder ledher thå then andra och falla bådhe j kulona, Tesse äre nw the forste som mena at the haffua rätt fattat her vppå, och troo ath the ther medh holla laghen, och halla them doch jntit som framdeles wel forclaras skal.

The andre äro the som kenna sich sielff vtaff laghen, och tenkia epter huad gudz bodh wil, och huadh thet kräffuer, ther före när nw laghen sägher Tu skalt haffua en gudh, och honom aleena ära och tilbidhia, thå tenker then menniskian j sitt hierta, Hwadh måå thetta wara? mon iach annat skola göra än at böya min knä for gudhi, eller huadh mon meningen wara thå han sägher Tu skalt haffua en gudh? thet mootte jw wara noghot annat än en lekamligh vthuertes wyrdning, Och såå seer tw påå sidzsten ath thet är fast en annor ting än man menar, nemliga ath thet icke annat är, än ath setia troo och lijt til gudh at han hielper och bijståår j alle ångest och nödh, j alla anfechtningar och wedhermödho, at han frelsar fråå synder, fråå dödhen, fråå hälwetet, och fråå dieffuulen, vtan hwilkers hielp och tröst jngen formåå noghot,

Thetta heter haffua en gudh, jtt sådant hierta som såå grundeligha ödmykt är, thet j sich aff thetta bodhet aldeles forskräct och leffuande wordit är och flyyr til gudh aleena j sin ångest och wedhermödho, thet wil gudh haffua, och thet kreffwer bodhordet.

Thetta kunna the skrymtare och sielffhelge icke göra, som för werldene föra jtt skönt leffuerne, for ty theras troo och lijt ståår aleena på theres eghen rättferdigheet och vthwertes froomheet, ther fore när gudh becrectar them medh laghen, och låter the arma menniskior see at the haffua jntit hållet laghen, ja icke thet minsta bodhordit, komma the j ångest och nödh, och haffua jtt ondt samwet och finna at vthwertes gerninga wilia intit görat, och at hålla gudz bodh är fast annat än som the meente, så falla the til och sökia meer och meer andra och andra gerninga, och mena ther medh stilla theres samwet, men them felar fast om rätta weghen, ther aff kommer thå at then ene wil thå görat medh rosenekranzar then andre medh fasto, then medh böner, then löper til S. Jacob, Room eller andra pelegrims ferder, thenne warder en munk, then en nunna, och sökia så monga slike wägar at man kan här näst icke rekna them,

Hwar fore göra the alt sådant? ther fore at the wilia sielffue göra sich saligh, sielffue hielpa och vndtsätia sich, och fölier ytermera ther vth en stoor gudz lastilse ther vdinnan at the än ther til medh beröma sich kösteliga noogh vth aff sådan gerningar och seya, Jach haffuer warit såå lenge j ordanen, iach haffuer läsit såå monga rosenkranssar, så mykit fastat, thet och thet giordt, gudh motte giffua mich hemmelrikit ther före til löön, thetta må man kalla at haffua en affgudh, huilkit och Esaias menar ther han sägher, The haffua tilbidit theres handawerk, han talar icke om stenar eller stockar, vthan om the vthwertes gerningar som skina och synas godha for menniskior, thet är thet sanskylluga affgudherijt ther Paulus til the Romare aff segher, Tu som stygges widh affgudherij, tu röffuar gudhi hans äro jfråå, och thet heeter andeligit tiwffuerij,

Eas. ij
Job. xxxj.
Roma. ij

Så finner man nw at ingen menniskia haffuer noghot gott vthaff sich sielff, men then åtskilnaden haffuer tu at the sandskylliga j huilka laghen sitt rätta werk giordt haffuer, thå the fornimma theres swagheet, at the intit formågha, seya the, gudh warder mich hielpande, påå honom troor och förlater iach mich, han är min tilflyct, men the andre som äre the skrymtare och sielffhelige, när anfecting, nödh och ångist for handen är, ropa the och seya, O huart skole wij hän? och motte på sisston falla j wanhopp och fortwifla på sich sielff, och på theres gerninga, thet the än en gong så monga giordt haffde, ty the kunna icke bliffua beståndandes medh them j gudz åsyn.

Så äre nw thene the falske läriunganar j laghen the som mena fult göra them medh gerningar, til huilkit the haffua man jtt skijn til godheet vthwertes, men inwertes j hiertat haffua the plat intit annat än orenligheet, ther fore tiena the och intit for gudhi som icke seer på the vthwertes gerninganar vtan på hiertat, The rätta och sanskylliga leriungana j laghen, ära the som halla bodhit, thet är, the som weta och forstå at the göra illa och halla sich for intit och geffua sich fången, hålla alla theres gerninga oreen for gudz åsyn, och setia platt ingen tröst til sich sielff eller til noghra theres gerningar

Thene ära thå på rätta weghen til at få then rättferdigheet som for gudhi geller, ther fore om tu wil warda froom och rättferdigh for gudhi, moste tu platt intit drista på tich sielff eller på tina gerningar vtan lijta på gudh aleena, och moste giffua tich all sammans Christo, och taga tich honom til, såå at alt thet han haffuer är titt, och huad titt är är hans, j såå motto begynnar tu brinna j gudz kärlek och warder platt en annor menniskia, platt ny född, och alt thet vthi tich är bliffuer omwendt, Sedhan warder tu så stoor lust finnande til kuskheet som tu til forenne hafft haffuer til okuskheet, samalunda skeer och medh alla andra lustar och tilböyelse.

Thetta är nw thet första gudz werk at wij kenne oss sielffua

at wij äre fördömde, älende, swaghe, och kranke, Thet är thå gott som gudh wil haffuat, När menniskian hörer, tu skal thet eller thet göra, at han skal platt wantröste på sich, ty thet moste huar och en fornimma j sich at han thet icke haller eller halla kan, Laghen kan icke giffua tich sådan krafft och formågho at tu thet halla kan, men thet gören wel som S. Pau. segher hon kommer förtörnilse åstadh thet är, at naturen warder fortörnat och genstreffuig emoot laghen och såghe gerna at laghen intit wore.

Ther fore the som wilia göra laghen fult medh vthwertes gerningar the warda icke annat än skrymtare, vthi the andra kommer laghen icke annat affstadh än förtörnilse och flyr thet såå
j Cor. xv at synden forökas, såsom S. Paulus en annerstedes sägher, Syndenes krafft är laghen, ty laghen tagher intit bort syndena, ja hon forökar syndena, och gör thet at iach kenner syndena, Teslikes
ij Cor. iij säger han pååen annan stadh til the Corinter, Bokstaffuen han dödhar (thet är) laghen gör dödhen j tich (thet är) hon gör tich til intit, men anden gör leffuande, ty när han kommer genom euangelium så är laghen alredho fulbordat, såsom wij nw her fåå höra.

Ther fore faar nw werlden will j thet at hon wil göra menniskiona froma och godha genom laghen, ty (som sagt är) ther aff warder icke annat än skrymtare, vthan went thet twärdt om och sägh som S Paulus sadhe, Laghen kommer synd affstadh, ty laghen gör intit annat vtan lärer mich kenna mich sielffuan, och thå finner iach ther intit annat än alt synd, huru skulle hon thå tagha synderne bort, Så epter wij nw see huru thet stycket j euangelio forclarat är sägher texten.

Thå nw affton kom vppå then samma första sabbatzdaghen, och dörana wore lucta ther läriungana wore forsamblade for judanes rätzslo skul.

Hwadh fruchtade läriunganar? dödhen fruchtade the, ja the woro mitt j dödhen, Hwadhan kom then dödz fruchtanen?

Aff syndenne, ty hade the icke syndat så hade the intit fruchtat sich, dödhen hade och intit kunnet skadha them, ty dödzens styng eller spiwt ther han med dräper är synden, men thet fattades them som och oss allom, at the icke än nw en rätt kunskap hade aff gudhi, for ty hade the hållet gudh for en gudh, så hade the warit vtan fruchtan och ssäker, såsom Dauid sägher, Huart skal iach hän gåå fråå tinom anda, och huart skal iach fly fråå titt ansichte? Fore iach j hemmeleen tå estu ther, läghrade iach mich j helwite såå estu ther, och toghe iach wingar j morgonrodhan och bleffue yterst på haffuet, så worde thå thijn hand mich ther ledhandes, och tijn rätta hand mich hallandes, Och som han vthi en annan stadh sägher, Jach wil alzstinges medh fridh leggia mich och soffua, ty tu herre aleena later mich ssäker boo, Thå är mich gott döö när iach troor på gudh, Ty iach fruchtar thå icke dödhen, Men then ther icke troor på gudh, han moste fruchta dödhen, och kan ingen fridsam och ssäker conscientiam haffua j ewigh tijdh. Psal. cxxixx Psal. iiij

Ther til driffuer nw gudh oss, när han haller oss laghen före ath wij genom laghen måghe komma til wor eghen kunskap, for ty ther en sådan kunskap icke är, ther kan jngen menniskia warda beholpen, then helbregda är han behöffuer ingen läkiare, är noghon kranck och wille gerna warda helbregda, then moste bekenna sich wara swagh och kranck, annars kan honom jngen hielpa, hwar nw noghor wore en dåre, och wille icke warda helbregda, then moste wisseliga döö och forgåss, Men wåra papister haffua lukt oss öganen til ath wij icke haffue formått eller kunnet kendt oss sielfua, och haffua låtit til baka ath predika rätta krafften aff laghen, ther nw laghen icke rätteliga predikat warder, ther kunne wij aldrigh lära kenna oss sielffua.

Sådan kunskap eller bekennelse haffuer Dawid hafft ther han sagde, Forbarma tich gudh offuer mich epter tina stora milheet, och affskrapa min offuerträdelse aff tina storo barmhertigheet, Twå mich wel aff mina misgerning och rensa mich aff mina synder, for ty iach kenner min offuerträdhelse, och min synd är mich Psal. lj.

alstädes for mich, for tich aleena haffuer iach syndat och giordt thet ondt är for tich, Ther fore bliffuer tw rätt j tinom ordhom, och reen funnen när tw dömder warder, Sy iach är j odygd giorder, och j synd afladhe mich mijn modher, Lika som han seya wille, Sy iach är doch kööt och bloodh thet aff sich sielff syndogt är, och icke annars kan än synda, Ty om tw än styrde hender och föter och tungona, ath tw medh them icke syndadhe, thå bliffuer doch likawel altijdh j tich ond begiärelse och tilbögelse så lenge ther är kööt och blodh, ää huar tw löper till Rom S. Jacob eller annerstedz.

När nw laghen haffuer funnet jtt retsinnugt hierta, at thet så när kommer at thet kenner sich sielfft thå begynnar thet wisseliga icke på at hielpa sich sielfft medh gerningar, vtan thet bekenner sina synd och omögeligheet, sin brist och krankheet, och sägher, O herre gudh jach är en ilgerninges man en syndare emoot thin bodh, hielp tu medh mich ärit alt vthe, När en menniskia j sådan fruchtan är och så ropar til gudh, så kan gudh ecke länge forlatat, han hielper honom, såsom Christus her icke lenge borta war jfråå sina fruchtande läriungar, vtan kom snart tijt tröstadhe them och sagde, Fridh ware medh jdher, warer widh jtt gott moodh, iach ärit, fruchter jdher intit, Såå går thet och nw til, Thå wij genom laghen til wor eghen kunskap komna ära, och äre for then skul j fruchtan, thå ropar oss gudh vp och läter oss euangelium före komma, medh huilko han gör oss gladh, och giffuer oss jtt trygdt samwet.

Joh. iij Mat. ix och j. Timoteū j

Hwadh är nw euangelium? Thet är itt ath gudh sin son Jesum Christum haffuer sendt j werldena til ath frelssa syndare, och at han helwetit och dödhen offuerwan, togh bort syndena och giorde laghen fyllest, hwad hörer nw tich til ath göra? Jntit annat än tw tagher ther widh, och seer fåå thin frelsare och troor thet stadeliga at han alt thetta tich til godho giordt haffuer giffuit och skenct thet tich, at thet skal wara titt eghit, såå at tw j dödzens syndenes, och heluites ångest måå trösteliga seya, och manligha

ther vppå forlata tich, Thet iach än nw icke haffuer giordt laghen fyllest, vtan haffuer syndat, och är ther fore werd dödhen och heluitet, såå weet iach doch aff euangelio ath Christus mich alla sina gerningar skenct och giffuit haffuer, ther är iach wiss vppå at hans löffte och tilseyelse holler han wel och thes til itt wartekn haffuer iach döpt wordit.

Ty så sägher han til sina apostlar och läriungar, Gåår hän j hela werldena och prediker euangelium for all creatur Then ther troor och warder döpter han warder saligh, then ther icke troor han warder fordömd, ther vppå forlater iach mich, ty thet weet iach ath min herre Christus, dödhen, helwitet och all ting mich til godho offuerwunnet haffuer, ty han war oskyllegh, som S. Petrus sägher Then ingen synd giorde, och wart icke funnet bedregerij j hans mund, ther fore kunde synden dödhen och heluitit jntit beholla honom, vtan han är worden en herre offuer them, och haffuer sådant skenkt och giffuit allom them som thet til sich tagha och troo ther vppå, huilkit alt skeer, icke vthaff mina fortiäniste eller for mina gerninga skul, vtan aff gudz nådhe milheet och barmhertigheet. Mar. xvj j Petri. ij Actuum. ij

Then sådan troo icke haffuer, han motte forgåss, och twert emoot, then henne haffuer han bliffuer behollen, ty ther Christus är ther kommer och wisseligha fadhren och then helge ande, ther fore moste ther alt sammans wara nådhe, och icke retten eller laghen, alt sammans barmhertigheet och ingen synd, alt sammans lijff och ingen dödh, alt sammans himmelrike och intet helueti, ther tröster iach på Christi gerningar, lika som iach them sielffuer giordt hade, iach fråghar nw icke mera epter cappo äller platte, icke epter S. Jocob eller Rom, icke epter rosene kranssar böner eller fasto, icke epter prester eller munkar, Sy huilken en lijt och tröst til gudhi kommer j oss genom Christum Ehuadh tw är riker eller fatigher, kranck eller helbregda, säger tu altijdh, Gudh är min, iach wil gerna döö när min fadher så teckes, och dödhen kan intit skadha mich, han är vpswolgen j seghren som Paulus sägher, men icke aff wor macht, vtan som han och ther sammestedz säghr, j Cor. xv

Gudhi ware tack som oss then seghren giffuit haffuer genom woi herra Jesum Christum, Ther fore om wij en döö skole, såå fruchte wij doch intit for dödhen, ty hans macht och krafft är honom j frå taghen genom Jesum Christum wor frälsare.

Såå haffue wij ath euangelium intet annat är än en predikan eller forkunnelse huruledes Christus for oss vthi dödzens ångest gongen är, och haffuer taghit alla wåra synder på sich, och vthslekt them, icke at han thet behöffde, vtan så behagade thet fadhrenom, och at han alt sammans thet hafuer oss gifuit och skenct så at wij forlate oss ther vppå, och måge trossa dödhenom syndene, diäflenom och heluetit, Her vtaff kommer nw stoor och otalig frögd, lika som läriungomen nw skedde, Thå worde läriungana glade (säger texten) at the sågho herran, icke en sådan herra at the motte forscreckia sich for honom, eller then them medh noghon tunga eller arbete besuära wille, vtan then them besörgde och acht hade påå them, j såå motte som en hwsfadher är en herre vthoffuer sitt goodz och ägodelar ja te frögdhades thå först och aldra mest thå han talade til them och sade fridh ware medh jdher, iach ärit, och thå han them sina hender och föter wisat hade, thet är, alla sina gerningar, ath the skulle alla wara theras, sagde han fridh ware medh jdher Sammelunda kommer han än nw altijdh til oss genom euangelium och biwdher oss fridh til, skenker oss sina gerningar, troo wij thet så haffue wij thet, troo wij thet icke såå haffue wij thet och icke, Ty herrans föter och hender betydher rätzligha jntit annat än hans gerningar som han her på werldene menniskiomen giorde, och wisa oss hans sidho, är icke annat än at wijsa oss hans hierta, ath wij see skola huru milleligha wenliga och fadherligha han haffuer oss menat, Hwilkit alt sammans oss vthi euangelio geffues til förstå, så wist och så clart som thet på then tijdh läriungomen wijsat och vppenbarat wart, Och är bäter at thet skeer genom euangelium än han nw på stadhen her genom dören inkomme, tw kende honom doch intet om han her for tich stodhe, mykit mindre än judana honom kende.

Thetta är rätta sättet til ath warda froom, icke genom menniskiors bodh, vtan halla gudz bodh, Thet kan nw ingen göra vtan aleena troon på Christum, ther aff fölier thå kerleken, han är lagsens fulbordan som Paulus sägher, Och thet kommer icke ther aff ath man enkom öffuar sich vthj dygder och godha gerninga som her til dags haffuer warit lärdt, aff huilko man aleenest warder dieffuulens martiler och skrymtare, vtan troon gör menniskiona froom, heligh, kusk, ödmiwk och annat sådant, ty såsom Paulus sägher til the Romare, Euangelium är gudz krafft hwilken saluga gör alla them som troo ther vppå, först judhomen så och grekerne, epter ther vdinnen warder vppenbarat gudz retferdigheet, thet är then for gudhi geller, huilken kommer vthur troo vthi troona. Roma. xiij Roma. j

Såsom Paulus wille seya, Tina gerningar göra tich jntet salugh, vtan euangelium om tw troor, ty thin retferdigheet geller jntet, vtan Christi, retferdigheet hon geller aleena for gudhi, aff henne talar euangelium, och om jngen annor, Then ther nw genom gerningar wille offuerwinna dödhen, och vthsleckia syndena, han sägher Christus är intet dödher bliffuin, såsom Paulus sägher til the Galater, Om rätferdigheten kommer genom laghen så är Christus fåfengt dödher bliffuen, the som annars predika the äro vlffuar och forförare. Galatas. ij

Thetta ware nw sagdt om then första delen j euangelio huru wij skole holla oss jn til gudh, som är hengia jn til honom medh trona, och huad then rätta froomheeten är som for gudhi geller, och huru man skal then fåå, thet är genom trona på Christum at han haffuer forlöst oss frå laghen, fråå dödhen, synden heluetet och dieffuulen, och at han haffuer oss alt thetta skenct, ath wij oss ther vppå forlåte, och trossza måghom emoot laghen, syndena, dödhen, heluitet och dieffuulen, Nu fölier huru wij oss holla skole emoot wor nesta, thet warder oss och til kenne giffuit j texten, ther euangelisten sägher.

Thå sadhe han åter til them, Fridh ware medh jdher, lika som fadheren haffuer sendt mich så sender iach jdher

Huru haffuer gudh fadher sendt Christum? Til intet annat än ath han göra skulle fadhrens wilia, then war til ath återlösa werldena, han war icke vthsendt ath han skulle fortiäna himmilriket medh godha gerningar eller ath han skulle ther jgenom warda froom, han giorde monga godha gerningar, ja alt hans leffuerne war icke annat en göra wäl, men hwem giorde han thet? menniskiomen som thet behöffde, såsom wij vthi euangelisterner bådhe her och ther läse, for ty alt thet han giorde, thet giorde han jw alt ther fore ath han wille tiäna oss ther medh, Sägher han nw, Lika som min fadher mich sendt haffuer ath iach skal fulborda laghen, tagha werldenes synd på mich, dräpa dödhen, offuerwinna heluetit och dieffuulen, icke for mina skull (ty iach behöffuer thet intet, vtan alt for jdhra skul och jdher til godho, Såå skolen och j göra.

Genom trona kunnen j alt samman thetta göra, hon skall göra jdher salugha for gudhi, och offuerwinna syndena dieffwulen och heluetit, Men thenna troona skole j bewisa medh kerleken, at j alla jdhra gerninga så gören aff en rätt kerlek, och icke at j ther medh noghot wilien förtiäna, ty alt thet j himmelen och på jordene är, thet är allredho jdhart, Vtan at j tiänen ther medh jdhan nästa, huar j icke giffue sådan tenkn j frå jdher, så är thet wist at jdhor troo är icke sandskyllug, icke heller skolen j görat ther fore at godha gerninga genom orddhet oss bodna ära at göra, ty huar troon j hiertat sanskyllug är ther torffuer man icke mykit biuda godha gerninga, for ty the fölia aff sich sielff, och äro man jtt tekn at troon är pååferde.

j Petri. v Thet wil och S. Petrus ther han förmanar oss och segher, winlägger jdher at j genom godha gerningar stadfester och wiss gören jdhor kallelse, Godha gerninga ära the wij görom wår nästa ther wij tiäne honom medh, och thet kräffues vthaff en Christen men-

niskio at hon haffuer kerleken, ty genom troona är hon redho froom och salugh, som Paulus segher, Warer ingom noghot skyllughe, vtan at j elskens inbyrdes, ty then som haffuer en annan käär han haffuer fultgiordt laghen, ther fore segher Christus til sina läriungar, Jtt nytt bodh giffuer iach jdher, at j haffue huar annan käär såsom iach haffuer hafft jdher käär, ther på skal man kenna jdher at j ären mina läriungar, om j haffue huar annan käär. Joh. xv

Såå moste wij nw bewisa oss for werldene, at huar man måå see at wij holle gudz bodh, och icke ther fore at wij ther jgenom froome heller salughe warda skole, Såå warder iach öffuerheetene hörsam, ty iach weet at Christus haffuer offuerheetene hörsam warit, och behöffde doch thet platt intit, han giordet men for wåra skul, ther fore wil iach och görat for Christi skul och minom nästa til godho, och, aleenest ther fore at iach medh kärleken måå bewisa min troo, och såå fram åt j all bodhen, Widh thetta settet förmana oss apostlana j theres scriffuilse til godha gerningar, icke at wij ther jgenom frome och salughe warda skole, vtan ther medh bewisa och wiss göra wåra troo bådhe for oss sielffua och for annat folk, fölier nw ytermera j euangelio.

Tagher then helga anda, hwem j forlåte synderna, them warda the forlatna, och hwem j them förbehollden, them warda the förbeholdna.

Allom Christnom menneskiom warder her thenna machten giffuen, än doch somblige haffua sich aleene henne tilägnat, så som är påffuen, biscopar, prester, och munkar, huilke oppebarliga och oförskämt säya at thenne machten är them alleena giffuen och icke lekmennena medh, men Christus segher huarken aff prester eller munkar, vtan segher, Tagher then helga anda, then som then helga anda haffuer honom är thenna macten giffuen, thet är, then en Christen menniskia är, Hoo är thå en Christen menniskia? Then som troor, Then som troor han haffuer then helga anda, ther fore haffuer huar och en Christen menniskia then machten, så wel som

påffuen biscopar, prester, och munkar, j thetta ärende, som är forlata eller forbehålda synderna.

Såå hörer iach wel at iach måå höra scrifftemål, döpa, predika, och giffua sacramentet? Ney S. Pau. segher Låter alt sammans ärliga
j Cor. xiij och skickeliga tilgåå, om huar man wille höra scrifftemål, döpa, geffua sacramentet etc, huru wille thet skicka sich, Jtem om huar man wille predika, hoo skulle thå höra til, Ther fore moste thet såå tilgåå, at forsamblingen wälier ther en til som ther til dogher, then sacramenten giffuer, predikar, och hörer scrifftemål, wij haffue wel alle thenna macten, men ingen skal dyrffuas til at oppenbarliga öffua eller bruka henne vtan then allena som aff forsamblingenne ther til wald warder, men hemligha må iach wel bruka henne (som är) thå min näste kommer och segher, Käre, Jach är beswärat vthi mitt samwet sägh mich en aflösn, såå måå iach thet frij göra, men hemligha (segher iach) motte thet skee, ty om iach wille setia mich hen j kyrkione och en annar teslikes, och wille alle höra scrifftemål huru wille thet skicka sich? Tagh ther vppåå jtt exempel, Ther mykin adel eller monga brödher äro, ther wälia the medh huar annars wilia en som regementet haffua skal aleena påå the andres wägna, och han regerar thå aleena, ty om huar och en wille regera offuer land och folk huru wille thet tilgå? än doch the alle sammans wel hade then macten såsom then ther regerar, Så är thet och her medh thetta wellet, til synder forlata eller forbeholla,

Thetta ordhet Synder forlåta eller forbeholla, kommer meer them widher som scriffta sich och sådant vndfå, än the andra som aflösnen giffua skola, Och ther medh tiäner man och wår nesta, ty j bland alla tiänister är wel then största thå iach löser en fråå synden, och gör honom frij frå heluetit och dieffuulen, Huru gåår thet thå til? Genom euangelium, när iach holler honom thet fore, och sägher honom at han skal til sich tagha Christi gerningar, och wisseligha troo ath Christi retfärdigheet är hans, och hans synder äre Christi (ty han haffuer anamat them på sich) thet

är (sägher iach) then största tiäniste som iach min nästa beuisa kan.

Formalediet ware thet leffuernet j huilkit man aleena leffuer sich sielffuom och icke sinom nesta, och twert emoot, Welsignat ware thet leffuernet j huilko man icke sich vtan sinom nesta leffuer och tiänar, medh läro, medh straff, medh hielp eller huar thet medh wara kan, När min neste faar wil så skal iach straffan, om han icke lydha wil eller kan, skal iach haffua tolamodh medh honom såsom Christus hadhe medh Judas som pungen och peningana hadhe och staal ther aff, thet wiste Christus wel, likawel hadhe han tolamodh medh honom, och formanade honom flijtligha än doch thet halp intit, til thes han thå på sidzsten giorde skam vthaff sich. Joh. xij och xiij

Såå skole wij nw altijdh haffua acht ther vppå ath wij all ting göra wor nesta til godho och altijdh tenckia, Christus haffwer thet och thet giordt for mina skul, hwi skulle iach icke al ting frij och weluilieligha göra for hans skul? och see jw ther vppå ath the gerningar som tw gör icke stellas på gudh vtan på thin nästa, Then en regente är, en förste, en borgamestare, han skal icke tenkia at han ther fore är en borgamestare ath han skal ther medh fortiäna himmelrikit eller sökia sitt eghit, vtan at han tiänar menigheeten ther medh, och så fram ååt medh andra gerningar som iach mich på tagher minom nästa til godho, Jach tagher mich hustru och binder mich ther medh som en fånge, hwar fore? ath iach minom nesta på hans hustru eller dotter ingen skam eller skadha göra skal och j then motten specker min lekamen etc,

Såå haffue wij nw her j thetta euangelio som och mest j allom thenna tw stycken forclarat, som är troon och kerleken, medh troona holle wij oss vpp til gudh, medh kerleken her nidher til wår nesta, ath wij och så moge göra ther hielpe oss gudh til, Amen.

På then andra söndaghen epter påscha

Euangelium Joh. x.

SAgde Jesus til judhanar, Jach är then godhe heerdhen, En godher heerdhe giffuer sitt lijff för fåren, Men leghodrengen och then som icke är heerdhen, huilkom fåren icke tilhöra, seer warghen kommande, och offuergiffuer fåren och flyr, och warghen borttrycker och forskingrar fåren, Leghodrengen flyr, ty han är en leghodreng och wårdar jntit om fåren, Jach är then gode heerdhen, och kenner min fåår, och min kenna mich.

Såsom fadhren kenner mich, så kenner och iach fadhren, och iach låter mitt lijff for fåren, Haffuer iach och annor fåår som icke äre vthaff thetta fårahuset, them moste iach och dragha her til, och the skola höra mina röst, och thet skal warda jtt fårahws och en heerde,

Summa

j Christus är allena heerden, och han födher sin fåår aleena medh oordhet, såsom han sagde til Petrum, Petre födh min fåår, och thet gör nw Christus ther fore at the skola troo ther vppå, och såå fåå leffua, men huadh annars predikat warder vtan euangelium, thet är fåranes forgifft och dödhen.

ij Christus är omhogse och wakar offuer hans fåår, hwilkit en mechta stoor tröst är ther alle propheterner mykit aff beröma och tala.

iij Såsom nw Christus aleena är herden, såå kenne rhan och aleena the som honom tilhöra, och twärt emoot fåren kenna honom på röstena och ordet.

iiij Äär wel icke meer än en röst, thet är Christi ordh, men ropet är mångaledes, ty han ropar hans fåår widh nampn, thet ena såå thet andra annerlunda.

v Thenne heerden weet vthaff ingen menniskiors stadgar eller vpsätningar, ty hans rike är icke här vthaff werldenne.

vj The som sökia theres eghit, the bliffua icke bestondandes j anfäctingene och j mootgongenom, ty the moste vmbära thet the sökte.

Vthlägningen påå euangelio.

THetta är jtt trösteligit euangelium, huilkit oss herran Christum herligha bescriffuar och forclarar, huadh han är for en persona, huad hans bedreff är, och huru han til sinnes är emoot mennioskionar, och kan man icke bätter forståår än thå man setter thet ena twärt emoot thet andra, liwset och mörkret, dagh och natt, thet är en godhan och en ondan heerda, såsom Christus här sielff uer gör.

J haffuen offta hördt at gudh haffuer skickat twägge handa predikan på werldene, then ena är thå man sägher, Tu skalt icke haffua främande gudhar, Jtem tu skalt icke dräpa, icke göra hoor, icke stiäla, och trughar ther til at hoo thet icke haller han skal höra dödhen til, Sådana predikan gör ingen froom eller rättferdugher aff hiertat, for ty om menniskian än ther til twingat warder, at hon vthwertes ställer sich froomligha for menniskionar, såå är doch hiertat inwertes fiende til laghen, och wille at laghen icke wore.

Then andre predikan är euangelium, thet lärer huar man thet sökia skal, ther man medh måå göra och fulkompna thet laghen kräffuer, Thenne predikanen driffuer och trughar intit, vtan lockar menniskiona ganska liwfligha, sägher icke gör thet eller thet, vtan segher så, kom hijt iach wil wisa tich huar tu thet tagha skal at tu mått warda froom och rätferdugh, Sy här är herren Christus han warder tich thet giffuandes, ther fore äre tesse tu stycken twärt emot huart annat, såsom tagha och giffua, kräffia och skenkia, och then åtskilnaden motte man grant acta, Såå haffuer nw gudh regerat verldena och än nw regerar, at the menniskior som groffue och ofornufftughe äro och icke kunna besinna euangelium, them

skal man predika laghen före, til thes the warda miwke och kenna theres brist, thå thet skeedt är så skal man thå hålla them euangelium fore.

Thenne äro the twå predikan som aff himmelen kompna äro, Them foruthan äro och noghra andra som icke äro kompna aff himmellen, vtan äro menniskio tant, huilka påffuen och biscopa haffua vpkommet, ther the medh forwilla menniskiornas samwet, thenne äro icke werde at man them kallar heerdar eller leghokarla, vtan the äro the samma som Christus kallar tiwffuar moordare och vlffuar, for ty skal man saligligha regera menniskionar, så motte thet skee medh gudz ordh, Gör man thet icke medh gudz ordh, så bliffuer thet wel oregerat, Såå tagher nw Christus här for sich thet andra embetet och bescriffuar huad thet är, och segher huru han är then öffuerste heerden, ja aleena then ewighe heerden, ty thet han icke födher thet bliffuer wel ofödt, Thenna trösteligha och herliga predikanen wilie wij nw see.

J haffuen hört at wor herre Jesus Christus epter hans pino och dödh stodh vp igen, och är sätt vthi jtt odödheligit wesende, icke at han ther vppe j himmelen sitter fåfäng, och aleenest haffuer glädhi j sich sielff, vtan han intoogh rikit j sina hender, regerar och är en konungh, aff huilkom alle propheterne och hela scrifften mykit talar, ther fore moste man så hållat, at han vtan återuendo är her när oss, och haffuer her regementet, och at han icke ther vppe fåfeng sitter, vtan at han offuan epter her nedre vpfyller all ting,

Ephe. iij. såsom S. Pau. til the Epheser, och synderliga tagher til wara på sitt rike som är then helga Christeliga forsambling, Ther fore moste hans rike och gåå her på jordene, Vthaff thet riket haffue wij sagdt, at thet så skickat är ath wij alle, dagh fråå dagh motte wexa til, och jw renare och renare warda, och ath thet riket icke regerat warder medh noghot welle, vtan genom munlighen predekan, thet är genom euangelium.

Thenne predikanen är icke kommen frå menniskior, vtan Christus haffuer sielff fört henne, och sidhan giffuit hans apostla

och theres epterkommande j hiertat ath the thet begripo och iemwel j munnen at the thet talade och predikade, Sådant är hans rike och såå regerar han, at all thes krafft ligger och ståår på gudz ordh, the som thet höra och troo, the höra til thet rikit, och ordet warder thå så mectigt at thet skaffar menniskionne alt thet aff nödhenne är, och förer medh sich alt thet godha som man haffua wil, ty thet är gudz krafft såå at thet kan salugha göra alla them som troo ther vppå, som S. Paul. segher til the Romare, När tu troor at Christus är dödh tich til hielp frå allo nödh och tu haller tich widh thet ordhet, så är thet så wist och fast, at intit creatur kan thet vmstörta, Och epter ingen kan vmstöta ordhet, såå kan och jngen noghot göra tich epter tu henger ther widh. Roma. j

Och så offuerwinner tu medh ordena, syndena, dödhen, dieffuullen och heluitet, och kommer tijt som ordhet är, thet är til ewigh fridh, glädhe, och lijff, och (medh kort seyandes) tu warder deelactugh j allo then krafft som j ordhet är, Ther fore är thet jw jtt vnderligit rike, Ordhet haffuer man och warder mundeliga predikat for hela werldene, men thes krafft är fast fordold, och ingen warder tess warse at thet såå krafftugt är, och kan så stoor ting aff stadh komma, vtan the som troo, thet wil sielfft förnummet och smakat warda j hiertat.

Ther fore kunne wij predikare icke meer göra än wij äre Jesu Christi mund, och ära hans redskap genom huilken han predikar ordhet lekamligha, ordet låter han vppenbarliga vthgå at huar man må thet höra, men at man inwertes j hiertat vndfåår och besinnar thet, thet kommer troon afstadh, och hon är jtt hemeligit Christi werk ther han seer huar thet skee skal epter hans guddoms wilia och kendning, Thetta är thet han segher, Jach är en godh heerde, Huadh är en god heerde? En godh heerde (sägher Christus) låter sitt lijff för sin fåår, och iach låter teslikes mitt lijff for min fåår, och såå setter han en degheligh liknelse om fåren, J seen ath thet diwret är jtt aldra enfoldigeste diwr så at man pläghar seye när man seer en enfoldigh menniskia, hon är som itt fåår, doch haffuer thet

for annor diwr thenna arten, at thet snart kenner och hörer sin heerdes röst, och fölier elles ingen annan epter, än sin heerda, och bliffuer gerna widh honom och söker aleena hielp när honom, kan sielff jntet hielpa sich, ey heller födha sich eller läkia sich, icke forwara sich for vlffwanar, vtan ståår aldeles j annars hielp.

Så sätter nw Christus thet samma diursens art och natwr til en liknelse, och gör sich til en goodh heerda, ther medh beteknandes och clarligha vthwisandes hwadh hans rike är, och hwar vdhinnan thet ståår och wil seya så mykit, Mitt rike är icke annars än at jach regerar min fåår, thet är, the fatigha nödtorfftiga och älende menniskior på jordenne, huilke wel see och fornimma, at them elles ingen hielp eller rådh pååfärde är.

At wij thetta teste bätter måghe begripa och förstå, wilie wij dragha här til noghot taal vthur propheten Ezechiele, ther han talar om någhra onda heerdar som thenna godha heerdan Christo twärt emoot ära, seyandes, Skulle icke fåren låta sich födha aff
Eze. xxxiiij. heerdena? huar fore födhe j them nw? J haffuen ätit miölken aff fåren och medh vllen haffue j beklädt jdher, och thet fett war slactade j, men min hiord haffuen j intit födt, thet swagt war haffuen j icke styrkt, thet siukt war haffuen j icke läkt, och huadh synderbrutit war haffue j icke forbundet, huadh förkastad war hemtade j icke igen, och huad borttappat war haffuen j icke vpsökt, men j haffuen medh strängheet och wälle warit herrar vthoffuer them, och nw ära min fåår förskingrat epter the hade ingen rätta heerdan, och all diwr haffua them vpätit och äre forskingrat worden på all bärg, och offuer hela werldena etc, Så straffar nw gudh the heerdar som icke rätliga födha fååren, och seem nw til huru han sägher sina alwarligha mening j thetta rummet, at han wil, at the swache, kranke, synderbrotna, forkastade och fortappade fåren, skola styrkias, läkias och helbregda göras, jgen sökias, och icke forspillas eller forskingras, Thet skulle j haffua giordt (säger han til heerdanar) men j haffuen jnte giordtit, ther fore wil iach sielff görat (som han strax ther epter sägher) Huadh fortappat är wil iach vpsökia, huadh bort-

kastat är wil iach igen hemta, och huad krankt är wil iach läkia och helbregde göra.

Her seer tu at Christi rike ståår så, at han wil haffua bestella medh the suaga, kranka och forkrossade och låter sich wårda om them, at han wil hielpa them, Thetta är jw en tröstelig tidende,men thet feelar alenest ther vppå, at wij icke kunne kenna och fornimma wor brist och nödh, När wij them fornumme så lupe wij wel snart ther til, Huru giorde nw thenne onde heerdana? The regerade medh strengheet och driffue gudz lagh medh stoort wold och ther vthofuer giorde the och theres egna stadgar och lagh, såsom the och nw göra på thenne tijdh, och om man thet icke håller så ropa the och fordöma, så at thet jw intit annat är vtan driffua och driffua, biudha och biudha, thet heter icke wäl födt eller regerat fåren säger Christus, Och en sådana heerde är icke han, for ty ther är ingen hulpen medh vtan man forderfuar ther medh, som wij skole fåå höra, Nw wilie wij prophetens ordh haffua for hender.

Först säger han, The fåår som suagh ära skal man styrkia, thet är, the samwet som suach äro j trona, och fögho anda haffua, och äre weeksinnade them skal man icke driffua och seya, Thet skal tw göra, tw skalt wara stark, Estu så swach thå estu fortappat, sådant är icke styrkia the swagha S. Paulus säger til the Romare, Then som swach är j troona, anammer honom til idher, och noghot ther epter, Wij som starke äre skola bära the swaghgas skröpeligheet, Ther fore skal man icke driffua them medh strengheet, vtan trösta them, at om the än nw suaghe äro skola the icke wanhoppas medh tijdhen må the wel warda starke. Roma. xiiij Roma. xv

Så säger och propheten Esaias om Christo, En forkrossat röör skal han icke synderbryta, och linet som ryker skal han ey vthsleckia, Then forkrossade röör äre the fatige swaghe och forkrossade samwet, the som snart lata forkrossa sich och vmstörta sich så at the fortuifla och wanhoppa på gudh, ther faar han icke til och trådher thet medh föterna, vtan han gåår ther sakta medh vm at han icke bryter thet synder, Jtem thet linet som ryker och än Esa. xlij. och Matt. xij.

noghot litit brinner, och ther meer röök än eelder är, äre och the samme the skole icke fortwifla han warder thet icke alstinges vthsleckiandes, vtan nw meer vptenda och jw meer och meer styrkia them, Thetta är jw en stoor tröst hoo thet forstå kan, ther före then som medh the swagha samweten icke så sakta faar, han är wisseliga icke en godh heerde.

Sedhan sägher propheten, Thet som krankt war, thy skullen j hulpet haffua, Huilke äre the kranke? Thet äre the som vthuertes brist haffua och äro selzsen j theres leffuerne och gerningar, thet första gåår samwetet vppå när thet swagt är, thet andra gåår thet vtuertes wesendet vppå, thet en snurrar och är en selzsyn och vnderlighen j hans leffuerne, så at man kan icke wel vngån, är törnig, gåår offuer måtten vthi itt stycke och annat, såsom apostlanar och stundom j grooff stycker stupade och snaffuade, The som så vthuertes j theres gerningar och vmgengelse skröpelige äro, at man forargas aff them, och sägher, The äro vnderlige och selzsyne, them will han och icke bortkasta, ty hans rike j thetta leffuerne är icke så skickat, at ther vdinnan äre icke aleenest the som starke och helbregda äro, for ty thet hörer thet andra leffuerne til, vtan Christus är for then skul tijt sätter at han om sådana menniskior wil låta sich worda och hielpa them.

Ther fore om wij än så swaghe och kranke ärom, så skole wij än thå icke wanhoppas och säya wij äre icke vthi Christi rike, vtan jw meer brist wij fornimme när oss, jw meer och meer skole wij trädha til honom, ty han är for then skul ther, ath han wil hela oss och göra oss sund, Estw krank och en syndare och bekenner tina nöödh, såå haffwer tw teste meer vrsake och tilfelle ath tw måå komma til honom, och seya, Kere herre, iach kommer rätt for then skull til tich ath iach är en syndare, och tu skal hielpa mich och göra mich rättferdugh och froom, och såå driffuer nödhen tich tijt, ty jw större tin brist är jw meer är thet tich aff nödhen at tu later bota tich, och thet wil han och haffua, och lockar oss thet wij mågha gladeligha gåå til honom, men the andra som sådana heerdar icke

ära, mena the wilia göra menniskionar froma och rätferdugha thå the man ropa och driffua, och görat doch wärre ther medh och icke bätre.

Ther näst segher propheten, Thet synderbrutit war haffuen j icke förbundit, Synderbrutit är thet, såsom enom jtt been j tw wore, heller elles sargat är, thet är at om en Christen menniskia ey aleena swagh är, och haffuer noghon brist så at han stundom stupar, vtan kommer och vthi stoor anfectinger, at honom brytes jtt been synder, thet är at han faller och nekar euangelium, såsom S. Pedher giorde thå han nekade Christum, När nw noghor så stupar at han til baka driffues eller faller platt nidher, skal tu icke än thå kasta honom bort, lika som han icke nw meer hörde rikit til ty tu moste Christum låta behålla thet honom tilhörer och hans eghet är, som är at j hans rike alt sammans bliffuer nådhe och barmhertigheet, så at han jw wil hielpa allom them som sin jämmer och älende kenna och besinna och wore thet gerna quitte, Thetta är jw itt ganska trösteligit rike, och han är en ganska tröstelighen och liuffligen heerde, lockar och vpwecker til ath man skal komma til honom.

Nw skeer alt thetta alena genom euangelium, ther skal man sterkia the swagha medh, och bota the kranka, ty thet är itt sådant ordh som tiänar til alla saker, ther samuetit noghon brist eller feel vthi haffuer, och giffuer allom noog tröst, ath ingen behöffuer wanhoppa e huru stoor syndare han är, Ther fore är Christus aleene then frome heerden som allahanda skadha och brist bota kan, och hielper them vpp jgen som falne ära, hoo som och icke så gör han är icke noghon heerde.

Yttermera sägher propheten, Thet som bortkastat war haffwen j icke igen hemtat, hwadh är thet forkastat? thet är en forachtat siel, then til skam och blygd kommen är, så ath man menar alt wara fortappat medh henne, doch will icke Christus at man skal handla strengeliga medh henne, han wil icke sitt rike så trongt bliffua ath ther man aleena the starke helbregda och fulkompne skola bliffua ther inne, thet hörer til thet tilkommande riket epter

thetta leffuernet, men nw mädhen han her regerar skal icke annat
Exo. iij än nådhe och godheet wara såsom gudh Jsraels barn tilsagde, ath thet loffuade landet skulle alt flyta medh miölk och hanog, som och S. Paulus sägher, ath the ohöffuiska ledhamoten warder testa meer ära giord och vppålagd.

Framdeles beslutar propheten, och sägher, Thet fortappat war haffuen j icke jgen sökt, Thet är fortappat som fördömdt är, såå at man menar ath thet icke skal komma jgen såsom war medh the publicaner och lösakoner j euangelio, och som är j dagh medh the willa och lösactiga menniskior, thet skal man än thå icke läta så liggia, vtan göra ther om alt thet man kan, ath man motte draghat åter her til, Så giorde S. Paulus ther han the twå gaff diewulenom
j Timo. j som han sielff scriffuar och sägher til Timotheum, Jach haffuer giffuit them dieffwulenom, ath the skola lära återwenda aff hä-
j Cor. v dilse, Och til the Corinther sägher han Jach haffwer beslutit at then som thet bedriffuet haffuer skal giffuas diäfwulenom j wold til kötzens forderffwelse, på thet ath anden må salugh bliffua på herrans Jesu Christi dagh, Thenna här kastadhe han bort såsom fordömda men, och toogh them åter jgen.

Ther fore skal man så predika Christum, at han ingen bortkastar ee huru swagh han är, vtan anammer hwar man gerna styrker och tröster hwar man, såå at man wel må halla honom for en froom heerda, och så komma thå menniskiernes hierta aff sich sielff ther gerna til, ath man icke behöffuer twinga och driffua them ther til, Euangelium lockar och gör welwiliogheet, så ath menniskionar få ther lust til, och medh alla förtröst gå her til, och en kerleck kommer j them til Christum, at the nw gerna göra hwadh the skola, the man til forenne moste driffua och twinga, thå man driffuer oss, så göre wij thet medh olost och emoot wor wilia, thet wil gudh icke haffua, Ther före är thet fortappat, men när iach seer at heren Christus så liufliga haffwer sich medh mich, så tagher han mich j hiertat, ath iach motte löpa til honom, och så fölier thå all frögd och luste j hiertat.

Nw må man see hwilken oond ting är ath en menniskia dömer en annan, Christi rike (som wij hört haffue) är ther til vptaghit, at thet skal the fatigha och kranka sielar, froma och sunda göra, ther före moste the fara wille som aleena see ther epter huar the starke och helighe äro, Så är thet nw en mechtig stoor kunskap när man Christum retteliga kenner, thet är oss aff naturen inplantat ath wij äre alle oonde och wilie likawel ath hwar man skal wara godh, och wilie alena see huar the starke christna äre, och wilia icke see vppå the kranka och swagha, menandes at thå the icke äre starke, så äre the icke Christne, och wilia halla them oonda epter the äre icke alstinges häloghe, och äre sielffue werre och argare än the äre, thet gör then oonde naturen, och wor menniskligha fornufft, hon wil all ting wägha epter sina godha tyckio, och menar ath epter thet för theras öghon icke reent är, så är thet och icke heller reent for gudhi, Ther före motte man sättia thetta vthur öghonen, for ty seer tw mykit ther epter, så kommer tw på sidzstona j thet sinnet, Hwar wil iach bliffwa, ty thet motte alle sådana Christne wara som starke sunde och frome ära, när mon iach komma ther til? och såå gör tw wel såå ath tw kommer aldrigh ther til, ther fore moste tw tagha tich thet annerlunda fore och på sidzston såå när komma ath tw sägher, Käre herre iach kenner mich så swagh, så krank och fortwiflat, likawel wil iach icke for then skul giffua mich vthoffwer, vtan wil doch komma til tich ath tw hielper mich, ty tw äst jw en godh heerde, ther holler iach tich fore, ther fore setter iach mich plat intit på mina gerninga, vtan på tina goodheet.

Och ther medh moste man så lära kenna Christum ath vthi hans rike her på werldena icke ära andra än kranka och swaghe menniskior, och at thet är icke annars än såsom en Spital ther icke annat än skröpeligha menniskior inne liggia the man sköta skal, Men thetta forstondet haffua ganska fåå menniskior, thenne wijsdomen är mykit fordold, så at them och ther om feelar som euangelium och endeel aff andanom haffua, for ty thet är then

störste wijsdom som man haffua kan, Ther fore om the än see j scrifftene, at hon prijsar Christi rike och sägher at thet är jtt kösteligit ting, så tagha the likawel icke wel til wara hwadh the oordhen betydha, och see icke at ther vdhinnan ligger then rätta kloocheeten, then all menniskligh kloocheet offuergår, Och är icke sådana at hon handlar medh fornufftiga kloka och wijsa menniskior, och ther om talar eller predekar, vtan at hon handlar medh galna och flåkotto menniskior och låter sich wårda om them, icke at man lust ther vthi haffuer ath the sådan äro, vtan at man må hielpa them ther vth, at the mågha komma vthur syndena och galenskapen til rätfärdighetena och til itt rätt forstond.

Her seer tw ath then Christeligha wijsheten ståår ther vthinnan, ath wij icke vthsparra öghonen, och see epter thet högdt wijst och klookt är och spägla oss ther vthinnan, vtan at wij see epter thet här nedhre och dårachtugt är, Then thet weet han tacke gudhi, for ty genom then kennilsen warder han en sådan menniskia at han skickar sich j alt thet wesende som vppå werldene är, ther fore skole j wel monga menniskior finna (och än them som euangelium predika) som än nw icke äre ther til kompna, man haffuer her til dags lärdt at man icke törff komma til Christum, vtan han är til förenne all reen och claar, Thet sinnet moste tw låta fara och fatta jtt rätt forstond, at tw lärer rätteliga kenna Christum, at han en godh heerde är, ther aff haffue wij nw hört Nw bäär han emoot hwar annan en godhan och en oondan heerda eller legokarl och sägher.

En godh heerde giffuer sitt lijff för fåren, men leghodrengen och then som icke är heerden, huilkom fåren icke tillhöra, seer warghen kommande, och offuergiffuer fåren och flyr, och warghen bortrycker och forskingrar fåren, leghodrengen flyr, ty han är en leghodreng, och wårdar intit om fåren.

Christus är wisseliga allena heerden, doch såsom han aleena är Christus och delar likauel thet nampnet medh oss ath wij medh

honom alle heta Christne, Sammalunda än doch han aleena är heerden, giffuer han och likawel thet nampnet them som predikoembetit föra skola j Christenhetene, Sammelunda forbiudher han j Mattheo, ath wij jngen skole kalla fadher på jorderike, ther- Math. xxiij
fore ath en är wor fadher j hemmelen, likawel kallar Paulus sich the Corinthers fadher ther han sägher, Jach haffuer födt idher j j Cor. iiij
Christo Jesu genom euangelium, Så gör gudh lika som han wille aleena wara fadher, och delar doch nampnet medh menniskionar, at the äre och fädher, men the haffua thet icke aff sich sielff vtan aff gudhi, lika som wij och for then skul heta christne at wij jntit haffue aff oss, vtan ther aff at all ting äre oss giffuen genom Christum.

Nw leghokarlen (sägher han) then jngen heerden är, och then fåren icke tilhöra, när han seer vlffuen kommande, så offuergiffuer han fåren och flyr etc, Thet är wisseliga jtt hardt ordh, ath och the som predika och driffua ewangelium, stärkia och hela fåren, at the och på sidzstone låta sich fråträngia och löpa jfråå, thå fåren som mest hielp betörffua, Thå jngen vlff for handen är thå winleggia the sich och födha fåren wäl, men när the wäl få see vlffuen jngripande lata the bliffwa fåren, haffua the thå födt them at the wel starck fete och sund ära, testa heller tagher vlffuen them, ått honom haffua the thå födt them.

Huru gåår thet til? Så menar nw Christus, Vthi mitt rike ther vthi icke annat är än ath styrkia the swagha, och hela the kranka, trösta the fortwiflade, och så bort ått, ther moste korsit icke vthebliffua, for ty när wij så predika, at Christus aleena låter sich wårda om oss sin fatigha fåår, sterker, helar och hielper oss, och wij medh wora egna kraffter och gerningar intit formåghe sielffue hielpa oss, med huilko til intit göras alla wåra gerningar, och hwadh werlden foregiffwer ther hon mykin gudz tiäniste medh begå wil, såå kan hon thenna predikanen icke lidha, ther fore är Ewangelij natwr och art, at thet haffuer korsit medh sich, och then thet bekenna wil moste ther om settia sin hals j wädhet.

Epter nw så är, skilia sich nw på thenna weghen the rätta heerdana och the andre som leghodrengenar äro, Then nw en leghodreng är, han predikar euangelium, såå lenge man segher om honom ath han är en lärd, froom och helugh man, men när man tastar honom an, och begynnar kalla honom en kettare och en bedräghare, och wil trengian til igen kalla huadh han lerdt haffuer, så igenkallar han, eller drägher sich ther jfrå och låter fattigha fåren wernelöös bliffua, och så warder thet thå arghare än til forenna, huad är thå fåren ther medh behulpen at the tilforenna wel födda äro? wore the rätta heerdar så läte the lijff och leffuerne när fåren och wåghade for euangelij skul theres hals, ther fore ära the icke wist rätta heerdar som ther vppå predika ath the skola warda prijsadhe eller haffua ther noghor lekamlig nytto vthaff, the äro wisseliga leghodrenger sökiandes theras eghen nytto, och bliffua icke widh sådana rätto läro länger än som the prijs och theres nytto få, ther fore thå vlffuen kommer trädha the til ryggia och forsaka ordhet, eller löpa ther jfrå, och låta fåren bliffua medh öpen mund emoot födhon then the thå icke få kunna, ey heller noghot beskerm aff heerdana for vlffuana, Och thetta ware nw sagt om leghodrengen, fölier nw yttermera j texten.

Jach är en godh heerde och kenner min fåår, och min kenna mich, Såsom min fadher kenner mich, så kenner och iach fadhren.

Her talar Christus om sitt embete thet honom besynnerliga tilhörer, Jach kenner min fåår (segher han) och min kenna mich igen, huru gåår thet til? Thet forclarar han och segher, Så som fadhren kenner mich såå kenner iach fadhren, Huru kenner honom fadhren? Jcke epter werlzlig vtan epter guddomsens kennilse, ther haffue wij tilforenne meer affsagt, och thet är summan ther aff, Christus kenner oss for sin fåår, så kenne wij honom igen for wår heerda, Nw haffue wij hördt huad en godh herde är, och twärt emoot huad the swagha fååren äro, han kenner oss for sådana fåår som swagh, kranck, och synderbrutin äro, thet är, han sköter intit

epter at hans fåår äro swag och krank, han foractar eller forkastar them intit, vtan låter sich wårda om them, och helar them, thet the än såå skröpelighe wåre at hela werlden meente at the wore intit hans fåår, och thet är thå werldenes kennilse, men Christus kenner them intit så, han seer icke epter huru the ära, vtan ther seer han epter om the man fåår ära, ath the haffua thet nampnet at the heta fåår, på fåren seer han och icke på vlffuana.

Thet äre nw rätta heerdana som Christum epterfölia, och såå kenna fåren at the see på personen och icke på bristen, och en åtskilnat göra emillan fåren och krancheten, Så kenner mich fadhren och (segher Christus) men werlden kenner mich intit, när thet nw kommer ath iach motte döö medh then skamligha dödhen på korset, så warda alla seyandes, ja skulle thet wara gudz son? han motte wara en fordömd menniskia och icke höra gudhi til vtan dieffuulenom/ widh thet settet warder werlden mich kennande, men min fadher warder så seyande, Thetta är min käre son min konung min salugheet, han seer intit på mitt älende, icke på min fåår, icke på mitt kors och dödh, vtan på then personen som iach är, ther fore om iach redho wore mitt j heluite, och hengde widh halsen på dieffuulen så motte iach doch här fram igen, ty min fadher forlater mich icke, widh samma settit kenner iach mijn fåår och the kenna mich, the weta ath iach är then gode herden och kenna mich, ther fore gåå the til mich, och halla sich til mich, och frågha intit epter at the äre swaghe och kranke, weta well ath iach sådana fåår haffua wil, Nu besluter her Christus och sägher.

Jach haffuer än nw annor fåår som icke äro aff thetta fårahuset, them moste iach och dragha her til, och the skola höra mina röst, och thet skal warda jtt fårahws och en heerde.

Thenna oordhen haffua somlige såå förståndit, ath thetta skal fulkompnas hart jn moot ytersta domen när antichrist skall komma, och Helias och Enoch, ath thå skal hela wärlden wara christen, huilkit doch icke såå är, vtan the samma oordhen sannades

strax epter Christus war vpfaren til himbla och sannas än nw dagligha Thå euangelium kom vp, vardt thet först predikat judhomen, thet folkit war thå the första fåren, Så sägher han nw, Jach haffuer än nw annor fåår the som icke äre vthur thetta fårahuset, them moste iach och dragha her til, ther menar han ath euangelium skulle och teslikes hedningomen predicat warda, ath the och troo skulle på Christum, och såå skulle thå bådhe vthaff judomen och hedningomen bliffua een christelich forsambling, huilkit och så skedde thå apostlana epter Christi vpferd til himbla predikade kring om verldena för hedningana och wende them til trona

Och är nw een kyrkia eller forsambling, een troo, jtt hopp, en kärlek, jtt döpelse, och annat sådant, thetta warar såå alt fram ått jn til ytersta domen, ther före måtte man icke så forståår, at hela werlden och alla menniskior skola warda troendes på Christum, for ty wij mottom jw haffua corsset medh, såå ath meste delen äre the som forfölia the Christna, Så moste man jw altijd predika euangelium at man jw alstädes noghon menniskiers hierta dragha måå til Christendomen, ty Christi rike ståår j thet som warda skal, och icke j thet som warit haffuer, Heer medh ware nw euangelium kortteligha forclaret.

En annor sermoon på then andra söndaghen epter påscha Jach är en godh heerde. Jo. x.

THetta euangelium lärer oss om then offuerheten som man nw kallar andeligh offuerheet, aff huilka the haffua en tijdh long skarp ting lärdt och predikat, ath man jw icke skal foracta them, och wilia wara lika j wellet medh Christo, och warda mykit affhålne, ther wilie wij noghot litit om tala.

Först är her til merkiandes, ath såsom Christus j euangelio talar om en heerda, Så moste och icke vtan en heerde wara, och som han talar om jtt fårahws, så moste och icke meer än jtt wara, then ther monga heerdar och mong fårahws göra wil, han gör icke

rätt, Och såsom Christus är en heerde, och kallar sich en heerde, så skal och then som hans embete förer, wara en heerde och en heerde nempnas, Såsom Christus är en konung, såå äro och alla hans christrogna konungar, ty alt thet Christus är och haffuer, thet är wort och wij haffuet och, wara en heerde är wisseliga icke at föra itt stoort pråll och herligheet, men thet är en tieniste then man androm gör, lika som en hwsknect gör vthi itt hws, then sinom herra gerna gör alt thet han weet honom wara til wilia frij och obetwingat, om han annars är troo.

Så haffuer och Christus epter sitt nampn och embete giordt, han forwarade sin fåår granneligha noogh thå han war her lekamligha på werldene, besörgde them medh alla nödtorfft bådhe til croppen och til sielena medh godha retsinnogha läro och welgerningar Så skulle the och nw göra som beröma sich ath the föra Christi embete, ther til formanar them flitliga noogh S. Petrus huilkin herran Christum j hans embete som han honom befalt hade fliteliga epterfolgde, ther han j sin första epistel såå segher, The åldersmen som ära j bland jdher förmanar iach som är en medh åldersman och witne til Christi pino, och deelactugh j herlighetene som skal vppenbar bliffua, Födhen Christi hiord som är j bland jdher och haffuer act på honom, ey nödughe vtan sielffwiliandes, ey for noghon sleem winning skul, vtan medh itt frijt moodh, icke heller som herrar offuer arffuet, vtan heller så athi ären hiordenom for jtt epterdömelse, och sedhan när öffuerste heerden vppenbar warder, skolen j vndfå herlighetenes owanskeligha crono. j Pe. v

Om triggiahanda personer röres j euangelio, som är om godha heerdar, leghodrenger och vlffuar, En godh heerde är then en sådana heerde är såsom Christus, och then ther gör såsom Christus, thet är at han födher fåären går for them och haffuer act ther vppå, huilkin krank, huilkin skabbot eller elles noghot fattas, och then som icke flyr när vlffuana komma, ja then sitt lijff vpsetter for fåren såsom Christus honom här j euangelio bescriffuar, Ty thet är icke noogh ath man rett predikar, thet kunna och the heerdar

göra som her leghodrenger nempnas, vtan at man och skal waka offuer fåren, at ther icke någhra vlffuar falska lärare vpkomma, och stridha medh gudz ordh for fåären emoot samma vlffuar och låta sitt lijff ther fore, Thetta är godha heerdar aff huilkom ty wer man icke monga finner, och the samma äre nw the apostlar och predikare som ära Christi mund och genom huilka Christus predikar.

Thetta göra icke leghedrengerna, the låta sich intit wårda om fåren, tagha timeligh löön prijs och ägodelar och födha sich sielff, huilke wäl godhe ära och Christus talar genom them, men the stå icke när fåren, som man nw seer medh wora heerdar som thetta her mest alt vmwent haffua, J fortidhen gåffue herrar och förstar biscopom och prestom mykin goodz, ther til land och folk, så at the froma men sådan werdigheet intit gerna anammade vtan flydde ther fore, Men nw är thet platt vmvent, man löper och renner nw ther epter, och ther thet betsta stictet eller gellet är, ther faar man mest epter, och sökia så theres eghen nytto och icke thet Jesu Christo tilkommer, Thet seer man och wäl at när thet drabba skal, och vlffuana falla jn, så är ther ingen som när fåren ståår, och skeer thå såsom Christus her sägher, En leghodreng som icke är en heerde then fåren icke tilhöra, han seer vlffuen komma och offuergiffuer fåren och flyr, och wlffuen griper och forskingrar fåren.

Tridhie personen äre wlffua, the låta sich intit wårda om fåren, och mena them intit gott, hwilke äre nw thenne vlffuana? på tenne tijdhen see wij thet wel, thet ära the Tyranner bådhe andeligha och werdzliga, the hwarken kunna lidha heerdar eller leghodrengia, påuen och sombliga biscopa medh theres officialer, teslikes the werdzliga förstar som theras anhang ära, the fara nw til och gripa, forbanna, formaledia, stocka och blocka förfölia, dräpa och j helslåå bådhe enstadz och annerstedz, både heerdar och leghodrenger, Thet äre nw grooffue och vthwertes wlffua the man wel kenna kan, the och fara medh list och smekerij, och for hwilkom man sich än wel forwara kan, men thet ära än nw andre wlffua som medh fåra-

clädher och vll beclädde ära, the ära än thå mykit argare och göra then största skadhan, thet ära the falske lärare som vnder sådana läro som skijn och synes wara Christelighen, bedrägha och forgiffua fåren, för them forwarar oss Christus at wij jw skole haffua acht på them ath the icke forföra oss medh fagher andeligh smekiande ordh, och medh list bedrägha och til sich slita, aff hwilkom han sägher j Matheo, Wacter idher for the falska propheter som komma til idher j fåra clädher men jnuertes äro the glupande wlffuar. Math. vij

Sammalunda forwarade och Paulus the åldersmen j Epheso thå han foor jfråå them och sadhe, Så haffuer nw acht påå jdher sielff och påå hela hiorden, huilkom then helge ande haffwer idher satt til biscopar, at haffua åtwact på gudz forsambling huilka han haffuer foruerffuat medh sitt bloodh, ty iach weet ath sedhan iach skilies j fråå jdher warda kommande j bland idher swåra vlffuar, the som icke skola spara hiorden, och vthaff jdher sielffuom warda män vpkommande som tala skola thet orätt är, och dragha läriungar epter sich, ther fore waken och tenken vppå ath iach j try åår natt och dagh icke haffuer återwendt formana hwan och en medh tårar, Jach menar ath thetta är jw nogh liwsliga och aff alt hierta foruarat, Giffue gudh ath wij och sådana foruarning kunde leggia påå hiertat, thet är oss påå thenna tijdh mykit aff nödhenne, och jw så mykit som på then tijdhen och til euentyrs meer. Act. xx.

Så ära nw thenna wlffuana icke annat än the som bådhe medh vthwertes gerningar och inuertes medh falska läro forfölgia och nidher tryckia wilia thet helga euangelium, såsom werdzlige tyranner, påwen, och alle kettare göra.

Nw moste man her weta ath wij haffue tweggehanda offwerhet, Then werdzliga som vthuertes straffar medh suerdhet, och then andeliga som sitt embete driffuer medh ordhet och predikan, Thet werdzligha wellet är skickat aff gudhi såsom Paulus til the Romare medh mongom och clarom ordhom vthtrycker ther han sägher, Hwar och en menniskia ware vnderdånugh them som wellet och Roma. xiij

offuerhetena haffua, ty ingen wellugheet är annars än aff gudhi, the welligheeter som ära, the ära skickadhe aff gudhi, ther fore then sich vpsätter emoot welligheten, han vpsetter sich emoot gudz skickelse, men the som sich vpsättia the skola få fordömelse, ty the som wellughetena haffwa äro icke them til rädduga som wäl göra, vtan them som illa göra, wil tw icke fruchta for wellugheten, så gör thet gott är, och såå fåår tw prijs aff honom, ty han är gudz tiäniste man, tich til godho, men gör tw illa så må tw rädhas, ty han bäär icke swerdhet forgeffues, vtan han är gudz tiäniste man, en hempnare honom til straff som illa gör, for then skul moste man wara vnderdånigh, ey aleenest for straffet skul, vtan och for samwetit skul, ther fore mosten j och göra skatt, for ty the ära gudz tiänare som sådant skola sköta.

Epter nw minste delen äro the som lydha euangelio, vtan then störste delen bliffua skalkar, och bruka en part euangelium till theres kötzliga frijheet, och til theres offuerdådigheet, ther fore är aff nödhen ath wij moste haffua offuerheet, huilka wij jntit behöffde om alle wore rätte euangeliske och christne, Nw haffuer gudh så skickat ath the frome skola haffua fridh, ther til haffuer han thå skickat thet werdzligha suerdhet, at thet skall vpholla then almenneliga fridhen, straffa the onda och beskerma the godha, Ther fore moste man och giffwa offuerhetenne rento, skatt och skul, ther the mågha halla sich vthaff, och såå sköta sitt embete etc,

Then andeligha welligheten haffua the draghit jn på påuan, men huru han henne misbrukat haffuer thet kan nw her nest (gudh thes loffuat) huar man see, han haffuer thet aldeles twert vm wendt, och är medh hans andeliga offuerheet aldeles kommen til en werdzligh offuerheet, och (thet aldra werst är) tagher han then andeligha offuerheten til jtt synda skiwl, och haffuer ther medh kommet til wägha at han säghes wara jtt huffwut ofuer alla werdzliga offuerheet, vtan all gudz befalning, ja twärt emoot gudz ordh och Christi befalning, hwes stadhållare han sich berömer, For ty vthi euan-

gelio finner man mykit annars om then andeligha offuerheten, thet är at hon ståår aleena j gudz ordh, at ther medh straffar syndarena, och predikar the forscrecta samweten euangelium.

Widh thet sinnet sägher Christus j Matheo, Om thin brodher syndar emoot tich, gack och straffa honom emellan tich och honom aleena, hörer han tich så haffuer tw wunnit thin brodher, hörer han tich icke, så tagh en eller twå andra til tich, på thet alla saker bestå skola på tw eller try witnes ordh, hörer han tich icke så sägh forsamblingene, hörer han icke forsamblingen, så halt honom som en hedhen och en publican, Ther aff talar och S. Paulus til the Corinther ther han såå sägher, For then skul scriffuar iach idher sådant j mijn fråuarilse, ath thå iach kommer til städes icke skal bruka strengheet medh idher, epter then macht som gudh mich giffuit haffuer til forbätring och icke till forderff. Matt. xviij. ij. Cor. xiij.

Ther vthaff fölier ath när the biscopa eller theres officialer wilia banlysa thå skal synden wara witterlighen och kunnogh for hela forsamblingene, elles skall man intit acta theres ban, och skal then werdzlige offuerheten haffua ther en tilsyn om, när then andeliga offuerheten wil for widt streckia sich sielene til scadha, och skal thet förmena them och icke tilstädiat, Skal och forsamblingen them j then motten endräcteliga emoot ståå.

Wår herre gudh kommer fögho widh huru then werdzliga offuerheten brukar theres wälle, men om siälena wårdar han sich mest ther haffuer then werdzliga offuerheten intit medh ath göra vtan om lekamlig ting, at man måå haffua vthwertes och lekamlig fridh, Theras regemente kommer intit widh sielenes salugheet e huad the regera wel heller illa, men ther ligger macht vppå när then andeliga offuerheten wil gåå vthoffuer theres rätta befalning, och trädha in j gudz eghit embete thet honom aleena och ingo menniskio tilhörer, såsom är then tijdh the wilia seya, Gör tu thet så warder tu salugh, gör tu thet icke så warder tu ewig fordömd, Nw skal man icke äta ägg, kött, smör, nw ingen fisk, thet och thet göra, thet och thet troo, och gör man thet icke så banlysa the, ther skulle

man haffua tilsyn medh, Hwar och then werdzlige offuerheten noghot wille pååbiwdha som är emoot gudh, thå skal man intit lydha
Actuū. iiij. them, vtan seya som Petrus sade, man moste meer lydha gudh än menniskiom.

Then andelighe offuerheten haffuer en annor mact, thet är, ath lära och predika gudz ordh och euangelium, När biscopar och theres officialer thet göra, thå skal man höra them, ty thå bruka the theres welle rätt, predika the icke, så haffua the tappat theras welle, och theras embete är vthe, Ther fore skal man tagha sich til wara for them, när the predika menniskiors stadhgar, om aflat, om wor fulgörilse for syndena, om sedhwenior, och icke reena gudz ordh och euangelium, komma the til oss vtan euangelion, så mågha wij seya til them, J ären inga biscopa, vtan ären måladh beläte, och
Actu. xxiij (såsom Paulus sagde) hwitmenade wägiar.

Så kunna the thå icke lidha thet, vtan fara til och wilia bewisa theras welle medh scrifftene och seya, Sägher icke Christus Then idher hörer han hörer mich, och then idher foractar han foractar mich, Hörer j fatigt folk, See j her icke huru Christus sägher om oss? Ther til skal man så swara, ath the icke haffwa seet rätt på texten, och icke actat på the ordhen som Christus litit til forenne sagde til läriunganar, Sy (sägher han) iach sender idher såsom fåår mitt j bland wlffuar, och strax epter, Sägher them at gudz rike är kommet
Mar. xvj. til idher, och j Marco sender han them vth och sägher, Gåår vth j hela werldena och prediker euangelium alle creatwr, Then som troor och warder döpt han warder salugh, then som icke troor han warder fordömd, om them sägher han som euangelium predika, Then idher hörer han hörer mich, och then idher foractar han foractar mich, ty när iach hörer Christi sendebodh så höre iach Christum sielfuan.

Jtem säghia the, J Matheo sägher Christus til Petro, Alt thet tw binder vppå jordene thet skal wara bundit j hemmelen, och alt thet tw löser vppå jordene thet skal wara löst j hemmelen, ja thenna mactena misbruka the skembliga nogh, for ty the gåå til och binda

hwadh them löster, göra stadgar och laghb etyngia menniskierners samwet, och göra hwadh them kan j hogh komma, och sköta icke epter at thet är androm odrägelighit Ney, Thenna ordhen huadh tw binder etc, wilia intit then wäghen vth ath man skal betunga samwetit medh noghon lagh eller stadgar, vtan ath man medh gudz ordh straffa skal them som synda och fara wille, Ther före then som thenna ordhen illa brukar eller misbrukar, han är icke Christi vtan dieffwulens sendebodh, och en vlff som Christi hiord skadheligen är, hwilkit the sanskylligha fåren nw wel forståå, ther fore sägher Christus her j ewangelio.

Jach är en goodh heerde och kenner mijn fåår, och mijn kenna mich.

Christi fåår kenna ingen annan heerda än Christum, the som icke predika huru man skal kenna Christum, the predika falsk och bedrägeligh ting, Hwadh är thå ath kenna Christum? icke annat än at man kenner honom först for ena gåffuo och skenck, ther näst for jtt exempel, For ena gåffuo then tich aff gudhi giffuen är, och thin eghen är, thet är rätt kenna Christum at han oss medh allo thy han haffuer vthaff blotta gudz godheet skenkt är, och han hafuer giordt fyllest for oss, och forwerffuat oss salugheten och ewinnerligit lijff, och at thetta alt sammans warder oss gifuit vtan all wor fortiäniste, genom honom och for hans forskyllan skul.

När tu nw så haffuer Christum til jtt fundament och grund til tina salugheet, så fölier tå thet andra stycket ath tu skal tagha honom for itt exempel, och giffua tich til at tiena tinom nästa så som tu seer at Christus hafuer giffuet sich til at tiena tich, och så haffuer troon och kerleken sin gong, Gudz bodh warda thå fulgiord, och menniskian warder glad och oförskrect til all ting bådhe göra och lidha, Christus j thet han är gudz gåffua födher han och vphåller tina troo och gör tich til en Christen menniskio, men j thet han är tich for itt exempel öffuar han tina gerningar, icke göra samma tina gerninga tich til en christen menniskia, vtan

the göras aff tich som redho til forenna äst en christen menniskia worden.

Men påffuen haffuer thetta aldeles wendt twärt om, och biwdher, Tu skal thet och thet göra, wil tu warda salugh så skal tu läsa rosenekranssa, fasta, warda en kartuser, löpa til S. Jacob, til Rom, til Hierusalem, köpa aflat, byggia cappal och kyrkior, sticta messor, och flere sådana otalig stycke the Christus intit budhit haffuer, och thet aldra gruseligast är, när the sådana gerninga en tijdh long giordt haffua som huarken gudh budhit haffuer ey heller menniskiom til nytto ära, beröma the sich sielffua och seya, Sij iach haffuer såå lenge fastat pååa alla fredagha til vatn och brödh, jach haffuer så mong åår warit j closter, jach hoppar ath gudh låter sådant icke olönt bliffua, han giffuer mich wel himelrikit ther fore, huilkit är wisseliga neka Christum, och en gruffuelig gudz nådes foractilse then han oss bewisat haffuer j sin son Jesu Christo, huilkin han oss giffuit haffuer til helielse, rätfärdning, och forlösning såsom S. Paulus til the Corinther lärer.

j. Cor. j
Phi. iij.

Thetta är nw then retta Christi kennilsen weta huar fore Christus kommen är, och huru wij skolom göra honom oss nyttughan Thenna kennilsen vnskar S. Pau. Christnom menniskiom offta j hans epistler, och besynnerliga S. Pedher vidh ändan aff then andra epistlan, Wexer (segher han) j nådhen och j wårs herres och frelsares Jesu Christi kundskap, aff then kundskapen skole wij frögda oss och wara gladhe ther aff, såsom propheterna vthwisa och formana oss ther til, ty när then kundskapen kommer, thå smelta bergen til hopa såsom psalmen segher, thet äre helgonen medh theres stora gerninga som the giordt haffua, huilka the halla nw for träck, såsom Paul. om them segher til the Philip. och warda gladhe ath the then haffua som the kunna dristeliga forlåta sich vppå, och sådan kundskap kommer oss genom euangelium, Ytterst segher Christus j euangelio.

ij. Pe. iij

Ps. xcvij

Phi. iij

Jach haffuer än nw annor fåår som ära icke vthaff thetta fårahuset, och them moste iach och dragha

här til, och the skola höra min röst, och thet warder en heerde och itt fåårahws.

Monge seya at thetta är icke än nu skeedt, men ther seye wij ney til, och seye ath thet redho skeedt är, Judhanar äre the första fåren for them haffuer först Christus sielffuer predikat, ty Judhanas nampn war på then tijdh så heligt såsom nu är the Christnes, men hedningana woro the fremmande fåren, och thet äre wij, Bådhen thenna folken Judhanar och hedninganar haffuer Christus til samman kommit vthi itt fårahws, thet är vthi ena christeligha försambling genom hans apostlar och predikare som han vthsendt haffuer offuer hela werldena, huilket embete än nw altijdh gåår och haffuer icke än nw aldeles fulkompnat sitt lopp, Ther wilie wij nw låta bliffuat widh, och åkalla gudh, at han werdes til ath hielpa oss j thenna farliga tijdh ther wij mitt j bland vlffuana ära, ath the icke riffua och vpsluka oss, och ath wij måghe bliffua vthi hans och hans sons wors herres Jesu Christi kundskap j ewigh tijdh Amen.

På Tridhie söndaghen epter påska

Euangelium Johannis xvi

Sagde Jesus til sina leriungar, än nw en liten tijdh, och j see mich intit, och åter en liten tijdh och j fån see mich, för ty iach går til fadhren, Tå sadhe noghre aff hans läriungar emellan sich, Hwad är thet han segher oss En liten tijdh och j seen mich intit, och åter en liten tijdh och j fåån see mich, och för ty iach gåår til fadhren? Thå sadhe the, Hwad är thet han sägher En liten tijdh? Wij wete icke hwad han talar, Thå märkte Jesus at the wille spöria honom, och sadhe til them, Ther om fråghen j emillan idher, ath iach sadhe, En liten tijdh och j see mich intit, och åter en liten tijdh, och j fåån see mich,

Sannerligha sannerligha segher iach idher, J skolen gråta och jembra idher, men werlden skal glädias, j skolen warda bedröffuade, men idher sorg skal wendas j glädhi.

När qwinnan föder barn haffuer hon wärck, ty hennes tijdh är kommen, men när hon haffuer födt barnet, kommer hon sin bedröwilse intit j hogh, för ty hon glädes menniskiona wara födda j werldena, Så haffuen j och nw bedröwilse, men iach skal åter see ider, och idart hierta skal glädias, och ingen skal tagha idhor glädhi jfrå idher, och vppå then dagen skolen j intit spöria mich,

Summa.

j Een rätt sanskyllug troo warder pröffuat och forsökt vthi anfectingen, thet är, thå oss gåår noghot vppå, ty thå tycker oss som Christus är fierran j frå oss.

ij Sådana anfecting är oss swårast ther aff, ath oss synes at gudh ståår på then andra sidhon medh woro forföliare, ther fore sägher Christus her til sina läriungar, werlden skal frögda sich men j skolen bedröffuas.

iij Doch haffue wij twert emoot ena tröst aff thet ordhet som han sägher, Jdhor bedröffuelse skole wendas j glädhe, Christna menniskers bedröffuelse är icke vtan timelighen, men theras glädhi warar j ewigh tijdh, twärt emoot theres glädhe som icke haffwa troona, hon är timelighen och forgengelighen, men theras bedröffuelse warar til ewigh tijdh.

iiij Vthi all anfecting och mottgong skole wij trösta oss medh thenna liknelsen som Christus sägher om then quinno j barnsfenge ligger.

Utlägningen.

UThi thetta euangelio haffue wij huru wor herre Jesus Christus tröste och tryggiade sin barn som han leeffde her epter sich sedhan han hadhe lijdhit dödhen, Teslikes see wij her huadh vrsack Euangelisten Johannes haft hafuer til at göra her så mong ordh vthåff, så at han tree eller fyra gonger hemtar jgen samma ordhen, thet han doch medh fierre ordh motte affstadh kommit som oss synes, Doch j forstone warder oss här thet christeliga wäsendet bescriffuit och formålat vthi the helga apostla exempel, Sedhan huru Christi pina och vpstondelse warder krafftigh j oss.

Här see wij at Christus forkunnar läriungomen huru the skulle bedröffuas ther aff at han skulle skilias j fråå them, men the wåro än nw så enfollige och oforstondige, och så bedröffuade for thet talet skul som han hadhe hafft medh them j natwardenom at the platt intit forstå kunde huadh han sagde, ja sådan ting som Christus her om talar äro naturene alt forswor och obegripelighen, och thet war teslikes aff nödhen at the sich bedröffuade förra än the skulle frögda sich, såsom och Christus haffuer sielff warit oss jtt exempel ath wij vtan korsit, thet är, vtan twong och widhermödho icke kunna komma til herligheten, Ther fore sägher han til the twå som han gick medh til Emaus, Skulle icke Christus Sådant lidha och såå ingåå vthi hans herligheet? Skulle nw läriunganar warda frögdande så moste the jw til förenna wara j bedröffuelse, hwilken them och vppå kom for Christi skul at han wart them jfrå taghen. Luce xxiiij.

Thenne ordhen j euangelio sagde Christus til sina läriungar epter then ytersta natwarden, förra än han wart fången, huilken wij wele nw offuersee, En liten tijdh (sägher han) och j fån intit see mich, ty iach skal warda gripen och offuerantwardat j dödhen, men thet warar icke lenge, doch j then tydhen skolen j bedröffuas,

bliffuer man faste widh mich och fölier mich, thet fåår wel snart en ända, Tree dagha warder iach liggiandes j graffuenne, och så warder werlden sich frögdandes lika som hon hadhe allredho wunnet, men j skolen bedröffuas gråta och söria, doch åter en liten tijdh, och j fåå see mich ty iach gåår til fadhren, thet är, på tridhie daghen warder iach vpstondandes jghen, så warden j gladhe, och idhor glädhe skal ingen tagha jfrå jdher, och thet warder icke sådana glädhe på tree daghar såsom werldenes frögd är, vtan en ewigh frögd, Och ther medh haffuer Euangelisten Joannes herliga begrippet j thenna ordhen wors herres Jesu Christi dödh och vpstondilse, thå han sägher, En liten tijdh och j warden mich jntit seendes, och åter en liten tijdh och j fåån see mich, ty iach gåår til fadheren.

Här är oss jtt exempel foregiffuit, thet wij granneligha skole fatta, beholla och på hiertat leggia, at om så ginge medh oss som på then tijdhen gick medh apostlana, ath wij komme j ångest och nödh, skole wij tenkia ath thet warar doch icke vtan en liten tijdh, och så ther medh styrkia oss, och icke fortwifla, ty Christus kommer wel jgen och wij thå fåå glädhias igen, Läriunganar wiste icke huruledhes Christus skulle vpstå jgen, eller huadh han menadhe medh vpstondelsen, ther fore wore the bedröffuadhe, the hörde wel at the skulle fåå seen, men the forstodhe icke huad thet war eller huru thet tilgå skulle, ther fore sagde the huar til annan, Hwadh är thet han sägher til oss, än nw en liten tijdh? Wij wete icke huadh han sägher, Så swårliga woro the vthi bedröffuelsen komne, at the plat fortwiflade, och wiste icke huadh han ther medh menade eller hurudhes the skulle fåå see honom jgen.

Nw epter thetta är oss scriffuat for itt exempel och lärdom, at wij ther j genom skolom styrkte och tröstadhe warda, skole wij offta j hogh komma thetta ordhet En liten tijdh, Gudh är oss stundom hart när, stundom forswinder han, stundom tenker iach huru thet doch tilgåår ath gudz ordh såå platt jntit beweker mich kan intit fatta j mich, thet gåår vthoffuer sin wägh, och iach actar thet

platt intit, men her vppå thetta litzla ther han aff sägher, En liten tijdh moste man acta, at thet innan en kort tijdh wel annars warder, så ath gudh kommer åter til oss, och ther medh warde wij thå styrckte och hugnadhe, och giffwe oss icke vthoffuer.

Thetta första litzla ther han sägher, En liten tijdh så fåå j see mich, thet lärde the wel forstå strax ther epter, thå the sågho at han bleeff gripen och dödhader, men thet andra litzla ther han sägher, åter en liten tijdh så fåå j see mich, thet kunde the icke forståå, och wij kunne och icke forståår, ja, thå han sagde, Ty iach gåår til fadheren, thet kunde the mykit mindre forståå, Så gåår thet och medh oss, Endoch wij wel wete och höre, ath anfectingen olöckan och bedröffuelsen och warar icke vtan en liten tijdh, såå see wij doch alstädhes ath annerlunda synes, än wij troom, så twifle wij thå och äre ostadhige, wi höre wel at thet icke skal länge bliffua stondandes, men huruledhes thet skal gåå til, thet kunne wij icke forstå, såsom och läriungana her giorde.

Nw epter the icke forstådh, hwi sägher thå Christus til them thet? eller huar fore är thet thå scriffuit? Ther fore at wij icke skole fortwifla, vtan holla oss fast widh ordhet, at så wisselegha är som han sägher och icke annars, thet skijne annars huru thet will, och endoch wij stundom falle jfrå ordhet, så skole wij doch icke alstinges bliffua ther jfrå, vtan wenda om jgen, ty han låter wel sitt ordh komma til sin rätta fruct, och om än menniskian icke troo kan, så hielper doch gudh honom, och så vnderligha, at thet gåår vthoffuer hans fornufft och forstond, och vtan hans fria wilia och vtan all hans tilhielp, ja Euangelisten sägher ath läriungana icke forstodho thet som herren taladhe til them, mykit mindre skulle the forstå gerninganar som ther epter folgde, Så platt intit weet wor frie wilie och mennisklighe fornufft aff the ting som til siälenes salugheet höra, Hwadh här nedhre är på werldene, thet kan wor frie wilie och fornufft wel forstå och weta, såsom thå man sägher om bygning regering eller sådant, Jtem ath fäm är meer än tw etc, thet hörer förnufften wel och forstår thet och, men huadh gudz werk eller ordh

är, ther vthinnan moste hon giffua sich fången, och weet intit skicka sich ther vtinnan endoch hon lather sich tyckia, at hon forståår ther mykit aff, men thetta skenet är henne alt forclart och formykit glimmande.

Thetta är nw wel clart noogh aff läriunganar, huilke doch j longan tijdh hadhe warit när herrenom Jesum, lickawel forstodho the icke huad han medh them taladhe, Thetta läre wij icke heller, och icke forstå kunne, vtan wij forfaret så ath wij måghe seya, thet är mich vederfarit, iach haffuer kent och fornummet thet, så gick thet medt mich, ther waar iach j ångest, men thet waradhe icke lenge, thå waar iach j thenna anfectingen, thå j thenna motegongen, men gudh halp mich ther snart vth.

Ty skole wij leggia på hiertat och wel fatta thetta oordhet, och ther vppå tenkia thå wij äre j ångest och nödh, ath thet icke länge skal wara, ty som Christus och hans vthkorade haffwa hafft theras litzla tijdh, så moste och tw och hwar och en haffua sin eeghen litzlan tijdh, Pilatus och Herodes korsfesta tich jntit, men samme dieffwulen som them dreeff, han driffuer och wel thina forsökiare, Ther fore om tich noghot på kommer ath lijdha, så skal tw icke strax tenkia ther vppå huru tw skalt komma tich ther vth, gudh hielper tich wel ther vth på sin tijdh, bidha man, thet är vppå en liten tijdh til görande, han forgäter tich jntit.

Men sielff skal tw intit lidhande eller cors läggia tich på halsen, såsom somblige giordt haffua, the sich sielff j fengsle och dödhen giffuit haffua, och haffwa sagdt, Christus haffwer sielffuiliogh gångit j dödhen, weluilieligha latit sich fånga och offuerantuardas, iach wil och så göra, Ney, tw behöffuer thet intit, Titt lidhande och titt cors bliffuer intit borto, the godha mennissior haffua intit forstondit thet läriungana sagde at the wille bliffua när Christum, och döö medh honom, Petrus sagde ath han skulle icke neka honom, eller han skulle läta sitt lijff ther fore, men huru gick thet honom på sidzstona? Christus gick vthi yrta gården, bedröffuadhes och wart beffuandes, wart fången och dödhader, huar war thå Petri

stora moodh? han menadhe ath Christus skulle döö medh jtt fridt moodh, han wille och så fölia epter, ja thet feladhe honom fast.

Ther seer tw wel ath thet war sielffualt eller sielfftaghit cors och lidhande j huilko wij mene bliffua bestondande, men när then stunden kommer ther tw icke eens på tenkte, thå skal tw näpligha kunna bestå, vtan tw är thå worden en nyy menniskia, then gamble adam fortwiflar, han bliffuer icke, han kan icke heller bliffua, for ty thet gåår twert emoot hans sinne, emoot hans vpsått och anslagh, Ther fore moste tw haffua en eeghen liten stund for tich sielff, thå Christus dragher sich bort jfrå tich, och later tich bekymbras j syndenes, dödhsens och helwetitz wåld, Så kan hiertat icke så mykit affstat komma, at tit samwet motte warda stillat thet gör huadh thet helst kan eller wil, Ty Christus gåår hän och döör, then wijsen warder tich siungen, En liten tijdh och j seen mich jntit, hwar wil tw thå hän? här är thå jngen tröst, jngen hielp och tw bekymbras mitt j synden, mitt j dödhenom, mitt j häluetet, huar nw icke Christus komme vtan alla thina fortiäneste, så moste tw bliffua ewinnerliga vthi sådana ångest och forskreckelse, såsom thet och hade wel gåått medh läriunganar om Christus icke hadhe vpstondet jgen, och wordet leffuande, ther fore war thet aff nödhen at han vp stodh jgen.

Thetta moste nw hwar och en forfara och lijdha, antingen nw j sundheeten eller på dödzstråån thå han skal döö, men thet är mykit bäter ath wij forfaret nw, ty när wij en gong for euangelij skuld warde kastade på elden, och holne for kettare, så fåå wij wel see huar til thet är nyttugt, Ty om hiertat icke thå styrkt är såå är thet vthe medh oss, ther see wij pinona for öghonen och dödzens forskreckelse huart wilie wij thå hän? ther fore om Christus icke thå til städhes är och räcker oss sina hand, så äre wij förtappadhe, är han til städhes och hielper oss, så döör filla lekamenen, men medh siälene haffuer thet jngen nödh, ty Christus haffuer henne när sich, ther är hon wel foruarat, jngen rycker henne vthur hans hender, men thetta kunne wij icke medh ordh vthtryckia, forfa-

renheten är här aff nödhen wel är honom som thet her förfar, dödhen warder honom ther epter icke harder vppå gåå, Thet är ganska farligit om man skal thetta först lära j dödzstundene, ath man skal brotas medh dödhenom, och offueruinna honom, Ther fore haffuer thet warit en stoor gudz nådhe och barmhertigheet som han beuisade sina helga martilere och apostlar, j huilkom han först offueruan dödhen, sedhan wåro the oforskrekte til ath lijdha alt thet man kunde leggia them vppåå

Thetta alt nw warder oss j thetta euangelio forehollet, och epter läriungana icke forstodhe hwadh han ther medh menadhe thå han sadhe En liten tijdh, och han formerkte ath the wille fråga honom, begynte han til ath läggia thet vth medh vthtydheligom ordhom och sagde.

Sannerliga sannerliga sägher iach idher, j skolen gråta och jembra ider, men verdlden skall frögda sich, j skolen warda bedröffuadhe, doch skal idhor bedröffuilse vendas j glädhe

Thetta är sagt til alla christna menniskior, for ty en christen moste haffua anfectinga, ångest, nödh, motegong och bedröffuelse, thet gåå huru thet gåå kan, ther fore nempner han här jntit lidhande eller cors, vtan sägher, The skole gråta söria och bedröffuas, for ty the christne haffua mongahanda förfölielse, Somblige få skadha på theras godz och äghodelar, somblige lidha forsmädhelse och håån på theras rykte, somblige warda fordrencte, somblighe forbrende, somlige halshugne, then ene såå draghen then andre annars, så at ther ståår så til medh en christen menniskio at hon altijdh skal haffwa twång förfölielse, widhermödho och motegong på halsen, thet är risset som the medh stupade och slagne warda, the törffua och icke bätre wenta sich så lenge the äre här, thet är then färga som man kenner the christna vppå, Then som wil wara en Christen han moste jntit skemmas widh then färghen.

Huar fore gör nw gudh thetta, ath han låter them som honom tilhöra så warda förfolgda och fördreffna? Ther fore ath han skal

nedherslåå och vndertryckia then friya wilian then wij mene oss haffua, på thet ath han j thenna handelen intit rådh skal sökia, vtan platt warda en dåre j gudz werkom och lära så troo och forlåta sich på gudh aleena.

Ther fore när nw sådant kommer, såå kunne wij thå ther vthinnan intet skicka oss, och wij forståt icke heller, vtan Christus sielfuer oss vpwäcker och gör oss waker, och hans vpstondelse warder crefftugh j oss, och alt wort görande går vnder och bliffuer platt om intit, for then skull besluter thenne texten medh wåld, at menniskian medh alla hennes craffter är intit, medh huilko thå nedherlagt warder alt thet man aff godha gerninga predikat haffuer, och huadh man noghon tijdh predika kan, Thet är beslutat ath huar icke är Christus, ther är intit, Spör sancte Pedher huru han war til sinnes, thå Christus icke war när honom, huad giorde han for godha gerninga? Christum nekade han och förswor honom, thetta äre the godha gerninga som wij göre när wij icke haffue Christum när oss, alt thetta skeer ther om ath wij wänias skole at byggia alenest på Christum, och alztingens på ingen andra gerninga, på intit annat creatur forlata oss huarken j himmelen eller på jordene, alenest vthi thet nampnet warde wij behåldne och salughe, och elles vthi intit annat.

Men ther vthoffuer moste wij mykit lidha, och thet mykit wärre är, moste wij ey alenest haffua skadhan, förfölielsen och dödhen, vtan werlden skal och glädia sich offuer sådana wor skadha och motegong, thet må thå göra aldra wärst, nw thetta moste så gå til, werlden skal wisseligha glädia sich när oss gåår illa, men trösten haffue wij här at theras frögd warar ey lenge, och wår bedröffuilse skal warda wendt vthi en ewigh frögd, och giffuer oss Christus här en sköön liknelse om een quinno som ligger j barnsnödh och segher.

Een quinna när hon födher haffuer hon bedröffuilse ty hennas stund är kommen, när hon haffuer födt barnet kommer hon intit sedhan j hogh then

ångisten, för glädhi skull, ath menniskian är född til werldena.

Medh thenna liknelsen bewisar han at wårt görande är platt intit, ty här see wij, om alla quinnor hadhe wiliet hulpet thenna quinnona som födha skulle, så hadhe the doch intit kunnet göra, ther är then frie wilien aldeles borto, och kan här platt intit huarken medh rådh eller dådh, thet står icke j quinnonas macht ath hon må barnet quitt warda, men hon kenner ath thet står j gudz hender och macht, när han hielper och wärkar, så är hulpit och wärkat, huar han icke hielper, så är en fortapat ting, thet ther och hela werlden wore, Ther låter gudh see quinnone hennes mact, formågho och starcheet, til forenne danssade hon och språng och war gladh, men nw seer hon ath gudh werkar all ting, här aff kenne wij at gudh är wår fadher, then oss och hielper vthur modherliffwet.

Sägher nw Christus til sina läriungar, Så warder thet och gående medh idher, thenna quinnan är här så til sinnes at hon fructar for stoor farligheet, och weet doch ther medh at alt thet wäsendet står j gudz hender, på honom förlåter hon sich, henne hielper han och at thet ärendet gåår igenom, thet hela werldene omögeligit wore, och tenker intit annars än vppå then stunden som ther epter fölier, ath hon åter må komma til glädhi igen, och hennes hierta tencker så, thet är giordt på en liten ond och hard stund, sedhan warder thet wel bätre, hennes moodh och hierta förer henne ther jgenom, Så skal thet och gåå til medh idher, när j kommen j ångest och motegång, och när j warden nyia menniskior, såå håller man stilla, och låter gudh betemma medh idher, han besteller thet wel medh idher vtan all idhor tilhielp.

Thenna liknelsen om quinnona stridher fast och hart emoot then friya wilian som wij seyes haffua, ath han är platt mactlöös och förmå intit j the saker som gella på wor siels salugheet, Euangelium wisar thet clarliga vth at här moste wara gudz krafft och nådhe, then frie wilien är alt för swagh ther til, men wij haffue nw vthi euangelij stadh vpsatt wår stååt och regler, och wilie ther medh

wåra synder, dödhen, heluitit och alt ont quitte warda, och pååsidzston warda ther salughe jgenom, thet feelar doch fast.

Her see wij vthi thetta euangelio, skal en menniskia warda född, thå skal modheren til forenne wara dödh, doch til jtt gott forstond, thet är, hon motte så wara til sinnes som hon wore redho dödh och tenkia som thet wore redho vthe medh henne, Sååskal thet och gåå til medh oss, när wij wilie warda frome och rätfärdighe sååmoste wij plat til forenne wara dödhe, och fortuiffla på alla wåra gerningar, ja, intit tenkia ath wij wilie noghot göra ther til, så wil thå hwarken munkaleffwerne eller presterskap och alzstenges jngen gerning hielpa, vtan hålt tw man stilla, och låt gudh görat medh tich huru han wil, han warder thet wel beståndandes, lååt honom man werka, wij göre ther platt intit til vtan ath wij stundom kenne och fornimme dödhen och heluitet, huilkit the ogudactighe och wel fornimme, man the troo icke ath gudh är ther näruarandes och wil hielpa them, Lika som thenna quinnan gör intit ther til, vtan then swedhan och werken som thå på färde är then kenner hon, men hon kan sielff intit hielpa sich ther vth.

Ther fore när barnet är födt, så tenker hon icke meer på then ångesten och werken, vtan warder såsom hon wore leffuandes på nytt, thet hadhe hon til forenne intit kunnet tenct at then bedröfwelsen och werken skulle gått så snart bort, Så är thet och medh oss, thå wij äre j syndenes, dödzsens och heluetes anfecting, så äre wij lika som wij wore dödhe, ja wij äre mitt j dödhen, och Christus haffuer offwergiffuit oss, och är en liten tijdh j frå oss gongen, så äre wij thå j stoor swedha och werk, och kunne intit hielpa oss, Thå Christus kommer jgen, och låter kenna sich aff oss, så warder wårt hierta fult medh glädhe, thet än hela werlden ladhe sich ther emoot.

Thetta seer jngen vtan then som en tijdh haffuer warit j dödzens punctar, then en tijdh reddat och hållen är j frå dödhen, han måå glädias, icke at han intet meer skulle kunna falla och så åter warda bedröffuat, vtan så lenge glädhen är när honom så sköter han epter ingen ting, och fructar sich intit meer, thet honom ald-

righ så mykin farligheet fore stodhe, Glädhen kan wel warda fortaghen, såsom thå iach åter faller j synd, ty så fructade iach och wel for jtt löff som röres j skoghen, Huar fore? Ty Christus är litit frå mich gongen och haffuer forlatit mich, Så moste iach thå icke löpa och holla mich in til påwan eller wilia hielpa mich medh gerningar, vtan moste halla stillo och wenta til thes Christus kommer jgen, han bliffuer en liten tijdh borta, När han noghot litit seer til hiertat jgen och theer sich hiertana så är ther thå åter glädhi jgen, och kan iach thå bliffua bestondandes j all mootgong och for alt forskreckelse.

Thetta warder alt samman sagdt för then skul ath wij skole kenna wåra swagheet ath wij intit formå, och thet at aldeles medh wåra gerningar forlorat är, och thenne glädhen är ewig när wij döö, men j thetta leffuernet är hon formengd, ty nw faller iach och ståår åter vpp igen, och åter så kan icke wara ewig, så lenge kööt och bloodh på färde är, Ther fore sägher här Christus til sina läriungar.

Så haffuen j och nw bedröffuelse, men iach skal åter see idher, och idhart hierta skal frögda sich, och idhor glädhe skal jngen tagha jfrå jdher.

Thetta alt haffuer Dauid ganska degheligha och mesterligha
Psal. xlx scriffuet vthi en Psalm ther han så sägher, Jach skal vpheffwa tich herre, ty tw haffuer vptaghit mich, och låter icke mina fiendar frögda sich offuer mich, herre min gudh thå iach ropade til tich helade tw mich, herre tw haffuer fört mina siel vthur heluite, tw haffuer beholdet mich leffuande thå the foro ååt kulona, J helgen loffuen herran, och tagher hans herlighetz åminnelse, ty hans wredhe warar jtt ögnablek, och han hafwer lust til lijffuet, om afftonen warar gråten, men berömelsen om morgonen, men iach sagde thå thet gick wel, Jach blifwer ewinnerligha, ty herre genom titt behagh haffuer tu stärkt min bärg, men thå tw tit anlete fordolde forskrekte iach mich.

Hwar är nw then mannen som til forenne sagde iach bliffuer ewinnerligha? ja, Thå tw sterkte min bärg (sägher han) genom titt

behagh, thå sagde iach så, men thå tw fordolde tit anlete for mich thå forskrekte iach mich, Om Christus alstädhes när oss wore, så troor iach wel at wij aldrigh skulle fructa oss, men epter han gåår stundom jfråå oss, så moste wij stundom fructa oss.

Vthi thenna psalmen är oss herliga affmålat och bescriffwet huar man itt gott samwet kenna och vpsökia skal, ty Dauid håller ther hela werldena for en dropa, och fructar sich ther platt intit fore, thet hon än all sammans wore honom emoot, ty han haffuer herran när sich, han haffuer sterkt hans berg, men thå han föll, och herren fordolde sitt andlete for honom thå forskrecte han sich, thå fructadhe han sich for itt skakande löff som til forenna icke fructadhe for hela werldene, såsom han vthi en annan psalm segher til herran, Och om iach än wandradhe vthi enom mörkom dale, så fructadhe iach doch intit oont, ty tu äst när mich, tin käp Psal. xxiij och tin staaff trösta mich, Jtem iach fructar mich icke for hundrat tusend folk som mich beläggia, och sådana oord äro mong här och ther j psalmanar, huilke alle sammans vthwisa huru thet är fatt Psal. iij medh itt rettsinnoght samwet, thet är thå gudh när thy är, så är thet modugt och dristugt, men när han är jfrå thy, såå fructar thet och är forskrect.

Så förståår man nw huad thet Christi oordit betydher, jach gåår til min fadher, til forenna wiste thet ingen, icke läriunganar heller, Thetta är gongen som han gick, jach moste döö (segher han) och j mosten och döö, Petrus epter then gambla Adams sinne wille döö medh Christo, fordristadhe sich fast, och wij mene alle at wij wilie och döö medh Christo, såsom the andra läriungana och alle sadhe, the wille gåå j dödhen medh Christo, men alt thetta j oss motte affwika, tu moste komma vthi en någhon stund ther Christus icke ståår när tich, och icke döör när tich, ath tu tich icke sielffuer hielpa kan, lika som then quinna som j barns nödh ligger, när så skeer så kommer tu til fadhren, thet är, gudh forfyller tich medh sina krafft, och gör tich til en nyia menniskio, then sedhan intit meer fructar sich, huilkes wäsende och här på werldene är itt him-

Phi. iij melst wäsende, såsom Paulus thet nempner, och thet begynnas här medh troona, så warder tu herliga dristugh och segher såsom propheten j psalmen, Jach fructar mich icke for hundrat tusend folk, och om iach än wandradhe vthi enom mörkom daal så fructar iach doch intit oont, huar fore? Ty tu är kommen til fadhren, Hoo kan nw nidherslå gudz alzmectugheet? Jngen, ty så kan jw ingen noghot göra tich, eller komma tich j noghon skadha.

Thetta förståår man nw intit, vtan ther thet är medh noghrom skeedt, haffuer tu warit j dödznödhene och är ther vthsloppen, så förståår tu thetta wel, ty så segher tw thå iach war mitt j dödhen, och om herren icke hadhe reddat och hulpet mich såå hadhe iach ther vthi bliffuet ewinnerligha, Här til lydher then hele tretiyonde psalmen, om tu honom läsa och wel betracta will.

Så haffuer tu nu fructen och exemplet aff Christi dödh och aff hans vpstondilse, och huru then frie wilien är intit, och teslikes alt thet mennisklig fornufft besluter vthi the stycker som tiena til salugheten, Gudh giffue sina nådhe ath wij måghe wel fattat och oss ther epter rätta, AMEN

Fierde söndaghen epter påscha

Euangelium Joā. xvj

SAgde Jesus til sina läriungar, Jach gåår til honom som mich vthsent haffuer, och ingen aff jdher spör mich hwart iach gåår, men epter thet iach haffuer thetta sagdt idher, är idhart hierta wordhet fult medh bedröffuelse, och sägher iach jdher sanningena, jdher är nytigt at iach bortgår, Vtan iach går bort kommer icke hugsualaren til idher, men går iach bort, thå skal iach senda honom til jdher, Och när han kommer skal han straffa werldena om syndena, och om retfärdigheetena, och om domen,

Om syndena, for ty at the troo icke på mich, Om retfärdighetena, ty iach gåår til fadhren, och här epter see j mich jntit, Om domen, ty ath thenne werldenes förste är nw dömder.

Jach haffuer än nw mykit seya idher, men j kunnen thet nw icke bära, men när han kommer som är sanningenes ande, han skal leedha jdher vthi alla sanning, ty han skal icke tala aff sich sielfuom, men huad han hörandes warder thet skal han tala, och thet som skee skal warder han idher forkunnandes, Han skal prijsa mich, ty ath aff mino skal han tagha och forkunna idher, Alt thet fadhren haffuer, thet är mitt, for then skul sadhe iach, ath han skulle tagha aff mino och forkunna jdher.

Summa.

j Christi rike är itt andeligit rike, och intit vthwertes wäsende, ther fore tagher thet bort all then tröst och lijt som menniskian kan haffua pååå kötit, på thet ath thet regera skal genom andan j theres hierta som troo.

ij Kötit wil jw altijdh komma til herligheten korsit forutan thet är, vtan all widhermödho och mootgång.

iij Then helie ande straffar werldena, thet är, alt thet wij göre eller haffue aff oss sielff, synden, wår eghen rättferdigheet, wor doom, heller huadh ther meera gott j oss är eller synes wara.

iij Therfore kunna icke wora gerninga mishagha oss then helga anda forutan, och ther medh bliffue wij j fordömilsen, ä huru heluge och kloke wij äre eller synes for menniskior.

v Then helge ande lärer oss alt thet wij weta skole, och sannerliga intit annat än Christus lärdt och predikat haffuer, Christus haffuer thet lärdt, men vtan then helga anda kan thet icke forstondit warda, ty segher han til forenne in Joanne til sina läriungar, Joā. xiiij

Hoghswalaren then helge ande han skal lära idher all ting ,och giffua idher in alt thet iach idher sagdt haffuer.

vj Then helge ande (segher Christus) skal straffa werldena for syndena, ath the icke troo vppå mich, Ther fore affölier ath otroon är then rätta och sanskylluga synden, The andra synderna flyta alla vthaff henne, och ära fructen aff thenna samma rotene.

vij Sedhan om rettfärdigheten, ty iach gåår til fadheren til at begynna jtt annat doch icke vthuertes rike, och j fåå icke nw här epter see mich, for ty mitt rike är icke aff thenna werldene, på thet ath hela werlden skal til blygd komma genom andan, ther fore ath the sättia theres rättferdigheet vppå vtuertes ting.

viij Ther nest om domen, ty thenne werldenes förste är nw dömder, huilken werlden intet fordömer, vtan loffuar honom och holler sich jn til honom, han är nw dömd, thet är, hans rike är redho fördömdt, j thy ath wilfärilsen genom euangelium bliffwer vppenbar.

Utlägningen

FOrsta delen j thetta euangelio wilie wij låta bestå, och komma til the ordhen som Christus sadhe, ath then helge ande skal straffa werldena for syndena, for rätfärdighetena och for domen, och wilie wij tilsee hwadh thet alt är.

Först see wij här ath werlden warder skyldt for blindheet, såå ath the som äre vtan then helga anda, e huru klooke the for werldene räcknade warda j vthwertes wäsende, regemente eller handel, äre the thå likawel for gudhi blinde och galne, men thetta höra the icke gerna, och thet fortryter them fast när man sådant sägher om them, ath theres tingest jntit geller for gudhi, for ty the stå ther vppå at the haffua fornufft och naturljg vplysning j theres forstond som gudh j them skapat haffuer, Doch hwadh kunne wij göra ther til, wij haffue här nw scrifftena och gudz ordh klaart, at then helge ande skal komma och straffa werldena, ath hon icke weet huadh synd, rätfärdighet eller domen är, så ståår ther, fortörnes ther om hoo ther wil, Christus spör thet intit epter.

Nw är thet en jemmerligh ting ath werlden straffat warder ey aleenest ther fore at hon haffuer synd, haffuer jngen rättfärdigheet och jntit döma kan, vtan och at hon sådant icke see eller kenna kan, än sedher hon thet kunde quitt warda, O huru faller här nedher alles theres berömelse som mena wilia göra andra godha, epter the sielffue än nw icke weta hwadh synd är, wij wilie tagha oss fore alla the höglärda men som på thenna dagh ära, Tråss ath the weta seya hwadh thet ena oordhet Synd är, ty hoo haffuer thet noghon tijdh hördt, ath thet skulle heta synd icke troo på Christum? The säya, synd är thå man talar begiärar eller gör emoot gudz wilia och bodh, huru kommer thet til hopa medh thet som Christus här sägher, Synd är ath the icke troo på mich? ther aff mågha the aff fögho ting offwertygadhe warda at the icke weta huad synd är, Och om the än en tijdh så lärde wore skola the thå icke kunna thenna texten rätteligha vthleggia, ey kunna the heller weta huadh rättfärdigheet är, ty hoo haffuer thet noghon tijdh hördt ath en menniskia skulle ther aff warda retfärdigh ath Christus stiger vp til himmelen, eller til fadheren, och wij see honom jntit? The skulle wel seya ath en galen menniskia hadhe sådant taal och ingen wijss man, The seya så, Rätferdigheet är en dygd then ther lärer menniskiona huadh hon hwar man skyllogh är, huilkit och såå är, men thet feelar ther vthinnan at the icke rätt forstå theres eghen ordh, så blinde och galne äro the, Ther fore skal man icke forundra sich ath the rasa emoot euangelium, huru skulle the annerlunda göra? the weta icke annat.

Så wete the och ey heller hwad doom eller rätt är, for ty the seya så, thet är rätt som scriffuit är j bökrena huru man saker ranssaka och åtskilia skal, Men Christus sägher, Thet är rätten eller domen, ath thenne werdenes förste är nw dömd, huru wil thet rima sich medh menniskies fornufft? Nw wij wilie see til om wij kunne forclarat, ath man kunde forstådh.

J förstonne skal man weta, at gudz oord talar icke aleenest om vthwertes wäsende, vtan griper in j hiertans grund och j sielena,

ther fore dömer thet icke menniskiona epter thet vthwertes wäsendet och åthäffuor, vtan epter samwetzens grund, Nw finner huar och en widh sich sielff, om han wil bekennat huru godh han är, thet han än så helugh wåre som alla menniskior på werldena, at han j hiertat wille heller annerlunda göra, än han vthwertes göra moste.

Om iach nw wore en munk, ginge j fatigdom, reenlefnat, och lydno etc såsom the beröma sich, wil iach bekennat såsom iach kenner thet j hiertat, så moste iach seya så, Thet iach gör wille iach heller intit görat, om icke wore heluitit, och iach icke fructadhe for skam, så låte iach cappon for itt ont moot, och lope ther j frå, for ty iach haffuer ther ingen lost til j hiertat, vtan är nödd ther til, och moste görat, for nefsten och for skam skul, och är icke möghe-ligit at iach kan görat medh en frij och godh wilia, Sådant finner huar och en widh sich j hiertat then vtan nådhen är.

Sammalunde warder tu och finnande j annor stycke, iach är minom fienda aldrig hull och godh aff hiertat, ty thet är naturenne omögeligit, och om än iach annerlunda hadhe mich, tenker iach likauel, Ja om icke näfst wore skulle iach wel släckia min harm på honom, och icke låtat wara ohemt, sammalunda när tu går til huart och itt gudz bodh, fråå thet första til thet sidzsta, såå skal tu finna ath ingen menniskia är som håller gudz bodh aff hiertans grund.

Nw haffuer gudh moot thetta onda, funnit itt rådh och beslutit, at han wille senda sin son Christum j werldena, och han skulle vth-giwta sitt blodh och döö, at thet skulle göra fyllest for syndena, och tagha henne bort, och then helghe ande skulle komma j hiertat, then menniskionar skulle göra godhwiliogha at the vtan twång och medh gladt samwet skulle hålla gudz bodh, the som til förenna gior-det medh olost och twång, elles kunde sådana jemmer medh intit annat middel botat warda, ty ingen mennisklig fornufft heller krafft, ja icke eller noghon engel kunde hielpa oss här vth, ther fore haffuer nw gudh bortaghit alla menniskiors synder som troo på Christum, så ath thet nw här epter omögeligit är, at the kunna fastna j syndena

som thenna frelsaren haffua, then alla synd på sich taghit och vthskrapat haffuer.

Epter nu Christus kommen är och haffuer så latit predika, at alt thet wij göra kunne är synd ee huru kösteligit thet synes (ty wij göre ingen godh gerning weluiliega) och ath han haffuer före oss hädhan farit och haffuer alla synder borttaghit at wij måghe fåå then helgha anda, genom huilken wij fåå kerlek och lust til at göra thet gudh wil haffua, på thet wij icke skole mena ath komma fram for gudh genom wåra gerninga vtan genom Christum och for hans fortienst skul, Så heter nu thet icke meer synd at göra emoot gudz lagh, ty laghen haffua intit hulpet til at wij worde godhe, epter wij kunne intit gott göra. Esaie 11

Hwadh bliffuer thå for synder på jorderike? ingen ander vtan ath man icke til sich anammar thenna frelsaren, och icke wil haffwa then som syndena borttagher och affskrapar, for ty ther han är ther bliffuer icke synd, epter han haffuer medh sich then helga anda som hiertat vptender och gör thet lustugt til ath göra wel, ther fore warder werlden icke meer straffat eller fordömd for andra synder skul (epter Christus them alla affskrapar) vtan thet bliffuer allena synd, j nyia testamentit, ath man icke wil kenna honom eller tagha widh honom, ty sägher han såå j Ewangelio.

När then helge ande kommer skal han straffa werldena for syndena, For syndena ty the trodde icke på mich.

Som han wille seya, Om the trodde på mich så wore synderna them redho forlåtna, for ty iach wet wel ath the icke kunne annat göra aff naturen än synd, men thet the icke wilia tagha widh mich eller troo ath iach wil hielpa, thet skal fordöma them ther fore warder gudh latandes en sådana doom gåå vthoffuer them på yterstа domen, Sy tu war j synd och kunde jntit hielpa tich ther vth, likawel wille iach icke fordöma tich, for ty iach sende min enda son til tich, och wille låtit hielpa tich, och wille giffuit tich frelsaren ath han skulle tagit syndena j frå tich, tw wille jntit tagha widh honom,

ther före warder tw fordömd alenast for then skuld, ath tw icke haffuer Christum.

Så äre nw thenna ordhen sagd then stora nådhenne til prijss som gudh oss giffuit haffuer j herranom Christo, Hwad fornufft kunde noghon tijdh såå klooch warit, ath hon thetta vpfunnet hadhe, ath så ståår til menniskiene? Fornufften kan icke högre eller lenger komma, än ther til ath hon tenker, Jach haffuer syndat medh gerningar, så motte iach betala medh gerningar, och j såå motte affskrapa syndena, och blidka gudh ther medh, thå fornufften kommer så longt, thå kan hon och icke länger komma, likwel är thet icke annat än galenskap och blindheet.

Men så segher gudh, wil tu wara synderna quitt, thå moste tu haffua andra gerningar ther tu medh skal göra fyllest for them, for ty medh alla the gerningar som tu gör, kan tu intit annat göra än synd, ja och j the gerningana som tu menar medh försona tich och synderna medh böta, wil tu thå galne menniskia affskrapa synd medh synd? for ty ther medh syndar tu j the betsta gerningar som tu göra kan, at tu gör them icke gerna och aff hiertat, ty om tu icke fructadhe for neffsten så läte tu thet heller bliffua, och såå gör tu icke annat än at tu menar bota småå synder medh stora, eller jw så stora göra ther tu the andra medh afläggia wil.

Ther fore är thet en stoor blindheet ath en menniskia icke seer huadh synd är, ey heller weet huadh godha gerningar ära, vtan tagher sich synder til for godha gerningar, ther fore när then helge ande kommer, straffar han menniskionar och segher, The gerningar som tu giordt haffuer och än nw gör, the ära alla synder, ty är intit bewändt ath tu menar göra fyllest for tina synder medh tina formågho, Såå moste the seya, Sy thetta wiste iach icke til forenna, Swarar han, ja ther fore är iach här kommen, ath iach skal sådant seya tich, hadhe tu wetet thet, såå hadhe iach icke behöfft komma och thet forkunna tich, Huru wil tu nw göra ath tich motte hulpet warda? Så moste tu göra, troo på frelsaren herran Jesum Christum, ath han haffuer taghit tina synder bort, troor tu thet såå

haffuer tu honom, så moste tå tina synder bortfalla, troor tu thet icke, så kan tu tina synder aldrigh quitt warda, vtan faller diwpare och diupare vthi them.

Här medh är nw alt om kullslagit, thet man här til dags lärdt och predikat haffuer om syndaboot och fulgörilse for syndena, och alt thet wäsende som man haffuer hafft for hender, for ty for thenna saken skull ära så mong ordan och messor stictadhe, och ther fore äre wij prester och munkar wordne, och haffuom lopet hijt och tijt, ath wij motte warda quitt widh syndena, Fölier och här vth at alt thet betzsta som j werldene är, thet man for froomheet och helugheet håller, thet är man alt samman synd, och itt fordömt wäsende, Och här medh haffue wij nw itt stycke vthaff euangelio, fölier nw thet andra.

Then helge ande skal straffa werldena for rettferdughetena, ty iach gåår til fadhren, och j fåå intit nw see mich.

Rätfärdugheet heter en fromheet och itt gott ärligit leffwerne for gudhi, hwadh är hon nw? Thet är hon (segher Christus) at iach gåår til fadhren, wij haffue offta sagt om wår herres Jesu Christi vpstondelse, at hon honom alz intit til nytto, vtan for wåra synder skul skedde, at wij skole tagha thet oss til såsom thet oss sielffuom tilhörde, ty for then skul är han vpstonden aff dödha och vpfaren til himbla, ath han wil begynna itt andeligit rike, j hwilko han oss regera wille genom retfärdughetena och sanningena, ther fore sitter han ther icke fåfeng vppe, vtan sååsom Paulus segher, han haffwer til skaffande här på jordenne, regerar samwetet och sielena medh Euangelio. Ephe. j.

Ther nw Christus predikadher och kender warder, ther regerar han oss widh fadhrens höghra hand, och är sielff här nedhre j hiertat, ther regerar han sååa, at han haffuer macht crafft och wold offuer tich och alla tina fienda, och hielper tich fråå syndene dödhenom och heluitet, Och så är hans vpstondelse och himmelsfärd wor tröst, wårt lijff, salugheet, rätferdugheet och thet ena medh

thet andra, Thet menar nw Christus thå han segher om rätferdugheten, at menniskionar ther aff frome och rätferdughe warda for gudhi, at han faar til himmelen och til fadhren, och wij see honom nw intit, Sådant förståår icke werlden, ther fore moste then helge ande komma och straffa henne.

Huru gåår thet thå til? Så gåår thet til som wij hördt haffue, Skal iach warda from så är thet icke noogh at iach gör godha gerningar vthwertes, vtan iach moste göra them vthaff hiertans grund medh kärlek och lust så at iach är oförfärat for syndene dödhenom och dieflenom, och måå ståå for gudhi gladheliga, medh itt frijt modh medh itt gott samwet, och medh alla tröst, Thetta kan nw ingen gerning ja jntit creatwr giffua mich vtan aleena Christus, then som vpfaren är til himbla, tijt ther man honom icke see kan, vtan troo moste at han sitter ther vppe och wil hielpa mich, Sådana troo gör mich gudhi taknemligen, och så giffuer thå Christus mich then helga anda then mich gör lustugh och gladh til alt gott, j Sådana motto warder iach rätfärdugh och froom och j jngen annor motto, för ty gerninganar göra tich jw meer olustugh, jw lenger tu driffuer them

Men thetta werket, jw meer tw driffuer och kenner thet, jw lustugharen thet gör titt hierta, för ty hwar sådan kennelse är, ther kan then helge ande icke borta bliffua, när han nw kommer, så moste han göra hiertat lustucht och gladt, ath thet går frimodigt ther til, och gör gerna thet gudhi behageligit är, och lidher huadh som lidhande är, ja och gerna döör, Och jw thenna kennelsen clarare och större är, jw större warder och then lusten och glädhen, Så blijffuer thå gudz bodh fulgiordt, och giordt alt thet man göra skal, och så ästu rätfärdugh Hoo hadhe nw noghon tijdh tenkt, at sådant skulle wara rätferdigheet, och så tilgåå skulle?

Ytarst skal then helge ande straffa werldena om domen, thet är, ath hon icke weet huadh rätt är, ty hoo haffuer noghon tijdh hördt, ath thet är rätten, at werldenes förste dömder är, Werldenes förste är dieffwulen, hwilken man wel seer j hans regemente, Thå

iach nw haffuer kendt syndena, och är worden henne qwitt och haffuer fått rätfärdughetena, såå ath iach nw ståår vthi itt nytt wäsende, och vthi jtt nytt leffuerne, och är worden en annor menniskia, haffuer nw herran Christum, och weet ath thet hörer noghot annat til än wora gerningar, ath wij skole wåra synder qwitte warda, Såå fölier thå ath iach en rätt doom och en rätt åtskilnat haffua kan j alt vthwertes wäsende såsom for gudhi böör ath dömas, Ty epter sådana forstond kan iach döma, besluta och rätta om all ting som j himmelen och påå jordene är och när iach domen giffuet haffuer, så kan iach och leffua ther epter elles kan thet ingen.

Werlden medh hennes heligheet ståår ther vppå, ath rätfärdigheet skall wara at göra godha gerninga, bota ther medh synderna, och forsona sich medh gudh, Sådant haffua alle höghe scolar lärdt, thet tycker them rätt och welgiordt wara, thå the stichta monga godha gerningar, Så kommer nw then helge ande och sägher, Jcke så Tw faar wil thin doom är orett, ther fore moste ther ware en annar dom, Så skulle tu döma, at alt thet thin fornufft besluter, thet felar och är falskt, och at tu är icke vtan en oforstondigh menniskia.

Thet kan fornufften wel göra, at hon kan döma och handla j werlzligha saker, hws och gårda byggia, wäl regera och sådant, ther vthinnan kan then ene forstondughare vthi wara än then andre, men ther tale wij intit nw om, vtan om sådana dom seye wij, huru man om al ting besluta skal huad for gudhi rätt eller orätt är, ther besluter then helge ande så, Alt thet fornufften dömer for gudhi, thet är falskt och dogher intit, alt thet menniskione medhfödt är, och icke på nytt födt är, thet motte niderleggias och dödhas, så at ingen må beröma sich eller forlata sich ther vppå, Och såå ytermera, Thet werlden håller for wijsheet, ath hwar man sägher, thet är wiseligha eller fornufftеliga giordt, thet är galenskap for gudhi, Medh stackot ordh seyande, Alt thet hon gör thet är onytteligit och fordömdt, vtan thet vthgår aff herranom Christo,

och är hans ordh och som thet lärer oss, kommer thet icke tädhan, så är thet wisseliga blindheet, och intit gott.

Therfore ligger ther medh nidre alt thet werlden håller for gott, och är alt sammans oont, for then skul ath thet icke flyter vthaff gudz ordh och anda, vtan kommer vthaff then gambla Adam, then intit annat är vtan en blind dåre och en syndare, Hwij så? Ther fore, Skulde thin wijsheet och fornufft icke wara galenskap vtan gella noghot? är icke then aldra öffuerste fordömder, som hela werldenes wijsdom och macht påå thet högsta hadhe? Ty vtan twiffuell jngen är j werldeenne såå wijss, klook och förstondug såsom dieffuullen är, kan ey heller någhon fromare haffua sich än han, och all wisdom och helugheet then vthaff gudhi icke flyter, och thet aldra skönista wäsende j werldene, thet är som aldra mest och starkast j dieffuulenom, ty epter han är en förste och houud for werldene, så moste werldenes wijsdom och rettfärdigheet all flyta vthaff honom, ty han regerar ther medh alle mact.

Ther fore segher nw Christus, Epter werldenes förste fordömd är medh alt thet han for hender haffuer och göra kan, så är jw werlden blind, at hon thet håller for gott som redho fordömt är, som är hans wijsdom och fromheet, ty moste wij fatta then rätta domen som Christus aff segher, ath wij wete tagha oss til wara for alt thet werlden haller för kostelig ting, och huadh hon föregiffuer ther hon medh for gudhi will klook wijs och froom wara, Ty när the menniskior som Christi oord och anda icke haffua, wilia andra lära och regera så är thet alt sammans redho fordömt, for ty ther medh gör man intit annat, vtan ath then gamble Adam ther starkare medh warder, och bliffuer j thet sinnet, at hans gerningar hans fromheet och klookheet for gudhi gella skal, och såå motte han jw diupare och diupare komma in vthi dieffuullens rike.

Epter nw werldenes förste, och then helghe ande, Christi rike och dieffuulens rike äro rätt twärt emoot huart annat, och then helghe ande icke lidha kan at noghor vpkastar sina gerningar, och berömer sich aff them, så moste strax corsit fölia, for ty werlden

wil icke lidha at man straffar henne ath hon är blind, ther fore moste man flox giffua sich ther til, ath man skal setia halsen j wädhet.

Ty när wij haffue then sanskylliga troona j hiertat, så moste wij låta vp munnen, och bekenna rettfärdughetena, vppenbara syndena, wij moste och straffa och fordöma huadh werldenes gerningar äro, såå fölier thå ther vth ath alt sammans hennes wäsende är fordömt, Så mågha the thå icke lidha thet, vtan kalla them kettare som sådant lära, ja the skole seya, Thet är emoot the helgha Concilia, och emoot wår helghasta fadhers påffuans lagh, Thå moste tw swara, huad kan iach göra ther til, här ståår thet klart, texten sägher ath man skal icke smekra for påffwan biscopar och förstar, vtan skal straffa och seya ath thet är en wilfarilse och dieffwulens regemente, Så wilia the thå jntit straffade warda, man skal heller kalla them nådhugha herrar och ionkare, ther fore warar icke thå wenskapen lenger.

Thesse äre nw the try stycken som wij haffue här vthi euangelio, Synden är otroon, Rätferdigheten är troon, domen är corsit, Ther fore sy ther vppå och lär, ath tw haller for jntit och fordömer alt thet vtan andan är, och ath tw skalt förmoda tich ath tw ther fore lijdha moste, Följer nw yterlighare j Euangelio,

Texten.

Jach haffuer än nw mykit ath seya jdher, men j kunnen icke nw bärat, men när han kommer som är sanningenes ande, han skal ledha jdher vthi alla sanning.

Thenna ordhen skole slätt och enfolleligha forstås ath Christus så mykit seya wille, Thenna try stycken som iach nw forteld haffwer forstå j platt jntit, och om iach än wille forclara them, iach hadhe wel mykit ther om ath tala, at iach bätter vthtydde them, huru thet gåår til, men j hengen än nw alt fordiwpt vthi jtt groofft kötzlighit forstond, ath j icke kunnen begripat och fattat, ther fore wil iach låta bestååth til thes then hälge ande kommer, han skal vplysa idhor hierta, ath j skolen lära forstååth, och han skall idher

alt thetta jngiffua, ty iach sägher thet jdher for then skull nw, at j thå skolen komma thet j hogh, Så haffwa thenna ordhen jntit annat jnbära än thetta slätta och enfolligha forstondit, lika som iach medh en annan noghot sådant taladhe och sagde, Jach haffde än nw noogh ther aff ath seya, Men thet är tich swårt, tw kant icke begripat och rätteligha fattat.

Men thenna ordhen haffua woro doctores och höglärde dragit til sit tant och eghit sinne, och lagdt sich medh them en grund til thet the seya, at man moste haffua noghot meer en euangelium, och scrifftena, ther fore skal man och höra huadh the Concilia och påffuen besluta och stadga, och thet wilia the så bewisa, Christus segher här, Jach haffuer än nw mykit seya idher thet j icke nw dragha kunnen, så epter han icke sagde thet, så moste jw fölia ther aff ath han haffuer thet befalet Concilier påffuar och biscopar, at the skulle thet til fyllest lära och stadhga, Her see til på thenna galna menniskior huadh the seya, Christus segher så, jach haffuer än nw mykit seya idher, Sägher han icke idher, medh huem ta ladhe han, vtan twiffuel medh apostlana, til them segher han jach haffuer än nw mykit ath seya idher, men j kunnen icke begripat fattat eller draghat, men när sanningenes ande kommer, han skal ledha jdher j alla sanningena, Ther fore om Christus icke skal haffua lughit, såå moste hans oord fulbordhat wara påå then tijdhen när then helghe ande kom, han motte thå haffua vthtydt och lärdt them alt thet Christus här segher, och leedt them vthi alla sanningena, Huru komme wij thå på thet sinnet at wij seye, Christus haffuer icke alt sagt, vtan låtet mykit bliffua vthi the Concilies hender, ath the skola yterligare lära oss besluta och stadga huadh behooff görs, på huilkit förstond oordhen ingalunda wilia rima sich, Ty Christus tränger thet ther hän, ath then helge ande skulle innan en cort tijdh alt samman seya och forclara Apostlomen, och the skulle sedhan låta thet komma j werldena som the aff then helga anda lärdt hadhe, Nw wilia thenna här seya at the nw först på werldenes ända skola thet seya och lära.

Jtem Christus segher ytermera, han skal ledha jdher j alla sanning, Här beslute wij om thet är sanningen som Concilia lära huru man skal bära kappor och plattar, och jomfrudom hålla och annat sådant, såå wore apostlana icke någhon tijdh kompne j sanningena, epter ingen aff them war j closter, eller hölt en aff sådana galna stadgar, haffuer och Christus intit litit bedraghit oss ther medh at han segher at then helge ande skal ledha oss j alla sanning, om thet skulle wara så mykit sagt, han skal lära oss warda munkar eller nunnor, och vppå somblige daghar intit kött äta, och andra sliche stycker göra, som ingen grund hafua j gudz oord, Ty vtan tuiffuel thet heter sanning for gudhi, thå man gåår vthi itt sanskyllugt och grundgott wäsende, När wij nw ansee fornemda theres lärdom och funder, see wij ther intit annat än fastolaghens stycker, for ty the haffua sich medh vthwertes åthäffuor lika som the wåre frome och godhe, och ära doch onde nogh inuertes j hiertat, huilkin aff theras stadgar och funder hafua noghon tijdh fördt oss j then sanningen som inwertes aff hiertat gåå skal? Står doch all theres stycke påå vthwertes skijn, ther the medh forblinda folkit.

Så haffua the nw thenna texten mesterliga forwendt, och wilia ther medh forstärkia theres lögn, likauel moste wij kalla them nådugha herrar, thet doch oss wel må göra ont j hiertat, at the såå oförskämliga handla gudz wärdugha oord, och göra then helga anda til en lögnare.

Sedhan sägher Christus j kunnen icke nw dragha thet, Här fråghe wij, Mon och thetta warit appostlanar forswort at bära, thet är, at forstå sådana stadgar, som wore ath man icke skulle äta kött och sådant? woro the doch vpfödde j Mosi lagh, ther the pläghade mong sådana vthuertes stycker holla, och så at thet hadhe icke warit them vtan en barnaleek, är thet nw så swårt, thå man sägher En munk skal dragha en swart eller grå kappo, påwan tree cronor, biscopen en kloffuen hatt, och huru han skal wiya kyrkior och altare eller döpa klockor, at then helge ande skulle for then skul komma nidher aff himmelen och sådant lära them, är icke så

noogh gieckat och spelat medh thenna helga ordhen, ja, alt for mykit thet gudh bätre.

Ther fore tagh tich til wara for tesse liugare, och fatta ordhen rätt, så ath Christus wil tala om thet rätsinnogha inuertes wäsendet, och icke om thet vthuertes flåkerijt, hiertat wil han göra froomt och rätfärdught för gudz åsyn, at thet först kenna skal sina synder, och sedhan honom, såsom then ther syndernar forlåter, och lot for then skul offra sich på korsit, Thet är then sanningen, thet kunde apostlana än thå icke dragha eller forstå, The andra vthuertes ting göra ingen rätsinnoghan, föra ingen til sanningena, vtan göra aleenast skrymtare och itt skijn ther man folkit medh bedrägher.

Och såå haffue wij nw itt rätt forstond på thenna ordhen aff huilkom wij see huru the galna menniskior som wilia ther vppå grunda theras tandt, föra sich jn vppå thet sinnet som them twerdt emoot är, och byggia så på sånden, epter näpligha noghon ordh j scrifftena falla them meer emoot än thenna göra, Och ther medh ware nw euangelium snarligha forclarat.

Femte söndaghen epter påscha

Euangelium Joā. xvj.

SAdhe Jesus till sina läriungar, Sannerligha sannerligha sägher iach jdher, alt thet j bidien fadren j mitt nampn skall han giffua jdher, här til haffuen j intit bidhit j mitt nampn, bidhien och j skolen fåå at jdhor glädhi skal warda fulkommen.

Thetta haffuer iach talat til jdher medh fortekt ordh, then tijdhen warder kommande, thå iach icke skall tala medh idher medh fortekt ordh, vtan vppenbarligha skal iach forkunna jdher om min fadher, Uppå then daghen skolen j bidhia j mitt nampn, och iach sägher icke jdher ath iach skal bidhia fadheren

for idher, ty fadheren sielff haffuer jdher käär, epter thet j hadhen mich käär och trodden ath iach är vthgongen aff gudhi, Jach gick vthaff fadheren, iach kom j werldena, åter öffuergeffuer iach werldena, och gåår til fadhren.

Sagdhe hans läriungar til honom, Sy, nw talar tw oppenbarligha och sägher ingen fortäkt ordh, nw wete wij ath tw weest all ting, och tich görs icke behooff ath noghor spör tich, ther fore troo wij at tw äst vthgången aff gudhi.

Summa.

j Vthi thetta euangelio haffuom wij jtt löffte och tilseyielse, aff Christo medh en eedh, ath wij skole bönhörde warda, doch egenom honom såsom egenom en medlare och högsta prest.

ij Thet skole wij bidhia ath wij måghe haffua fridh genom troona som S. Paulus sägher, huilken then ena retta fulkomligha glädhin är.

iij Sägher Christus, Thetta haffuer iach talat til idher medh fortekt ordh, thet är så mykit sagdt, här til haffuen j icke kunnet forstå min oordh, thet haffuer alt sammans syntz idher wara mörkt och fordolt, men then tijdhen kommer, som är, när iach skal giffua idher then helga anda, ath iach thå genom honom skal liusligha tala, thet är, oppenbarligha vthi jdhor hierta, om the ting som min fadher på rörer, Så är nw thet summan, Vtan then helga anda forstår man icke ordhet.

iiij Men thet läriunganar sadhe, Sy nw talar tw oppenbarligha och sägher ingen fortekt ordh, thet är een offuerdådigheet och icke forstond, ty the wiste intit hwadh han medh thet talet meente.

Utlegningen.

THetta Euangelium pläghar läsas på thenna söndaghen ther fore, ath thet talar om bönen, epter nw är bönedagher eller (som

the kallas) gångdaghar, ther til vptagne ath man skal gåå medh kors och helgedomar och bidhia, The som thetta så vptaghit haffua, kunna wel haffua hafft ena godha mening, doch är thet j sanning icke alz tinges wel foretaghit, for ty vthi the prosesser äro mong ochristelig stycke skeed och ganska litit bidhit så ath wel wert wore samma processe afläggia.

Fämhanda stycke giffuer Christus fore, som en rätt bön tilhöra och aff nödhenne ära, Thet första är gudz tilseyelse och löffte, hwilkit huwudstycket grunden och krafften är til alla bön, ty han tilsägher oss här, ath om wij noghot bidhie skal thet oss gifwit warda, och swär ther til och sägher, Sannerliga sannerligha sägher iach jdher, Alt thet j bidhien fadhren j mit nampn skal han giffua jdher, ath wij jw wisse skole wara j bönen ath wij warde bönhörde, ja han skyllar them ath the här til dags intit bidhit hadhe, som han skulle seya, Gudh är redho mykit förra och meer giffua en j bidhien, ja han biudher oss sitt goda om wij thet elles tagha kunne, Thet är oss Christnom j sanningene en stoor blygd och mecta straff, at Christus forstraffar wora lätij ath bidhia, och låta thenna kösteligha tilseyelsen vpueckia oss til ath bidhia, vtan lata sådana dyrbara gåffuo liggia och icke bruka henne.

Så grundar nw gudh sielff woro böön på hans tilsäyelse och lockar oss ther medh til ath bidhia, ty om then tilseyelse icke wåre, hoo dörffdes thå til ath bidhia? Wij haffue her til dags monga handa sätt brukat ther wij meente medh beredha oss til bönen, men wil tw wel skickat wara ther til, så tagh tich fore gudz tilseyielse och löffte, och fatta gudh ther widh, så fåår tu wel snart jtt moodh och lost til ath bidhia, huilkit modh tw elles aldrigh fåår, for ty the som bidhia vtan gudz tilseyelse, the tenkia widh sich sielff ath gudh är wreedh på them, then wilia the thå forsona medh theras böön, och kommer så at ther är hwarken modh lust eller kerleck til ath bidhia, och warder ther medh icke heller bönen hörd, vtan är fortappat arbete.

Här medh warder nw straffat theres otroo som aff en dåår-

actugh gudheligheet hålla sich owerdugha til ath bidhia, och mäta theres böns werdugheet epter sich sielffua, och epter theres eghen förmågho och icke epter gudz tilseyelse, ther så tilgår, är ther thå och wisseligha owerdugheet, men tu skal aldeles wiss wara at tu är werdugh, icke for tina forskullan vtan for gudz tilseyelse skul, for ty tu kan ingen helge man bära mich fore som bidhit haffuer j tröst på sina werdigheet, vtan alenest på gudz tilseyelse och löffte, ware sich Petrus, Paulus Elias, eller hoo thet wara kan, the haffua alle sammans warit owerdughe, huar noghon helge man bådhe j tröst på sina werdugheet, wåre hans bön icke werd en skeerff.

Thet andra ath man skal troo tilseyelsen, och icke twifla ath gudh wel giffuandes warder huadh han oss tilsagt haffuer, Tilseyelsens oord komma troona aff stadh, men troon är en fast och otwiflat tröst och lijt pååd gudz tilseyelse ath hon är wiss, så som Jacobus segher, Hwar, någhrom j bland jdher fattas wijsdoom han bidhie aff gudhi som giffuer enfalleliga och forwijter thet ingom, och honom skal giffuit warda, han bidhie j troona intit twiflandes, for ty then som twiflar han är som haffsens wågh som aff wädhrit driffues och omföres, sådan menniskia tenckie icke at hon fåår noghot aff herranom, Och then j hiertat twiflar och bedher doch likawel, han frestar gudh, ty han twiflar om gudz wilia och nådh, och ther medh bliffuer hans bön om intit, vtan hon famblar epter gudz nådhe owislegha, såsom then blinde famblar epter wäggena. Jacobi. j

Om sådana troonas trygheet segher Joannes j sin epistola, och thetta är trösten som wij haffue när honom, at om wij bidhie noghot epter hans wilia thå hörer han oss, och epter wij wethe at han hörer oss ää hwad wij bidhie, så wethe wij at wij the böner haffuom som wij haffuom bidhit aff honom, medh thenna oorden bescriffuar S. Joh. huru itt rättroghet hierta skickat är j bönene, thet är at honom icke är annat j sinnet än at han skal wara bönhörd, och haffuer redho fåått samma bönena, men sådana troo och wissa säkerheet moste then helge ande giffua, ther fore warder rätteliga ingen bön giordt them helga anda forutan. j Joā. v

Försök nw thetta och bedh såsom sagt är, så warder tu wisseliga finnandes och smakandes then sötman aff gudz tilseyelse, huilkit itt mood och trösteligit hierta hon gör til at bidhia, for ty
iij Re. xvij Helias war en menniskia skröpeligh såsom wij, och han badh ena bön ath icke skulle regna, och thet regnadhe icke heller på jordena j try åår och sex månadhe, och badh åter, och himmelen gaff regn,
Jaco. v Sy ther seer tu ena menniskio bidhia och han wart mectugh medh bönena offuer skyn himmelen och jordena, påå thet ath gudh skal läta oss see huilken macht en rätt böön haffuer at ingen ting är henne omögeligen.

Fråghe nw huar och en sitt hierta, huru offta han j sin leffsdagha bidhit haffuer, ty siunga psalmar och läsa fadher wår är icke bidhit, huilken for barn skul och grofft folk insatt är, at man må öffua them j scrifftena och komma them på gongen, men tina böön seer eller kenner ingen vtan tu allena j titt hierta, och tu warder thet rätzliga fornimmandes när tu rätt drabbat och fått haffuer huadh som tu bedher.

Thet trijdhie, Man moste noghot nempna och framsettia for gudh ther man om bedher, tarff eller nödtorfft moste man foregiffua, såsom tu bådhe om en starck troo, om kerlek, om fredh, om tin nästas tröst, ty man moste jw foregiffua huadh tarffuen är, såsom och fadher wår siw handa tarffuer foregiffuer, thet är thet Christus sadhe, Bedher at edher glädhe skal wara fulkommen, thet är, bedher for alla handa tarffuor til thes j alt sammans fått, och haffuen såå en fulkompnat glädhi, hwilken böön först fulbordat warder på yttersta domen.

Thet fierde man moste thet samma begiära eller wnska ath thet må skee, huilkit intit annat är än bidhia såsom Christus sägher, Bedher, Thetta haffua the andre kallat Adscensum mentis in deum, när hiertat vphäffuer sich til gudh och begiärar nådh aff honom, och sockar aff hiertans grund och sägher, Oh hadhe iach thet eller
Ro. viij. thet, thetta sockande prijsar S. Paulus högheliga til the Romare och sägher ath thet är andans osägeligh suckan, thet är, munnen

kan icke til fyllest vthtalat såsom hiertat wnskar, Thet suckandet och forlängtan offuergåår all ordh och tanckar, här aff kommer thet och, at menniskian icke sielff kenner huru diup hennes suckan, forlengtan och begiär är, Såsom thå zacheus begiäradhe see Christum, Luce xix. kende han icke sielff thet han wnskadhe, ath Christus motte tala medh honom och komma j hans hws, men thå thet skedde wart han mykit gladher, epter så gick som hans wnska och begiära tilsadhe, meer än han toorde nemna eller medh munen eska, Så ropadhe Moses ath gudh sade til honom, huadh ropar tw til mich? Exo. xiiij endoch han tigde och talade intit, men hiertat sockade diupeligha j nödhenne, och thet kallade gudh itt roop, Så sägher och S. Paulus til the Epheser, Gudh är mectigh til ath göra vth offuer alt thet wij Ephe. iij bidhiom och tenkiom, Til thetta suckandet tiäna anfectingana, ångest och nödh, the lära oss rätt sucka.

Thet fämte, Ath man skal bidhia j Christi nampn, thet är icke annat än at wij komme for gudh j Christi troo, och tröste ther vppå ath han är wor medhlare, genom huilken oss all ting geffwen ära, och vtan huilken wij jntit fortiäna kunne, vtan wredhe och ogönst, såsom S. Paulus sägher til the Romare, genom huilken wij haffue Roma v. en tilgong j troona til tesse nådhe som wij vthi stå, och beröme oss aff hoppet som wij haffuom till then härligheet som gudh skal giffua, thet heter rätteligha bidhia j Christi nampn, thå wij forlate oss på honom, ath wij for hans skul warde taknemmelige och bönhörde, och icke for wora skull, Men the som bidhia j theras eeghit nampn, såsom the göra som trösta ther vppå, ath gudh for then skul skal bönhöra them ath the så monga, så stora, så longa, så gudheligha och så helga böner göra, the samma förtiäna icke annat än wreedhe och ogönst, for ty the wilia sielffue wara the samma som gudh skall tilse vtan middel, så ath Christus görs them jntit behooff.

Här see wij ath alle thenna fem stycken, j bönenne kunna wel skee allenest j hiertat, vtan mundlig bön, ändoch then mundliga icke är foractande, vtan och aff nödhenne, til at vptenda och vpueckia ther medh then jnuertes bönen j hiertat, men then tilsätningen

som på en annan stadh nogh sagt är skole wij blifua låta, thet är, at wij icke foresettie gudhi noghen tijdh, stund, persone, rum och motto, vtan gifua sådant platt j hans guddoms wilia, och hengia aleenest jn til bönena, och intit tuifla ther vppå at bönen warder jw hörd, och huadh wij bidhiom är redho forskickat at thet skal giffuit warda, så wist, lika som wij hadhe thet j hendrena, sådant behaghar gudhi wel och wil görat, såsom han här vthlofuar, Bedher och j skolen fåå men the som settia fore tijdh och stund, persone, rum och motto the forsökia gudh, och tro icke at the ära bönhörde eller at the hafua fått thet the bidhia, for then skul fåå the och intit. Texten

Här til dags haffuen j intit bidhit j mitt nampn.

Thet gör, at the icke än nw wiste aff sådana bön och nampn, ther til kende the ingen nödh som them trengde til at bidhia, loto sich tyckia så lenge the hadhe Christum när sich, så behöffde intit, vtan hadhe all ting nogh, men nw mädhan han skal skilias j frå them och offuergiffua them nw gåår nödhen vp på som them wel skal komma til at bidhia. Texten.

Thetta haffuer iach sagt til jdher medh fortekt oord.

Thå han sägher thetta, menar han thet han tilförenne sagdt haffuer, En liten tijdh och j scolen jntit see mich, och åter en liten tijdh och j skolen fåå see mich, ty iach gåår til fadheren, Jtem om then ångest som een quinna hadhe j barnsfenge, ty sådant war alt fortect ordh, huilkit the icke forstodhe for ty Christus hafuer sådant mörkt och fordolt taal thet noghot annat haffde jnbära än som ordhen lydde, och war så behendught, ath hwar man icke kunde forståth, sådana woro mest all the oordh han taladhe j then afftonen, om hans fråffarilse och om gongen til fadhren, the mente icke ath thet skulle wara medh dödhenom ath han ther medh skulle komma vthi itt annat wesende, vtan tencte at thet hadhe warit en lekamlig spaseregong, och jgen komma såsom man reser j annor land och kommer jgen, Ther fore än thå han thet clarligha noogh

vthsägher, är thet them likawel så som fortect ordh medh them gongenom och wegfarilsen.

Then tidhen warder kommande ath iach icke skal tala medh jdher medh fortect oord, vtan oppenbarliga skal iach forkunna jdher om min fadher.

Thet är, huadh iach nw talar medh idher lekamliga och j icke förståån min fortecta oord, thet wil iach wel forclara jdher genom then helga anda, och seya thet clart vth om min fadher, ath j thå skole forståå huadh fadhren är och huadh min gong är til fadhren thet är, j skolen clarliga fåå seet huru iach genom lidhande vpfaar vthi fadhrens rike och wäsende, at iach sitter på hans högra hand, och träder fram for edher och är idher midlare, ath sådant alt skeer aff mich for idhra skul, på thet ath j skolen och komma til fadhren, for ty then förkunnelsen om hans fadher, är icke så förståndande at han mykit wil seya oss om guddomsens natwr, såsom the sophister dicta ther om, ty thet är fåfengt och obegripeligit, vtan ath han gåår til fadhren, thet är, at han fadhrens rike och regemente til sich tagher, lika såsom när en konungs son faar til hans fadher och tagher riket jn. Texten.

Vppå then daghen skolen j bidhia j mitt nampn.

Ty så fåå j icke aleena sack til at bidhia j mongahanda nödh, vtan och weten och kennen huad mitt nampn är, och huar j skolen halla mich fore, så warder thet bidiandet wel sich sielfft lärandes thet j nw platt intit forstån, och her til dags än nw aldrig bidhit haffuen, ther fore sägher han nw ytermera.

Och iach sägher icke idher ath iach skal bidhia fadhren for idher, ty fadhren sielff haffuer idher käär, epter thet j hadhen mich käär, och trodden thet iach är vthgongen aff gudhi.

Huru? Wil han ingen midlare wara? skole wij icke bidhia j hans nampn? skolom wij sielfue trädha fram for gudh fadher, huru liufligha och sötzligha talar här Christus, och wil locka oss til sich och genom sich til fadheren, ty här forclarar han sielfuer huru thet

skal gå til när man wil bidhia j hans nampn, J haffuen mich kääר (sägher han) och troon at iach är vthgongen aff fadhren, thet är, J kennen mich och älsken mich, ther medh haffuen j mich och mitt nampn, och ären j mich, såsom iach j idher, och mitt nampn j idher, For ty Christus boor j oss, icke när wij mykit om honom tenkie, tale, siunge eller scriffue, vtan när wij älske honom, och troo på honom huru han är kommen aff gudhi, och gåår åter til gudh jgen, thet är, huru han sich ytrat haffuer j hans lijdhande frå alla sina herligheet och maiestat, och haffuer intit actat them, och är igen farin vthi rikit til fadhren for wora skul, Thenna troon förer oss til fadheren, och så gåår thet thå alt sammans til j hans nampn.

Här äre wij thå ssäker ath Christus intit törffuer bidhia for oss, for ty han haffuer alredho til godho befalt oss fadherenom, och wij måghom nw sielffue genom Christum trädha fram och bidhia, ty wij behöffue icke än nw Christum som for oss bidhia skall, vtan thenne eene Christus är nogh huilkin oss här til kommit haffuer, och fadherenom befalet haffuer, ther fore sägher han, fadheren elskar idher, thet är icke idher fortienst vtan hans kerleck, han älskar idher, doch for mina skul, ty j troon mich och älsken mich, thet är, han seer til mitt nampn j idher, ther fore haffuer iach nw fulgiordt mitt embete, och j ären nw här til kompne genom mich, och måghen nw sielffue wel såsom iach gå fram och bidhia, och är icke aff nödhen, at iach än nw meer bedher för idher, thetta är mectugh dråpelig oord ath wij genom Christum warde honom iemlike, och hans brödher, och måghom beröma oss ath wij äre hans fadhers barn, huilken han kääר haffwer for Christi skul, såsom han til forenne
Joā. j sägher jn Joanne, Nådhe for nådhe, thet är, Gudh är oss gönstugh ther fore ath han är Christo gönstoger, huilken j oss är och wij j honom.

Her see wij och at troo på Christum, är icke thet ath wij troo thet Christus är en persona som är bådhe gudh och menniskia, ty thet hulpe ingom, vtan ath then samma personan är Christus, thet är, ath han for wåra skul är vthgongen frå fadherenom och kommen

j werldena, och åter offuergiffuer werldena och gåår til fadheren, Ty wara Christus är så mykit sagdt, at han for oss är worden menniskia, dödher, vpstonden och vpfaren til himbla, Aff thetta embetet heter han och Jesus Christus, och sådane troo vm honom ath thet så är, thet heter blijffua j hans nampn, fölier ytermera j euangelio. texten.

Sadhe hans läriungar til honom, nw talar tw oppenbarligha och sägher ingen fortekt ordh.

Ther seer tw ath läriunganar meente ath the forstodhe ganska wel hwadh thet war, Christus kom frå fadheren och gåår til fadheren, Men thet giorde the såsom Christi godha barn och sadhe honom thet så til wilia, såsom godha enfolliga menniskior stundom seya til hwan annan Ja eller ney, och en håller medh then andra och sägher, thet är så och iach forstår thet wel, än doch the forståår intit, och går doch vtan smekerij til vthi en rätt enfolligheet, ty Euangelisten giffuer her medh til forstå, huru erligit enfollugt och liufligit leffuerne Christus förde medh sina läriungar, så at the formodde sich ganska mykit medh honom, Ther fore seya the ytterligare.

Nu wete wij at tu weest all ting, och tich görs icke behoff ath noghor spör tich, ther fore troo wij at tu äst vthgongen aff gudhi.

Thet är, tw forclarar tich nw sielffuan, och talar ingen fortect ordh, ther man behöffuer frågha tich vm, for ty tw weest redho hwadh oss fattas på forstondet, och Thetta gåår alt sammans ther vppå, at the wille frågha honom hwadh thet litzla wore, och han merkte thet samma, och sadhe at han moste gåå til fadheren, huilkit the ey heller forstodho, doch war thet clararen än thet han sadhe En liten tijdh och j få icke see mich, J thet at Christus sågh theres tankar at the wille frågha honom, bekende the at han wär kommen frå gudhi, och wiste all ting, at man intit behöffde frågha honom, vtan sågh wel sielff hwar thet feeladhe.

Pååh helge toorsdagh

Euangelium Mar. xvj

SEdhan när the elloffua såto til bordz syntes han them, och forkastadhe them theres otroheet och hiertans hardheet ath the icke troodt hadhe them som hadhe seet honom wara vpstondnan, och sadhe til them, Gånger vthi hela werldena och prediker euangelium allom creaturom, Then ther troor och bliffuer döpt han skal warda saligh, men then ther icke troor han skal warda fordömder.

Them som troo warda thenna teknen epterföliande, Genom mitt nampn warda the vthdriffuande dieflanar, the warda talande medh nyia tungor, the warda fordriffuandes ormar, och om the dricka noghot thet dödhelighit är, warder them thet intit skadhandes, pååh the kranka skola the läggia theras hender och så warder thet bätre medh them.

Thå nw herren Jesus medh them taladh hadhe, wort han vptaghen j himmelen, och är sitiandes på gudz höghre sidho, Men the gingo vth och predikade alle stedz, och herren wärkadhe medh them, och stadhfeste oordhen medh epterföliande teekn.

Summa

j Then seenheet til ath troo och then ofulkomligheet som war j apostlanar är oss til en mektig stoor tröst.

ij Apostalana skulle predica euangelium och intit annat for al creatwr, icke aleena for judhana, vtan och for hedningana, for försterna och for vnderdånena, så ath intit rum är j hela werldene ther icke skulle predikat warda Christi euangelium.

iij Fåfengt är at höra euangelium när man jcke troor, ty ther fore moste the alle lärde warda aff gudhi. Joā. vj.

iiij Vtan tw warder alstedes döpt medh eeld och then helga anda til thin ytersta tijdh, annars faller tw vthi otroo jgen. Joā. iij

v Tekn woro giffuen for the otroogna skul, på thet ath man skulle beuisa werldene at thet war gudz ordh som han predikade for them, ty så sägher texten, Och herren wärkade medh them och stadhfäste ordhen medh epterföliande tekn.

vj Teknen är skeed och ther fore hålle wij och gudz apostlar helogha, ther fore är nw ingen tekn aff nödhenne, aff huilkom man weta skal at theras predikan war gudz ordh.

vij Men wij höre wel thet talet som them rika mannenom suarat wart, The haffua Mosen och propheternar, höre them. Luce. xvj

viij Thenna teeknen som här forteldt warda the skee och andeliga såå lenge werlden ståår, for ty mörkrens förste medh alla hans ormar warder genom euangelium vthdriffuen såsom ståår j första boken Mosi, man hörer och nw en ny bekennelse om them som vmwende warda, och om noghor otroo på komme, så kan man henne strax fordriffua medh Euangelio, at wij ther medh läre icke förtrösta oss på oss sielffua, Haffua och the troogne tolamood medh the andres swagheet, hielpa them, rådha them, heela them, och göra them alt thet the formå, och kunna thenna teeknen som Apostlana giorde än nw j dagh skee lekamliga, om thet wåre aff nödhene. Gene. iij

Christus moste lekamliga bortffara, ty thet skickadhe sich såå bäst, påå thet han oss lära skulle ath hans rike icke stoodh vthi werldzligha stadgar, ther fore segher Paulus til the Colosser, Epter j nw dödhe ären medh Christo fråå the werldzligh element hwi låte j edher thå fånga medh stadgar, lika såsom j leffuande wåre, Och thet giorde Christus ther fore ath han regera skulle j theres hierta som troo, och wara en ewigh prest när fadhrenom för oss. Colo. ij.

Uthlägningen.

J Dagh begåår man then articlen j troona ther wij seye, Jach troor på Jesum Christum som vpfaren är til himbla, och sitter pååd gudz fadhers höghra hand, Then historian löper thetta Euangelium
Actu. j offuer medh fåå oordh, men Lucas handlar thet noghot länger och scriffuar sååd, Ath herren thå han hadhe forsamblat läriunganar fyretiyo dagha epter opstondelsen, taladhe han medh them och gaff them befalning huadh the göra skulle, och thå the til hopa wåre och sååd taladhe medh honom, frågadhe the honom och sadhe, Herre skal tu och j thenna tijdhen vpretta Jsraels rike? Thå sadhe han til them, Thet hörer icke jdher til at weta tijdh och stund som fadhren haffuer satt j sina mact, men j skolen vndfå krafft sedhan then helge ande kommer vthoffuer jdher, och skolen wara mich witne ey allenest j Hierusalem, vtan och j Judee landit, och j Samariam, och sedhan in til jordenes ända, och när han thetta sagdt hadhe wort han j theras åsyn optaghin j högden, och skyn togh bort honom, vthaff theres syn, och som the vpsågho j himmelen epter honom widh han vpfoor, Sy twå men stodho när them klädde j hwit klädher, huilke och sadhe, J galileeske men hwi ståån j och seen vp j himmelen? Thenne Jesus som vptaghen är fråå jdher j himmelen, han warder så kommandes som j honom seet haffwen vpfarandes j himmelen, Sedhan gingo the til Hierusalem frå bärgit som heter olie bärgit, huilkit ligger fråå Hierusalem widh en sabbatz reso, och thå the inkommo stigho the vp j salen j huset ther the plägadhe wara, och bliffuo til hopa medh böner och formanelse samfelt medh quinnonar, och medh Mariam Jesu modher, och medh hans brödher, Thetta är nw historian om herrans Jesu Christi himmels färdh, nw wilie wij och handla om euangelium.

Vthi thetta euangelio ära tw stycke, jtt at Christus befolte apostlanar predika euangelium j hela werldenne, Thet andra är om hans himmels färd, Men wij wele låta bestå thet första, ther

Christus straffar theres otroo och harda hierta, och wiliom tagha thet fore oss ther han sägher, Gåår vthi hela werldena och prediker euangelium for all creatwr, Ther haffuer tu hwad euangelium är, när iach sägher, Then ther troor och warder döpt han skal bliffua saligh, vthi the ordhen är thet begripit, then them haffuer han haffuer euangelium.

Så haffue wij här at euangelium icke enkom är thet som scriffwit är j bökerna, vtan en lekamligh mundligh predikan, then som skal wara hördt j hela werldena, och skal vppenbara vthropat warda for all creatwr, thet är, man skal så oppenbara predika at thet icke oppenbarligare kunde predikat warda, for ty thet gambla testamentit och laghen och huadh som prophetenar predicade, thet haffuer icke klingat offuer hela werldena for all creatur, vtan aleena när judhanar, j theras scholar, Men euangelium skal icke såå trångt bundhit wara, vtan skal frij vthgåå j hela werldena.

Ther fore är icke behooff at man gör här andra gloso, såsom somblige giordt haffua, och sagdt, at all creatur thet är menniskian, ty aff them oordomen kan icke afftaghas at thet skal allene menniskiomen predikat warda, vtan ath thet skal vthropat warda for all creatur, at ther ingen wråå skal wara på jordene ther thet icke klinga skulle for dome dagh, Thetta är gudz rådh, j huilko han beslutit haffuer, at och the som icke läsa kunna, skola likawel fåå weta Eungelium.

Huadh är thå Euangelium? The oorden äre thet, som herren segher, Then som troor och warder döpt, han skal bliffua salugh, Euangelium kan icke lidha ath man predikar om gerninganar, ää huru godha och stora the noghon tijdh wara kunna, for ty thet wil dragha och ryckia oss frå wåra offuerdådugheet, och grunda och settia oss allena på gudz barmhertigheet, ath hans werck och hans nådhe skal prijssat warda, Ther fore lidher thet icke, at wij grunda på wåra gerningar, For ty itt aff thenna tw moste bliffua vnder, Ståår iach på gudz nådhe och barmhertigheet, så står iach icke på mina fortienst och gerningar, Och twärt om ståår iach på mina gernin-

Roma. xj gar och fortienst, så står iach icke på gudz nådhe, Ty är thet nådhe segher Paulus, såå är thet icke fortienst, annars kunde icke nådh wara nådh, är thet fortienst, så är thet min löön then man mich plictug är, är thet nådh, så kan iach icke seya ath gudh är mich noghor löön skyllugh, vtan iach moste bekenna ath han mich thet skenker forgiffues.

Ther fore, wil man predika euangelium, så skal man fordöma och bortkasta alla gerningar, genom huilka man menar wela froom warda, ty iach moste troo ath gudh haffuer mich skenkt och giffuer sina nådhe, och ewinnerlighit lijff, vtan all min fortiänst och vtan alt anseende pååa mina gerningar så ath iach motte tacka honom och säya, Jach tackar och loffuar gudh at han mich så mykit gott forgeffues och aff hans blotta nådhe skenkt haffuer, Så ath euangelium epter scrifftene icke annat är än en predikan om gudz loff prijs och äro, såsom j psalmen scriffuit är Himmelen fortelier gudz
Psal. xix äro, och fundamentet forkunnar hans handawerck, En dagh sägher thet them andra, och en nat gör thet then andra kunnogt.

Ty skal man så predika, ath gudz prijs och loff vprättes och icke wårt, Nw kan man icke höghre loffua prijsa och ära gudh, än ath wij bekenne ath han vthaff blotta nådhe och barmhertigheet tagher j frå oss synden dödhen och heluetit, och vthgiffwer sin son for oss och skenker oss alt thet godha som han haffwer, Och ther lydha alla propheternes ordh vppå, ther the beröma sich aff gudhi, at han wil vpretta en predikan aff huilka han skulle lofuat och prijsat warda, såsom han j propheten Esaia sägher, Thetta folk hafuer iach bereet mich, thet skal forkunna mitt loff, såsom han wille säya,
Esa. xliij J skrymtare gören icke annat vtan ath j loffuen jdher sielff j hiertat, ther fore faller mit loff ther nedher ey j gören aff mich en strengan domare och en oliufligan gudh, så ath menniskionar warda mich fiender, och tenkia hemligha widh sich sielff, Och hadhe wij en annan gudh som icke wille hafwa så mykit aff oss, then wille wij haffua kääar, Ther fore wil iach göra mich jtt annat folk som mich kenna och älska skal, ty, sy iach wil icke ansee theras gerningar, vtan skenkia

them alt gott forgeffues, the skola groo j hiertat aff glädhi, och icke kunna noogh loffua och prijsa mich.

Ther fore see ther vppå ath tw icke gloserar thenna oorden, och wil görat bätre än gudh thet giordt haffuer, wåra höghlärde haffua wiliet forbätra them och haffua sagt, Then som troor (fornim) och gör godha gerningar, han skal bliffua salugh, Hoo haffuer befalet them at the skola någhot tilläghia? Menar tu ath then helge ande icke hadhe kunnet setia thet ther til om thet hadhe warit aff nödhenne? The haffua medh sådana glosering platt formörkat thenna helga oorden, ja forwendt them, Ther fore wacta tich at tu icke noghot tilsetter, vtan bliffuer ther widh såsom ordhen lydha och förstå them och så, Then som troor han bliffuer salugh, vtan all hans fortieniste, och vtan alla gerningar, Huar fore? Ther fore ath gudh låter forkunna och predika at han haffuer låtit komma sin son Jesum Christum, ath han skal borttagha all synd, for ty han sågh at wij intit formåtte, och ath oss war omöghelighit afskrapa synderna medh wåra kraffter, elles hadhe han wel kunnet warit thet omakit och kostnadhen forutan, at han lot sin son lidha pino och dödh, och thet haffuer han oss låtit forkunna genom Euangelium.

Hwadh hörer til thenna predikanen? Thet hörer ther til ath iach troor, ty iach kan elles icke begripat eller fattat, Scriffuar tu thet j böker så är thet ingom nyttugt, ja thet tu än monga tankar ther om haffuer, Jtem thet tu än predikar och talar ther om, eller hörer thet, vtan tu moste troot, och forlåta tich ther wisseligha och oförtwiflat vppåå, at så är som euangelium segher, ath icke tina gerninga vtan Christi gerningar hans dödh och opstondelse borttagher tina synd och tin dödh, ther kan tu icke tilkomma, vtan genom troona.

Twärdt om segher Christus, Then som icke troor, thet han än döpt wore, han bliffuer fordömd, Ther moste tw åter låta bliffua ordhen såsom the ståå, ty han sägher icke så, Then ther icke troor och gör oonda gerningar ther til, vtan slätt och enfolligha, Then

ther icke troor, thet är, Om tu än hadhe alla iomfruers kuskheet, all martirelse och (medh stackot seyande) alla godha gerninga som all helgon j hoop noghon tijdh giordt haffwa, är ther icke troon medh, såå är thet fortappat, Ther fore slåå thenna ordhen plat nidher alt closter wesende medh munkar och nunnor och gör thet til intit, For ty thet är fortappat gör huad tw wilt, domen är redho affsagd och besluten, Troor tu icke, så blifuer tw fordömd, Och så stå thenna ordhen mecteliga emoot al läro och wäsende som sich grundar på menniskers krafter och gerningar.

Sätt thetta twert emoot huart annat, så kan tu rätt beslutat, Ther troon är, ther är icke så monga synder ath the jw warda vpslukna genom trona, Ther otroon är, ther kan tu aldrigh så monga godha gerningar göra, ath tu then minsta syndena vthskrapar, Såsom synden icke kan bliffua for troone, så kunna icke heller godha gerningar bliffua när otrone, Ther fore hörer intit meer til godha gerningar än troon, och intit meer til synderna och oonda gerningar än otroon, Så fölier thå ther vthaff, Then som troor han haffuer inga synder, vtan gör alt godha gerningar, och twärt om, Then som icke troor, han gör j sanningene ingen godh gerning, vtan thet är alt samman synd.

Ther fore sägher iach än ena reso, Så monga synder kan tw icke haffua giordt, och så wreedh är icke gudh på tich, ath thet jw bliffuer alt sammans borta och forlatit, när tu tagher til ath troo, For ty genom troona haffuer tw Christum till eyen, han är for then skul tich giffuen och skenkter, at han tina synder borttagha skal, Ther fore kan ther ingen synd bliffua thå tw troor, ä huru stoor hon är, tw äst thå gudz kära barn och alt sammans är clart, och huadh tw gör thet är alt sammans rätt, Troor tu icke så ästu fordömd, gör huad tu wil, For ty thå tu icke haffuer Christum, så är omöghelighit ath tw affskrapar ena synd, epter intit annat middel är til ath borttagha synderna än Christus.

Så sägher tw thå, Huru går thet thå til ath wij moste likawel göra godha gerningar epter thet henger aleena på troona? Swar,

Ther troon är rätt, kan hon icke wara vtan godha gerningar, såsom twert om, Ther otroon är ther kan och inga godha gerningar wara, ther fore troor tu, så moste vthaff trona alt sammans godha gerninga fölia, for ty såsom troon haffuer salugheetena medh sich och euinnerlighit lijff, så haffuer hon och godha gerninga medh sich och kan icke haffua them fordrag ty såsom en leffuande menniskia kan icke holla sich ath hon jw rörer sich, äter och dricker och haffuer noghot til at skaffa, och icke möghelighit är ath hon sådant är forutan så lenge hon leffwer, ath man icke törff bidhia honom och driffuan til ath görat vtan leffuer han så gör han thet, Så törff man och icke meer göra ther til ath man skal göra godha gerningar, vtan ath man sägher, troo så gör tu thet wel aff tich sielff.

Ther fore behöffuer tu icke lenge mana på godha gerningar aff honom som troor, for ty troon lärer honom thet alt, och thå är alt sammans wel giordt huad han gör, och är alt sammans kösteligha godha gerningar, ää huru ringa the ära, for ty tron är så ädla, at hon gör gott alt thet som på menniskione är, Nu är thet omögelighit ath en menniskia så leffuer på jordenne ath hon haffuer intit göra, ther fore ära sådana gerninga som skee aff troone alla sammans kösteligha godha gerningar, Tuert om ther otroon är, ther kan menniskian och icke wara vtan gerningar, ther fore ära och the samma gerninga alt sammans synd, ty Christus är ther icke, och for then skul är thet alt fortappat.

Ther aff kommer thet som S. Paulus scriffuar til the Romare, Ro. xiiij. Huad icke gåår eller skeer vthaff troone thet är synd, såsom han twert emoot seya wille, Hwad som skeer vthaff trone, thet är alt sammans nådhe och rätfärdugheet, ther fore torff man icke frågha om man skal göra godha gerninga, ty the warda giorda aff sich sielff okraffda.

Thet samma wilia och the ordhen j psalmenom, Alla herrans wäghar ära nådhe och sanning, eller milheet och troofastheet, thet är, när gudh werkar och gör troona j oss så är alt sammans nådhe thet wij göre, ther til alt sammans sanning, thet är Psal. xxv.

ath thet gåår vthaff en rätt grund, och är intit skrymterij, ther fore måtte thet så wara twert emoot, at alla menniskene wägha äre ingen nådh, vtan alt sammans fortörnelse, jngen sannind vtan aleenest jtt skijn och skrymterij all then stund thet gåår vthåff otroona.

Ther fore skal tw ingalunda göra then glosen och seya, Troon gör thet icke aleena, vtan gerningana höra och ther til, om man skal warda rättferdugh och godh, for ty thet är clart nogh vthåff thet wij sagdt haffuom, ath gerningana göra ther plat jntit til, Then skadhan ath gerninganar icke ära godha, then gör ingen vtan otroon aleena, for ty wore troon ther, så wore thet alt sammans gott, Ther fore, så litit såsom gerningana göra ther til ath the onda äre vthi otrone, så litit hielpa the och ther til j troone ath the godha ära, vtan otroon aleena forderffuar alla godha gerningar, och troon gör them alla sammans godha,

Men ther är än nw en ting som Christus sägher, Then ther troor och warder döpt han skal bliffua salugh, Ther motte tw seya, Så hörer iach wel ath döpelsen hörer ther och til, Ja wist hörer hon och ther til, men döpelsen är ingen then gerning som wij göre, vtan ther fore skal hon wara medh troone, ath gudh wil haffuat ath troon icke skal liggia fordold j hiertat, vtan brista vth och warda bekend och oppenbar for werldene, Och ther fore hafwer han jnsatt sådana vthuertes teekn, ther huar och en må medh bewisa och bekenna sina troo, och så komma til Corsset, For ty om troon skulle liggia hemligha fordold j hiertat, så wore man wel ssäker ath man icke behöffde dragha korset och fölia Christum epter, ty om werlden icke wiste ath wij trooddom såå forfolgde hon oss icke.

Worde icke heller noghon genom oss forbätrat och wender til trona, när wij euangelium icke oppenbara bekende, och hadhe jtt vthuertes tekn medh huilko man weta kunde hwar och hoo the Christne wore, Nw haffuer gudh så skickat, ath wor troo skal oppenbar warda, for hedningana, Ther fore then nw en Christen är och haffuer lätit döpa sich, han ståår alredho j then faran ath the hedninga och ochristne skola honom offuerfalla och j hiäl slåå, ther

fore är aff nödhen ath wij låte döpa oss när wij skole warda Christne, eller om wij icke kunne komma ther til, ath wij doch seye, Jach wil gerna warda döpt.

Ther vthoffuer är teknet och for then skul giffuit oss, at gudh sielff wil hielpa oss, och ath wij skole wara wisse på hans nådhe, och hwar och en seya må, Gudh haffuer mich här giffuet jtt wortekn ath iach skal wara wiss ther vppå ath iach skall warda salugh, huilkit han mich tilsagt haffuer genom euangelium, ty han haffuer giffuit oss ordhen thet är breeffuit, och jemte ordhen döpelsen, thet är jnseglet, at troon som fattar oordhit skal genom teknet och inseglet forstörkt warda.

Men här seer tu ingen menniskes gerning, for ty döpilsen är icke döparens vtan gudz gerning, ty then som mich döper han står j gudz stadh och gör ingen menniskes gerning, vtan gudz hand och werck är thet, och gudh gör thet sielffuer, ther fore måå iach och skal så seya, Herren gudh haffuer sielff döpt mich genom menniskio hender, thes kan iach beröma mich, och ther vppåå skal iach forlåta mich och seya, Gudh haffuer giffuit mich thetta tecknet, han wil icke ey heller kan han liwgha, ath iach jw skal wiss wara, ath han är mich gönstogh och wil göra mich salugh, och haffuer giffuit mich genom sin son alt thet han haffuer, såå är på wåra sidho intit annat än troon allena, och vppå hans sidho allena oordit och tecknet.

Nw fölier ytermera j Euangelio om the tecknen som fölia skola them som troo, ther wilie wij och nw icke mykit om tala, vtan komma på then andra delen som wij haffue taghit oss fore, som är om Christi himmel ferd.

Medh kort oordh til seyande, Man skal icke så förstådh ath thetta äro aleena the teckn som the troogne göra skola som Christus här vpräknar, och icke heller tänckia at alle Christne göra them, vtan så menar Christus thet, at alle Christne mågha och kunna göra them, ty när iach är troghen, såå kan iach göra them, och the stå j mina mact och welle, ty troon giffuer mich så mykit at ingen ting är mich omöghelighen, och ther fore om thet wåre aff

nödhene och tiente ther til ath Euangelium motte vthsprijdhat warda, så kunne wij wel göra them, men epter thet är icke aff nödhene så göre wij them icke, ty Christus haffuer icke så sagt at the skola altijdh skee, och at the skola göra them, vtan at the haffua thes mact och kunna göra them.

Och thenna tilseyelsen haffua wij mong här och ther, såsom
Joan. xiiij. Christus segher jn Johanne, Then som troor vppå mich han skal göra samma gerningar och teckn som iach gör, och skal än göra them större än thenna ära, Ther före skal man och låta thenna ordhen bliffua och ingen annon gloso göra ther vppåå, såsom somblige sagt haffua, ath the tecknen haffua warit andans oppenbarilse först j christenhetene, och ära nw återwendt huilkit icke sant är, ty samma macten är än nw, än doch hon icke brukas, ther aff at thet icke är aff nödhena.

Nw moste wij och tala om herrans Jesu Christi himmels ferd, Thetta oordet är snart sagt och förstondit ath herren Christus är faren til himmelen, och sitter ther påå gudz höghra hand, men thet är itt dödz ordh och dödz förstond, när thet icke bliffuer fattat medh hiertat, ther fore moste man låta hans himmelzferd och sittiande wara en mectugh och krafftogh ting, och at hon werkar än nw dagligha dags, och skole wij icke tenckia at han är så vpfaren ath han sitter ther vppe, och låter oss regera här nedhre, vtan ther fore är han faren tijt vp, ath han ther aldra mest regera kan.

For ty hadhe han bliffuit här på iordenne synlighen for menniskiomen, så hadhe han icke kunnet skaffa så mykit, ty at alle menniskior kunde icke haffua warit när honom och hördt honom, Ther fore haffuer han sådana sätt taghit fore, at han wil haffua til skaffande medh allom, och regera j allom, at han skal predika j allom, och the alle skole höran, och ath han skal kunna wara när allom, Ther fore wacta tich at tu icke tänker ath han är longt j fråå oss kommen, vtan rätt twärt emoot, thå han war påå jordena thå war han oss länger j frå, nw är han oss nemmer, men fornufften kan thetta icke begripa huru thet tilgåår.

Ther fore är thet en artikel j troona, ther moste man lyckia öghonen til, och icke fölia fornufftenne vtan fattat medh tronne, ty huru kan förnufften begripa thet, ath ther är en menniskia lika som wij, then alla menniskior seer, och alt hierta kenner, och allom giffuer troona och andan, eller ath han ther vppe sitter j himmelen, och är doch när oss och vthi oss, och regerar oss? Ther fore lätt titt tyckiande bliffua och segh så, Thetta är scrifften och gudz oordh, huilkit osäyeliga höghre är än all fornufft och förstånd, ther fore trädher man ther j fråå och fattar scrifftena som om then menniskiona scriffuar, ath han til himbla faren är, och sitter påå gudz höghra hand och regerar, ther wilie wij nw några scriffter aff see.

Först sägher psalmen om Christo, Huilken en vnderligh menniskia är thetta, then tw haffuer låtet vmbära eller brist haffua j en liten tijdh aff gudhi, och sedhan krönt honom medh prijss och äro, och haffuer satt honom offuer alt tina henders werk, och all ting haffuer tw lagdt vnder hans föter, Ther fore talar propheten til gudh om en menniskio, och forundrar sich at gudh haffuer fornedhrat honom en liten tijdh, nemligh, thå han lått honom döö, ath man menadhe at gudh icke hadhe waret medh honom, Men icke longt ther epter vpsatte honom så, ath honom motte vnderlydha alt thet som j himmelen och på jordenne är, Widh thenna ordhen moste wij holla oss, hengia in til them och troo, ty fornufften kan intit skicka sich här vdhinnan, vtan snararen seya ath thet wore lughit, skal nw thenne menniskione all ting vnderdånugh wara och ligia henne vnder fötterna så moste han sitia ther vppe, ther han see kan offuer hela werldena, himmel och helueti, och j all hierta, och all synd och retfärdigheet och icke allena see all ting, vtan och ther epter regera kunna. Psal. viij.

Ther fore är thet ganska mektigt ordh, och gifuer hiertana stora tröst, så at the som thetta troo warda frijmodighe och stolte, och forlata sich ther vppå, tråssa och seya, Min herre Christus är en herre offuer dödhen, diäffwulen, synden, rätferdugheten, offuer lijff och leffuerne, fiender och wener, Huar fore skal iach fructa

mich, Ty om mina fiender stodhe for dörene j then acht at the wille slå mich j hiäl, thå tenker min troo så, Christus är faren til himbla och är en herre worden offuer all creatwr, så moste mina fiendar och wara honom vnderkastade, ther fore är thet icke j thera macht och welle, at the skola göra mich skadha, och tråss at the röra mich jtt finger eller omaka jitt håår på mich, vtan Christi wilia, När troon thetta fattar och ståår på thenna articlen, thå ståår menniskian wel, och warder stolt och ssäker, så ath hon sägher, Wil min herre gudh så haffuat ät the skola dödha mich, så skee hans wilie, Ther fore seer tw ath fara til hemmelen är icke thet at han ther sitter for sich sielf, vtan at ther han all ting regerar oss til godho, at wij skole haffua tröst och glädhi ther aff.

Psal. ij. Såå läse wij och vthi en annan psalm ther gudh segher til Christum, Tu äst min son, j dagh haffuer iach fött tich, eska aff mich så wil iach giffua tich hedningana til itt arff, och werldenas ända til en eghendom, Ther see j åter, ath Christus är setter aff gudhi för en herra öffuer hela werldena, När han nw är min wen, och iach håller thet så wisseligha före at han är dödher för mich, och haffuer mich all ting giffuit, hoo wil thå någhot göra mich, eller om han någhot gör mich, hwadh kan thet skadha mich?

Psal. x. Jtem segher och dauid vthi en annan psalm, Herren sadhe til min herra sitt på min höghre hand, til thes iach legger tina fi-

Psal. lxviij. ender til en pall vnder tina fötter, Jtem vthi en annan psalm segher dauid, Tu är vpfaren j högden och fengelset haffuer tu fångat, tu haffuer vndfångit gåffuor för menniskionar, och teslikes alla propheterna haffua sich mykit winlagt, at the Christi himmelferd och hans rike bescriffua skulle, för ty såsom hans dödh är diupliga grundat j scrifftena, så är och hans rike, vpståndelse, och himmelfärd, diwpliga grundat, Såå moste man förstå hans himmelfärd annars haffuer hon huarken krafft eller must ty huadh är thet nytta, at man predikar allenest at han vpfaren är och sitter ther oppe fåfeng.

Ty såå wil propheten seya j psalmenom, Christus är faren j

högdena och haffuer taghit fengelset til fånga, thet är, han sitter icke aleena ther vppe vtan han är och här nidhre, och är ther före tijt faren at han här nedhre wara wil, at han all ting vpfylla och j all rum wara skal, huilkit han icke göra kunde påå jordene, ty här kunde icke all lekamligh öghon see honom ther fore haffuer han sett sich titt ther honom huar man see kan, och ath han skal haffua til skaffa medh hwar man, och all creatwr opfylla, ther han aldeles närwarandes är, och all ting ära full aff honom, och jntit är så stoort j himmelen och på iordenne ther han icke haffuer macht och welle vthoffuer, ath thet jw motte göra såsom han wil och icke meer, ath han icke aleena regerar och opfyller al creatwr (ty ther wore min troo intit medh behulpen ey heller synden borttagen) vtan han haffuer fördt fengelset åter fånghit.

Thetta fengilset haffua sombliga så vthtydt at han forlossade och vthtogh the helga fädher vthur heluetis forborg, Men ther medh är och troon intit hulpen, ther fore moste wij thet forstå slät hän och enfalleligha, at han menar thet fengenset som mich fångar och fångnan förer, for ty iach är Adams barn, full medh synd och odygd, ther haffuer mich laghen til fånga taghit ath mitt samwett bındit och til dödz dömdt är.

Vthur thet fängelset kan ingen komma vtan then ene mannen Christus, huad haffuer han thå giordt? Thet haffuer han giort ath synden dödhen och dieffwulen honom skyldoghe ära, synden föll honom på halsen och wille fordrengt och vpslukat honom, men hon wart offuer wunnen, så ath han vpslök henne, sammalunda och diäffwulen, dödhen och heluetit, Men thet kunne icke wij göra, när han medh sin hielp icke näruarandes är och hielper oss, ty elles motte wij vnderliggia, men epter han ingen synd giordt hade och war full medh rätfärdugheet, haffuer han träd på them medh fö-terna och vpslukat them, och alt thet taghit til fånga som oss fånga wille, at synden, dödhen nw intit meer formåga.

Thetta är nw thet wellet som han predika låter, ath alle the som troo på honom warda ledhughe och löse vthur fengelset, for

ty the troo på then som syndena dödhen och alt thet oss anfectar fångat och gripit, haffuer, Thet är itt liufligit och trösteligit taal, thå man predikar ath dödhen så borttaghen och j hälslaghen är, at man intit meer skal kenna eller fornimma til honom, doch förståndandes om them aleena som troo, Tu warder thet icke finnandes vthi tina gerningar medh fastande, bidhiande, castiende medh platt eller kappo, och huadh tw meer göra kan, vtan aleena på thet rummet ther Christus sitter, och ther han hän farin är, och ther han fängilset medh sich fångit fördt haffuer, Och ther fore then som wil syndena löös wara och friyat för dieffwulen och dödhen, han moste tijt hän komma som han är, Hwar är han? här när oss är han, och haffuer for then skul sett sich j himmelen, ath han skal wara hardt när oss, så äre wij när honom ther vppe, och han när oss här nedhre, Genom predikanen kommer han hijt nedh, och wij komme medh troonne tijt vp.

Och så see wij allestedz j scrifftene, ath troon är jtt sådana oseyeliga mectigt ting, ath man aldrigh til fyllest ther aff predika kan, man hörer thet icke eller seer, ther fore moste man aleena troot, for ty troon haffuer then arten, at hon plat intit kenner, vtan fölier aleenest ordhen som hon hörer, och holler sich ther widh, Troor man thet, så haffuer man thet, troor man thet icke, så haffuer man thet icke, Så moste man forstå then articlen j troone, at Christus är vpfaren til himbla, och sitter påå gudz höghra sidho, Gudh giffue oss sin nådh och jtt rätt forstond. Amen,

På söndaghen epter helge Torsdagh

Euangelium. Joā. xv och xvj.

SAgde Jesus til sina läriungar, När hugswalaren warder kommande, then iach skal senda jdher aff fadhrenom, sanningenes anda som gåår aff fadhrenom, han skal bära witne om mich, J skolen och tes-

likes witna, ty ath j ären medh mich aff begynnelsen.

Thetta haffuer iach sagt jdher på thet j icke skolen forarghas, the warda idher vtskiutandes aff sinagoganar, men then tijdh warder kommandes, ath then idher dräper, skal mena sich göra gudhi tiänist ther medh, Och thetta warda the idher görandes, ty at the kenna icke fadheren, ey heller mich, Men thetta sadhe iach idher ath när then tijdhen kommer, skolen j komma j hogh ath iach haffuer thet sagt idher, thetta haffuer iach icke sagt idher aff begynnelsen, ty iach war medh idher.

Summa

j Then helge ande warder ther fore kalladher sanningenes ande, ath han gör oss sanfärdugha och rätsinnogha menniskior, vtan huilken alla menniskior ära lögnare, Hwad är thå wår frie wilie? huad förmå thå menniskiors läror? prophetarna och apostlanar haffua talat vthaff then halga andas ingeffuelse, som S. Pedher sägher, Thet skolen j weta j förstone, ath ingen prophetisk scrifft haffuer vthlegning epter nogors mans eghit sinne, ty ingen prophetia är fram kommen aff menniskios berådh, vtan helga menniskior haffua talat rörda aff them helga anda, Psal. cx ij. Pe. j

ij Then samme sanningenes anden (sägher Christus) skall bära witnesbyrd om mich, och j skole och bära witnesbyrd, anden inuertes och j vthuertes medh ordhen, Thet sägher och Paulus til the Romare, J haffuen icke fått träldomsens anda åter til räddogha vtan j haffuen fått vthkorade barns anda genom huilken wij rope Abba käre fadher, then samme anden forssäkrar wår anda, ath wij ärom gudz barn. Roma. viij

iij Om corsens forargilse, och en Christeligh fåwijsheet, lääs S. Påuels första Epistel til the Corinther.

Utlägningen

J Haffuen offta hördt om troona, hörer och nw om troonas witnesbyrd, och om corsset som ther epterfölier, Ty så haffuer S. Paulus sagdt til the Romare, Om man troor medh hiertat så warder man rätfärdugh, for ty om man wil warda rätferdugh och froom så moste man begynna j hiertana och troo, thet hielper thå til salughetena, ther fore moste man och göra hwad jtt christelighit leffuerne tilhörer, och bliffua ther stadug vdhinan, for then skul setter S. Påuel ther til, Och om man bekenner medh munnen så warder man salugh, Thenna tw stycken göra oss salugha som är troon och troones bekennelse, Troon frälsar och löser oss fråå syndene, heluetit, diäffwulenom, dödhenom och frå allo oondo, Thå wij haffue henne så haffue wij noogh, så läter thå gudh oss leffua ther vppå ath wij skole räckia wor hand til wor nästa och hielpa honom, Således wil gudh at hans nampn skal prijsas och hans rike forökas, Ther fore moste man här prijsa hans nampn, bekenna troona och komma andra ther til at gudz rike motte forökas, och hans nampn prijsat warda.

Roma. x.

Således moste troon öffuat warda, arbetat och skurat, och draghen genom eelden såsom gull, Ty then kösteligha gudz gåfuan och skatt troon, moste vthbrista och warda wiss och oppenbar for mich, for gudhi, for alla änglar, diäflar och for hela werldenne, ath hon rätt är, Ty såsom en ädhla steen wil icke wara fordold, vtan warda burin och haffder, så wil och troon burin och bekend warda såsom j S. Peders Epistel scriffuit är, Jdhar trooes bepröffuelse skal kösteligharen befunnen warda, än thet forgengeliga gull som medh eelden pröffuat warder.

j. Pe. j

Medh bekennelsen förer iach mich vppå halsen dieffwulen, heluetit, dödhen, och hela werldena, Herrar och förstar påffuan och biscopar, prester och munkar, ty genom troona faller nidher alt thet menniskiones fornuft aff sich sielff til salughetena tenkia kan, eller

noghon tijdh tenkia kunde, och all werldenes galenskap moste straffat warda, och alenest troones clenodium prijsat warda, Så kan thå werlden icke lijdha thet, ther fore springer hon til och wil slåå dräpa och brenna, och sägher, Thet är bettre at en döör än hela folkit skal forderffuat warda, såsom Caiphas sadhe, Så moste bekennelsen brista vth, nemligh, ath gudh aleena är frelsaren, Och then bekennelsen förer oss thå fråå halsen, som Christus her epter sägher til lär- Jōh. xj
iunganar, The warda idher vthskiutandes vthur theres forsamblingar.

Corsset kan man icke better eller annars bescriffua och vthmåla, än som thet her vthmålat är, ty thet är thes rätta färgha, Men liggia kranck på sengena hemma j hwset, är såsom intit här emoot, än doch thet är och jw hållet for itt lijdhande, men thet är thet rätta lijdhandhet, när wij warde forfolgde och smäligha dräpne, så at the som oss forfölia warda loffuadhe, och prijsen och rätten synes for werldenne wara pååa theras sidho, och skammen blygden och orätten på wora sidho, for ty samma forföliare mena j så motto forswara gudz äro, och hela werlden sägher ath oss skeer rätt, och ath gudh, scrifften och alla änglar oss emoot falla, Så är thå ingen som man kan beclagha sich fore, ingen önka och ingen rätt, vtan alt sammans forbannelse och mostom så skilias hädhan medh skam och blygd.

Sååa skedde och Christo at han wart dödhader medh aldra skemlighastom dödh, och wart hengd emillan twå mordare, och wart recknat för en stoor ogerninges man, och the sadhe medh smäligh oord, Twij han haffuer kallat sich gudz son, han hielpe honom Jōh. xix.
nw om han wil, Ther moste thå gudh och alla änglar wara honom emoot, Så segher han och här, The skola idher dräpa och icke medh någhon ringa dödh vtan medh skam, at hela werlden skal seya ath man gör gudhi ther en tienist medh, Så är thå wel en hård och swår ting at man än thå står fasta, och bekenner ath gudh är oss gönstogh och wår frelsare, emoot hela werldena och emoot alt thet som för öghonen synes, Nw ware så hårt och så swårt som thet kan, sååa moste thet likauel bekent warda, om wij annars wilie wel fara.

Sådana skal troon förwenta sich, och bekännilsen fölier intit wissare än korsit, Ty thet är wist ath thet moste wedherfaras oss, ä huad thet skeer medh wij leffue eller när wij skole döö, at alt thet wij göre låter sich såå ansee som thet wåre emoot gudh och emoot scrifftenne, Så wåre thet nw bäter ath man lärde thet aff menniskiomen medh wij leffue, än aff diäffuulenom när wij skole döö, Ty menniskionar kunna doch icke länger driffuat än j öronen, men dieffwulen haffuer en skarpuddat tungo, hon driffuer thet in j hiertat, och gör thet bäffuande och darrande, och såå ångse ath tu menar at tu äst forderffuat och fortappat, och ath himmel och jord, gudh och alla änglar tich emoot ära.

Psal. vj. Thet menar propheten j psalmenom ther han segher, Jach haffuer arbetat medh mitt suckande, iach twår mina säng öffuer hela nattena, och wäter mitt läger medh mina tårar, Mitt ståt är foråldrat och gammalt wordet for wredhenas skul, ty iach warder bedröffuat j allo måtto, Ther fore bliffuer thå swårt noogh ath bliffua beståndandes, Så seer tu nw huru fåå the ära som troona bekenna töra, ty then ene fructar for sin hustru, then andre for sin barn, eller äghodelar, then tridhie for sich sielff.

Nw är troon fåfeng om hon icke bliffuer beståndugh til ändan såsom Christus segher in Mattheo, Then som beståndugh bliffuer til ändan, han skal bliffua salugh, Ther fore wore bätter at försökiat Matth. x och xxiiij. här än ther, om man här flyr så är ingen troo j hiertat, vtan allena en dödh mening och tancke, then vtan all krafft must märgh och been är, Men ther rätta leffuande troon är, hon går igenom bådhe swärd och eeld, Nw wilie wij see huru Christus styrcker här sina läriungar och segher så.

Men när hughsualaren kommer.

Vppå thet wij icke skole öffuergiffua oss så segher han, Jach skal senda idher en hughswalare eller styrkiare, och en sådana styrkiare som almectugh är, och kallar then helga anda här en styrkiare, for ty om än mina synder och dödzens reddugha giorde mich blödhogan, så kommer han doch och rörer mitt hierta, och inblääs j

oss itt modh, at wij icke forskräckes eller öffuergiffue oss for dödhenom, vtan gååm frijmodoghe ther til, thet wij än flere lijff hadhe än jtt, och seyom, Nw wel, om iach än synder haffuer, ära the doch genom gångna thet iach än flere hadhe, likauel wil iach hoppas ath the kunna intit skadha mich, icke så ath man ingen synd meer fornimmer eller finner, vtan anden öffuerwinner och vndertrycker blödoghetena och reddughan, och förer oss ther igenom, ty han är mectugh noogh ther til, ther fore segher han ytterligare.

Then iach skal sända idher aff fadhrenom.

Ty fadhren är then personan som begynnelsen är, och iach sonen, och fråå oss kommer then helge ande, och the tree persononar ära en ting och itt wäsende, lika mectughe och wällughe, såsom han thet än nw bätter vthtrycker och segher.

Sanningenes ande then aff fadhrenom vthgår.

Thet är så mykit sagt, then idher störkia skal han är alzmectugh och en herre offuer all ting, huadh formå nw creaturen emoot oss thå skaparen står medh oss? Sy huru stoor är then helge andas tröst, huadh kan oss skadha när han wår beskyddare beskärmare och rygwärn är, ty så segher Johannes j hans första epistola, Ther j. Jōh. iij vppå kenne wij om wij äre aff sanningenne, och bepröffuom wår hierta j hans åsyn, at om vårt hierta fordömer oss, thå är gudh större än wårt hierta och weet all ting, sammelund segher han och j nästa capitel ther epter, Käre barn j ären aff gudhi och j haffuen öffuer- j. Jōh. iiij wunnet them, ty then j oss är, han är större än then som j werldene är, epter nw Christus sägher, then wil iach senda idher at idher ingen ting skadha skal, är thet icke en stoor tröst? Hoo wille icke her aff warda widh itt got modh, Och kallar han honom sanningenes anda, thet är, huar han är och huart han kommer, ther är rätta sanningen aff grunden, och ther är ingen falskheet eller skrymterij, ty han skrymtar intit, Men ther han icke är, ther är alt sammans skrymterij och falskheet, Ther fore faller man jfråå thå thet drabba och gella skal, ty sanningenes ande är icke på färde, sägher han nw yterligare.

Han skal bära witnesbyrd om mich.

Thet är, när han är j hiertat talar han genom jdher, och gör idher wiss och ssäker at euangelium är sant, Ther aff fölier thå bekennelsen om euangelium, Huadh är thå euangelium? Thet är itt witnesbyrd om Christo, at han är gudz son och salugheten och ingen annar eller intit annat, Thet menar Petrus ther han sägher, J ären itt konungxlighit presterskap ath j skolen kungöra thes dygd som idher kallat haffuer aff mörkret, Thetta witnesbyrdet moste skee, och så fortörnas hela werlden, och så fölier thå corsit, så warder thå vproor, så warda thå herrar och förstar fortörnade, och alt thet som mindugt och wellugt är, ty werlden kan thenna predikan icke höra eller lijdha, Ther fore är euangelium en sådana predikan huilken huar mans fiende är.

j. Pe. ij.

Nu menar menniskligh fornuft, Jy man kunde jw wel predika euangelium så at man sadhe thet fram simpliga degheliga och toghliga, ther aff intit vproor bliffue j werldene och menniskionar togho thet thå wel widh sich, Sådant är dieffwulens ingifuelse, Ty när iach troor och sägher, at aleenest troon vppå Christum gör all ting, så slår iach om kull hela werldenes geckerij, och thå kunna the thet icke lijdha, Ther före kunna the icke stå til sammans Christi lära och menniskies lära, vtan en thera moste falla, Och ther aff kommer thet at the som haffua theras nampn och wäsende bygdt på menniskios lära, falla the gerna emoot euangelium, ty thet slår theres wäsende nedher.

När iach nw sägher at Christeliga troon henger all på Christum, vtan all tilhielp medh wåra gerningar så wilia the och at theras ting haffuer macht och icke wilia ath thet skal falla, ther fore bliffuer thå vproor, och moste såå skee ther Euangelium och Christi bekennelse är, Ty thet stöter allting om kull som icke är aff then arten, Vm the icke wore emoot hwart annat, så kunde the wel bådhe bliffua stondandes, men nw ära the twärt emoot hwart annat, thet är, thet som Christus sadhe jn Matheo, Jach är icke kommen ath senda fridh vppå jordena, vtan swärdhet, Fölier texten.

Matth. x
Luce xij

Och j skolen och bära witnesbyrd, ty ath j ären medh mich aff begynnelsen.

Ja, thå aldra först när j warden wisse genom then helga anda then edher witnisbyrd bär, så mosten j och witnisbyrd bära, För ty ther fore haffuer iach walt idher til Apostlar, och j haffwen hördt min oord och mina läro, och haffuen seet mina gerningar och wäsende, och alt thet j predika skolen, men then helge ande moste först komma, elles göre j intit, Ty samwetit är försuagt til syndena, ty thet fructar altijd fordömelsen, teslikes när dödhen komber så är samwetet alt forsuagt och fructar ther fore for syndenes skul.

Ther fore moste en annar komma som thet blödoga samwetene giffuer moodh och tröst at thet må bliffua widh sich, e huru monga synder thet vppå sich haffuer, så at menniskian som til forenne fructadhe for itt ruscande löff, hon fructar icke nw for alla the dieflar som til ära, och samwetet som til förenna icke kunde lidha en liten synd vppå sich, thet lidher nw alla synder, ty thetta är then helga andes fruct och nytta, at och synden forwandlat warder til then brukning som aldra högst och best är.

Således berömer sich S. Paulus til Timotheum thå han vmwendt bleeff til Christum, huruledhes han til forenne leffuat hadhe och hölt nw sina synder så forachteligha, at han giorde ther så som ena wijso vthaff, och sång ther om och sagde, Jach tackar then mich haffuer mectoghan giordt j Christo Jesu wor herra, at han haffuer räknat mich trognan, och satt mich j thetta embetet, iach som til forenna war en hädhare och en forföliare, och en wolzuerkare, men mich är barmhertigheet wedherfaren, ty iach haffuer thet giordt ouetandes vthi otroohetene, men wors herres Jesu Christi nådh haffuer testa meer offuerflödhat genom troona och kerleken j Christo Jesu, Ty thet är jw wisseligha sant och wel wärt at man thet j allo motto anammar, at Jesus Christus är kommen j werldena, til ath frelsa syndare, j bland huilka iach then fremste är, men mich är wedherfarin miskund, på thet ath Jesus Christus j mich som then fremste war, skulle bewisa alla longmodigheet, them til epterdö-

j. Timo. j

melse som skulle troo vppå honom til euinnerlighit lijff, Men gudhi ewighetenes konunge, then odödhelighen, osynleghen, och aleena wijss är, ware hedher och ära aff ewigheet j ewigheet Amen, Jach menar at thetta war een wisa sungen, thet kommer then helge ande aff stadh ther han j hiertat är, Fölier nw texten.

Thetta haffuer iach sagt idher, ath j icke skolen förarghas.

Thå han nw hadhe styrkt them, förwarar han them for thet them tilstundadhe, som the lidha skulle, at the skulle testa bätter kunna lidhat, ty thet är wist en godh wen som then andra förwarar, och thet oonda bliffuer teste drägligare ath man redher sich ther vppå til förenna, Så segher han thå.

The skola skiwta idher vth aff theres församblingar, men then tijdh warder kommande, ath then idher dräper han skal mena ath han gör ther gudhi ena tienist medh.

Thetta skal idher wisseligha wedherfaras, ther redher idher vppå, och warer ther skickelighe til, och thet skal warda thet aldra slemista, ath när the fara alt som skemligast medh idher, skola the mena ath the göra ther wel medh, och thet skal och så synas, så som j hadhen gudh ståndandes emoot idher, och the skola frögda sich ther öffuer, lika som the hadhe ther medh giordt thet gudhi til wilia, Ther fore sterker han them ath the skola bliffua widh en godh tröst när nw så skeer, och beslutar ath the skola haffwa gudh for sich, än doch thet icke likt är ath gudh är påå theras sidho, och segher.

Och thetta skola the göra idher ther fore, ath the icke haffua kendt min fadher eller mich.

Ther fore lijdher, toler och ståår fasta, Seer til ath j jw icke forargens j mich, Tenker vppå hwadh iach til forenne haffwer sagdt idher, ath the hwarken haffua kendt min fadher eller mich ther fore skola the läggia idher sådana skam forsmädhelse och forfölielse vppå, Thetta skolen j icke forgäta, ty thet warder jdher stoor tröst och modh giffuandes, Och så beslutar han thå thenna forwarelsen och segher.

Men thetta haffuer iach sagdt til idher, på thet at när tijdhen kommer, skolen j jhogkomma at iach hafwer thet sagt idher, Men thetta haffuer iach icke sagt aff begynnelsen, for ty iach war när idher.

Hoo wore nw argare än then som sagde til påffuan, Han kenner icke fadheren? han skulle wist swara ath han sagde som en draffuels man, Nw the seya wel alle ath the kenna fadheren, thet sägher Turken och, Sammalunda seya the och ath the troo scrifftenne och gudhi, Men kennelsen ära twegge handa, Then forsta såsom man kenner twrken aff ryktet, then andra thå man kenner honom på hans gerningar the man besinnar, såsom om han toghe Rom jn

Widh thet första settet är then bekennelsen som somblige hafwa om gudh, ty the weta wel seya om honom, Jach troor påå gudh fadher och hans enborna son, men thet sweffuar allenest påå tungone såsom frådhan, på watnet, Men widh thet andra settet kenna the honom intet, ath the besinna kunna huad han gör medh them, for ty ther bliffuer än nw jtt mecta tiockt moln j hiertat, så ath the hålla noghot aff theras gerningar, och mena ath the skola och noghot sielffue göra ther til ath the skola salughe warda, och ath Christi wäsende och fortiänst är icke nogh, Men wij seye, Tina gerninga ära intit, thin kloocheet är en dårheet, titt rådh är intit, thin sanning är och intit, Så swara the thå, Tw talar som en dieffwuls man, Christus är wel dödh for wåra skul, doch likawel så ath wij mostom ther noghot tilhielpa medh wåra gerninga, Sy nw huru diupt ondskan och otroon fastnat är j titt hierta, thet vpblästa hiertat kan hwarken kenna Christum eller fadheren.

Men kenna Christum epter thetta andra och rätta settet, är ath kenna honom at han for oss dödher är, och haffuer lagt mina synder på sich, så at iach håller thet ther fore, at all min ting är intit, och låter alt mitt falla, och håller thet aleenest ther fore, ath Christus mich giffuin är, och at hans pina, hans fromheet, och alla hans dygder ära all sammans mina, Thå iach thet kenner och besinnar moste iach och ther emoot haffua honom kääR, for ty enom sådana

manne moste iach wara huld och godwiliogh, Sedhan stigher iach framdeles genom sonen til fadhren, och seer ath Christus är gudh, och haffuer giffuit sich vthi min dödh, vthi mina synder, vthi mina vselheet, ther kenner iach thå fadhrens aldra största godwilia och kerleck, then intit hierta vthgrunda kan.

Såå fattar iach thå gudh ther han miwkast är, och tenker, Jy thet är gudh, och thet är gudz wilie och godha behag at Christus haffuer thetta giordt for mich, och j then beskodhilsen befinner iach thå gudz oseyeliga barmhertugheet och kerlecheet, j thet han haffuer giffuit sin kära son for mich j forsmädhilse och j dödhen, Sådana beskodhilse vphäffuer mitt hierta genom Christum til fadhren, och så moste gudh allena kender warda j Christo, Ther fore segher Christus sielffuer til sina läriungar, Jngen kenner sonen vtan aleena fadhren, och ingen kenner fadhren vtan aleena sonen, och then sonen wil thet oppenbara.

Twärt emoot, the som wilia trädha fram medh theras gerningar, the kenna Christum intit, the weta och icke huadh fadhren genom Christum giordt haffuer, och weta icke at gudh wil intit haffua theras tingest, vtan aleena sin son, Så kenna the intit fadhren, och weta ey heller huadh the aff fadhrnom genom Christum vndfångit haffua, Ther fore moste the forderffuas och bliffua borto, for ty the falla ther til gudh ther han alsom hardast är, såsom til en domare then epter rett wisona döma skal, men domen wilia the stilla medh theras godha gerninga, Så finna the thå inga godha gerninga som fyllest göra, och moste thå på ändan öffuergiffua sich och fortwifla, Men thetta är kenna gudh, the som see at the ära intit, och settia all theras tröst och lijt aff hiertans grund på Christum, och hålla honom for thet högsta godha, och kenna gudh for en fadher bådhe mädhan wij leffue och såå när wij döö skola, Thetta ware nw noogh sagt vthaff thetta Euangelio, wij wilie åkalla och bidhia gudh ath han giffuer oss nådhena til ath retteligha kenna honom och hans kära son Jesum Christum AMEN.

På pinsdagha dagh

Euangelium Joan. xiiij

SAgde Jesus til sina läriungar, then mich elskar han warder hollandes min oordh, och min fadher skall elska honom, och wij skole komma til honom, och bliffua boendes när honom, Then icke elskar mich, han holler icke min ordh, och the ordh j hören äro icke min, vtan fadhrens som mich vtsent haffuer.

Thetta haffuer iach talat til idher warandes när idher, men hugsualaren then helge ande, hwilken anda fadheren skal senda j mitt nampn, han skal lära idher all ting, och giffua idher jn alt thet iach idher sagt haffuer.

Fredhen låter iach idher, min fridh giffuer iach idher, icke giffuer iach idher såsom werlden giffuer, Jdhart hierta ware icke bedröffuat ey heller rädhes, J hören ath iach sadhe idher, iach gåår bort och kommer åter til idher igen, hadhen j mich käär thå gläddens j jw ath iach sadhe, Jach gåår til fadheren, ty fadheren är större än iach, Och nw sadhe iach jdher thet förra än thet skeer, ath j troo skolen när thet skeedt är.

Här epter talar iach icke mykit medh idher, ty ath thenne werldenes förste kommer, och j mich haffuer han intit, men vppå thet ath werlden skall forstå, ath iach haffuer fadheren käär, och såsom fadheren haffuer giffuit mich befalning så gör iach.

Summa.

j Aff tesse ordhe ther wår herre sägher, Then mich elskar han warder hollandes min ordh, må huar och en besinna, om han troor

eller ey, for ty kärleken och troon äro icke åtskelelighen frå huart annat.

ij Aff thet han sägher, Och wij skolom komma til honom, är merkiande, at the som troo äre gudz tempel, och äro smorda medh them helga anda såsom j Psalmen och j S. Joannis Epistel scriffuit stååR.

Psal. xlv
Joh. ij och iij.

iij Christi ordh är icke kötzlighit vtan en gudz krafft som S. Påuel segher til the Romare, Euangelium är en gudz krafft allom them til saligheet som troo.

Roma. j

iiij Styrkiaren then helge ande han lärer, och icke then vthuertes predikanen, huilken aleena är then helga andes tiänarinna.

v Här aff mena somblige wilia bewisa ath then helge ande skulle och mong ting oppenbara then helga kyrkio, och offwer Christi Euangelium, men wor herre sägher här, han skall idher vnderwisa all the ting som iach idher sagt haffuer.

vj Then fredhen som wij fååm som rätfärdigadhe äre j Christo genom troona, then kan werlden och werldenes förste icke lijda vtan faller altijdh emoot honom.

vij Men ther wor herre segher, Nw haffuer iach thet sagt idher förra än thet skeer ath j troo skolen när thet skeedt är, är så mykit sagdt, När iach gåår bort så skole j fåå anfectingar och förfölielse, thå skola thenna min ordh warda idher til tröst.

Uthlägningen.

Förra än wij komme til euangelium wilie wij see huar aff thenna högtijdh haffuer sitt vrsprung, Thå gudh förde Jsraels barn vthur Egypti land, loot han them halla j then samma natten Påschahögtidhen, och bödh them ath the skulle then hålla årligha på samma tijdhen til en åminnelse på theres vthgong aff Egypti land, och frå then daghen drogho the sedhan vthi öknena j femtiyo daghar alt in til Sinai berg, ther wortt them laghen giffwen aff gudhi genom Mosen, ther aff höllo the then högtijdhena, som nw kallas pins-

dagha, på grekesko pentecoste, thet är såå mykit sagt som then femtiyende daghen, Ther fore segher S. Lucas j apostlagerninganar, Thå pinsdagane fulbordadhe wordo och the hadhe begådt högtidhena ther aff ath gudh hadhe giffwit folkena sin lagh på Sinai berg, thå kom then helge ande och gaff them en annor lagh, och så hålle wij thenna högtijdhena icke for thet gambla skul, som skeedde medh Jsraels almogha, vtan for thet nyia skul som skeedde medh Apostlanar och medh the Christna, thå then helge ande them oppenbarligha sender wort, Och ther fore moste wij här haffua en vnderuisning och en åtskilnat emillan wora pinsdagha och theras pinsdaga. Actuum ij

Först hölle judhana then högtijdhena ther fore ath laghen war them scriffteligha giffuen, men wij skole hålla henne ther fore ath gudz lagh äre oss andeligha giffuen, Til ath forclara thetta wilie wij see huadh S. Paulus segher til the Corinther ther han och then åtskilnadhen setter och segher, vthaff twäggie handa predikan, och såsom predikanen är twäggiehanda, så är och folkit twäggiahanda. ij Cor. iij och iiij

Först är then scrifftliga laghen then som gudh budhit och j scrifftenne fattat haffuer, och heter ther fore scriffteligheh ath hon icke länger kommer, och går intit in j hiertat, och fölia icke heller gerningana ther epter, vtan aleenast clåra scrymterijdh, och är icke annat vtan en vthwertes åfftwingat ting, ther fore bliffuer och folkit alt sammans scriffteligit, Och epter thet at thet är alenest fattat j scrifft och j bokstaffuenom, ther fore haffuer thet warit dödt och haffuer teslikes dödhat, och haffuer ther til regerat jtt dödt folk, ty hiertat haffuer warit dödt, j thet ath thet icke haffuer gerna hållit gudz bodh, for ty när man låte ena menniskio haffua sin frij wilia at hon motte göra såsom hon gerna wille, och skulle icke fructa for något straff, så skulle man ingen finna som icke heller wore laghen quitt och vmbeuarat.

For ty naturen finner sich wisseligha så skickaden, at hon heller giorde huadh henne lyste, och moste doch epter laghen annerlunda

göra, och tencker så, Sy gudh wil straffa mich och kasta mich j heluete, om iach icke håller hans bodh, såå befinner min natur sich så at hon gör thet icke gerna vtan medh olost och emoot hennas wilia, ther fore warder menniskian strax hatsk på gudh för straffet skul, epter hon finner at hon är en syndare, och står icke wel medh gudhi, och wille heller at gudh wore icke til, sådant finnes j hiertat, ä huru härligha naturen wil försmocka sich, Ther fore seer man wel at laghen gör ingen froom ey heller kommer in vthi hiertat, then stund hon än nw scrifftelig och j bokstaffuen är.

Then andra laghen är andeligen, och låter sich icke scriffua medh penna och bläck, och låter sich ey heller tala medh munnen, såsom medh Moses skedde, vtan såsom wij see här skeedt wara, then helge ande faller här nedh aff himmelen och vpfyller them alla, så ath the fingo åtskilda och brennande tungor, och predikadhe dristeliga annerlunda än til forenna, så ath folkit forskrecte sich ther öffuer, och forundrade sich, Ther kommer han nw och genomgiuter hiertat, och gör ena andra menniskio then gudh kääг haffuer, och gerna gör huadh hans wilie är, huilket icke annat är, vtan then helge ande sielffuer heller jw thet werck som han gör j hiertat, ther scriffuar han thå all brennande lagh j hiertat, och gör thet leffuande, såå ath thet vthbrister medh brennande tungor och wärkande hand, och warder thå en ny menniskia then som fornimmer at hon haffuer aldeles fattat itt annat förstånd, hogh och sinne än til forenna, och så är thå all ting leffuande, jtt leffuande förstånd, liws, hogh och hierta, thet som brinnande är och lust haffuer til alt thet som gudhi behageligit är, Thetta är then rätta åtskilnaden emillan then scriffteliga och then andeligha gudz laghen, och här seer man huadh then helga andas wärk är.

Ther fore ligger ther konsten vppå, at man rätt predikar om then helga anda, Här til dags haffua somblighe predikat om honom ath han alt ingiffuer och gör thet som Concilia besluta, och thet som påuen j sina lagböker biudher, ändoch alt sådana är vthuertes ting, och biudher vthuertes ting vppå, och vthuertes regerar Så-

dant är icke then helga andes werck, for ty man gör thå vthaff then helga andas werck en scrifftеligh och dödh lagh, then doch en andeligh och leffuande lagh wara skulle, och såå gör man en Mosen och menniskio tant aff honom, Thet gör ath man icke weet huadh then helge ande är, huar til han giffwin är, och huadh hans embete är.

Så höre wij nw här aff Epistlen j dagh, ath han kommer her nidh och vpfyller läriunganar som til forenne såto j stoor sorg och reddugha, och gör theras tungor brennande och frå hwar andra åtskilda, vptender them at the warda dristoghe, och predika strax oppenbarligha och rädhas for ingom, Ther seer tw jw clarligha ath hans embete icke är at scriffua böker eller göra noghon lagh, vtan ath han en sådana gudh är then aleena scrifwar j hiertat, gör thet brinnande och skapar ther jtt nytt sinne, så ath menniskian warder lustugh til gudh och fåår kärleck till honom, och sedhan tiänar andra menniskior medh lust, Thetta är rätt predika then helge andes embete, for ty när han så kommer seer tw wel ath han bortlegger bokstaffuen, och wil göra menniskionar frij frå syndene och fråå laghen, så at man icke meer behöffuer henne, vtan han regerar thå inuertes j hiertat, men hine geffua honom skul ath han driffuer och nödgar menniskiona, såsom Moses, och nw först gör ny lagh.

J hurudana motto gör han thet thå? och huadh brukar han ther til ath han såå forwandlar hiertat och fornyiar thet? Ther medh gör han thet, ath han predikar och forkunnar om Jesum Christum såsom Christus sielffwer sägher jn Joanne, När tröstaren kommer then iach idher sendandes warder aff fadrenom sanningenes anda som gåår aff fadherenom, han skal bära witne om mich, Nw haffue wij offta hört ath euangelium är ath gudh haffuer låtit predika och vthropa j werldena, ath jngen kan warda froom eller rätfärdugh genom laghen, vtan heller argare, ther fore haffuer han sendt sin kära son här nidher ath han skulle lijdha dödh och vthgiuta sitt bloodh ther fore ath menniskionar icke kunde theras synder quitte wara genom theras eegna kraffter och gerningar. Joh. xvj.

Men til sådana predikan hörer än nw noghot meer, ther före giffuer gudh then hälga anda ther til, han jntrycker sådana predikan vthi hiertat ath han häktar och leffuer ther inne, For ty thet är jw wisseliga sant at Christus hafuer thetta alt sammans bestelt och giordt, som är, borttagit syndena och öffuerwunnet all ting, at wij genom honom skole wara herrar öffuer all ting, ther ligger then dyre skatten vthi en hoop, men han är icke än nw vthdelat tijt han skal, ther fore skole wij fåå honom så moste then helge ande komma, then oss j hiertat giffua skal ath wij troom ther vppå och seye, Jach är och en aff them som then skatten haffua skal, När wij sådant kenne och fornimme ath gudh så haffuer holpit oss, och giffuit oss en sådana skatt, kan thå icke feela ath then menniskiones hierta warder lustogt til gudh, och segher, Käre fadher är thet tin wilie at tu bewisar mich sådana kärlek then icke til fyllest vthtalas kan, så wil iach och jgen haffua tich kääר aff allo hierta, och medh frögd gerna göra huadh tin wilie är, Sååseer thå hiertat icke meer gudh an for en gräseligh domare, tencker icke at han wil kasta honom til helwite såsom til forenna förra än then helge ande kom thå thet ingen gudz godheet eller kerlek fornam, vtan heller gudz vredhe och ogönst, Thå nw then helge ande sådant intrycker j hiertat at gudh är honom så mil och gönstogh, tycker honom at gudh icke kan länger warda wredh, och warder så lostogh tröstogh och oförskrect, ath han for gudz skull gerna gör och lijdher alt thet til görande och lidhande är.

Wedh thet settet skal tu lära kenna then helga anda, ath tu må weta huar til han giffuin är, och huadh hans embete är, thet är, at han låter oss fåå then dyra skatten Christum, then oss medh alt thet han haffuer skenkter och genom euangelium forkunnat är, han giffuer tich thå j hiertat, ath han skal bliffua thin eeghen, när han nw thet så besteller och tw fornimmer sådant vthi titt hierta, så fölier ther aff ath man må seya, Jy gåår thet så til ath mina gerningar intit hielpa, vtan then helge ande moste thet göra, huar fore wil iach thå plåga mich medh gerningar och laghen? så falla

thå bort alla menniskio gerningar och lagh, ja och Moses lagh, for ty en sådan menniskia är offuer all lagh, ty then helge ande lärer henne mykit bäter än alla böker, at hon better forståår scrifften än noghor henne säya kan, och gör aff sich sielff alt thet gudh wil, såå ath laghen intit behöffuer mana henne ther till.

Ther fore behöffuer man icke meer böker, vtan at man brukar them ther til at man beuisar thet at ther så vthi scriffuit är, såsom then helge ande thet lärdt haffuer, for ty wij motte icke aleena holla troona inne medh oss, vtan låta henne vthbrista, Til at grunda och beuisa samma troo moste wij haffua scrifftena, Ther fore see ther til at tu icke gör then helga anda til en lagsettiare, vtan for then som laghen borttagher, och gör menniskiona så frij ath icke en bokstaff bliffuer quart aff laghen, vtan then bliffuer for predikanen skull.

Men her skal man och weta ath thetta icke så alzstinges tilgåår, at then menniskia som then helga anda fåt haffuer är strax fulkommelighen, så at hon intit meer fornimmer aff syndenne eller aff laghen, och är aldeles reen, for ty wij predike icke så om then helga anda eller hans embete, lika som han hadhe thet redho giordt och fulkompnat, vtan så aleena at han haffuer thet begynt och håller sedhan vppå ath drifua thet jw meer och meer och icke igen wender, Ther fore finner tw ingen menniskio then platt vtan synd och bedröffuelse är och aldeles fulkommen är, så at hon vtan alt hinder och bekymber frij allom tiänar, Ty scrifften fortelier wel huadh then helge ande gör, thet är, at hans embete är ath lösa frå synder och frå forskräckelse, men ther medh är thet icke än nw aldeles beställt.

Ther fore moste en Christen menniskia vnderstundom j hiertana fornimma synd och forskreckelse for dödhenom, så at honom gåår vppå all the ting som en annan syndare på gåår, The otrogne liggia och j theras synder men the fornimmat intit, the troogne fornimmat, Ther til haffua the och en vthielpare then helga anda, then them vthielper, tröster och sterker, när han thet redho giordt

och ändat hadhe, såå fornummo the intit sådant, Ther fore segher iach ath man skal her warligha och wijsligha medh fara, ath man icke alt formykit skrepper aff them helga anda, och är alstinges frijmodugher eller alt formykit trygger, och låter sich tyckia at han aldeles fulkomlighen är, for ty en Christen menniskia är än thå likawel kööt och bloodh såsom andra menniskior vndantagna at han stridher medh syndene och oond begiärilse, och fornimmer j sich thet han icke gärna fornumme, The andre sköta ther platt intit om och stridha ther platt intit medh.

Ther vthinnan aleena ståår thet ath man fornimmer och kenner oond begiärelse och stridher ther emoot, ther fore moste en sådana menniskia icke rätta sich epter sådana hennes kennelse, lika som thet wore ther fore medh henne alt forlorat, vtan stridha medh syndene som han kenner j alla sina leffdaghar, och låta then helga anda werka, och altijdh socka ther epter at han motte syndene quitt warda, såsom och thet sockandet aldrig jgen wender j them troognom, och gåår diuparen än man vthtala kan, såsom S. Påuel
Roma. viij segher til the Romare, men samma sockande haffuer en köstelig tilhörare, som är then helge ande sielffuer, han forståår thet best och tröster teslikes sådana samwet.

Och så moste alstädhes bådhe wara, ath man kenner och fornimmer j sich then helga anda, och syndena och ofulkomlighetena, ty thet moste så gåå til medh oss som medh ena kranka menniskio then vnder läkiarens hender är, och warder daghligha dags bätre medh henne, Ther fore skal ingen så tenkia, Thenna menniskan haffuer then helga anda, ther fore moste hon aldeles wara starck och fulkommelighen, och intit annat göra än thet gott är, och platt ingen brist haffua, Ney icke så, Euangelium är icke en predikan som huar man bekommer, osinnoghe menniskior warda ther aff forargadhe och lösachtoge, och mena at the intit behöffua ath stridha medh kötit, ty the besinna intit thera synd och oondsko, ther före warder then helge ande ingom giffuin, vtan them som ära j ångest och bedröffuelse, ther gör Euangelium sina frucht och nytto,

Then helge ande är en werdogh och ädhelig gåffua, then gudh icke kastar for hundar, vtan sådana hierta kreffuer then helge ande, the ther kenna och besinna theras eghen vselheet, och kunna icke komma ther vth, ty ther moste wara swagheet och krankheet ther han komma och hielpa skal.

Thet haffue wij och här j thenna historien som j dagh skedde, Christi läriungar såto än nw j fruchtan vtan alla tröst, hadhe intit moodh, woro än nw j otroone och fortwiflade, och Christus hadhe teslikes hafft mödho och arbete nogh at han motte vprätta them, och sadhe på sistonne, Then helge ande skal komma til idher aff himmelen han skal tryckia mich vthi idher hierta, athi skole lära kenna mich, och genom mich kenna fadheren, och så skole idhor hierta frögda sich, Nw til euangelium, Sägher Christus.

Then mich älskar, han warder hollandes min ordh och min fadher skal elska honom.

Aff thenna text må komma en spörsmåål hwi Christus så talar lika wist som wij kunne begynna ath älska gudh, ändoch fast annerlunda tilgåår, ty gudh moste först begynna älska oss, Thetta spörsmål må så forlossas, Somblig ordh j scrifftene lydha lijka som wij begynne, och somblig at gudh begynnar, Nw moste jw gudh leggia then första stenen, han begynnar först och tagher mich til nådhe, ath iach ståår j hans hyllest, men ther fore kenner eller weet iach icke thet än nw så strax, ändoch hans werck är ther allredho, men när gudh then helge ande kommer, så vptender han hiertat j oss så ath thet fornimmer then kerleken och begynnar och så til at älska, Så är thet nw meningen, Then mich älskar han warder hollandes mijn ordh, och min fadher skall älska honom, thet är, När iach giort haffuer ath menniskian fornimmer min kerleck, så begynnar hon älska mich igen, Ther fore är thet sagt om kerlekens kennelse, och icke om begynnelsen til at älska, Nw then ther mich så älskar (segher han) han warder hollandes mijn ordh, thet är, han warder kennande och fornimmande at han älskar mich,

och warder warse huru iach och min fadher skola komma til honom och boo när honom, Fölier nw texten.

Men then ther mich icke elskar, han håller icke min oord.

Ther fore see wij at the som icke haffua then helga anda the hålla icke then minsta bokstaffuen aff laghen, ther fore segher iach, När alle predikare toghe sich fore ath predika laghen, och wille ther medh göra menniskionar frooma och rättfärduga, kunde the platt intit skaffa, Ty kerleken moste kort aff til förenna wara j hiertat, elles warder ther intit aff ath man kan halla laghen, Ty skal man först predika och lära huru man kan fåå kerleken, sedhan kan man thå göra thet laghen biudher, Then helge ande är for then skul giffuin, ath han skal bortläggia laghen, och göra menniskiona frijmodugha til ath göra thet godha och fly thet oonda vtan lagsens twång, Ther fore skal man icke regera the som christne ära medh laghen, men the andra som icke ära christne, them skal man twinga ther medh, och regera them medh swerdit, ath man må formena them at the icke bruka hendrena til ondo, än doch the ther medh intit thess bättre warda j hiertat, Nu wil Christus icke at hans oord skola warda hållen medh hendrena (såsom menniskio lagh göra) vtan aff hiertat medh lust och kerlek, huilken lust och kerlek aleena then helge ande giffuer, och ingen annar. Fölier texten.

Thetta haffuer iach talat til idher warandes när idher, men hugswalaren then helge ande huilken fadheren skal sända j mitt nampn, han skal lära idher all ting, och giffua idher jn alt thet iach jdher sagt haffwer.

Här nempner han then helga anda en hugswalare eller en tröstare, Skal han behålla thet nampnet så moste hans embete ingen stadz haffua til skaffande, vtan ther ingen tröst är, och ther man tröst behöffuer och begärar, ther fore kan han icke trösta the hårdnackar och osinnogha menniskior, for ty the samma haffua ingen tviffuelactugheet smakat, och haffua aldrigh j någhon nödh warit,

ty kommer then helge ande intit til them, vtan allena til them som bedröffuade, tröstlöse, och fortwiflande äre.

Huadh skal han thå göra? Han skal all ting lära och förmana, Ther aff haffua somblige wåra lärare taghit thet the seya, at thet står icke alt sammans j scrifftena thet man troo, göra och låta skal, vtan then helge ande skal än nw mykit lära oss thet Christus oss icke lärdt haffuer, huilkit doch rätt twert emoot then helga anda är, ty Christus segher så, han skal lära idher all ting och giffua idher jn alt thet iach jdher sagt haffuer, thet är, han skal förclara idher thet iach nw segher idher bätter än iach idher lära kan medh oorden, så at j nw icke flere oordh behöffuen, aleena at j nw thetta weten fram före ååt, och haffuen itt teckn på thet ath j testa bätter troo måghen när thet skeer, Så seya the thå, Ja then helge ande skal icke lära oss thet som Christus haffuer sagt oss vtan någhot annat, och så wilia the thå ath thet är thet som påffuen och biscopar på budhit haffua, Men huru kan thet bestå, epter wij här see at Christus wil settia sin oord på then helga anda then och for then skul kommen är, ath han skal giffua witnisbyrd om Christum, och göra thet leffuandes j wårt hierta som han oss lärdt haffuer, ath wij måghe förståd och trooth, Ther fore när någhor lärer noghot annat än om Christum, såå troo man frij ath thet icke är aff them helge anda, Yttermera segher Christus.

Fredhen låter iach jdher min fridh giffuer iach jdher, icke giffuer iach jdher såsom werlden giffuer.

Här see wij åter then helge andas embete, ath han allena them giffuin warder som j nödh och lidhande becrektade äro, ty thet wilia ordhen ther han segher, j törffuen icke tenckia at iach giffwer edher sådana fridh såsom werlden giffuer, Werlden håller thet for fridh, när thet onda bortkommer och skilies jfrå personen, såsom när en är fatigh, såå tencker han at han haffuer stoor ofridh medh fatigdomen, och söker ther epter huru han kan warda fatigdomen quitt, och menar när han honom quitt är, så haffuer personan fridh och är rijk, Jtem när en skal döö tencker han, kunde iach warda

dödhen quitt, så hadhe iach fridh och bliffue leffuande, Men sådana fridh giffuer icke Christus, vtan han låter thet onda bliffua qwart, ath thet skal trängia menniskiona och tagher thet icke bort, vtan brukar en annor konst och gör personona annerlunda skickade, och tagher personona frå thet onda, och icke thet onda frå personana.

Thet går så til, När tu är kommen vthi lidhande och wedhermödho thå giffuer han tich jtt sådant moodh, at tu menar ath tu sitter vthi en rosen gård, och såå är liffuet mitt j dödhenom, och fridh och frögd mitt j ofredhenom, och ther fore är thet en sådana fridh som S. Paulus segher til the Philipper then ther offuergåår alt sinne, Ty thetta sinnet kan ingen menniskia drabba medh sin fornufft eller medh sina tankar, ther fore gör Christus thet aleena, han sägher så til tich, Trädh man flox mitt j dödhen och blijff dödh, så skal then helge ande komma til tich och göra tich så stolt och frijmodigh ath tw icke skalt kenna dödhen, ja at han ock skal wel smaka tich, Thet kommer ther aff ath then helge ande läre tich kenna Christi stora godheet och nådhe, at han alla them som troo på honom gör til herrar såsom han sielffuer är, offuer syndena, dödhen och offuer all ting, Ther fore moste en Christen menniskia så skickat wara, ath hon kunde wara gladh j lycko och olycko, bådhe j söto och suro, doch är then ene meer än then andre, for ty wij äre icke alle fulkomlighe, ja ingen warder så fulkomlighen ath han intit twiffwel eller ingen brist meer fornimmer.

Ther fore är thet then helge andes embete ath han tröster j nödh och bedröffuelse, och som han thet begynt haffuer så holler han thet och framdeles, så ath tu nw strax begynnar foracta dödhen och alla olycko, Men tu moste gåå fram ååt, och bliffua ther widh och winleggia tich ath tu jw mindre och mindre fructar them, Ther före skal tu icke offuergiffua tich, och om tu än noghot fornimmer til dödhen och stundom fructar honom, och skal tu icke thå tenkia, Jach hörer ath then helge ande gör hiertat gladt ath thet intit achtar dödhen, och iach fornimmer ath iach forskrec-

ker mich for honom, ty fornimmer iach wel ath han är icke när mich, for ty hans embete ståår icke så til at thet redho giordt och fulkomnat är, vtan ath han thet gör dagh frå dagh och warar så länge wij leffue, så ath bedröffuelse och fridhen jw altijdh til hopa formengd äro, ty om wij ingen bedröffuelse hade så kunde han icke trösta oss. Fölier texten.

Jdhart hierta ware icke bedröffuat och fruchte icke

Thenna ordhen vthuisa och huadh then helge ande göra skal, ty här seer tu åter medh huilkom then helge ande haffuer til skaffande, thet är, medh them som ära fulla medh sorg och bedröffwelse, for ty hadhe Christi läriungar icke warit til forenne forskrecte, thå hadhe Christus icke så offta tröstat them, ändoch at thet icke än thå halp, men han sadhe them, Jach segher thet idher nw medh ordhomen, ath j icke skolen forskreckias, men thet hielper icke än nw, j warden icke än nw gladhe, men for then skul sägher iach idher, När then helge ande kommer och tröster idher, ath j thå skolen warda gladhe, at thå skolen j thet see och weta, ther fore beslutar han och sägher, J haffuen hört ath iach haffuer sagt idher iach gåår bort och kommer jgen til idher, hadhen j mich kääг så gläddens j ath iach sadhe idher, iach gåår til fadheren, ty fadheren är större än iach, och nw haffuer iach sagdt jdherit, förra än thet skeer at när thet skeedt är skolen j troo.

Jach är en menniskia (segher han) och moste nw döö, men iach kommer til idher igen medh then helga anda, for then skul om j hadhen mich kääг, så woren j gladhe ath iach gåår til fadhren, thet kunde Apostlana icke göra, förra än the fingo then helga anda, for ty theras kötzliga sinne wille icke ther til, at gudh fadher genom Christi kors och dödh skulle forclara sina härligheet, och ath Christus skulle ther medh komma til sitt rike och regemente, och warda mectogh til ath hielpa them och alla werldena, men när then helge ande komme skulle the thet kunna besinna och troo, och thå frögdas, bekännandes Christum for theras herra then fore them fram-

trädha och them beskerma skulle, och så skulle ingen ting kunna skadha them, ty gudh fadher war stoor och mectogh then honom til en herra giordt hadhe öffuer all creatwr, så at all ting moste liggia honom vnder fötrenar.

Såå seer tu nw här at thetta Euangelium alstädes driffuer in pååa then helge andas embete, ath man rett kenna skal ath han enkanneliga for then skul giffuin är, at han skal trösta oss och görat så at wij haffue Christum kääer, Ther fore see ther nw granneliga vppå ath tu icke annerlunda låter tich lära om then helga anda än såsom tu nw hördt haffuer.

Een annor sermon på pingisdagha dagh aff samma Euangelio Jōh. xiiij.

UThi thetta Euangelio segher Christus clarligha vth, Then mich elskar han warder hållandes min oordh, och then mich icke elskar han håller icke min oordh, Ther är texten clar, Then ther elskar gudh han håller hans budh, och then ther icke elskar honom, han håller icke hans budh, Och han kastar här platt vthur sitt rike alla them som icke medh lust och kerlek hålla hans budh, thet wij granneligha acta skola, for ty här vthinnan är kortliga affmerkiandes hoo som rette christne äre eller ey, for ty ingen är en christen menniskia vtan hon håller Christi oord, såsom han här segher, och ingen kan hålla them vtan han til forenna elskar gudh, han haffuer thet och försagt huad man ther medh göra kan, när man medh twång wil göra menniskionar frooma och godha, Ty j fortijdhen hölt han folkit vnder strängheet at the moste hålla hans oord, icke hädha gudh, och annor flere hans budh hålla, trughade them medh stoor plict och straff, såsom j tridhie boken Mosi scriffuit ståår, Och så twingadhe han them allenest til vthwertes fromheet, for then fructan skul som the hadhe för straffet, men hiertat war ther långt jfrå, huilkit och än nw så skeer på thena dagh.

Ther fore om man skal hålla gudz oord, moste gudz kerlek thet göra, for then skul haffuer han och j thet nyia testamentit taghit bort straffet och allena låtit driffua thet oordet elska eller kerleken, Ty thet moste doch komma ther til at gudz kerlek kommer in j oss annars wil icke hielpa noghot trugh eller bann, och ther thena kerleken icke är, ther warder intit vthaff, man göre huadh man wil, For ty thet man aldrig så mong swerd toghe j hender, så kunde man doch icke komma en ochristen til ath troo, wel må han så haffua sich som han troodde, men j hiertans grund är wel fast annars, ther fore haffuer gudh j then saken bortlagdt swerdet, och hans regemente wil haffua hiertat, och biudher sina predikare ath the först kunna få fatt på hiertat, ath thet må fåå kerleck och lost ther til, när thet är skeedt, såå är wunnet spil, Ther fore then en rätt lärare eller biscop wara wil, han settie sitt regemente ther eptęr at han kunde få fatt på hiertat, och komma ther jn lost och kerleck til gudz ordh, medh biudhande, trugande eller bannande skeer thet ecke.

J så motto slå thå the sanskyllige andeliga persononar dieffwulen j hiel, och tagha honom siälana jfrå, ty ath slå dieffwulen j hiäl är icke annat än ath man tagher honom ena siäl jfrå, then han j sitt fengelse haffuer, och thet är thet rätta andeligha regementet, Men vthuertes när menniskionar icke wilia wara ordhomen lydhactughe, ther haffuer man tilsyn och agha medh, såsom fadher och modher the göra medh sin barn, och werdzligha offueren medh sina vnderdåna, men ther medh kommer man ingen til troona, ty thet är här beslutit, Then ther icke hafwer gudh kääer han holler icke hans budh, Ther hörer man huad jtt christelighit leffuerne är, thet är ath älska gudh, the thet göra the äro aleena christne, och the holla hans ordh.

Hwadh är thå hans ordh? thet är, ath wij skole älska hwarannan såsom han oss älskat haffuer, och troo på honom, Nw kan ingen haffua eller holla the ordhen, vtan thet gåår aff hiertat och aff kärlekenom, Menniskies ordh och budh kan man wel haffua

och holle, thet man än ingen kärleck hadhe, men holla gudz bodh och ordh thet moste aleena kärleken göra, Aff huilko wel forstås kan at thet ouijslegha foretaghes, när man wil tuinga noghor menniskio medh wold til troona.

Huru kan man thå få troona? Thet haffue wij til forenne och wel hördt, Så falskt och wrongt är menniskiones hierta, at thet ingen kerleck haffua kan, vtan thet fornimmer til forenne noghon welgerning, Ther fore thå gudh j gambla testamentit hadhe sich gruffueligha medh folkit, thå hadhe the honom icke käär, thå tenkte gudh, Jy iach moste en gong så bestellat medh tich, och så kärlegha ath tw moste jw älska mich, Thå toogh han sin son och sende honom hijt til werldena j kööt och bloodh, ath tagha wora bräkeligheet på sich, och vthgöt plat aff grunden sina barmhärtugheet, så ath wij måghe berömma oss aff alt thet godha som han hadhe, lijka som thet wore wort eeghit, och giorde sich oss til en käär fadher, och forlåter oss så mykit, och seer genom finger medh oss, ath wij ther emoot medh alt wårt hierta motte älska honom igen, och göra wårom nästa så jgen som oss aff gudhi skeedt är.

Sedhan warda thå gudz bodh hollen aff hiertat, och wil thå först hiertat ingen annan främmande gudh haffua, åkallar hans nampn och prijsar thet aleena, Läter gudh rådha och göra medh sich som han wil, och holler j then motten sabbath, thet är huiledagh, och så ära thå the bodhen fulboordhat som j första taflone wore, Sedhen haffuer man sich ärligha och ödhmiukeligha moot alla menniskior, hedhrar fadher och modher medh all lost, och kerleck, och tenker alstädhes Jach wil så göra minom nästa som
Roma xiij. gudh mich giordt haffuer, och så är kerleken aleena lagsens fulboordhan som S. Paulus segher.

Thenna kärleken kan ingen menniskia komma jn j hiertat, ther fore gaff gudh laghen, ath menniskian skulle ther aff forfara och besinna sina stora ondsko, at hon icke kunde lijdha then helga och rätfärdugha laghen, sedhan haffuer han giffuet oss sin son och vthskifft sin höghsta och dyresta skatt, och fordrengt alla

wåra synder och ontzsko vthi sådana hans stora goodheet och barmhertugheet, så ath hiertat moste medh sådana stoor kärleck och welgerning draghit warda til at älska igen, och redhobogit warda til at fultgöra gudz lagh gerna och medh welwilielighit hierta, elles kan icke hiertat älska vtan thet merker och pröffuar at thet til förenne älskat är, Nw kan man thetta icke göra, ther fore kommer Christus här och tagher fatt på hiertat och sägher, Läär at kenna mich, Swarar hiertat, Hoo estu? Jach är Christus som mich vthi thin iemmer giffuit hafuer, och fordrängt och vpsuolghit tina synder vthi mina rätfärdugheet, Thenna kennelsen vpweckier thå titt hierta ath tw moste wenda tich til honom, och j såå motto vptendes och forökas thå kärleken, när man lärer huadh Christus är.

Om thenna kennelsen skal en Christen menniskia beröma sich, såsom gudh sägher j Jere. Jngen wijss man beröme sich aff sin eghen wisdom, jngen weldogh aff sin weldogheet, jngen rijck man aff sina rikedomar, vtan ther aff beröme sich then ther beröma wil, at han kenner mich och weet at iach är en gudh som gör barmhärtugheet rätt och rätfärdugheet på jordenne, Så sägher och Petrus, Waker vthi Christi kennelse, är och om thenna kennelsen scriffuit j alla prophetanar och besynnerligha j psalmana och monge annerstedz j scrifftene. Jere. ix ij Pe. ij

Och thenna kennelsen moste görat, elles kan ingen ting komma thet aff stadh, Ty så forstockat är ingen ath thenna Christi kennelsen jw vmuender och forwandlar honom och hans hierta smälter när han thetta kenner, och thenna kennelsen gör ath man warder och bliffuer rätfärdugh och froom, såsom Esaias segher En tijdh warder kommande ath kennelsen warda kommande såsom en floodh, huilket j apostlanes tijdh skeedt är, Ther fore then ther älskar gudh han holler hans bodh, och kärleken haffwer gudz kennelse medh sich, Sägher nw Christus yterlighare j euangelio. Esa. lv

Och min fadher skal elska honom.

Thet går så til när iach kenner och fornimmer at Christus

haffwer tient mich och warit mich til godho medh alt hans leffuerne och ath han är gudz son, så fornimmer iach strax at thet är gudz wilie, och ath gudh fadher haffuer thet befalet, och Christo vppålagt at han thet göra skulle, Och så kommer iach genom Christum til fadhren, och thet gör thå ath iach begynnar forsee mich gott til honom och holler for en käär fadher, Thet menar nw Christus, man moste begynna på min kerlek, sedhan kommer man til fadheren, ty iach är midlaren, ther fore moste iach först wara elskat, thet är, wij moste först kenna Christi stora welgerning, Ther fore begynnar gudh först, och låter sin kära son döö for oss, förra än wij noghon tijdh bådhe honom ther om, ja förra än wij kende honom, ther aff kommer oss thå en tröst, ath wij forsee oss gott til gudh och fåå en kerlek til honom, och thet moste man fornimma, Så segher han nw här, Min fadher skal elska honom, thet är, han skal fornimmat ath han är 'setter' vthi samma riket och arffuet medh mich, och måå seya genom mich och medh mich til min fadher, käre fadher, Fölier j texten.

Och wij skole komma til honom, och bliffua boendes när honom.

Ty när iach ther til kommer at iach kenner honom, så låter iach honom rådha och göra huru han wil, och låter honom aleena wara all ting, så warder mitt hierta en stilla och ödmiwk wåning for gudhi, Så werkar han medh mich och tagher wara på mich, Esa. lxvj såsom han segher jn Esaia, Himmelen är mitt säte och jorden är min fotapal, huad wilie j byggia mich for jtt hws? segher herren, eller huilkit är thet rummet til mina roo? haffuer icke min hand giordt thet alt sammans? Nw vppå huem skal iach see vtan på then fatigha och ödmiwka, och then öffuergiffuin är j hans anda, och fructar sich for min oord, Ther til moste thet komma at hiertat kenner gudz äro, gudz wold, gudz wijsheet, ty såå låter thet gudh göra all ting, thet weet ath all ting äro gudz wärk, ther fore kan thet for ingen ting fructa sich huarken for frost, hunger, heluete, dödhen, dieffwulen, fattigdoom eller annat sådant, så se-

gher doch hiertat, Min gudh som boor j mich, han är större än dieffwulen, dödhen och all heluetes mact.

Så wexer j then menniskione jtt oförtwiflat moodh och sinne, emoot alt thet på werldene är, ty hon haffuer gudh och alt thet gudh är, och gör alt thet hon göra skal, och fructar sich intit, Twärt om ther gudz kerlek icke är thet hiertat håller icke gudz oord, och när hiertat icke håller thet, såå håller icke eller handen thet, tijt kommer och icke gudh, och gör ther icke heller noghon wåning, men dieffwulen boor thå ther, och then menniskian går thå hän for sich sielff och warder så fortwiflat, at hon fructar for jtt ruskande löff, såsom Moses segher, Then menniskian kan aldrig Leui. xvj bliffua widh sich, när hennes samwet rörer och naggar henne, samwetit kan aldrigh wara til fridz när synden trenger thet, och hon icke haffuer ena fulla tröst til gudh, at han är henne gönstigh och nådelighen, och ther medh bliffuer icke annat på ferde vtan fructan wanhop och fortwiffuel. Texten.

Och the oordh som j hören ära icke min, vtan fadhrens som mich vthsänt haffuer.

Thenna oorden segher han allena ther fore at han jw wil forsenda oss til fadhren, ty all ting moste stå på honom, Ther fore then som icke wil acta ordhen han foractar gudh, och så hielper sedhan ingen lärdom, och ingen oord, ey heller någhon ting. Fölier nw ytermera.

Thetta haffuer iach talat til jdher warandes när jdher, men tröstaren then helge ande then fadhren skal senda j mitt nampn han skal lära edher all ting, och giffua jdher jn alt thet iach jdher sagt haffuer.

Såsom han seya wille, J haffuen än nw grooff och oförståndogh hierta, och kunnen icke förstå huad iach idher sagdt haffwer, men när then helge ande kommer han skal göra idher thet så clart, at j mågen tagha ther vppå, at thet är thet som iach jdher til forenna sagt haffuer, Och så haffue wij här at then helge ande haffuer allena vtstrect och forclarat scrifftena och Christum.

Fredhen låter iach jdher min fredh giffuer iach jdher jcke såsom werlden giffuer, giffuer iach jdher.

Såsom han seya wille, Jach skal skilias jfrå jdher, faren wel, Ty thet war itt meenligit oordspråk j bland Judhanar, när the gingo fram om huan annan eller kommo til sammans, Fredh ware medh jdher, såsom wij och samma ordhsedhen bruka, Men war herre satte ther til hurudana fredh han vnskadhe them, och sade, Min fredh giffuer iach idher, jcke såsom werlden plägar giffua fredh, Ther åtskilier han medh clarom oordom sin fredh frå werldenes fredh, men läriunganar forstodho thet icke, såsom the och ey heller forstodho huad elska war, eller holla gudz bodh.

Nw gåår thet så til medh werldenes fredh, at han ståår allenest j vthwertes ting, äter och dricker, sjunger och springer, och är gladh til likamenen, men then Christeliga fredhen är j hiertat, ther menniskian än vthwertes hadhe förfölielse, ångest, nödh och motegång, såsom och herren alt sådant sadhe them til forenna, J skolen gråta och jembra idher, werlden skal förfölia idher och icke anamma idhar lärdom, hon skal slå och stupa, fordriffua, och på ändalykten dräpa idher, men vthi alt thetta skolen j haffwa fredh och frögd, håller man idher in til mich och min oord.

Actuum v

Och så skedde thet och strax ther epter thå the hadhe fåått then helga anda, scriffuar Lucas at Petrus och Johannes och the andra Apostlanar thå the wordo stupadhe, och them wort forbudhit predika, gingo the gladhe frå rådhet och loffuade gudh, at the wåro wärdughe til ath lijdha försmädilse for Jesu nampn skul, men nw på thenna tijdhen forstodho läriunganar thet icke, vtan forskrekte sich aff herrans taal, Ther fore tröster han them och sägher.

Jdhart hierta ware icke bedröffuat ey heller rädhes.

Thenna äre trösteligh ordh, men the holpe intit, Fruchter idher intit (sägher han) ty j haffuen min fridh, ingen kan göra idher skadha, hollen idher man jn til mich, Thenna oordhen hörde the wel,

och wij höre them teslikes, men ther fölier intit epter, Ther fore sägher han än nw clarare.

J hörden ath iach sadhe idher jach gåår bort och kommer til idher jgen.

Såsom han wille seya, bedröffuens icke ther fore ath iach gåår fråån idher, jach kommer doch til idher jgen, ja iach går rätt for idhra skul bort, på thet ath j skolen warda theste gladharen när iach kommer igen, och wardha thå widh jtt gott modh, Men thetta forstodho the och icke til thes then helge ande gaff them thetta sedhan jn, såsom och skeer medh oss när wij äre j anfectingar, så forståå wij icke huru gudh haffuer thet fore medh oss, men sedhan thå nådhen och trösten igen kommer, såå kunne wij thå forstååth, Ther fore sägher Christus än nw yterlighare til läriunganar.

Hadhen j mich käär, thå gläddens j jw ath iach sadhe, jach gåår til fadhren.

Såsom han wille seya thet felar man ther vppå, ath j icke troon mich, eller forstån huadh älska är, När j älskadhen mich, så läten j gerna fara mich, ja j worden gladhe ther ååt, ath iach gingo fråån idher, och jw meer motegong och wedhermödha idher påkomme, jw gladhare j wara skullen, men thet kan mennisklig fornufft icke begripa, doch är thet likawel wisseligha sant jw meer förfölielse en Christen menniskia haffuer vthwertes, jw gladharen hon är j hiertat, och jw mera fridh hon haffuer, ty hon älskar Christum, Thet haffuer S. Paulus wel forstått och fornummet ther han så scriffuar til the Corinther, Wij warde j alla motte trengde men ij Cor. iiij wij ängsles intet, wij arbetom men wij opgeffues icke, wij lidhe förfölielse men wij öffuergiffues icke ther vdhinnan, wij blijffuom bortkastadhe men wij forgås icke, wij vmförom altijdh herrans Jesu Christi dödh på wor lekamen, på thet ath Jesu lijff på wor lekamen må oppenbarat warda, ty wij som leffue, wardom altijdh offuergiffna j dödhen for Jesu skul, på thet at Jesu lijff skal oppenbaras påå wort dödheligha kött, Och litit ther epter beslutar han och sägher, Ther fore fortröttes wij intit, ändoch wor vthwertes

menniskia forgås, såå warder doch then inuertes menniskian fornyiat dagh frå dagh, Ty wor bedröffuelse (then doch timelighen och lätt är) födher vthi oss en ewigh och offuer alla motto wigtugh härligheet, wij som icke see epter the ting som synas vtan the som icke synas, for ty the ting som synas äro timelighen, men the som icke synas the äro ewigh

Sy thetta är haffua förfarit och försökt, huadh then helge ande werkar, ther han vthi ena menniskios hierta kommer, Ther aff scriffuar S. Påual meer j thet siette capitelet, Thet samma formerkte och hedningana, thå the sågho the Christna gladheliga gåå j dödhen, och meente at the woro galne, och bådho at man
ij Cor. vj och xj skulle skona them, Hedningana forstodho icke huadh thet war, men the Christne förstodho wel hwadhan thet kom, Ther fore setter Christus här til och segher.

Ty fadhren är större än iach.

Ther iach nw fast mykit wil seya idher, så forståå j doch thet icke, thet bliffuer j öronen och kommer intit j hiertat, men när iach kommer til fadhren, så tagher iach then machtena til mich, at iach sender idher then helga anda j hiertat, genom huilken j alt sådant forstå måghen thet iach idher sagt haffuer, På thenna tijdhen är iach vthi mina tienst och embete, talar iach och predikar aleena ordhet såsom mich aff fadherenom befallet är, och är icke annat gåå til fadheren, vtan at han gåår hän och annammar then ärona som fadheren haffuer, lijka som han seya skulle til läriunganar, Jach haffuer tweggia handa embete, nw är iach på iordenne och gör mitt prediko embete fult, til huilkit iach vthsender är aff fadherenom, och thet embetit kommer min mandom til, sedhan gåår iach til fadheren, och ther gör iach thet andra embetit fult, at iach sender idher then helga anda, Thet kunde läriungana icke forstå, och wij ey heller huru thet skulle tilgåå, Ther fore beslutar han och sägher.

Och nw sadhe iach jdher thet förra än thet skeer, ath j troo skolen när thet skedt är.

Såsom han wille seya, Jach weet wel ath j icke nw forståår, men doch segher iach idher, när thet nw en tijdh kommer ther til at thet skeer, såsom iach nw haffuer sagt idher, så tencker vppå thet iach idher til forenna sagdt haffuer, at j thå seya kunnen, Thet är sant, Thet ther nw fölier j euangelio thet segher Christus om stundena til hans pino, thet är, ath hon nw war for handena, och segher.

Här epter talar iach icke mykit medh idher, ty ath thenne werldenes förste kommer och j mich haffuer han jntit men vppå thet at werlden skal forstå ath iach haffuer fadhren kääR, och såsom fadhren haffuer giffuit mich befalning så gör iach.

Såsom han wille seya, Tijdhen til at iach skal lidha pino är nw här, werldenes förste dieffwulen han warder mich antastande j sin ledamoot, men han kan intit skaffa, for ty han antastar mich medh orätt, och wil mich vndertryckia, men then konsten skal feela honom, iach skal öffuerwinna honom, och thet skal iach göra medh retto.

Nw motte en seya, haffuer dieffwulen icke öffuerwunnet Christum, hwi haffwer han thå dräpit honom? Ther swarar Christus sielffwer til, och segher at han leedh dödhen for then skull, at gudz fadhers wilie skulle fultgöras, Thet war icke dieffwulens macht och wold at Christus bleff dödh, vtan fadhrens wilie, hwilken medh sin enboren sons dödh wille vthsläckia syndena, ther fore står thet hwarken j werldenes eller j dieffuulsens macht til at dräpa Christum eller någhon hans ledamoot, vtan står j fadhrens wilia then sina mact genom wåra swagheet wil vppenbara for all creatwr, såsom S. Paul. segher til the Corinther, for then skul segher Christus här til läriunganar, döö moste iach, men iach skal vpstå igen, och ther fore döör iach, på thet at werlden skal fornimma ath iach elskar fadhren, och gör thet fadhren mich befalet haffuer, fadhrens prijss och ära söker iach här medh, then ther wil at iach sådant göra skal idher allom til saligheet, ther fore j Cor. j

warer widh jtt gott moodh och bekymbren jdher intet, for ty j skolen aff min fråfarilse och dödh fåå stoor frögd och glädhi. Amen.

Måndaghen j pingisdagha helghen

Euangelium Johā. iij

SAdhe Jesus til Nicodemum, Så haffuer gudh älskadh werldena ath han gaff vth sin eenda son, på thet ath huar och en som troor vppå honom skal icke forgåss, vtan få ewinnerlighit lijff, ty ath icke haffwer gudh sendt sin son j werldena, ath han skall fordöma werldena, vtan vppå thet ath werlden skal wardha saligh genom honom, Huilken som troor vppå honom han warder icke fordömd, men huilken som icke troor, han är redho fordömd, epter thet han icke troode j gudz eenda sons nampn Och thetta är fordömelsen, ath liuset är kommet j werldena, och menniskionar haffua mera älskadh mörkret än liusit, ty ath theras gerningar wåre oonda, Epter thet ath huar och en som illa gör, hatar liuset och kommer icke til liwset, ath hans gerninga skole icke warda straffadha, men then som gör sanningena, han kommer til liuset, at hans gerningar skola warda oppenbar, for ty the ära giorda aff gudhi.

Ephe. j.

Summa aff thetta euangelio.

Roma. viij

j Gudh fadher haffuer älskat oss j sinom kära sone, förra än werldenes grund lagd war, Ther fore såsom Christus icke kan forgåss, så kunne wij och icke forgåss eller forderffuas, om wij elles ärom j Christo, såsom S. Påual sägher til the Romare, Äär gudh for oss, hoo kan wara emoot oss? then och sin eenda son icke skonat haff-

uer, vtan vthgiffuit honom for oss alla huru skulle han icke giffua och skenkia oss al ting medh honom.

ij Ther han sägher, Gudh haffuer icke sendt sin son j werldena at han skal döma werldena, är forstondandes om then tijdhen när Christus her predikade vthi jtt dödhelighit lekamen, och lärde oss epter fadhrens befalning rätta wäghen til salighetena, Ty ther epter sägher man icke om honom at han war send, vtan at han komma skal til domen.

iij Kötit weet platt intit aff gudz dom, såsom thet icke heller forstår gudz rätwiso, thet huarken seer eller merker, ath the otrogne ära redho fordömde.

iiij Vthaff thenna ordhen som här ståå, Och thetta är domen at liwset är kommet j werldena, och menniskionar älskade mera mörkret än liwset, må tu forstå huad sådana ordh annerstedz betydha jn Joanne såsom ther, Then helge ande skal straffa werldena om domen. Joan. xvj

v Här seer tu och at godha gerningar ära liwsens frucht, thet är troonas frucht, och oonda gerningar ära mörkrens frucht, thet är, otroonas och skrymterij.

Uthlegningen.

THetta är jtt merkelighit Euangelium, och är well wärdt ath man granneligha seer vppå ordhen, huilken ganska tröstelighen ära, Och sägher han först,

Så haffuer gudh älskadh werldena at han vthgaff sin eenda son, på thet ath alle the som troo på honom skola icke forgåss, vtan få ewinnerlighit lijff.

Här seer man ath Christus icke annat gör, vtan at han gör oss fadherenom teckeligha och behagheligha, och förer oss genom sich til fadheren, och tijtt dragher alt thet Christus gör, ath wij mågha fåå ena fulla tröst til fadheren, Ty om wij aleena fruchte fadheren så är thet intet, vtan ath wij haffue en kerleck til honom, thet gör oss salugha, Nw segher han här at fadheren haffuer älskadh werl-

dena, och giffuit sin eenda son for henne, och fått oss honom for itt middel genom huilken wij skolom komma til honom, Ty slätta troon til gudh är icke nogh, vtan then bekostning som gudh ther om giordt haffuer then moste och wara ther medh, Twrkerna och judhanar troo och, doch vtan middel och vtan then bekostningen som ther om skeedt är.

Huilkit är nw thet middelit och bekostningen? Thet vthuisar thetta euangelium, Ty then helge ande lärer allestädes ath wij icke kunne få fadhren vtan medhel, och kan icke lijdha at wij skole gåå til fadhren vtan midhel, Nw lära oss somblige gåå til fadhren vtan midhel genom wora gerningar, huilkit icke annat
Jere. xvj är än forkasta Christum, såsom Jeremias om honom forkunnat haffuer, ther the ogudhachtige så tenkia och seya, Lått oss senda honom trää til hans spijss, och wij wele vthryckia honom medh röter vthur the leffuandes land, och på hans nampn skal icke meer tenkt warda, Men thetta moste icke wist så tilgå, hwar wij så göre, så forachte wij then stoorwerdigha bekostningen, som gudh fadher haffuer giordt på oss, vtan lätt oss heller tacka honom at han thet så skickat haffuer, och satt oss en medlare then gudh är, och gudhi iemliker, och teslikes menniskia och menniskiom iemlijk, ty wij ärom menniskior och han är gudh, Ther the twå persononar falla til huar annor, ther moste menniskian warda om intit, och icke bliffua bestondandes, Ther fore haffuer gudh så besteltit at han haffuer sät en for jtt midhel then en san gudh är och san menniskia, ath wij genom honom skole komma til fadheren, medh woro bekostning och arbete kunne wij jntit görat.

Nw plägha somblige så lära ath man skal warda saligh medh fastande, bidhiande, och medh andra sådana gerningar, och seya, then som warder en munk eller nunna, eller bedher S. Birgitte bön huar dagh, han skal warda saligh, och medh sådana tingest som thetta är, ära mest alla böker fulla, Thet är så mykit sagdt, iach wil så mykit göra ath iach wel affskrapa skal mina synder, vndfly heluetit, och opläta himmelriket, Thenna wilia sielffue bekostat, och wilia gudh fadhers bekostning bortkasta, ther fore moste the

forgåss och icke bliffua bestondandes, epter the wilia komma til fadhren vtan thet midlet som han them aff sin stora kerleck och barmhertugheet foresat haffuer, Ty Christus lärer oss här ath gudh haffuer så käär hafft oss, at han haffuer låtit sich thet kosta hans eenda och aldra käresta son, huilken han vthsendt haffuer j mandomen och j wor vselheet, heluetit och dödhen, och haffuer låtet honom alt thet offuerwinna och förleggia, Thet är wäghen til ath warda salugh och intit annat.

Hadhe någhon annan wägh warit til salughetena hade han wel honom vthwisat, Nw epter ingen annar är, ther fore lått oss hengia widh oorden och settia oss ther fast vppå, och lyckia wår öghon til och seya, Thet iach än hade alla helga menniskiors fortienst, alla Jomfrurs reenheet och heligheet, ther til S. Pedhers fromheet, så forlåter iach mich doch ther intit vppå, eller på någhon min tingest, vtan en annan grund moste iach haffua ther iach mich vppå forlåter och påbygger, som är på thena ordhen, Gudh haffuer vthgiffuit sin son, på thet at huar och en som troor pååh honom then fadhren aff kerlegheet vthsent haffuer, han skal warda saligh, Wedh thenna gudz oord moste tu dristeliga hålla tich och förlåta tich ther vppå, huilkit hwarken dieffwulen, heluetit eller dödhen kan vndertryckia, ther fore thet gåå huru thet gå kan, sägh, ther ståår gudz ordh, thet är min fasta grund och anckar ther iach mich på forlåter och på bygger, thet bliffuer fast ther är iach wiss vppå, och huar thet bliffuer ther bliffuer iach och, epter iach haller mich ther in til, for ty gudh kan icke liwgha, och himmel och jord moste förra förgåss än then minste bokstaffuen och tyttelen aff hans ordhom skulle til baka bliffua.

Merck nw thetta wel at wij mottom haffua en medlare och thet är Christus, och så komma vp til fadhren, och seya, En doch iach icke kan beståå for titt maiestat, ey heller någhon ängil, for ty all ting moste giffua sich for tich, darra och bäffua, såå haffwer iach doch här Christum huilkom tu icke kan ogönstogh wara, til honom håller iach mich och förlåter mich på honom, och pååh tin

oord, at tu genom honom wil anamma mich til tich, tu förkastar mich icke vtan tu moste först förkasta honom, j så motto moste man komma til fadhren, genom Christum och få en tröst til honom.

Thetta förtagher oss jtt blödogt och fortwiflat samwet, och gör thet fredzsamt, elles hielper intit huarken platt eller kappa eller noghon annon ting, Jngen gerning är (ä huru helogh hon kan seyas eller at wara) som gudz stränga doom stilla kan, och göra oss fredhsam j wår hierta, vtan allena gudz oord, Gudh haffuer aff kerlek giffuit oss sin kära son, genom huilken wij skole salughe warda, ther fore bliff ther widh och lätt icke forfära tich medh någhon tilsettning vthaff retta wäghen, och lätt titt samwet icke forlåta sich påå noghon gerning, på noghon heligh manz fortienst, vtan allena påå gudz oord, han låter tich icke til baka, vtan gör sitt löffte och tilseyelse fult, och så griper tu gudh widh hans eghen oord, ther tu kan forlåta tich vppå. Texten.

Ty ath icke haffuer gudh sendt sin son j werldena ath han skal fördöma werdena, vtan påå thet ath werlden skal warda salugh genom honom.

Kan man åter nw gripa gudh widh thenna oorden, tu törff icke löpa epter honom, han löper epter tich, han bescriffuar så sin son for tich, at han är en frelsare eller salughgörare, och icke en domare, här aff måå tich wel wexa en mekta stoor trost til gudh fadher.

Nw haffua tich the bescriffuit thena godha frelsaren for en domare, aff huilko thå kommit är helga manna fortienst at man wender sich frå Christo och haffuom tilflyct til helgonen, ty wij menom at helgonen ära oss gönstogaren och meer tilbögd än gudh sielffuer, Ther aff kommer thet at then ene segher, S. Pedher är min Apostel, then andre S. Påual är min patrone, S. Barbara, och S. Erasmus och sådant, Thetta kan nw gudh icke lidha, then äran moste warda honom giffuin, honom tilhörer hon och, ty mitt samwet moste ståå på en grundwal, then ewigh och wissa sanningen är, annars faller hon, Nw är gudh allena sanningen, ther moste samwetet stå vppå, och på intet annat.

När man så bescriffuar Christum, at han aleena en sträng domare är, så fructar iach for honom och fölier strax medh, ath iach icke är honom hull, vtan warder gudz fiende och hatar honom, så är thå hiertat fult medh all forgifft och gudz forsmädhelse, men när iach såå kenner honom som Euangelium bescriffuar honom, ath iach fåår honom til en aldra största wen som mitt hierta vnska kan, så står thet wel til, och fölier strax kerleken ther aff, ty ingen wen kan göra oss så mykit som han oss giordt haffuer, Så forgäter iach fadher och modher och haffuer honom käär, och får en mechta stoor tröst j mich.

Men när man fruchtar honom, så faller man på gerningar och skiuter Christum aff wäghen och menar vtan hans midhel wilia löpa til gudh, och skeer thå thet som psalmen sägher om the ogudhactiga menniskior, at the fruchta sich ther intit fructande är, Och Salomon sägher Then ogudachtoghe flyyr och ingen iäghar honom, The fruchta sich for Christum then them doch aldra gönstogast är, och löpa ändoch them ingen forfölier aleenast for theras wrånga och orätta mening skul. Ps. liiij.

Ther fore läär nw här ath aff nödhene är thet man Christum rätteligha kenner och holler honom fadhrenom fore, och låta honom wara midlet och bekostningen til at få salughetena och himmelriket, och ingen annor ting, Giffue gudh at thenna ordhen komme menniskione fore j dödzstundene, at hon thå tenkte på thenna ordhen som Christus här sägher ath han icke här kommen är til ath fordöma werldena, vtan til at frelsa henne, thå kunde then menniskian icke fortappas vtan warda salugh, Ther fore lockar han här och iemwel twingar alla her til, och beslutar thet så, Epter så är at han for then skul kommen är, at han skal wara idhar frelsare så troor på honom.

Huilken som troor pååå honom han warder icke fordömd, men huilken som icke troor han är redho fordömd, epter han icke trodde j gudz enda sons nampn.

Somblighe lärare när the wilia göra menniskionar frooma och godha, holla the them fore gudz doom, och göra thet ganska strengdt, med huilka the föra them vthi forskreckelse, och låta sså ther blijffua them, och seya them icke huru the skola komma ther vth igen, Men här holler han them och domen fore, och trughar, doch sägher han ther strax när huru the vnkomma skola, som är j thenna motten, En doom motte komma, then kan ingen vndfly, vtan aleena then som troor vtan all tilsätning, Gör nw noghon tilsetning ther til, så kommer tw aff wäghenom och blijffuer fortappat, Ty then ther icke troor, han är redho fortappat, Christus är then eende poorten til himmelriket, wäghen är trång, tw moste wara smaal om tu skal gåå ther j genom och krypa jgenom stenen, Then monga gerningar henger vppå sich menandes ther medh gåå jgenom han kan icke gåå ther jgenom, Ther fore moste tw wara smaal och behendoch, Thet skeer när tw platt ingen lijt eller tröst setter vppå tich eller på tina gerningar, kommer tw medh en full seck aff gerningar, så moste tw likawel leggia them bort, thet är, jngen lijt settia til them, så framt tw skal gå ther egenom.

Joan. xvj

Sså haffue wij aff thenna text ath otroon är allenast then synd som wij fördömess fore, Widh samma sinnet segher och Christus framdeles in Johanne ath then helge ande skulle komma och straffa werldena for syndena, och tydher han strax vth for huad synd, for ty (segher han) the icke troodde på mich, Troon förläger och vthskrapar alla synder, otroon gör at man icke kenner gudz godheet, ther fore fructar man sich för honom, och sså fölier thå at man hatar honom, försmädher honom, och gör alla andra synder vtan återwendo, Nw lått oss höra hurudana saak han sätter til thenna domen och segher så.

Och thet är domen ath liuset är kommit j werldena, och menniskionar haffua meer elskat mörkrit än liusit, ty theras gerningar woro onda.

Liwset är herren Christus och hans kunskap, at man så kenner

honom som han vthi thetta euangelium bescriffuin är, ther vthinnan får tu itt sken likawist som tw såghe vthi en sool huad gudh är, Thet liwset är kommit j werldena genom apostlanars mund, och haffuer lyst kring om alla werldena, och man lijdher thet icke aleenast for onda gerningar skul, the man wil icke straffas skola, Nw gör liwset oppenbart, ath all wor ting är intit, och at wij mottom aleena haffua Christum, när man nw haffwer thet liwset fram, så seya the, Jy skulle iach så lenge fåfengt haffua fastat och bidhit, skulle alla godha gerningar warda fåfengt giorda, motte medh thet sättet snart vpkomma ath ingen wille meer giffua til Vigilies och messor, huilkit munkar och prester icke wel bekomma wille, thet the och icke wel lijdha kunna, och ther fore begynna the til ath hata liwset.

Och ther fore warda the så forblindadhe, at the begynna ath byggia på steen och trä, och låta sanningenes grund ligia och byggia icke på Christum, Men thetta euangelium wil ath wor hierta byggia skola på ewigha och grundeligha sanningene, När man nw sådana theras stycke om stöta wil, så moste man bära liwset fram, och opteckia theras gerningar, ath thet är intet medh them, så wilia the thet icke lijdha vtan falla til och wilia beskerma och forswara theras tingest, och ther medh thå forhata the thå liwset, och thet är thet Christus här sägher.

Hwar och en som illa gör han hatar liwset, och kommer icke til liuset ath hans gerningar icke skola bliffwa straffadhe.

The hata liuset (segher Christus) ther fore ath the göra illa, ty the föra jtt skemlighit leffuerne, än doch thet synes aldra bäst, Dieffuulen wil och synas godh och icke alstinges liggia for dörena vtan j hiertat, och icke komma j liuset, sådan forskylelse wil han haffua, at man icke see skal at thet är orätt.

Nw moste thet likawel komma j liuset, ty solen låter icke sin vpgång bliffua til baka ther fore at iach än nw gerna soffue en stund eller twå, hon fördööl sitt skin och liws platt intit än doch

thet är mich emoot, Så wil och rettfärdughetenes ordh vpgå och komma for öghonen, ther fore see j wel at the icke wilia til liuset, vtan beteckia och beskärma theres synd och onda stycker, och ther medh fortiena the fordömilse, at the icke haffua allena giordt vtan och förswarat thet ondt är, och ther medh haffwa the dwbbel syndh.

Men the godha och rettfärdogha menniskior komma gerna j liwsit at huar som wil må döma om theras gerningar, och ära til fredz thet än dieffwulen ther om ransakadhe, ty the haffua en godh grund epter the haffua troona, och gå framååt j troona och göra sin nästa til godho, Sådana gerningar werkar gudh j them, ty kunna the icke wara onda, och mågha the wel lijdha at huar och en dömer ther om, Ther före är thet en skön ting medh en rätt christrogen menniskia, när någhor förkastar henne hennes gerningar, sägher hon widh sich sielffua, Ja the ära icke godha så mykit som mich tilkommer, men the gerningar som min herre Christus gör j mich the ära allena godha, Thenna menniskian wil ingen prijss haffua, vtan lägger then gudhi til, och wil allena j gudhi haffua huadh hon haffua skal, hon kan thå wel gåå fram j liusit och bliffua beståndandes, Thet är thet Christus här widh ändan segher.

Men then som gör saningena han kommer til liusit, ath hans gerningar skola warda oppenbara, for ty the ära giorda j gudhi.

Nw haffue wij hört huad wår endesta tröst är, ther wij oss på forlåta, grunda och byggia skolom, ath jw ingen menniskia som Christen wil wara taghe sich nogen gerning fore, genom huilka hon menar wilia warda salugh, vtan aleena genom Christum, honom haffuer thet alt sammans kostat, genom honom moste wij gådh jgenom til salughetena, och genom ingen annor ting, när man nw bygger på noghon gerning, så är thet strax emoot gudz nådhe, Twärt emoot moste wij doch icke wara vtan gerningar, såsom somblighe osinnoge menniskior mena och seya, ja så wil iach jnga godha gerningar göra, på thet ath iach skal warda salugh, The som thetta seya achta icke ther vppå ath en rätt troo

pläghar icke wara fåfäng, vtan altijdh gerna gör thet gudh budhit haffuer, är och wel sant tw törffuer icke meer til salughetena, til syndernes forlatilse, til samwetens forlosning, tw haffuer nogh aff tina troo, men thin näste haffuer icke nogh, honom moste tu och hielpa, ther före låter gudh och leffua tich, elles moste man wel tagha lijffuet aff tich, men ther fore leffuer tu at tu icke vtan tinom nästa tiäna skalt.

Sammalunda och här, wor herre Christus hadhe och nogh thet war alt sammans hans thet werlden haffuer, han hadhe wel kunnet låtet blijffua oss, Men thet är icke jtt rätt leffuerne, ja forbannat ware thet leffuerne som sich aleena leffuer, ty thet är hedhniskt och icke Christelighit, Så moste nw wij som Christne ära fölia Christum epter, och aff hiertans grund göra wor nästa gott, såsom Christus haffuer giordt wel moot oss, frij och aff kerleck, intit på-seende hwad wij ther medh forwerffwa kunne, vtan aleena ath gudhi så teckt är.

Ty wij Christne äre såsom när jtt barn födt warder j fadherens hwss, thet haffuer ärffskapit medh sich, aff födhelsen, och arffuet hörer honom til, men en tiänare haffuer sina fortienst icke medh sich jn j huset, vtan vthur hwset, Ther nw barnnet vpwext är, moste thet likawel hielpa til at halla arffuet widh macht och forbätrat, icke for then skul at han ther medh skal få arffuet, vtan thet hörer honom til aff modherliffuet, Sammalunda och wij som troo på gudh ära wij strax arwingar och törffua icke forwerffuat medh wåra gerningar, likauel moste wij hielpa fadheren til at holla arffuet til hopa.

Thet samma sägher och S. Paulus til the philipper, Hwar och en ware så til sinnes som Christus Jesus war, huilken ändoch han war j gudz hampn, räknade han icke for rooff gudhi iämlijk wara, vtan giorde sich om intit taghandes på sich en tiänares hampn, och lijck worden som en annor menniskia, och j skapelsen funnen som en menniskia, Fornidhradhe sich sielffuan, lijffachtogh worden jn til dödhen, ja jn til corsens dödh, Thet är förer jtt sådant vth- Phi. ij

uertes wäsende ath j fölien Christi exempel epter och hielper idhar nästa medh lijff och goodz, och tenker icke til ath foruerfua arffuet medh gerningar, vtan medh troona, och hielper til ath forökat. AMEN.

På Tijesdaghen j pingsdagha

Euangelium Joannis x.

SAgde Jesus til judhanar, Sannerligha sannerligha sägher iach idher, Huilken icke gåår j genom dörena j fårahwset vtan stigher annerstedz jn, han är en tiuff och en röffuare, men huilken som gåår jn genom dörena, han är heerden til fåren, for honom låter dörawordhen op, och fåren höra hans röst, och sin eeghen fåår kallar han widh nampn och ledher them vth, och när han slepper sin eeghen fåår vth, gåår han for them, och fåren fölia honom epter, For ty the kenna hans röst, men then främande warda the icke epter föliande, vtan fly j fråå honom, ty ath the kenna icke theras röst som främmande ära,

Summa j thetta Euangelio.

j Christus är aleena heerden dören och döraworden, och haffwer lijffzens oord, och oppenbarar oss fadheren.

ij The andre som komma, thet är, the som icke ingåå genom dörena och icke haffua lijffzens ordh, the ära tiuffua och moordare, sökia aleena theras eghit gagn, lära aleena menniskios rätfärdogheet och thet menniskior pålagt haffua.

iij Christi fåår kenna aleena Christi röst, och fölia henne epter.

iiij Gudh weet wel huilka the äre, såsom S. Paulus sägher til Timotheum, Then faste gudz grund blijffuer stondandes och haffuer thetta jnsiglet, Herren kenner the som hans ära, Then är icke

ij Timo. ij

Christi forsambling som faar epter thenna werldenes prijs och then for thenna werldena mykit achtat warder.

v Christus kallar sin fåår widh nampn, thet är sombliga kallar han så til sich, och sombligha så, och huar och en haffwer sina gåffuo ther han androm medh tiänar.

Uthlegningen på thetta Euangelium.

THetta Euangelium lärer om prediko embetet, huru thet rätteliga tilgåår, och huru man thet och misbruka kan Och är wel aff nödhene ath man weet thet, ty thet är så när thet höxta j Christenheten, och prijsar S. Paulus ther fore thetta embetet så högdt, ath ther egenom kommer thet ordhet fram, som alla them salugha gör som ther vppå troo som han sägher til the Romare, Jach skemmes icke widh Christi euangelium epter thet är gudz krafft allom them til salugheet som troo ther vppå, Nw thetta moste wij handla epter euangelium giffuer thet medh, kan henda ath thet icke wel skal lydha j Påwans öron, doch hwadh kan man göra ther til, Texten sägher här såå. Roma. j

Hwilken icke ingår genom dörena j fårahuset vtan stigher annerstädz in, han är en tiuff och en mordare.

Thetta haffwer man vthlacht om them som komma til kyrkionas geld medh wold och welle eller for päninga eller for weeld skull och icke medh theras insettilse som ther vppå befalning haffua, som the jurister plägha thet och straffa, kallandes thet Simoniam, thet och så wel sant är, doch står thet mykit på kallilsen, ty ingen skal trädha fram aff sin eghen öffuerdådugheet, och giffua sich vth for en almenneligh predikare, vtan annars befalning, men när wij j thenna tijdhen skulle bijdha ther epter, så skulle wij napliga j wåra daghar få then oss predikadhe, och tiente oss såsom wel aff nödhene är, och thet embetit retteligha tilkräffuer, prester warda oss noogh vpsatte huilke aff thetta embete beröma sich, än doch

the aleenast haffua ther nampnet aff, men retta predikare embetit achta the intet, eller och ganska fögho, jach talar här om retta embetet ther sich ingen tilträngер vtan annars til kallilse.

Wij haffue wel alle macht til ath predika, ja oss bör förkunna
j Pe. ij gudz nampn, och är oss såå budhit, som S. Petrus segher, J ären itt vthwalt slächte, itt konungxligit presteskap, itt hellugt folk, och itt forwerffuat folk, at j skolen forkunna thes dygd som idher kallat haffuer aff mörkrit til sitt vnderliga liws, j som til forenna icke wåren folk, äre nw gudz folk, och j som til forenna icke hadhen fått barmhertugheet, haffuen nw fått barmhertugheet, Doch gör S.
j Cor. xiiij Paulus en skickelse och ordinanciam, och segher, Huadh j gören j bland idher, thet låter skickeliga och ärliga tilgåå, lika såsom en skickelse moste wara vthi itt hws, ty när alla wilia wara lika herrar så ginge thet icke wel til, Men när andre falla til och giffua regementit enom j hender, och the gå ther jfrå, så går thet rett til, så moste man och här vthkesa en på thet at en godh skickelse och ordinancia må bliffua.

Epter wij nw alle macht haffue til at predika wij som Christne äre, huad wil ther thå warda vthaff, mågha och thå wel quinfolkit
j Timo. ij predika? Ney icke så, S. Påual forbiudher och wil icke haffuat ath en quinna skal tagha sich fore j forsamblingene ath predika for männenar, och segher at the skola wara theras män vnderdånogha, ty ther en quinna icke låter regera sich, ther warder intit gott vthaff, men thetta är S. Påuals ordh til Thimoteum, Een quinna läre j stilheet medh all vnderdånugheet, men quinnonne städher iach icke ath hon andra lärer, och icke heller regerar öffuer mennena, vtan ware j stilheet, men när så komme at ingen man til städhes wåre, så motte en quinna wel trädha fram och predika för andra som hon bäst kunde, elles icke, Nw thetta är sagt om then vthwertes kallilsen, men ther talar Christus här intet om, ty ther hörer än nw meer til, thet är at man förer ingen biläre, heller lärer noghot annat än thet Christus lärdt haffuer, såsom han segher jn
Matt. xxiiij Mattheo, På Mosi stool sittia the scrifftlärde och phareiseer, alt

thet the biudha idher hålla thet håller och görer, men epter theras gerningar görer icke, ty the seya och göra intet, the binda tunga byrdor och odrägheliga, och läggia menniskiomen på härdanar, men the wilia icke sielffue röra them medh jtt finger, Endoch thenne samme som wår herre här om talar woro skickeliga insatte til theras embete, likawel wåro the tiuffuar och mordare, for ty the lärde andra wäghar än som Christus lärde, såsom och Christus straffar them en annerstädz jn Mattheo ther han bär them fore en theras läro, huru the medh theras stadgar trädde öffuer gudz lagh. Matt. xvj

Wij haffue och teslikes monga prophetar, som skickeligha och redheligha insatte wore huilke doch bedragne wordo, såsom Bileam, som j fiärde boken Mosi ståår, Jtem Natan såsom j then andra delen Samuelis scriffuit ståår, thet och så medh monga biscopar skeedt är, Nw sägher Christus här, Then ther wil ingåå genom dörena, han moste låta hans ordh vthgå, och åter låta them flyta til Christum igen, Ther fore seyes man här komma när man rätt predikar, for ty then tilkommelsen är andelighen, och fårahuset är teslikes andelighit, och medh oordhet trenger han sich genom öronen och kommer såå jn j fårahuset, thet är jn j theras hierta som troo settia til ordhit, Thetta är nw thet han sägher, han moste ingå genom dörena, thet är, jntit annat predika vtan om Christum, for ty Christus är dören ååt fårahuset. Nu. xxiiij ij Re. viij

Men ther instighare ära, the som sielffue göra sich dör eller holl, thet är the som lära theras eghen tilsetningar eller annars än som Christus lärdt hafuer the äro tiuffuar, Aff them sägher S. Påuel til the Romare, Jach formanar idher kära brödher ath j haffuen jtt vpseende på them som partij och forargelse affstadh komma iemte widh then läro som j lärdt haffuen och wiker j frå them, for ty the samme tiäna icke woram herra Jesu Christo, vtan theras eghen buck, och j genom theras söta predikan och smekiande ordh förföra theras hierta som enfollige ära, Han sägher icke om the läror som rätta lärone emoot äro, vtan om the läror som til rätta lärone tilsatta warda, thet ära the tilsetningar huilka och Roma. xvj

twedregt och partij göra, thet S. Påuel kallar bilära eller en biwäg eller en wilstigh, ther samwetet sich vppå stöta och forargha om the falla ther til och holla sich ther widh.

Euangelium är så kräselighit och ädhla, at thet ingen tilsetning eller biläro lijdha kan, Somblige plägha lära at medh fastande bidhiande och flere sådana gerningar, skal man komma in j himmelriket, thet är alredho en biwegh och tilsetning, thet wil icke euangelium, doch wilia the så haffuat, ther fore äre the tiufuar och mördare, for ty the ryckia samwetit ther medh bort, slachta och forgöra fåren, huru gåår thet til? När mich warder satt en biwegh, så warder min siel draghen ther til frå gudhi, och så moste iach warda forderffuat, och så är then samme stighen eller biwäghen min dödh, ty menniskiona hierta och samwet moste stå på jtt ewigt ordh, annars kan thet icke bliffua widh sich, for ty kötit är såsom gräss, och all thes herligheet såsom blomstret aff
Esa. xj gräset, såsom Esaias sägher, Menniskio läror ware så sköön som the kunna, så falla the doch bort när thet drabba skall, och samwetit teslikes som ther vppå bygdt haffuer, ther är ingen rådh eller hielp före, men gudz ordh är ewigt och moste bliffua ewinnerligha, thet kan ingen dieffwul nidherslåå, Then grunden moste man läggia samwetena fore, ther thet sich vppå grunda kan ewinnerligha, menniskio ordh äro icke sådana, ther fore är icke vtan forderff ath byggia ther vppå, ther fore the som icke ingå genom thenna dörena thet är the som icke lära rena gudz ordh vtan all tilsetning, the läggia icke then rätta grunden, vtan forderffua dräpa och mörda och slachta fåren, ther fore sägher Christus yterlighare jn Euangelio.

Huilken som gåår genom dörena han är heerden til fåren, for honom låter dörawården vp och fåren höra hans röst.

Döraworden här j euangelio är then som rätt predikar laghen, at hon allena ther fore giffuin är, at hon skal oppenbara hurudana wij äre, och at lagsens gerningar intit kunna hielpa oss, och moste

doch giorda wara, then läter thå vp for heerdanom, thet är for herranom Christo, och låter honom allena födha fåren, ty hans embete är thå vthe, laghen haffua thå giordt huad the göra skola, haffuer oppenbarat hiertana sina synder, och thet platt nederslaghit, Så kommer thå Christus och gör ther itt fåår vthaff, födher thet medh hans helga euangelio, och segher thy huru thet sich hålla skal, at thet motte få jtt gladt hierta jgen, Thena röstena hörer thå fåret gerna, fölier honom epter och födher sich ganska wel, och kenner heerdans röst, men främandes röst hörer thet icke, och fölier honom icke heller epter.

Ty så snart man predikar thy fore om gerningar, så forskrecker thet sich, och hiertat kan icke gladheliga anamma thet, thet weet wel ath thet icke giordt är medh gerningar, ty man göre huad man wil, så bliffuer doch alstädes jtt swårt sinne, och honom tycker at thet är icke fyllest eller rätt, men när euangelium kommer, heerdans röst som segher, Gudh haffuer giffuit werldene sin enda son, på thet at alle the som troo på honom skola icke fortappass, vtan fåå euinneligit lijff, så warder hiertat gladt, thet går thå jn j hiertat och smakar epter all lost, thet är thå fåårens rätta beet och födha, och thet formå och ingen annan maat, ja om noghor wille giffua thy noghot annat fore, så flyr thet ther jfråå och tagher sich intit ther vthaff, Thenna beten finner altijdh fåår, och fåren finna henne jgen, såsom gudh sielff sägher genom propheten Esaiam, Thet ordh som gåår vthur min mund, skal icke komma fåfengt til mich igen, vtan göra alt thet ther iach thet epter vthsendt haffuer, Ther fore sägher Christus här yterlighare.

Och sin eeghen fåår kallar han widh nampn och ledher them vth, och när han släpper sin eeghen fåår vth, gåår han för them och fååren fölia honom epter, for ty the kenna hans röst, Men then främmande warda the icke epter föliande, vtan fly j frå honom, ty ath the kenna icke theras röst som främmande ära.

Vthi thenna text ära tw stycke wel til merkiande, som är,

frijheet til at troo, och macht til at döma, Wåra sielmordare haffua lärdt oss huadh Concilia och the höghe doctores settia och besluta, thet skole wij anamma, och jntit döma om thet är rätt heller ey, medh huilko the nw ssäker och dristoghe wordne ära (som for öghonen är) ath settia huadh the wilia, och biudha widh lydhnona och widh bann ath man thet anamma skal, Thet är theras swerd och sköl ther the här til dags sich medh beskermat och vp-häffuit haffwa, nw wilie wij tilsee om wij kunna göra them itt hool på then sköllen, och tagha them swerdit jfrån thet the oss här til dags haffua jfrå hafft, Ther fore fatta thetta wel at fåren haffua macht och wåld til ath döma huad man them föregiffuer, så at the mågha seya, Wij haffue Christum for en herra och hans oord emoot alla dieflar och emoot menniskio oord, thet wilie wij fatta och ther epter döma, om påffuar biscopar och theras hoper göra rätt eller ey, ty han segher här, ath fåären döma och kenna huilkit rätta rösten är eller ey, Nw wel, haffua the någhot beslutat, wij wilie see til om thet är rätt, och epter then doom som hwario och eno christno menniskio giffuin är döma om man skal hållat heller ey, så göra och the natwrligha fåren, at the icke höra en fremmandes röst, vtan fly och holla sich widh heerdans röst.

Så lägger nw här thetta Euangelium alla Concilia och all pawans lagh nidher, så ath wij intit ther aff anamma skola vtan doom, och at sådana doom nw och altijdh är när oss som fåren ära, Men the haffua taghit oss then machtena och thet swerdhet jfrå, så ath wij platt ingen läre haffue mått bortkasta vtan anamma them alla, ther fore wil thet göra them ondt, när wij taghe then macht och thet swerdet jfrå them igen, ja wij moste taghat, doch icke medh wold, vtan medh gudz ordh, och låtat ther til huadh wij och seyom, Jach är itt gudz fåår, hans ordh wil iach haffua och anamma om j mich thet giffuen, så wil iach holla idher for heerdar, men om j setten mich noghor biläre fore, och icke giffuen mich gudz clara euangelium fore, så wil iach icke holla idher for heerdar, och

icke anamma idhra röst, ty thet embetet strecker sich icke widhare än som gudz ordh strekker sich.

Finner man nw noghon som är en heerde, så skole wij anamma honom, är han icke, så skole wij affsetia honom, ty fåren skola döma heerdans röst, Om han icke gifuer rätta beten eller födhen, så skal man tagha then heerdanom thet är biscopenom hatten aff, Ty en pärlostickat hatt och en silffuer staff, gör ingen heerda, vtan omsorgen for fåren ath the fåå theras födho, thet gör en rätt heerda, Nw epter the wilia all theras tingest, odömd haffua, så haffua the trengt sich jn och taghit oss j frå machtena til ath döma, så ath wij vtan doom mostom anamma huadh som helst the föregeffua, och är här nest så fiärran kommit, ath när påffuen en reso itt ordh sägher, gör man ther strax aff en artikel j troona, och haffua the foregiffuit, at offuerheeten haffuer macht til ath giffua theres vnderdåna fore huadh the wilia vtan all vnderdånernes doom, och thet medh så stoort fårderff, ath om wij icke christne wore motte wij wel vnska påffuanom thet icke mykit gott wore, Och saken hwar fore the icke wilia låta sich döma vthaff then meneman, ty theras stadhgar och lagh wordo thå til baka satte, och the moste thå predika rena gudz ordh, och kunde henda at buken worde them noghot smalare, och theres ståt noghot mindre.

Ther fore waren medh thenna gudz ordh bewäpnadhe, ath j måghen bortkasta och fordöma alt thet the besluta, thet medh euangelio icke offuer eens kommer, for ty domen hörer fåren til och icke predikarena, ther fore haffue j macht och wold til at döma alt thet som predikat warder, Hwar wij then machten icke hadhe, så hadhe Christus fåfengt sagt til oss jn Matheo, Wakter jdher for the falska propheter som komma til jdher j fåra clädher, men jnwertes ära the glupande vlffuar, Huru kunde wij oss wachta for them, om wij jngen macht hadhe til ath döma, om theras lärdom, och om wij jw mostom alt anamma som the oss föresadhe och predikadhe. Matt. vij

Thet andra stycket är ath man ingen twinga skal til troona,

ty fåren fölia them som the kenna, och fly then främanda, Så wil Christus ath man ingen twinga skal, vtan låta hwar och en komma och fölia aff lost och weluiliogt hierta, och icke aff fruchtan for skam eller straff, vtan låta predika och vthgå ordhit och läta thet göra all ting, När thå hiertat fångit warder medh ordhit, så komma the wel sielffue, Troon kommer icke vthi hiertat vtan gudz ordh dragher thet, Ther fore ära nw wåra herrar och förstar icke wijse at the tagha sich fore ath twinga menniskionar til troona medh wold och medh swerd, ty Christus wil här ath fåren skola sielff komma, ther åff at the kenna hans röst, Ther noghon warder lekamligha ther til twingat, ther warder hiertat icke twingat eller fongit, såsom påffuen medh hans lagh twingat haffuer til scrifftemålen och sacramenten, Christus wil haffuat frijt, han hadhe och wel kunnet twinga ther til, thet han doch icke giorde, vtan medh hans söta och liufligha predikan, drogh menniskionar til sich, Men tesse wilia trengia och nödga medh swerd och eeld, thet doch icke annat är vtan galenskap och vrsinnogheet.

Doch wil iach icke ther medh, ath thet werdzligha swerdhet skal afleggias, for ty thet moste holla the oonda widh agha at the icke göra skadha vtan sittia medh fridh, ther fore moste thet wara for skalkar skul, som passa på ingen ordh, men hiertat kan thet icke twinga och komma thet til ath troo, och ther fore moste thet stå stilla j trones saker, man moste här ingå genom dörena och predika ordhit och låta hiertat frijt, så kommer man them til troona, och medh jngen annor ting, Thet är the tw regementen, thet ena är medh the godha, them dragher man medh ordomen, och thet andra är medh the onda, och them driffuer man medh swerdhet at the skola skickeligha haffua sich.

Nw tydher Christus sielff sin ordh vth, at han är dören for fåren, men alle the andre som kompne ära, thet är, the som aff gudhi icke uthsenda ära såsom prophetanar wore, vtan aff sich sielff kömpne ära, the ära tiwffuar och mordare, stiäla frå gudhi hans äro, och medh theras falska läror dräpa menniskiones siälar,

Men han är dören, och then genom honom jngåår han warder saligh, och skal ingåå och vthgåå och finna födho, Här talar han om then christeligha frijheten, at the Christne ära nw frij frå lagsens twång och forbannelse, och mågha holla laghen eller icke holla them, epter som kerleken til theras nesta och nödhen til segher.

Thet giorde S. Påual, när han war när judhanar så höldt han laghen medh judhanar, men när han war när hedningana så höldt han som the höllo, som han sielff segher til the Corin. En doch iach är frij for huar man, haffuer iach doch likauel giordt mich huariom manne til en tienare, på thet iach må winna thes flere, Judhomen är iach worden som en judhe, på thet ath iach skal winna judhanar, Them som vnder laghen äro, är iach worden som iach vnder laghen wåre, på thet ath iach skal winna them som vnder laghen äro, Them vtan lagh äro haffwer iach wordit likerwijss som iach vtan lagh wåre, (än doch iach icke är vtan Christi lagh) på thet at iach them winna måå som vtan lagh äro, Them som swaghe äro them är iach swagher worden, på thet at iach winna må the swagha, Jach är hwariom manne worden allahanda, påå thet ath iach skal jw någhra salugha göra, Sådant gör jach for Euangelij skul, på thet ath iach skal warda thess deelachtugher, Thetta kunna nw icke the tiuffwar och mordare, falske predikare och propheter göra, the göra icke annat, vtan ath the stiäla dräpa och förgöra, men Christus then sanskylloghe heerden kommer allena for then skul ath fåren skola haffua lijff och fara wel, Och thet ware nw noogh sagt om thetta Euangelium. Amen. j. Cor. ix

På the helga trefoligheetz söndagh

Euangelium Joannis iij.

OCh war en man vthaff the phariseer som heet Nicodemus, en offuerste for judhanar, han kom om ena nat til Jesum och sadhe til honom, Mestar wij

wete ath tw äst kommen aff gudhi for en lärare, ty ath ingen kan göra the teekn som tw gör vtan gudh är medh honom, Jesus swaradhe och sadhe til honom Sannerligha sannerligha sägher iach tich, vtan en bliffwer födder vppå nytt kan han icke see gudz rike, Thå sadhe nicodemus til honom, Huru kan en menniskia födhas när hon är gammul? icke kan hon på nyt gå j modherlijffuet och födhas? Swarade Jesus, Sannerligha sannerligha sägher iach tich, vtan en warder födder aff watne och andanom kan han icke ingå j gudz rike, thet som är födt aff kött thet är kött, och thet som är födt aff andanom thet är ande, Forundra icke ath iach sadhe tich ath j mosten födhas vppå nytt, Wädhrit blåås huart thet wil, och tw hörer thes röst, och tw weest ey huadhan thet kommer, eller huart thet faar, så är thet medh huar och en som aff andanom födder warder.

Nicodemus swaradhe och sadhe til honom, Huru kan thetta skee? Jesus swaradhe och sadhe til honom, est tw en mestare j Jsrael och west icke thetta? Sannerligha sannerligha sägher iach tich, wij seyom thet wij wetom, och thet wij haffue seet thet witne wij, och wort witnesbyrd anammen j icke, När iach sadhe jdher jordisk ting, och j troon icke, huru skolen j troo om iach sägher jdher himmelsk ting.

Och jngen faar vp j himmellen vtan then som foor nidher aff himmelen, menniskiones son som är j himmelen, Och så som Moses ophögde oormen j öknenne, så moste och menniskiones son warda ophögder, vppå thet ath hwar och en som troor vppå honom skal icke forgåss, vtan få ewinnerlighit lijff.

Summa.

j En clook och ostraffeligh man warder här straffat, ther fore at han intit weet aff the ting som gudhi tillydha, thet han doch jcke hadhe förmodhit sich.

ij Nicodemus menar ath lagsens rättferdugheet är någhot, men Christus lärer ath en ny födhilse, thet är kötsens dödhelse, är then sanskyllugha rettferdugheten.

iij Menniskeligh fornufft kan icke förstå gudz retfärdugheet, vtan håller henne för dåårheet.

iiij Medh thenna oorden thet aff kööt är födt thet är köt warda all wår ting fordömd och til jntit giordt, ä huru heloghe och kostelighe wij ärom.

v The sanskylloghe andelige menniskionar ära fördolde, och warda icke kende aff kötit, Hwadh haffue wij thå göra medh thet prålet som then vthwertes kyrkian än nw håller?

vj Jngen faar vp j himmelen vtan then ther nedherkommen är aff himmelen, ther fore kommer tu icke tijtt medh tin eeghen krafft, vtan allena j honom och jgenom honom som tijt vpfaar, thet är genom Christum Jesum wår frelsare.

Utlegningen på Euangelio medh jtt koort forspråk om then helga treefållugheet.

I Dagh begår man högtijdh aff the helga treefålogheet, Ther fore moste wij någhot litit tala ther om at wij icke fåfängt hålla then högtijdh, än doch man thetta oordet Trefollugheet jngenstadz finner j scrifftenne, vtan menniskior haffua thet vptaghit, ther fore lydher thet och så motteligha, man skulle lempelighare seya Gudh än treefolligheet, doch betydher thetta ordhit at gudh är trefollig j persononar, thet är nw himmelsk ting, och werlden kan icke forståhdh, Ther fore moste thenne och alle andre articlar j troona icke grunda på menniskligh fornufft eller liknelse, vtan på ordhen j the helga scrifft, ty gudh weet wel huru thet är, och huru han tala skal om sich sielff.

The högha scholar haffua funnet vppå monga distinctiones åtskilnadher, drömmer och dichter medh hwilka the wilia forclara the helga treefolligheet, och ära ther offuer wordne dårar ther fore wilie wij aleenest tagha oss fore noghon fåå ordh som j scrifftenne finnas, vthaff huilkom wij begripa och besluta wiliom alla tree personeners guddom, och först sonens Christi vthur thet nya testamentit, ther mong ordh vthi ära som ther på lydha, såsom jn Joanne, J begynnelsen war ordhet och ordhet war när gudhi, thet samma war j begynnelsen när gudhi, genom thet äro all ting giordh, och ty forutan är intit giordt thet giordt är, Epter han nw icke giordh är, vtan är sielffuer skaparen, så moste han wisseligha wara gudh, Sammalunda och noghot epter ther Joannes sägher, och ordhit är wordhet kött.

Joh. j

Jtem vthur gambla testamentit, sägher Dawid j Psalmen Herren sadhe til min herra sett tich på mina högra sidho, thet är sett tich på en konungligh stool, och war en herre och konung, offuer all creatwr, och all ting skola wara tich vnderdånogh, til thes iach legger tina fiendar tich til en fotapal.

Psal. cx

Jtem vthi en annan psalm, Hwadh är menniskian ath tw tenker på henne och menniskiones son ath tw seer på honom? tw låter honom noghot litit haffua en brist aff gudhi, men medh hedher och ära haffuer tw krönt honom, tw warder honom görande til en herra vthoffuer thin handawerk, al ting haffuer tw lagdt vnder hans fötter, fåår och fää alt samman, och wildiwren ther til medh foglanar vnder himmellen och fiskanar j haffuet och huadh som wandrar påå the wäghar som j haffwet ära, thet är, Tw hafuer giordt honom til en herra ofuer alla werldena Thenna oorden aff psalmenom tydher Paulus mesterligha nogh vth, til the Epheser och Colosser, Haffuer nw gudh satt honom på sin höghra sidho och giordt honom til en herra öffwer all ting j himmelen och påå jordene, så motte han jw wara gudh, ty thet wil icke wel falla sich, ath han skulle settia honom påå sin höghra sidho och låta honom haffua såå mykin macht som han sielffuer, om han icke wåre gudh,

Psal. viij

Ephe. j
Colo. j

ty gudh wil icke giffua sina äro androm, såsom han segher j prophetanar, Så haffwe wij nw twå personer, som är fadhren och sonen then han så mykit giffuit haffwer som han sielff vnder sich haffuer, Ty ath sitia på höghra sidhone widh gudh är icke annat vtan wara honom jemlijk, och haffua all gudz creatwr j sin hand, ther fore moste then wara gudh som han sådant giffuit haffuer. Esa. xlviij Hosee xiij

Och haffuer gudh budhit oss ath wij icke skola tilbidhia någhra andra eller främande gudhar, Nw haffue wij jn Joanne at gudh wil haffua thet man skal ära sonen medh then äran ther han medh ärat warder, Ty såå lydha oorden jn Joanne ther Christus segher til judhanar, Sannerligha sannerligha segher iach jdher, sonen kan intit göra aff sich sielff, vtan thet han seer fadhren göra, for ty thet han gör thet gör och sonen, fadhren elskar sonen och wijsar honom thet han gör, och warder än wijsandes honom större werck än thenna äro, ath j skolen vndra ther vppåå, Såsom fadhren vpwecker the dödha och gör them leffuandes, så gör och sonen leffuandes hwem han wil, Ey dömer eller fadhren någhon, vtan haffuer all doom giffuit sonenom, vppåå thet alle skola hedhra sonen såsom the hedhra fadhren, Hwilken som icke hedhrar sonen han hedhrar icke fadhren som honom vthsendt haffuer, Thetta är jw noogh claar oord om Christi gudhdom.

Epter nw gudh biudher at man skal icke haffua meer än en gudh, och icke giffua noghot creatwr then ären som gudhi tilhörer, och han giffuer henne Christo, så moste han jw wara gudh, Såsom S. Påwal sägher, Gudh haffuer til förenne vthloffuat Euangelium genom sina propheter j then helga scrifft om hans son then honom födder är vthaff Dawidz sädh epter kötit och kraffteligha bewisat gudz son epter andan som helghar, sedhan han opstonden war aff dödha, nemligh Jesus Christus wor herre.

Så haffuer nw Christus hafft begynnelse på kötzens wägna, men epter andan haffuer han warit j ewighetenne, ändoch thet til forenne icke clarligha kendt war, doch skulle thet medh tijdhen forclarat och oppenbarat warda at han war gudz son, Och thet är

then helge andes embete, såsom Christus sielff sägher jn Joanne,
Joh. xvij. När sanningenes ande kommer han skal forclara mich, och påå en annan stadh scriffuar Joannes, ath Christus ophooff sin öghon til himmellen och sadhe, fadher stunden är kommen at tw skalt forclara thin son, på thet at thin son skal och forclara tich, såsom tw haffuer giffuit honom macht offuer alt köt at han allom them som tw haffuer honom giffuit skal han giffwa ewinnerlighit lijff, Och thetta är ewinnerlighit lijff, ath the kenna tich aleena sannan gudh, och then tw vthsende Jesum Christum, Jach haffwer forclarat tich vppå jordhene, jach haffuer fulbòordat thet wärck som tw mich giffuit haffuer ath iach göra skulle, Och nw fadher forclara tw mich när tich sielffwom, medh then clarheet som iach hadhe när tich förra än thenna werlden war.

Ps. ij Här til lydha och the oord j then andra psalmen, Beedz aff mich så wil iach geffua tich Hedninganar j arff, och werldenes ända til en eghendoom, Ther är han wisseliga satter til en konung öffuer all ting, ther fore at han gudz son är epter ingom första eller konung är hela werlden vndergiffuin, Sammalunda och j enom androm psalm kallar Dauid honom oppenbarliga en gudh och
Psal. vlv segher, Gudh tin stool bliffuer j ewigh tijdh, tin spira til titt rike är en rätt spira, Tu haffuer elskat rettferdughetena och hatat ogudhachtugheten, ther fore haffuer gudh tin gudh smort tich medh glädhenes olio vthoffuer alla andra.

Nw gör gudh ingen til konung then icke gudh är, ty han slepper icke tygilen vthur sina hender, han wil aleena wara en herre offuer himmel och jordh, offuer dödhen, heluetit, dieffwulen, och all creatwr, Epter han nw haffuer giordt honom til en herra vthoffuer alt thet som skapat är, moste han jw wara gudh, Ther fore kan man ingen wissaren grund haffua til Christi guddom, vtan at man beslutar hiertat vthi the ordh som j scrifftenne ståå, ty scriften begynnar tochteligha vppå och förer oss jn på Christum först, såsom på ena menniskio, och ther nest såsom en herra vthoffuer all creatwr, och sedhan såsom jn på en gudh, och så komme wij

thå lempeligha til ath wij läre kenna gudh, The hedhniska mestare och werldwijse, haffua welet begynna offuan epter och äre wordne dårar ther medh, men wij moste begynna nedhan epter, och gåå så vp ått, vppå thet Salomonis ordh icke skola fulboordas om oss, Pro. xxv Then formykin honogh äter thet är icke gott, och then ther swåår ting eptersöker thet warder honom swåårt,

Så är nw troon om the twå personanar fadheren och sonen noogh grundat och stadhfest medh the ordh som j scrifftenne stå, Om then tridhie personona som är then helge ande ståår jn Mattheo, Thå Christus vthsende sina läriungar och sadhe, Gåår vth och lärer Matt. xxviij alt folkit och döper them j nampn fadhers sons och then helge andes, ther giffuer han och them then helga anda guddom, for ty iach törff på ingen troo vtan aleena på gudh som mechtigh är offuer dödhen, helwetit, dieffwulen och offuer all creatwr, at han må biwdha them af the jntit skola skadha mich, och then mich hielper til ath gåå all ting jgenom, så ath iach haffwer en then iach må frij mura på, Så beslutar nw herren här ath man och skal troo på then helga anda, for then skul moste han och wara gudh, Vthi S. Joannis Euangelio talar Christus mykit til sina läriungar om then helga anda, och om hans tröst och werck.

Jtem j första boken Mosi ståår så, Och anden sweffde offwer Gene. j watnet, men the ordhen ära icke så claar som the förra, ty judhanar göra oss them twiffuelachtigha och owiss, ty the seya ath thet ordhit på hebraisk merker så mykit som wädher.

Jtem vthi en psalm sägher Dauid, Himmelen är giordh genom Ps. xxxiij gudz oordh, och all theras krafft genom hans andas mund, Ther fore är thet åter nw clart ath then helge ande är gudh, epter himmelen och alt thet ther vthi är, är skapat genom honom, sammalunda segher och Dawid vthi en annan psalm, Huart skal iach gå for tinom anda? thetta hörer jw intit creatwr til ath wara allestedz och j huart rwm, och opfylla hela werldena, vtan skaparenom gudhi aleena.

Ther fore holle wij oss här jn widh scrifftena och the ordh som

the helga trefolligheet betydha och seyom, Jach weet wel ath gudh fadher och son och then helge ande äre, men huru the ära jtt ting thet weet iach icke, och skal icke heller wetat.

Thetta är nw nogh sagdt om then första delen, nw wilie wij åter jgen komma på euangelium, och seya ther och noghot litit vthaff epter som tijdhen kan tilreckia.

Vthi thetta euangelio haffue wij clarligha huadh wår fornufft och wår frij wilie formå, thet see wij här vthi Nicodemo huilken en war aff the betzsta, nemligh en förste och öffuerste for the phariseer, the som woro the betzsta j bland folkit, thet är, ath när the woro på thet högsta, woro the aldelis blinda och dödhe for gudhi, ää huru helighe cloke, godhe och weldige the holne wåro for menniskior, ty jw lenger Nicodemus taladhe här medh Christo, jw mindre han honom forstodh, och wore doch jordisk ting som ther om talades, thet är, sådana som han skulle medh vmgåå, och huru han skulle dödhat warda, Så blind är wor fornufft at hon icke see eller weta kan gudz werck, och the ting hon intit medh haffuer bestella, thet är (menar iach) ath giffua natwrene och mennisklig fornufft jtt slagh, then doch the philosophi så mykit affhollit haffua, och sacht, Fornufften strettar altijdh epter thet betzsta

Ther fore haffuer gudh låtit oss här jtt exempel, ath wij see skolom at naturenes aldrabetzsta är intit, och at när hon är på sitt skönesta och aldra claresta, thå är hon blind, ja och ther til medh är full medh haat och nijtt, Ther före haffuer han här bewisat medh exempel, ordhom och gerningom, ath menniskligh fornufft är intit vtan blind och dödh for gudhi, Ther fore kan hon intit åstunda epter the ting som gudh tillydha eller them begiära.

Nw mädhan thenne Nicodemus icke kan begripa gudz ordh och werck, then doch en godh froom man war, huru skulle thå Annas och Caiphas begripat? Han kommer här til herran om natten, thet skedde for fruchtan skul, at han icke skulle warda kallat en kettare aff andra, är wel aff merkiande at han än nw war en gammal Adam epter han gick om nattena och ath han än nw

icke hadhe thet sanskyllogha liwset, Ty om han hadhe warit en ny menniskia, så hadhe han wel kommit om liwsa daghen, och hadhe fruchtat for ingen, ther fore swaradhe och herren honom så hårdeliga, och stötte all hans framsetningar til ryggia, Seem nw til huadh then godhe Nicodemus sadhe.

Mestar wij wete at tu äst kommen aff gudhi för en lärare ty jngen kan göra the tekn som tu gör vtan gudh är medh honom.

Thenna ordhen meente han seya aff en godh mening, men thet war än nw icke annat än skrymterij, ther fore wille Christus fögho achta hans smekiande ordh, vtan wille affclädha honom, och göra honom til en ny menniskio, så at han all ting skulle göra vthaff hiertat, och vthaff troona, och sägher.

Sannerligha sannerligha segher iach tich, vtan en bliffuer född påå nytt, kan han icke see gudz rike.

Såsom han wille seya, Ney käre Nicodeme, jach låter mich icke nöya ått tin sköna ordh, tw moste aflegia then gambla hudhena och warda ny, tw troor icke såsom tw sägher, tw fruchtar än nw, ty naturen hörer wel gudz ordh och euangelium, och haffuer jtt behag ther vthinnan, men thet gåår icke jn j hiertat, ther fore moste man dödha fornufftena och giffua sich vthi en andelig ny födhelse, thet wil Christus ther han segher, Man moste warda född på nytt, thet kan nw fornuften icke begripa, ther fore segher Nicodemus ther til, huru kan en menniskia födhas när hon är gammul, icke kan hon på nytt gå j modherlijfuet och födhas.

Sy så stöter sich fornufften påå then helga anda, och dragher thenna andeliga födhilsen in til then kötzligha födhilsen, ther fore går Christus fram bätter och forclarar honom thenna födhilsen, på thet at han må dragha honom vthur thet sinnet, och segher.

Sannerligha sannerligha segher iach tich, vtan en warder födder aff watne och them helga anda, han kan icke ingåå vthi gudz rike.

Såsom herren wille seya, Tu wilt dragha thenna födhilsen ther iach aff segher jn̄ på then kötzliga födhilsen, jach weet wel ath en kötzligh födhilse är, men iach talar om en födhilse som är aff watne och aff them helga anda, och segher ytterligare.

Thet som är födt aff kööt thet är kööt, och thet som är födt aff andanom thet är ande.

Thetta är sådana ordh the doch jngen förnufft förstå eller begripa kan, hon hörer här talas om anda och watn, och begrundar huru thet skal gåå til, Så seer hon doch ther inga wäghar til någhon födhilse, och warder ther öffuer alzstinges förbistrat, och segher, Huru kan thet skee at en̄ menniskia skal födt warda aff watn och aff them helga anda, ja ther wille wel warda en watubula vthaff? Så kommer thå Christus och slår förnufften platt nedher, och segher, Est tu en mestare j Jsrael och weest icke thetta, tu skulle lära annat folk thenna andeliga födhilsen̄, ath the kunne warda frome och rättferdughe, men tu weest̄ henne icke sielffuer, Såå lägger han honom hans fornufft och heela laghen nedher, och segher, Weest icke tu huru thet tilgår, jach weet thet wel, och andre prophetar medh som mich sådant betygha, försaka tina förnufft, och lyck tin öghon til, och blijff platt widh min oord och troo them, Theer fore segher han.

Förundra icke at iach sadhe tich j mosten födhas på nytt, wädhrit blååss huart thet will, och tw hörer thess röst, och tu weest ey huadhan thet kommer, eller huart thet faar, såå är thet medh huar och en som aff andanom födder warder.

Som han wille seya, Tu menar medh tina förnufft begripa kunna andelig ting, och tu kan doch jcke begripa the ting som skee naturligha när tich såsom nw thetta är om wädhrit, for ty thet haffuer än nw ingen Philosophus eller werldwijss kunnet vthspana eller bescriffua, huar wädhrit begynnas eller huar thet lychtar, wij wete icke huadhan thet kommer, eller huru widt thet recker om oss, eller hur långt thet går framååt, kunne wij nw icke begrun-

da genom wåra förnufft thet dagliga skeer j naturen när oss, mykit mindre kunne wij jgenom begrunda the gudz werk som gudh werckar j oss.

Huru en menniskia warder född vppå nytt thet är snart sagt, men när thet skal komma til röna, såsom thet här kom medh Nicodemo, så är thet mödha och arbete, Thet är snart sagt, man moste förblinda förnufftena, och lyckia öghonen til, och bliffua widh blotta oordit, sedhan döö och doch likawel leffua, men thetta hålla när thet gella skal, thet är mödha och arbete.

Tagh jtt exempel aff then nyia födhelsen, Abraham hadhe en son then skulle erffua heela werldena, och hans sädh skulle föröka sich såsom stiernonar på himmelen, epter som gudh honom til förenne vthloffuat hadhe, Nw kom gudh och bödh ath han skulle dräpa honom, Om Abraham hadhe giordt epter fornufftena hadhe han wel så sagt, Jy gudh haffuer mich thenna åfffödhona loffuat j hwilko min slächt skulle förökas, nw kommer han och biudher ath iach skal dräpen sådant är icke gudhi lijckt vtan dieffwulen, Nw Abraham giorde thetta icke, vtan dödhade sin eghen fornufft och gaff gudhi ärona och tenkte, Gudh är så mechtogh at han wel kan vpweckia mich min son igen aff dödha, och genom honom föröka mitt slechte, eller kan wel giffua mich en annan, eller elles bestella thet j noghor annor motto then iach icke besinna kan, och så gaff han thet gudhi j hender, och gick til och skulle dräpa och offra sonen, Sy ther kryper Adam vthur sin gambla hwdh och trädher jn til gudh, troor honom, och warder platt en annor menniskia, ther kommer thå ängelen, och sägher, Abraham Abraham kom icke tina hand widh drengen, och gör honom jntit, ty nw weet iach ath tw fruchtar gudh och haffuer icke forhållet mich thin eenda son, Thetta hadhe Abraham icke kunnet tenckia, ath gudh skulle så laghat, han hadhe alredho j hiertat dräpit sonen.

Thenna nyia födhelsen är begynt j döpelsen, watnet är döpelsen, anden är nådhen som oss jngutin warder j döpelsen, Thenna födhelsen seer man wel när man döö skal, och när fatigdom eller

annor wedhermödha påkommer, Ty then ther icke är föd på nytt, han tagher thet icke wel widh sich, vtan seer sich vpp hijt och tijtt och släpper sina fornufft, at han motte fatigdomen och annor wedhermödho quitt warda, men then som på nyt födder är, han tenker, Jy iach ståår j gudz hender, han haffuer til förenne beuarat och födt mich, han beuarar och födher mich wel än nw, och hielper mich vthur alla wedhermödho.

Sammalunda när wij döö skolom, så moste wij färdhas och wete icke hwart wij skole tagha härberge, för ty ther kött och blodh är, ther är än nw then gambla hwdhen, then weet icke huart hon skal, nidher eller vp, på wenstra eller högra handena, och weet icke hwart siälen bliffua skal, och skal doch likawel vthfara, Thå kommer en ångest och nödh vppå, så at thet wel må wara thet retta heluitit, ty heluetis pina är rädduge, forskräckelse, gruffuelse och fortwiffuelse.

Men när iach troor gudhi, och är på nyt födder, så lycker iach öghonen til, och seer mich intit om, och låter siälenes wäsende blijffua och tenker, Jy gudh min siel ståår j tina hender, tw haffuer forwarat henne mädhan iach leffde, tw må nw och låta henne hwart tw wilt, aleena weet iach thet wel, ath hon ståår j tina hender, tw hielper henne wel, Och så moste man platt vthgåå vthur thet natwrligha wäsendet och vthi jtt nytt wäsende.

Ther fore sägher han här, Thet aff kött födt är, thet är kött, kött heter heela menniskian medh lijff och siel, medh fornufft och wilia, och medh alla hennes kraffter och sinne, Och haffwer huar och en menniskia jtt kötzlighit sinne, moodh, lost och wilia, then aff andanom icke född är, Och thet vthuisade gudh medh thena
Gene. vj ordhen j Moise, huilken han sadhe förra än floden kom, Min ande skal icke blijffua j menniskione epter hon är kött, for ty menniskian wil jngalunde at kötet skal forgåss eller döö, men thet wil anden, ther fore begiärar han ath kötit skal forgåss, Så moste sielenes natwrligha wesende forgåss, och warda en fiende emoot lijffuet, vnska ath thet skal döö, på thet ath sielen motte komma vthi jtt

annat wäsende, huru thet tilgåår skole wij aleena troot, och icke wetat, gudh werkar thet, han haffwer icke befalet oss ransaka ther epter.

Så wil nw Herren medh thenna liknelsen om wädhrit betekna, ath en andelighen menniskia är hwarken här eller ther, och icke bunden antingen til tijdh eller rum, hon drägher jngen kappo vppå, och gör ey heller noghon then ting som vthwertes äro, på thet hon skal warda saligh, ty hon weet ath the tiäna ther icke til, hon weet ath alla wåra gerningar som wij företaghe falla nidh, och warda om intit, och thet är thet nyia wäsendet, ath menniskian icke ståår på sina gerningar, vtan på gudz nådhe then han oss giffuer genom Christum, Skall iach ther blijffua bestondande så moste alla mina gerningar, och alt thet iach tenckt haffuer nedherfalla och warda om jntit, Ther fore är här medh sådana menniskio jngen begynnelse ey heller noghon ände.

Wij höre wel ath wädhrit blåss, men huadhan thet kommer och huart thet gåår, thet wete wij icke, Så är thet och här, en menniskia predikar och haffuer gudz oord j sin mund, men huadhan thet kommer honom, och huadh thet göra kan, och huar thet frucht gör, weet ingen, Så bygger ey heller en christen menniskia på någhra gerningar, rwm eller personor, på sådant forundrar sich thå fornufften, och fråghar huru thet moste tilgåå, ath thet går så til medh then menniskio som på nytt född är, såsom medh wädhrit, och at alt wårt görande är om intit, huad wil ther aff warda? Hwar så wåre, så moste alla prester, munkar, och nunnor medh theras helga leffuerne fördömdt warda? Ther på swarar nw Christus här Nicodemo, thå han frågadhe huru thetta skee kunde. Texten.

Est tu en mestar j Jsrahel, och weet icke thetta?

Såsom herren wille seya, Thetta skulle tw jw weta epter tw är en aff them som skal lära folkit, så höre iach wel ath tu weest sielff ther jntit aff, Sådana ting som iach nw aff sagdt haffwer, som är ath wij moste än en tijdh födhas, thet skullen j haffua lärdt folkit, men j haffuen giordt twerdt emoot, och bekymbrat idher

huadhan wädredh kommer och hwart thet gåår, och haffuen achtat på wädhrens susande, och medh annor onyttogh ting vmgåt, men huadh idher och folkena aldra mest war aff nödhenne, thet haffuen j låtit bliffua, Hör til huadh iach sägher tich.

Sannerligha sannerligha sägher iach tich, wij säyom thet wij wetom, och thet wij haffue seet thet witnom wij, och wårt witnesbyrd anamme j icke.

Såsom Christus säya wille, Skal iach wisa tich thet medh fingren huru thet tilgåår, thet kan icke skee at tu skulle troo mich epter tu sielffuer bekenner ath iach är en lärare vthsendt aff gudhi, Thet iach sadhe at menniskian möste på nytt födhas, och at wåra gerningar äro om intit, thet kan man icke så vthwijsa, at man seer thet for öghonen, vtan man moste allena tala ther om medh oorden, Troor tu thet, så förståår tu thet, Men Nicodemus förstood thet icke, ther fore segher herren ytterligare til honom, och vptecker honom än nw bätter sina mening och segher.

När iach sadhe jdher jordisk ting och j troon jcke, huru skolen j troo om jach sägher jdher himmelsk ting.

Thet är än nw alt sammans jordisk ting som iach sagdt haffwer, huru wij moste alle warda om intit, och ath menniskian är mull, och moste åter warda mull jgen, och huru wädhrit blåss, likawel förståår tu thet icke, huadh skulle tu thå göra, när iach sadhe tich mykit aff gudhi, Jach haffuer sagt tich om en ting then ringa är, och tu förståår thet icke, huru wille tu thå förståått när iach sadhe, ath wår dödheligh krop skal epter dödhen skina såå clar som solen, och huadh epter dödhen fölia skal, ther aff skulle tu jw platt intit förstå, Och så faar thå Christus til och vptender honom någhot litit medh the himmelske ting, huru ther vm är, och sägher här ytterlighare.

Jngen faar vp j himmelen, vtan then som foor nedher aff himmelen, menniskiones son som är j himmelen.

Hwad thet är forståår icke fornufften, ty thet är en himmelsk predikan, och är så mykit sagdt såsom Christus wille seya, Menniskiones son är kommen på jordena, och doch bliffuit j himmelen, och åter jgen vpfarin til himmelen, thet är, han är en herre worden offuer himmel och iordh och alt thet ther jnne är, så weet nw ath iach är then samme som här nedher kommen är, och så diupt här nedherstighen at han kom jn til helueti, och är doch bliffuen j himmelen, Ty thå Christus war j dödhenom thå leffde han, thå han war en matk och war achtat for then aldra ringesta och slemmesta, thå war han for gudhi hollen then aldra härligaste och aldra högste, Och är åter jgen farin vpp til himmelen, thå han vpstodh jgen aff dödha, och togh åter jgen til sich all macht och wold, och är en herre worden offuer all creatwr, såsom han här på iordena all creatwr vndergiffuin war Och sådant haffwer jngen giordt epter honom.

Wij äre och wel j dödhenom, men wij äre icke och til lika ther oppe j himmelen såsom Christus war, synden och dödhen äro wellogh j oss, men offuer Christum wordo the icke weldoge, ja han hadhe liffuet j sina hender och j sina macht, såsom han sadhe jn Joanne, Ther fore elskar mich fadheren at iach låter mitt lijff, Joh. x och warder thet åter jgen taghandes, jngen tagher thet åff mich, men iach låter thet aff mich sielff, Jach haffuer macht til ath låta thet, jach haffuer och macht til at tagha thet åter jgen.

Jngen kommer til sådana welle ath all ting ära honom vnderlagd, vtan Christus, huilken ändoch han for werldenne war j dödhenom, leffde han doch likauel for gudhi sinom fadher, ändoch han for werldene war j stoor småheet och forachtilse, så war han doch for gudhi j stoora äro, men til sådant haffuer jngen kommit honom vtan wij, Ty wij äre alle falne genom wår första fadhers Adams fall, thet fallet moste han jgen vprätta, genom sådana hans forsmädhilse och dödh, på thet wij skulle åter komma til äro och lijff jgen.

Och stötter Christus Nicodemum här än en tijdh til baka, såsom til forenna ther han sägher, Thet aff kött födt är thet är

kött Såsom han wille seya, Kött och blodh kan icke komma jn j himmelrikit, vtan then kommer aleena til himmelriket som aff himmellen nidherkommen är, så ath j hans hender ståår regementit offuer all ting, thet som leffuer kan han dödha, och thet som dödt är kan han göra leffuande, och thet som rijkt är kan han göra fatigt, Så är nw här beslutat at thet som aff kött är födt, thet hörer icke himmelrikit til.

Men thet vpfarandet til himmellen och nidher kommandet är skeedt oss til godho, ath wij som kötzlighe äre motte och vpkomma til himmelriket, doch så ath thetta dödheligha lekamenet moste til forenne dödhat warda, jn summa, Medh wora gerninga kunne wij jntit affstadh komma, vtan thetta vpfarandet warder oss skenkt och giffuit, och blijffuer wort, Sägher herren yterlighare.

Och såsom Moses ophögde oormen j öknene, så moste och menniskiones son warda ophögder, vppå thet at huar och en som troor vppå honom skal icke forgåss, vtan få ewinnerligit lijff.

Huadh wil Christus medh thenna ordhen? jntit annat vtan ath alle the som skola komma til himmelriket och kunna eptefölia honom, the moste warda ny creatwr, ty for then skul är han farin til himmelen, ath wij skole komma epter honom, Thenna historian som herren här om talar, ståår scriffuen j fierde boken Mosi, Thå jwdhanar knorrade emoot gudh och Mosen vthi öknene, sende gudh j bland folkit oormar såsom sputadhe eeld, the stungo folkit så at ther bleeff mykit folk dödt, så gingo the til Mosen och sadhe, Wij haffue syndat ath wij haffue talat emoot herran och tich, bidh herran ath han wender oormana jfrå oss, Thå sadhe herren til Mosen, Gör tich en kopar oorm och vphög honom for itt tekn, then som stungen warder och seer på honom, han skal warda helbregda, Thå giorde Moses en kopar oorm, och vphögde honom for itt tekn, och när noghor wort stungen aff oormanar, sågh han på then kopar oormen och bleeff widh lijff.

Nu. xxi.

Thenna historian dragher Christus här fram, och tydher henne vppå sich, såsom han seya skulle, Likerwiss som jwdhanar j öknenne när the wordo stungne aff the glödhande oormar, wordo the hulpne ther medh ath the sågho på then koper oormen som Moses vpreest hadhe for jtt tekn, så gåår thet och här till medh mich, Alle the som see på mich the skole icke forgåss, thet är alle the som haffua jtt oondt samwet aff syndene, och haffua ångest for dödhenom, the skole troo ath iach är nedherkommen aff himmelen, och doch ther vppe bliffuen, och är åter tijt vpfarin jgen, them skal intit warda skadhandes aff syndenne eller dödhenom, ja the skola icke kunna forgåss j ewigh tijdh, Ty then som wil komma til himmelriket och warda salugh, han moste thet göra genom thenna koper oormen som är Christus, elles bliffuer han här wel nidhre, Ther fore fordömer thetta euangelium wår friya wilia, och alt thet menniskiors kraffter formåga, och wijsar aleena jn på thenna oormen Christum.

Til en andelig vthtydhelse, är thenna oormen som Moses vpreeste icke annat än synden, dödhen och jtt ondt samwet, jach seer ath iach faar til dödhen och är nw vthi honom, och kan icke komma ther vthur, iach moste så lenge blijffua ther vthi, ath man vpreser mich en dödhan oorm then icke leffuer, och jngom gör skadha, vtan heller gott, främiar och til godho gör såsom Mosi ormer war, thet är nw Christus, på honom seer iach ther han henger på corset, icke wördeliga och medh stoora äro vphögdan, ty om han hadhe så vphögher warit j stora härligheet, motte menniskligh fornufft tenkia at han hadhe thet tient medh noghra hans merkeligha gerningar, at han så ärliga wore vphögder, Men iach seer på honom hengiande j skembliga motto, såsom en mordare och ogerninges man, så at och fornufften seya moste at han for gudhi formalediet war, ther hölle och jwdhanar thet fore, ther fore kunde the och icke annars hålla honom vtan for en aldra fordömelighesta menniskio, bådhe for gudh och for werldene, ty the hadhe thenna ordhen for sich j Mosi lagh, Formalediet är huar och en som henger på trääth.

Moses moste och vpresa en kopar orm, then så skapat war som the glödhande ormar, then doch ingen stack eller skadha giorde, vtan heller halp folkit, Så haffuer och Christus sådana skapilse och anseende såsom andra syndare, men mich är han worden til helso och saligheet, ty hans dödh är mitt lijff, han trädher vthi mina synder och tagher frå mich gudz fadhers wredhe, vthi mich är en leffuande glödhande orm, ty iach är en syndare, men vthi
j Pe. ij honom är then dödhe ormen, thet är, han wart hållen for en syndare, än doch han ingen synd hadhe.

När nw menniskian troor at Christi dödh haffuer bortagit syndena, så warder hon en ny menniskia, Ty en kötzligh och naturligh menniskia kan icke troo at gudh wil forlåta oss och skenckia oss wåra synder forgiffuens, ja förnufften tencker så, haffuer tu syndat så moste tu och göra fyllest ther fore, och fatta thå til, och vptenckier then ena gerningena epter then andra, och menar wilia bortskrapa syndena genom hennas gerningar, Men Christi Euangelium är så, äst tu fallen j synd så moste tu haffua en annan som gör fyllest for tich, och thet är Jesus Christus, När nw en menniskia thet troor, såå warder hon itt medh Christo, och haffuer alt thet Christus haffwer, Och så är thetta Summan aff thetta Euangelio, All wår tingest är platt intit, och är alt sammans fortapat thet menniskionas kraffters formåga, troon moste görat alt sammans.

På första söndaghen epter the helga trefolligheet

Euangelium Luce xiiij.

SAgde Jesus til the phariseer, En man hadhe tilredt en stoor natwardh, och bödh monga, och vthsende sin tiänare then stund natwarden skulle ståå, ath han skulle seya them som bodhna woro, kommer, for ty all ting äro nw redho, Och the begynte alle sammans vrsaka sich, Then förste sadhe honom, Jach

haffuer köpt jtt jordagoodz, och iach moste gåå vth och besee thet, iach bedher tich gör min vrsekt, Och then andre sadhe, Jach haffuer köpt fäm paar drettes oxar, och iach moste gåå bort och försökia them, iach bedher tich gör mijn vrsekt, Och en annan sadhe, Jach haffuer taghit mich hustru, och ther fore kan iach icke komma, Och tiänaren kom jgen, och sadhe sin herra alt thetta jgen.

Thå wort husbonden wreedh och sadhe til sin tiänare, Gack snarligha vth på gatunar och gränderna j stadhen, och the fatigha och skröpligha halta och blinda haff här jn, Och tiänaren sadhe, Jach haffuer giordt som tw bödh, och här är än nw rwm, Thå sadhe husbonden til tiänaren, Gack vth på wäghana och gårdana, och ‘nödhga them til ath komma här jn, på thet ath mitt hwss motte warda opfylt, for ty iach sägher jdher ath jngen aff the men som bodhne wåre skal smaka min natwardh.

Summa.

j Många warda kalladhe til then Euangeliska nådhena genom gudz oordz predikan, men ath ther komma icke många, thet wåller ath the fruchta at them och theras äghodelar mott någhot jfrå gåå.

ij Köpa en åker eller itt paar drätte oxar, eller tagha sich hustrw, är ingen synd, men for the ärende skul icke wilia komma til natwarden thet är synd.

iij Om thenna männena här j Euangelio segher man icke at the någhrom någhot affhände, eller riffuo til sich annars manz godz, vtan the köpte godz for theras peningar, Och segher man icke at the hoorkarla wåro eller bruto theras äkteskap, vtan togho sich äkta hustrwr, Vthi itt vthwertes skijn woro the ärlige män och ostraffelighe, men the wåre vtan gudz fruchtan och vtan troona.

iiij Judhanar the man achtat for them som gudz budh höllo, the wordo först kalladh til thenna natwarden, sedhan kommo the Publicaner löskonor och andre syndare som j judhiska landet woro, på sistone kommo och hedninganar the ther aldra arghasta och fördömelighasta syndare wore, och the ther icke bodde j judhiska landet.

Utlegningen

UThi thetta Euangelio såsom och j heela scrifftenne skal man tagha til wara, ath wij fattom thet rätta enfållogha och slätta förstondit, och grunda ther vppå wårt hierta och samweet, ty then som medh dieffwulen stridha skal han moste icke hweka hijt och tijt, vtan wara wiss på sakena, och warda färdogh medh clara och wissa scrifftene, annars kastar dieffwulen honom om kull, när han finner honom på itt owist förstond, och kan driffuas hijt och tijt som itt tort löff pååa trädh, ther fore moste wij här j Euangelio fatta itt wist förstånd ther wij kunne bestå medh.

Och är thetta icke forstondandes om sacramentit j brödh och wijn såsom then historian på helga lekamen dagh haffuer thetta draghit medh håret ther til, medh mong annor ordh j scrifftene, the som icke medh minsta bokstaffuen eller och ganzska fögho lydha ther vppå, vtan thetta är meningen och summan j thetta euangelio, ath euangelium är predikat och forkunnat j hela werldene, men fåå ära the som anamet, och warder thet här kallat en natwardh ther fore, ath euangelium skal wara then ytersta läran som werldena skal besluta, ther fore är thenna natwarden här icke annat än jtt kösteligit gestabodh, thet gudh hafwer tilredt genom Euangelium, huilkit oss en kösteligh skat och dyra håffuor forelegger.

Och haffuer vthsendt sin tiänare ath biwdha til thenna kösteligha natwarden, thet är, Apostlanar woro vthsende j hela werldena, alle medh enahanda predikan, til ath biudha til thenna natwarden, medh enahanda bodhskap, Såsom när S. Pedher kom på

en stadh och predikade, ther S. Påwal til förenne predikat hadhe, så war thet alt enahanda predikan, ty then ene predikade såsom then andre, så ath the som påhörde moste seya, see han predikar thet samma som wij til forenne aff then andra hördt haffue, the komma aldeles offuer jtt, och är en ting, Til ath betekna sådana ewigheet, sägher Euangelisten, han vthsende sin tiänare, och icke sina tiänarer, Endoch the wel flere wore än en, Och thetta war bodhskapet til them som bodhne wore, Texten.

Kommer for ty all ting ä re nw redho.

Ty Christus war dödher, och hadhe j sinom dödh dräpit syndena och dödhen, war vpstonden aff dödha, then helge ande war giffuen, korteligha thet war alt sammans tilredt som til thenna natwarden tilhörde, Alt sammans war tilredt, så ath thet intit kostadhe oss, ty gudh fadher haffuer thet alt sammans låtit kostat sich genom Christum, vppa thet at wij vtan alla wåra fortiäniste och til görande, måga niwta hans bekostning och warda aff hans håffuer fete och rike.

Thå sende han sin tiänare vth, först j judeskapet, ath biwdha them til thenna natwarden, hwilke löfftet hadhe aff gudhi, for ty laghen och alla prophetanar ära for then skul komne ath the skulle tilredha folkit gudhi, såsom och ängelen Gabriel sadhe om Luce Joannem til hans fadher Zacariam, Han skal alloredho j modherliffuet vpfylt warda medh them helga anda, och han warder omwändandes mång Jsraels barn til herran theras gudh, och han warder honom föregångandes medh Helie anda och krafft, på thet han skal omwända fädhernes hierta til barnen, och the ohörogha til the rätferdoghas snilheet, och beredha herranom itt fulbordat folk, Hwadh sadhe nw thenna bodna gesterna? Texten

Och the begynte alle sammans vr saka sich.

Thetta är thet han segher jn Mattheo, Then ther elskar fadher och modher meer än mich, han är mich icke wärd, och then ther elskar son eller dotter meer än mich, han är mich icke wärd, och then ther icke tagher sitt korss på sich och fölier mich, han är

mich icke wärd, Seer nw til huru fåå the ära som så skickadhe ära, ath the sich icke medh sådan ting låta forhindra frå thenna natwarden, for ty then som til thenna natwarden komma wil, han moste all ting settia j wädhit for euangelij skull, hustru och barn, fadher och modher, syster och brodher, ja han moste forlåta alt thet honom skilia kan fråån euangelio, ware så gott, rätt, helogt som thet wara kan, J skolen och icke tenkia ath thenna mennena som sich här vrsakade vmginge medh noghra grooffwa synder eller oretfärdugha saker, Ney, the haffua hafft en rätt godh saak, ty thet är jw icke orett giort ath man köpslagar och hanterar, närer sich medh redheligheet, eller tagher sich hwstru och giffua sich j ächteskap, men ther fore kunde the icke komma til thenna natwardhen, at the hengde medh hiertat ther jn til, och wille the ting icke forlåta.

Nw moste thet likawel forlåtit warda när euangelium såå kräffuer, Så sägher tw thå, jach wille gerna fölia euangelium epter, och så göra, men skal iach forlata mitt goodz, mit hwss och heemman, min hustru och barn, thet är swårt, hafuer doch gudh budhit mich ath iach skal arbeta for min hustru och barn, Seer til, ther fore är thetta och summa summarum ath euangelium är corsens ordh, och jtt forarghelses ordh, ath man gerna forarghar sich ther vppå, ja gudh haffuer tich wel sådant budhit han haffuer och budhit tich ther jemte, ath tw skalt settia och elska honom offuer all creatwr, såsom thet första och största bodhet lydher, Tw skalt älska gudh tin herra aff allo hierta, aff allo siäl och aff allom hogh, Ther fore moste tw låta fara all ting förra än tw låter tich skilias frå hans kärlegh eller frå hans ordh.

Deut. vj
Matt. xij

Endoch han mister intit som for Euangelij skul någhot låter fara, mister tu ther fore titt timeligha lijff, han giffuer tich wel itt annat och bättre, ja itt ewigt lijff, såsom Christus segher jn Matt. Then sitt lijff mister for mina skul han skal finna thet, förlåter tu tina hustrw och barn for mina skul, så tenck at gudh besörier them wel, han giffuer them wel en bättre fadher än tu är, och thet skeer wisseligha om tu elles kan troodh, ty tu haffwer jw

Matt. x

såå stoor och mechtugh tilseyelse och löffte for tich, han håller them wel, om wij elles forlåte oss ther vppå, Så haffuer han sagt jn Matt. Hwar och en som förlåter sitt hwss eller brödhra eller systra, Matt. xix eller fadher, eller modher, eller hustrw eller barn, eller åker, for mitt nampn, han skal fåå thet hundradefolt jgen, och ärffua ewinnerlighit lijff.

Här haffue wij hans ordh och lyffte, huadh wilie wij meer haffwa? eller huad kan man meer begära? jy hwar vthinnan felar thet thå? Allena j wår troo, Ther fore kommer ingen til thena natwarden vtan han förer medh sich een rätsinnogh troo, then gudh affhåller och elskar öffuer all creatwr, Hwad gör nw herren ther til, som lät biwdha gesterna och the vrsakade sich.

Thå wart husbonden wreedh, och sadhe til sin tiänare, Gack snarligha vth på gatunar och grändenar j stadhen, och the fatigha och skröpeligha, halta och blinda haff här jn.

Vppå gatunar och gränderna gå, är icke annat än at judhanar giorde sich owerdogha til Euangelium, och wände sich ther jfrå, och läriungana wände sich til hedningana, Ty läriungomen hadhe warit budhit aff Christo, ath the intit skulle sköta hedningana, och intit predika vthi the Samaritaners städher, vtan skulle aleena wända sich til the fåår som borttappat wåro aff Jsraels hws, och Matt. x födha them, som the och giorde, Thå Judhana stodho emoot gudz ordh och wille icke anammat, thå sadhe läriunganar til them, såsom j Apostla gerningar står, Jdher borde man först säya gudz ordh, men epter thet j driffuen thet frå jdher och hollen idher owärdogha Actuum xiij til ewinnerligit lijff, sy såå wände wij oss til hedningana, for ty herren haffuer så budhit oss, jach haffuer satt tich Hedningomen for itt liuss, ath tu skal wara salugheten jn til werldenes ända, Esa. xlix Huadh är nw thet han segher til tiänaren.

Gack vth på wäghanar och gårdanar, och nödga them til ath komma här jn på thet ath mitt hwss motte warda vpfylt.

Thetta är förståndandes om the fortwifladhe och blödhoga samweten, the höra och til thena natwarden, och warda dreffne här in, men thetta driffuandet är icke vthwertis och lekamlighen, vtan är itt jnwertes och andeligit driffuande, och skeer widh thenna motton, När laghen warda predikat och synden oppenbarat, ath menniskian lärer kenna sich sielff, thet heter thå driffwa, thå man flux giffuer samwetena thes synder fore, på thet at menniskian må fornimma at hon är intit, och alla hennas gerningar äre syndeliga och fördömeliga, och så få itt fortwiflande samwet, och itt blödogt forskräkt hierta, ath honom ingen hielp pååa färde är aff sich sielff, och kan sich på ingen ting förtrösta, vtan warder platt twiflande.

När nw thet så skeedt är, at så driffuit är, skal man thå icke forsumma at låta them komma jn, och hielpa them vthaff thenna fortwiffuelsen, Thet skeer när tu tröster them medh euangelio, och segher them huru the skola syndene quitt warda, och segher Troon vppå Christum at han haffuer frijat idher fråå syndene, så bliffue j syndene quitte, Thetta heter här Compelle intrare, och är icke förståndande om någhot vthwertes drifuande som the plägha vthtydhat ath man onda och argha menniskior driffua skal medh wåld til thenna natwarden, ty thet kan icke skee, thet är och ey heller meningen, Ther fore driff man flux vthi samwetet, och lått thet skee inwertes och andeligha, Och segher han ytterligare til tienaren och til the andra.

Jach sägher idher ath jngen aff them som bodne woro skal smaka min natward.

Thetta är beslutet och summan j thetta euangelio, at the som aldra wissast äro, och wilia smaka natwarden, the smakan intit, Sakena haffuen j hördt, korteligha, gestena som här bodne ära och icke komma, ära the som mena medh theras gerningar forwerffua natwarden, göra sich mödho, och äro full wisse ath the skole smaka natwarden, Men herren segher clart vth, Jngen aff thenna mennena

som bodne wåre skal smaka min natward, Huar fore käre herre? haffua the doch intit ondt giordt och haffwa medh ingen orättferdugheet vmgått, Thetta är saken ath the haffua forsakat troona, och icke frij bekändt henne for huar man och icke satt thenna kösteliga natwarden vthoffuer all creatwr, for ty epter han är köstelighen, så wil han och sådana folk haffwa som hålla honom ther fore, och wågha ther någhot om, See thetta är medh fåå oord förståndet aff thetta euangelio, huilkit wij men offuerloppit haffua then som wil driffuat widhare han måå thet göra.

På annan söndaghen epter the helga trefollugheet

Euangelium Luce xvj.

SAgde Jesus til sina läriungar och til jwdhanar thenna lijknelsen, Thet war en riker man som cläddher war j purpur och kosteligh lijnclädhe, och leffde alla daghar kräseligha, Och thet war och en fatigh man benemd Lazarus, then ther lågh för hans döör full medh såår begiärandes släckia sin hunger vthaff the smolor som fulle vthaff then rikamandzens bordh, och ingen gaff honom noghot, Doch kommo hundana och sleekte hans såår, Så hende thet sich ath then fatighe bleeff dödh, och wart förder aff änglana vthi Abrahams skööt, Bleeff och then rike dödh och wart begraffuen vthi helueti.

Widh han war j pinone, löffte han sin öghon vpp, och fick see Abraham longt jfrå, och Lazarum j hans skööt, Thå ropade han och sadhe, Fadher Abraham warkunna tich offuer mich, och sendt Lazarum ath han jndoppar thet ytersta aff sitt finger j watn, och swalar min tungo, for ty iach pinas swårligha j thenna

loghanom, Thå sadhe Abraham, Min son tenk vppå, ath tw hadhe tina weldagha medh tw leffde, och Lazarus teslikes onda, Nw haffwer han hugnat och tw pinas, Och vthoffuer alt thetta, är emellen oss och jdher befestat jtt stoort swalg, så ath the som wilia fara vthoffuer hädhan och til jdher, the komma thes icke wedher, ey heller fara tädhan och hijtt offuer.

Thå sadhe han, Så bedher iach thå tich fadher ath tw sender honom vthi min fadhers hwss, ty iach haffuer fäm brödher, ath han forwarar them, ath the och icke komma vthi thetta pino rwmmet, Sadhe Abraham til honom, The haffua Mosen och prophetanar, höre them, Thå sadhe han, Ney fadher Abraham, Men kommer noghor til them aff the dödha thå bätra the sich, Thå sadhe han til honom, Höra the icke Mosen och prophetarna, så troo the icke heller, om noghor aff the dödha vpstodhe.

Summa

j Här hafue wij huru thenna tu liknas eller bäras emoot huart annat, som är then skrymteligha heligheten then på thenna dagh mykit wellogt är, och aff werldene mykit affhollet är, och thet Christeligha korset eller och forfölielsen aff huilko heela werlden sich forarghar, then och forsmåd och forachtat warder aff hwar man, Then skrymteligha heligheten söker sitt eghit, glädhes aff sitt eghet besta, och kommer jngom til hielp, men thet Christeligha corset moste all ting lijdha, ligger for dörenne, jngen bewisar honom
Jō. xvj barmhertugheet, haffuer alz jngen tröst, vtan aleena thesso, at the som lijdha j werldene motegång, ångest och forfölielse, The haffua doch fridh j gudhi, En skrymtare warder hollen for en godh man, en rätt Christen warder hollen for en kettare och for en gudz hädhare, men gudh är godh och barmhertugh at han vpfyller the

hungrogha medh thet gott är, och the rika låter han blijffua ledhoga och toma, såsom Maria sägher j hennes loffsång. Luce. j

ij Vndan tagna thenne liknelsen här j euangelio haffwe wij icke j heela scrifftene thet som ther emoot faller, thå man sägher ath the dödhe epter thetta lijffuet soffua alt jn til domadagh, Så epter man icke kan eller må medh noghon liknelse eller parabola, holla emoot clara och oppenbara scrifftene (om thet elles noghon parabola är) må man wel ostraffeligha holla, at alt thet j thenna parabolan vpreknat är, finne och fornimme wij j dödzens stund, for ty then ther forachtar Mosen och prophetanar här mädhan han leffuer, han kan icke heller mykit achta them j dödzens stund, for then fortwiffuelse skul som thå på färde är, genom hwilka the alredho j heluetit begraffne äro.

Uthlegningen pååa thetta Euangelium.

Wij haffue mongestädz j Euangelio exempel om troona och kerleken, men nw warder oss j thetta Euangelio jtt exempel foregiffuet om troona och om thet ogudhactuga wäsendet, och måghom teste bäter ¦besinnat, at wij bäre them emoot hwart annat, ty wij see här en gudz dööm offuer them som troo, och teslikes offuer them som icke troo, huilken bådhe forskreckelighen och tröstelighen är, forskreckelighen for the otrogna, tröstelighen for the trogna, På thet wij måghe thetta teste bäter begripa, moste wij hålla oss thenna twå före, som är thenne rike mannen och then fatighe Lazarum, På then rika måghe wij skodha otrones art, pååa then fattigha Lazarum trones artt.

Then rike mannen moste wij icke ansee epter hans vthwertes wäsende, ty han haffuer fåraclädher på, och hans leffuerne skijn och synes ganska gott, och ligger doch vlffuen skylter ther vnder, for ty Euangelium skyllar honom intit för hoor, moord, rooff eller annat draffuel, thet werlden och fornufften straffa kan, han war jw så ärlighen j hans leffuerne såsom then phariseen, som fastadhe

två gångor j wikone, och war icke såsom annat folk, ther Lucas
Lu. xviij och aff segher, Ty om han sadana grooff stycke brukat hadhe, så hadhe Euangelium thet jngalunde förtigit, epter thet all ting så nogha vthtrycht haffuer, at thet och hans purpur clädher, och hans ätande bescriffuat haffuer, huilkit doch en vthwertes ting är, och dömer icke ther epter, ther fore haffuer han wel hafft itt skönt och helogt leffwerne vthwertes, och epter som honom och androm tychte haffuer hållet hela Mosi lagh, Men man moste see vthi hiertat, och ransaka om hans anda, Ty Euangelium haffuer skarp öghon, och seer diwpt jn j hiertans grund, och straffar the gerningar som förnufften icke straffa kan, och seer intit på fåraklädhen, vtan på rätta fruchten aff trädh, om thet gott eller ondt är, såsom herren
Matt. vj lärer jn Matt. När wij nw ansee thenna rika mannen epter troonas frucht, så skole wij finna ath trädh icke haffuer warit gott, ty otroon haffuer warit j hiertat, for ty Euangelium straffar honom, ath han dagliga kosteliga spisadhe sich, och härligha klädde sich, huilkit doch ingen fornufft för någhon stoor synd räknar, ja the wärckhelghon mena och at sådant är alt rätt, och ath the äre thet alt wärde, och haffua thet fortiänt medh theras helga leffuerne, och see icke ther vppå huru the ther vthinnan synda medh otrone.

Forty thenne rike mannen warder icke straffat ther fore at han kosteliga ååt, och härliga klädde sich, epter och många helga menniskior konungar och drotningar j fortijdhen härligh klädher draghit haffua, såsom Salomon, Hester, Dauid, Daniel och andra flere, vtan at hans hierta stoodh ther epter, sådant sökte, hengde ther jn til, och thet vthwalde, all sin frögd lust och behagh haffde ther vthinnan, så at han sådant hadhe for sin affgudh, thet gaff Christus til kenna thå han sadhe, ath han dagligha så kosteligha leffde, ther aff man märkia kan ath han sådana leffwerne medh flijt sögt haffwer, och icke haffuer warit nödd ther til for hans embete skull, eller ther vthinnan tient sin nästa, vtan ther medh botat sin lusta, elskat sich sielffuan, och tient sich sielffwom ther medh, aff huilko man kan begrunda hans hiertas heemligha synd, och

otroo, såsom aff en ondh frucht, for ty ther troon är fråghar hon intit epter härlig klädher och kostelig spisning, ja epter ingen härligheet, lust, wällogheet, eller någhot annat thet icke är gudh sielffuer, hon söker epter intit annat och widh intit annat hänger hon, vtan widh gudh allena, som thet största och högsta godha är, thet geller henne alt itt, kosteligh och ringa spijss, härlig kläder och annor, ty om sådana menniskior än haffua kosteligh klädher, stora macht, wåld och härligheet, såå achta the doch thet intit, vtan nödhas ther til, eller thet faller them til obesögt, eller the moste görat theras nästa til tieniste, Så sadhe then drotningen Hester, ath hon icke gerna droog sin crono, men hon moste doch Hester ij. görat for konungens skul, Dauid hadhe och heller warit en slätt man, men han moste doch for gudz skul och för folkens bätzsta skull, wara en konung, Så hålla sich alla the som troona haffua, at the warda twångde til wälle, ära och härligheet, och äro medh hiertana ther jfrå, och handla doch medh vthwertes wäsende theras nästa til tiäniste.

Men ther otron är, ther faller menniskian vppå sådana ting, lodher ther widh, och haffuer ingen roo til thes hon kan fådh, och när hon thet fått haffuer, så gödher hon sich och sölar sich ther vthinnan, såsom en soo j trecken, och haffuer såsom sin salugheet ther vthinnan, sköter jntit epter huru hennes hierta ståår när gudhi, huad hans sinne och wilie är ther om, vtan buken är hans gudh, och när han icke kan fådh, tycker honom at thet gåår icke rätt til, Sy sådana otrones gruffueliga onda fruchter seer thenne rike mannen jntit, vtan skyler them, och forblindar sich sielffuan medh monga phariseerska gerningar som honom synas godha wara, och forstockar sich såå, ath jngen lära, formanelse, trwgh eller lockande nw meer hielpa kan, Sy thetta är then hemligha synden som Euangelium straffar och fordömer.

Ther vthaff fölier nw then andra synden at han forgäter kärleken til sin nästa, ty ther låter han ligia then fatigha Lazarum for hans dör, och hielper honom jntit, Och om han än icke hadhe

wiliet sielff holpet honom, motte han thå befalet sina tiänare at the hadhe draghit honom noghor stadz jn och skööt honom, thet giorde, at han platt jntit forstond hadhe om gudh, hadhe ey heller noghon tijdh besinnat hans mildheet och godheet, ty then ther gudz godheet besinnar, han besinnar och sin nestes olycko, men then gudz godheet icke besinnar, han lägger icke heller mykit påå hiertat sin nästes olycko, ty såsom gudh icke behaghar honom, så kommer icke heller hans nästę honom til hiertat.

Ty troon haffuer thenna arten, at hon forseer sich alt gott til gudh, och forlåter sich aleena på honom, Vthaff thenne trona kenner menniskian gudh, ath han så godh och miller är, och vthaff then kennelsen warder hennes hierta så weegt och barmhärtugt at hon och så gerna huariom manne göra wille, såsom hon besinnar at gudh haffuer giordt henne, och thetta brister sedhan vth medh kärleken, så at hon tiänar sin nesta medh alla hierta, medh lijff och leffwerne, medh goodz och ägheder, medh siel och anda, och hafuer ospart för honom alt thet hon haffuer, Ther fore seer hon och icke enkom epter the som helbregda ära, mechtoge, starke, rike och sådana som honom jntit behöffua, vtan epter the som kranke äro swaghe, fatighe, forachtadhe, och sådana them han til nytto wara kan, och öffua sitt miwka hierta på them, och göra them såsom gudh honom giordt haffuer.

Men otroon haffuer thenna arten, at hon jntit gott forseer til gudh, vthaff huilka otroo menniskiones hierta så forblindat warder, at hon icke kan besinna och kenna huru godh och mild gudh
Psal. xiij är, vtan såsom psalmen sägher, Hon achtar gudh jntit Vthaff sådana blindheet följgher thå yterlighare at hennes hierta warder så hardt, forstockat och obarmhertught, at hon icke lost haffuer til ath tiäna noghra menniskio, ja mykit meer til at göra allom ondt, och såsom hon jntit gott forseer sich til gudh, så fornimmer hon och jngen lost vthi sich til at göra sinom neste gott, Ther vthaff fölier thå at hon jntit seer på the siwka, fatigha och forachtadhe menniskior, them han kunde wara til nytta och göra them gott,

vthan seer högt vp, på the högha, rika, mechtugha aff huilkom hon må haffua nytto bestond och wellost,

Så see wij nw vthaff then rikamandzens exempel, at omögelighit är at haffua kerleken ther jngen troon är, och omögelighit är ath troo ther jngen kerleken är, ty the wilia och moste wara til hopa, och ath en troghen menniskia älskar huar man, och tiänar huar man, Men en otroghen menniskia är jngom godh aff hiertat, och wil ath hwar man skal tiäna henne, och skyler doch sådana gruffueligha synder medh jtt fögho skijn, som är medh hans skrymtiligha gerningar, lika som then stora foglen then så flåkott är, ath när han haffuer skylt halsen eller huwudhet, så menar han at hela croppen är skylter, ja här seer tw ath jngen blindare eller ynkelighare ting är än otroon, For ty hundana som äro the aldra törnogesta diur, ära här millare medh then fatigha Lazarum, än thenna rike mannen, the skodha then fatigha mandzens armodh, och slekia hans såår, ther doch then forstockadhe och forblindadhe skrymtaren så hard är, ath han icke vnner honom the brödsmolor som fölle aff hans bordh.

Aff thenna artenne äro nw alle otrogna menniskior, otroon städher them icke annerlunda wara eller göra, vtan såsom thenne rike mannen vthmålat är medh hans leffuerne.

Thenna fatigha Lazarum moste wij icke vthuertes ansee medh hans såår, fatigdoom och bekymber, For ty thet är monga menniskior som och jemmer och nödh lijdha, och winna doch jntit ther medh, såsom konung Herodes jtt mechta lijdhande hadhe, som j Apostla gerningar scriffuit är, men hadhe icke theste bätter for gudhi, för ty fatigdom och lijdhande gör jngen täckan for gudhi, vtan then som til forenna täcker är, hans armood och lijdhande är for gudhi tekt, såsom psalmen segher, O huru dyrbar är helga menniskiors dödh j gudz åsyn. Actuum xij Ps. cxvj

Såå moste wij och see Lazarum in vthi hiertat, och vpsökia thet dyrbara stycket som haffuer giordt hans såår kostelighen, thet haffwer wisseligha warit hans troo och hans kerlek, ty vtan

Hebre. xj troona kan man icke täckias gudhi, som til the Hebreer scriffwit ståår.

Ther fore moste hans hierta så haffua warit, ath han mitt j sådana hans armood och vselheet haffuer satt sin tröst til gudh, och forlåtit sich aldeles påå honom, och haffuer ther ått fulleligha låtit sich nöya, ath han haffuer hafft en gönstoghan gudh, och så warit til fridz medh sin fatigdom och jemmer, at han gerna meer lijdhit hadhe om så gudh hadhe wilit.

Sy thetta är en rätt leffuande troo, huilken genom then kundskap som han hadhe aff gudz godheet vpwekte hans hierta, at honom ingen ting wordo förswår eller formykit til at lijdha och göra, Sådana hierta gör troon när hon känner och fornimmer gudz godheet och nådhe.

Ther vthaff fölier nw then andra dygden, som är kärleken til hans nästa, at han haffuer warit wiliogh och redhoboghen til ath tiäna hwar man, men epter han war fatigh och vssel hadhe han jntit thet han thet medh göra kunde, ther före wart hans godhe wilie taghen for gerningana, men thet som honom här fattas j then lekamligha tiänistene, then vpfyller han medh een andeligh tiänest, ty nw epter hans dödh tiänar han hela werldene medh sin ståår, hunger och armodh, hans lekamliga hunger spisar wor andeligha hunger, hans lekamligha nakenheet, betecker wor andeligha nakenheet, hans lekamligha ståår, hela wår andeligha ståår, ther medh, at han lärer oss medh sitt exempel och tröstar oss, ath gudh wil oss gott när oss illa går på werldene, om wij troom, och forwarar oss ath gudh är wreed på oss när oss welgåår j otroone, såsom gudh hadhe en ynnest til honom j hans armoodh, och en ogönst til then rika mannen j hans weldaghar.

Segh mich nw huilken konung formotte medh alla sina äghodelar på werldene göra ena sådana tiänest som thenne fatighe Lazarus medh sin ståår hunger armoodh giordt haffuer? O gudz vnderligha doom och werck, huru mesterligha slåår han til ryggia woro menniskliga fornufft, och werldzligha wijsheet? Then seer

heller på then rika manzens sköna purpur clädher, än på then fatigha Lazari såår, och håller for sin näsa för thet stanck och onda lucht som ther aff gåår, och wender sin öghon bort frå hans nakenheet, Såå läter thå gudh aff sin lönlegha doom then dårinnona wåra förnufft och werdzligha wijsheet gå fram om en sådana dyrbara skatt, och gör then fatigha menniskiona så dyrbara och kösteligha, ath alla konungar sedhan icke äro wärdughe til ath tiäna honom och twå hans såår, For ty hwilken konung (menar tw) icke nw gerna aff alla hierta gåfwe sina sundheet och purpur clädher och crono for then fatigha Lazares såår och armodh, om thet skee motte, Och huilken menniskia är som nw en träck wille giffua for then rikamanzens purpur clädhe och alla hans rikedomar och äghodelar.

Menar tu icke at om thenne rike mannen sielffuer icke så blind hadhe warit, och hadhe wetat ath en sådana skatt och dyrbar man för gudhi lågh for hans döör, hadhe han wel vthlopit och twaghit honom hans såår, och lagt honom j hans bästa seng, ja hans purpur clädher och alla hans rikedomar hadhe honom wel ospart wordit, men på then tijdhen epter gudz lönliga dom sågh han thet jntit, och kunde for then skul jntit görat, Thå tenkte gudh, tw skalt och icke warda werdogh til ath tw skalt tiäna honom, Sedhan nw gudz lönligha doom öffwergongen war, begynnar nw then cloka dårinnan menniskligh fornufft see sich om, och nw widh han j helwetit ligger, gåffue han honom gerna hwss och gård, then han til förenne icke en betta brödh giffua wille, och begiärar nw ath Lazarus medh thet ytersta aff hans finger motte köla hans tungo, then han doch til förenna icke wille komma widh medh hans hender.

Sy sådana lönligh doom och werck gör gudh än nw daghligha j werldene, och jngen seer thet, vtan huar man forachtar thet, han legger for wår öghon the fatigha och nödtorfftogha, såsom then aldra dyresta skat och håffuor, men wij lycke öghonen til for honom, och seem jntit huad gudh gör, Sedhan när gudh sin ting giordt haffuer, och wij then skatten forsummat haffuom, så komme wij

thå och wilie thå tiäna, men thet är thå forseent, så begynne wij thå göra helgedomar aff theres clädher och göra them pelagrims resor byggia them kyrkior och capel på theras graffuar, och haffua mykit ath skaffande medh sådana galenskap, begabbandes oss sielffua ath wij the leffuandes helgonen trampat haffue medh wora föter och forderffwat them, och nw ära och wörda theras clädher, thet doch jntit aff nödhene eller nyttogt är, Och wil for then skul
Matt. xxiij then domen gå vthoffuer oss som Christus afsägher in Matt, Wee jdher scrifftlärde och phariseer j skrymtare som byggen propheternes graffuer och prydhen the rätferdughas griffter, jdhra fädhra haffua dräpit them, och j seye, Hadhe wij warit j wåra fädhres tijdh wij skullom icke warit deelachtige medh them j propheterners blodh, Så betyghen j vthoffuer jdher sielffua, ath j ären theras barn som prophetana dråpo, nw wel, vpfyller och j jdher fädhers måål, J oormar j hugormars slechte huru skolen j vndfly helwetis fordömelse,

Vthaff thenna fatiga Lazares art äro alla the som rätta troona hafua, the äro alle rätta Lazari, ty the ära alle vthi ena troo, vthi jtt sinne och wilia medh Lazaro, och then ther icke är en Lazarus han warder wisseliga deelachtug vthi helwetis glödh medh then rika frässaren, Ty wij mottom alle såsom Lazarus medh en rätt troo forlåta oss vppå gudh, giffua oss honom j wold, at han gör medh oss epter sin wilia, och wara redhebogne til ath tiäna hwar man, Och om icke än alle sådana såår och armood lijdha, så moste doch samma wilien och meningen wara j oss, såsom j Lazaro war, til ath sådant anamma, om gudh wille thet såå haffwa.

Ty sådana armoodh j andanom kan wel wara mitt j bland stora rikedomar, såsom Job, Dawid, Abraham, woro til hopa bådhe fatighe och rike, Ty Dauid segher, Jach är en fremling när tich, och en gest såsom alle mina fädher, Huru gick thet til epter han war jw en konung, och hadhe stoor land och städher? Thet är sant ath han så hadhe, men han ladhe icke hiertat ther vppå, och war honom såsom jntit, Sammalunda sadhe han om sina sundheet,

ath hon war honom icke annars än som intit, emoot then sundheet for gudhi, och hadhe wel kunnet lijdha vthwertes såår och krancheet.

Sammalunda och Abraham ändoch han sådana armood och krancheet icke hadhe såsom Lazarus, hadhe han doch samma sinne och wilian såsom Lazarus thet at lijdha, om gudh hadhe honom thet tilföghat, for ty helga menniskior skola alla haffua ena handa sinne och modh jnwertes, men the kunna icke haffua ena handa gerning och lijdhande vthwertis, ther fore kenner och Abraham thenna Lazarum for sin, och tagher honom j sitt sköt, huilkit han icke giordt hadhe, om han icke hadhe warit widh samma sinnet medh honom, och hadhe itt behagh til hans fatigdom och krancheet, Thetta ware nw sagdt vthaff summan j thetta Euangelio, och om meningen som ther vthi är, ath wij måghe see huru troon allestadz gör oss salugha, och otroon fördömer oss.

Fölier nw någhon spörsmål vthaff thetta Euangelio.

NW haffuer thetta Euangelium någhor spörsmål medh sich, Thet första huadh Abrahams sköt är? epter thet kan icke wara någhot lekamligit sköt, Til ath swara här til är wetandes, ath menniskiones siel eller ande haffuer ingen roo eller stadh ther hon bliffua kan, vtan aleena gudz oord, til thess hon på ytersta domen kommer til gudz clara beskodhilse, Ther fore hålle wij ath Abrahe sköt är icke annat vtan thet gudz ordh j hwilko Christus Abrahe loffuat och tilsagt wart, som är, Genom tina sädh skal alt folk welsignat warda, Vthi thenna oorden är Christus honom tilsagder, såsom genom huilkit alle skola welsignadhe (thet är) fråå syndene, dödhenom och heluete, forlossade warda, och elles genom ingen annan, ey eller genom någhon gerning, alle the som på thenna ordhen troodt haffua, the haffua trodt på Christum, och warit rätte christne, och wordit forlossadhe genom troona på thetta ordhet frå syndene, dödhenom och heluetit. Gene. xxij

Så ära thå alla fädhrena som för Christum wore vthi Abra-

hams sköte, thet är, the haffua j dödhenom bliffuit faste j troona på thenna gudz ordh, och j samma ordhen dödt, them fattat och bewarat lika såsom vthi jtt sköte, och roo sich än nw ther vthinnan jn til domadagh, vndantaghandes them som medh Christo alredho
Matt. xxvij opstondna ära, såsom Matheus scriffuar, såsom wij och mostom giffua oss medh en fast och starck troo jn til the oordhen som Chri-
Jō̄h. ix stus sägher jn Joanne, Then ther troor han skal icke smaka dödhen, och annor flere sådana ordh, och så döö ther vppå, och j Christi sköot fattat och bewarat warda jn til domadagh, ty thet är enahanda oordh såsom til Abraham och til oss sagd äre, the lydha bådha på Christum, ath wij genom honom skole salughe warda, men ther fore kallas thet Abrahams sköot, at the ordhen wordo först sagd til honom.

Twert om kan icke här forstådz medh heluetit, thet rätta heluetit som på domadagh vppågåår, ty then rikamandzens lekamen war vtan twiffuel icke begraffuen j heluetit, vtan j jordenne, jtt rum moste doch wara ther siälen vthi war, och ther hon jngen roo vthi haffde, thet samma rummet kan icke wara lekammelighit, ther fore holle wij ath thetta heluetit är jtt ondt samwet thet vtan gudz ordh är och vtan troona, vthi huilko siälen begraffuen är och författat jn til domadagh, thå menniskian bådhe medh siäl och lekamen vthi thet lekamligha heluetit kastas skal, Ty såsom Abrahams sköot är gudz ordh, ther the trogne genom troona vthi roa sich, soffua och bewaras jn til domadagh, så moste jw twert om helwetit wara ther som gudz ordh icke är, ther the otrogne genom otrona vthi kastadhe ära jn til domadagh, Thet kan jntit annat wara, vthan jtt oondt otrooghit och ångse samwet.

Thet andra spörsmålet, Huru gåår thet talet til medh Abraham och medh them rika mannenom? Swar, Thet kan jw jntit lekamlighit taall wara, epter begges theras lekamen lågh begraffuen j jorden, såsom thet ey heller kunde wara noghon lekammeligh tunga ther then rike mannen sich aff beclaghar j hetanom, och jntit lekammelighit finger eller watn som han begiärar aff Lazaro, Ther

fore moste alt sådant skee vthi samwetet widh thenne motten, Når samwetet j dödhenom eller dödzens nödh öpnat eller oplåtit warder, så warder menniskian warse sina otroo, och seer thå först Abrahams sköte, ath them som ther vthi äre, thet är gudz ordh ther han skulle haffua troodt vppå, och haffwer doch icke giordt thet, ther aff haffuer han then aldra största pino och ångest, såsom vthi heluetit, och finner doch jngen hielp eller tröst.

Thå komma henne före sådana tanckar, at hon wel motte sådana ordh tala, såsom thenne rike mannen här taladhe medh Abraham, och försöker thå om gudz ordh och alla the som på thet trodt haffua wilia hielpa, så nogha och medh så stoor trång, at hon wel gerna toghe then aldra minsta tröst och hielp, och aff then aldra ringesta j bland them, och thet kan doch icke wedherfara henne, För ty Abraham swarar thenna rika mannenom, thet är, hans samwet tagher jtt sådant forstond aff gudz ordh ath thet icke skee kan, vtan han hadhe fått sin deel ther aff j hans lijffztijdh, och moste nw lijdha, och the andre tröstadhe warda hwilka hon forachtat hadhe.

På thet sidzsta fornimmer han thet honom sagt warder, ath jtt stoort swalgh eller jordhreffua är kommen emellen honom och the som trodt haffua, så at the kunna aldrigh komma til hopa, thet är thå twiffuelhetenes tankar, när hon thå j samwetet förnimmer, ath gudz ordh bliffuer honom nw forseent och kan honom aldrigh meer til hielp komma, så faller honom thå j sinnet ath han gerna wille ath the som leffua fingo weta huru thet tilgåår j dödzens nödh, och begiärar at noghor skulle seya them thet, Men ther warder och jntet aff, for ty han fornimmer jtt swar vthi sitt samwet at thet är nogh aff Mosen och prophetanar, them skola the troo, såsom honom hadhe bort at göra, Alt thetta warder handlat emellan jtt fördömdt samwet och gudz oord j dödzstundene, och jngen leffuandes menniskia kan thet weta huru thet tilgåår vtan then thet röner, och then som röner thet han wille gerna at andre thet wiste, men thet kan doch icke skee.

Thet tridhie spörsmålet, När sådant skeer? och om then rike mannen än nw dagliga sådant lijdher vtan återwändo til domedagh, Thetta är itt subtiligt spörsmål, och är icke lätt at swara til, for them som oförfarne äre, for ty här moste wij läggia tijdhen vthur sinnet, och weta ath vthi en annor werld är hwarken tijdh eller
ij Pe. iij stund, vtan all ting äro itt ewigt ögnableck, såsom S. Pe. segher, En dagh for herranom är såsom tusende åår, och tusende år såsom en dagh, Ther fore håller iach at j thenna rika mannenom warder teknat huru thet warder gångandes medh allom otrognom, när theras öghon warda them j dödhenom eller j dödzsens nödh ypnat och vplåten, huilkit skee kan vthi itt ögnableck, och strax vphålla jgen jn til domedagh, såsom gudhi thet täckes, for ty här kan ingen wiss regla på giffuen warda, ther fore dristar iach icke ath seya, at thenne rike mannen än nw såå lijdher, ty bådhe står j gudz welkor, och oss är noogh ath oss vpteknat är itt exempel och en begynnelse, påå then pino som them otrogna föreståår.

Fiärde spörsmålet Om man och skal bidhia for the dödha, epter här j euangelio icke vpteknat warder någhot middel emillan Abrahams sköte och heluetit, och the som j Abrahams sköte ära, behöffua thet intit, och them som j heluetit ära hielper thet intit? Swar, Wij haffue intit bodh aff gudhi at wij skole bidhia for the dödha, ther fore syndar ingen ther medh at han icke bidher för them, ty thet gudh icke budhit eller forbudhit haffuer, ther kan ingen göra sich synd vppå om man thet gör eller låter, Så och twärt om, Epter gudh icke haffuer låtit oss weta huru thet står til medh sielanar, och wij owisse äre huruledes han beställer medh them, wilie wij icke och ey heller kunnom wij forbiwdha, ath bidhia for them eller seya ath thet är synd, for ty wij äre jw wisse vthaff Euangelio ath många dödhe äre vpwächte, huilke doch wij bekenna mostom at yttersta domen them icke öffuergången är, Så kunne wij och icke heller wisse wara om någhon annan, ath honom yttersta domen öffuergången är.

Epter nw sådant är owist, och wij icke wete om siälanar äre

fordömde, så är thet ingen synd at tu bedher for them, doch widh thetta sinnet at tu låter thet bliffua owist, och segher så, Herre gudh är then siälen j then stadgan, at henne står än nw til hielpande, så bedher iach ath tu wil wara henne nådheligen, Och når tu thet ena eller twå resor giordt haffuer, så lått thet så bliffua och befala henne gudh, Ty gudh haffuer så loffuat oss, ath han wil höra oss huad wij bidhiom, Ther fore när tu ena reso eller twå bidhit haffuer, såå skal tu troo ath tu äst bönhörd, och icke meer bidhia, pååt thet ath tu icke försöker gudh eller mistroor honom.

Men ath man stichtar ewogha messor wigilies och böner, lika som gudh hadhe icke bönhördt thet for itt år, ther warder gudh begabbat medh otroone, och sådan bön är icke annat än en oppenbara gudz hädhilse, ther fore lått thet vthaff, gudh fråghar icke epter årstichtadha böner, vtan epter en hiertgrundogh gudheligh och troghen bön, thet skal hielpa henne om någhot skal hielpa, ändoch wigilias och messor munkar och prester icke illa bekommer til theras bukfyllo, men sielanar kommer thet intit til motta.

Hwar nw noghon dödhdölia kommer til tich, eller (som man pläghar seya) noghor dödher gåår ighen, then som giffuer tich före ath tw skalt hielpa honom medh messor och sådant, then skal tw wisseligha holla for en dieffwul, Jngen siel aff werldenes begynnelse haffuer än nw noghon tijdh låtit sich see, gudh wil icke heller haffuat, Ty tw seer här j euangelio ath Abraham wille icke stedhia them rika mannenom, ath en dödh man skal lära the leffuande, vtan wijsar them på gudz ordh j scrifftenne, och segher The haffua Mosen och prophetanar, höre them, j hwilko Abraham seer på gudz bodh j femte boken Mosi, ther gudh sägher Tw skalt jntit frågha aff the dödha. Deut. xviij

Ther fore är wisseligha icke annat än dieffwuls spökerij, ath noghra andar låta beswära sich, och bidhia om så monga messor, om then eller then pelagrimsreeso, eller om andra gerningar och synas sedhan medh clarheet, giffua fore ath the äro frelsade, Medh thetta stycket bedriffuer dieffwulen then wilfarilsen ath menniskian

faller fråå troona och vppå gerninganar, och menar at gerninganar formå sådana mechtogh ting, och så warder fulbordat thet som S. Påwal sägher, Ath gudh haffuer sendt wilfarelse och förförelse
ij Thess. ij öffuer the otroogna, ther före, ath the icke haffwa anammat kärleken til sanningena, ath the motte wordhit saligh.

Ther före tagh tich til wara och weet ath gudh icke wil, ath wij weta skole, huru thet tilgåår medh the dödha, på thet at troon må haffua sin gong genom gudz ordh, som sägher ath gudh epter thetta leffuernet gör the trogna salugha, och the otrogna fordömer han, När nw noghra sådana dödhdölior komma, så achta them jntit, vtan war wiss ther vppå, at thèt är dieffwulen, och driff them til baka medh thenna Abrahams ordh The haffua Mosen och prophetanar och medh gudz bodh och j Moise, Tw skalt jntit frågha aff the dödha, och så packar han sich wel sin wägh, Synes eller höres han meer, så lått honom thet göra så länge honom lyster, och lijdh hans geckerij for gudz skul, vthi en fast troo.

Och om thet än mögelighit wore ath thet wore een siäl eller godh ande, så skalt tw doch jntit wilia lära eller frågha aff honom, epter gudh thet forbudhit haffuer, ty for then skul haffwer han sendt sin son til oss, at han skal all ting lära oss, thet oss aff nödhenne är at weta, Hwad han icke haffuer lärdt oss thet skole wij gerna icke wilia weta, och läta oss nöya ått the helga apostlars läro, genom huilka han oss sin oordh forkunnat haffuer. Amen,

Tridhie Söndaghen epter the helga trefolligheet

Euangelium Lu. xv.

OC til honom gingo alle publicaner och syndare på thet ath the wille höra honom, Och the phariseer och the scrifftlärde knorradhe och sadhe, Thenna här vndfår syndare och äter medh them, Thå sadhe han til them thenna liknelsen seyandes, Hwilken

aff jdher är en man som haffuer hundradhe fåår, och om han tappar bort jtt vthaff them, later han icke the niyotiyo och niyo vthi öknene, och gåår epter thet som borta är, til thess han finner thet? och thå han haffuer thet fwnnet, lägger han thet på sina axlar medh glädhi, Och när han kommer heem j sit hwss kallar han til hopa sina wener och grannar seyandes til them, Glädhens medh mich, for ty iach haffuer funnet thet fååret som borttappat war, Jach sägher jdher ath sammalunda warder och glädhi j himmelen, öffuer en syndare then sich bättrar, meer än vthöffwer niyotiyo och niyo rettfärdugha, som ingen bättring behöffua, Eller huadh quinna som haffuer tiyo päninga, och om hon borttappar en vthaff them, tender hon icke vp liwss och omwänder j huset, och söker granneligha til thes hon finner, och thå hon funnet haffuer, kallar hon till hopa sina wener och granquinnor, seyandes, Glädhens medh mich, for ty iach haffwer funnet then päning som iach tappat hadhe, Sammalund sägher iach jdher warder glädhi for gudz änglom vthöffwer en syndare som sich bättrar.

Summa

j Thetta är Euangelij natwr och eghit, at syndarena, thet är, the som bekenna sich for syndare, the troo euangelio, och the pharisseer, thet är the som holla sich for retfärdogha menniskior, the knorra emoot Euangelium.

ij Gudz kerleck warder prijsat ther medh, at han oss syndare som fortappade ärom jgen hemtar j hans eenda son Christo, Rätfärdughetena haffue iwij aleena genom Christum, fåret kan icke sielfft hemta sich jgen, och komma sich til rätta stadgan jgen, Then borttapadhe päningen kan icke heller sielff finna sich jgen Alt thetta omkulslåår wår frij wilia.

Uthlegningen på thetta Euangelium

ATh wij thetta Euangelium teste bäter må förstå wilie wij sättia oss fore the tweggiehanda menniskionar som här om rödt är, såsom ära the oppenbara syndare, och the phariseer, och settia Christum for en domare, Nw haffue wij offta hördt at wij på kerlekens wägna skylloghe ära at tiäna wår nästa j all ting, är han fatigh, ath wij thå låte wåra äghodelar tiäna honom, är han kommen j skam ath wij låte wår ärligheet wara honom för en öffuerteckelse, är han en syndare, at wij thå vpsmocke honom medh wår rätfärdugheet och froomheet, Så haffuer och Christus giordt oss, haffwer åffclädt sich for woro skul, och giordt sich fatighan, huilken doch öffuerflödeligha rijck war, haffuer sina äghodelar låtet tiäna oss, på thet at wij j hans fatigdom skole rike warda.

Nw är wel en mechta stoor kärlegs gerning när wij låte wår tingest och äghodelar wara annars mandz tiänare, men aldra störst är thet, när iach giffuer mina rätfärdugheet ther til at iach låter henne tiäna min nästas synder, Ty ath tiäna och hielpa medh vthwertes tingest är aff then kärleg som aleena ståår j vthuertes wäsende, men ath låta wåra retfärdugheet ther til, thet är en stoor kärlek och ståå vthi jnwertes wäsende, ther moste iach wara syndarens wen och doch wara hans synders fiende, och straffa honom hardeligha aff alt hierta, och likawel älska honom j hiertat, och skyler hans synder, Thetta straffet är mich budhit men huru iach skal straffa honom lärer mich Christus jn Mattheo, Syndar tin brodher tich emoot, så gack och straffa honom emellan tich och honom aleena, är thet så ath han hörer tich, så haffuer tw forwerffuat tin brodher, men hörer han tich icke, så tagh än nw medh tich en eller twå, vppå thet all sack skal beståå widh tweggia eller triggia witnes ordh, hörer han them icke, så segh thet forsamblingene, hörer han icke församblingena, så halt honom for en hedhning och publican, Sannerliga sägher iach jdher, alt thet j bindandes warden på jor-

Matt. xviij

dhen thet skal wara bwndit j hemmelen, och alt thet j lösandes warden på jordhene, thet skal wara löst j himmelen.

Summa summarum, sådana fiende skal iach wara minom nästa at iach icke skal må lijdha honom, och så kär skal iach haffwa honom ath iach löper epter honom, och warder såsom thenna heerden som vpsöker sitt fåår, och såsom thenna quinnan som vpsöker then borttappadha peningen, Ther fore wilie wij här tala om then stora och höga kerlekens gerning, ther en from man setter sina rettfärdugheet for en syndare, en froom quinna hennes ärligheet for en slem quinno, Sådant gör icke werlden och menniskelig fornufft, ty ther fornufften allena är, ä huru frooma och ärligha menniskionar synas, kunna the doch icke sådant göra, vtan wilia ther medh aleena bewijsa theras fromheet, ath the setia näsona högt vp emoot syndarena, såsom phariseerna här giorde, ath the morradhe och knorradhe på the oppenbara syndarena.

Så haffua och wåra munkar och nunnor giordt, satt näsone högt vp emoot the menniskior som the haffua räcknat for syndare, och tenckt, Jh thet är en werlzman huad ligger tich macht påå honom, wille han wara froom han droghe wel ena kappo vppå, Så kan wår fornufft icke låtat, hon moste forachta them som icke ära henne like, ty the see vppå sitt eghet leffuerne, och swälla ther store vthaff, och kunna icke komma ther til, ath the warkunna sich öffwer syndarena, och weta icke at the skulle medh theras froomheet tiena them.

Ther näst warda the så stålte och harde, at the ingen kärlek bewijsa kunna, och tenckia, Jh then wäslingen är icke wärdh ath dragha mina skoo vthaff, skulle iach thå bewijsa honom kärlek Så kommer thå gudh och lägger sich ther emillan, och låter then stolta andan j thenna menniskionar så skämliga stupa och falla, at the göra groffuare synder än the andra giordt hadhe, såå ath han wel sedhan må slå sich sielffuan, och seya huad forachtar iach honom, iach är doch icke bättre än han, ther medh fornimmer han thå at wij äre alle vthaff en bakning, och ath then ene åsnen icke törff

kalla then andra säkdraghare, ty wij äre alle födde aff itt kött och blodh.

Thetta see wij nw här på thenna twå partanar som oss föresatta äre til itt exempel, Then förste, the phariseer och skrymtare, huilke frome män wåre och så diwpt inkompne vthi theras fromheet och heligheet (som them tychte) ath hon wel måtte gå them vthöffwer öronen, Then andre, the oppenbara syndare och publicaner, huilke så diwpt wåre kompne vthi syndena at hon måtte wel stå them öffuer öronen, och ther fore warda the forsmådde aff the skinande helgonen, och icke wärdughe räknadhe at the skola vmgå them, Ther lägger nw Christus sich emillan och affsägher en doom, ath the samma skola giffua sich vnder the andra, och läggia syndarena på theras skulror och bära them, och tenckia at the skola medh theras fromheet och rettfärdugheet hielpa the andra vthur syndene, Och thetta äre the rätta christeligha gerningana, ath wij taghe oss wår nästas synder vppå, hallandes them icke annars än som the wore wåra eghna, straffa skal man them alffwarligha noogh, men icke försmå them, vtan haffua them kääraff hiertat, Sådan rättsinnoga högha gerningar ther wij oss vthi öffua skulle, achtar nw ingen, man går nw fram om them, for ty thenna gerninganar ära nw platt forgångna, man löper nw j then stadhen til S. Jacob och andra pelagrims resor, thenne bygger itt Cappal eller kyrkio, then stichtar ena messo, then gör thet och then andre thet, doch vtan alt medhåll vthaff gudz ordh, och ingen tenker til ath bidhia for syndene, ther fore är til fruchtande ath the aldra heloghaste warda the diwpaste j helwite, och the syndare som aldra mest j himmelrike.

Men thetta wore the retta christna gerningana at tu ladhe tin nästas synder på hiertat, och ginge j thin kammar och bådhe gudh och sadhe, O min gudh iach hörer thet aff then, han ligger j synd, han är fallen, o herre hielp honom at han motte stå vp jgen, Så tagher tu tich honom vppå och tiänar honom, Såå giorde Moses
Exe. xxxij thå Judhana tilbådho then gotna kalffuen, gaff han sich mitt j

syndena, och straffadhe them hårdeliga, och lätt slå j hääl frå then ena porten til then andra j läghrit widh try tusend men, ther epter gick han bort och föll fram for gudh, och badh honom at han skulle forlåta folkit then syndena, eller vthskrapa honom vthur lijffzens book, Sy thet war en man som wiste at gudh wille honom gott, och hadhe jnscriffuit honom j lijffzens bock, likawel sadhe han, Herre iach såghe heller at tu fordömde mich och frelsadhe folkit.

Så giorde och paulus, ändoch han elles straffadhe judhana Ro. ix och kalladhe them hundar och annat sådant, likawel sadhe han, Jach haffuer vnskat mich bortkastat jfrå Christo för mina brödher skull, som mich kötzliga skylle äre, Såsom han seya wille, Jach wille gerna wara forbannat, påå thet then hopen kunde wara holpen, Jtem een annor historia haffue wij vthi then första delen Samuelis thå folkit wille haffua konung, och icke wille regerat warda vthaff gudz oord allena, och miströstadhe på gudh och sa- j Re. viij dhe, wij wilie haffua en lekamlighen konung, then som går fore oss och stridher för oss, såsom annat folk haffwa, Thå kom gudh och straffadhe syndena, at the hadhe försmådt honom och sadhe til prophetan Samuel, The haffua icke bortkastat tich vtan mich, Thå föl folkit til Samuel och badh honom ath han skulle bidhia for them, och sadhe, Bedh herran tin gudh for tina tiänare, at wij icke skole dö, ty öffuer alla wåra synder haffue wij och thetta onda giordt, ath wij haffue bidhit oss konung, Ther segher Samuel j bland annor oord, Gudh forbiwdhe mich thet ath iach såå skulle synda emoot herran, ath iach skulle aflåta bidhia for idher, och lära idher then godha och rätta wäghen fruchter man herren, och tiäner honom troligha aff allo hierta, for ty j haffue seedt huru stoor ting han gör medh jdher, Såå giorde Dauid och, thå herren kom ij Re. vx medh pestilencia j Jsrael, sadhe han til herran, Sy iach haffuer syndat jach haffwer giordt illa, låt tina hand wara emoot mich och emoot min fadhers hwss, Så skolen j och haffua idher emoot syndarena, hiertat jnwertes j tiänistene, tungona vthuertes j strenghetene, thet wil gudh haffua vthaff oss, och thet haffuer och Christus wår

höwidzman beuisat som S. Paulus sägher til the Philipper, Hwar och en ware så til sinnes som Christus Jesus war huilken ändoch han war j gudz hampn, räknadhe han icke för rooff gudhi jämlijk wara, vtan om jntit giorde sich, taghandes på sich en tiänares hampn, och lijk worden som en annor menniskia, och j skapelsen fwnnen som en menniskia, förnidhrade sich sielffuan, lydhachtugh worden jn til dödhen, ja jn til corsens dödh.

Christus war full medh all rätfärdugheet och hadhe wel mät fördöma oss alla syndare, men han giorde thet icke, hwad giorde han thå? han gaff sich vth for oss en tiänare, hans retfärdugheet tiänte wora synder, hans fulboordugheet wora bräkaligheet, hans lijff worom dödh, Thet see wij och här j thetta Euangelio oss bescrifuit för jtt exempel, huru milleligha och liwffligha han ställer sich emoot syndarena så ath phariseerna knorradhe ther om, thå hölt herren them thenna liknelsen före, på thet han skulle lära them huru the skulle haffua sich emoot syndarena och tiäna them, och sägher.

Hwilken aff jdher är en man som haffuer hundradhe fåår, och om han tappar bort jtt vthaff them, låter icke han the niyotiyo niyo vthi öknenne, och går epter thet som borto är, til tess han finner thet? etc, Eller huadh quinna som haffuer tiyo päningar och om hon tappar bort en vthaff them, tender hon icke vp liwss och omwänder j hwset, och söker granneligha, til tess hon finner.

Christus är heerden, han är och quinnan, ty han haffuer vptendt liwsit, och löper j öknenne här och ther, thet är j werldene, och omwender husit, och söker thet borttapada fåret och peningen, thet gör han när han nw kommer medh ordhet, och låter medh forstonne förkunna oss syndena, ther näst nådhen och barmhärtogheten, Ther fore när han sägher ath han är heerden och haffuer lagdt wåra synder på sina axlar, gör oss thet jngen liten tröst til gudh, och sökiom for then skul gladheligha til honom, och bliffue

så jgen fundne och frelste wij som borttappadhe wåre, ther fore kommo och nw the publicaner och andre syndare til honom, Ty om the hadhe hollet honom for en streng domare, så hadhe the icke kommit til honom, for ty the kende sich för fatigha syndare, men thå the fornumme ath han war heerden och the hörde hans liwfligha röst och lärdoom, thet drogh them til honom, och wart såå fåret och then fortappadhe päningen jgen fwnnet.

Så lärer han nw här ath wij skole opsökia wår nesta såsom itt borttappat fåår, och offuerteckia hans skam medh wår hedher, och ath wår froomheet skal öffuerskyla hans synder, Men nw när man tilhopa kommer, så weet icke then ena huru han then andra skal förtala, menandes ther medh bewisa huru helughe the sielffue äre, j thet ath the oppenbara annars mandz synder, Ther fore j men när j kommen til samman så fortaler doch så icke then ene then andra, Sammalúnda och j qwinnor när j til samman kommen, så skyler huar annars blygdt, och görer icke the såår som j icke läkia kunnen.

Tagher exempel aff Christo, han tijgher stilla medh oss och offwerskyler wåra synder, han hadhe wel kunnet komma oss j skam och blygd, och trädt medh föter på oss såsom phariseerna här, men han gör thet icke, På domadagh kommer thet wel fram, ther moste oppenbart warda alt thet som lönlighit haffwer waret.

Ther före är jngen större synd på jordhene for gudhi, then som godhe men och godha qwinnor och jomfrugher göra, än när the förachta them som liggia j syndena, och vpswälla vthaff then gåffua som the haffua, och forachta theras nästa, ther fore är thetta Euangelium ganska tröstelighit for syndarena och for the phariseer och sielffheligha meniskior ganska förskreckelighit, wore thet så aleena vthgiffuit for jtt rådh, så wore thet icke så tröstelighit, Nw epter thet är budhit, kan iach ther medh kenne gudz sinne genom Christum, epter han wil så haffuat och biwdher ath wij skole offuerskyla annars mandz synder, såå gör han thet och mykit meer sielffuer, och är teslikes ther til vth sender, Ty jngen ful-

boordar gudz bodh så fulkommeliga som han sielff wij äre noghast en gnista aff guddomsens eeld och liwss, han är sielffuer eeldhen och thet liwss ther himmelen full aff är.

Thetta Euangelium ware nw them aleena sagdt som sich och sina synder kenna kunna, och sich bättra wilia, men phariseerna är thetta Euangelium jntit til nytto, for ty the kenna jntit theras synder, them som kenna theras synder, och weta icke hwart the skola wenda sich, them skal man holla thetta Euangelium före, men ther haffuer diefwulen jtt spil affstadh kommet, at han them som så kenna theras synder och wåre them gerna löse, haffwer jngiffuet, ath then ene löper til S. Jacob then andre til Room, then tridhie til böner, then fierde til scrifft, och så bortt ååt, Och ther warder them sagdt, Giff så mong pund wax, lätt så monga messor seya, så warder tw synderna quitt, medh sådant warda the thå wisseliga förde jfråå Euangelio, thet är, jfråå trona och jn på gerninganar, och moste for then skul på sistonne warda förtwifladhe och icke weta hwart the bliffua.

Ther fore när tw fornimmer ath tina synder gnagha tich, och titt hierta fortwiflar, och icke weet hwart thet skal, så sätt tich på then sidhona ther the publicaner ära, for ty thet är thet rätta folkit som Euangelium skal haffua, och anamma thet gladheligha och sägh, O barmhärtoghe gudh thetta ära thin oordh, ath offuer en syndare som sich bättrar är mera glädhi j himmelen än offuer een rätfärdogh menniskio som jngen bätring behöffwer, och ath alla rätfärdogha menniskior och änglar skole trädha fram för hans synder och öffuerskyla them, nw käre herre gudh, här är iach som mina synder kenner, är redho dömder, mich fattas aleena en heerde som mich vpsöker, ther fore wil iach frij forlåta mich på thetta Euangelium.

Så kommer tw thå til gudh, och är strax thet fåret som Christus på sina axlar lagdt haffuer, Och haffuer tw redho funnet heerdan, Est then borttappadhe päningen som nw vpfunnen är, och är then samme ther änglanar j himmelen haffua glädhi vthaff, Om man

än nw icke thetta kenner eller besinnar, skal man doch icke offwergiffua sich, forty synden faller åff dagh frå dagh, och syndenes gnaghande driffuer tich ther til ath tw söker til gudh, Tw moste medh trona stridha emoot sådana tin kennelse och seya så, O herre gudh iach weet ath tw thet sagdt hafwer, iach wil halla mich widh ordhen, iach är thet borttappadhe fåret, och tw är heerden.

Nw motte tw seya, ja iach wille gerna görat, men iach kan icke bota mina synder och göra fyllest for them, Sy här på thenna publikaner och syndarenar, hwad gott hadhe the giordt? jntit vtan trädde fram til herran, hörde hans ordh och troodde them, gör och så tw, Thetta är alt leffuande ordh, och thetta Euangelium är diwpare' än ath man thet medh ordhen vthtrykia kan, ther sådana samwet wåre på färde som sådant försögt hadhe, the skulle letteligha forståDh.

Men hwad the niyo och niyotiyo fåår äro j öknene, thet wilie wij the höglärda befala, som bättre lädhoghe äro, oss är nogh när wij vthi en summe haffue Euangelij forstond och huwudhstycken ther vthinnan.

På fierde söndaghen epter the helga trefollogheet

Euangelium Lu. vj

SAgde Jesus til sina läriungar, Warer barmhärtughe såsom jdher fadher och barmhärtuger är, dömer icke, och så warden j icke dömde, fördömer icke, så warden j icke fördömde, förlåten och så warder jdher forlåtit, Geffuen och sååa warder jdher giffuit jtt gott måått fulttryst oc sammanskuddat, oc öffuerflödat warder man geffuandes vthi jdart skööt for ty medh samma måtet som j mäten, skole andra mäta jdher.

Och han sadhe til them en liknelse, Jcke kan en blinder ledha en blindan, falla the icke bådhe j gro-

pena? läriungen är icke öffuer sin mestare, men hwar och en är fulboordha, thå han är som hans mestare, Hwadh seer tw jtt gråndh vthi tin brodhers ögha, men en balk vthi titt eghit ögha warder tu jntit warse, eller hur kan tw seya til tin brodher Brodher hålt jach wil tagha bort gråndet som vthi titt ögha är, och tu seer icke sielff balken vthi titt ögha? Tu skrymtare tagh först bort balken vthur titt ögha, och sedan see til ath tu kan vthtagha grandet som är j tin brodhers ögha.

Summa vthi thetta Euangelium.

j Christus befalar the troogna ath the skola wara barmhär-
Luce xvj tughe, thet är, at the skole jngen döma eller fördöma, och förlåta the andra theras brödher, huadh the them orett gioordt haffwa.

ij Gwdh betalar oss for woro brödher, hwadh wij göre them såsom han på en annan stadh säger, Gören jdher wener vthåff then oretta mammon, på thet ath när j betörffue, skola the anamma jdher vthi ewogh tabernakel.

Menniskiones doom emoot theras brödher, är ey aleenast oond och orett vtan och ogudachtigh, och icke annat än skrymterij.

Uthlägningen på thetta Euangelium

THetta Euangelium bescriffuar oss kärlekens gerningar, the wij bewisa skole, wår nästa vthi timeligha ägnodelar, och j thetta lijffzens nödhtörfft, Thet gör härren här vthi thetta Euangelio medh ganzska kort ordh, epter han strax til forenne sagdt hadhe ath wij skulle älska wora fiender, och göra them gott som oss hata, vnska them gott som oss banna, bidhia for them som oss göra skadha om noghor sloghe oss widh thet ena kinbenet skole wij och wenda honom thet andra til, och om noghor toghe oss kiortelen jfrå skole wij och låta honom kåpona medh, Alt thetta beslutar

han här medh kort ordh och sägher Summa summarum, Warer barmhärtughe såsom jdher fadher och barmhertogher är, Thetta är thå the godha gerningar som ther vthi en hoop bescriffna ära, hwilka wij medh hwar annan bruka skole, såsom wår himmelske fadher medh oss brukat haffuer.

J haffuen offta hördt at wij til gudh inga gerninga behöffwe, vtan til wår nästa, Man kan icke göra gudh hwarken starkan eller rikan medh gerningana, men menniskionar kan man ther medh starka och rika göra, them ära the aff nödhene, tijt skola the och, och icke til gudh, thetta haffuen j nw offta hördt medh öronen, giffue gudh ath thet och komme j hiertat, j henderna och j gerninganar.

Ther fore see j här huilken en forwendt ting är thet ath man wil driffua och öffua gerningana in til gudh, the man allena in til menniskionar driffua och öffua skal, och ath man wil settia troona jn påå menniskior, then man allena på gudh settia skal, wendt thet om, så är thet rätt, och sägh, Troon hörer aleena jn til gudh, then vndfår gudz wärck the gudh allena wärkar, och the samma gudz wärk vndfångo wij allena genom troona, Sedhan skole wij winläggia oss til wår nästas bätsta, och skicka så alla wåra gerningar at the skola tiena wår nästa, för gudhi skole wij medh ingen ting handla, vtan allena medh blotta trona, Saken ty ingen kan hielpa oss vtan gudh allena, och huad wij haffue til lijff och siäl, thet haffue wij allena aff gudhi, på honom allena skole wij och settia wår hierta.

Nw wenda the thetta twärdt om, så ath troon som gudhi tilhörer then settia the på sich, och på andra menniskior, och falla på theras funder, och huad the högha mestare vptenkt haffwa, ther settie wij wår tröst til, är thet icke en diäffwuls ting så som gudh sägher j Jeremia, Mitt folk haffuer giordt twäggia handa synder, then ena ath the haffua öffuergiffuit mich som är en leffuandes källa, och gräffuit sich otäta gropar the som intit vatn kunna hålla, Then andra, Tw segher ath iach skulle wända mina wredhe j frå Jere. ij

tich, tu hadhe intit syndat, Sy iach wil gå til rätta medh tich, ther fore at tu sagt haffuer, jach haffwer intit syndat.

Först sägher han ath brudhen är worden een skökia, och haffwer wendt sich frå gudhi som är then leffuande källan, ther lijffwet, salugheten, och alt gott vthflyter, then haffwa the öffuergiffuit, Ther näst haffua the theras ting fram, thet är, theras funder, och gör sich en källo for sich sielff ther intit vatn vthi är, Såå skeer och nw medh påffuans hoop, the byggia på theras funder, på theras messostichtning, fastande, bidhiande, och sådant, thet låter sich wel ansee såsom thet wåre en källa, såsom the wille ösa lijff ther vth, ändoch thet kan intit watn hållà, och forlåta gudh som är then leffuande källan.

Sedhan segher han, Töra the vphäffua sich emoot mich ath iach icke skulle fortörnas på them, och wilia at theras ting och gerningar skolo wara rätt, och gå til rätta medh mich, Seer thet är then andra synden, at the wilia beskärma theras ting och gerningar, Ther fore segher gudh, Jach wil gå til rätta medh tich, och bewijsa tich huru slem tw worden är, at tu alstädhes tina wäghar gångit haffuer.

Sy så hörer troon gudhi til allena, och hon skal forwerffua oss alt thet aff nödhene är, bådhe timeligha och ewinnerligha, och skal hon så förwerffuat at hon icke menar, at hon haffuer fortient thet, Och sedhan skal hon åter vthflyta jgen nedher ått til wår nästa, vtan all tilsetning, at man icke ther medh wil fortiäna salughetena, eller settia henne ther vthinnan, ty thet wil icke gudh haffua, vtan wil at samwetet skal allena warda satt på honom, såsom en brwdh moste allena halla sich jn til brudhgoman, och til ingen annan, Så wil och gudh haffuat aff oss, ath wij aleena setie wår tröst til honom, och forlåte oss allena på honom.

Thet wijsar Lucas vth, j thet han segher waren barmhärtughe såsom och jdhar fadher barmhärtogher är, Mitt samwet moste så stå til gudh, at iach håller thet så före, ath iach ther haffuer en mill och barmhertugh fadher, och sedhan gå wij här vth til wår nästa

och äre honom barmhertoghe, Thenna troona moste iach bära medh mich vp til gudh, gerningana här nedher jgen til wår nästa, Så giorde Abraham thå han steegh vp til gudh på Moria berg, thå lott han tiänarena och åsnana bliffua nidhre, och togh aleena Jsaac medh sich, Så skole wij och göra när wij wele vpstigha til gudh, så skole wij komma allena medh Jsaac, thet är, medh trona, tiänarena och åsnana, thet är, gerningana skole wij låta här nidhre.

Thetta är nw sagt såsom til en jngong j Euangelium om trona och gerninganar, thet är, ath troon gåår vp ååt, och gerninganar nedher ått, ther medh äre wij thå rättfärdughe emoot gudhi och emoot menniskionar, och wij göre gudhi then äron ath wij frij see vp til honom, och förlåte oss på hoonom och troom på hans ordh, och görom wår nästa fyllest j kerlekenom, Nw wilie wij see på ordhen j Euangelio, thet ena epter thet andra.

Warer barmhärtughe såsom jdher fadher barmhertug är.

Huru är gudh wor himmelske fadher barmhertugh? J then motten at han giffuer oss all ting lekamligh och andeligh, timeligh och ewinnerligh forgeffues, och aff blotta barmhertugheet, ty om han skulle geffua oss epter wora fortienst, såå skulle han giffua oss heluetis eeld och ewigh fördömelse, ther fore hwadh gott han giffuer oss, thet är aff hans blotta barmhertugheet, han seer ath wij äre komne j dödhen, ther öffuer förbarmmar han sich och giffuer oss lijff, han seer at wij äre heluetis barn, ther offuer förbarmar han sich och giffuer oss himmelen, han seer ath wij äre fatige och blotte, hungroghe och törstoghe, ther öffwer forbarmmar han sich, och clädher oss, spisar oss, och gör oss mett medh alt thet gott är, Ther före sägher här Christus, Fölger jdher fadher epter, och warer och så barmhärtoghe såsom han barmhärtugh är.

Thetta är nw jngen slät barmhärtugheet eller sådana som wor fornufft lärer oss, ty hon wil hafua noghot jgen, hon giffwer them som noghot äre för sich, them som thet fortiäna, hon älskar them som degelighe äre, gifuer them som hon hafuer noghon nytto och

froma vthaff, sådant är icke rätzligha barmhertugheet, Ty när iach giffuer honom soṁ förtiänt haffuer eller seer epter deieligheet och wenskap, så är thet en plicht och icke barmhertigheet.

Thet menar och herren ther han någhot för thetta euangelium sägher, Om j elsken them som idher elska huadh haffuen j ther fore? ty syndarena elska och them som them elska, och när j gören them gott som idher göra gott, huad tack haffuen j ther före? ty syndarena göra och thet samma, och när j länen them som j wente idher någhot vthaff, huad tack haffue j ther före? for ty syndarena låna och syndarom, på thet the skola fåå lika jgen, Men then christeligha barmhärtigheten seer icke på någhot sitt, vtan skal så skickat wara ath han motte vplåta öghonen och ansee alla menniskior lika eens, bådhe wener och owener, såsom wår himmelske fadher gör, Ther thenna barmhertugheten icke är, ther är icke heller troon, ty när titt hierta haffuer then troona, at tw weet at gudh haffuer warit tich så godh och barmhertugh, och bewist tich så mykit gott vtan all tin fortienst, och clart forgeffwes, then tijdh tu än thå waar hans fiende, och wärd ewinnerlig fordömilse, när tu thet troor så kan tu icke förlåtat, tu moste och så bewijsa tich emoot tin nästa, och thet alt gudhi til wilia, och tin nästa til godho, ther fore see til ath gudh ingen åthskilnat gör emillan wener och owener, wärdug och owärdugh, for ty j seen at alle the som här vpräknadhe warda, haffua annerlunda fortient vthaff oss, än at wij skole elska them, eller göra them gott, Och thet wil herren ther han segher, Elsker idhra owener, görer wel, och läner ther j intit förhoppen före, så warder idher löön stoor, och j warden then högstes barn, ty han är mill öffwer the otacsamligha och oonda.

Nw huru går thet til, ath j här j Euangelio finnen twärt emoot ther han sägher, Waren barmhärtughe såsom och jdher fadher barmhärtugher är, Jtem dömer icke såå warden j icke dömde, Fördömer icke så warde j icke fordömde, förlåter så warder idher forlåtit, geffuen så warder jdher giffuit, Huilken ordh all sammans så lydha, at wij medh wåra gerningar skole handla for gudhi, och förtiäna

ther medh at gudh skal wara oss barmhärtugh, än doch j nw och offta til förenna hördt haffuen at troon aleena beställer ther all ting, Nw skal tw wel märkia huadh S. Pau. och hela scrifften bådhe enstadz och annerstadz sägher, ath man moste troo, och genom trona allena handla jn för gudh. Roma. iij Gala. iij

Therföre fatta thenna ordhen här och annor sådana så ath gerninganar ära aleena en bepröffwelse och beuisning til troona, så ath när iach troor moste iach wara barmhärtogh, icke döma icke fördöma, förlåta, och giffua minom nästa, Tagh ther jtt exempel vppå, Hwadh giorde Abraham thå honom sagt war at han skulle offra sin son? han war lydachtugh och wille redo hugga sonenom huwudhit aff, och droog swerdhet vth, hwad skeedde? herrans ängel fortog honom thet och sadhe til honom, Kom icke tina hand widh drengen, och gör honom jntet, för ty nw weet iach ath tw fruchtar gudh och haffuer icke forhollet tin eenda son for mich. Gene. xxij

Sammalunda och här wij moste förra få än wij geffue, förra än wij göre barmhertigheet så moste wij först fåå henne aff gudhi, wij lägge icke then första stenen, fåret vpsöker icke heerdan, vtan heerden fåret, Ther fore setter jw gerninganar så, at wij ther medh for gudhi intit fortiäna eller forwärffua wiliom, vtan ath wij vtan all fortienist fåå vthaff gudhi alt thet wij få vthaff honom, Så segher gudh j prophetan Esaia, Jach är funnen aff them som mich intit sökte, och är worden them oppenbar som intit sporde epter mich, Och widh ändan på samma capitelet sägher han, Thet warder en tijdh kommande ath iach skal höra them förra än the ropa, och widh the än nw tala, skal iach höra them, for ty förra än wij söke honom finner han oss, förra än wij fråghe epter honom, haffuer han oss. Esa. lxij

Sammalunda segher och S. Pau. til the Romare, Ther är ingen åtskilnat, the äre alle samman syndare och haffua brist på then berömilse som the skulle haffua j gudhi, och warda rettfärdughe giorde vthaff hans nådhe, genom then forlosning som genom Christum skeedt är, then gudh haffuer satt for en nådhastool genom Ro. iij

troona j hans blood, j huilka han bewisar sina rättferdugheet j thet han forlåter the synder som förra skedde äre, the han toleligha lijdhit haffuer, til at bewijsa j thenna tijdhen sina rettferdugheet, vppå thet han allena skal wara rettferdugher, och göra then rättferdughan som är aff Jesu troo.

Ro. iiij Och j thet nästa capitelet sägher han, Honom som gerninganar brukar, warder lönen icke räknat aff nådh, vtan aff plichtugheet, men honom som icke holler sich widh gerninganar, vtan troor påå honom som then ogudachtoga gör rätfärdughan, hans troo räknas honom til rätfärdugheet, For ty är thet skeedt, vthaff nådhe, så är förtiensten jntit, elles worde nådh icke nådh såsom han och sedhan sägher.

Ther näst sätter gerninganar så, ath the äro jtt wist teekn, och såsom jtt jncigle trykt på jtt breeff, genom huilkit iach warder wiss och ssäker ath troon är rätt, Saken kenner iach j mitt hierta ath gerninganar flyta aff kerlekenom, så är iach wiss ath min troo är rätsinnogh, Om iach förlåter, så gör thet mich wiss ath min troo är sanskyllogh, och förssäkrar mich, och beuisar min troo j huilko iach troor ath gudh haffuer forlåtit mich, och daghligha forlåter, Så haffuer thet och tilgåt medh Abraham, ath gerninganar giorde honom hans troo kunnogha, gudh wiste wel at han troodde, men han moste och sielff wetat, och beuisa troona.

Ther fore äre gerninganar icke sedhan annat, vtan en frij föliande frucht och trones beuisning, Ty hwadh wore thet mich nyttugt om iach än hadhe jtt stycke aff troona, om iach thet icke wiste? såsom iach hadhe ena kisto full medh guld och wiste thet icke, så wore thet mich jntit nyttugt, men när mich thet nogor vppenbaradhe så giorde han mich en sådan tiänest ther medh som han gåffue mich thet, sammalunda och när iach haffuer trona och weet thet icke, så är hon mich jntit nyttog, ther fore moste hon brista vth, och warda mich kunnogh genom epterföliande gerningar, the ära thå teknen och jnciglet ther til ath troon för handenne är.

Thet wil och S. Peder ther han om kärlekens gerningar och om tronas dygd sägher såsom til en beslutning, Ther före käre brödher legger jdher heller winning om ath j gören jdher vthkallilse wiss, Ty när j thet gören så fallen j icke noghon tijdh, vthi så- ij Petri j dana motto bliffuer jdher rikeligha giffuin jngongen j wor herras och frälsares Jesu Christi ewigha rike, han sägher icke Gören godha gerningar på thet j skolen kalladhe warda, vtan på thet ath j skolen wiss warda på jdhor kallelse.

Ther fore skolen j wänias widh scrifftena, ath j icke plumpachtighe ären, och faren til at sterkia gerninganar medh sådana ordhom, for ty gerningana warda sommestadz bortkastadha, på thet at wij icke mena skole ther medh warda rätfärdughe, och sommestädz warda the loffuada och prijsada, ty at the ära wor nästa aff nödhenne, och ära tekn och trones frucht, Sy här moste wij göra jtt litet vthlop eller spaseregong, på thet at the papisters forstond icke skal här medh forsterkt warda, Nw hafwer gudh ther före sätt sådana ordh offta emoot hwart annat j scrifftene (såsom oss och wor fornwfft tycker) på thet han wil öffua oss j läsande, och ath wij icke mena skole, ath wij haffue strax hela scriften när wij noghast haffue tw eller try ordh.

Somblighen ordhen föra och lära andan huru wij skole handla för gudhi blott och slätt medh trona såsom the, Vtan förtiänist äre wij salughe wordne, Sedhan vppå thet ath lekamenen icke vthwertes skal forfwlas och fåfenger warda, så haffue wij och ordh såsom lära, föra och öffua lekamenen, såsom här, Förlåten och jdher warder förlåtit, Geffuer och jdher warder giffuet, och the ordhen jn Mattheo ther herren sägher, at han skal äska på gerninganar på domadagh, thå han skal säya til the fördömda, Jach war hungrogh och Matt. xxiiij j haffuen icke spijsat mich, jach war törstogh och j haffuen icke giffuet mich dricka, jach war en främmande och j haffuen icke härbärgat mich, jach war naken och j kläddén mich jntit, och så fram ått, Medh them ordhomen wilia the oförstondugha och letfärdugha Matt. xxv menniskior plumpeligha och groofligha trädha här jn, och dra-

gha them all sammans jn på gerninganar, huilkit doch icke rätt är.

Men the såsom andeligha äre, the dragha them aleena jn vppå blotta croppen, och ståå och blott medh andanom jn för gudh, och är så aff nödhene, ty menniskian haffuer twäggiahanda j sich, andan och lekamenen, ther före äre ther sombligh oordh som aleena blotte troona föra j andanom, och somblighe the som blotta gerninganar föra j lekamenen, för ty jtt ordh kan icke til lika föra andan och lekamenen.

Medh godz och ägodelar skal man så göra, Man skal låta tagha, man skal låna och geffua wår nästa huru och när han wil, och thetta är strengeligha budhit, och icke rådhit, såsom the vthleggiat och säya, Then som wil wara fulkommelighen, han må hollat, Ther fore the som haffua wiliet fölia the rådhen epter, the haffua giffuit sich j closter, och wiliet wara fulkommelighe, men huru fulkomelighe the äre thet finnes wel, ty jntit folk är girogare än the, och som mindre wil vmbära än the, nw när man wil wara en rätt christen, så skal man bortläna huad man formå, frijdt och vtan all fordeel, Jtem finne wij en som jntit haffuer at giffua jgen, så skole wij skenkia honom thet fridt och giffua honom til huad han oss skyllogh
j Hesdre. v är, såsom Nehemias giorde, som wij haffue j Hesdre, för ty gudh haffuer giffwit tich thet, han kan wel geffua tich meer om tu elles troor, Jtem när man tagher oss noghot jfrå, så skole wij icke kräffiat jgen, men wår näste skal trädha fram för oss, och hielpa ath oss icke skeer fornär, förmena och beclagha then orett gör för ofwerhetene, Thenna gerningar haffua the papister platt draghit ther til, at the skola aleena wara rådhen och icke budhen, Och ther medh haffua the draghit alla andra ther jfråå, och giffuit them annat före j samma stadhen, besynnerligha när the döö skola, at the skola stichta messor, giffua testament och annat sådant, ther medh skal thå all ting claar wara, Men här hörer tu, wilie wij wara christne, så moste wij läna geffua och låta wårt taghas oss jfråå, eller wij warde felandes om troona, ther före seer til och fatter thetta euan-

gelium wel, athi jw annars icke handlen medh gudhi vtan slätt medh trona, och låten gerninganar gåå här nidhre, ath the aleenast tiäna wår nästa, Och thetta ware sagdt om första delen j thetta Euangelio, Nw wilie wij see huad ther epter fölier, huru herren sielff vthtydher, huad han för en barmhertugheet menar, och sägher så.

Dömer icke såå warden j icke dömde fördömer icke så warde j icke fordömde, förlåter så warder jdher förlåtit

Ther deelar Herren barmhertughetena vthi tree delar, ath wij doch weta skolom hwad barmhärtugheet wij wår nästa bewisa skolom, Thet första är, tu skalt icke döma eller fördöma, Thet andra, tu skal forlåta tin nästa huad han haffuer giort tich emoot, Thet tridhie, tu skal komma then nödhtörfftogha til hielp, thet beteknar thet oordet barmhertugheet ther thet j scrifftene ståår, och thetta alt moste komma vthaff jtt retsinnogt troghit hierta, och ath thet skeer vthan alt skrymterij och falskheet, så at man icke haffuer anseende til personona, for ty när tu allena gör honom gott som tich gör gott eller gör them ondt som tich göra ondt, thet wore en stoor wilfarilse, Vtan såå skal tu göra Christus här segher for thetta Euangelium, tu skal fölia tin himmelska fadher epter och elska tin owen, göra honom gott som tich gör ondt, förlåta honom som tich gör skadha, honom läna som thet behöffuer, och så framååt.

Til thet första stycket är märkiande ath gudh haffuer stiktat thet werdzliga swärdet, til ath straffa oppenbara laster, aleena moste man tilsee at thet icke skeer moot gudz befalning och bodh, så at man ingen dräper som oskyllugher är, för ty när en domare gör orätt, är han jw så wel en mandråpare som en annan, Om then domen segher Christus här intit, jn Luca rörer han någhot om honom, thå han talade til then som wille at han skulle seya hans brodher, at han skulle skiffta erffwodelar medh honom, hoo haffuer satt mich til domare eller erffskiliare öffuer idher? ty Christi rike fråghar intit epter vthwertes ting.

Vtan Christus segher här om en annan doom, som är ther om at en achtar en annan godhan eller ondan, vthaff thet han vthwertes seer, huilkit allena gudz doom är, förty thet kan skee at tu seer tin nästa synda j dagh then doch gudh j morgon vprettar, Sådant dömande haffuer Christus förbudhit, förty ther kan ingen kärlek eller endräkt wara, ther sådant dömande är j bland folkit, döma eller fördöma en annan är intit annat vtan haffua en biälka j sitt ögha (såsom och alla skrymtare haffua) ty the som hålla sich sielffua för froma och ärliga menniskior the förargha sich på theras brödher, huadh andre göra thet mishaghar them, men vppå theras eghen synd wilia the intit see.

När tu nw såå seer på annars manz synder, och intit achtar på then bielkan som ligger j titt ögha, faller tu j gudz doom, ther aff kommer thet thå ath tu som dömer en annan är en större syndare för gudhi än then aldra största skalker eller aldra slemaste löskona som påå jordene är, alla synder ära intit när the räknade warda emoot titt dömande.

The samma skrymtarena ära så skickadhe, at the frögda sich och haffua lust ther aff, at the fåå tala om annarsmanz brist och synder, och söla sich vthi en annarsmanz träck, och huad annat folk gör thet tydha the påå thet wärsta vth, och ingen kan göra them til tacka, och om the icke än sielffue sådant göra, så höra the doch gerna ther om talas, Om tu from wåre skullet u sådant skyla och hielpa til at stillat, så mykit tich mögheligit wåre.

Ther fore om tin brodher är en syndare så skyyl hans synder, och bedh för honom, gör tu hans synder oppenbara, såå ästu wisseliga icke then barmhärtuga fadhrens barn, elles wåre tu wel barmhärtugh såsom han är, Thet är wel sant at wij icke kunna bewijsa wår nästa så stoor barmhärtugheet såsom gudh haffuer bewist oss, men thet är diäffwulen likt, at wij göre platt twärt emoot barmhärtughetena, hwilket jtt wist tekn är at wij platt ingen barmhärtugheet haffue vthi oss, thet alt menar texten j Euangelio ther han sägher.

Jcke kan en blinder ledha en blindan, falla the icke bådhe j gropena? läriungen är icke öffuer sin mestare, men huar och en är fulbordat thå han är såsom hans mästare, huadh seer tu jtt grand vthi tin brodhers ögha, men en bielka vthi titt eghit ögha warder tu icke warse, eller hur kan tu säya til tin brodher, brodher halt iach wil tagha bort grandet som vthi titt ögha är, och tu seer icke sielff bielkan vthi titt ögha? Tu skrymtare tagh först bielkan vthur tit eghit ögha, och sedhan see tu til ath tu kan vthtagha grandet som är vthi tin brodhers ögha.

Såsom han wille seya, tu menar at tin brodher är blind, och wilt straffa en annan, thet är, tu wil ledha en annan och är sielff blind, tu håller honom for en syndare, och menar ath tu äst godh, huadh är thet anhars vtan at titt hierta är så sinnat, ath tu är bättre än han, hwilkit icke annat är, vtan ath tu wil ledha en annan tu som sielff blind är, och then som tich fölier han faller medh tich j gropena, Om sådana sellar som sich låta tyckia at the wåro bättre än the andre, och wille ath man skulle meer fölia them epter än gudz ordh, sägher S. Paulus til the Romarer, See til tu heeter en judhe Roma. ij och forlåter tich på laghen, och berömer tich aff gudhi, och weest hans wilia, och epter tu äst vnderwister j laghen, pröffuar tu huadh merkelighet är, och betröster tich til ath wara en ledare them som blinde ära, och them jtt liwss som j mörkret äre, them en tyktemestare som dårachtighe äre, them en lärare som enfollighe äre, och haffuer forfarning til ath weta noghot, och huadh rätt är j laghen, Nw lärer tu andra och lärer tich jntit sielffuan, Tu som predikar man skal icke stiäla, tu stääl, tu som sägher man skal icke göra hoor, tu bedriffuer hoordom, Tu som stygges widh affguderij, tu beröffwar gudhi sin wyrdning, Tu som berömer tich aff laghen wanhedhrar gudh medh laghsens öffuerträdhning.

Ther sägher han och j samma cappittels begynnelse til the skrymtare, För then skul äst tu vtan orsaack o menniskia ä hoo

tu äst som dömer, ty ath medh thet samma tw dömer en annan medh fordömer tw tich sielff, epter tu gör thet samma som tu dömer, ty wij wetom ath gudz doom är medh sanningene öffuer them som sådana göra, Eller menar tu o menniskia som dömer them som sådana göra, och gör thet samma at tu skal kunna vndfly gudz doom?

Jach menar at thetta är seya the skrymtare sanningena, the som tagha sich fore at wijsa androm then wägh som the ey sielffwe weta, och föra så the andra medh sich j groopena, Ther före sägher herren, Läriungen är icke öffuer sin mestare, men then som fulkomlighen är, han moste wara som hans mestare, Thet är jtt allmennelighit oordspråck, Jach kan icke meer lära aff min mestare än han weet, Huar före sägher herren thetta ordspråket? För twäggiahanda mestare skul, Then förste är en blind, när iach fölier honom epter, så warder iach och blind, han faller j gropena så faller iach medh honom, Then andre mestaren är then barmhertoghe fadheren, aff honom skole wij lära barmhärtugheet, fölie wij honom epter, så warde wij barmhärtughe, såsom han barmhertugher är, och om wij altijdh wåre barmhärtughe så wore wij fulkommelighe såsom han fulkommelighen är, men thet skeer icke mädhan wij äre påå thenna werldene.

Thet andra stycket aff barmhertighetene är ath wij forlåta skole them som oss göra oondt, Enom christnom kan aldrig skee så mykit hoghmoodh, ath han jw skall forlåtat, och thet gör han icke aleena siw resor, vtan siwtio resor siw, såsom herren sadhe til Petrum, Ther fore förlåter och gudh enom Christnom hans synder och skröpeligheet, at han och skal förlåta androm theras skröpeligheet thet haffuer Christus til förenne vthsagdt medh en liknelse jn Mattheo ther han beslutar medh thenna ordh, Så skal och min himmelske fadher göra jdher, om j icke förlåten aff hiertat hwar och en sinom brodher hans brist, Och hwilkit wij och dagheliga bidhie j Fadher wåår, och görom thet medh en tilsetning eller wilkor, och seyom, Förlååt oss wora skul, som wij förlåtom wåra skyllenära, är icke thetta een stoor ting, när iach fatigh syndare, förlåter

Matt. xxiij

minom nästa hans synder och brister, ath gudh och thå wil förlåta mich mina synder och brister, Om än en hadhe slaghit min fadher j hiel, huad wåre thet moot mina synder, ther iach medh hafuer förtörnat gudh.

Thet tridhie stycket af barmhertughetena är thet ath wij geffue the fatigha och nödhtorfftuga, och komma them til hielp, ther sägher Johannes aff j hans Epistel, huar någhor haffuer thenna werldenes goodz och seer sin brodher wara nödsteltan, och sluter sitt hierta til for honom, huru bliffuer gudz kerlek j honom? forty huar gudz kerlek är ther moste han vthwertes bewisa sich, her til höra och the oord som Christus sadhe in Mattheo, Salughe äre Matt. v the barmhertughe, forty them skall wederfaras barmhertugheet, Therfore setter herren her j Euangelio jtt löffte ther til, och sägher, Geffuer och jdher wardher giffwit, jtt fultröst, sammanskuddat, och offuerflödhånde måått skal man giffua jdher j idhart skööt igen.

Thetta ware nw på thenne tijdh noogh sagdt om the try stycken aff barmhertugheten, som wij wor nästa beuisa skole, ther til skola vpweckia oss the ordh som Christus sagde jn Mattheo om jtt Christelighit leffuerne, och huru wij medh kerlekenom skole bewisa oss emoot wåra brödher, thet han beslutar och sägher, Alt thet j wilie Mat. vij menniskionar skola göra jdher, thet görer och j them, thetta är laghen och prophetanar.

Nw är huar och en så skickat, när han kranck wore såå wille han ath hela werlden komme honom til hielp, är iach en fatigh syndare och haffuer jtt swort och bekymbrat samwet, så wil iach ath hela werlden hugnadhe mich och til hielpa komme, ath skyla och beteckia mina synder, Så skal iach och holla mich emoot min nästa, icke döma eller fordöma honom, forlåta honom hans brister, hielpa honom, rådha, läna och giffua såsom iach wille ath man skulle göra mich när iach wore j ångest och nödh, Ther aff lärer man thå rätzliga kenna the Christna, ath the älska sich jnbyrdes, och beuisa then ene them andra sådana barmhertigheetz gerninger, Thet haffuer herren Christus sagt til läriungana j natwardenom, ther han

sadhe, Jtt nytt bodh giffuer iach idher, ath j älsken hwar annan såsom iach haffuer älskat idher, Ther vthinnan skal huar man merkia ath j äre mina läriungar om j haffue kärleck jnbördes, Then vnne oss gudh. Amen.

Femte söndaghen epter helghe trefollogheet

Euangelium Luce v.

THet begaff sich thå fölket föl honom öffuer pååthet the skulle höra gudz oord, och han stoodh vth medh siöön som ligger widh then stadhen Genezaret, och han sågh twå båtar ståndandes j siööbrädden, Men fiskarena woro vthtredde vthur them til ath twå theras nät, Thå gick han jn vthi en båten som war Simonis, och badh honom, ath han skulle läggia litit vth frå landit, och ther satte han sich och lärde folket vthur båten.

Thå han wende jgen tala sadhe han til Simon, Läg vth på diwpet, och kaster jdher nätt vth til dräkt, Thå swaradhe Simon och sadhe til honom, Mestar wij haffue arbetat alla nattena och fått jntit, Men vppå thin ordh wil iach läggia vth näten, Och thå the thet giorde beslutte the en mächta stoor hoop fiskar, och theras nätt begynte gåå synder, Och winkadhe til theras stalbrödher som wåro vthj annan båten ath the skulle komma och hielpa them, och the kommo oc opfylte bådha båtana så at the begynte siunka.

Thå Simon Petrus thet sågh föll han til Jesu knää seiandes, Herre, gack vth hädhan jfråå mich, Ty iach är en syndogh menniskia, för ty en förskreckelse war kommen offuer honom och alla the medh honom wåre, for thetta fiskafänge skul som the fått hadhe, Samma-

lunda och öffuer Jacobum och Johannem Zebedei söner som Simons stalbrödher wåro, Thå sadhe Jesus til Simon, war icke förfärat, här epter skal tu tagha menniskior, Och the förde båtanar j land och öffuergåffuo alt sammans och folgde honom.

Summa j thetta Euangelio,

j Christus fiskiar medh ordhet, och sådana fiskiare gör han och vthaff sina läriungar.

ij Här äre tu skep eller båtar, thet ena betydher judhanar vthi huilkit Christus stegh thå han vmskärelsens tiänare wart såsom S. Påual honom kallar, thet andra kommer hedhninganar til ååt huilko man winkar ath thet motte komma här til, och hielpa thet förra skepet, påå thet ath the motte blijffwa bådhen vpfylt.

iij J hela nattena lärer man fåfängt vthi mörkeret, laghen, menniskios stadhgar, och eghen funder, aleena ther til at man må göra samwetena ångest och martilera thet, Vtan Christi ordh huilkit liwset år fåår man jntit, ther före segher Petrus här, herre vppå thin ordh wil iach kasta vth nätit, Wil tu predika, såå moste tu haffua Christi ordh, och moste teslikes wara vthsender aff Christo.

Vthlägningen.

THetta Euangelium är clart nogh them som troona haffua, och håller thet oss tw stycke före, som är, troona och timelighit goodz, och trona och ewight goodz, Til thet första wisar thet vth ath the som troo på Christum, the moste och fåå timeligha noogh, thet beslutar han ther medh ath han giffuer S. Pedher och hans siälskap så monga fiskar, och meer än the begiära toorde, såå ath och Christus sörier for oss huru wij skole nära wort lijff, om then forstockadhe otroon icke wore, För ty seer på S. Pedher, och seer honom wel jn j hiertat, så finnen j ath han icke meente ath

han skulle fåått så monga fiskar, Så kommer thå gudh och giffuer vthi nätet meer än the alle begiärat hade, Ther fore är thetta jtt exempel, at alle the som troo skola fåå noogh, The som icke troo the kunna aldrig få nogh, och haffua jngen roo huru the skola dragha godz och äghodelar til sich, medh huilko the thå falla vthi all last.

Timo. vj Ther aff kommer thet som S. Påwal sägher til Timotheum, Gudhachtugheten medh thet sinne ath man låter sich nöya är båtan noogh, ty wij haffuom jntit fördt jn medh oss j werldena, ey heller kunnom wij noghot föra här vth, vtan thå wij haffwom wora födho och thet wij skylom oss medh, såå låtom oss ther ått nöya, men the som wilia rike warda, the falla vthi frestilse och snaron, och mongahanda dårachtugheet och skadelig begiärilse, the som senckia menniskiona j forderff och fordömelse, For ty gyrugheten, är en roott til alt oondt, til huilka somblige haffwa hafft lost, och äro ther medh wille farne fråå troonne, och beweeffuat sich sielffua vthi mykin bedröffuelse.

Thenna S. Pauli ordh vthuisa clarligha huad wåra otroo epterfölier, thet är, ath the som fara epter rikedomar, the moste falla j frestelse och j diäffwulsens snaro, Thet kunne wij nw icke see, ty thet är andelighit, for ty om wij kunde see then skadha som hon gör j andeligh ting, såsom then hon gör j lekammelig ting, så hadhe wij gott ath göra, Wij see vthuertes huru en otroghen man fiker, och gör allom orätt och offuerwold, på thet han må fåå sin säck fullan, och goodz och äghodelar tilsamman krotzsa ath han må forlåta sich ther vppå och seya, Jh nw hafuer iach noog, Ther see wij hulken girogh och owenlig ting är en otrooghen man, ty han gör jngom gott, han är jngom godh, handlar medh jngom vtan ther han seer sin fordeel.

Äär thet thå icke en förbannat ting ath wij icke kunne betroo gudhi om wor bwck, vtan tenckia alstedes ath wij skole swälta j hääl, ändoch wij fåå wel wor berning noogh såsom Christus sägher

Matt. vj jn Mattheo, Jach sägher jdher, sörier jntit for jdhert lijff, huad j äta eller dricka skole, och icke for idhar krop huadh j skolen clädha

jdher medh, är icke lijffuet meer än maten, och kroppen meer än clädhen, seer på foglanar vnder himmelen, the så jntit och jntit skära the heller vp, och forsambla jntit j ladhona, och jdhar himmelske fadher födher them, äre j icke mykit mera än the? huilken j bland jdher är som medh sin vmsorg formå sättia ena alin til sin längd? och for huars skul sörien j thå för clädhen? Skodher liliönar på markene huru the wäxa, the arbeta jntit, ey heller spinna the, doch sägher iach jdher, ath icke Salomon j all sin härligheet war så clädder som eenn aff them, clädher nw gudh så gräset på markene huilkit doch j dagh ståår och j morgon kastas j vgnen, skulle han jcke mykit meer göra thet jdher j cleentroogne, Så skolen j icke haffua vmsorg seyandes, huad skolom wij äta eller huad skole wij dricka, eller huad skolom wij clädha oss med, ty alt sådant sökia heedningana, idhar himmelske fadher weet wel alt thetta görs jdher behooff Söker först epter gudz rike och hans rätfärdugheet, såå faller jdher alt thetta til, Sörier icke för then skull for morgondaghen ty morgondaghen haffuer sielff sina vmsorg medh sich, thet är nogh ath huar dagh haffuer sitt eghit bekymber.

Här see j ath gudh haffuer vmsorgh för foglana och for blomstret, och pyntar them så härliga til, mykit meer wil han giffwa oss hwad aff nödhene är, kunne wij icke än nw troo honom ther om, såå haffuer dieffwulen oss wisseligha satt j sin snaro, När nw någhon menniskia icke låter sich nöya, och icke setter sin tröst til gudh, så moste ther strax ingen kärlek wara medh honom, gör ingom gott, vtan allena skarar til sich, ath han måå fåå sin säck fullan, Sådann otrohetenas frucht finnes nw ty wär vthi then andeligha stadgan, Enkanneliga medh munkar, huilke for then skul mäst löpa j closter, at the skola födha sich ther och intit arbeta, och bliffuer så thet oordspråket sant, Förtwiffuelsen gör en til munk, ja icke allena munkar, vtan och jemwel sombliga prester och biscopar, for ty the troo icke ath gudh kunde födha them, och tänckia allena huru the kunna vndfly armoodh, Alt sådant är leffua j otroo, Ther aff kommer och ath somblige liggia j hoordom och lönskaleye,

och icke wilia giffta sich, fruchtandes ath the thå icke skola kunna födha sich, hwilken fruchtan the icke hadhe om the trodde gudhi, ath han haffuer vmsorg for them.

Så är nw här jtt exempel som oss må vpweckia til at sätia wår tröst til gudh, thet är, ath han haffuer vmsorgh for oss j timelig ting, thet see wij här j Petro, huru han fick många fiskar, medh hwilko är clarligha bewisat, at gudh wil ingen forlåta, han jw får sina bärning om han elles setter sin tröst til honom, såsom psalmen segher,

Ps. xxxvij Jach war vng och är nw gammal worden och haffuer doch icke någhontijdh sett ath en rätfärdugher man haffuer wordet forlåten, eller hans afffödha gått om brödh, Om äghodelanar är intit feel, ty gudh är rijk nogh, snarane feelar menniskione om troona, änglanar moste aff himmelen giffwa huad aff nödhenne är, förra än en troghen menniskia skulle lijdha nödh, ther fore at menniskionar nw så lijdha nödh thet gör otroon allena.

Och är här märkiande ath ändoch gudh haffuer vmsorg for oss, wil han doch at wij thenna tw stycken haffua skolom, Arbetit och hoppet, han bödh Petro at han skulle kasta vth nätit, såsom han wille seya, Kasta nätit vth och gör thet arbete som en fiskare tilhörer, men vmsorgena låt mich haffua, Så wil nw gudh at wij skole haffua arbetit, men vmsorgena wil han sielff haffua, Men somblige vthaff oss wenda thetta twärt om, Vmsorgena wilie wij haffua och låta honom haffua arbetet, såsom skeer medh them som sökia epter oker, ath the mågha sambla peningar til hopa, på thet at the jw icke skola arbeta.

Ther fore wil tu leffua som en rätt christen man, så lät gudh haffua vmsorgh for tich, huru fiskana skola komma j nätit, och tu gack bort och tagh tich then stadga fore ther tu arbetar vthi, men wij wilie alle j sådana stadga wara, ath wij intit skola behöffua arbeta, huilkit icke wist gudhi tilhörer, Och ther for äre wij munkar och prester wordne, allena ath wij mågha leffua som junkare och intit arbeta, För samma saken skul haffua och föräldranar låtit theras barn gå til scola, at the skola haffua godha daghar och tiena

gudhi, Och är ther medh så när kommit, at man icke wetat haffuer huadh itt gott leffuerne warit haffuer, ändoch gudh befalet haffuer, och honom täckeligit är, ath man äter sitt brödh j sin swett, såsom han segher til Adam, Vthi titt ännes swett skal tu äta titt brödh. Gene. iij

Så seya the thå när man talar om troona at man skal setia tröst til gudh, och låta honom haffua vmsorghena, ja iach moste lenge troo förra än mich flygha någhra stekta dwuor j munnen om iach icke arbetar, ja thet är sant, tu moste arbeta, tich är budhit at arbeta, men låt tin gudh haffua vmsorghena, tro och arbeta, så flygher tich wel ey allena en duffwa, vtan och wel en stekt gåss j munnen, Och thetta är thet andra stycket at man skal hoppas, om än gudh någhot litet fordrögde, ther fore låter han them här arbeta hela nattena och intit fåå, och låter icke annars synas, än som han wille låta them döö aff hunger, Thå måtte S. Pedher wel tenkt thå han så länge fiskiadhe och fick intit, jy wil doch gudh nw swälta oss j häll, men han tenkte icke så, vtan arbetadhe flux for sich hän, och hoppadhe ath gudh skulle giffwa honom ändoch han fördrögde thet, Så kommer thå gudh och giffuer honom så mykit på en gång och meer, än han j ottadaghar motte fångit.

Ther fore moste tw wel lära thenna tu stycken, ath tu likawel arbetar och hoppar om gudh än någhot litit fördrögde, och icke strax gåffue huad tu begiärar, och tenck, är thet doch S. Pedher och så wedherfarit, och han fick doch likauel sedhen nogh, och giff thet så vthi hans godha wilia, och öffuergiff tich icke for then skull, vtan bliff widh hoppet, och så warda tina gerningar teste dyrare räknadha for gudhi, ath the vthi en sådana troo giorda ära, The otroognas gerningar blijffua ther medh jntit bestondandes, ath the icke på then fasta grunden troona bygde äro, Thetta är nw thet första stycket aff Euangelio, Fölier nw thet andra.

Nw the fiskana fångit haffua, och smakat then frucht som aff trona gåår, begynnar thå troon tagha til sich och wexa, ther til moste wij komma ath wij betro gudh om wor lijffz berning, ty then ther icke betror honom ther om, han kan aldrigh betroo honom

siälenes betsta, doch är thetta allena en barna tro, och läre j then motton först gå vth medh benken, och sugha än nw aff spönan, doch moste wij här jgenom lära, ath wij och trom gudhi om siälenes bätsta, thet wil Euangelisten ther han segher.

Thå Simon Petrus thet såågh föll han til Jesu knä seyandes, herre gack vth hädhan jfrå mich, ty iach är en syndogh menniskia, för ty en förskräckelse war kommen öffuer honom, och öffuer alla the som medh honom woro, för thetta fiskafänget skull som the fåått hadhe.

Jtt syndafult samwet är så skickat aff naturen at thet gör såsom Petrus här giorde, at thet flyr för sin salugheet, och tencker Ah gudh iach är icke wärd at iach skal bliffua salugh och sitia j bland tin helgon och änglar, Jy sådana ära är mich alt förstor och förhögh, Så kan thet trånga samwetet icke begripa sådana stora och mechtugha ägh odelar vtan tencker såå, ja om iach wåre såsom S. Pedher och S. Påual, såå motte iach wel haffua itt hopp ther til, Sådant är en dårligh ting, for ty om tu wil förlåta tich på tina heligheet så bygger tu på sanden, Ney icke så, vtan gör såsom här S. Pedher, for ty j thet han sich ringa hölt och mente at han war sådana nådh icke wärd, thå wart han henne först rätzliga wärd, Såå är och huar och en menniskia theste better wärd gudz nådhe, ath hon bekenner sich for en syndare och owärdogh for gudz åsyn.

Thå bäre wij oss rätt åt när wij så bekenne oss, och jw diwpare jw bättre, men gudz nådhe moste wij doch på sistone icke vthslå för wåra synder skull, Förty när tu befinner at titt samwet förtwiflar och wil baksas widh nödhena, såå äst tu aldra bequämmast och skickelighast ther til, och warder finnandes tröst j samwetet, och segher, såsom Micheas sadhe, O herre hoo är tich lijck? tu som borttagher syndena, och kastar henne vthi haffuet, och fördräncker henne? Alla the som icke borttagha syndena the äre

affgudhar, ther fore segher han rätt, at ingen gudh är wårom herra lijk, Ty the andra gudhanar wilia finna froomheet for sich, och icke föra henne medh sich, Herren gudh förer henne medh sich och finner henne icke for sich; ther fore moste tu icke öffuergiffua tich, om titt samwet begynnar bäffwa och känna sina synder, forty jw skämlighare och fulare tu är for tich sielff, jw förra giffwer gudh tich nådhena jn.

Nw gåår största hopen til och smockar sich vp medh sina gerningar och menar ath han skal gudhi theste bätter kommen wara, Ney, scrifften prijsar gudh ther före ath han borttagher syndena och kastar henne j haffuet, ther fore warde wij wåra synder intit hielpandes medh wåra gerningar, och warda ey heller froome och rättfärdughe vthaff oss sielff, Gudh och ingen annar skal görat, vtan wår förtienist, aff hans blotta nådhe, såsom han segher jn Esaia, Jach är then iach sielffuer är then tina synder vthskrapar för mina skull, och wil icke mera tenckia på tina synder, Så moste thet gåå til, annars fåår tu aldrigh itt trygdt och gladt samwet, Ther fore såsom Petrus sadhe, Jach är en syndare, ther giorde han rätt vthinnan han hadhe wel saker huar fore han sich fruchta och ödhmiwka motte, men han moste doch icke vthslå gudh, vtan tagha honom til sich. Esa. xliij

Ther fore när iach besinnar mina synder såsom S. Pedher här giorde, och wil löpa jfrå gudh, så moste iach thå först wenda mich om och trädha jw nemmer och nemmer jn til honom, For ty hadhe gudh wilit slaghit tich, och icke wilit taghit tich tina synder aff, så hadhe han icke kommit til tich, och hadhe icke lopet epter tich, ther fore jw meer tu kenner ath tu är en syndare, och jw meer tich synes ath tw wil löpa jfrå honom, jw meer skal tw trängia tich jn til honom, thet merck wel, for ty såsom S. Pedher här gör, så göra och alla menniskiors samwet som sich forskreckia for theras synder och wilia löpa jfrå gudhi, och sökia en annan åffgudh, men låt icke tu vthaff, vtan trädh flox til och holt tich jn til gudh, elles när man wil löpa och vpsökia gerningar, och wenta hielp aff en

annan gudh, och sedhan kommer til then sanskyllogha gudhen, så finner man honom lika som the galna jomfrur funno honom, huilke mädhan the ginge bort och köpa olion, wart dören jgen läten.

Hwadh giorde nw Christus thå Petrus så ödhmiwkade sich och för stoor fruchtan skull badh herran gå jfrå sich? Lott han honom bliffua j sådana fortwiffuelse? Ney vtan begynte til ath trösta honom och sadhe.

Fruchta tich icke, här epter skal tu tagha menniskior

Thetta är jtt Euangeliskt ordh, ther the swagha hiertan medh tröstadhe warda, ther fore see j nw huru gudh sörier for oss j lekameligh motto, j thet han här giffuer Petro så monga fiskar ändoch han hadhe wäll hafft nogh vthaff twå eller tree, och gör honom teslikes andeligha så full och rijck, ath han och androm medh dela kunde vthaff hans fullheet, och giorde honom här til en fiskiare lekammeleghan och andelighan, Lekammlighan ath han monga fiskar fick som han sälia kunde, Andelighan, ath han skal fiskia menniskior, thet är, medh Euangelio draga menniskionar til Christi rike.

Seer så gåår thet när man troor, så giffuer gudh såå mykit ath man kan hielpa allom, vthwertes medh ägh odelar, jnwertes medh lärdomen, och göra them jnwertes rijka, for ty en sådana menniskia gitter icke tiya, vtan hon moste androm förkunna och seya, huru thet är gått medh henne, såsom psalmen segher, O gudh skapa jtt nyt hierta j mich, och förnyia j mich en weluilioghan anda, Forkasta mich icke jfrå titt ansichte, och tagh icke thin helga anda jfrå mich, the ogudachtuga wil iach lära tina wägha, ath syndarena skola wenda sich til tich, Jtem vthi en annan Psalm segher Dauid, Jach troor, ther före talar iach, Thet gåår så til när iach troor, så kenner iach gudh, och så seer iach huadh andra menniskior fattas, och ther medh faller iach til och vnderwisar them.

Så see wij nw vthi thetta Euangelio huru gudh haffuer vmsorgh för syndarena, och huru han beuarar them, bådhe lekam-

ligha och andeligha til lijff och siäl, Felar ther stundom noghot vthinnan, så är thet wisseligha wor otroes skul, eller ath wij nw först nylegha haffue begynnat ath troo, for ty när troon än nw ny är och liten, så är och stundom thet som geffues litet och ringa, Men när wij komme ther til ath wij rätsinneligha troo vppå gudh så kan oss thå jntit fattas, så giwter gudh j oss bådhe andeligha och lekamlegha gåffuor til fyllest, och så öffuerflödeligha, ath wij alla menniskior hielpa kunnom, Thet är thå at göra the fatigha rika, och spisa the hungrogha, Och thetta ware nw nogh sagt aff thetta Euangelio.

På Siette söndaghen epter the helga trefolligheet

Euangelium Mat. v.

SAgde Jesus til sina läriungar, Jach sägher jdher ath vtan jdhor rätfärdogheet gåår vthoffuer the scrifftlärdas och the phariseers rätfärdogheet, thå skolen j icke komma j himmelriket. J haffuen hört huadh them gamblom sagt war, Tu skal icke dräpa, och at hwilken som dräper, han är skyllogh ath domen skal gå öffwer honom, Men iach sägher jdher, ath hwilken som förtörnas på sin brodher, han är skyldogh ath domen skal gå öffuer honom, hwilken som sägher Raka til sin brodheer, han är skyllogh ath rådh skal haffuas om honom, men hwilken som säger thin dåre, han är skyllog til helwetis eeld, Ther fore om så är at tu offrar tina gåffuo til altaret, och kommer så jhogh ath tin brodher haffuer noghot emoot tich så läg ther thina gåffua nidh for altaret och gack först bort och forlika tich medh thin brodher, och kom sedhan och offra thina gåffuo.

Tu skal wara thinom trätebrodher benäghen til

wenskap snart, mädhan tu äst än medh honom på wäghen, ath tin trättebrodher antwardar tich icke domarenom, och domaren antwardar tich tiänarenom, och tu kastas så j häktelsen, Sannerligha segher iach tich, tu warder ther icke vthkommandes, til thes tu haffuer betalat then ytersta skärffwen.

Summan vthi thetta Euangelio.

j Gudz rätferdogheet är genom troona, och thet är hiertans rätferdugheet, Then vthwertes rätferduheeten skijne så helogh och så sköön som hon wil, är hon doch icke vtan jtt skrymterij, och en falsk rätferdugheet.

ij Gudh wil haffwa jtt gott trää, vtan hwilkit kan icke fruchten wara goodh.

iij Thet är en skrymtersk rätfärdogheet, när tu icke dräper medh handene, och doch wredgas j hiertat, men then Christeliga rätfärdugheten wil och at wij icke skole wredgas.

iiij Gudh behaghar jngen ting aff oss när wij icke förlike oss medh wår brodher.

Uthlegningen

THetta Euangelium lärer en åtskilnat emellan then rätta froomhetena och then skrymterska froomhetena, teslikes lärer thet oss huru wåra gerningar icke göra oss frooma eller rätfärdogha, ther höre noghot höghre til än gerninganar, For ty the phariseer hadhe och jtt froomt leffwerne, giorde vtuertes huad the skulle, hadhe jnga främmanda gudhar, gingo j smok besynnerlegh kläd-nat, och hadhe ther och nampnet aff, och heto phariseer, thet är affsyndrade eller afftagne, Warda och teslikes the scrifftlärde här antastadhe, huilke the aldra betste wåre j bland judhanar, och forfarne woro j laghen och j scrifftene, så ath the lärde annat folk och giorde folkena lagh, och dömde j alla saker, Summa summarum,

thenne hopen haffuer warit the betste och lärdeste och fromaste j bland judhanar, them antastar Christus här, ändoch man wel meent hadhe, ath thet aldra minst skulle haffua warit aff nödhenne och sägher om them til sina läriungar.

Utan jdhor rätferdogheet gåår vthöffuer the scrifftlärdas och phariseers rätfärdughet, thå skolen j icke komma j himmelriket.

Såsom han wille seya, Seer the phariseer och the scrifftlärde föra jtt sådant leffuerne, ath bådhe the och annat folk mena at the warda himmelriket besitiandes, likawel sägher iach jdher, vtan j blijffuen fromare än the äre, thå skolen j icke komma j himmelriket, Här medh är nw thet spörsmålet forlossat, huad skole wij nw göra ath wij måghe warda froome? for ty här äro nidherlagda alla the gerningar som en menniskia göra kan, och the aldra betsta gerningar til jntit giordha, Ther före kan man jngen gerning göra genom huilka man skal salugh warda, och quitta sich jfrå syndene, När man nw så thetta sägher warder man skälter for en kettare.

Så motte the haffua sagdt, Jy tu är en kettare wil tu kasta bort godha gerningar? men han achtar thet jntit, vtan beslutar frijt ath theras gerningar äre jntit, Thå hadhe the åter mått sagdt, göra icke gerningar oss fromma och godha, hwi haffwe wij thå laghen genom hwilken wij hoppes salughe warda om wij leffue ther epter? Ther aff fåår nw Christus tilfelle ath jndragha gudz lagh och bodhordh, och sägher.

J haffuen hördt hwadh them gamblom sagdt är, Tu skalt icke dräpa, och ath hwilken som dräper, han är skyllogh ath domen skal gå öffuer honom, men iach sägher jdher ath huilken som förtörnas på sin brodher, han är skyllog ath domen skal gåå öffuer honom, hwilken som sägher Raka til sin brodher han är skyllogh ath rådh skal haffuas om honom, men hwiken som sägher thin dåre, han är skyllog til hiluitis eeld.

Thetta bodordhet, Tu skal icke dräpa är så högdt och diupt, ath thet jngen fulbordha kan, thet bewisar ey aleena Christus här vtan hwar och en menniskia kan thet och så finna j rönen, För ty han fortelier här fyra stycke, som är, tankar åthäffuor eller tenkn, ordh och gerningar, så ath jngen kan komma fram om, at han moste jw finnas skyllogh, Såsom han wille seya, han kunde til äwentyrs noghra finna som icke dräpa medh hendrena, men wara vtan haat jntit warda wreedher, haffua wenligha åthäffuor til alla, them finner man icke monga som thet kunna göra, thet lärer oss förfarelsen.

Lått oss tagha en froom man före, then bewisar sich wenliga emoot them som jntet göra honom emoot, men kommer noghor som talar honom emoot eller är honom j noghon motte for när, thå kan han icke låtat han warder wreed och begynnar ath hata honom, mennisklich fornufft beslutar aldrigh ath man skal wara them hull som onda äre, Läser alla heedniska böker och gåår jn vthi jdhor eghen förfarilse, så finne j wel ath så är ath wij moste förtörnas, skeer thet icke emoot wäner som wel mögeligit är, så skeer thet jw emoot owener, Ther vthinnan skeer icke gudhi fyllest, och kan doch jntit kött och bloodh icke komma sich vthur thet sinnet vtan wil jw twert emoot thet som budhit är, och moste man granneligha merkia på ordhit ther han sägher, Tu skal icke dräpa, Huilken tu? handen? Ney, tungan? ney, vtan Tu tu, thet är alt thet som vppå tich är, och vthi tich är, handen, munnen, hiertat och tankana, the skola icke dräpa.

Så vthtydher nw här Christus hela Moisi lagh, sägher en doom åff, Then som wredhgas emoot sin brodher, han är domen skyllogh, Thenna Christi doom gäller öffuer hela werldena, Ty iach fråghar här, huilken är på jordene som icke är brotzlighen j thetta bodhordhet? Huru wilie wij thå göra epter wij skole jw görat, och kunne doch icke görat, kan icke annat epterfölia vtan fortwiffuelse, ther måghe wij rätta oss epter, Ther fore äre gudz lagh aleena en spägil vthi huilkom wij see wora sleemheet och ontsko, och beslutom oss alla

vnder synd, och ath wij icke kunne arbeta oss här vth medh wår hielp, ey heller medh wår frij wilia, vtan ther kommer noghot annat til, Och thetta är nw thet första stycket. Gala. iij

Ther näst segher han, Then som segher til sin brodher Racha, thet är allahanda wredz och hatz tekn, han är skyllogh til rådz, Ther vthinnan är åter ingen oskyllogher, ty när iach skal aff mich sielff see wenliga påå then som min owen är, thet kan iach icke göra, så märker man på teknet ath hiertat är ther icke medh, forty hiertat låter icke gripa sich, thet brister vth, och bewijsar sich medh åthäffwor och ordh, thet döl sich icke och kan icke heller dölia sich, Så är thå åter beslutit ath wij äre fordömde, när wij Racha seyom, thet är at wij icke wenliga bewise oss j åthäffuonar moot wener och owener, Går nw vthi förfarilsen och seer påå annat folk, eller på idher sielff, at ingen kan hielpa sich sielff frå thetta onda hiertat, som såå diwpeligå in vthi menniskionas natwr jnplantat är.

Sedhan segher han, Then som segher til sin brodher Tin dåre, han är skyllogh til heluitis eeld, Thetta låter och ingen vtan gudz nådhe, ty ingen är så godh eller mill, at han icke giffuer itt owenligit oord jfråå sich, gör han thet icke emoot wener så gör han thet moot owener, forty om man än twingadhe tich, ath tu skulle wenliga tala tin owen til, så är doch icke hiertat ther när, och ther tu hadhe tilfälle sadhe tu wel, Tin dåre, thet är thå alloredho emoot thetta bodhit, forty thet begrijper bådhe wener och owener, och segher tin brodher, Och wij äre alle brödher, alle kompne aff en fadher, och scriften kallar oss alla itt kött, såsom Esaisas segher, Dela titt brödh medh then hungrogha, och them som intit herbärghe haffua ledh jn j titt hwss, seer tu någhon nakudan så skyl honom, och försmå jw icke titt kött, Thet talar propheten om tin nästa, Och thet ordhit dåre, skal här begripa allahanda slemlig oord, bannor, lastilse, bakdantan, dömande och alt sådant. Esa. lviij

Så är thet clart at wij på thet bodhoordet Tu skal icke dräpa alle brotzlige äre, och at then som icke är på nytt föd aff gudhi, han kan thetta dräpandet icke haffua fördragh, at han jw brotz-

lighen finnes emot thetta bodhit, antingen medh all förnemda stycker, eller medh någhra aff them, haffuer han gerningen fördragh, så kan han doch icke haffua tankan och wilian fördragh, Gudh
j. Regum xvj. fråghar icke enkom epter the vthwertes gerninganar, men han seer på hiertat, ther fore när man segher Tu skalt icke dräpa, så är thet så mykit sagt, tu moste åter födhas på nytt, och warda een annor menniskia.

Så legger thetta Euangelium på alla sidhor nedher, huadh man göra skal ath man motte warda salugh, Ty bedh så lenge tu wil, fasta så lenge tu wilt, geff almoso så lenge tu wilt, messa och byg kyrkior så lenge tu wilt, så est tu doch likauel en dråpare, tu hatar tin brodher, tu kan icke see well på honom, tu talar honom icke wenligha till, thetta kan tu icke forlåta, Therfore är tin retferdugheet intit, föliea än nw tw stycke the äre wel så skarp som the förra, och lydha så

Therfore om så är ath tu ofrar tina gåffuo til altarit, kommer så jhogh ath tin broder haffuer någhot emoot tich, så läg ther tina gåffuo for altarit, och gack först bort och forlijka tich medh tin brodher, och kom sedhan och offra tina gåffuo, Tu skalt wara tinom trätebrodher benäghen til wenscap snart mädan tu est än nw medh honom på wäghen, ath tin trätebrodher antwardar tich icke domarenom, och domaren antwardar tich tienarenom, och så kastas tu j hectilsen, Sannerligha sägher iach tich, tu vardher ther icke vtkommandes, til thes tu haffuer betalat then ytersta skerffuen

Thetta är och tw stycke, them kan naturen icke heller göra Thet första när iach haffuer någhon fortörnat så skal iach forlika mich medh min brodher, Ther näst om noghor haffuer giordt mich emoot så skal iach thet forlåta honom, om han än jntet bådhe mich ther om, och skal haffua jtt gott hierta til honom, ath han mich icke antwardar domarenom såsom j nw hörden, Huilken ytersta

stycke the haffua til förena skilt jfrå thetta Euangelio, och är likt at S. Augustinus thet giordt hafuer, såsom wij läse vthi hans bock, De spiritu et littera, men thetta är meningen.

Ther ståå twå, Then ene som skadha gör, och skal forbidhia then andra, Then andre som skadha haffuer fått, och han skal förlåtat wenligha och weluilieligha, om han än jntit wordhe bidhen ther om, thet kan naturen jntit göra, han gåår wel til och bedher Käre brodher förlåt mich thet, Men huar han thet icke göra moste, och fruchtadhe för helwetit och gudz förtörnelse, så giorde hon thet aldrigh, thet agget bliffuer jw alstädes quart j hiertat, Sedhan then som skadhen skeed är han kan ey heller forlata thet aff hiertat, Och såsom then ene bedher skrymteligha, så forlåter och thenne skrymteligha, sådant är jntit bewendt for gudhi, ty så sägher texten, Om tu offrar tina gåffwo för altaret, och kommer så j hogh ath thin brodher haffuer ńoghot emoot tich, så läg tina gåffuo först nidher, och gack bort och forlika tich medh honom, och kom sedhan och offra tina goffuo, Och then förlikningen moste skee vthaff alt hierta, Ther fore merk thenna texten wäl.

Och thenna orden wilia så mykit, När man kommer och wil tiena gudhi, thet wil gudh thå icke haffua, vtan wil kort aff at tu tilforena skal forlika tich medh tin nesta och tiäna honom Såsom han wille seya, Sy menniskia iach haffuer skapat tich, och återlöst tich, besinna thet, och skickia nw tich alt titt leffuerne ther til, ath thet må tiena tinom nesta, huar thet icke skeer så gör och ey heller mich någhot, wilt tu icke göra thet aff nödene är, så lät och thet bestå som icke är aff nödene, Så wil gudh mykit heller vmbära sina tiänist än tin näste skal wmbära then tiänist som tu skal göra honom, och wil mykit heller see genom fingren om tich än noghot litet fattades j hans tiäniste, än någhot skulle fattas j thin nästas nytto och hielp, Summa summarum, Thetta wil gudh, ath wår näste skal wara thet beläte ther wij aldraförst vppå see skola.

Nw äre mong ting medh huilkom wij göra wor nästa emoot såsom när iach icke forswarar hans godha rykte huar iach kan, huar

iach icke är honom godh, och hielper honom jntit, så är iach redho hans mootpart och trätebrodher, wil iach nw wara gudhi welkommen, så moste iach til förenne forlika mich medh min nästa, huar så icke skeer, är iach gudhi jntit welkommen, for ty gudh bortkastar all then tienst som man honom göra kan om wår näste icke til förenne tient warder.

Seer nw på thet leffuernet som wij här til dags fördt haffwom, Wij haffue lupit til S. Jacob, til Rom, til åken, till Jerusalem, haffue bygdt kyrkior, stiktat messor, och forgettit wor nästa, sådant är wenda bladhet twert fore, Men herren sägher här, Gack och thet som tu wille bygia mich ena kyrkio medh thet giff thin nesta, sy på thin nästa ath tu tiänar honom, Gudh ligger jngen macht ther vppå ath tu byggier honom ena kyrkio eller kappel, hwar tu elles är tinom nästa til godho, Thet låter man nw j wor tijdh blijffua ogiordt, epter then lärdom som påwans hoop pläghar föra.

Här åff kommer thå at mong fatigh menniskia blijffuer ogifft ty ath jngen wil hielpa, vndsettia, och förlegia them ther the kunna hielpa sich medh och komma til brödz, thet och annat sådant mykit warder forgätit, och man menar medh sidzstona j then stadhen göra jtt testament, och stichta messor, bygia Cappal och annat sådant, thet gudh aff oss jntit kräffuer.

Ther före wil gudh kort aff, ath tu tiänar thin nästa, och gör honom thet tu honom plichtogh är, ath emillan tich och honom ståår först rätt til, och är först wel förlikt medh honom, eller han wil hwasken see eller höra tich, Ther näst kommer min mootpart eller trättebrodher så skal iach forlåtat honom welwilieligha, kommer han icke, skal iach likawel wara honom wenleghen och godh, then stund wij än nw äre på wäghen j thetta leffuernet, på thet han icke skal antwarda mich domarenom.

Huru gåår thet til? han tagher mich icke widh handena, och dragher mich for domaren, vtan när iach kommer för domen så kenner mitt samwet ath iach haffuer wiliet förlåta min nästa, och fornimmer j sich än nw sådana agg, samma samwet emoot min

nästa antwardar mich thå domarenom, han antwardar mich thå tiänarenom, han kastar mich thå j fängsle, thet är vthi heluitis eeld, til thess iach betalar then yttersta skerfwen, thet är ewinneligha, for ty ther är ingen betalning eller forlosning.

Här vthinnan faller nw jtt spörsmål om thet werldzligha swerdet, ty någhor motte seya, Skal iach förlåta, jntit dräpa, jntit wredzligha tala, huru skal iach thå straffa, skal iach föra swerdet, så moste iach jw icke alt förlåta, elles förde iach swerdet fåfängt, Om thetta spörsmålet måtte wij nw handla, forty Euangelium tyckes här så som thet wille nedherläggia thet werldzliga swerdet, men thet skal man märkia ath Christus är här en andeligh lärare, han förer och regerar allena vthi samwetit, och lärer thet hurudana haat, nijt, och wredhe ther vthi är, och huru man skal sådant quitt warda, thet är hans embete, ther haffuer han medh at skaffa, och haffuer medh thet werldzligha swerdet intit göra, vtan låter them thet föra som thet befalet är.

Nw går icke thenna läran allom j hiertat, största delen tagher sich ther intit vthaff, The som gudz oord höra, troo them och anamma them, och falla til gudh och åkalla honom, the ära allredho frome och godhe, och behöffwa thet werldzligha swerdet jntit, forty the warda regerade medh ordhet, men the som icke wilia höra ordhit och icke wilia regera sich ther medh, vtan leffwa vthwertes illa, them moste man regera medh swerdet, likawel moste en werldzligh förste eller hans befalninges män som swerdit föra icke wredgas eller dräpa såsom thetta euangelium lydher.

Huru skola the thå göra, epter the föra swerdet, och ära högt satte j gudz stadh? Så går thera embete til, j thet the ära christna menniskior skola the jw såsom alle andre wara mille barmhärtughe, och sachtmodoghe j hiertat, men j thet the ära vpsatte för hempnare, skola the wara strenge och alware til ath straffa medh swerdet, intit anseende hwadh han är wen eller owen fatigh eller rijck, lärd eller olärdh, Thet see wij j Moyse, han war then sachtmodugheste man som någhon tijdh warit haffuer, så ath han och begiäradhe Exo. xxxij

vthskrapat warda vthur lijffzens book på thet ath folkit icke skulle fara illa, Seer, wär thet icke en mill och barmhärtogh man som til fridz war vthskrapas vthur lijffzens book, på thet ath folkena skulle skonat warda, men thå hans welle och offuerheet på gick, och skulle bruka sit regementz embete, foor han til och sloogh på en tijdh j hääl try och tiwghu twsend, på thet han stilla motte gudz wredhe.

Roma. ij

Så giorde och Paulus, han war redhoboghen at giffwa sina welfärd och salugheet for judhanar, som wij haffue j then epistelen til the Romare, Men thå han förnam ath en j Corintho sina stiuffmodher läghrat hadhe, thå screeff han titt jtt sådant skarpt och strengt breeff, som han wäl noghon tijdh scriffuit hadhe, ath then samme skulle antwardas dieffwulenom på thet at anden skulle frij wardha för domen, Så giorde och Dauid och andre flere, Monga äre j gambla testamentit som swerdet vthuertes strängeligha fördt haffua medh alla macht, och haffwa doch warit ganzska sachtmoodughe och milde j hiertat.

Så förgätter nw icke en Christen förste barmhärtughetena och kerleken j hiertat, ändoch han nödgas på hans embetes wegna vthuertes bruka stränghetena medh hendrena, och tycker illa wara ath så skee skal, och sághe mykit heller ath jngen skulle sådana hans strengheet förtiäna, och så haffuer han altijdh meningena godha til thet han gör, Ther före när han seer ena onda menniskio som icke wil låta regera sich medh ordhet, tenker han så, Gudh bätre mich thet, thenna menniskian är sin nästa til skadha och oroligheet, och medh sitt onda leffuerne dräper sin siell, på henne nödgas iach bruka swerdhet epter mitt embete, Så epter han gerna bådhe sághe, ath menniskian bliffue leffwandes, och ath henne förtoghes thet onda leffuernet, lägger han bådhe på wághena, och seer til huilkit som meer wägher, och finner thå, ath thet är en lätt och ringa ting ath en menniskia döör til lekamenen, och en gruffuelig och swår ting när hon döör til siälena, ty siälenes dödh är ewogh, ther fore (tenker han) är bättre ath man tagher hennas lekamligha lijff bort at siälen må blijffua forwarat, och så läter han thå swärdet frijt

haffua sin gång, och hempnas thet som illa giordt är, på thet at ther medh må betaghas gudz strenga doom, then wel swårare är til lijdha än thenna lekamlegha nepsten, såsom Moyses giorde medh Jsraels folk.

Doch skal man wijslegha tilsee, ath man stundom sådana strengheet medhlar och tempererar epter som redhelighast kan finnas, och granneligha achta, om then ena laghen icke jnfaller j then andra, och huru then ena laghen moste wika för then andra, och icke altijdh gåå epter thet strengesta, Tagh jtt exempel, Christi läriungar vprykte ax på sabbatz daghen gnuggade them och åte thå the gingo genom sädhena, Nw war sabbatz daghen budhin ath holla widh dödz plicht, ther dreeff then ena laghen then andra åff, Ther fore vrsakadhe herren läriunganar for the phariseer och sägher, Menniskiones son är en härre och öffuer sabbatz daghen, Endoch sabbatz daghen war budhen at holla aff gudz lagh, lickawel wordo läriunganar vrsakadhe, epter sabbatz daghen icke skulle wara så strengeligha hallen at the jntit skulle haffua äta, vtan skulle farit illa for then sabbatz helgen skul. Nume. xv. Matt. xij.

Sammalunda thå Dawid hungradhe och åt the wigda brödhen som leekmen icke woro loflighen ath äta, thå föll then ena laghen, jn j then andhra, och war thå aff nödhene at then ena laghen week vndan för then andra, ther före war Dauid och läriunganar vrsakadhe, for ty jngen gudz lagh är ther vppå sticktat och jnsat ath menniskian skal ther medh forderffuas eller fara illa, vtan heller ath hon ther medh skal warda hulpen bådhe til lijff och siäl. j. Regum xxj

Så skal nw werdzligha wellet wredgas vthuertis, och förtagha syndena, men jnuertis j hiertat skal hon wara sachtmodig wenlighen och kärleghen, Ther vthöffuer skal hon wara wijss och kloock, ath hon måå weta när hon strenghetena medhla och temperera skal.

En annor sermoon på siette Söndaghen epter the helga trefologheet

vthaff samma Euangelio Mat. v.

UThi thetta Euangelio tagher herren sich före at han forclarar och vthlägger Mosi lagh, ty thet hörer honom icke enkom til, ath han mykit trängia och nödga skal menniskionar til fromheet, han är jngen laghförare, vtan en frelsare, then aff jngom noghot tagher, vtan aleena geffuer, Ther före bewijsar han och här all godheet och milheet, j thet hàn vthtydher oss gudz lagh, lärer oss wenlegha huar noghot fattas och brister, kräffuer icke strengeligha såsom Moses giorde, han wille kort aff haffua menniskionar antingen frooma eller dödha, Så är thetta hallandes för en stoor wälgerning ath Christus lärer oss huad oss fattàs, och besynnerligha handlar han här om then brist j wredhènne, then mykit ondt affstadh kommer j bland menniskionar som wäll allom witterlighit är.

Nw wilie wij see til bodhit, Tu skal icke dräpa, huru judhana forstodho thet, och huru wij thet förstå skolom, Judhanar hölle them för dråpare som dråpo medh händrena, och the som uthuertes hadhe thet fordragh, the wordo hålna for froma menniskior, Så
Joh. xvij giorde the medh Christus thå the antuardade honom Pylato och läte döma honom, thå bliffuo the vtan före och meente ath the wore oskylloghe til hans dödh och hadhe wel hållet laghen.

Jtem så giorde och Saul medh Dauid, och meente ath när han icke sloghe honom j hääl medh handene, så war han oskyllogh, Widh thetta sinnet forstodho judhanar laghen och kunde icke merkia ath laghen kräffia hiertans fromheet, ther före sägher Christus nw här, Vtan jdhor rätferdughet gåår vthöffwer the scrifftlärdas och phariseers, Så skolen j icke komma j himmelriket, Thetta är en skarp och gruffueligh doom, genom huilken warda fordömd all falsk helgon och alle skrymtare som aleenast medh vthuertes gerningar vmgå plägha.

Huru haffua thå wåra lärarer thetta förstådt och vthtydt? Jcke mykit bätter, ja twå resor werre än judhana, the haffwa wel sagdt ath laghen skulle fulbordas aff hiertat, såsom thetta är ath hiertat skal wara vtan alt haat, men ther iämte haffwa the sagdt ath hiertat wel kan wenligha haffua sich, och sådana haat och wredhe bortkasta, menandes ath sådant ståår j wåår frij wilia, huilkit doch twå resor werre är än thet judhanar sadhe, Judhanar wende thet jn på thet falska skinandet, men wij jn vppå wår frij wilia, och så ståår judhanes skrymterij jn på gerninganar, men the christnes skrymterij jn j tankana, ty så tenkie wij, Jh iach wil forlåtat, och iach wil wara honom hull, låtandes sich tyckia ath the så äre.

Huru skole wij thå göra? Wij skole så seya, Jngen menniskia är vppå jordene (vtan han är på nytt födh) then ther icke wredgas, wredztekn och wredz ordh j frå sich giffuer, naturen förmå icke annat, Så sägher nw laghen, Tu skal wara en mill och kärlegs menniskia aff hiertat, bådhe medh ordh och gerningar, och icke haffua en oond bloodz dropa vthi tich, ja huar tagher man then menniskiona, then finnes icke här, hon moste nedher komma aff himmelen, ty jngen menniskia är på jordene then icke wredgas, wredzordh och åthäffuor j frå sich giffuer, Och om iach låter thet, så låter iach thet wisseligha ther före ath iach fruchtar swerdhet, eller elles söker mitt eghit ther medh, bannas iach icke eller talar ilt på honom, så förtagher thet mich wisseligha antingen swerdhet eller heluetit, fruchtan för dödhen, eller för dieffwulen, ther tenker iach vppå, och haffuer thet såå fördragh, elles kunde iach icke låtat, och ey aleenast thet, vtan sloghe j hiäl om iach kunde, Och så kan iach aff naturen icke jtt ordh eller wenligh åthäffuo giffua jfrå mich, vtan medh skrymterij, hiertat beholler wel sin ondsko, Thetta hörer tu här aff Christo, han vthlegger tich wäl så laghen ath tu må skemmas j hiertat, som han wille seya, Tu är jntit godh och wenleghen aff hiertat, titt hierta är fult medh haat, fult medh dråp och blodh ther före wille och gerna bådhe hender och öghon

ther aff full wara, thet kan tu icke förtagha tich ey heller än tu kan förtagha eeldenom at han bränner, ty thet är hans natwr.

Nw motte en seya, huru skal iach thå göra? alt thetta fornimmer iach j mich sielff, Swar, Gack bort och clagha thet for tin herra Christum widh thetta sinnet, Sy min herre Christe min näste haffuer giordt mich någhot emoot, haffuer talat mich for när, på min äro och rychte, giordt mich hinder på mina ägodelar, thet kan iach icke lijdha, ther fore såghe iach gerna ath han wåre dödh, O min gudh thet sie claghat for tich, iach wille gerna wara honom godh och hull (och ty wär iach kan icke) O herre iach kan icke hielpa mich här vth, wil tu görat såå warder iach from och godh, elles bliffuer iach wel såsom iach är, Ther moste tu sökiat och ingen annerstadz, söker tu ther epter hem til tich, så finner tu thet intit, titt hierta är allstädes siwdhande aff wredhe, thet kan tu icke förtagha.

Nw är thetta summan aff laghen j thetta bodhoordet, Tu skalt icke dräpa, Tu skalt wara wenlighen kerlighen och mill, vthaff hierta, oordom och gerningom, och om man än toghe lijffuet aff tich, så lijdh thet alt sammans welwilieliga, och tacka tin herra, See så mykit besluter thetta litzla oordet j sich, Tu skal icke dräpa, Så haffuer Christus giordt, gör tu så epter honom, så äst tu en christen, thå han hängde på corsit thå wart honom hans aldra högsta nampn och prijss försmädhat aff Judhana, när the begabbadhe honom och sadhe, Jh huilken en skön gudh haffuer han, är han gudz son stighe här nedh aff corsit, komme nw hans gudh ther han nw så mykit affskräpt haffwer och hielpe honom, Thenna oorden gingo honom swåra påå hiertat, och giorde honom wärre än alt thet andra han leedh, likawel ledh han alt thet medh tolamot, och grät for sina owener skull at hans stora welgerningar skulle fåfänga wara på them, bleff dödh for theras skul, ja och badh for theras synder, och wij wiliom knorra och morra vthi the aldra minsta stycke når wij någhon fögho ting lijdha skole vthaff wår nästa, ther see wij huru longt wij än nw ärom frå Christo, man moste wisseligha lijdha medh Christo, wilie wij annars komma til

Luce xviij.
Matt. xxviij
Luce. xxiij.

härlighetena medh honom, han haffuer gåt for oss, wij skole fölia honom, så som S. Pedhar sägher, Ther till ären j kallade epter och Christus leedh for oss, låtandes oss itt epterdömilse, ath j skolen epterfölia hans footspor, hwilken som ingen synd giort hadhe och intit bedrägerij wart fwnnit j hans mund, när han bleeff bannat bannadhe han intitt igen, och när honom bars ondt vppå, trughades han intit, Seer her huad S. Pedher haller oss fore for itt exempel, nemliga Christum, honom skole wij sannerligha epterfölia, wara honom like, och sammalunda göra, Thet formåghe wij doch icke aff wår natur, therfore står oss icke fore vtan fordömilse, Domen ståår fast, j mosten så skickade wara som bodhordhit sägher, thet är, skolen wara wenlighe och kerlighe j hiertat elles hörer j heluitit till j. Pe. ij

Huru göre wij thå? Såå moste wij göra, Tu moste kenna och besinna ath tu est fördömd, och hörer dieffwulen til, och kant icke vthaff tin eghen mact hielpa tich, ther nest moste tu löpa til gudh, och bidhia honom ath han gör thet annerlunda, annars är thet fortappat, Thetta haffua wåra höghlerde och wel merkt och seedt, men the haffua tenkt, Jh skulle wij så predica ath hela werlden wore fördömd, och hörer dieffwulen til, Jh thet haffuer gudh icke såå menat, ty hoo kunde thå hallat, han haffwer icke budhit thet vtan alena rådhit, them som wilia wara fulkomlighe, Jtem the fulkomlighe äre icke plichtoghe wara så, vtan thet är nogh ath the winleggia sich ther om

Ther aff äre mongha böker giordha och skreffna som samweten j sådana nödh trösta och vnderwisa skole, och Tomas de Aquino är fast huffwudh mestaren til sådana läro, och påffuen haffuer sedan sådant stadhffest, och nw widha vtkommit är j hela werldena, Ther aff är thå Closterleffuerne kommit, the haffua wiliet wara fulkomlige, Nw gudh sie loffuat wij forstå nw then wilfarilse, och kunna henne nw vndffly.

Men wij störke och tröste menniskionars samwet mykit annerlunda och seye så, Thetta är icke sagdt til them aleena som mena sich fulkomligha, och ath thet skal aleena wara jtt rådh, vtan är

sagdt til alla menniskior bådhe prester och munkar, leekte och lärda, och är icke aleena jtt rådh som the seya, vtan jtt strengt budh, Christus skemtar här jntit, tu moste wist görat, elles bliffuer tu fördömd, O we (sägher naturen) är thet tröstning tilseya menniskione fördömelse? ja min wen, iach moste först föra til heluetit, och så sedhan til himmelriket, tu moste först wærda förtwiflat, sedhan kom här til Christum, och see på hans exempel, at han haffuer så wenlegha bewijsat sich emoot sina ouener at han och grätt för theras skul, doch thetta exempelet vpwecke tich aleena, men thet hielper tich än nw icke myket.

Ther nest tagh hans ordh och tilseyelse för tich, och bedh honom at han wil förwandla och förnyia tich, thet hielper tich thå först, och segh så, O min gudh sy tu haffuer sätt mich Christum til jtt exempel, ath iach och så leffua skal, men iach förmå thet icke, iach bedher tich omwent mich och giff mich tina nådh, Så kommer thå gudh här och sägher, Sy epter tu bekenner tich, och söker nådhe aff mich, så wil iach omwenda och förwandla tich, och giffua tich mina nådh, och om tu än icke så fulkomlig är som Christus som tu wel wara skulle, så skall min sons leffwerne och fulkommeligheet komma tich til hielp, Seer så moste altijdh noghot wara som ödhmiukar oss, och håller oss j fruchtan

Thetta är en rätt tröst, then icke ståår j wåår förmågho vtan ther vthinnan, ath wij haffue en nodhog och gönstogh gudh, som oss wora synder forlåter, ther före ath wij troo på Christum, och förlåte oss på honom och icke på wor werdugheet, och ath han dagh frå dagh rensar oss, och ther oss noghot fattas måghe wij alstädhes trösta på Christum, Seer thetta är thet rätta forstondet aff thetta Ewangelio, Nw wilie wij och kortteligha öffuerlöpa texten och see huad ther vthinnan är.

Och setter texten här fyra gradus eller trappor j wredhona, Then första är huwudh sätet j hiertana, och thet är then högsta trappan, ther skal hiertat wara så reent j frå, ath tu icke eens kenner eller finner noghon wredhe ther jnne, thet kan doch lika wel icke

skee, ther fore när tu så befinner, så kom här til Christum och bedh honom om nådhe at han förwanlar tich, och vthsläcker thet som bränna wil, tu kan vthaff tina craffter icke hielpa tich, Then andra trappan j wredhene är Racha, thet är en owenligh åtheffua medh öghon, mund eller ansicht, eller hwar medh thet skee kan, Thet samma skall ey heller wara, ther före moste tu altijdh weta när och huar tu skal sökia hielp.

Then tridhie trappan är ath man icke seya skal Tu dåre, thet är allahanda banno ordh eller försmädhelse, ther man skemmer sin nesta medh, thet skal och icke wara, vtan man skal honom beskydda och beskerma hwar man kan och formå.

Then fiärde trappan ath man jngen dräper medh hendrena, vtan ath man medh handene hielpe sin nästa, läne, giffue och vnsette, at han må widh macht bliffua, för ty när iach seer en fatigh menniskio liggia'j nödhene och icke hielper honom, beskyddar och giffuer honom, at han motte bliffua widh sich, så slår iach honom medh min hand j hääl.

Nw när tu wil see och weta hoo tu äst, så skal tw icke retta tich epter then tu haffuer käär, ty naturen lärer thet och ath man jntit ondt vnner them som man kär haffuer, vtan rätta tich epter thin fienda, så fåår tu see hurudana tu äst, Finner tu tich så skickat ath tu är honom icke hull aff hiertat, icke holler tich wenligha emoot honom, talar illa om honom, hielper honom jntit medh handene, så äst tu en dråpare.

Ther herren sägher, Then som fortörnas emoot sin brodher han är dödhen skyllogh, och then ther sägher til sin brodher Racha, han är rådh skyllogh, men then som sägher thin dåre, han är skyllogh til heluetis eeld, ther talar han epter then brukning, som man holler j the werlzligha domar, ther then som beclaghader är han kommer for retten, och thå warder förhandlat om han then misgerningena giordt haffuer eller ey, ther epter rådhfråghar man ther om hwad plicht och straff man skall leggia på honom, på sidzstone antwardar han honom bort til ath näpsa honom, Så går

thet och här til medh thenna trappor, ath alstädhes then ena trappan j wredhena höghre straffat warder än then andra, thet är doch jcke meer än jtt hälueti, men ther är mongahanda pina och straff vthi, Ytermera förclarar herren sin ordh sielffwer och sägher.

Om så är ath tu offrar tina gåffuo for altaret, och kommer så j hogh ath thin brodher haffuer noghot emoot tich, så lägg ther tina gåffuo nidh för altaret och gack först bort och forlika tich medh thin brodher, och kom sedhan och offra tina gåffwo, Tu skal wara tinom trätobrodher benäghen til wenskap snart, mädhan tu äst än nw medh honom på wäghen, ath thin trättebrodher antwardar tich icke domarenom etc.

Ther see j hwad gudh wil haffua vthaff oss, så ath han icke wil at honom sielff noghot göras skal, vtan man gör thet först som man plichtuch är ath göra, nemligh ath thet först wel tilstår medh kerlekenom, och medh wår nästa, Seer, här medh äro nidher lagda alla godha gerningar som skee kunna, som är, bidhiande, fastande, sin krops näpsande j almoso giffuande, och huad thet hälzt wara kan, och gudh wil haffua ath man skall först förlika sich medh them som han haffuer emoot giordt, thet menar han här ther han sägher, Om tu offra wilt och thin brodher haffuer noghot emoot tich så gack bort och forlika tich medh honom och forbidh honom, Twert emoot war tinom trättebrodher benäyien til semio thet han än icke komme och bådhe tich ther om, så war honom likawel gönstogh och förlåt thet honom, Seer, så haffuer han förwarat thet på bådha sidhor, och befalet när man hogmodh eller skadha lijdhit hafuer, skal man wara wenleghen och förlåta thet, Och twert om, Then som hogmodh eller skadha giordt haffwer skal han forbidhia then andra, ath thet motte på bådha sidhor och j alla motto wel tilgå.

Nw motte någhor seya, Tu sägher ath man icke seya skal, Thin dåre, hwi sägher thå Christus så offta til sina läriungar j dårar, Jtem j otrogne, huilkit doch en stoor forsmädhelse är til en Christen? Swar, Man moste ther om döma epter hiertat, sådana som

thet är, sådana warda och gerninganar achtadha, Christus och Paulus göra och thet samma, straffa hårdeligha och straffa skarpeligha, men the menat gott, och åff godha hierta, ther fore är thet och godha gerningar, lika som en godh fadher offta kallar sonen dåra, ja han stupar honom stundom ther til medh, men han gör thet doch aff jngen argheet vtan hans hierta är jw lijka gott til sonen, Så gör och Christus Apostlanar och alla Christrogne, huad the göra thet göra the alt vthaff jtt fadherlighit och modherlighit hierta, ther före är thet godha gerningar, och moste man j sådana ting döma epter hiertat, och icke epter personerna, Och thetta ware nw nogh aff thetta Euangelio.

På siunde söndaghen epter the helga trefollogheet

Euan. Marci viij

UThi the daghar thå folkit war ganska mykit, och hadhe intit thet the äta kunde, kalladhe Jesus til sich sina läriungar, och sadhe til them, Jach warkunnar mich vthöffuer folkit, för ty the haffua nw j tree daghar töffuat när mich och haffua jntit ath äta, och låter iach them fastandes gå till sitt heman giffuas the vp j wäghen, förty somblige vthaff them wåro kompne långwägha, Och hans läriungar suaradhe honom, Hwar tagher man brödh här j öknenne ther man them medh mätta kan? Thå sporde han them, Huru mong brödh hafwen j? Swaradhe the, siw, Och han bödh folkit sätia sich på jordena til ath äta, och toogh the siw brödh, taksäyandes gudhi, bröt, och gaff sina läriungar ath the skulle läggia fram, som the och thet framlagde för folkit, Hadhe the och någhra fåå fiskar, och thå han welsignat hadhe, badh han och läggia them fram, Såå åto the och wordo mettadhe,

och the togho vp siw korghar medh åfleuor som öffuer wåro, Och the ther åto, wåro widh fyratusend, och så låth han fara them.

Summan aff thetta euangelio.

j Här haffue wij itt clart och oppenbara rum j scrifftenne emoot thet bekymber och anfechting for wår näring skull, här til hörer then yttersta delen j siette capitelit jn Matheo.

ij När wij läse om helga menniskiors otroo och miströst, thet skal giffua oss en stark tröst, ath wij icke förtwifla skolom, om wij än swaghe äre j troona.

iij Gudh födher och närer oss än nw på thenna dagh, emoot alt naturennes förstånd och begripelse, om wij elles rätzligha see ther vppå, Gudh förlåter tich jw icke tu som til ewentyrs två eller tre daghar här epter leffua kan then tich så länge här til dags tiughu tretiyo eller femtiyo åår rundeligha vphållit haffuer.

iiij All gudz creatwr äro godh när man brukar them medh takseielse, forty the warda helgat genom gudz oord, och genom bönena såsom S. Pau. scriffuar til Thimotheum.

j Tim. iiij

Uthlägningen på thetta Euangelium

VThi thetta Euangelio är wår herre Christus så målat och bescriffuat för oss, ath wij wel besinna måghom huad wij skole hålla vthaff honom, nemligh ath han är barmhärtugh mill och godh, hielper gerna huar man, och medh huar man gerna wil til skaffande haffua, Och itt sådant belete eller bescriffuilse skal troon haffua.

Ther fore håller oss scrifften före twäggia handa belete eller bescriffuilse om Christo, jtt haffuer fruchtan medh sich ther gudz oseyliga strenga wredhe vthi bescriffuas, för huilka ingen bestå kan, vtan wij moste fortuifla om wij icke haffua troona, Ther emoot

är oss vpsätt nådhenas belete, ath troon skal see ther vppå, och fåå en tröst til gudh medh hoppit, ath menniskian aldrigh såå mykit gott kan försee sich til gudh ath ther är jw alstädhes meer när honom.

J haffue wel hördt ath twäggia handa håffuor äro, andeligha och lekamligha, Thetta Euangelium lärer oss ena barna troo, thet är om timeligha och lekamligha äghodelar, och är itt belete för the swagha, at the ther vppå mågha lära försee sich alt gott til gudh, och ther vthaff sedhan förtrösta sich på honom j andeligh ting, for ty när wij j Euangelio vnderuiste warde ath Christus födher oss lekamligha, så kunne wij och ther aff besinna at han och wil spisa och klädha oss til siälena andeligha, Ty när iach icke betroor honom til ath vphålla lekamen j thetta lefwernet, mykit mindre betroor iach honom til ath vphålla och förwara siälena til ewigh tijdh, såsom när iach icke betroor enom ath han giffuer mich en gyllene, huru kan iach thå betroo honom ath han giffuer mich tiyo? betroor iach honom icke at han giffwer mich itt stycke brödh, betroor iach honom icke heller ath han giffuer mich huss och håffwor, heller itt heelt arff.

Then ther nw sådana barna troo icke haffua kan, han kommer medh platz ther til at han förseer sich til gudh, at han skal förlåta honom hans synder, och förwara hans siäl j ewigh tijdh, Ty siälen är jw oseyeligha mykit meer än lekamenen, öffuer huilken han doch förbarmar sich såsom Euangelium här vthwijsar, Ther fore haffuer S. Pe. rätt sagt, Käre brödher legger nw aff all ondsko, j. Pe. jj och alt swik, och skrymterij, och haat, och alt förtal, och åstunden fornufftenes miölk, som intit swek weet, såsom the barn som nyfödd äro, på thet athi vpwexsen aff henne, om j elles haffuen smakat at herren är mill, forty thet är icke noog at itt barn sugher miölk, vtan thet motte och warda stoort och starkt och sedhan lära äta stadogh maat.

Ääta miölk är, ath smaka gudz ynnest och milla nådhe, Smaka gudz milheet är, när man förfar henne medh leffuernet, ty om iach

än hundradhe åår predikadhe om gudh, ath han så mil och godh är, och wil hielpa menniskiona, och smakar thet icke medh förfarilsen, och röner thet, så är thet än nw alt sammans jntit, och jngen lärde ther medh rädzliga troo på gudh, Här aff kunne j nw merkia at en christen menniskia är en sälsyn ting, then icke finnes j huart rwm, äro wel monge som seya at the betroo gudh om theras lekames närning, men thet sweeffuer aleenast på tungone, och räcker icke jn j hiertat ther thet doch borde wara.

Nw wilie wij see på thetta exempel j Euangelio, aff hwad art och natur troon är, Vthi then Epistelen til Hebreer är så scriff-
Hebre. ix wit, Troon är en wiss förlatilse på thet som hoppande är, och rättar sich epter thet som icke synes, thet är så mykit sagdt, Troon är en grund medh huilkom man sich förlåter på noghot got som han icke seer, thet är ath iach foruenta skal noghot got thet iach huarken seer eller höra kan, vtan iach moste allena hoppat, såsom vthi thetta Euangelium j dagh skeedt är, ther wore många men nemligh fyratwsend, som medh qwinnor och barn j tree daghar jnte hadhe hafft til ath äta, och wåre longuäga komne, och hadhe ingen deel ther lekamen aff leffua kunde, Nw sägher Apostelen ath troon är en sådana ting ther iach j genom hoppas på noghot gott som iach icke see kan, Sådana troo haffuer här hela folkit hafft, the sågho jngen maat och hoppade doch ath gudh skulle födha them.

Huad gör nw Christus ther til? wiste han icke huad han skulle göra, gick han icke bort til apostlanar och fråghadhe hwar medh han skulle spisa them, the swaradhe, Hoo kan spisa en sådana hoop här j öknenne? Ther see j åter huru menniskligh förnufft och troon falla emoot hwar annor, och ther see wij at jw klokare förnufften är, jw mindre kan hon rätta sich vthi gudz werk, Ther före frågadhe han sina läriungar, ath huar och en motte förfara och kenna sin eghen förnufft, huru hon och troon jngalunda kunna til hopa blijffua, här läre wij ath forblinda wår förnufft när thet kommer ther til ath troon gåår vppå, ty thå moste wij platt låta förnufftena fara.

Tagher jtt exempel. Om iach wåre en man och hadhe hustru

och barn, och hadhe jntit til, och jngen gåffue mich noghot, Nw skulle iach troo och hoppas ath gudh skulle hielpa mich, när iach nw seer ath min ting är jntit och at mich icke strax hulpet warder medh maat och klädher, om iach thå är en otroghen menniskia så fortwiflar iach, och gåår bort och tagher mich före at hielpa mich medh stöld och bedrägerij, och tränger mich jgenom huru iach best kan, See sådant gör otroon, är iach troghen så lycker iach öghonen til och sägher, O gudh iach är titt creatur och titt werk, tu haffwer jw skapat mich, iach wil giffuat och befalat tich j händer, tu sörier meer ther före huru iach skal födder blijffua än iach sielff, tu hielper mich wel medh maat och klädher när tich best tyckes.

Så är nw troon en wiss grund genom huilken iach förhoppar thet iach icke seer, ja troon moste haffua noog, ty förra än henne noghot fattas skulle, moste ängelen komma nedh aff himmelen och gräffua brödhet vthur jordenne, på thet ath sådana trooghen menniskia skulle spisat warda, ja himmel och jordh moste för forgas, en gudh en sådana menniskio på klädhe eller födho noghot fattas läte, Sådana troo kommer gudz tilseyielse affstat, ther han oss sådant vthloffuat haffuer, aff huilko Dauid sich berömer j psalmen ther han sägher, Jach war yngre, och nw är äldre worden, och haffuer icke noghon tijdh seet en rätfärdogh man offuergiffuin wara eller hans åffödha sökiandes epter brödh, Men när man rådhfråghar medh fornuftene skulle hon wel seya, Thet är icke mögelighit, ja tu motte lenge wenta förra än tich flygher maten j munnen, for ty hon seer jntit, hon kenner jntit, epter ther är jntit for handene, Så giorde och Apostlanar här, the meente, Hoo kan här spijsa såå mykit folck, thet är icke möghelighet, men hadhe the seedt en stoor hoop päningar, och ther til en stoor hoop medh brödh, och annor fetalia, så hadhe the wel snart funnet gott rådh, och giffuit godha tröst, men epter the jntit sådant sågho, kunde the ingen rådh, vtan höllot for en omögelighen ting ath man skulle spisa så mykit folck, och ther war doch intit for handene. Ps. xxxvij

Thetta ware nw nogh sagt om trona, genom huilka wij fortroo

gudh om wår liffzberning, och at han icke later oss haffua brist på timeligh ting, Nu wilie wij och seya om andeligh ting, the wij och medh troona förwenta skolom aff gudhi när wij dö skolom, thå få wij see dödhen för öghonen, och wilie doch gerna hafua himmelen, wij få see gudz doom, och wilia doch gerna haffwa gudz nådh och miskund, summa, alt thet wij gerna hadom thet få wij jntit see, emoot dödhen, heluetit och gudz doom, kan oss jntit creatur komma til hielpa, men om iach troor, thå sägher iach, Jh troon är en sådan grund genom huilken iach kan få thet iach icke seer, om iach troor så warder mich ingen ting skadhande, ändoch iach än jntit seer for öghonen vtan heluetit, dödhen och domen, så moste iach doch jntit achta them, vtan aldeles troo ath gudh for sin tilseyelse skul, och icke för mina fortienst skul wil giffua mich then ewogha salughetena.

Thetta är här nw hårdeligha beteknat och bewijsat medh thenna fyratwsend men, som sich aleena medh thenna trona höllo jn til gudh, Jh gudh spisar oss wel, haffde the sagdt och dömt epter theras eghen fornufft, thå hadhe the wel så sagdt, O wij äre alt förmonge, och wij äre j öknenne här, och äre alle hungroge, hwad kan oss här wara til hielp, Sådana ting achtade the jntit, vtan hadhe ena fasta troo til gudh, och gåffuo sich honom j hender om all theras nödhtörfft, Så kommer thå Christus förra än the noghot här om besörgde eller bådho lägger sich thet nemmer än the siälffue, och sägher til sina läriungar.

Jach forbarmmar migh vthoffuer folket, for ty the haffua nw j tre daghar töffuat när migh och haffua intit ath äta, och läter iach them fastandes gå til sit heman geffuas the vp j väghen

Seer huilken en millan Christum wij haffue, then och för wår bwk sörier, ath honom intit fattas skal, och see wij här ath alle the som hängia in til gudz oord, the warda spisadhe aff gudhi sielffuom, ty thet är troonas art och krafft, huilken troo allena flyter vthaff gudz oord.

Ther fore käre wener låter oss en tijdh begynna ath troo, ty

otroon allena är saken til alla synder och laster, som nw haffua fåått öffuerhandena allestädhes, Huadhan kommer thet at allestädz så monga skalkar äro, förrädhare tiwffuar, röffuare, ockrare och moordare? sådant kommer alt vthaff otrone, ty sådana menniskior döma alt epter mennisklig fornufft, och fornufften aleenast epter thet hon seer, thet hon icke kan see, thet kan hon icke begripa, ther fore epter hon icke setter sin tröst genom troona til gudh, så moste hon fortwifla j sich sielff, och blijffwer sedhen icke annat ther aff vtan bofuar och skalkar, merk så gåår thet til när menniskian läter sich regera aff sin eghen fornufft och icke aff troona.

Som wij nw haffue lärdt trona så skole wij och lära kerleken ther til, för ty Christus warder oss medh tweggia handa skapilse foremålat, som är först for jtt tronas beläte ath wij j honom tröstas skolom och wara vtan sorg, och sedhan för itt kärlegs beläte, på thet ath såsom han spisar, klädher och födher oss vthaff en frijkerlegh, icke för sina nytto skul eller för wåra förtienst skul, så skole och wij frij om suss göra wår nästa gott aff rätt kärlegh såsom Christus haffuer giordt oss.

Ther före see j ath alt clösterfolks wäsende är om jntit, for ty thet är icke stält til wor nästes nytto och tiänst, vtan aleena ther til ath the ther j genom mykit wilia förtiäna när gudhi, For ty rätta Christeligha gerningar moste plat ther til skickas ath the skee wår nästa til godho, och icke ther til ath wij mene ther j genom mykit fortiäna när gudhi, vtan frij skenkias, såsom och Christus giordt haffuer, skenkt sina försambling sina milheet, lärdom, ordh och leffuerne, frijt och vtan all wor förtienst, Salughe ära the som thenna skenken medh takseyelse anamma.

Thetta sägher iach aleena för then skul ath j seen huart all Euangelia wilia, och huru gudh icke annat vthaff oss kräffuer vtan ath wij skole hålla honom för en gudh, och ther nest ath wij giffue oss wår nesta til tiäniste såsom psalmen sägher, Hör mitt folk lått mich tala, Jsrael lått mich witna j bland tich, Jach gudh är tin gudh, for titt offer skul straffar iach tich jntit, äre doch tin brand- Psal. 1

offer alstädhes för mich, jach wil jnga oxar tagha vthaff titt hwss, ey heller noghra bockar vthur tin stall, for ty all diwr j markenne ära mijn, och fää pååa twsende berg, iach kenner alla foglar vppå berghen, och allahanda diwr på åkrenom ära för mich, om mich hungradhe wille iach jntit seya tich ther aff, för ty jordenes kreedz är min och alt thet ther vthi är, menar tu ath iach wille äta kött aff oxanar och dricka blodh aff bockana? Så sägher han och til oss, Sy Jsrael, thet är, tu troogna menniskia, jach är tin gudh och icke tu min, iach wil giffwa tich och icke tu mich, Höör Jsrael iach wil icke förtörnas emoot tich ther före ath tu icke mykit offrar mich, ty hwad tw haffuer j stallet, j hwss och gård, thet är al redho til förenne alt mitt, for ty iach haffuer giffuit tich thet ther jn, Ther hafuer han skönligha drabbat på judhana som mykit skrepte aff theras offer, Epter han nw forkastar offret, hwad wil han thå haffua? sägher doch psalmen, Offra gudhi prijssoffer, och gör them aldra högsta titt löffte fult, och åkalla mich j nödhsens tijdh, så wil iach hielpa tich, och så skal tu prijsa mich.

Thet är, titt hierta wil iach haffua, sätt titt hopp och tröst til mich, och hålt mich för en millan och gönstoghan gudh, ath iach är tin gudh så hafuer iach nogh, Ther före sägher han och j then
Ps. 1j nästföliande psalmen, Frälss mich frå blodhskyllor, gudh som är min helses gudh, ath min tunga prijsa må tina rätfärdugheet, Herra lätt mina läppar vp ath min mund må förkunna tin prijss, för ty tu haffuer jngen lost til offer, annars gåffwe iach thet wel, och brandoffer behaghar tich icke, Gudz offer är en förkrossat ande, jtt förkrossat och förnidhrat hierta, warder tu gudh icke försmåändes.

Medh sådana tröst och förhopp skal tu troo vppå honom, och håll honom for en millan och gonstoghan gudh, hålla tich jn til honom, och j all tin nödh fly til honom och til jngen annan, Troor tu thet och förbijdhar thet, så warder han tich hielpandes, ther skal tu jntit twifla vppå, Ther näst skal tu tiäna tin nesta frijt och om suss som til förene nogh sagdt är, Thenna tw stycken troon och kärleken, warda oss j thetta Euangelio såsom och mest j all annor före hollen.

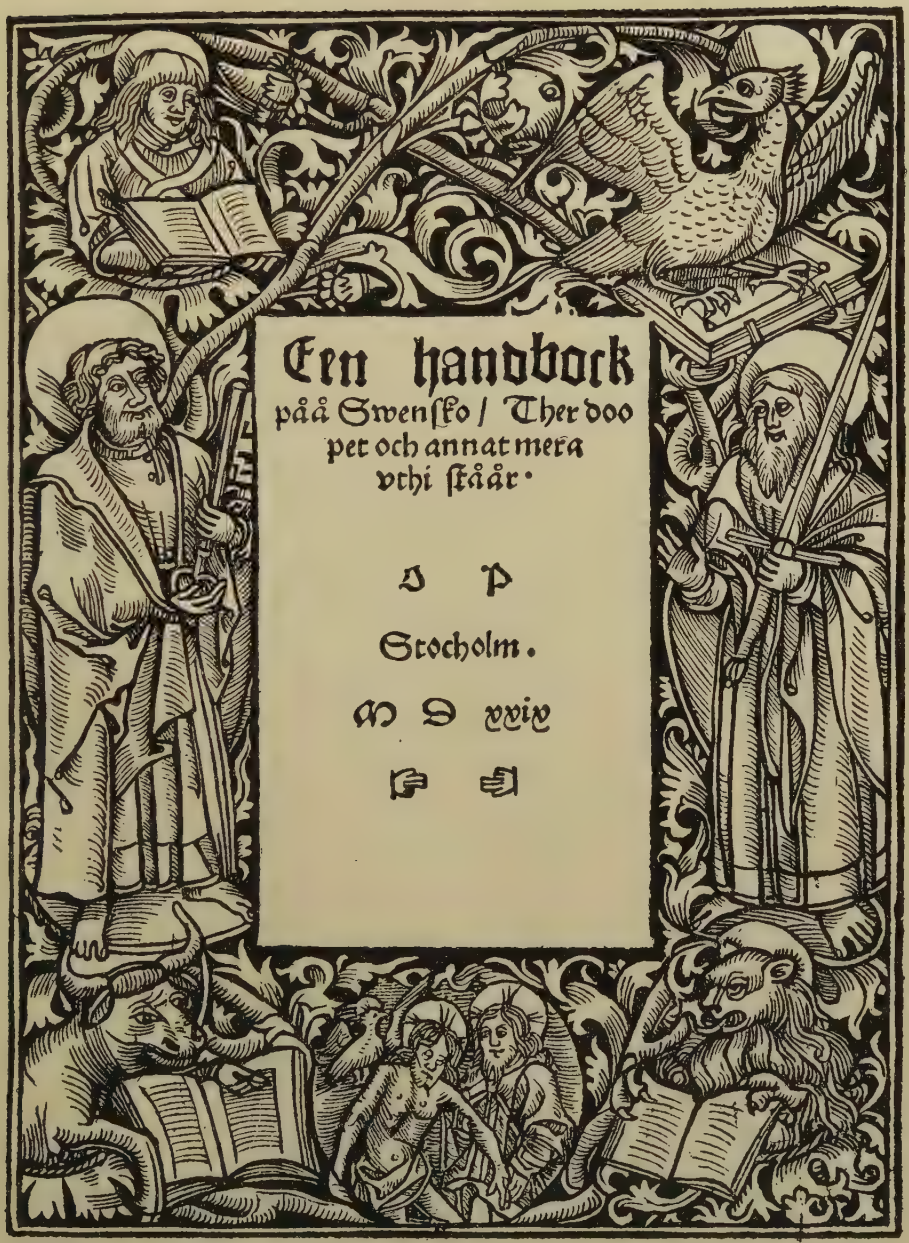

Een handbock

påå Swenſko / Ther doo
pet och annat mera
vthi ſtåår.

Stocholm.

M D xxix

Olauus Petri til then Christeligha läsaren.

THet haffuer så warit här til dags godh Christen läsare, ath alt thet som epter gudz befalning haffuer j then Christeligha forsamblingen wordet handlat, medh sacrament och annat, är skeedt på itt fremmande tungomåål, emoot gudz sinne och mening genom sin vthkorade apostel Paulum, then ther icke wil at noghot skall skee j then helga Christenheet, vtan thet skeer til forbätring, nw kan thet jw icke skee församblingenne til forbetring medh mindre thet är förstondelighit, Och epter thet itt fremmande tungomåål haffuer wordet brukat, ther före är och förbettringen til baka bliffuen, ja ey aleena thet, vtan är och så när ther til kommet at ther är blijffuen fögho better än en fastelaghen aff, gudz ordh och sacrament til en håån och stoor förachtilse, thet aldrigh skeedt hade, hwar man hade brukat thet tungomåål som oss allom förstondelighit är, thet hwar och en förstondigh menniskia bekenna moste, Såå haffuer thet skeedt medh dopet, Presten som döpt haffuer han haffuer talat gudfadher och gudhmodher til på latine then the jntit förstode, och likawel skulle the swara ther til, The moste på barnsens wegna seya, Jach affsegs, och wiste doch jntit hwadh thet war som the affseyas eller wedersaka skulle, Presten sporde om troona, och the skulle swara at the trodde, och wiste doch jntit hwad then troon inbära hade, epter thet the icke förstode målet ther the worde tilsporde medh, Hwad är thetta annat än som en halff fastelaghen? Så är thet och medh the böner som presten medh hela församblingene skulle bidhia til gudh at thet skulle lyckosambligha tilgåå som ther för handenne war, Presten sade, Oremus, thet är, Läter oss bidhia, som han wille seya til heela

församblingena, Wij wilie nw alle bidhia thenne böön til gudh för barnnet, eller och hwad som thå för handenne war, Och the som skulle bidhia medh honom och seya Amen til hans böön, wiste intit hwad han sade, eller hwar bönen lydde vppå som the sade Amen til, ja presten wiste thet näpligha sielffuer, Hwad haffuer thetta warit vtan en galenskap bådhe för gudh och menniskior? Och epter man haffuer så ofornuffteligha farit her medh, är nogh befruchtandes at gudh haffuer och lätet så fruchtena komma ther aff, Thet synes lititt pååt barnet när thet vpuexer at thet haffuer fååt gudz nådh j dopet til at föra jtt gott leffuerne, ja såsom wij haffwe bidhit til, så haffuer och barnet fååt nådena til, som och synes wel på fruchtene, Och när man sådana föregiffuer och rådher ther til at doop och annat sådana som j Christenhetene handlas at thet skulle skee pååt förstondelighit måål, Thå fåå wij för swar, ja thet haffuer warit så wijst folk til förene, tu skulle haffwa kommet för, och annor sådana spottisk ordh moste man höra för the godha och Christeligha rådh wij vthgiffue, Wij geffwe them wel thet til förenne at för oss haffuer warit mong förstondigh man, Men the moste och läta thet til, ath för wår tijdh haffuer och warit mykit galet folk så wel som nw, the förstondige haffua altijdh lijtet wordet hörde, Doch ware nw så wijse och clooke som the kunne noghon tijdh wara, haffuer thet doch waret itt galet rådh, at then ene skulle swara them andra til itt fremmande måål, j så dråpelig stycke besynnerligha, ther man handlade om trona och wår siels saligheet.

Och såsom man haffuer brukat jtt fremmande tungomåål, så är och ther aff mong otaligh misbruck vpkommen och mong stycke äre satt j the latineske handböker, messoböker och andro tidheböker som ther til intit tiäna som the haffua warit brukat til, och mong stycke äre twerdt emoot gudz ordh, som huar och en forstondigh menniskia wel merkia kan then them wel öffueruägha wil epter scrifftenne, Ther före, på thet at här epter motte noghot redeligare tilgå än här til skeedt är, haffuer iach epter som gudh haffuer giffuit nådhena, taghit mich före ath vthsetia ena litzla

handboock på Swensko, besynnerligha och for then skul at j thet Concilio som nw j åår stood j Ørebro wardt noghot handlat ther om at döpelsen wel motte skee på Swensko, och at noghon vnderuisning skulle vthgå för thet siuka folk skul som begiära theras redho til theras dödh, ath thet enfoldigha clerekrij motte haffua noghon rettilse huru the them som liggia på theras sottaseng lära skole, Aff thesse tw stycke som j Concilio forhandlat woro, haffuer iach taghit tilfelle och vthsat flere stycke, Och haffuer iach icke j all stycke folgdt til pricka then latiniske handboken, för ty samma handboock haffwer icke så draghit öffwer eens medh scrifftenne som henne boorde, Hoppes mich doch at thenne Swenska handboock skal better komma öffwer eens medh gudz ordh än then andra, Ey haffuer iach heller satt så monga böner som then latiniska jnneholler, huilkit mich ey heller syntes skola göras behooff, För ty gudh seer icke epter mong ordh j woro böner, vtan han förbiudher oss mong ordh, han wil haffua jtt gott hierta medh woro böner, Doch setter iach ingom her noghen regle före at man skal så enkom wara bebunden til thet sett iach haffuer föregiffuit om sådana böner, Then ther haffuer lost til ath bruka alla the böner som ståå j then latiniska handboken, honom läter iach bliffua mechtigh j sitt sinne, doch så at bönen icke finnes wara emoot scrifftenne, Men thet will iach rådha honom, hwar mitt rådh noghot gella motte at han sådana böner satte vth på Swensko, at heela församblingen kunde förstå hwad som sadhes, epter thet sådana böner skee på församblingenes wegna, Skole the haffua theras hogh och sinne til gudh medh prestenom som bönena framförer, såå moste the jw förståå hwad thet geller vppå som the medh honom aff gudhi begiära skole, Och wore thet ganska nyttigt at presten som sådana böner läsa skal, gåffue heela församblingenne ther ena förmaning vppå för än han begynnar bönena at the bidhia och samtyckia medh gudhelig hierta samma böön medh honom, och läsa så bönena longsambligha och forstondeligha, at heela församblingen kan ther aff vpweckias til gudheligheet och begiära aff itt ymnoght hierta thet som bönen

lydher vppå, och samtyckia så henne medh prestenom och seya ther til Amen, thet är Skee som nw bidhit är.

Så haffwer iach och j thenne minne handboock lätit bestå j thet nesta Ceremonier eller brukningar som haffua her til warit holdna, the j sich sielfue icke haffua warit emoot gudz ordh Doch nidherlagdt misbrukit som j förberörda Concilio beleeffuat war, epter then läghligheet her är j landet, ther folkit ganska litit haffuer her til dagx hördt aff gudz ordh, Och wore thet wel nyttight at presterne wiste göra folkena vnderwisning at the ey goffwe the Ceremonier mera tilförenne än them boorde, Förty wij haffue monga Ceremonier och brukningar när sacramenten förhandles, them sacramenten j sich sielff wel kunde wara förwtan, Så brukar man salt, Chrismo, Olio, liwss och hwijt cläde j döpelsen, Plägade man och foordom dagx bruka miölk, hanigh eller wijn j döpilse, Hwilke Ceremonier, meera äre dopene til een prydning, än til nögher besynnerlig krafft, för ty dopet j sich sielft är lika gott, än thå at sådana Ceremonier intit wore ther medh, som the ey heller brukades först j Christenhetenne, Samaledes är thet och j annor flere sådana stycke.

Haffwer iach och sat itt sätt til then ytterste olningen effter hon haffuer j en long tijdh warit j jtt stort misbruck, Man haffwer smordt the siwka, til dödz och icke til lijffz, emoot then brukning som apostlane hadhe medh sådana smörielse, För ty the brukade kosteligit watn eller smörielse them siwka til läkiedom, och hade sidhen theres böner til gudh at han wille giffua them siwka sina helso igen, icke smorde the noghen j then acht at sådana smörielse skule wara honom för itt weghabreff eller beskerm emellen dieffuullen och hans siel och borttagha hans synder för ty thet hadhe warit troone för när, Aleenest brukade the sådana smörielse til en lekamelig läkiedom, ther lydha och the böner vppå som j then latiniske handbokenne stå om samma olning, Effter thet nw ther haffuer warit sådana misbruck medh, Teslikes och epter thet man nw icke sådana smörielse haffuer som apostlana brukade, wore thet wel alla likast epter scrifftenne, at samma olning bliffwe til baka, Men hwar thet

icke så skee kan, moste man skona the swagha och lära them för hwadh the skole halla then smörielse at the icke giffua henne mera macht än tilbörligit är, Och therföre haffuer iach sat ther een liten vnderwijsning vppå, Och giffuit ther uppå itt besynnerlighit sätt medh olningen som kan j sijn motto bliffua bestondandes medh scrifftenne, om thet bliffuer widh then mening som iach föregiffuit haffuer.

Teslikes haffuer iach och giordt ena vnderuisning huru man skal handla medh them siwka, hwadh tröst och hugswalilse honom skal giffuas, än thå thet är thå ganska seent ath lära then som ligger j sitt ytterste, besynnerliga om han intit haffuer welet läta lära sich thå han war j sin welmacht, doch skal man likauel icke wara miströstigh om honom, vtan lära och trösta honom epter som läghligheten thå tilsegher, och bidhia innerligha ath gudh wil giffua honom nådhena at han måå döö en Christen menniskia, Och skal presten altijdh förmana sitt soknafolk ath the giffua acht påå gudz oord j theres welmacht, medhan the haffua godh tijdh ther til, Och at the seya bitidha til när them komber noghor siwkdom vppå, så länge the än äre widh theres wett och skäl, och dröye icke til then yttersta stundena, för ty thet wil thå wara förseent til at anamma noghon godh lärdom när man dragher epter andan.

Såå haffuer iach och vthsatt jtt sätt huru man skal haffwa sich j then stadh man skal wiya lijck, Teslikes huru man skal iorda lijck, som mich hopas thet better skal komma öffuer eens medh scrifftenne, än thet som ståår j then latiniske handbokenne, Och ther medh setter iach nw tesse Swenske handbock j hwar och eens Christen menniskies wilkor ath hon måå tagha här aff hwad henne tyckes, ingen nödhgar iach här til, Men thet törss iach wel seya ath thetta iach här föregiffuit haffuer skal better bliffua beståndandes medh scrifftenne än then Latiniske handboock, än thå iach mong stycke haffuer her tillätit för theres skul som swage äre, them man elles wel motte haffua lätit bliffua til baka, Men gudh giffue oss alla sina helga nådh til at bliffwa widh hans oord, AMEN.

Döpelsen på Swensko,

Först spör presten hwadh barnet skall heta, och sidhan segher han offuer barnet thesse ordh.

Faar här vth tu orene diäffuul och giff them helga anda rwm, genom hans krafft som komma skall och döma liffwandes och dödha, Amen.

Her skal presten göra kors j barnsens ansichte och bryst, och seya.

Tagh thet helga kors tekn bådhe j titt ansichte och bryst,

Presten legger handena på hoffwudet å barnet och segher.

Läter oss bidhia.

O alzmechtige ewige gudh, wor herres Jesu Christi fadher, werdes til at see vppå thenna thin tiänare † N. then tu til troona kallat haffuer, driff vth jfrå honom † alla hans † hiertes blindheet, o ch riff sönder all dieffuulsens bånd ther han † är bunden medh, lätt vp för honom † thina welgerninges dör, på thet han † måå warda beteknat medh thin wisdoms tekn, at honom † förgåss alla onda lustar, och at han † måå epterfölia thin helga bodh och gladeligha tiäna tich j thinne helga Christenheet, formeeras til thet betzsta, at han † måå bequemmelig wara at komma til titt helga döpelse, och få ther en sannan läkedom genom Jesum Christum wor herra. Amen.

† tienarinne
† henne † hennes] † hon
† henne † hon
† henne
† hon
† hon

Läter oss bidhia

O alzmechtige gudh, tu som är alles theras odödeligha tröst som noghot begiära, alles theras frelsare som ropa til tich, och alles theras frijdh som bidhia tich, tu som est theres lijff som troona haffua, och theres vpstondelse som dödhe äre, iach ropar til tich

öffuer thenna thin tienare† som thin döpelses gåffuo begierandes är, † tienarinne
och åstundar thina ewigha nådh, genom the nyia födhelsen som j
andanom skeer, Tagh honom† til tich Herre, epter som tu sagdt haff- † henne
wer, bedher och j skolen få, sökier och j skolen finna, clapper och
idher skal warda vplätit, Såå gör och nw som tu bidhin warder och
vplät dörena för honom† som påclappar at han† måå vndfå thes ande- † henne † hon
ligha döpelsens ewigha welsignelse och warda delachtigh aff thet rike
som tu vthloffwat haffuer, genom Jesum Christum wor herra, Amen.

Her görs ey behooff beswäria saltet som her til dags skeedt är för ty thet är aff sin skapelse gudz reena creatwr, Men presten giffuer barneno salt j mwnnen och segher.

Gudh som tich skapat haffuer, han vplyse tich och giffwe tich wijssdomsens salt som thin leedhsaghare wara skal til ewinnerlighit lijff, Amen. Haff fridh.

Läter oss bidhia.

O alzmechtige ewighe gudh tu som epter thinne strenga retwises dom, haffuer genom syndflodhena fördömdt then otroghna werldena, behallandes genom thina stora barmhertigheet then troghna Noe sielff ottonde, och haffuer fördrengt then förstockade Pharaonem, och all hans häär j thet rödha haffuet, och haffver fördt thin almogha Jsrael torskoddan ther jgenom, ther thin helga döpelse medh beteeknat warder Tu som och genom thin helga sons Jesu Christi wor herres döpelse giorde jordan och all watn til enne helsosamma syndflodh, och insatte döpelsen ther synderne j Jesu nampn afftwaghna warda, Så werdas nw milleliga see til thenna thin [rinne † henne
tienare† N. och giff honom† ena rätta troo, och förnyia honom† j † tiene-
andanom genom thesso helsosamma syndflodena, at honom† motte † henne
här förgåss all then synd som honom† aff Adam påkommen är, och † henne
then han sielff gioordt haffuer, och at han† motte skilias jfrå then † hon
ogudhachtiga hoopen, och komma jn j then helga archen som är thin
helga Christenheet, ther vpfyllas medh them helga anda, och komma
til thet ewinnerliga liffwet genom Jesum Christum wor herra. Amen,

Jach beswäär tich tu orene ande widh gudhfadhers och sons och then helgha andes nampn, ath tu vth faar aff thenna gudz † tienerinne tiänare† som then helga andes tempel wara skal, Och kän thin doom tu fwle dieffuul, läät then retta och leffuandes gudhen haffua ärona, läät hans son Jesum Christum och then helga anda haffua ärona, † tienerinne och rvm jfråå thenna hans tienare† N. för ty gudh och wor herre † henne Jesus Christus haffuer kallat honom† til sina nådh, welsignelse och doop, Så fly nw bort tu fwle dieffuul och haff jntet skaffa medh † tienerinne thenna gudz tiänare† som wedhersäkar thina werld, och söker epter thet gudhi tilhörer.

Läter oss bidhia,

O helge fadher alzmechtige ewige gudh som all sannindenes liwss kommer aff, wij bidhie tich för thina ewigha och obegripeliga godheet, at tu wille läta thin welsignelse komma offuer thin tiä- † tienerinne nare† N. och vplysa honom† och giffwa honom† en rett kundskap at †henne]†hon han† måå wara werdigh at komma til thin helga döpelse, och bliffwa widh thin helga ordh genom wor herra Jesum Christum, Amen.

Läter oss höra thet helga Euangelium, hwilkit S. Marcus bescriffuar.

J then tijdhen hadhe the barn fram för Jesum at han skulle tagha på them, Men läriunganar näpste them som them fram hade, thå Jesus thet sågh wardt han mislynt och sade til them, Läter barnen komma til mich, och förmeener them icke, för ty sådana hörer gudz rike til, Sannerligha sägher iach idher, Hoo som helst icke vndfåår gudz rike såsom itt barn, han kommer ther aldrigh jn, Och han toogh them vp j fampnen och ladhe hendrena på them och welsignadhe them.

Ther epter skall presten leggia sina hand påå barnsens hoffuudh och falla medh gudhfadher och gudhmodher påå sijn knää och bidhia Fadher wor,

Fadher wor som är j himblomen, Helgat warde titt nampn Tilkomme titt rike, Warde thin wilie så på jordenne som j himmel-

len, Giff oss jdagh wort daghelighit brödh, Och förlååt oss wåre skuld, som och wij förlåtom them oss skyldige äre, Och jnleedh oss icke j frestilse, vtan frelss oss aff oondo, AMEN.

Ther epter tagher presten barnet j handena och ledher thet in så seyandes,

Herren beware thin jngong och vthgong nw och til ewigh tijdh,

När barnet halles öffuer funten, spör presten epter barnsens nampn, och sedhan skal gudhfadher och gudhmodher på barnsens wegna affseyas dieffuulen, Presten spör

N. Affsegs tu dieffwulen?

The swara.

Ja.

Och alla hans gerningar?

Swar.

Ja.

Och alt hans wesende?

Swar,

Ja.

Sedhan tagher presten Olio gör ther medh jtt kors för brystet och annat emellan skuldroner på barnet och segher,

Gudh som aff sinne stora miskund tich til döpelsen kallat haffuer, han smörie tich medh glädhennes Olio,

Ther epter spör presten om trona och segher.

Troor tu pååå gudh fadher alzmechtighan hemmelrikes och iorderikes skapare?

Swar.

Ja.

Troor tu på Jesum Christum hans eenda son wor herra födhdan och dödhan?

Swar.

Ja.

Troor tu pååthen helga anda, Ena Christeligha kyrkio helga manna samfund, Syndernes förlåtilse, Lekamens vpstondelse, och epter dödhen jtt ewinnerlighit lijff?

Swar.

Ja.

Presten spöör.

Wilt tu warda döpt?

Swar.

Ja.

Thå spöör presten barnsens nampn och tagher och döper thet tree resor och segher.

Och iach döper tich j nampn fadhers, och sons, och then helga andes. Amen.

När presten haffuer taghit barnet vp aff funten, gör han jtt kors på thes hiessa medh Chrismo och segher.

Alzmechtige gudh wor herres Jesu Christi fadher som tich haffuer genom watn och then helga anda födt vppå nyyt, och förlåtit tich thina synder, han styrke och stadhfeste tich j sinne nådh, och smörie tich medh then helga anda til ewinnerligit lijff, Amen.

Sedhan clädher presten jtt hwitt clädhe pååbarnet och segher.

Jesus Christus clädhe tich j thet reena clädhet som tu skalt bära obesmittat för hans domstool.

Ther epter fåår presten barneno jtt liws j handena seyiandes,

Tagh thina brinnande lampo j thina hand och bewara titt doop ostraffeligha, på thet at när herren komber til bröllopet, at tu medh all hans helgon måå gåå vth emooth honom, och jngåå medh honom j ewinnerliga glädhi. Amen.

Jtt sett huru handlas skal medh them som wilia giffwa sich j echteskap.

Först och fremst wore ganska nyttight at presten förmanade them wel som echteskap achta byggia til hopa, at the på bådha sidhor wel besinna och öffwerwegha hwad the göra för en contract sich j millen, at the icke så löpa tilhopa aff itt löst afftonsnack och oberådt moodh, at them sidhan ångrar thet så lenge the liffua, och fölier så ther aff, at the ther skulle medh alla största semio och kerleck liffua til samman gudhi til loff och prijss, liffua til hopa medh haat och kijff til gudz stora förtörnilse, Wore och teslikes ganska nyttigt ath presten gåffue them på bådha sidhor noghon godh vnderwisning för än the gåffues til hopa huru the skole skicka sich emoot hwar annan widh thetta settet.

Käre wener j skole her besinna, at gudh haffuer satt mannen til qwinnones hoffwudh, ath han skal wara hennes forman regera och styra henne j gudz fruchtan til thet betsta och haffua henne kära, såsom Christus elskadhe sina Christeligha försambling then han gaff sich j dödhen före, Och skal mannen grant besinna ath än thå han är satt qwinnone til forman, så är honom icke för then skul giffuin then macht, at han skal illa trachtera henne epter sitt eghit sinne, som (ty wär) man offta seer, Men han skal offta skona och vndragha medh henne hennes skröpeligheet, och (som S. Petrus segher) giffua thet qwinligha kärellet, såsom thet ther swaghligast är, sina äro, Och såsom mannen begåffuas medh större förnufft och starkare natwr än qwinnan, såå skal han och sådana gudz gåffuor bruka sinne hustru til bestond och icke til nedhertryckelse, Han skal skicka sich så emoot henne, såsom emoot then ther lika arffwadeel skal haffua medh honom j gudz rike, Och haffuer Christus så dyrt köpt qwinnona som mannen, och hon är så wel Christi ledhamoot som han, Ther före skal han såå skicka sich emoot henne som han wil at Christus skal skicka sich emoot honom, För ty såsom mannen är qwinnones hoffuud, så är och Christus mandzens hoffuud, Medh sinne förnufft och starcheet, skal mannen skyyla qwinnones brister och skröpeligheet, han skal wara hennes beskärm

Ephe. v

j Pe. iij

j Cor. xj

och förswar, och elska henne såsom sitt eghit kööt och bloodh, för ty hon är skapat honom til godho, epter thet gudh sadhe sielff at thet war mannenom icke gott wara aleena, ther före skapte han honom qwinnona til hielp, Och epter thet at qwinnan är honom skapat til hjelp, så skal han och tacka gudhi för sådana hielp, elska henne och halla henne till tocht och sinne för gudz skul som honom henne giffuit och befalat haffuer, Teslikes skal och qwinnan wara mannenom lydhig och hörig, elska honom för sitt hoffuud och förman tenkiandes ther vppå at hon är skapat mannenom til hielp, hon skal icke biudha til at wilia regera öffwer honom, för ty qwinnan är skapat för mandzens skul och icke mannen för quinnones skul, Hon skal tagha exempel och effterdöme aff heligha qwinnor som woro j thet gambla testamentit, såsom Sara som kalladhe sin man Abraham, herra, och andro flere helgha qwinnor som theres men lydiga och höriga wore; Hon skal jw så skicka sich at hon kan teckias sinom manne hwilkom hon giffuin är til hielp, Och såsom hon är giffwen honom til hielp, så skal hon och altijdh skickia sich at hon kan wara honom til hielp, Quinnan är mandzens ära som
j Cor. ix Paulus segher, ty skal hon jw skicka sich ther epter och tenkia vppå at hon är aff gudhi satt vnder mandzens lydhno, Och summa summarum, Mannen och qwinnan skole pååa bådha sidhor sååa elska hwar annan, at the inga menniskio haffua kärare än the haffua sich sielffua jnbyrdes, For ty scrifften sägher at mannen skal öffuergiffua fadher och modher och bliffua när sinne hustru, så at then kärleck han skal haffua til sina hustru, han skal gåå öffuer then kerleck han haffuer til fadher och modher, medh quinnone skal thet wara sammaledes, Och skola the wel besinna at the giffua sich j then stadhga ther gudh haffuer mannen och quinnona så samman föghat, ath ingen menniskia kan them skilia åått, Skal och mannen jntit twifla ath såsom gudh gaff Adame Euo til hustru, så giffuer han och hwariom och enom sina besynnerliga hustru, och hwario qwinno sin besynnerliga man, Ther före ligger them stoor macht ther vppå, på bådha sidhor at the bidhia gudh om en sådana maka

som the kunna liffua j semio och kerleck och gudz fruchtan medh, så ath theres echteskap motte begynnas j gudhi epter gudz sinne, och icke epter noghon lössachtigheet eller menniskio sinne, och thå skeer them lycka och saligheet på bådha sidhor medh theres giftermåål.

När som nw sådana vnderwisning gioord wore och tre resor wore förkunnat aff prediko stolen, epter gammal pläghsidh, at sådana personer achta byggia echteskap til hopa, Och the homma för kyrkiodörena, Thå skal presten bespöria begges theras wilia, så seyandes til mannen.

Jach spör tich N. til första reso, andro reso och tridhie reso, om tu wilt haffwa tesse persone til thin hustru och elska henne j nöödh och j lost.

Mannen swarar.

Ja.

Sedhan spör presten henne samaledes om hon wil haffua honom til sin echta man etc, När thet är giordt, luta the hoffuuden til hopa och presten segher.

Läter oss bidhia.

O gudh fadher alzmechtige ewige gudh tu som man och quinno ther til skapat haffuer at the skola wara til hopa itt kööt och bloodh, wexa til epter thin welsignelse och föröka sich och vpfylla iordena, giff nw tesse thine tienare nådhena, at the så må epter thin helga wilia och skickelse saman komma, ath thet må wara tich (O Himmelske fadher) till prijss och äro, och them til nytto och gagn och ewigha saligheet, genom thin elskeligha son Jesum Christum wor herra, Amen.

Sedhan tagher presten ringen och segher.

Läter oss bidhia.

O gudh fadher alzmechtigher som aff thin obegripeligha godheet haffuer all ting skapat at the skole tiena menniskione til godho, wij bidhie tich at tu wille werdas til at senda tesse thinne tienarinne

som thenna ring til sins echteskaps wårteekn berandes warder, thin helga welsignelse ath hon måå ostraffeligha liffua j then helga stadhga som tu henne tilkallat haffuer, genom thin son Jesum Christum wor herra, Amen.

Ther epter tagher brudgummen ringen och segher til brudhena,

Jach N. tagher tich N. nw til mina echta hustru til at elska tich j nödh och lost, och til itt wårteekn giffuer iach tich thenna ring.

Brudhen swarar

Jach N. tagher tich N. nw til min echta bonda, til ath elska tich j nödh och lost, och til itt wårteekn tagher iach aff tich thenna ring.

Sedhan setter brudhgummen ringen påå henne hand, först på thet fremsta fingret så på thet längsta, och sidhan på thet ther näst och ther bliffuer ringen, och widh han så setter ringen, segher han.

J nampn fadhers, och sons, och then helge andes.

Såå segher presten.

Jdher alla godha Christna menniskior som her tilstädes äre tagher iach til witne hwad här skeedt är, förmanandes jdher at j wele thet j hoghkomma.

Segher presten ytterlighare.

Läter oss höra thet helga euangelium som S. Mattheus bescriffuar.

J then tidhen kommo the phariseer til Jesum och sadhe til honom, är thet loflighit ath en man skil sich widh sina hustru för alla handa saker skul? Thå swarade han och sadhe til them, Haffuen j icke läset, ath then som gioorde menniskiona aff begynnelsen, man och quinno gioorde han them? och sagde, For then skul skal man öffuergiffua fadher och modher och bliffua när sinne hustru,

och the tw warda jtt kööt, Så äro the nw icke tw, vtan jtt kööt, thet nw gudh haffuer samman föghat skal menniskian icke åtskilia, Gudhi wari loff.

Och såå segher presten til them.

Tencker påå tesse gudz ordh, och minnens them grant, och setter ther fulla troo til.

Ther epter segher presten.

Herren ware medh jdher.

Swar,

Såå och medh thinom anda.

Läter oss bidhia,

O alzmechtige ewige gudh, som sadhe om mannen när tu honom först skapat hade, at honom icke war gott wara aleena, ty skapte tu och honom qwinnona til hielp, och föghade them så samman at the tw skulle wara jtt kööt, Wij bidhie tich alzmechtighe fadher at tu wille medh thin helga anda vpfylla tesse thina tiänare, som tu til echteskaps stadga samman föghat haffuer, at the mågha honom retzliga och ostraffeligha holla, och giff thin welsignelse offuer them at theras echteskap måå beprydhas medh then frucht som tu haffuer thet skickat til, som tu gioorde medh Abraham, Jsaac och Jacob, Och bewara them O barmhertige fadher jfråå dieffuulsens eggelse, som tu genom thin ängel bewarade thin tiänare Thobiam, ath the icke warda bedraghne medh oreenligh losta och okyscheet, vtan at the mågha j en sanskyllog troo och eendreghtig kerleck leffua til samman til en godh ålder, tich til prijss och äre, genom thin enfödda son Jesum Christum wor herra, hwilken som liffwer och regnerar medh tich til ewigh tijdh. Amen.

När the komma för altaret, segher presten.

Läter oss bidhia.

O Abrahams gudh, Jsaacs gudh och Jacobs gudh, jngiwt thin helga anda j tesse thina tienares hierta och vpfyll them medh all

andeligh welsignelse, at the så måå liffwa j theras echteskap som the nw haffua giffwit sich til, at the icke medh noghon oreenligheet förtörna tigh som echteskapet stichtat haffuer, vtan heller at såsom echteskapet är allom ärlighit och gott, at the och så måå ther vthi ärliga och wel leffwa tich til äro och prijss, och sich sielffuom til ena ewigha saligheet, genom Jesum Christum wor herra, Amen,

Sedhan begynnas messan.

När the ståå vnder pellet, segher presten.

Läter oss bidhia.

O herre gudh see barmherteligha til wåro böner, och war echteskapena bistondigh, och epter thet tu haffuer thet skickat til menniskiones forökelse, ståå bewara nw thet som tu sielff samman föghat haffuer, genom wor herra Jesum Christum hwilkin som leffuer och regnerar medh tich och them helga anda til ewigh tijdh. Amen.

Ther epter siunger presten prefationem ståå seyandes.

Herren wari medh jdher, Så och medh thinom anda, Uphäffuer idhor hierta til gudh, Wij vphäffue wor hierta, Lätt oss tacka gudhi wårom herra, Thet är rett och tilbörlighit.

Sannerliga är thet tilbörleghit rett och salight, at wij alltijdh och allestädhes tacke tich herre helige fadher alzmechtige ewige gudh, som j thinne krafft all ting aff jntit skapat haffuer: tu som och när all ting skapat wore, skapte menniskiona som ther offuer skulle wara enherre, Och sadhe at mannenom war ey gott wara aleena: ty giorde tu honom qwinnona til hielp aff jtt reffbeen som tu toogh aff hans sidho, Och gaff ther medh til kenna, at såsom qwinnan hadhe sitt vrsprung aff mannenom: så skulle the och altijdh blijffua til samman, O gudh som wille medh echteskapet betekna then stoora hemligheet: at såsom mannen och qwinnan warda jtt kööt, så är och Christus jtt medh sinne helga forsambling, O gudh som man och

qwinno haffuer föghat til samman. och haffuer giffuit them een sådana welsignelse: at hwarken Adams synd eller Noe flood kunde henne förtaga, Såå see nw milleligha til tesse thina tienerinne som giffs j mandzens wold: och begiärar wara aff tich beskermat, Giff nådena (o gudh) at hon måå vpfyllas medh kärleck och fredh: och wara troghen och kysk: och giffua sig i echteskap epter Christi sinne: och at hon måå j sitt liffuerne epterfölia heligha qwinnor, Ath hon måå wara kärkommen som Rachel sinom manne: forstondig som Rebecca: liffua lenge och wara troghen som Sara, Lätt dieffuulen jntit haffua medh henne bestella: vtan at hon måå blijffua fast stondandes j thin helga bodhordh, Giff nådh at hon måå wara til fridz medh sinom eegnom manne: och vndflyy all oloflighen beblendelse: och at hon måå skyla sina skröpeligheet medh tocht och sinne, Läät henne wara fruchsamma j barn och blomma: och at hon må komma til en begierligh ålder, Ath hon må see sijn barnabarn til tridhie och fierde slechte: och sidhan epter thetta lijffwet komma til ena ewiga glädhi,

Tesse epter scriffna ordh lääss prester.

Genom wor herra Jesum Christum thin son, hwilken som leffwer och regnerar medh tich och them helga anda til ewigh tidh. Amen.

Sedhan wender han sich åter til altaret och fulfölier messona,

Welsignelse j brudhahuset.

O alzmechtige ewige gudh giff thin welsignelse offwer thetta brudhahws, at alle the som här vthi boendes äre, mågha bliffua j fridh och fölia thin wilia epter, och leffwa j thinom kerleck til en godhan ålder, genom Jesum Christum wor herra. Amen.

Och thetta segher han offuer them,

Gudh alzmechtig welsigne jdhor lekamen och jdhro siälar, och läte sin welsignelse komma offuer jdher, såsom han welsignade Abraham, Jsaac och Jacob, Gudz hand beskerme jdher, och sende

sin helga ängel som jdher skal bewara alla jdhra lijffzdagha, Gudh fadher och son och then helge ande läte sin welsignelse komma offuer jdher. Amen,

Thetta skal läsas när hustru ledhes j kyrkio epter barn,

O alzmechtige ewige gudh tu som gaff then welsignelse offuer menniskiona när tu henne först skapat hadhe, at hon skulle wexa til och föröka sich, tu som och epter samma welsignelse haffuer gioordt tesse thina tienista qwinno fruchtsammeligha, såå werdas nw see milleligha til henne, Och såsom tu haffuer gioordt henne fruchtsammeliga epter then lekammeligha welsignilsen, så lätt henne och fruchtsammeliga blijffua j then andeliga welsignelsen, at hon måå altijdh wexa til j thin kundskap och liffua epter thin helga bodhordh genom Jesum Christum wor herra. Amen,

Sedhan tagher presten henne j handena oeh jnledher henne seyandes.

Herren beuare thin ingong och vthgong nw och til ewig tijdh. Amen,

Huru them skal göras theres redha som siwke liggia.

Först när man kommer til then siwck är skal man giffwa honom noghon Christeligh lärdom före, Och måå thet skee widh thetta settet eller annat sådana.

† syster

Käre brodher† iach seer at gudh haffuer kränkt tich, Såå twifla tu ther jntit vppå, at then swedha och werck som tu nw lidher, then haffuer thin himmelske fadher lagdt tich vppå för titt besta skul, For ty han weet wel hwad tich är nyttigt, Och är han thin elskelige fadher then tich vnner gott, ty wil han jw icke förderfua tich, En godh fadher wil icke gerna forderffua sitt fatigha barn, Och än thå han vnderstundom brukar rijset, gör han thet doch li-

kauel för barnsens besta skul, Fadheren weet better hwad barneno
är nyttigt än thet weet sielfft, Så gör och nw gudh medh tich, Ther
fore giff tu tich (käre brodher†) vnder hans hand, och war honom † syster
lydigh, och lijdh toleligha hans fadherligha rijss, och tacka honom
for sijn grundlösa barmhertigheet och godheet, at han wil giffua
tich en wederkennelse och icke tilstädhia at lekamenen skulle såå
haffua sin framgong medh sin kötsligha lusta och begiärelse at siälen
worde forderffuat, ther böör tich stoorligha tacka honom före, Tes-
likes må tu och kunna besinna hwilkit jtt vselt och bedröffuat liff-
werne är j thesse werldene, ther wij så fortörne wor himmelska
fadher medh woro grässeligha synder, at han aff sijn fadherligha
barmhertigheet nödhgas til ath vnderstundom leggia oss vppa
sådana swåran swedha och werk som tu nw lijdher, så framt wij
icke skole förderffuas til wora siälar, Och twifla ther jntit vppå,
at then wedhermödha tu lijdher her j tesse vsla werldenne, är en
rätt helewogh til thina siäl, for ty när croppen icke fåår haffua sin
framgong thå ståår ther wel til medh siälenne, Och epter thet thetta
är jtt sådana leffuerne, at wij ther vthi daghlige förtörne wor hem-
melske fadher som så myckit gott haffuer forskyllat medh oss och
altijdh bewijsar oss sin kerleck, och haffuer nogh lätit påskina at
han vnner oss gott, ty är thet jtt bedröffwat leffuerne, Thet moste
jw wara jtt bedröffuat leffuerne ther en så godh och mil fadher
warder förtörnat vthi, Gåår och dieffuulen nat och dagh ther epter
som jtt glupande leyon at han wil forderffua oss, och honom äre
wij aldrigh frij så lenge wij här leffue, Ther fore måå wij wara gladhe
ath wij kunne snart komma til jtt annat liffuerne ther wij icke for-
törne then milla och godha fadhren, ther wij och måghe wara frij
for dieffuulsens list och försåått, Ty giff tich nw gudhi j wold (käre
brodher†) och lätt honom göra medh tich epter sin helga wilia, giff † syster
tich honom j sköön, han weet wel när tijdh är, och när thet är tich
nyttigt at tu skal skilias jfråå thetta leffuernet, Och såsom han är
tich en mill och barmhertigh fadher, såå war och tu honom itt ly-
digt barn,

Och när presten haffuer hallet them siwka thet fore at han skal wara til frijdz ther medh at gudh kallar honom aff tesse vsla werldene, så at han icke är gudz kållelse olydigh, Såå skal och han halla honom fore, ath om han haffuer noghot vthestondandes medh noghon menniskio j åwund eller ilwilia, at han jw sådana slåår aff hiertat och giffuer them til aff alt hierta som honom haffua giordt emoot, och faller til fögho och begiärar theras wenskap som han förtörnat haffuer, För ty så framt han wil haffua gudz wenskap, så moste han först forlika sich medh sin nesta, Teslikes wore och ganska gott at han giorde noghon vnderwisning om sina tymeligha ägghodelar, om han är noghrom noghot skylligh at han gör ther redho vppå, at icke epter hans dödh skal komma kijff och tretta ther han thet stilla kunde medh fåå ordh, Och om han wil göra noghot testamente måå presten förmana honom at han thet giffuer til fatigha, hwsarme, siwkastughur, hospitaler, fatigha diäknar som gerna wilia studera och haffua ingen hielp, Och annerstädes ther thet menigha betzsta kan affkomma, til sådana böör oss göra testamente, doch så at arffuingomen ey skeer for kort, Sedhan måå han frågha huru hans samwet är skickat och lära honom huru han skal forssäkra sitt samwet påå gudz nådh och barmhertigheet genom Jesum Christum, For ty thet hielper och myckit ther til at menniskian döör gladheliga, ty jtt förskrächt samwet som kenner sina saak ståå illa för gudhi, thet fruchtar altijdh dödhen, Men jtt trygdt samwet som weet sich wara j gudz ynnest, thet är oförfärat för dödhen, Och måå presten halla them siwka thetta fore widh tesse mening.

† syster Käre brodher† huru är thet fatt medh titt samwet, göra thina synder tich noghot bekymber?

Och när then siwke segher sich wara medh sina synder bekymbrat, måå presten widh thetta sinnet trösta honom.

† syster Käre brodher† war widh ena godha tröst och beken thina skröpeligheet för thin himmelska fadher, han är mill och barmhertigh öffuer alla them som sich bekenna, falla til fögho och begiera hans nådh, Han segher sielff at han icke begierar syndarens dödh, vtan mykit heller wil han at han skal falla til fögho och bätra sich och bliffua widh lijffwet, Och skal tu fulleliga förlåta tich ther vppå, at gudh är snarare til at giffua tich thina synder til, än ath tu äst til ath bedhas syndernes förlåtilse, Beken tich j hans åsyyn för en

arm syndogh menniskio ath tu altijdh haffuer gåått emoot hans helga bodhoord, och läät tich thet ångra, och twifla intit på hans barmhertigheet, för ty han haffuer thet fulleligha j sinnet at han wil tagha tich til nådh, Och måå tu så bekenna tich för thin himmelska fadher, widh thetta sinnet.

O alzmechtige gudh och käre fadher, syy iach titt fatige och älende barn komber fram för tich full medh synder och skröpeligheet, iach haffuer ingen then iach kan gåå til, vtan til tich som fadheren är, tu haffuer så mykit gott bewisat mich, och medh otaligha monga welgerningar haffwer tu latit påskijna ath tu haffuer hafft mich käär, Tu haffuer giffuit mich lijff och siel, wett och skäl, tu haffuer födt och clädt mich, och ey haffuer tu warit ther medh til fridz, vtan tu haffuer och giffuit thin eenda son j dödhen för mich, ath iach skulle fåå itt ewinnerlighit lijff, Thetta haffuer tu alt giordt, och bewist ther medh thin stora kerleck, Men iach arme syndare haffuer thesse thina welgerningar jntit achtat, vtan haffuer altijdh warit tich otaksamblighen for alla thina welgerningar, Jach haffuer tich altijdh warit olydhogher, så at iach är ey werdh heeta titt barn, Jach haffuer icke så stelt mich ath tu kunde haffwa ther hedher aff at iach war titt barn, vtan iach haffuer fördt sådana leffuerne som thina helga nampne är til forsmädhelse, Jach haffuer ey elskat tich offuer all ting. Och ey såå forlåtit mich på thin helga ordh som iach skulle, Jntit hallet mich jn til thin kära son Jesum Christum som iach skulle, Jach haffuer ey elskat min nesta som mich boorde, vtan bewijst honom alt ondt, Och medh fåå ordh, Jach haffuer intit aff thin bodhordh hallet, Jlla haffuer iach lätit påskina at iach skulle wara titt barn, Såå at iach bekenner mich aldeles haffua fortient ewinnerlighen fordömelse, om tu skulle så löna mich som mina grooffua synder tilkreffia, Och weet iach mich nw jngen annen tröst vtan then aleena, ath tu äst mill och barmhertigh offuer alla them som falla til fögho och wilia bettra sich, Såå flyyr och iach nw til tich (O himmilske fadher) aff alt mitt hierta, och bedher tich at tu icke gåår til retta medh mich arma syndare, titt fatiga älenda barn,

iach bedhes nådhena och icke retten, göör nådh medh mich som tu vthloffuat haffuer, och icke som iach fortient haffuer, O min gudh och käre fadher försmå mich doch icke arma älenda syndare, titt fatigha creatwr, Jach bekenner mich haffua illa gioordt, Alla thina gåffuor som tu mich giffuit haffuer at iach skulle bruka them tich til prijss, och minom nesta til godho, them haffuer iach brukat tich til fortörnelse och minom iemchristen til skada och förderff, så ogudhachtigh blind och forstockat haffuer iach warit, at iach j mijn welmacht intit haffuer kunnet besinna huru swårligha iach haffuer tich förtörnat, och hwadh iach medh mitt oonda leffuerne haffuer förskyllat, Men nw medhan tu wilt kalla mich aff thetta vsla leffuernet, besinnar iach at mich wil ståå en hårdh rekinskap före, om tu icke will göra miskund medh mich, See (o käre fadher) iach ligger her thin fatighe fånge, och haffuer en stoor rekenskap på mich then iach aldrigh kan göra fyllest, ty bedher iach tich som thin elskelige son och min käre brodher Jesus Christus mich lärdt haffuer, ath tu förlater mich mina skuld, jach haffuer intit thet iach kan betala medh, jach flyyr till thina barmhertigheet, forlat mich mina skuld, jach giffwer mich j thina hender, ä huru stoor syndare iach är, ståå är iach doch likawel titt barn som thin elskelige son Jesus Christus haffuer lidhit dödhen före, O käre himmelske fadher see icke til mina grooffua synder hwadh the haffua fortient, vtan see til then hårda och bittra dödhen som thin son och min käre brodher Jesus Christus haffuer lidhit for mina skul, Forlåt mich mina skuld (O käre fadher) thinne barmhertigheet til prijss och äro.

Och när then siwke haffwer så bekendt sich för gudhi, och haffwer än thå noghon synd som honom naggar j hiertat then han gerna qwit wore, Så må han then bekenna för prestenom och bedhas godh rådh och aflösning aff honom, Och sidhan han sich scrifftat haffwer, Må presten widh thetta sinnet trösta och hugswala honom.

† syster

Käre brodher† som tu nw haffuer gioordt thin scrifftemåål och bekennelse för gudhi och mich, så segher iach (epter gudz be-

falning) tich fulleligha syndernes forlatilse til, sätt ther fulla lijt och troo til, gudh är mill och barmhertigh offwer alla them som falla till fögho och begiera miskund, hans barmhertigheet är mykit större än alla werldenes synder, Tu äst icke then eendeste som synd haffuer, alla menniskior äre grooffue syndare, och likawel haffuer han sagdt them allom til at när the wilia bekenna sich och falla til fögho, thå wil han göra nådh och miskund medh them, Han haffuer monga stoora och grooffua syndare taghit til nådhe, och tagher dagheligha them ther förlåta sich platt jn vppå hans nådh och barmhertigheet, och giffua sich honom skyldoga, såå haffuer han gioordt konung Dauid, S. Pedher, Röffuaren påå korsset och andra otaliga monga, så wil han och nw göra miskund medh tich, ther skal tu settia fulla troo till, Thet tu haffuer illa giordt thet är alla redho offuertalat och förlikt medh thin himmelska fadher, Christus Jesus haffuer taghit thina synder vppå sich och giordt ther fyllest före, så at än thå tu haffuer illa gioordt, wil doch gudhfadher see genom finger medh tich och icke straffa tich ther före, för sin sons Jesu Christi pino skul, hwilken som haffuer stådt j thin staadh och betalat for tich, For ty alt thet han haffuer lijdhit thet haffuer han alt gioordt for thina skul, at gudh skulle giffua tich til thet tu haffuer giordt honom emoot, så at thet är nw alt wel förlijkt, Christus haffuer taghit tich (som war en stoor syndare och j dieffuulsens hechtelse) och gioordt til sin brodher och medharffuinga, så at tu skal besittia gudz rike medh honom til ewigh tijdh, Christus thin käre brodher är vpfaren til himbla, och sitter på gudh fadhers höghra hand och manar gott for tich, och haffuer bereedt tich rwm j sino rike, Och haffuer sagdt at alle the som äre förtungadhe och beswåradhe aff syndenne, the skole komma til honom, han wil wedherquekia them, Såå war nw widh ena godha tröst käre brodher†, tich warder intit skadhandes, gudh haffuer loffuat tich gott, thet haller han tich wel, Han haffuer sagt at j hwad stund och tijma ther syndaren bekenner sich och faller til fögho, thå wil han förlåta honom alla synder, Tesse ordh wil han halla widh macht, han göör sin ordh icke omyn-

† syster

dogh for thina synder skul ää huru stoora och grooffua the äre, medhan tu faller til fögho och bedhes fore, såå är thet alt öffuertalat, Christus haffwer thet alt forsonat och forlijkt, Såå måå tu och wel wara widh ena godha tröst, för ty tu haffuer en millan domare, ty Jesus Christus är then som skal döma tich, och han är sielff then samme som haffuer lidhit dödhen för tich, Epter thet han nw haffuer hafft tich så käär at han wille lijdha dödhen för thina skul, måå tu wel kunna tenkia at han icke wil läta domen gåå tich vnder öghonen, För ty om han fördömde tich som han sielff hadhe lijdhit dödhen före, såå gioorde han sin eeghen dödh och bittra pino om jntit, men thet gör han jngalunda, Ther före må tu nw wara gladh, och skilias gladeligha widh tesse arma och vsla werldena, medhan tu haffuer en sådana domare som tich wil frelssa och icke fördöma, Her skal tu settia fulla lijt och troo til som iach tich sagdt haffwer, thet är gudz eghen ordh, them iach haffuer sagdt epter gudz befalning, tich ligger nw största machten här vppå, ath tu setter troo och lijt til thet nw är sagdt, for ty som tu troor til så skeer tich och til, Troor tu at tich skal wedherfaras miskund, såå skeer tich och så, troor tu thet icke såå sker thet icke heller, Thet henger nw alt påå troone, ty troon göör menniskiona saliga, bidh for then skul gudh om ena stadegha troo til hans helga ordh och tilseyelse.

När presten sådana förmaning giordt haffuer them siwka til tröst, så må han och förmana, them som ther när äre at the falla på sijn knää och bidhia innerliga til gudh ath han wille giffua honom ena retta Christeliga troo, Och presten läse thenne böön.

Läter oss bidhia.

O alzmechtige ewige gudh wors herres Jesu Christi fadher, tu som aldra best kenner menniskiones ogudhachtiga och otroghna hierta, tu som aleena är then samme som thet förwandla kan, Såå falle wij nw eendreghteligha til tich bidhiandes at tu wille ingiwta thin helga anda j thenna thin tiänares† hierta som här ligger thin fånge påå sina sottaseng, wij bidhie tich som thina helga apostlar

† tienerinnes

bådhe om troona, O herre föröka hans† troo, styrck och stadhfest † hennes
honom† at ää hwadh anfechting eller frestilse honom† på komma † henne
kan, at han† jw blijffuer fast stondandes j troone, genom Jesum † hon
Christum wor herra. Amen.

Sedhan må presten spöria then siwka til om han wil anamma Jesu Christi lekamen och blodh och halla hans natward, Och hwar han är thet begierandes, thå må presten halla honom före hwadh sådana natward haffwer betydha, widh thetta sinnet, eller och annat epter som then siwke kan begripa och förstå.

Käre brodher† epter thet tu begierar anamma Christi lekamen † syster
och blodh, såå moste tu först besinna hwadh sådana natward haffuer betydha och j hwadh acht han hallas skal, Och skal tu först weta ath gudh wil at wij icke skole halla oss för bättre än wij äre, syndare äre wij, thet wil han at wij skole aff alt hierta bekenna, När wij nw thet retzliga kunne besinna at wij äre grooffue syndare för gudhi, ää huru helige wij synes vthwertes för menniskiom, kan thet ey annars wara än at wij iw fåå en förskreckelse j wort hierta ther aff ath wij see huru wij haffue förtörnat gudh och förwerffuat ewinnerlighit fördömelse, och wore thå för then skul syndenne gierna qwitte och såghe gierna at wij wore förlijkte medh gudhi, När wij nw äre kompne til ena sådana wederkennilse ath wij kunne besinna hwadh wij äre för creatwr, och hwadh wij medh woro synder förwerffuat haffue, och fruchte för gudhi som för en hard och streng domare, at han skal läta ewigh fördömelse komma öffuer oss, Såå skole wij icke thå tagha sakena såå före ath wij wilie sielffue medh woro eegna gerningar och kraffter hielpa oss ther vth, För ty thet är oss omögelighit at wij skulle sielffue kunna komma oss aff then wånda som wij medh syndenne vthi kompne äre, wij moste platt förtwifla på wor eeghen macht, ath wij ingalunde kunne komma oss sielffue ther vth, Och om wij än fast toghe oss så före at wij sielffue wille hielpa oss ther vth, thå kan likauel wort samwet aldrig giffua sich til fridz medh wora gerningar, vtan thet haffuer iw altijdh then

fruchtan at the gerningar som giorda warda, skola icke wara så fulkommeliga ath the skola kunna så mykit blijdhka gudh, som synderne haffua honom förtörnat, och bliffuer så samwetit lijka förskrecht och förfärat för gudz doom, ää huru mykit man gör fyllest för synderne medh sin eeghen krafft och gerningar, segher doch likauel altijdh wort samwet, thet är icke än nw betalat (som thet j sannindenne ey heller är betalat) synderne äre fleere än the godha gerningana, gudh är än nw vreedh vppå mich, ther medh lychtas thet at wij aldrigh kunna stilla samwetet medh wora gerningar, Nw moste thet jw wara stillat såå framt thet skal gåå wel til, Thet moste wara så til fridz at thet fulkommeliga weet sich wara wel förlijkt medh gudhi annars ståår thet illa til, men thet kan ingalunde skee genom wor eeghen krafft och gerningar (som sagdt är) Och epter thet wij icke sielffue kunde blijdhka gudh och förlijka oss medh honom som wij förtörnat hadhe och stilla samwetet, Ther före förbarmadhe gudh sich öffuer oss och sende oss her nidh sin enfödda son Jesum Christum at han skulle trädha j wor stadh, betala och fyllest göra för wora synd, och göra förlijkning emellan gudh och oss, hwilkit han och såå gioordt haffuer, Medh sin bittra dödh och pino haffuer han gudhi betalat och fyllest giordt för then förtörnelse och hoghmoodh wij honom medh woro synder giordt hadhe, och han haffuer bidhit sin hemmelska fadher medh stoor hiertans begierelse ath han skulle tagha oss till wenskap jgen, hwikit och så skeedt är, at wor hemmelske fadher haffuer taghit oss til nådhe jgen och vnner oss nw gott, och wil nw icke straffa oss som wij förtient hadhe, och thet gör han icke för woro förskyllan skull, ty wij hadhe intit vtan alt oondt förtienat, men han gör thet för sin käre sons Jesu Christi förskyllan skull som toogh sich wåra sack före och giorde fyllest för oss, Her skole wij settia fulla troo och lijt til at wij äre medh gudhi wel förlijkte, och ath Christus medh alt thet han haffuer hörer oss til, och alt thet wij haffue hörer honom til, så at han haffuer giordt en sådana contracht medh oss, ath wore synder höra honom til, och hans rettferdigheet hörer oss

til, Och när wij ena sådana troo haffue, thå stille wij wort samwet
såå ath thet giffuer sich til fridz och segher, Nw wel, epter thet
Christus haffuer taghit sich mina sack före och lagdt mina synder
på sich, så ståår thet wel til medh mich, för ty hans gerningar äre
krafftigare til at blijdhka gudh än mina synder äre til ath förtörna
honom, medhan han segher mich gott til, thå kan iach ingelunde
warda fördömd, och såå göra Christi gerningar samwetet gladt och
lustigt, Men aff menniskiones eeghna gerningar kan thet aldrigh
skee som sagdt är, Nw haffuer Christus ey allena giordt fyllest för
oss och förlijkt oss medh gudhi, vtan han haffuer och teslikes lagdt
sich stora win ther om ath han kunde komma oss ther til ath wij
kunde settia ther fulla troo til, ath han sådana giordt haffuer och
at wij äre medh gudhi wel förlijkte, at wij motte fulleliga kunna för-
låta oss ther vppå at såå är j sannind, ty haffuer han och jbland
annat som han ther om giordt haffuer, stichtat thet dyrbara sacra-
mentit j wijn och brödh, j hwilko sacramente gudz stora nådh och
barmhertigheet genom Jesum Christum oss förehallen och beteedt
warder, Så at han haffuer giffuit oss thet til een åminnelse, styrc-
kelse och en wissan pant eller wårdteckn, ath Christus haffuer
lidhit dödhen för oss och är worden wor eeghen, såå at han är itt
medh oss, och wij äre itt medh honom, och så wisseliga som wij äte
hans lekamen och dricke hans bloodh, såå wisseliga är och Chris-
tus giffuin j dödhen, och haffuer vthgutit sitt dyrbara bloodh för
wora synder skull ath the skulle wara affplanadha, Ther före (käre
brodher†) epter thet tu nw achtar begåå och j åminnelse haffua wor † syster
herres Jesu Christi natward, j hwilkom hans helga lekamen och
bloodh til sielennes maat och dryck tich giffuin warder, är tilbör-
lighit ath tu först pröffuar tich sielffuan, såsom S. Paulus segher,
och at tu sidhan äter aff thetta brödh och dricker aff thenna kalk,
för ty ingen skal anamma thetta sacramentit vtan een hungrogh
siel, then sina synder kenner, fruchtar för gudz wredhe och för
dödhen, och then ther hungrar och törster epter rettferdighetenne
begierandes warda godh och rettferdigh, När wij nw pröffue oss,

finne wij intit annat j oss än synd och dödhen, och at wij ingalunde kunne hielpa oss sielffue ther vth, Ther före haffuer Jesus Christus förbarmat sich öffuer oss, och är för wora skull menniskia worden, pååt thet han skulle fulborda laghen för oss, ståå j wor stadh och göra thet oss borde göra, och lijdha thet wora synder förskyllat hadhe, och vppå ytterste natwarden toogh han brödhet tackadhe gudh och sadhe, Tagher och äter thet är min lekamen hwilkin for idher vthgiffwin warder, Såsom han wille seya, At iach är menniskia worden thet är skeedt för idhra skull, och alt thet iach gör och lijdher thet är alt idhart och är skeedt för idhart betsta skull, och tess til itt worteckn, giffuer iach idher mitt lekamen för en maat, Sammalunde toogh han och kalken och sadhe, Tagher och dricker her aff alle, thet är kalken tess nyia testamentzens vthi mitt bloodh hwilkit för idher och för mongan vthgutit warder til syndernes förlåtilse, Ståå offta j thet gören så gören thet til min åminnelse, Såsom han wille seya, Epter thet iach haffuer lätit mich wårda om idher, och taghit idhra synder vppå mich, will iach offra mich sielff för idher, vthgiwta mitt bloodh, forwerffua idher nådhe och syndernes förlåtilse, och j ståå motto vpretta jtt nytt testamente, j huilkit synden skal aldeles forglömd warda til ewigh tijdh, tess til itt worteckn, giffuer iach idher dricka mitt bloodh, Then ther nw så äter aff thetta brödh och dricker aff thenna kalk (thet är) then ther stadeligha troor thenna oorden han här hörer, och thenna wårteknen som han anammar, han bliffuer j Christo, och Christus j honom, och fåår leffua ewinnerligha, Ther före skalt tu nw käre brodher† j hogh komma hans helga dödh och tacka honom, och lijdha toleligha thet han lägger tich vppå, och haff thin nesta käär, såsom Christus haffuer hafft tich käär, for ty, the äre alle jtt brödh och jtt lekamen ståå monge som äre deelachtige aff jtt brööd och aff enom kalk, Geffue gudh at tu nw motte thet werdeliga vndfåå,

† syster

Sidhan fråghar presten honom om hans troo och segher.

Troor tu på gudh fadher alzmechtogan hemmelrikes och jorde-

rikes skapare, thet är, troor tu at han haffuer allt ting skapat bådhe j hemmellen och pååiordenne, och at han är en mill fadher och en alzmechtigh gudh, then tich bådhe wil och kan hielpa.

Swar.

Ja.

Troor tu och pååJesum Christum hans eenfödda son wor herra, hwilken som aflat war aff them helga anda, födder aff iomfru Marie, Pijnter vnder Pontio Pilato, Corsfester, Dödher Jordadher, och foor til helwetes, Stoodh vp aff dödha tridhie daghen, Foor vp til himbla, Sitter påågudz fadhers höghra sidho, Tädhan kommandes til at döma leffuandes och dödha, thet är, Troor tu at gudz son Jesus Christus haffuer alt thetta lijdhit och gioordt for thina skul tich til godho?

Swar.

Ja.

Troor tu på then helga anda, Then helga Christeligha kyrkio helga manna samfund, Syndernes förlåtilse, Lekamsens vpståndelse, Och ewinnerlighit lijff, thet är, Troor tu på gudh then helga anda som jngiwtas pläghar j menniskiones hierta til at styrkia och stadfesta henne j alt thet gudhi behagelighit är, Och at en Christelig försambling eller helga manna samfund är til, then gudh vthkorat haffuer at hon skal besittia medh honom ena ewigha glädhi, Och at j samma försambling warda synderna förlåtna, Och ath samme lekamen som wij nw haffue skal ståå vp aff dödha jghen, Och at sidhan kommer jtt ewinnerlighit lijff? Troor tu alt thetta fulkommeligha?

Swar.

Ja.

Sedhan läss presten Epistelen.

Tesse epterscriffna ordh scriffuar S. Paulus gudz sendebodh til the Corinther,

Käre brödher iach haffuer fååt aff herranom hwilkit iach och jdher giffuit haffuer, ty herren Jesus j then nattena thå han for-

rådder wort, togh han brödhet, tackade gudh, bröt thet, och sadhe, Tagher, äter, thetta är mitt lekamen som för jdher brytes, thetta görer til min åminnelse, Sammalunda och calken epter natwarden och sagde, Thenna kalk är jtt nytt testament vthi min blodh, Thetta görer så offta j dricken vthi mijn åminnelse, Ty så offta j äten vthaff thetta brödh, och dricken vthaff thenne calk, skolen j förkunna herrans dödh, til thes han kommer, men hwilken som owerdeliga äter aff thetta brödh, eller dricker aff herrans calk, han blijffuer saker för herrans lekamen och bloodh, Ther före skall man pröffua sich sielffuan, och sedhan äta aff thet brödhet, och dricka aff then calken, ty then owerdeliga äter och dricker, han äter och dricker sich sielffuom fördömelse, icke åtskiliandes herrans lekame,

När Epistelen är läsin måå presten thå läsa thenne epterföliande Christi ordh för them siwka, honom til tröst och ytterligare stadhfestilse.

Tesse epterscriffna ordh bescriffua oss S. Mattheus, S. Marcus, och S. Lucas Jesu Christi Euangelister om hans yttersta natwardh, thå han stichtade thetta högwärdugha sacramentit.

När the åto toogh Jesus brödhet, loffuade gudh, bröot och gaff läriungana, och sadhe, Tagher, äter, thetta är min lekamen, som for idher giffuen warder, Thet görer til mijn åminnelse,

Sammalunda toogh han och calken sidhan han natwarden gioordt hadhe, loffuade gudh, gaff them och sadhe, Dricker här aff alle, ty thetta är min blodh som är tess nyia testamentzsens, hwilken vthgutin warder för mongom, til syndernes förlåtilse,

Sedhan spör presten then siwka om thetta sacramentit.

Troor tu fulkommeligha at thet är Jesu Christi lekamen och blood som tu nw anammar til tich?

Swar.

Ja.

Ter epter beretter han honom och sägher.

Wårs herres Jesu Christi lekamen beware thin crop och siel til ewinnerlighit lijff.

Wårs herres Jesu Christi bloodh beware thin crop och siell til ewinnerlighit lijff.

Sedhan bidhie presten tesse böön.

O herre Jesu Christe tu ewige gudh fadhers ord, tu werldenes frelsare, tu som är sanner gudh och menniskia, forlatt thenne thin fatiga tienare† och ledhamoot genom thin helga lekamen och bloodh alla hans† synder, hielp och tröst honom† at han‡ måå fulboorda thin helga wilia, och icke skilias jfråå tich til ewig tijdh, Amen.

† tienerinne
† hennes
†henne†hon

Ther epter måå man spöria then siwka til eller elles förhöra hans mening, om han wil läta olia sich, och hwar han sådana begiärar, thå skal presten göra honom ena vnderwisning, hwad sådana olning haffuer medh sich, epter thet besynnerliga at hon haffuer j en long tijdh warit j stoor misbrukning, Och skal honom hallas före at han jw hardt haller sich widh thet som föresagdt är, at all saligheet ståår j Jesu Christo och j intit annat creatwr j himmellen eller på iordenne, så at han jw icke skal förlåta sich på then olning han tagher, vtan på blotta gudz nådh och barmhertigheet som Jesus Christus honom forskyllat och foruerfwat haffuer, Och ath sådana olning giffs honom icke heller j sådana acht och mening at han skal sökia ther noghon saligheet vthinnan, vtan aleenest epter en gammal sidwane hwilken sin vrsprung haffwer aff thet som brukades j apostlanes tijdh, ther the plägade komma til then som siwck war, och hadhe medh sich kostelighen smörielse eller watn som krafftigt war til ath styrkia thes siwkes ledhamoot, ther smorde the thå honom medh, och bådhe så innerligha til gudh för honom som siwck war at han wille giffua honom sina helbregdo igen, så ath then smörielsen skeedde j then acht at then som siwk war skulle få sina lekameliga helso igen, icke smorde the honom j then acht at han skulle döö, och ey gåffwe the honom sådana olning til noghot weghabreff, som nw j en long tijdh vtan all skääl och redeligheet haffwer warit föregiffuit, Gudz ordh är aleena wort weghabreff ther skole wij halla oss hart widh hwadh wij mera leffwe eller döö, Så haffwer och S. Jacob scriffwit om then olning eller smörielse som j apostlenes tijdh skeedde, och är aff hans ordh clarligha merkiandes at hon skeedde til lijffz

och icke til dödz, Lydha och så teslikes the böner som stå j then latiniske handbokenne, at thenne olning skeer j then acht och mening at then som siwck är skal få sina helso jgen, ther före kan hon jw icke wara hans weghabreff til dödz, Ther före moste jw presten lära then som olningena begierar at han ingalunde setter tröst eller lijt til sådana olning, hans saligheet ståår aleenest j Jesu Christo som honom medh sin harda dödh och pijno frelsat och jfrå dödhen, syndenne, helwetit och dieffuulen igen löst haffwer, Och när han haffwer sådana lerdt then siwka och han begierar än thå sådana olning, må han göra epter hans begier widh thetta settet som her epter fölier eller annat som icke finnes wara emoot gudz oord.

Först lääss presten thenne böön.

Läter oss bidhia.

O alzmechtige ewighe gudh wor herres Jesu Christi fadher, tu som för menniskiones synder skul epter hennes förtienta löön legger henne plåghor och straff vppå ath hon skal lära kenna tich som skaparen är, Tu som och genom thin tienare Mosen sagdt haffuer, at hwad tu slaghet haffwer thet kan tu heela igen, Så wendt nw titt fadherliga ansichte til wore böön, Höör oss, O himmelske fadher,
† tienerinne och werdas nw see milleliga til thenna thin fatige tienare† som tu
† henne medh swåår och starck siwkdom slaghet haffuer, giff honom† epter
† hon titt godha behagh sina helso igen, och ath han† måå medh thet fa-
† henne dherliga rijss som tu honom† för syndenne skul pålagdt haffuer, lära kenna tich för en sannan gudh och then tu vthsendt haffuer Jesum
† hon Christum, och leffua så j thetta leffuerne, at han† må bliffua medh tich til ewigh tijdh, Amen.

När thenna böön läsen är måå presten tagha oliona och smöria then siwka som pläghsedh är, och seye widh hwart ledhamoot som han smörier, som her epterfölier.

När han smöör öghonen.

Alzmechtigh gudh som tich kränkt haffuer han styrkie thina syyn.

Til öronen.

Alzmechtig gudh som tich kränkt haffuer, han styrkie thina hörlsle.

Til näsana.

Alzmechtigh gudh som tich kränkt haffuer, han styrkie thina näsar och titt luchtande.

Til lepparna.

Alzmechtigh gudh som tich kränkt haffuer, han styrkie thin smaack leppar och mwn.

Til hendrene.

Alzmechtig gudh som tich kränkt haffuer, han styrkie thina hender och armar.

Til föttrene.

Alzmechtig gudh som tich kränkt haffuer han styrkie thina fötter och been.

Sedhan läss presten thesse böön,

Läter oss bidhia.

O herre Jesu Christe tu som för alles wores helso och saligheetz skull gaff tich hijtt nidh j werldena, och anammade mandom, lärde och predikade salighetennes wägh, och gaff otaliga monga menniskior som medh allahandra siwkdom kommo till tich, theres helso igen, Tu som och samma macht och befalning gaff thina vthkorade apostlar, ath the gingo vth och predikade himmelriket, smoorde the siwka medh olio och giorde them helbregda, Såå werdas nw til ath giffua thenna wor siwka brodher† then nw medh olio smorder är, † syster sina helso igen, styrck och vpretta hans† kranka och wanmechtiga † hennes ledhamoot, och ingiwt then helga anda j hans† hierta, at han† medh †hennes†hon

itt helbregda lekamen måå tiena tich j thin helga bodhoord, och sedhan medh alla Christna menniskior komma til titt ewiga rike, Tu som leffuer och regnerar medh gudh fadher och them helga anda, för vtan ända, Amen.

När thet är giordt måå presten åter förmana honom som siwker är, ath han giffuer sich platt j gudz hender och läte honom göra medh sich hwad honom teckes, ää hwadh han mera wil kalla honom her aff werldenne, eller wil han och läta honom liffua, såå at han setter thet alt j hans sköön, och läte gudh rådha ther före han weet wel hwadh honom nyttogast är bådhe til lijff och siel, Och måå thå åter presten göra honom then förmaning at gudh är honom mill och barmhertigh såå ath han jw ingalunde förtuiflar på gudz nådh och barmhertigheet, för ty Christus haffuer giordt fyllest för hans synder och giordt förlijkning emillan gudh och honom, så at han är nw föreenat medh Christo ty haffuer han och nw ätit Christi lekamen och drocket hans bloodh, Teslikes skal och presten förmana them som wachta then siwka at the iw altijdh besynnerliga j hans yttersta, halla honom thet samma före och trösta honom at han skal förlåta sich ther vppå at Christus leffuandes gudz son är hans förswarare och beskerm för alt ondt, han wil frelsa honom, och at the iw altijdh nempna Jesu Christi nampn för honom, at Jesus Christus är hans frelsare och återlösare, ther skal han intit twifla vthinnan, och måå presten göra honom theuna hughswalilse förra än han gåår jfråå honom, widh thetta sinnet, om honom synes såå behooff göras.

† syster

Käre brodher† bekymbra tich nw medh ingen ting, vtan halt tich man faste in til Christum och tenck vppå hans trösteliga oord, och halt tich ther widh medh enne starka troo, och än thå tu haffuer warit en syndare, såå haffuer doch likauel Christus taghit tich til sich och sagdt, som Mattheus scriffuar j thet niyonde capitel, Them som helbregda äre görs icke läkiare behooff, vtan them som kranke äre, jach är icke kommen til ath kalla the rettferdiga vtan syndare til bettring, Och är Christus then sanne läkiaren som allom syndarom kan rådha boot, ty segher han och j thet elloffte capitelet, Kommer til mich j alle som arbeten och ären betungade och iach wil wedherqwekia edher, Nw komber man aleenast til Christum

medh enne stadige troo, j thet wij troo at gudh är oss mill och barmhertig, vnner oss gott och haffuer förlåtit oss alla wåra synder, at Christus haffuer gioordt fyllest för alla wåra synder, ath wij äre gudz barn och arffuingar, ä hwad wij mera äre liffuandes eller dödhe, så segher Christus sielff, som Johannes scriffwar j thet sette, Hwilken som komber til mich han warder icke hungrande, och huilkin som troor på mich han warder aldrig törstande.

The menniskio som troona haffuer til Christum kan ingen ting wara skadelighen, hwarken synd, dödh eller dieffuul, hon kan och aldrig warda förtapat, vtan j thet hon haller sich jn til gudz nådhe och barmhertigheet genom Jesum Christum, såå warder hon saligh, Såå segher Christus, Johannis j thet femte, Sannerliga sannerliga segher iach idher, hwilken som hörer mitt taal och troor honom som mich vthsendt haffuer, han haffuer ewinnerligit lijff och kommer icke j fördömelse, vtan gåår jfråå dödhen och til lijffuet, Ey skal heller en Christen menniskia som haffuer troona til Christum fåå see dödhen som han sielffuer segher Johannis j thet ottonde, Sannerliga segher iach idher, hwilkin som gömer mitt taal, han skal icke see dödhen til ewigh tijdh.

Thet är nw gudz godha behagh och wilie, ath then som haffuer ena stadiga troo til Christum hans enfödda son, at han skal warda bewarat til ewigh tijdh, och såsom dödhen, dieffuulen eller heluetit icke hade macht medh Christo, så haffua the ey heller noghon macht öffuer the menniskio ath göra henne skadha som förlåter sich påå honom, för ty Christus förwarar henne som han sielff segher, Johannis j thet sette, Alt thet min fadher giffuer mich thet komber til mich, och then til mich komber, kastar iach icke vth, ty iach är nidherkommen aff himmelen, icke på thet iach skal göra min wilia, vtan hans wilia som mich vthsendt haffwer, och thet är min fadhers wilie som mich vthsendt haffwer at iach intit borttappa skal aff allo the han mich giffuit haffuer, vtan vpweckia thet på then yttersta daghen, Thetta är nw hans wilie som mich vthsent haffuer at hwar och en som seer sonen och troor på honom, han skal haffua

ewinnerlighit lijff, och iach skal honom vpweckia pååthen yttersta daghen.

För ty sådana befalning hadhe Christus aff sin hemmelska fadher at han skulle alla frelsa som troo på honom, Ty segher Christus, Johannis j thet tridhie, Så haffuer gudh elskadh werldena at han gaff vth sin eenda son, på thet ath hwar och en som troor på honom skal icke förgåtss vtan fåå ewinnerlighit lijff, ty ath icke haffuer gudh sendt sin son j werldena at han skal döma werldena, vtan vppå thet ath werlden skal warda saligh genom honom, Hwilken som troor på honom han warder icke fordömd.

Then som nu troor pååChristum han är worden gudz barn, och Christus sielff medh alt thet han haffuer hörer honom til, Så segher Paulus til the Romare j thet ottonde, Hwadh wilie wij thå seya ther til? medhan gudh är medh oss, hoo kan thå wara emoot oss? Huilken som och icke haffwer skonat sin eeghen son, vtan giffuit honom vth for oss alla, huru kunde thet thå wara at han skulle och icke giffua oss all ting medh honom? Hwilken wil beclagha them som gudh haffuer vthkorat? Gudh är then som retferdigar, Huilken är then som wil fördöma? Christus är then som lijdhit haffwer dödhen, ja han är och then som är vpstonden, then och sitter påågudz högre hand, then och manar gott för oss.

Såsom nw Christus haffuer öffuerwunnet dödhen, heluitit och dieffuulen, så skal huar och en Christen menniskia göra, och the skola ey kunna göra henne mera skadha än the giorde Christo, Ty så sade han Johannis j thet sextonde, J skolen haffua fridh j mich, j werldenne haffuen j twång, men waren widh ena godha tröst, iach haffuer öffuerwunnet werldena.

Then som troona haffuer, han haffuer öffuerwunnet werldena, Så segher Johannes j sin epistel j thet femte capitel, Thetta är seghren som öffuerwinner werldena, wår troo.

Hwarken synd, dieffuul, dödh eller heluite haffuer macht emoot then som är j Christi förswar, som han och sielffuer segher Johannis j thet tiyonde, Mijn fåår kenna mina röst, och iach kenner them,

och the fölia mich, och iach giffwer them ewinnerlighit lijff, och the skola icke förgåss ewinnerliga, jngen skal heller ryckia them vthur minne hand, min fadher som mich them giffuit haffuer är större än alle, och ingen kan ryckia them vthur min fadhers hand.

Ther före kan en menniskia aldrig bätter göra, än at hon antwardar sin anda j gudz hender, och segher medh Christo, Fadher j thina hender befalar iach min anda, För ty then siel som är j gudz hender hon kan iw aldrigh warda förtapat, Såå gör och nw tu käre brodher†, Sägh medh Christo thin käre brodher, til thin hemmelske fadher, Fadher j thina hender befalar iach min anda, Amen.

† syster

Gudh beware tich.

Huru man skal wiya lijck.

Epter thet nw så vpkommet är at lijket skal wiyas förra än thet bäärs aff huset, må thet thå skee widh thetta settet eller annat sådana, at thet kan Christeligha tilgåå, Och måå presten först göra them ena förmaning, och trösta them som hans wener äre som dödher är, at the ey alt for mykit söria och bekymbra sich för hans skul, widh thetta sinnet.

Käre wener, thet är oss wel naturligit ath wij sörie och äre bedröffuade thå woro wener skilias jfrå tesse werldenne, ja wij see och aff scrifftenne, at monga heliga män och qwinnor haffua så giordt både j thet gambla och j thet nyia testamentet, hwilke j thet stycket intit straffandes äre, vtan the äre heller prisandes, Ther före är thet oss och wel lofligit at så skee måå medh oss, doch så at wij haffue ther måtteligheet medh, så at wor sorg icke är sådana som hedhningenes sorg the ther intit wiste seya aff gudhi, För ty wij som Christne äre haffue thet hopp at wij skole alle samman ståå vp aff dödha och bliffua liffuandes igen, ståå at thetta förgengeligha och syndafulla liffuernet som all sorg och bedröffuilse haffuer medh sich, skal wendas til jtt ewinnerligit lijff, ther wij kunne liffua vtan alla synd, sorgh och bedröffwelse, Och är thenne lekamelige dödhen som en Christen menniskia här lidher ey annat än een ändalycht

på the synder och bedröffuilse som wij här j werldene medh beswårade och bekymbrade äre, och en ingong til ewinnerliga saligheet, och kallas j scrifftenne en sömpn, at the Christna menniskior som dödha äre seyas soffua j herranom, til then yttersta vpstondelsen på doma dagh, thå skole wij som och Christne äre komma til samman medh them igen och bliffwa såå til hopa j ewinnerliga glädhi medh gudhi, ther wij aldrigh fåå then sorgh at wij noghon tijdh skole mera skilias j fråå hwar annan, Och epter thet så är at wij haffue sådana förhopandes och förmodhandes, ther före skole wij ey alt för mykit bekymbra oss öffuer wora framledhna wener, vtan loffua och prisa gudh som oss haffuer giffuit ena sådana tröst och thet fulkomeliga tilsagdt oss, ath wil skole vpstå aff dödha igen och liffua medh honom til ewigh tijdh, och ther aff wilie wij nw höra thet helga euangelium som S. Johannes oss bescriffuar, så lydhandes.

J then tijdhen, sadhe Martha til Jesum, Herre hadhe tu warit her, hade min brodher icke bliffuit dödh, Men iach weet än nw, at alt thet tu bedhes aff gudhi, thet warder gudh giffuandes tich, Sade Jesus til henne, Thin brodher skal ståå vp igen, Sade Martha til honom, jach weet han warder vpstondandes j vpstondelsen påå ytterste daghen, Sade Jesus til henne, jach är vpstondelsen och lijffuet, Hwilkin som troor vppå mich han skal liffua, än thå at han dödh bliffue, Och hwar och en som leffuer och troor vppå mich, han skal ey döö ewinnerliga, Troor tu thet? Sadhe hon til honom Ja herre, Jach troor ath tu est Christus gudz son som komma skulle j werldena,

Gudhi wari loff.

Her haffue wij hördt aff gudz ordh (käre wener) at Jesus Christus wor frelsare och återlösare som haffuer giffuit sich j dödhen för oss segher, at then som troor vppå honom han skal icke döö ewinnerliga, Och än thå han wore dödher medh then lekammeligha dödhen, såå skal han doch fåå lijff jgen, Mädhan wij nw skole alle blijffua leffuandes jgen til ewigh tijdh, Så måå wij jw wel wara ther medh til fridz at wij miste wora wener på en lijten tijdh til

görandes, wij miste them j thetta förgengeligha liffwernet på thet wij skole fåå them jgen j thet ewigha lijffuet, The skilias widh oss medh en skröpelig, syndaful och dödhelig lekamen, och wij fåå them jgen, j en äraful, retferdig och odödhelig lekamen, wij byte til bettring, ty skole wij och giffua oss til fridz och tenkia til at wij icke alt för mykit bekymber göre oss medh thet som förgengeligit är, epter thet wij wete at wij skole få thet som ewight är, Hedhningana som jntit haffua wist aff noghon vpstondelse aff dödha, the haffua hafft stoor bekymber och sorg ther aff at the miste theras wener, för ty the hadhe icke thet hop at the skulle noghon tijdh fåå them jgen, Men wij Christne som wete at wij skole fåå them bettre jgen än wij them miste, wij skole icke haffua sådana bekymber, vtan heller tenkia ther til at wij äre och redho när gudh wil kalla oss här aff tesse arma och vsla werldenne, såsom han medh thenna wor wen gioort haffuer, Gudh geffue oss allom sina nådh at wij icke så bekymbre oss medh thet som forgengelighit är, at wij förtappe thet som ewight är,

Sedhan läass presten tesse böön.

Läter oss bidhia.

O alzmechtige och barmhertige ewige gudh, tu som för syndennes skul haffuer lagdt menniskione thet vppå at hon döö moste, tu som och på thet wij icke skulle til ewigh tijdh blijffua j dödhen, haffuer lagdt dödhen på thin elskeligha son Jesum Christum som jngen synd hade, och haffuer så j thin sons dödh föruandlat wor dödh at han jntit kan wara oss skadelighen, Wendt nw titt fadherliga ansicht til oss thin fatiga barn och höör wora böön, at om thenne wår framledne brodher† som tu genom dödhen kallat haffuer aff thetta älende leffuerne, är stadder j sådana skickelse at wåra böner kunna komma honom† til godho, så werdas til (o himmelske fadher) at wara honom† mil och barmhertig, bewara honom† j Abrahams sköött, och på then ytersta domen vpweckia honom† j the retferdighes vpstondelse, genom samma thin son Jesum Christum wor herra, Amen.

† syster
† henne
† henne
† henne

Huru man skal iorda lijck.

Först när lijket komber til graffuena legges thet strax j graffuena, och presten tagher ena skoffwel och kastar tree resor ioord pää lijket, och segher.

Aff ioord äst tu kommen, och ioordh skal tu bliffua jgen, Jesus Christus thin frelsare skal tich vpweckia pää then ytterste daghen.

Ther epter lääss presten tesse böön.

Läter oss bidhia.

O alzmechtige ewige gudh, tu som menniskiona aff ioord giordt haffuer, Tu som och epter hennes förtienta löön ladhe henne then plicht vppå, ath hon döö moste och warda ioord igen som hon aff ioord kommen är, See nw medh thin barmherteliga öghon til oss thin fatiga älende barn, som her kompne äre medh thenna wor † syster brodher † och som oss hoppes thin käre sons Jesu Christi ledhamoot, then tu aff thetta älende liffuerne kallat haffuer, och wij nw läggie † hon här nidh j iordena, ther han † skal epter thin befalning warda til iordh, See til oss (o himmelske fadher) och höör milleligha woro † systers flijteliga böön, at om thenna wor brodhers † skickelse nw så tilstädhia † henne ath wij kunne bidhia för honom † Såå falle wij endrechteliga til tich † henne och bidhie ath tu wille bewisa honom † thina barmhertigheet, läta honom hwilas medh thina vthkorade wener, Abraham Jsaac och † henne Jacob, och läta thin son Jesum Christum vpweckia honom † på then yttersta daghen j the retferdiges vpstondelse, och giff oss thina helga nådhe ath thenna wor tienist måå wara tich taknemeligen, och at wij huar j sin stadh motte så begå thenna begraffning at wij thet altijdh j sinnet haffue, huru och wij när thin helge wilie så tilsegher, at tu oss kalla wil, aff thenna arma och vsla werldenne, skole komma til iordenne igen, och merkia thet granneliga j wort hierta, ath wij j thetta älende liffuerne icke haffue nogon warachtig stadh, Giff (o barmhertige fadher) nådhena, at wij thå eptersökia kunne

thet som ewigt är, och wandra såå j thin helga wilia j thenna älendheet, at wij medh thenna wor brodher† moghe på then yttersta domen vpstå til ewinnerlighit lijff, genom samma thin son Jesum Christum wor herra, Amen. † syster

Sedhan medhan iorden kastas påå lijket måå the siwnga thenne sång eller och noghon annan.

Wij som leffue påå werlden her/ äre dödzens fånga/ hwem få wij som hielpen är /then wij epter longa? thet äst tu herre aleene/ wij måå wel gråta bitterligh/ ty wij haffue förtörnat tich/ Helige herre gudh/ Helige starcke gudh/ Helige barmhertigh frelsare tu ewige gudh/ lätt oss icke falla j then bittra dödzens nödh/ war oss barmhertigh.

Wij som äre aff syndom swår/ måghom alle qwidha/ hoo är then som för oss gåår/ och wil dödhen lijdha? Thet giorde Christus aleena/ han haffuer lidhit hårdan dödh/ och frelst oss aff dödzens nödh/ Helige herre gudh/ Helige starcke gudh/ Helige barmhertigh frelsare tu ewige gudh/ lätt oss ey bortkastas/ j brinnande heluetis glödh/ war oss barmhertigh/

Wij som leffue ey som oss böör/ j synd altijdh falla/ hoo är then oss starcka göör/ emoot synder alla? Then helge ande aleena/ som driffuer synd aff hiertat bort, hans är thet som wel är giordt/ Helige herre gudh/ Helige starcke gudh/ Helige barmhertigh frelsare tu ewige gudh, lätt oss ey förtappas j then ewinnerligh dödh/ war oss barmhertigh/

Förbarma tich gudh öffuer mich/ för thin stora barmhertigheet/ Och för then nådh som är j tich tagh bort min orettferdigheet/ twå aff min synd och gör mich reen/ ty min brist iach wel kenna kan/ moot tich haffuer iach syndat alleen/ at thin oord skole bliffua sann/

See gudh j synd är iach aflat/ j synd aflade modher min/ see sannind haffuer tu elskat/ thin hemligheet gaff tu mich jn/ stenk

mich medh helsosam Hysop/ som sniöö warder iach hwijt och reen/ lätt mich höra glädhi och hopp/ såå frögdas mijn förskrechta been/

Jfrån min synd wendt titt ansicht/ och min synd tagh bort alla slätt/ jtt reent hierta skapa j mich/ gör j mich andan nyy och rett/ kasta mich icke tich ifråå/ och tagh ey bort thin anda godh/ thin helses glädhi lätt mich fåå/ sterck mich j andans friya moodh/

Thin wegh iach gerna lära wil/ them som orettwise äre/ at the skola falla tich til/ och giffua tich prijss och äro/ O herre minne helses gudh/ frelsa mich fråå synder mina/ min tunga skal epter titt bodh/ förkunna rettwiso thina/

Om tu hadhe hafft offer kärt/ iach hadhe jw thet giffuit tich/ men thet offer som tu haffuer lerdt/ thet hierta som bedröffuar sich/ gör wel widh Sion herre min/ så warder vpbygd medh thin oord/ Hierusalem then stadhen thin/ ther reen offer warda tich giord.

När the haffua sunget, segher presten.

Läter oss höra hwadh S. Paulus segher om the dödha j sitt sendebreff til the Tessalonicer,

Brödher wij wiliom icke dölia för idher, om them som affsompnadhe äre, ath j icke sörien som the andre ther intit hopp haffua, För ty om wij troo at Jesus är dödher och vpstonden, så warder och gudh them som affsompnadhe äre, genom Jesum, framhaffuandes medh honom, Ty thetta seyom wij idher såsom herrans oord, at wij som leffuom och igen bliffuom vthi herrans tilkommilse, wij warda ingalunda förekommande them som soffua, för ty sielffuer herren skal stiga nidher vthaff himmelen medh vthroop och öffuerängels röst, och medh gudz baswn, och the dödha j Christo warda vpstondandes j förstonne, ther epter wij som leffuom och igen leeffde ärom wardom til lijka medh them vprychte j skyyn emoot herran j wädhrit och så bliffuom wij när herranom all tijdh, Såå tröster idher nw medh thenne oorden inbyrdes.

När Epistelen är läsen thå måå wel presten haffwa tesse formaning til folkit, om honom såå synes och folk är nogh til städhes, och läte sidhan folket gåå,

Käre wener här see wij nw alle wor speghil, och hwadh aff-gong thetta arma och vsla leffuernet haffuer, ath såsom wij äre aff jordh och mull kompne, så moste wij åter ther til jgen, Och måå wij for then skul alle wel clagha och begråta thet armoodh och wedhermödho som wij vthi kompne äre medh syndenne, och hwar wij ey annars kunne besinna wor breck och vselheet, thå motte wij jw noogh kunna henne besinna ther aff at wij jw moste ena reso döö och croppen moste forrotna och blijffua til iordh, Så är menneskiones natur plat fördeeruat, at henne retzliga jntit stoodh til hielpande til then äre och härligheet som hon war skapat vthi, medh mindre at sielen moste först skilias wedh croppen, och at croppen worde til iordh jgen och worde så til jntit gioordh, påå thet han plat motte warda förwandlat til en odödelig skickelse, Och måå wij här kunna merkia huru swårligha gudh warder förtörnat genom syndena, För ty, epter han haffwer lagdt oss ena så swåra pino och förwandling vppå, kan man jw clarligha merkia at ther haffuer warit en dråpeligh saack til, then annerlunda icke kunde fortaghas medh mindre wij först moste döö, och wor lekamen moste blijffua til asko, så at dödhen är jtt wist tekn ther til at gudh icke kan lijdha syndena, ty syndenes löön är dödhen, Och än thå at synden är så jntredt medh oss at wij jw för hennes skul döö moste, Så haffuer doch gudh forbarmat sich offuer oss och latit sin eenfödda son Jesum Christum som lijffuet är, lijdha dödhen påå thet at dödhen skulle j honom warda offuerwunnen, och mista så sina krafft at han icke skulle haffua macht til at behalla oss som genom dödhen nidherlagdes, vtan at såsom Christus stoodh vp aff dödha, så skulle och wij vpstå jgen, ty at dödhen är nw så machtlööss worden genom Christi dödh, at han jngen kan behalla som troor påå Christum For ty såsom Christus är vpstonden aff dödha och aldrigh döör meer, ja dödhen warder honom aldrigh mera offuermechtig, Såå skal

thet och gåå til medh oss, at wij som troo pååå Christum och döö medh honom, wij skole och warda deelachtige medh honom aff vpstondelsen, sååå at dödhen skal sedhan ey mera macht haffua medh oss än medh Christo, och thet är oss som Christne äre en ganska stoor tröst, Och ther före segher nw S. Paulus j Epistelen, at wij Christne icke skole söria the som framledhna äre, såsom the ther jntit hop haffua, Hedhningar och ogudhachtiga menniskior som icke haffua thet hop at the dödhe skole fåå lijff jgen, the gråta och iembra sich at theras wener falla them jfråå, epter thet the jntit hopp haffua ther til at the skole noghon tijdh fåå them jgen, Men the Christne som haffua thet formodha sich, och haffua hop at the skole vpstå jgen, the skola icke så iämbra och bedröffua sich, som the ther sådana hop icke haffua, Thet är wel naturlighit at wij sörie ther offuer at wora wener falla oss jfråå som oss haffua warit bijstondige, Men thet är meera söriande ath wij äre kompne vthi sådana armoodh medh syndenne, at wij haffue förtient dödhen, Så at när wij see noghon menniskio wara dödha, skole wij meera gråta ther offuer ath wij haffue sååå armt och vsselt leffuerne, at thet moste lychtas medh dödhen, än at wij gråte ther offuer at wor wen är oss jfråå fallen, än thå at een mottelig sorg offuer wor dödha wen ey är straffelighen for ty man haffuer aff scrifftenne at monge merkelige men bådhe j thet gambla och nyia testamentit, haffua sörgdt öffuer theras dödha, Sååå mååå wij och wel göra, doch medh motteligheet, så at wij stille wor sorg medh thet hop wij haffwe til opstondelsen, och icke gråte som the ther jntit hopp haffua ther til, För ty (segher Paulus) om wij troo at Jesus är dödher och vpstonden, så warder och gudh them som affsompnade äro genom Jesum framhaffuandes medh honom, som han wille seya, Om wij troo thet at Jesus Christus haffuer giffuit sich vnder dödzens macht, och ath dödhen icke haffuer warit sååå mechtigh at han kunde behalla honom vnder sich, medh mindre han jw stoodh vpp jgen, och lät på see at han war starkare än dödhen, och wan honom öffuer, Sååå skal och gudh göra medh oss som döö eller affsompne j Jesu Christi troo, ath han skal

haffua oss fram medh Christo, at wij och offuerwinne dödhen och blijffwe leffuandes j gen, såsom Christus gioordt haffuer, Och thetta warder wisseligha skeendes, ty giffuer och Paulus thet före som herrans oord, ther jntit feel kan wara medh huru thet tilgåå skal j sådana vpstondelse, at wij som leffuom och jgen blijffuom j herrans tilkommelse, wij warda jngalunda förekommande them som soffua, thet är, The menniskior som thå leffua på iordenne när vpstondelsen skal skee, och Christus skal komma til domen, the skole icke förra wara redho än the ther dödhe äre, såå hasteligha skole the vpståå at the ther mong twsende åår haffua dödhe warit, skole wara så snart redho som the ther thå leffwandes äre, For ty sielffuer herran skal stigha nidh aff himmellen medh vthroop och öffuerängels röst, och medh gudz baswn, och the dödha j Christo warda vpstondandes j förstonne, Ther epter wij som leffuom och jgen leeffde ärom, wardom til lijka medh them vprychte j skyyn emoot herran j wädhret, och så blijffuom wij när herranom altijdh, Som Paulus wille seya, Thet är ey vnder at sådana vpstondelse skal hasteliga skee, for ty sielffuer herren komber nidh aff hemmelen medh stoor storm och buller, som en weldig koning komber til markena, medh vthroop och offuerängels röst och gudz baswn, så at omögelighit är annars än at jw all creatwr moste beffwa och förfäras for honom, och giffua jgen the dödha kroppar som the til sich taghit haffua, Och the dödha warda vpstondande j förstonne, thet är, förra än wij warde optaghne emoot Christo, och ther epter warda thå the som leffwa föruandlade jfråå theras dödheliga wäsende, til odödeligheet, och blijffua såå til lijka leffuandes och dödhe, then ene medh then andra, oprychte j skyyn emoot herran j wedhret, och blijffua sidhan altijdh medh honom. Thå warder segher wunnen offuer dödhen, syndena och heluetit, Och medh tesse ordh bedher Paulus at wij skole trösta oss jnbördes, Ja wij måå wel trösta oss här medh, thet är een gladelig tijdhende at wij skole ståå vp aff dödha, och bliffua til samman medh Christo til ewigh tijdh, Och j then motte måge wij wel förachta dödhen epter thet han jntit kan behalla oss, vtan han moste giffua oss jfråå

sich jgen, Ja dödhen är nw worden en jngong til thet sanskylloga lijffuet, Ther före begiärade och Paulus förlossas genom dödhen och blijffua medh Christo, och är dödhen nw ey annat än som en sömpn, och Paulus segher them ther dödhe äre, soffwa, O hwilka ena welgerning haffuer Christus giordt oss. som haffuer taghit dödhen som oss skulle warit til jtt ewight nidherslagh och forderff, och forwandlat honom at han nw är worden en jngong til ewinnerlighit lijff, Ja wij kunne icke warda odödhelige vtan genom dödhen, Wor dödh är nw genom Christi dödh worden en läkedom til lijffuet, så at när wij begynne döö, thå begynne wij först til at retzliga leffua, för ty synden som wij warde födde medh, är såå hardt jnstighen medh oss ath wij icke kunne warda henne qwitte så lenge wij leffue, Och ey äre wij beqwemmelighe til thet ewigha liffuet såå lenge wij äre besatte medh syndenne, som werkar j wor dödheligha ledhamoot, Ther före är thet aff nödhenne at dödhen komber och slåår menniskiona nidher som synden regerar vthi at kroppen warder om intit gioord, och så blijffuer och synden om jntit som j kroppenom bodde, Ther före är nw dödhen en merkeligh lekedom worden, Och än thå then läkedomen är bitter vppå gåå, är han oss doch nyttigh, och kunne wij merkia aff sådana skarp läkedom, huru hard synndenne siwkdom är, som wij äre befengde medh, Och äre wij arme och vsla menniskior så lenge wij äre j thetta älenda leffuerne, her är j tesse arma werldenne jngen trygheet, vtan på alla sidhor äre wij bekymbrade medh syndenne, Ther fore måå wij jnnerliga falla til wor hemmelska fadher, och bidhia honom om nådhena, at wij icke fruchte eller forskreckies för dödhen, Epter thet är oss nw ganska nyttight at wij til en kort tijdh smake thenna lekameligha dödhen medh Christo, på thet wij måghe och medh honom vpstå jgen til saligheet, Och skole wij icke alt for mykit söria och bedröffuas ther aff at wore wener äre framledhne, for ty the äre nw skilde widh thenne älendheet och farligheet som wij än vthi äre, och the äre nw kompne til Christi rooligheet, ther the hwilas skole til then ytterste domen, thå skola wij medh them komma til hopa jgen, och

bliffua så medh Christo til ewigh tidh, her skole wij nw trösta huar annan inbyrdes med, Gudh alzmechtig giffue oss sina helga nådh, at wij så må wandra i tesse werldt medh thet som tijmelighit är at wij icke miste thet som andelighit och ewight är, Amen.

Itt sett huru man skal handla medh them som rättas eller aflijffuas skole.

Först må man gå til honom tijtt han sitter j fängelse och hughswala honom och bidhia honom wara widh ena godha tröst widh thetta sinnet eller annat sådana.

Käre brodher epter tu nw är gripen och satt j hectilse för thina misgerningar skuld, så loffwa och tacka gudh för alla delar, Och twifla intit ther vppå at thet haffwer jw så warit hans helge wilie at tu skulle warda gripen, för ty ingen menniskia ey heller noghot creatwr hade kunnet komma sina hand widh tich medh mindre thet hade så warit gudz wilie, twifla ther intet vppå at gudh haffuer thet så skickat at tu skulle warda j sådana motto fongat, så at tu est retzligha gudz fonge, och icke noghon menniskio fonge, för ty gudh haffuer alt regementit i sina helga hender bådhe j himmelen och på iordenne, så at en sperff som man kan köpa för en halff skerff, icke kan falla vppå iordena medh mindre thet skeer medh gudz fadhers wilia, ja itt lööff kan icke falla på jordena vtan medh hans wilia, mykit mindre skulle noghor menniskia kunna warda gripen vtan hans wilia, epter thet Christus Jesus wor frelsare och återlösare haffuer sielffwer sagt at håren på wort hoffuud äre all samman reknat, så granna acht haffuer gudh vppå menniskiona, at han icke tilstedher at jtt håår på hennes hoffuud kan vtan hans wilia förgåss, Her aff må tu kunna merkia huru granna acht gudh haffuer på menniskiona, at jtt thet minsta håår som är på hennes hoffuud kan icke förgåss vtan medh hans wilia, therföre är thet omöghelighit at noghor menniskia skulle kunna warda gripen vtan medh hans

Matt. x

Lu. xij et xx

wilia, såå ath thet tu est nw worden gripen och fongat thet är alt skeedt epter gudz wilia och skickelse.

Så skalt tu och intit twifla at gudh är tich en mild och barmhertig fadher och vnner tich gott aff alt sitt hierta, och thet läät han noogh påskina thå han gaff sin eenda son Jesum Christum j dödhen för thina skul, hadhe han icke vndt tich gott thå hadhe han thet icke giordt, Nw epter thet han haffuer hafft tich såå käär at han haffuer giffuit sin son j dödhen för tich, ath tu icke skulle warda förderffuat til ewigh tijdh, så måå tu noogh kunna merkia, at alt thet han lägger tich vppå thet gör han alt tich til godho och för titt betzsta skull, För ty han är thin fadher och tu äst hans barn, En godh fadher plägar vnderstundom bruka riset widh barnet, när thet bryter, men thet gör han för barnsens betzsta skul, han slåår icke barnet j then acht ath thet skal warda förderffuat, vtan på thet at thet skal warda förbätrat, Såå haffuer och nw gudh, som är en godh fadher, giordt tich, han haffuer slaghit tich medh sitt fadherliga rijss, at tu äst worden gripin och satt j fengelse, och wil han än ther offuer haffua tich til dödhen, Men han är tich allikawel en godh och barmhertig fadher och vnner tich gott, Ther före läter han alt thetta skee tich til godho, och än thå thet är tich bittert vppå gåå, Så är thet doch tich sielffuom nyttycht til thinne siel at sådana skeer, Och weet thin himmelske fadher better hwad tich är nyttigt, än tu weest thet sielff, Ther före skal tu giffua tich honom j sköön ath han göör medh tich epter sin helga wilia, Och måå tu haffua thet för jtt wist tekn at han vnner tich gott, epter thet han kastar tich sådana plågho vppå, för ty then han elskar then näpser han och straffar, Tu war kommen j dieffwulsens snaro och war fallen j then synd som tu nw är gripin före, dieffwulen haffuer beswikit tich och kommet tich til at göra sådana misgerning, och hadhe han thet j sinnet at han wille medh samma gerning haffua draghit tich til ewinnerlig fördömelse, Men gudh thin hemmelske fadher haffuer seet til then farligheet som tu wast vthi kommen, och haffwer aff sinne fadherliga barmhertigheet taghit tich aff dieffwulsens hender, och legger

tich nw jtt timelighit straff vppå som icke warar meer än en lijten tijdh, at tu icke skulle epter dieffwulsens vpsååt warda fordömder, och lijdha heluites pino och straff til ewig tijdh, Och hwar gudh icke hadhe latit tich gripas, vtan ath tu hadhe vndankommet, hadhe thet warit farlighit at dieffwulen hadhe behallet tich j sin hechtelse och draghit tich til flere och grooffuare missgerningar, än tu nw giordt och bedrifuit haffuer, och sidhan hafft tich medh sich til ewinnerligh fördömelse, Ther före haffuer nw thin himmelske fadher gioordt wel emoot tich, at han haffuer wendt then ewiga dödhen som tw fortient hade, vthi en timeligh och ganska kort dödh, ther kan tu aldrig til fullo tacka honom fore, och måå tu nw kunna merkia huru diwpt tu wast kommen j dieffwulsens wold, at tich icke war annor rådh, än at tu jw moste lijdha then lekammeligha dödhen så framt tu icke skulle lidha then ewinnerliga dödhen bådhe til lijff och siel och är nw then lekamlighe dödhen som tu nw lijdha skal, en rett läkedom emoot then ewinnerliga dödhen som tu fortient hadhe, Ther fore war nw gudhi thinom fadher lydhoger, epter thet han haffuer lagdt tich thenna plicht vppå, så lijdh henne toleligha, och tacka honom at han icke wille läta tich gåå epter titt eghit sinne och dieffwulsens eggelse, ther tich hadhe kommet ewinnerlig fordömelse epter, Gudh han straffar tich, doch likawel som en mill och barmhertigh fadher pläghar straffa sitt barn thet han haffuer käärt, Giff tich nw plat j hans hender, tu hörer honom til, han haffuer giffuit tich thetta lekameliga lijffuet, war til fridz at han tagher thet åter jfrå tich, han haffuer thet j sinnet at han wil giffwa tich itt bettre lijff jgen, Thetta lekammeliga liffuet är fult medh synder, sorg och bedröffuelse, ther före måå man wara gladh ath wij snarligha skilies hädhan, Men thet liffuet som gudh wil giffua tich jgen är retferdigt, heligt, vtan alla sorg och bedröffuelse och warar til ewigh tijdh, tu byter til bätring, Tacka gudh som titt betzsta wil weta.

Sedhan må presten spöria honom til om hans synder göra honom noghot bekymber, och om han haffwer noghot vthestondandes medh no

ghon, och måå presten formana honom ath han bidher them som han haffwer syndat emoot, at the giffua honom til sijn brott, besynnerliga them som han haffuer gioordt then synd emoot som han skal rettas fore, Och skal han förmanas at han platt slåår all ogönst aff hiertat som han haffuer til them som honom läta retta, och ää hoo the äre som honom haffua förtörnat, såå skal han doch giffwa them til alt thet the haffua warit honom emoot, For ty så framt han wil haffua gudz wenskap, så moste han och forlåta enom androm sin brott, Och hwar han haffuer noghro werldzliga äghodelar så måå han göra ther redho vppå, giffua testamente til fatight folk, eller thet meniga betzsta, epter som ther om tilförenne handlat är, Och skal honom hallas före ath han slåår all werldzlig bekymber aff hiertat, och läter werldena bliffua medh sitt goodz och bekymber, hallandes sich jn til sin hemmelska fadher som honom nw kalla wil aff tesse werldenne, Och måå presten halla honom före thet som här til förenne ståår, huru man skal handla medh them ther siwke äre, begynnandes ther.

Käre brodher huru är thet fatt medh titt samwet, göra thina synder tich noghot bekymber? etc,

Och sedhan skal presten förfölia bådhe medh formanelse, bekennelse och scrifftemåål som ther epterfölier, Och om han skal anamma Christi lekamen til sich (som ganska nyttigt wore) så skal man giffua honom alt thet fore som ther på lydher och her ståår til förenne, så at han jw wel weet j hwadh acht han thet göör, Och när han ledhes vth må presten gåå medh honom och trösta honom medh then förmanelse som her ståår til förenne, hwilken presten skall haffua til then siwka när han skal gåå jfråå honom, Och skall han förmana honom at han jw jntit twiflar sina synder wara förlåtna, för Jesu pino och dödh skul, Och thå han komber titt som han skal rettas, måå presten trösta honom widh thetta sinnet.

Käre brodher thet är nw så när kommet at tu skal gåå jfråå tesse vsla werldene til thin himmelska fadher, såå war widh ena godha tröst thina synder äre tich forlåtna, och tagh nw exempel aff Christo som war sin hemmelska fadher lydhig in vthi dödhen, Så war och tu honom lydigh j dödhen och än thå thenne dödh som tu nw lidher är en forsmädelig dödh epter werldenne anseende, Såå lijdh honom doch toleliga, Christi dödh war och forsmädelighen, men han war likauel nyttig och gagnelighen, såå at ther folgde alles

wores saligheet epter, Såå är och thin dödh forsmälighen, och är doch likauel icke vtan frucht, For ty tu haffuer giordt ena vpenbarliga synd, hwilken epter gudz retwiso straffas moste, tilkreffuer och så thet meniga betzsta åt sådana straffas skal, Ther före är nw thin dödh ey vtan frucht och gagn, Först tiänar tu gudhi medh thin dödh j thet hans retwisa haffuer ther vthinnan sin gong, och gudhi skeer then prijss at thet straffas som illa är giordt, epter som han haffuer budhit och befalet offuerhetenne, at hon sådana straffa skal, och är thet gudhi en ära at hans befalning warder fulgiord, Så tiänar tu och thin jemchristen medh thin dödh j thet meniga betzsta, epter thet at aff thin dödh komber them en reddoge vppå som illa wilia göra, at the måå låta sådana bliff til baka, ther sidhan komber frijdh och roligheet aff j thet menigha betzsta, Här måå tu nw kunna merkia gudz stoora nådh och barmhertigheet, at han haffuer taghit tich fråå dieffwulen at han icke skulle haffua draghit tich til flere ogerningar och sedhan til ewigh fördömelse, vtan han som är thin hemmelske fadher, haffuer latit gripa tich, och wil nw haffua tich j thenna tijmeliga och korta dödhen, at dieffwulen icke skal fåå tich til then ewinnerligha dödhen som han achtat hadhe, Och haffuer nw gudh wendt thin fortienta dödh sinne retwiso til prijss och then menigha man til nytto och gagn, Ther före war widh jtt gott moodh och tacka gudhi at han thina saack så skickat haffuer at tu nw bådhe kan tiena honom och thin nästa medh thin dödh, Lijdh dödhen gladheligha, ther fölier frucht medh, lätt nw påskijna ath tu söker epter gudz prijss och thin jemchristens betzsta, och twifla jntit at gudh som haffuer wendt thin fortienta dödh sich till prijss och then meniga man till nytto och gagn, han haffuer jntit förglömdt tich, vtan han wil j thenne dagh haffua tich jn j Paradijs som han gioorde röffuaren som medh honom korsfester war, Och höör nw thet helga Euangelium thinne troo til een stadhfestelse.

J then tijdhen korsfeste the twå röffuare medh Jesu en på hans höghra och then andra på hans wenstra sidho, och så bleeff scrifften fulboordat, J bland ogerninges men wart han reknat, Men en vthaff

the ogerninges men som vphengde wore, hädde honom och sadhe, Est tu Christus, frelsa tich sielffuan och oss, Thå swarade then andre, straffade honom och sadhe, Fruchtar tu icke heller gudh tu som är j samma fördömelsen?, Och är thet wel rett medh oss, ty wij lijdhe thet wora gerningar werda äre, men han haffuer intit ondt giordt, Och sade han til Jesum, Herre tenk vppå mich thå tu kommer vdi titt rike, Och sade Jesus til honom, Sannerliga segher iach tich, j dagh skal tu wara medh mich j paradijss.

Gudhi ware loff.

Sedhan segher presten til hela församblingene.

Käre wener j Christo Jesu j alle som äre her vthkompne medh thenne wor brodher som nw skal skilias jfrå oss medh dödhen, iach förmanar idher at j falle medh honom på idhor knä, och haffwen idhor innerliga böön til gudh för honom at han må döö j enne stadhige troo til wor frelsare Jesum Christum.

Läter oss bidhia.

O alzmechtige ewige gudh, wor herres Jesu Christi fadher tu som läter thina barmhertigheet skina offwer alla thina gerningar, see nw mildeliga till thenna thin fatiga fonga, som tu j dagh wil kalla aff thetta arma, vsla och syndafulla liffuernet, giff honom then helge andz nådhe j sitt hierta, ath han må stå faste j troonne och döö en rett Christen menniskia, Läät thin elskeliga son Jesum Christum seya til honom som han sagde till röffuaren på korsset j dagh skal tu wara medh mich j paradijss, See icke til hans stora och groffwa synder, vtan til thina stoora barmhertigheet, Och til then harda och bittra dödhen som thin son för honom lijdhit haffuer, Läät honom så j dagh skilias widh tesso werldena, at han må på then ytterste domen vpstå j the rettferdiges vpstondelse, och blijffua så medh tich till ewigh tijdh, genom samma Jesum Christum wor herra Amen, Fadher wor etc.

Ther epter må man siunga, Wij som leffwe på werlden her etc, eller och noghon annan gudhelig psalm Och när han skal thå rettas må presten seya.

Käre brodher tenck nw på ingen ting vtan vppå Jesum Christum som haffuer lidhit dödhen för tich, twifla intit, han är wisseliga medh tich och gör tich bistondt, Och än thå tu lidher dödhen som en ilgerninges man så må tu doch wara gladh at tu lidher medh Christo såsom röffuaren giorde, tu döör medh Christo, thet är, j Jesu Christi kundskap, ther före skalt tu och wisseliga komma medh honom j sitt rike, Och iach segher tich nw fulleligha til på Jesu Christi wegna, at j dagh skal tu wara medh honom j paradijss, Ther före giff tich gudhi j wold och sägh til thin himmelska fadher såsom Jesus Christus thin kere brodher och återlösare giorde på korset, Fadher j thina hender antwardar iach min anda.

Hwar thet och så hender at then som rettas skal, som offta skeer, at han haffuer ingen skuld j then saack han är beclaghat före, honom må man och hugswala och trösta som nw föregiffuit är, Och halla honom thet före at gudh är then som thet haffuer så skickat at han skulle haffuas til dödhen, och än thå han icke är brotzligen j then saack som honom tillegges, weet doch likauel gudh saack medh honom, han weet all hemligheet, Han weet well hwadh saack han haffuer ther til, Therföre skal man giffwa sich gudhi j hender och läta honom göra medh oss effter sin helgha wilia, Och hwar thet än så kunde henda at wij wore vtan skul för menniskio öghon, så kunne wij aldrigh så liffua at wij jw haffue synd för gudz öghon ther han må straffa oss före, hwar honom så teckes, Therföre skole wij giffua woro saack gudhi j wold och giffua oss honom skylliga och läta honom regera medh oss epter sin helga wilia, Och om thet än så hende at hau hadhe platt ingen skul til sådana dödh som han thå lijdha skal, Så må han thå wara gladh, at han lidher en meenlööss dödh som Christus leedh, och icke en förtient dödh som röffuaren giorde, Thet är bettre bära korset som Christus giorde, än som röffuaren, medh sådana stycke må man trösta honom, at han är gladh ther aff, at han icke haffuer sådana bedriffuit som honom warder tillagt, Och giffua gudhi sin meenlösa dödh j sköön, han rammar wel hans betzsta.

Beslwtningen.

Her haffuer tu nw godh Christen menniskia ena Swenska handboock then tu Christeligha bruka må j the stycke som hon är skickat til, Och haffuer iach her vthinnen (effter mitt fögho förstondt) giffuit mitt rådh, huru man skal handla medh döpelse, brudhar, the siwka, then ytterste olningen och annat sådana, Och kan iach wel lijdha at en annar gör thet bettre, iach twingar ingen her til, then ther will bruka thetta settet han må thet göra, Thet törss iach doch wel seya at han kan thet Christeliga göra, Then thetta settet icke behaghar han göre jtt bettre, iach seer thet gerna, men achte han och ther vppå at han gör thet Christeliga, Jach twiflar jntit at the wel komma skole som thetta forachta och fördöma, Man skal snarare finna tiyo som en ting straffa och fördöma, än man skal finna en som skal kunna göra jtt annat lijka gott, Thet är nw så när kommet at then straffar mest som ringesta forstondet haffuer, Men straffet hoo ther straffa wil, iach giffuer doch them allom thet ena swaret, Göre the thet bettre, och när the thet gioordt haffua, wil iach tacka them ther före, Jach haffuer her satt om then yttersta olningen at hon skal skee til lijffs och icke til dödz, och ther haffuer iach scrifftena medh mich, teslikes och the böner som ståå j then latineska handboken, Then ther icke wil halla samma olning för thet som iach haller henne före, han måå göra som honom tyckes, Then ther och så är til sinnes at han wil halla olning för jtt vthuertes teekn til then jnwertes smörielsen som skeer j them helga anda, såsom och skeer medh Chrismo smörielse j döpelsen, honom later iach blijffua widh sitt sinne, men ther haffuer han icke scrifftena medh sich, Doch wil iach ey gerna tretta j så ringa saker.

Thet iach haffuer her föregiffuit huru man skal wiya och iorda lijck, hopes mich ath thet skal wara Christeligare än thet som her til haffuer brukat wordet, ther presten haffuer stådt och läsit påå itt fremmande tungomål thet han näpligha sielff förstådt haffuer, Ther man och haffuer misbrukat monga psalmer som then sakene intit haffua gullet vppåå, Och än thå wij her j Stocholm warde annerledhes berychtadhe, så må doch huar och en förstondigh menniskia som thenna handbook läsandes eller hörendes warder förståå om wij j thenne saker som her föregiffuas handle Christeliga eller ey när wij sacrament och annor stycke driffue widh thet sett som her är vthsatt, Gudh giffue at the som all ting wilia fördöma at the wille först granneligha öffuerwägha och ranssaka hwadh rett eller orett wore, och sedhan döma ther om, Men nw dömer then mäst som antingen mijnst förståår eller och intit wil förstå, och likawel skal alt wara rett som the seya, Men mich hopes at Christus Jesus som thenne saken geller vppåå, skal snart komma och skilia trättona ååt medh then ytterste domadagh, O giffue gudh ath thet motte snart skee,

Amen, Amen.

Vicesimaoctaua Aprilis.

¶ En liten in
gong j thñ helga scrifft
ther noghrostycke som
j scrifftene mykit berö=
ras korteligha för=
claras och vth
leggias.

* *
*

Stocholm

MDXXIX

Olauus Petri

til then Christeligha läsaren.

Her haffuer tu Christelige läsare noghor stycke vthsat på swensko som tich beredha kunne en liten jngong j then helga scrifft, Och trachteras här korteliga noghor aff the stycke som j then helga scrifft mykit beröras, som är om laghen, euangelio, gudz äro, gudz ordh, affguderij etc, Och warder tich her foregiffuit huru sådana stycke brukas j scrifftene, och huru tu them epter scrifftene sätt förståå skal när tu them ther läääss, Här måå tu nw först öffua tich vdhinnan, jnnan stackot tijdh (nest gudz hielp) skal tu få samma stycke och flere ther til widhare begripen.

*

Hwadh lagh är epter scrifftenne sätt

Laghen äre gudz bodhoordh genom huilken menniskian lärer kenna sina synd, swagheet och skröpeligheet, och j genom laghen warder hon dömd til ewigh dödh och fördömmelse, epter thet hon gåår ther emoot och icke haller gudz bodh.

Hwadh Euangelium är,

Euangelium är jtt gladelighit bodhskap vtgongit jfråå gudhi, och til menniskiona, huru han haffuer frelsat genom sin enfödda son Jesum Christum, them som troona haffua, jfråå syndenne dödhenom och ewigh fördömelse, och wil giffua them ewinnerlighit lijff.

Hwadh troo är på Jesum Christum,

Troo påå Jesum Christum är, när menniskian aldeles förlåter sich ther vppå ath gudh är henne mill och barmhertigh för Christi

skull, som henne förkunnas genom euangelium, och slåår ther fulleliga sina lijt til, at henne skal alt thet godha wedherfaras genom Christum, som gudh henne rikeliga tilsagdt och loffuat haffuer.

Huadh Sacrament är.

Sacrament är jtt heligt tekn, jtt wist och fast jnseghel, som Christus sielff jnsatt haffuer til en jhoghkommelse eller påminnelse, huad gudh oss loffuat haffuer ther' wij skole förssäkra vort hierta och samwit medh, ath wij jw wisseliga äre j gudz nådhe och ynnest, Och the sanskylliga sacramenten äre tw, som är, dopet och Christi lekamen och bloodh.

Hwadh doop är.

Dopet är then nyia födhelsens baadh eller twagning, och menniskiones förnyielse genom watn och then helga anda, Ther menniskian som j synd aflat och föd är, skal begynna warda en nyy menniskia genom troona til Christum, thet är ey annat, än at j dopet skal hon begynna jtt nytt leffuerne, och sidhan daghliga formera thet, såå ath hennes hela leffuerne skal wara jtt andelighet doop, och fulkompna thet medh dödhen.

Huadh Messa är

Thet dyrbara sacramentit som på altaret tracteras, thet man kallar messo, är Jesu Christi dyrbara och kosteliga testament, j hwilko han (när han döö skulle) allom them som troona haffua fulleliga tilsagde, aff kerleck gunst och nådhe, alla synders förlåtilse, genom sins lekames taknemmeligha offer och bloodz vtgiwtilse på korset, och thet sacramentet skole wij bruka til at komma sådana welgerning jhogh.

Aff tweggie handa Rettferdigheet gudz och menniskios.

Menniskio retferdigheet är medh skrymterij och falskheet, och ståår j vthuertes gerningar som synas lydha medh gudz bodh ther man gåår til och menar fulkompna gudz bodh medh, än thå ath hiertat är olostogt och owiliogt til sådana gerningar, Tesse retferdighetena kan menniskian haffua vtan gudz besynnerliga nådh aff sin eeghen krafft, men hon hielper jntit til saligheet, och är gudhi intit behagelighen.

Huadh gudz retferdigheet är.

The retferdigheten som gudh haller för retferdigheet, är then retta och sanskylliga, Och är ey annat än en stadigh troo til gudz nådhe och barmhertigheet, ther wij troo honom wara oss godh och gunstigh för Christi middel och förskyllan skul, Thenne troon gör hiertat reent aff lustar och begierilse som äre emoot gudz bodh, så at man haller bodhoorden medh lost och wilia, Sådana troo warder aff gudhi reknat oss för retferdigheet til saligheet.

Hwadh rett gudz tienst är.

The retta gudz tienist ståår j try stycke som är j troon hopet och kerleken.

Huadh tro är.

Troon (som sagdt är) är en hiertans tröst ther iach troor och haller thet aff alt mitt hierta for sant, ath Christi pijna, dödh, meenlösa, förskyllan, medh alt thet honom tilhörer, och ewinnerlighen glädhi, är alt mitt eghet, och är alt för mina skul skeedt mich til godho.

Huadh hopp är.

Hopet är en wiss förbidhelse ther man forbidhar medh tolamodh och longmodigheet epter alt thet godha gudh oss j Christo loffuat och tilsagdt haffuer, så at wij äre ther fulwisse vppå at thet han oss loffuat haffuer, thet warder han oss hallandes.

Huadh kerlegh är.

Kerleck är, at man haller gudh̄ käär, aff alla sina kraffter, aff alt sitt hierta, aff all sin hugh, och aff alla sinne siäll, Och sin nästa som sich sielff, hugswala styrkia trösta och hielpa honom bådhe til lijff och siel, Och så skole wij bewijsa oss emoot wår nästa, som Christus haffuer bewijst sich emoot oss, och såsom wij begiäre han skal göra emoot oss, ther henger all laghen̄ och propheterne vppå, Så at then som älskar gudh och sin nästa, han haffwer opfylt laghen, Och än thå man kan haffua kerleg både til gudh och wåår nästa, är thet doch retzliga kärleg som man haffuer til sin nästa, ty at kerleken til gudh är retzligha then troo man haffwer till honom.

Huadh Christi kors är.

Christi kors är iember och wedhermödha, Och then bäär korset medh Christo som vndergåår och anammar medh tolamoodh alla handa anfectingar, dröffuelse, ångest, nödh, forfölielse, älendheet, armoodh, fatigdom, hunger törst siwkdom, Och summa summarum alt thet Christus för wåra synder skul welwilieliga lidit haffuer, Sådana kors wil han och ath wij skole toleligha lidha jn j dödhen, Ty epter thet ath Christus som är wor capitenar, är jngongen j sin fadhers rike medh mykin iember och wedermödhe, så moste wij och fölia honom epter, och warda honom lijke, gerna lijdhandes hwadh han oss pålägger.

Huadh rett fasta är.

Een rett Christeligh fasta then gudhi behaghelighen är, är at man späker och tämer sin lekamen medh all hans ledhamoot aff öffuerätande och drickande, at han aff allahandra återhåld warder icke såå mykit tilbögeligh til synd som han elles wore, Och är sådana fasta ey alenest halla sich jfråå öffuerflödhigheet j maat och drick, vtan iemwel skal man halla sich fråå then öffuerflödigheet som är j clädher, godha daghar, läti och annat sådana, och späkia wor lecamen medh arbete, waku, wandrande, bidhiande, siwngande, läsande, studerande etc,

Såå hörer thet och til en rett fasto, ath wij hielpe och tröste then som nödhtörfftig är, och at wij äre honom mille och barmhertighe som oss emoot brutit haffwer, Om maten segher man tich thet rådh, ath tu måå äta hwad tu åstadh komma kan, och tacka gudhi, doch all öffuerflödiheet skal tu vndflyy, äät maten och fasta aff syndenne, Och om tu wilt äta hwad tich tyckes, såå see til at tu icke förargar thin nästa, som thet förstond icke haffuer ath tich all maat lofligh är.

Huadh een rett christeligh böön är.

En rätt Christeligh böön är en idkelig clagha ängslan och trengtan offuer then nöödh wij vnderligge, ther wij fliteligha aff enne starka troo begiäre aff gudhi, at wij aff sådana nöödh motte förlossade warda genom hans barmhertugheet,

Thena bönen ståår icke j mong ordh, vtan j enne retta åstundan och hiertans trengtan, och thet är then bön som Christus sägher skee j andanom och sannindene, Och är ey annat än ath j all ting påkalla gudh, loffua och tacka honom medh en hiertans begiäre och trengtan.

Huadh then gamble Adam heller gambla menniskia är.

När Adam hade brutit bodhoordet wart han full medh synd, och wart hans natur aff syndenne så förgifftigh, at all hans åffödha wart aff samma synd och wrångheet deelachtigh, såå ath alle the som födhas aff moderliffuet haffua then art medh sich, at the äre lögnare, ärogiruge, eghennytgiruge, höghferdige, stolte, blodhgirige, owilioge til alla Christeliga gerningar, onyttige til alt gott, och medh få oordh, the äre wredenes och fördömelsens barn, och såsom the äre deelachtige medh Adam aff samma synda art tenne som han hade, så kallas the och medh honom epter samma artt, gammal Adam eller gammul menniskia, och äre plichtige til ewigh dödh medh mindre the warda j Christo förnyiade.

Huadh then nyie Adam eller then nyia menniskian är.

Först och fremst är Christus then rette nyie Adam som war vtan all synd, ther näst alle hans brödher, Christrogna menniskior, som j dopet genom ena fasta troo, haffua aff then helga andz nåde begynt jtt nytt leffuerne, och daghliga nedhertryckia meer och meer then syndoga arttena the haffua aff then gambla Adam, och korssfesta så och dödha then gambla menniskiona medh sina lustar och begärilse pååthet at then nyia menniskian som the haffua fått aff Christo skal daghliga meer och meer wexa til j gudz och sin nästes kerleck, så at the på thet sijdzsta warda j Christo en fulkommen man, och honom like.

Huadh kötzligha gerningar äre.

Kötzliga gerningar (som Pau. Gala. v. them vpreknar) äre. tesse, hoordom, bolerij, orenligheet, käti, affgudha dyrkan, truldom, owenskap, kijff, nijt, wrede, trättor, twädrecht, partij, åwund,

moord, druckenskap, frâtsserij och sådana meer, the sådana göra warda icke erffuandes gudz rike, för ty sådana syndeligha gernigar, beuisa at han är ogudhachtigh och otroghen som them bedriffuer, och the vthflyta aff then otrooheet som är j hiertat, huilken otroo-
5 heet menniskiona fördömer.

Huadh andeligha gerningar äre.

Andeliga gerningar (som Paulus segher j förberörda rum) äre tesse, kerleck, frögd, fridh, longmodigheet, milheet, godheet, troo, sachtmodigheet, kyscheet, och annat sådana som then gambla
10 menniskian warder dödhat medh, och äre sådana gerningar andans (thet är) ennes godh Christen menniskies retta frucht, som flyta vth aff jtt gott och troghet hierta, Och tiena sådana gerninga til en broderlighen kerleck, och på them läre man kenna at menniskian haffuer ena retta troo, för huilken troo skull aleena hon warder saligh.

15 ## Huadh troones förargelse är.

Troones förargelse är, noghot lära, talande eller scriffuande, som är emoot gudz oord, ther the förfalskas medh, eller och noghot påbiudha som är emoot then Christeliga friheten, ty aff sådana warder wor neste förwerrat och förarghat.

20 ## Huadh kerlekens förargelse är.

Kärlekens förargelse är förtörna sin nästa medh oond oordh och gerningar, Eller och medh sådana ordh och gerningar huilke än thå the j sich sielff icke oond äre, förtörna the likawel och förwerra them som swaghe och oforstondige äre.

25 ## Huadh menniskes frij wilie är.

Menniskiones frij wilie är, ath hon aff itt frijt wilkor göör thet gudh forbudhit haffuer, och läter thet til baka som han henne bu-

dhit haffuer ath hon göra skulle, Men ath göra noghot som gudhi behagelighit wara skal kan hon intet aff sin eghen frij wilia, medh mindre hon niwter ther gudz nåde åår, ää huru godh gerningen synes wara för werldene, är hon likauel icke godh för gudhi, vtan hon är gioord genom gudz nådh, Ther före är menniskones frij wilie ey annat än en syndigh wilie som jntit gott förmåå.

Huadh then Christeliga kyrkian är.

The Christeligha kyrkian är alla Chri[1][strogne menniskiors forsamling, huilken forsamlat är j then helliga anda, j enom lärdom, enne tro, enom kerlech, j eno håpe, haffuandes ock the sacrament gud insatt haffuer

Hwilke rette prester, soknaprester, biscopar och predikare äre

Biskopar, prester, soknaprester predicare, äre the, som then christeliga forsamlingene trogliga tiena, lärandes henne gudz ord och wilia, och vtskaffa sacramenten, Och the thetta göra äre alla äro werde, man är ock plictig ther til, at halla them vppe redelig cläde och födho epter som them behoff görs, The ther icke öffua sich j gudz ord, äre icke rette prester epter scrifftenne, och them är man icke heller plictig thet man the andra som predica plictig är

Hwad ecteskap är

Ecteskapet är itt rettsinnigt ståt, och skickilse, som gud sielff först insatte j paradijs, oc är sedan j nyia testamentit mykit prijsat både aff Christo och Apostlanar, Ecteskapet är som en läkedom emoot allahanda okyscheet, onda lustar och tankar, och är ecteskapet ingom aff gudi förbudit, vtan allom lofligit, som

[1] Stycket inom [] fattas i det enda kända exemplaret af En liten ingong 1529; texten är här tagen ur upplagan af år 1538.

ther til bequemlige och benegne äre, Och allom them om huilka befructandes är at the skola falla j någhon okyscheet, är ecteskapet budit, at the skola giffua sich ther til

Hwad christelig frijheet är

Christelig frijheet är icke at man scal så frij wara at han intit gott scal göra, vtan at man är frij aff dieffuulens och syndenes tyrannij genom Jesu Christi dödh och vpstondilse, som syndena och dieffuulen öffueruunnit haffuer, och äre wij så frij giorde at wij icke mera skole leffua epter kötzlig wellust eller werldenes fåfengligheet, och dieffuulens onda inskiutilse, vtan alleena skole wij leffua epter gudz wilia, och icke dieffuulens, epter thet wij intit haffue skaffa med honom, vtan äre frij giorde och frelste frå honom]

Aff dopsens eenda löffte

Christna menniskior haffua icke meer än jtt löffte som the haffu ena reso gioort gudhi j döpelsen, thet är, the haffua wedersakat dieffwulen och alla hans åthäffwor, och haffua sagdt Christo hulskap och troskap til, til ath honom altijdh epterfölia och göra hans wilia, Thetta löfftet warar jn til dödhen, och är så swåårt ath alla menniskiones godha och retsinnoga gerningar äre ganska ringa til ath fultgöra thet, så ath menniskian jw altijdh mindre gör än hon vthloffuat haffwer, och epter thet så är, görs ey behoff at hon tagher sich flere löffte vppå, göre först fult thet hon loffuat haffuer, kan hon mera göra, så loffue meera.

Aff åtskilnat på maat.

Christna menniskior som gudz sanning rätzliga kenna, we tandes hwad rett eller orett är, the haffua ingen åtskilnat på noghon maat, vtan them äre all ting reen och weta sich på alla daghar och tijdher allehandra maat äta hwadh them tyckes och tacha gudhi, Doch vtan theres forargelse som swage äre, och ey weta sådana

frijhet wara Christna menniskior giffwin aff gudhi, for theras skul skal man läta sådana frijheet til baka at man icke förtörnar them, annars är wel all maat loflighen ther forargelse icke skeer, Will och noghor aff en frij wilia späkia sin lekamen, hollandes sich en tijdh long jfrå then maat som kroppen warder kåter aff, thet är gott och lofligit, doch så at han icke beswårar sitt samuit ther offuer, menandes sich göra synd om han sådana fasto icke hölle,

Aff rett scrifftemåål.

Christrognom menniskiom är j scrifftenne tweggie handra scrifftemåll aff gudhi budhin och befalet,

Then första som man skal göra gudhi j thet at menniskian bekenner och beclaghar sich aff alt sitt hierta för gudhi, ath hon är skröpelig, och faller til gudz barmhertigheet j Christo och bedhes nådher och syndenes förlåtilse.

Thet andra scrifftemålet är, at menniskian oppenbarliga bekenner sich for sin nästa som hon förtörnat haffuer, at hon haffuer gioordt honom orett, och bedher han skal giffua henne til thet hon haffuer gioort honom emoot, och at han som förtörnader är skal bidhia til gudh för henne ath han wille förlåta henne sådana misgerningar, och thå förlåtes henne sådana synd.

Thet tridie scrifftemålet som man nw pläghar göra prestomen heemligha, thet j en long tijdh haffuer brukat warit, är icke jnsatt aff Christo, ey heller gudh budhit ath såå enkom skee skal, vtan menniskior haffwa thet påbudhit, doch är thet icke ofruchtsamblighit när man gåår weluilieligha onödt och otwingat til en godh man som är förfarin j scrifftene och oppenbarar the gerningar som honom göra bekymber j sitt samwit, och bedhes godh rådh och aflösning aff honom på gudz wegna.

Huadh christeligh helgd är.

Epter thet ath Christus haffuer fultgioort juda laghen och frelst oss jfråå laghen som besynnerliga helge daghar jnnehult, ther före

äre nw oss alla daghar lijka, ja nw j thetta nyia testamentet äre oss alla daghar helige, ty thet är retzliga halla helgd, halla sich alla daghar jfråå syndenne, och sina kötzliga gerningar, och läta gudh aleena regera sich epter hans helga wilia.

Men ther man haller nw noghro besynnerligha helge daghar som är Söndaghen etc, skeer för then skul at man skall teste better tilfelle haffua ath komma til hopa och endrechteliga höra gudz ordh, vndfåå Christi sacrament, och göra jnbördes almenneliga böner then ene för then andra, när thet är skeedt, måå man wel gåå til sitt arbete jgen besynnerligha när nödhen trenger, som är j hööand eller koorn and etc, Och sådana frijheet skall först förkunnas them som oförstondige äre ath the ther offuer icke förargas när the see helge daghar icke hallas som the wane äre, Såå kreffuer wel och en Christelig kerleck ath man jw en dagh j wikonne haller heligt for trälers och arbetes folks skul, ath the måå haffua huile aff theres träldom och arbete, ty så syntes och gudhi j thet gambla testamentit gott wara, ther han och så skickat hadhe.

Huadh rett helgona ära är.

Rätt Christelighen ära som helgonen skee skal, är icke ath man byggier them kyrkior, kosteligh belete, och brenner liws och annat sådana, j huilken ting j en long tijdh een stoor misbruck warit haffuer, Vtan thet är retta äran ath man sterker sina troo til gudh, på helga menniskior j thet ath han troor ath gudh aff sinne stora barmhertigheet haffuer taghit the werdiga helgon som och wåre komne aff Adam och wåre född wredzens barn, så the som wij, och han haffuer them oförskyllat aff blotta nådhenne, giordt them til sin elskeliga barn och arffwingar til himmelriket, Såå warder han och görandes medh oss om wij haffue troona til honom som the hade, Ther styrke wij wore troo vppå, at han är jw så welwiliogh ath läta skina sina barmhertigheet pååoss som vppå them, som och syndare wåre såå wel som wij, och thet är helgonen een ära at wij taghe tilfelle aff them ath settia troo til gudh.

J andro motto hedhras helgonen, så at wij fölie them epter j theras oord och gerningar, j så mykit wij see at the haffua folgt Christum epter, Epter thet ath Christus är jw thet yppersta helgonet, jngen helge menniskios ordh eller gerning skal man settia för honom.

J tridhie motto hedhrar man och helgonen, när wij göre the leffuandes helgonen som nödhstelt äre noghon hielp och tröst bådhe til lijff och siel, Tesse äre och hollandes för helgon epter thet the äre Christna, ty een Christen menniskia som then helga anda haffuer genom ena retta troo, är een heligh menniskia, ty hon är Christi ledhamoot, och thet henne skeer thet räcknar Christus sich til, Then som nw wil ära Christum han äre hans ledhamoot, thet är, Christna menniskior som behooff göras.

Huadh retta gudz ära och tilbidhiande är.

The retta och aldra största gudz ära och tilbidhiande är, ath menniskian älskar och fruchtar gudh offuer all skapet ting j hemmelrike och j jorderike för en skapare och en herra, hollandes honom för then han är, ja ath hon elzskar honom för en mil och barmhertigh fadher, setter alt sitt hopp tröst och lijt til honom, forlatandes sich fulkommeliga ther til at huar gudh är honom bistondig kan honom jntit creatur göra skadha.

Hwadh affgudherij är.

Thet största affguderij och gudz wanhedher är, at menniskian elzskar sich sielff eller noghot creatur lika medh gudh eller offuer honom, setter sitt hop tröst och fruchtan til noghot creatur vtan til gudh aleena, Sådana äro wil han aleena haffua, och icke tilstädher ath then äran skal noghot creatur tilleggias.

Hwilke the rette Antichristi och falske propheter äre.

Antichrister, falska propheter, och predicare och diäffwulens tiänare äre alle the som gudz ordh, then helga scrifft förfalska, läg-

giandes ther noghot til, eller taghandes ther noghot aff, och ey blijffwa widh then retta scrifftennes mening, och wilia doch at thet the såå lära och så föregiffua, skal hallas lijka widh gudz bodh.

Hwadh gudz ordh är

Gudz ord är, gudz ewigha sannind claar och reen, genom huilkit han skapat haffuer himmel och iordh, och alt thet j them är, haller och förwarar all creatwr genom samma ordh, hwilkit genom helga patriarcher och propheter, och pååsijdhstona genom Christum sielff och hans apostlar vthtrycht och oppenbarat wardt samma ordh finner man jngenstädes wissare och clarare än j then helga scrifft som kallas Biblia.

Hwad menniskio stadgar äre.

Menniskio stadhge, bodh eller lära, är, alt thet som man j andeligha saker ther gudh och sielene anrörandes äre, stadhgar, biwdher, lärer, och brukar vtan gudz befalning, Alt sådana är for gudhi lögn och fåfengeligheet, ther menniskian aff naturen är mykit benäghen til, såå ath lögnen komber medh henne wel offwer eens.

Huadh christelighit ban är.

Ban är icke annat än en frååskilielse eller vthkastelse j fråå then Christeligha forsamblingene, ther han seghes giffuas diäffwulen j hender, såå ath han icke warder deelachtich medh andra Christna menniskior aff Sacramenten och annat ther Christna menniskior bruka plägha, och haffuer jngen vmgengelse medh them Och icke skal noghor vthkastas eller banlysas vtan så är ath han oppenbarligha lärer och handlar emoot gudz ordh, och wil icke läta aff ath sådana göra, Och sådana äre alle falske och ogudhachtige predicare och lärare, Och the ther oppenbarligha laaster och skemligha syn-

der bedriffua, the skole banlysas, Til at kreffia gell jn medh, är ban icke skickat,

Hwadh gudz rike är.

Gudz rike ståår icke j vthwertes ting eller åthäffuor, såsom är när man en dagh eller tijdh achtar mera heligh än then andra, teslikes en stadh eller rwm, en clädhebonat, en maat helighare och meera achtat än then andra, och annat mera sådana ther man j vthwertes ting gör ååtskilnat hallandes j sinne conscientie eller samwet thet ena heligare än thet andra, lika som thet icke annars wara kunde än ath thet ena moste jw wara heligare och mera achtat för gudhi än thet andra, thet doch j sannindene icke är, vtan enne retta Christna menniskio j andeligha saker äre all ting eens och lijka frij, så at hon ey haller en dagh, en clädhebonat, jtt rwm eller stadh bätre och heligare än then andra, vtan haller thet ena så heligt som thet andra, Ytterligare så ståår och gudz rike jcke heller j kostelighit taal, ther en kosteliga tala, scriffua eller siwnga kan aff then helga scrifft och Ewangelio, Men gudz rike är menniskiones hierta, Och ståår gudz rike och menniskiones saligheet och retferdigheet, fridh och frögd j then helga anda, thet är, gudz rike är at menniskian är gudhachtig haffuandes gudh för öghon, och är genom troona rettferdigh gioord aff sina synder, så at hennes samwet är nw rolighit wordet och knorrar icke emoot henne ath hon är wärd ewig fördömelse, vtan är gladt ath synden är förlåten, j sådana rettferdigheet fridh och frögd j samwetet står gudz rike j then helga anda.

Aff syndenne.

Otrooheet ther man icke haffuer ena retta troo som honom böör, är then sanskylliga synden som menniskiona fördömer, som scriffuit är, Johannis iij. Huilkin som icke troor sonenom han skal icke fåå see lijffuet, vtan gudz wredhe bliffuer öffuer honom, Otroo-

heten är roten til alt ondt, Och syndena kan ingen förlåta, vtan gudh allena såsom hon är och allena emoot gudh, Och än thå somblighe synder äre emoot wår nesta, äre the doch likauel för then skul synder at gudh them förbudhit haffuer, ty han haffuer budhit wij skole elskas jnbyrdes, Een synd emoot then helga anda, är, när man legger then gerning creaturene eller dieffwulen til som gudhi allena tilhörer, och sådana synd eller last är och icke annat än otrooheet, såsom när Christus vthdreeff dieffwulen aff enne menniskio sadhe the otroogne at han thet gioorde medh dieffuuls macht, thet war een synd emoot then helga anda, men then som såå syndar emoot then helga anda honom förlåtes icke synden til ewigh tijdh, Mar. iij. Så är synd emoot then helga anda, förachta euangelium och euangelij werck, så lenge sådana förachtilse står, är ingen rådh til syndenes förlåtilse, ty at then föractilse är tuerdt emoot troone genom huilka allenast synderne förlåtas, Men huar sådana förachtilse aflegges, måå troon jngå j hiertat och så kan synden förlåtas.

Huadh hela Biblien jnnehaller.

Hela Biblian gör icke annat än at hon giffuer menniskione til kenna huadh hon warit haffuer, och hwadh hon nw är hwadh henne tilhörer, och hwadh hennes gerningar äre, såå ath hon är plat förderffuat aff syndene, Och hwad gudh är och hwad honom tilhörer, och hwad hans gerninga äre, besynnerliga then barmhertigheet han oss j Christo beuisar, then han til kenna gaff j thet hans son wardt menneskia, och frelsadhe oss jfråå wåro fiender, syndenne, dödhenom, dieffwulen och heluetit, Sådana gudz barmhertigheet är j Biblien widt vthspridat.

Hwad gudz welsignelse är.

Gudz welsignelse är hans welgerning, såå at then menniskia seghes wara welsignat aff gudhi som han läter gåå wel j hand til

lijff eller siel, Och welsignar han menniskiones äghodelar när han förkoffrar och förökar them, såå at thet är lyckosamblighit som hon företagher, Thet är och gudz welsignelse ath menniskian fåår barn och bloma.

Gudz forsyyn och heembliga werkan.

Såsom gudh haffuer all ting skapat, så haller han them och all widh macht, styrer och regerar them, så wel thet minsta som thet största, huart epter sin natur och skickelse, så at han jw såå wel regerar then minsta matchk på iordenne kryper, som then yppesta ängel j himmellen, Och alt thet regement som gudh haffuer hafft j sin creatur aff första werldenes begynnelse, och än här epter haffwandes warder förutan ända, thet haffwer han aff ewigh tijdh for werlden war skapat förseedt och beslutat ath the (thet minsta medh thet största) så skapas och regeras skulle, så ath omögelighit är ath j bland creaturen skulle noghot kunna skee annerledes än som han aff ewigh tijdh j sin gudhdoms wijssdom förseedt och beleeffwat haffuer, Ther före skal man alt leggia honom til som skeer på iordenne hwad thet mera är medgong eller motegong, ty han är then som all ting regerar, Och än thå ath oss offta synes j wort blinda förstond at thet gåår illa til j regementet såå ath mykit oondt bedriffues, kan doch likuael regementet och then hembliga werkan [1][som gud haffuer j all sijn creatur icke annars wara vtan ganska god, epter thet gud som godheten är icke kan annat göra än thet som gott är, och än tå at mykit ondt bedriffues j werldenne som oss synes wara skadeligit och onyttigt, weet han likwel hwar han thet scal bruka til godho sich sielffuom til prijs, Så läter han monga bedriffua synd, på thet han sedan haffuer tilfelle til at läta skijna sina mact och rettwijso på them, j thet han straffar them for syndena, och är honom en prijs at han straffar thet som illa görs, och medh somliga som illa göra läter

[1] Slutet (inom []) är här insatt efter upplagan af år 1538.

han skijna sina barmhertigheet, j thet han tagher them til nåde och icke så straffar them som the fortient hade, Och thet är honom och een stoor ära at han är mild och barmhertig, Therfore skole wij iw all tijd giffua honom then prijs at han wel weet til hwad som hwart och itt tienar, och intit bekymra oss med hans regemente, vtan tacka och prijsa honom så wel for sina retwiso som han läter skijna på them som förtapade warda, som for hans barmhertigheet then han skijna läter på them som salige warda, oss är nogh at wij wete at han all ting regerar, och at hans regemente är rettwijst och gott, Honom ware loff ära och prijs frå ewigheet til ewigheet Amen]

Orsack hwar före Messan

böör wara på thet tungomål som then menighe man forstondelighit är.

D P

Stocholm

M.D.XXXj.

Olauus Petri til then Christeliga läsaren.

MAn hörer nw godh Christen läsare, mongestedz j landet talas om then Swenska och Euangeliska messo som j Stocholm och flere-stedz her j riket vptaghen är, at hon icke skal wara Christelighen, och at icke skal wara rätt och tilbörlighit, at hon skal skee på Swensko, besynnerlegha epter thet hon haffuer nw j så mong hundradhe åår wordet hallen på latine, Så epter man nw hörer j thetta stycke wara stoor twist och twedreght vpkommen, syntes mich så got oc nytticht wara at giffua noghro saker korteliga fore som ther til draghit haffua at messan är på Swensko vptaghen, och mest for theres skul som gerna wilia haffua messona på theres eghit modhermål, och kunna doch icke så forswara henne for theres mootstondare och widderpart som ther til höffues, Ther före på thet at the skola weta hwad them swaras skal som sich settia här emoot, haffuer iach nw thetta foregiffuit, ath man skal kunna formerkia ath then Swenska messan icke är aff så lööss grund vptaghin som somblighe meena.

Och vppå thet oss skal teste better tilfelle giffuas til at tala her om, så wilie wij först besee hwadh messa är, hwilkit wor herre Christus Jesus noogh haffuer til kenna giffuit, epter som Euangelisterne Mattheus, Marcus, Lucas och S. Paulus thet bescriffuit haffua, Så är messan (epter som man talar ther om) icke annat än en natward som S. Paulus henne kallar, ther man äter Christi lekamen j brödh och dricker hans blodh j wijn, honom til åminnelse, Och är thenne nattwarden så forfattat och beslutat j gudz ordh, at han ingalunda kan rätzligha hollen warda medh mindre at gudz ordh warda iw

forkunnat och predicat ther medh, genom hwilken predican man lärer weta och besinna hwad sådana natward eller ätande och dricka haffwer inbära, Och ther före sadhe Christus sielff ath thet skulle skee honom til åminnelse, Och S. Paulus sadhe, at så offta wij äte aff thetta brödh och dricke aff thenne kalk, thå skal herrans, nemligh Jesu Christi dödh forkunnat och predicat warda For ty thenne natwardhen haffuer ena stora heemligheet medh sich, hwilken vthtryckias moste genom ordhet och predikanen, Ja thetta högwerdigha sacramentet j brödh och j wijn, är och endeels sielfft en predikan, at såsom gudz ordh warda for then skul predikat at wij skole settia ther fulla troo til, at Jesus Christus haffuer medh sin dödh och pijno gioordt fyllest for woro synder och forlijkt oss medh worom himmelska fadher, Så halle wij och thenne natwarden j thet wij äte Christi lekamen och dricke hans blodh til een jhoghkommelse eller åminnelse at så skeedt är, nemligha, at han haffuer giffuit sich j dödhen och vthgutit sitt bloodh for woro synder skul som sielffua ordhen innehalla som Christus sadhe när han thenna natward stichtade, hwilken ordh man och altijd brukar här til, the ther så lydhandes äre, När the åto, toogh Jesus brödhet, loffuade gudh, bröot och gaff läriungana och sadhe, Tagher, äter, thetta är min lekamen som for idher giffuen warder, Thet görer til min åminnelse, Sammalunda toogh han och kalken sedhan han natwardhen gioordt hade, loffuade gudh gaff them och sadhe, Dricker här aff alle, ty thetta är min blodh som är thess nyia testamentzens, hwilken vthgiffuin warder for mongom til syndernes forlatilse, J thesse ordh är thenne natuarden forfattat och besluten, genom hwilken han och aff Christo insatt och stichtat är, aff hwilket man iw noogh merkia kan, at han wil dragha til thet samma, och werka thet samma som oordhet werkar, så at såsom thet warder for then skul predikat at wij skole settia troo til thet som ordhet innehaller, Så äte wij och Christi lekamen och dricke hans blodh på thet ath wij skole settia troo til thet oss genom ordhet forkunnat och tilsagt warder, Nw kunne wij iw icke thetta så besinna, ey heller läggia

thet så på hiertat som thet behöffues medh mindre wij warde genom ordhet ther vpwekte til, For ty troon kommer aff thet wij höre, som S. Paulus segher til the Romare, Ther fore moste iw thenne natwardh som man nw kallar Messo haffua ordhet medh sich, Nw är gudz ordh for then skul vthgiffuit at wij skole settia ther troo til, Men skole wij settia ther troo til, så moste wij iw hörat, men skole wij kunna höra hwad här haffues for hender, så moste thet iw skee på thet måål som oss forstondelighit är, elles kunne wij thet icke höra, såsom man j scrifftenne pläghar tala om hörslen ther man icke seyes höra annat än thet man forståår, Men hwar wij thet icke kunne höra, så är thet icke j then retta brukning som thet skal wara, och kan ey heller werka thet werk til hwilkit thet vthsendt är, Ther före wil thet aff nödhenne fölia här vthaff, at så framt at messan skal wara j sinne retta brukning och werka thet werk til hwilkit hon aff Christo insatt är, så moste hon skee på thet mål som förstondelighit är, Roma. x

Så lärer och S. Paulus j sin första Epistel til the Corinther j thet fiortonde Capitelet, ther han medh mong ordh talar om fremmande tungomål, och är doch thet hans beslutning, at han icke wil at noghot skal haffuas for hender j enne Christeligha forsamling vtan thet som forstondelighit är, ther forbettring kan epterfölia, Nw kan icke komma forbetring ther aff at man icke weet hwad thet är som talat warder, vtan then som talar på itt oförstondelighit tungomål, han talar j wädhred ingom til nytto medh mindre thet warder strax vthtydt epter, Och ther före sadhe Paulus sich wilia heller tala fem ordh j forsamlingenne the som forstondelighen äre, än tiyo twsende ordh j fremmande tungomål, ty han wille jw ath all ting som handlas och talas ther een Christelighen samquemd til hopa är, skulle skee them til forbettring som påhörde, For then skul moste thet och skee på thet tungomål som the ther til hopa wore forstå kunde,

Och såsom Paulus lärde ath alt skulle wara forstondelighit som j enne Christeligha samquemd handlas skulle, så brukade han och thet

samma, Ja alle the andre apostlane giorde och thet samma, Och ther före wardt them giffuit forstond j mongahanda tungomål, Ther fore när the wore när the Hebreer, hölle the Christi natward på theres mål, När the wore när the Greker hölle the honom på Grekesko, När the Chaldeer på Chaldaiske, När the Latiner på Latine, så at, såsom the inga handra folk forachtade, så forachtade the ey heller noghro handa tungomål, Nw moste man iw bekenna at thet war rätt giordt som apostlana thet gioorde, Forachtade the intet tungomåål, så skole wij ey heller göra thet så framt wij wilie fölia theres lärdom epter och wara Christne menniskior, Mädhan thet war nw apostlomen rätt halla Christi natwardh på Hebreisko, Chaldaisko, Grekesko, Latine och annor tungomåål som folken forstå kunde ther the predicade fore, Hwij skulle thå wort Swenska måål wara så förachtelighit at man icke skulle måå göra thet på swensko? Wij Swenske höre och gudhi til så wel som annat folk, och thet måål wij haffue thet haffuer gudh giffuit oss, så wel som han haffuer giffuet the Hebreer, Greker och Latiner theras tungomåål, Thet är intet anseende til personerne for gudhi, Han förachtar icke mera oss Swenska än annor folk, ey förachtar han heller meera wort tungomåål än annor tungomåål, vtan såsom han wil haffua allahanda folk til sin kundskap och til then ewigha salighetena, så wil han och ath hans helga ordh skola j allahanda tungomål vthropat och predicat warda, Och epter thet at gudh kenner oss Swenska ther godh fore at wij må halla hans helga natward, äta hans helga lekamen och dricka hans helga blodh, Så kenner och han wel wordt tungomål ther gott fore at thet må warda brukat ther til, Ja j fortijden war ther intit twiffuel vthi at Christi natwardh eller messa iw motte skee j allahanda tungomål, Ther före brukade the Hebreer theres tungomål, och the Greker theres och the Latiner theres, som the alle än nw bruka hwar j sin stadh ther Christenheeten är blijffuen stondande, Ty må wij Swenske och wel haffua messo på wordt eeghit modhermål,

Och är thenne dyrbare natwarden for then skul aff Christo in-

satter och stichtader at han skal tiena oss til godho, så ath wor troo skal ther få een styrkelse vthaff, Nw kan man fögho tröst haffua här aff medh mindre wij höre noghot thet som trösteligit är, och wete huad här for hender är, Men sådant kunne wij icke höra eller weta medh mindre thet skeer på thet tungomål som forstondelighit är som före sagdt är, Så moste man och bekenna at j Christi natward warda brukat the trösteligesta ordh som j hela Euangelio beslutes kunna, Ja thet är rätta Euangelium j enne summo, Ty här segher Christus sich giffua sin lekamen vth for oss, och vtgiwta sin blodh for woro skul, Hwarest kan nw man tröstelighare ordh få, Ther före bör them iw så vthseyas at wij kunne få ther någhon tröst vthaff, och thet skeer när ordhen äre forstondelighen, Jngalunda skal man heller then mening haffua at Christus wille at sådana dråpelig ordh skole talas j wädhret forgeffues, såsom thå skeer när the icke äre forstondelighen, vtan såsom ordhen äre tröstelighen och hugnelighen, så wil han och at the skola warda clarligha och forstondeligha vthsagdt, elles fölier ther ingen nytta medh,

Och epter thet at j messone warder oss retta hoffuudstycket aff Euangelio foregiffuit ther all wor tröst oc saligheet påhenger, Therfore är thet fast oredelighit (när man thet elles besinnar) at sådana dråpeligh ting skola forhandlas på itt fremande tungomål, och gå oss så förbij vtan nytto och gagn, Så moste man och thet bekenna at Messan skeer icke aleenest för hans skuld som henne haller, vtan och för theres skuld som stå om kring och höra ther vppå, ja, Messan skeer mest for theres skul, Therfore moste hon skee på thet mål som them är forstondeligit, elles haffua the icke thet gagn ther aff som them borde,

Teslikis läsas och j Messone monga almenneligha böner, epter som j een long brukning warit haffuer, huilka böner man pleghar kalla Collecter, Samma Collecter eller almenneliga böner lääs presten icke aleenest for sina skuld, vtan iemwell på alles theres wegna som ther om kring stå, så at then bön han lääs, är alles theres bön, j huilken bön the samtyckia skole, stadfesta henne och seya ther

Amen til, Huar nw sådana böner skee på itt fremande mål, thå kunna the som om kring stå icke samtyckia j samma bön ey heller haffua theres hierta vp till gudh med prestenom och seya ther til Amen, som bönenes retta art kreffuer, epter thet the icke weta huad bidhit warder, Ther fore moste nw sådana böner skee på forstondeligit mål, Så warda och Episteler och Euangelier läsen eller siungen j Messone, j huilka Episteler och Euangelier warder them som påhöra jw noghen merkeligh lärdom forehallen, Nw är jw thet gudz wilie at sådana lärdom skal wardä annammat aff them som påhöra, Men huru kan han warda annammat när han icke vtseyes på thet mål som forstås kan, Therfore moste och thet wara forstondeligit, Siwngs och Psalmer oc andre loffsonger j Messone, them ther och bör wara på itt forstondeligit mål, så at ther kan komma forbättring aff epter S Pauli lärdom, Ty gudh som all tungomål scapat haffuer, han wil och i all tungomål loffuat och prisat warda, Och therfore wil thet fölia her aff at alt thet som j Messone handlas, thet skal wara forstondeligit, Ey är thet heller mögheligit at Christi natward eller Messan kan bliffua stondandes j sitt retta skick som hon aff Christo insatt är, medh mindre ath thet skeer på thet mål som forstondeligit är, och thet haffuer man aff then Latiniske Messan j handom rön.

j. Cor xviiij

Så motte thå noghor seya, Hwij haffua thå woro forfädher så stichtat, at Christi natward eller Messan skulle offuer all the land som vnder then Romerska kyrkiona lydt haffua warda hallen på Latine? Eller huij gåffuo the som her j landet först predicade Christi tro och Euangelium oss icke Messona strax på wort eeghit tungomål? The moste jw haffua hafft ther noghon merkeligh sack til, Ther suarar man så til, Christus Jesus liffwandes gudz son och hans apostlar äre the fädher ther både the som for oss warit haffua och wij j wor tijdh och the som epter oss komma, skola rätta sich epter, Nw hörde wij til forenne at Christus Jesus och hans Apostler brukade thet på forstondeligit mål, Så skulle och woro forfädher som kommo epter Apostlanes tijdh haffua giordt, For ty the hade

jw plat ingen macht til at bruka thet annerledz än som Christus och hans Apostler thet brukade, Men huar thet icke hade warit lofligit at wij Swenske skulle haffua Messona på wort modhermål, Huij haffuer thet thå warit the Latiner och Greker lofligit? Huar nw intit folk skulle haffua Messona på sitt eeghit modhermål, thå skulle ey heller the Greker och Latiner haffua henne på sitt modhermål, Men epter thet haffuer altijdh warit och än nw är them lofligit, så är thet samma well oss lofligit.

Huar och noger wille än ytterligare stå ther vppå och seya at woro forfädher haffua well hafft ther skääl til at Messan skulle bliffua på Latine, Thå swarar man ther så til, at woro forfädher kunde aldrig haffua så stor skääl for sich at Christi insettielse och Apostlanes brukning är jw mera achtandes, S. Paulus sade at thet j enne Christelige samquemd forhandlas skulle, thet skulle wara forstondeligit så at ther kunde komma forbättring vtaff, sådana förwandla hade woro forfädher ingen befalning vppå, ty at them war macht giffuin til at vpbyggia och forbättra och icke til at nidherslå, som S. Paulus segher, Nw haffuer jw Christus så insatt thenne dyrbare natwarden at han skulle altijdh wara til forbättring, och så brukade och Apostlane honom på itt forstondeligit mål, Men göra ena sådana förwandling j Christi natward at han icke skal skee på thet tungomål som huar man som påhörer forstondeligit är, thet är jw nidherslå then forbättring som aff Messone komma skulle, Och ther haffuer platt ingen menniskia macht eller befalning vppå, Och therfore haffua woro forfädher som messona stichtade när oss på Latin icke så well betänkt sich j thetta ärende som behooff hade giordz, som man och j mong annor stycke openbarligha seer theres bräck, Så kan man och well j thet nästa besinna huru thet haffuer tilgått, For ty epter thet at the som haffua först predicat Christi Euangelium j Engeland, Tydzland, Swerige Norghe och Danmarck och annor land som vnder then Romerske kyrkiona lydt haffua, the haffua sielffue hallit Christi natward eller messo på thet Latiniske tungomålet, Så haffua the och latit thet bliffua när them ther

the haffua predicad på samma tungomål som the thet sielffue hade, Kan henda at them syntes the andra tungomålen wara groff oc oskickelighen til sådan sätt sånger och noter som the bruka plegade aff en gammal sidwane j thet Latiniske tungomålet, och therfore läte the thå thet bliffua som the thet sielffue lärdt hade, icke j then mening (som wel troendes är) at thet skulle så bliffua stondandes, vtan til thess lärdomen motte wexa til j hwart land som medh tijdhen kunde wenda thet aff Latinen på theras eghet mål, och ther haffuer sedhan icke warit acht vppå giffuen at så hade mått skeedt, vtan aff försumelse är vpkommen then mening at thet böör så wara, och haffuer hwar och en sedhan så welet hallat såsom han fan thet for sich, giffuandes forfädrane och sedwenionne mera macht än man giffua skulle, hwilket och mykit ther aff kommet är at gudz ordh icke haffua warit j theras rätta brukning, Men nw epter thet gudh haffuer giffuit nådhena at hans ordh äre kommen j liwset igen, och man haffuer rätt lärdt besinna thetta ärende, så moste man och taghat j sina rätta brukning jgen.

Motte åter någhor seya, Skulle the som nw äre wara wisare än the som for oss warit haffua the ther messona haffua hallet på latine? Thet haffuer iw warit så wijst folk förra som the kunna wara som nw äre, Ther swaras til, Christus Jesus som thenna natwarden haffuer stichtat til forbettring, han är wisare än alla menniskior, honom skola alle fölia epter, och hwar och en skal göra rekenskap for sich sielff på then ytterste daghen huru han honom epterfolgt haffuer, Woro forfädher swara intit for oss, wij icke heller for them, Ey warde wij heller tilsporde om wij haffue folgdt woro forfädher epter, vtan om wij haffwe folgdt Christum epter, Ey kunne wij heller forswara oss ther medh at woro forfädher icke haffua hallet Christi natward som han borde hollen warda, vtan ther skole wij swara til om wij icke haffue sielffue folgdt hans befalning epter, Här skal hwar swara for sich, Men ther så seyes at thet haffuer warit så wijst folk som nw, segher man så til, At ee huru wijse the haffua warit, så seer man doch oppenbarligha at the j mong stycke haffwa

förseedt sich, Och må man wel så seya, Thet haffuer warit så oforstondigt folk til forenne som thet kan nw wara, Och epter thet gudh haffuer nw giffuit oss thet forstond at wij wete hwad som rätt är, så skole wij och göra ther epter, wij skole ey göra ther orätt som wij wete rätt,

Plägha och monge seya, Man skal messa på Latine, epter thet är nw aff een long brukning så kommet j sedhwana, Ther swaras så til, Wij skole tilsee hwadh rätt är, och icke hwadh want är, Om sedwenian är rätt så skole wij fölia henne epter, annars icke, besynnerligha j sådana dråpeligha saker, Christus är then wij skole epterfölia och icke sedhwanan, Ey skole wij heller for then skul läta then rätta messones brukning blijffwa til baka, ath hon j en long tijdh haffuer annerleedes wordet brukat, Then ther rätt weet han är for gudhi plichtigh at göra rätt, Thet är iw nogh at then gör orett som icke better weet, och ther the kasta oss sedhweniona före ther setie wij them Christum och hans apostlar emoot jgen, the äre iw oss en fastare grund än sedhwenian är,

Så motte åter noghor seya, Huru är thet thå om then Latineska messona, är hon thå icke rätt? Swar, Then Latineska messan är så godh som then andra när hon j sin rätta brukning och halles for them som Latine forstå, For ty messan kan icke wara j sinne rätta brukning medh mindre hon skeer til forbettring, och thet kan icke skee vtan ther hon är forstondelighen, Thet är icke nogh at man hörer röstena ther presten läss eller siunger, man moste och weta hwad han segher, eller folier ther ingen forbättring vthaff, Jtt oskälighit diwr kan och höra pipor och harpor, men thet kan intit danssa ther epter, ty thet forstår intet hwad som pipat eller harpat warder, Så kan man icke heller tagha then frucht aff messone som man skulle när hon är på främmande tungomål, Man moste iw thet bekenna at messan skeer medh större frucht nytto och gagn när oss Swenska på wordt eeghit modhermåål thet wij forstå, än på Latine som wij intit forstå, Ther före är thet och nw wel tijdh at wij Swenske som gudz ordh rätt fattat och begripit haffue, at wij och läre halla Christi

natward eller messo j sinne rätta brukning så at ther kunde komma frucht vthaff,

Hwar nw noghor wille kasta oss thet fore at thet skulle warda först beslutat j itt almennelighit Concilio, at huart land skulle haffua messona på sitt eghit tungomål, Ther swarar man så til at thet wore wel tilbörlighit at alla biscopar och kyrkiones formen Ja at all heela werlden fölle in til gudz ordh och rättadhe sich ther epter, Men epter thet ath man seer thet icke så skee, vtan heller ath the som snarast skulle falla ther til på theras embetes wegna, the falla nw ther mest emoot, kan man icke mykit gott formodha sich aff theras Concilier, Ey görss oss heller thet behooff, Wij haffue gudz ordh for oss, ther wij skole rätta oss epter, icke skole wij for then skul lata then rätta messones brukning til baka, at en stoor deel aff them som wilia heta kyrkiones formen icke weta hennes rätta brukning, Ty thet är oppenbart nogh at the som stå ther emoot at messan icke skal skee på Swensko, at the icke weta hwad messa är, och j hwad acht hon hallas skal, Och ther the seya at thet ståår icke oss til görandes at tagha messona vp på Swensko, Ther sware wij them så til jgen, at thet ståår icke noghon menniskio til görandes at hon skulle forbiwdha oss halla messona på wort eghet modhermåål, epter thet hon är stichtat til forbettring, Ey haffue wij heller taghit vp then Swenska messen epter wort eeghit sinne, vtan epter gudz ordz befalning, Fulmachten står j gudz ordh, hwilken wij haffue på woro sidho, och ther fore ståår thet wel oss til görandes som wij och giordt haffue,

Plägha och somblige aff en grooffheet och en oforstondigheet seya, Skal messan skee på Swensko, så lärer hwar man messa, och så skal thet komma ther til at the skola messa j öölstughunne, Thet moste iw wara aff en stoor plumpachtigheet at man tagher sich sådana fara före, For ty intet hade Christus och apostlanar then faran, the ther brukade forstondelighet måål ther til, Ey haffua heller the Latiner eller the Greker hafft then faran som haffua hallet messona på theras eghit modhermåål alt in til thenne dagh, Nw funnes iw

så wel löössachtigh folk jbland the Latiner och greker, som j bland the Suenska, likawel haffua the icke latit aff halla messona på theres eghet modhermål, Och hwar wij icke skulle messa for then skul på Swensko at hwar man icke skulle lärat, så skulle wij icke heller predika på Swensko, ty at Christi natward skeer oss så wel til lärdom som predikanen, Ja for then skul predicar man och haller Christi natwardh eller messo at alle skola lära ther noghot gott vthaff, Thet är oss allom gott at wij wete gudz wilia och kunne hans ordh, Men wij skole icke alle tagha oss itt oppenbara prediko eller messo embete fore, Men hwar och så wore at en löössachtig menniskia wille misbruka gudz ordh och Christi natwardh antingen j ölstughu eller annerstedz, thet kunne wij icke bettra, then thet gör han fåår sin lön, Doch skole the godhe som Christi ordh och natuardh wilia bruka sich til saligheet icke niwta the onda ondt ååt, Thet wore iw icke rätt at then godhe skulle icke få gudz ordh och Christi lekamen for then skuld at then onde misbrukade thet, Och såsom thet är illa gioordt sådana misbruka, så är thet och illa giordt at man förtagher them thet som sådana rätt bruka wilia, Ther före är thet aff en gansska löss grund sagdt, ath om messan skulle skee på Swensko så skulle hwar man lära henne, Ja läre man frij, Jach haffuer iw ingen skadha ther aff at en annar weet och kan noghot gott så wel som iach, Doch man kan wel tenkia hwad sombliga naggar, Ty om thet kommer ther til at then Swenska messan kommer på gong, så wil thet komma ther til at then Latineska messan icke wil warda så mykit achtat som hon haffuer här til dags wordet achtat, och wil och så medh komma ther til, at theras wördning som for then Latineska messone skul haffua wordet högdt achtade, wil forminskas, thet är retta hoffuudsaken hwij en part stå här så hartt emoot, Eeghen nytta gör thet, Men wee och ewigt wee warder them på then yttersta daghen, som så sökia theras eghen nytto och högha stååt medh Christi natuardh, ath the icke tilstedhia wilia at han skal komma j sina rätta brukning til thet menigha betzsta såsom Christus honom stichtat och insatt haffuer,

Teslikis plägha och somblige bära före, Hwar messan skal hallas på Swensko så kommer ther buller, rumoor, och förargilse vtaff, ty är thet bettre at lata henne til baka och fölia sidhuanan epter, Swar, Ja wee blijffuer them sådana rumoor vpueckia, thet göra the som thet befruchta at theres latineska messa skal förachtat warda, Doch wij haffue gudz ordh och Christi befalning for oss, then moste wij epterfölia så framt wij wilie wara Christne, ää hoo ther om är mera wreed heller gladh, wij skole mera fruchta gudh än menniskior, Ey kan heller noghor rumoor eller buller lenger komma än som gudh tilstedhia wil, När wij göre thet som gudh haffuer befalet, thå haffue wij gudh medh oss, och när wij haffue honom medh oss, thå görs ey behooff at fruchta menniskios buller, Ey skole wij heller annat formoodha oss, än at om wij wilie gudz wilia epterfölia, thå fåå wij iw monga mootstondare, Wij moste göra thet som rätt och for gudhi forswarlighit är, och icke achta thet at monge tagha thet til ondo, For ty hwar wij icke skulle förra epterfölia Christi befalning än at alle skulle wara ther til fridz medh, så komme wij wisseligha aldrigh ther til,

Men huar noghor wille seya som man offta hördt haffuer, at man skal predica gudz ordh och läta messona bliffua på Latin, Suaras så til, Jngen warder nödgat eller trughat til Swenska messo, ey kan heller noghor nödgas ther til, såsom ingen heller kan nödgas til gudz ordh, Onöd och otuingat moste man thetta haffua så framt thet skal göra frucht, Och såsom ingen skal nödges her til, så skal man icke heller nödga her noghon ifrå, vtan then som messona begierar på Swensko honom moste man och läta henne få på Swensko, så framt man icke wil förhalla honom thet som man honom for gudhi plichtig är, Men the som så seya at man skal predica gudz ordh och likawell halla messona på Latine, the giffua och nogh tilkenna at the icke weta til huad messan stichtat är och huad hon inbära haffuer, Wij haffue nw tilforenne hördt at predican och messan komma bådhe på itt vth, och the skola epter gudz befalning bådhen skee til forbättring, Såsom man nw icke kan predica til forbättring

på Latine så kan man icke heller messa til forbättring på Latine, for them som sådant tungomål icke forstå, Ey är oss heller lofligit annerledes bruka messona än som Christi sinne och mening warit haffuer, Hans werdigha lekamen och dyrbare blodh, äre mera achtandes än at man skulle dragha them til annor brukning än som Christi eeghen befalning innehaller, Han wil at the skole brukas til forbättring och honom til åminnilse och annars icke, therfore moste thet och skee på itt forstondeligit mål.

Så motte åter någher seya, När man haffuer gudz ordh rätt och oformengt, så kan man warda salig än thå at man aldrig hade messo, Swar, Christi natuard eller messa och gudz ordh moste fölias åt, Ey skal heller messan hallas vtan predican är gongen fore, Thet står icke j noghro menniskios macht at leggia thet nidh som Christus Jesus liffuandes gudz son stichtat och insatt haffwer, han haffuer intit skempt hafft ther medh, Thet haffuer warit hans fulla alffuar, och wiste han well at sådane natuard giordes oss behooff, elles hade han intit stichtat honom, Och wore thet honom een stor neesa at wij skulle seya honom haffua noghet thet stichtat och befalet oss göra som oss icke skulle göras behooff til wor siel saligheet, Ney icke så, Han war wijs nogh han wiste well huad oss giordes behooff eller icke, Han haffuer giffwit sich j dödhen och vtgutit sitt blodh for woro skuld, Thet haffuer jw warit een dråpeligh wellgerning som han haffuer giordt oss, huilken welgerning wij altidh skole komma j hwgh huad nytto och gagn wij haffue ther aff, For huilken welgerning oss altijd bör tacka och prisa honom, och thetta är oss storligha aff nödhenne at wij så göre, Therfore haffuer nw Christus thenne natuard insatt at oss skal skee nytta och gagn och honom sielffuom loff och prijs ther aff, ty sade han och at wij skulle göra thet honom til åminnilse, Och wille thet icke well bekomma oss at wij skulle lata thet tilbaka som han så alffuarliga insatt haffuer, Therfore såsom thet står icke oss til görandes at leggia döpilsen nider, så står oss icke heller tilgörandes at leggia messona nider, Vtan ther som man predicar gudz ordh ther moste man och haffua messo medh

om elles kan noghon liten tilfelle giffues ther til, Thet är well sant at ther menniskian icke wore j sitt friya wilkor, j torn eller hectilse eller anner stedz bland heedningar eller Turcar ther hon icke kunde få tilfelle til messo, thå kunde hon licauell bliffua salig igenom gudz ordh om hon them hade, ja, hon kunde och warda saligh vtan then lekameliga döpilsen, gudh toghe thå wilian ther machten icke wore, Men ther menniskian är j sitt frij wilkor står henne ingelunde tilgörande at leggia nidh messona widh sijn siels saligheet tilgörande, For ty thet Christus haffuer oss befalet thet moste wij jw göra så framt wij wele medh honom deelachtige warda j then ewigha saligheetenne, om man icke är så till sinnes at göra thet Christus befalet haffuer kan man icke seya at han retzligha tror vppå honom, for ty aff tronne fölgier kerleken til at halla oc fultgöra gudz wilia, therfore är thet falskt när man segher så slet och vtan beskeed, at man kan haffua gudz ordh och medh tronne til them bliffua saligh, thet man än aldrig hade messo, sådana ordh segher ingen rett christen emoot sin mesters Christi insätning.

Så haffuer tu nw här Christen läsare hördt for huad saker skuld man vptagit haffuer messon på wort eegit modhermål j Stocholm och noghre andre städher, och hopes mich at huar godh man som skel och redeligheet besinna kan, at han skal medh tesse skäl wara til fridz, men them som sielffue oredelige äre, them göra ingen skäl eller redeligheet fyllest, och medh them wil man j thetta stycke ingen handel haffua, Men gudh giffue oss allom itt rät forstond til at weta och effterfölia hans helga wilia j thenna motton och allo andro Amen.

Decima Maij

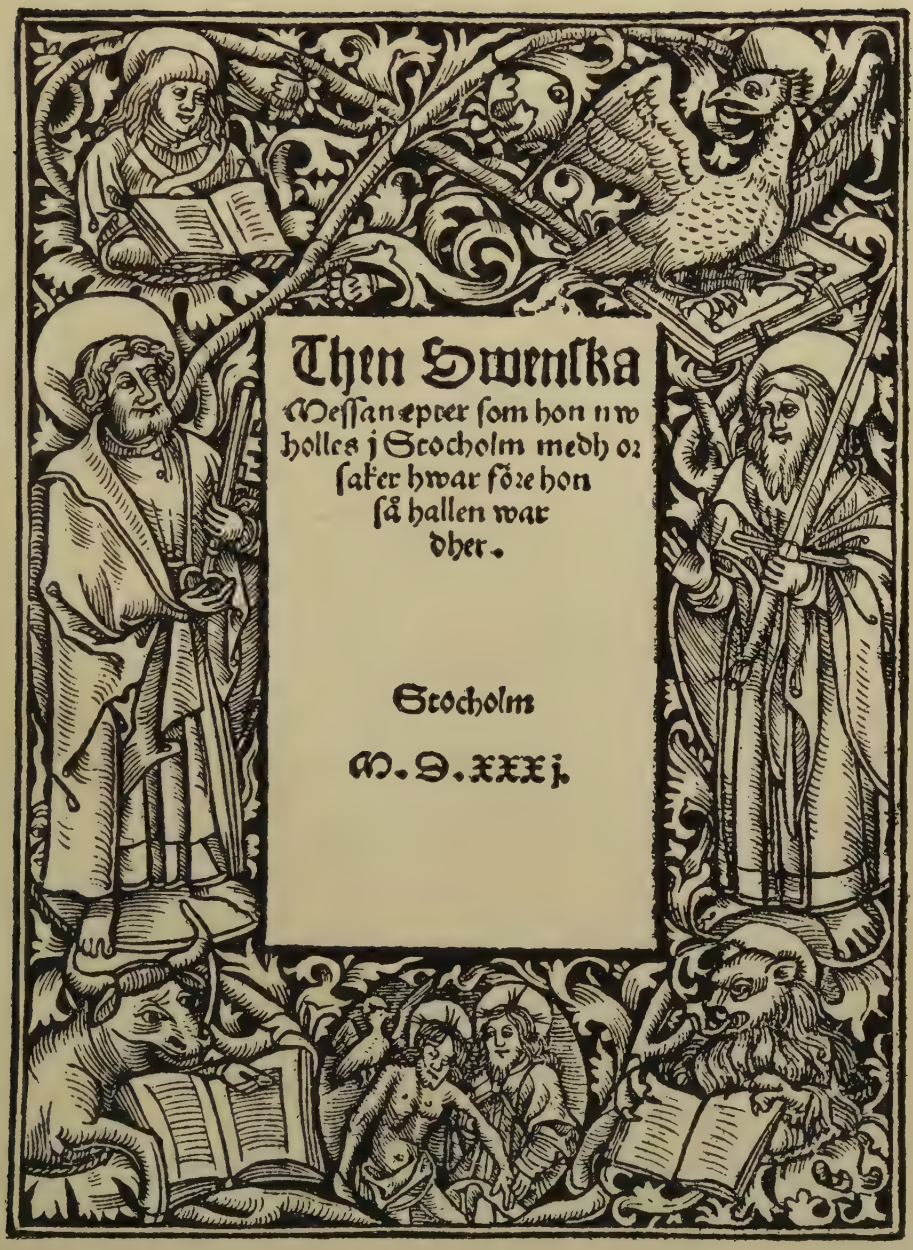

Then Swenska

Messan epter som hon nw
holles j Stocholm medh o:
saker hwar före hon
så hallen war
dher.

Stocholm

M.D.XXXj.

Til then Christeligha läsaren

Olauus Petri.

MAn haffuer til forenne (godh Christen läsare) nogh så rikeligha bewijsat at messan böör warda hallen på thet tungomåål som them ther på höra forstondelighit är, at ingen som skääl och redheligheet besinna kan, skal kunna ståå ther emoot, Och haffuer man nogh föregiffuit sakena hwij wij här j Stocholm halle messo på Swensko, Men epter thet wij haffue här noghro fåå åthäffuor och cerimonier annerledes än som j then latineske messone en tijdh long haffuer brukat warit, som är, at man icke haffuer sådana Canonem och sådana korsande och teeknande som til forenne skee pläghadhe medh noghor annor stycke, Ther fore äre monge j then mening (the ther oforstondige äre och låtas doch mykit weta) at wij icke hålle messona rätt, och seya at om man än skulle haffua messona på Swensko, så skulle hon doch aldeles vthsatt wara epter then latineske, til hwilket man nw epter som behöffuas kan korteligha swara wil.

Och är först merkiandes at messa epter som man nw ther om talar och til forenne haffuer warit föregiffuit, är icke annat än wor herres Jesu Christi natwardh, ther wij gå til samman och äte hans lekamen och dricke hans blodh honom til åminnelse eller j hoghkommelse, Och haffuer samme natwardh j apostlanes tijdh och j noghor hundradhe åår ther epter ganska eenfolleliga wordet hollen, så at ther haffuer hwarken besynnerligh clädhe wordet brukat til, ey heller sådana sånger och lässningar som man nw j een tijdh long brukat haffuer, Aleenast (som S. Gregorius segher) låso the Fadher wor medh noghro formaningar och trösteligha vnderwijsningar

som the gåffue folkena före när the hölle Christi natwardh, Men sedhan medh tijdhen haffua the Romerska biscoperna och andre flere lagdt ther mykit til j then latineska messone, så at hon haffuer fast annerledhes wordet hollen nw på sidhstonne, än hon wordt hollen j forstonne, hwilket aff hystorierne så clarligha bewijslegit är, at ingen som ther iw noghon forfarinheet vthi haffuer, thet neka kan, for ty cronekerna halla iw clarligha thet inne, hwad som hwar j sin stadh tillagd haffuer.

Haffuer nw messan j apostlanes tijdh och noghor hundrade åår ther epter wordet rätt hollen (hwilkit ingen neka kan) vtan sådana cerimonier, clädher, songer och lässningar, så kunde man än nw hålla henne rätt som the giorde, For ty then rätta messan ståår all j Jesu Christi natwardh och icke j the andra Cerimonier och åthäffuor som ther medh brukas plägha, Thenne natwardhen är aleena hoffwudstycket, then Christus stichtat och insat haffuer, när han rätt holles epter Christi insettielse, thå hålles messan rett, Men ther han och icke rätt halles, ther halles ey heller messan rätt, The andra stycke som här tillagd äro, äro icke for then skul tillagd, ath messan skulle ther aff fåå noghon forbettring, lijka som hon icke wore rätt och fulkommelighen sådana stycke forutan, vtan som tär skeedt for ena fordröyelse skul, så at the haffua siunget noghra psalmer och andra songer, så lenge at folket skulle komma til hopa til then rätta messon som är Christi natwardh, Somt är och skeedt for theras skuld som swage och oforstondige haffua warit, the ther iw moste haffua noghor ting for öghonen, aff hwilken the merkia kunde ath thet war helight och hörde gudhi til som ther for hender hades, och for then skul är här besynnerlighen clädhabonat vptagin til medh andro åthäffuor, hwilka wij och for the oforstondiges skul och så bruke, Men thet här haffuer wordet noghot vppenbarligha läsit aff then helga scrifft, medh noghra almenneligha böner, thet är skeedt epter S. Pauli lärdom som thet budhit haffuer at när Christna menniskior skulle til hopa komma, thå skulle ther gudz ordh predikat warda, och iw besynnerligha til Christi natwardh skulle her-

rans dödh forkunnas, och så skulle man haffwa böner til gudh for alla menniskior j allahandra stadhgar, hwilkit och så j apostlanes tijdh hållet wardt.

Ytterligare är här och merkiandes, at såsom the haffua warit monge ther haffua lagdt hwar sitt stycke her til, så haffwa the ey heller alle folgdt itt sinne epter, vtan hwar haffuer giordt epter sitt sinne, och ther före haffuer j then latineska messone itt stycke icke folgdt thet andra, så at man icke haffuer retzliga kunnet taghet ther itt fast forstond vth, For ty itt stycke haffuer warit aff then ena psalmen, thet andra vtaff then andra, Man haffuer hemtat thet ena stycket här och thet andra ther, så at intit haffuer hengdt til hopa, och hade doch warit mykit bettre och folgt mera frucht medh, at man hade taghit aff itt rwm j scrifftenne så mykit som hadhe behooff giordz then ena daghen, och thet andra then andra daghen, och wore wel nyttigt at thet än medh tijdhen så skeedde, at man iw toge aff itt rum j scrifftenne så mykit at man kunde tagha ther itt fast grund vth.

Teslikes skal man och weta at epter som man nw hördt haffuer, at messan wardt annerledes hallen först j Christenhetenne ther the j noghor hundrade åår fornemda Canonem intit hade, ey heller monga andra cerimonier, och annerledhes haffuer hon nw på thet sidhsta wordet hallen, Så haffuer hon och icke altijd eens wordet hollen offuer heela Christenheetena, såsom hon än nw icke warder hallen medh itt sätt j all land, For ty the Latiner haffua theras sett, the Greker theras, the Asianer, Armenier, Chaldeer, Jndianer eller Abbassiner theres sätt, Ja the Latiner haffua icke sielffue hafft alle itt sätt, The j Rom haffwa hafft sitt sätt och the i Mediolan haffua theres, Ey haffua heller the werldzliga clerker aldeles hållet messo såsom closterfolk giordt haffuer, Allestädes haffuer iw warit en åtskilnat j the cerimonier som the haffua hafft, doch sommestädes meer och sommestädes mindre, Och huar parten haffuer iw hafft noghor skääl for sich til sitt sät, och alle haffua doch wilit epter S. Pauli rådh så bestellat ath thet skulle gåå skickeligha til,

hwar epter sin lägligheet, Alle haffua draghit, ja allom böör dragha ther offuer eens om at ther man wil halla messo skal man äta Christi lekamen och dricka hans blodh honom til een åminnelse, epter som han sielff budhit och befalet haffuer, Men j the cerimonier, huilka icke Christus vtan menniskior insatt haffua, haffua alle icke dragit offuer eens, aff huilkit man nogh merkia kan, at så mykit som Christi insettielse j thetta styckke tilkreffuer, thet ståår ingalunda til foruandlandes, Men thet andra som menniskior här tillagdt haffua må man wel foruandla epter lägligheetenne, som j fortijdhen och offta skeedt är, och thetta är sååa clart at thet medh ingen skääl skal kunna nekas, For ty thet menniskior haffua stictat, thet mågha menniskior och foruandla epter lägligheeten.

Epter thet nw at then fornempde latineske Canon är aff menniskiom sammansatt, och Christenheten stodh wel j fyrahundrade ååår eller meer förra än han rätt vpkom, ty han sattes til hopa aff en som heet Scolasticus widh S. Gregorij tijdh epter som samme Gregorius sielff segher än thå at samme Scolasticus (som nogh troendes är) icke annars giorde honom vtan at han hemtade thet til hopa som andre gioordt hade, Ther fore är han ingalunda så högdt achtandes ath man icke skulle kunna haffua messona rätt honom forutan, for ty mädhan the kunde haffua messona rätt som wore föra än han vpkom, så kunne och wij halla henne rätt än thå han aldrigh wore til, såsom the Greker och Asianer och j mong annor land aldrig hade then Canonem som the Latiner hafft haffua, Ey dragher han heller så offuer eens medh scrifftenne som thet wel boorde at wara, ther och stoort misbruck affkommet är, som nw wille wara forlongdt at vpräkna, j bland huilken misbruck thet och itt är at han haffuer meer wordet achtat än som thet boorde haffua warit, Ja han haffuer wordet högre achtat än hans mening war som honom först sammansatte, For ty aldrig hade Scolasticus och the andre som hwar sitt stycke här til lagde then mening, at messan icke skulle kunna hallas sådana forutan, Och hwar the än hade then mening hafft, så hade thet doch warit een falsk mening, then wij ingalunda

Jn registro

skulle holla oss widh, Ther före är nw then latineska Canon (Christi ordh som på hans natwardh lydhandes äre vndantaghandes) itt sådana ting thet man j messonne wel kan wara forutan, Och then här wille emoot seya han läter skina sin eghen oforstondigheet, at han fögho eller intit weet hwad j fortijdhen haffuer gioordt warit, och honom wil man forwijsa icke til noghro högha lärare, vtan til sitt Rationale diuinorum, Fasciculum temporum, Cronicam cronicarum etc, ther warder han iw nogh fornimmandes, huru Canon såsom och mykit annat j then latineska messone är aff styckiom samman satt, huilket doch hade wel gioordz behooff at skee medh större flijt och vpseende än thet skeedt är.

Men ther somblighe kasta oss thet fore, ath wij icke göre såå mong korss som nw j en tijdh long skeedt är, läta och the förstå theras oforstondigheet, For ty korsande och teeknande kommer här intet widh, Ey haffuer heller Christus thet sielffuer budhit, än thå at man thet vtan skada göra kan när een rätt meening är här medh, så at man icke meenar enkom wara aff nödhenne at så skee skal, Och är thet korsande mykit kommet aff thet ordhet Benedicere, huilket man pläghar seya på Swensko signa eller welsigna, är så medh tijdhen mest aff oforstondigheet (och at man icke haffuer giffuit ther acht vppå) kommet vpp, ath benedicere och welsigna skulle skee medh korsande, och haffuer sich doch thet ordhet benedicere och welsigna, fast annerledes, Och är en stoor åtskilnat ther emellan när menniskian welsignar gudh, eller ther gudh welsignar menniskiona, teslikes och ther then ena meniskian welsignar then andra, For ty när menniskian welsignar gudh, thå är thet meningen at hon tackar och prijsar honom. Men ther gudh welsignar menniskiona, är thet meningen at han giffuer henne sina nådh löcko och saligheet j thet hon for hender haffuer, Och ther then ena menniskian welsignar then andra, är thet meningen, at then ene begiärar och vndskar then andra gudz nådh löcko och saligheet, Här aff kan wel merkias hwad korsande kan göra här til, For ty benedicere eller welsigna thet är icke korsa vtan som nw sagt är.

Aff thet som nw sagdt är kan man nogh merkia hwad som j messone medh skäl och redheligheet ståår til foruandlandes och hwadh icke förwandlas kan, och ath oss icke är forwijtandes at wij haffue ther noghor stycke foruandlat ther foruandling wel tiänte och behöffdes for thet misbruck skul som ther vthi war, såsom medh then latineska canone skedt är, huilken wij icke så aldeles bruke som han j en long tijdh brukat är, än thå wij for then skul icke äre vtan Canon eller reglo (ty Canon är ey annat än regla) for ty Christi ordh och insettielse är oss Canon noogh ther wij oss alle epter retta skole, Och haffue wij (doch medh godh skääl) gioordt aleenest foruandling j thet som aff menniskiom påfunnet är, Men j the stycke som Christus sielff insatt haffuer forbiwdhe oss gudh at wij noghon foruandling göra skulle, som wij icke heller göra måghe, ther wij doch (gudh bätret) alt förstoor foruandling vthi seedt haffue, och thet menniskior haffwa vptaghit j messone thet haffuer så hardt och obrotzliga achtat wordet, at ingen haffuer mått eller tordt ther emoot seya.

Ey skal heller noghor forundra hwij wij läse och siwnge the ordh offuerliwt och openbarligha som j then latineska Canone haffua j en tijdh long wordet heemligha läsen, for ty thet haffwer warit itt ganske stoort misbrwck at sådana tröstelig och helsesam ordh som Christus sielff brukade j sin natwardh ther messan och mest på henger, skulle så heemliga läsin warda ath them ingen höra skulle, the ther doch j then acht aff Christo sagdt wordo, at hwar man skulle them weta, Ey pläghade the heller j fortijdhen så fordölias såsom nw sedhan skeedt är, for ty heele Canon pläghade offuerliwdht läsin eller sungen warda, som och nogh bewijslighit är, och kom vp aff een ganska ringa orsack at han skulle få heemligha läsas som nw wore forlongt at fortelia, Doch giffue gudh at all ting bådhe j thesso och all annor stycke motte än nw komma j sitt rätta skick jgen, Och thetta måå nw wara noogh sagdt j thetta sinne, hwar framdeles meera behöffues kan, wilie wij thå här meera omtala.

Hugo de sacra li. ij. part. ix.

Vidh thetta settet holles een Euangelisk messa på Swensko.

Först thå presten och folket är forsamlat j kyrkionne eller in for altaret ther messas skal, segher presten til folket.

KEre wener brödhra och systra j Christo Jesu, Epter wij nw här forsamladhe ärom til at holla wor herres Jesu Christi natward, och anamma til oss hans werdugha lekamen och blodh j brödh och j wijn såsom han thet sielff stichtat och insat haffuer for itt åminnelse teekn, at han samma sin lekamen och bloodh til woro synders forlatilse vthgiffuit haffuer, Ther före mädhan wij iw alle vtan twiffuel äre medh synder beswårade, och åstundom syndena gerna qwitte wara, wilie wij falla på wor knää och ödhmiwka oss in for wor himmelska fadher medh hierta och mund, och bekenna oss for arma älenda syndare som wij och ärom, bidhiandes honom om nådh och miskund så seyiandes hwar j sin stadh.

Jach fatigh syndogh menniskia som j synd bådhe aflat och född är, och iemwel sedhan j alla mina lijffzdaghar itt syndogt liffuerne fördt haffuer, bekenner mich aff alt hierta in for tich alzwoldige och ewighe gudh min käre himmelske fadher, ath iach icke haffuer elskat tich offuer all ting, icke min nesta såsom mich sielff, Jach haffuer (ty wer) j margfolleligha motto syndat emoot tich och thin helgha bodordh bådhe medh tankar ordh och gerningar, och weet mich for then skul heluetit och ewinnerlig fordömelse werd wara om tu skulle så döma mich som thin strenga retwijsa kreffuer och mijna synder for tient haffua, Men nw haffuer tu käre himmelske fadher vthloffuat at tu wil göra nådh och miskund medh alla fa-

tigha syndare som sich vmuenda wilia, och medh een stadigh troo fly til tijna obegripeliga barmhertigheet, medh them wil tu offuersee hwes the emoot tich brutit haffwa, och aldrigh meer tilräkna them theras synder, Ther forlater iach mich vppå arme syndare, och bedher tich trösteligha at tu epter samma titt löffte werdughas wara mich miskundsam och nådeligh och forlata mich mijna synder titt helga nampn til prijss och äro.

Sedhan segher presten thenna böön offuer folket.

Then alzmectigiste ewige gudh for sina stora obegripeliga barmhertigheet forlate oss alla woro synder, och giffue oss nådhe til at wij måghe bettra wort syndogha liffuerne och få medh honom euinnerlighit lijff. Amen,

Fölier nw ingongen j messone.

Jngongen må wara noghon psalm eller annan loffsong aff scrifftenne vthtaghen, Sedhan for Kerie-eleyson tree reesor,

Herre forbarma tich offuer oss.
Christe forbarma tich offuer oss.
Herre forbarma tich offuer oss.

Sedhan for gloria in exelsis.

Äära wari gudh j höghden, Och fridh på jordene, menniskiomen en godh wilie, Wij loffue tich, wij welsigne tich, wij tilbidhie tich, wij prijse och äre tich, wij tacke tich for tijn stora äro, O herre gudh himmelske koning gudh fadher alzmechtigher, O herre thes aldra högstes eenfödde son Jesu Christe, O herre gudh, gudz lamb fadherens son, Tu som borttagher werldenes synder forbarma tich offuer oss, Ty tu är aleena heligh, Tu är aleena herren, Tu är aleena then höxte Jesu Christe, medh then helga anda j gudh fadhers herligheet, Amen.

Presten wender sich til folket och segher.

Herren wari medh idher, Så och medh thinom anda.

Collecta then här epterfölier eller noghon annor epter tijdhen,

Läter oss bidhia.

Wij bidhie tich alzmechtuge gudh käre himmelske fadher, at tu forläna oss en fast troo vppå tich och thin son Jesum Christum, itt oforskrect hop vppå thina barmhertigheet j allo wåro nödh och mootgong, och en grundeligh kärleek til wor nesta, genom samma thin son Jesum Christum wor herra, Amen.

Epter Collecten läses itt capitel eller halfft aff S. Pauli eller noghro annar apostles Epistel, och må begynnas så,

Thesse epter föliande ordh scriffuar S. Pauel apostel til the Romare, eller Chorinter etc.

For graduale läss man sedhan eller siwnger then songen om gudz bodhordh,eller noghon annan, Sedhan läses Euangelium itt capitel eller halfft vthaff noghon Euangeliste, och må begynnas så,

Thetta Euangelium scriffuar S. Johannes Euangelista etc.

Sedhan läses Credo antingen symbolum apostolorum eller Nicenum.

Jach troor vppå gudh fadher alzmechtighan himmelens och jordennes skapare, och vppå Jesum Christum hans eenda son wår herra, hwilken aflat är aff them helga anda, Födder aff jungfrw Maria, Pijnter vnder pontio Pilato, Korsfester, dödher och begraffuen, Nidher stighen til heluete, på tridhie daghen vpstonden jgen aff dödha, vpstighen til himbla, sitiandes på alzmegtigh gudz fadhers höghra hand, tädhan jgen kommaskolandes til ath döma liffuandes och dödha, Jach troor vppå then helga anda, Ena helogha almenneligha kyrkio, helga manna samfund, Syndernes forlatelse, kötzens vpstondelse, och ewinnerligit lijff, Amen.

Sedhan begynnar presten Prefationem så seyandes.

Herren wari med jdher, Så och medh thinom anda.

Vplyffter idhor hierta til gudh. Wor hierta vply ffte wij.
Lätt oss tacka gudhi wårom herra, Thet är rätt och tilbörlighit.

Sannerligha är thet tilbörlighit rät och saligt, ath wij alstädhes tacke och loffue tich helighe herre, alzmechtig fadher ewighe gudh for alla thina welgerninga, och enkannerliga for then tu bewijste oss, thå wij alle for syndene skul så illa vthkompne wårom, at oss icke annat stodh före vtan fordömelse och then ewighe dödhen, och intit creatur antingen j himmelen eller på iordenne kunde oss hielpa, Thå vthsende tu thin eenfödda son Jesum Christum som war samma gudhdoms natur medh tich, lät honom warda en menniskia for wora skuld, lagde wåra synder vppå honom, och lät honom lijdha dödhen j then stadhen wij alle ewinnerligha döö skulle, Och såsom han offueruan dödhen och stodh vp jgen til lijffz och nw aldrigh meera döör, så skola och alle the som ther vppå förlata sich, offueruinna syndena och dödhen och få ewinnerlighit lijff genom honom, Och oss til een formaning at wij sådana hans welgerning til sinnes tagha och icke forgäta skulle, om natten thå han förrådhen wardt hölt han een natward, j huilkom han togh brödhet j sina helga hender tackadhe sin himmelska fadher, welsignade bröot thet och gaff sina läriungar och sadhe, Tagher och äter, thetta är min lekamen then för idher vthgiffuin warder, görer thet til mijn åminnelse.

Så löffter presten thet vp, lägger nidher igen och tagher calken seyandes.

Sammalunda togh han och calken j sina helgha hender tackade sin himmelska fadher, welsignade och gaff sina läriungar och sagde, Tagher och dricker här aff alle, thetta är calken thes nyia testamentzens j minom blodhe then for idher och for mongom vthgutin warder til syndernes forlatelse, så offta som j thet gören så gören thet til min åminnelse,

Så vplyffter han och setter nidher jgen.
Sedhan läses eller siwnges.

Helig helig helig herren gudh Sabaoth, fulle äre himblana och jorden aff thinne herligheet, osanna j högdenne, Welsignat wari han som kommer j herrans nampn osanna j högdenne.

Sedhan segher presten.

Lät oss nw alla bidhia såsom wår herre Jesus Christus sielffuer oss lärdt haffuer så seyandes.

Fadher wår som är j himmelen, Helgat warde tit nampn, Til, komme titt rike, Skee thin wilie så på iordenne som j himmelen- Wort dagheliga brödh giff oss j dagh, och förlåt oss wora skuld såsom wij forlåtom them oss skyldoge äro, Och jnleedh oss icke vthi freestelse, Utan frels oss aff ondo Amen.

Så wender sich presten til folket och segher.

Herans fridh wari medh idher, Så och medh thinom anda

Så läses eller siwnges Agnus dei.

O gudz lamb som borttagher werldenes synder, forbarma tich offuer oss, O gudz lamb som borttagher werldenes synder forbarma tich offuer oss, O gudz lamb som borttagher werldenes synder, giff oss thin fridh och welsignelse,

Ther nest wender han sich til folket och gör them thenna formaning om honom synes så behöffwas och tijdhen thet tilstädher.

Käre wener epter här begåss nw Christi natuardh, och vthspijsas hans werdigha lekamen och hans dyrbara blodh är rådelighit (som S. Pauel oss lärer) ath wij (hwar j sin stadh) bepröffue oss sielffue, och så sedhan äte aff thetta brödh och dricke aff thenne calk, Och pröffue wij oss thå retzligha, om wij besinne wor stora brut och synder, hungre och törste epter syndernes forlatelse, then oss j thetta sacramentet tilbudhin warder, om wij hungre och törste epter rätferdughetenne, och achte här epter bettra oss, wenda jgen

aff syndenne och leffua vthi itt got och retferdigt leffuerne, Om sådana stycke möste wij granneligha bepröffua oss, elles gå wij här icke werdeligha til, Och haffuer wor herre enkannerliga befalet oss bruka thetta sacramentit sich til åminnelse, thet är, at wij här medh skole j hogkomma hans werdugha dödh och blodz vthgiutelse, och betenkia at thet til wåra synders forlatelse skedt är, Så wil han nw här medh at wij sådana hans stora welgerning icke forgäta skole, vtan stadeligha halla oss ther widh medh all takseyelse, ath wij kunne wåra synder quitte warda, Ther före huilken nw äter aff thetta brödh och dricker aff thenne kalk medh een fast troo til the ordh som han här hörer, som är, ath Christus är dödh och hans blodh vthgutit for wåra synder, fåår han och så for wisso syndernes förlatelse, och vndwijker ther medh dödhen som syndenes löön är, och fåår ewinnerlighit lijff medh Christo, Thetta läter idher kära wener nw sagdt wara til en vnderwijsning j hurùdana motto j skolen gå til thetta sacramentet, och hwad nytto j här aff wisseligha hoppas skolen, om j aff een sådana bepröffuelse som föresagdt är, och medh een fast troo til Christi ordh och löffte här til gongen, thet är (medh stackot ordh seyandes) j få här syndernes forlatelse, vndwijken then ewigha dödhen, och fåån ewinnerlighit lijff, Thet vnne oss allom gudh fadhern och son och then helge ande Amen.

Sedhan beretter han folket medh brödhet och segher.

Wors herras Jesu Christi lekamen beuare thin siel til ewinnerlighit lijff. Amen,

Sedhan medh calkenom seyandes.

Wårs herres Jesu Christi blodh etc,

Så siunges thå eller läses pro Communione en psalm på Swensko, eller Nunc dimittis på Swensko, Sedhan wender han sich åter til folket och segher.

Herren wari medh jdher, Så och medh thinom anda.

Låt oss bidhia,

O herre alzmechtigher gudh som haffuer lätit oss j thin sacra-

ment deelactiga warda, wij bidhie tich at tu låter oss och så medh gich och alla thina vthkorade helgon vthi thina euogha äro och hertigheet deelactugha warda, genom wor herra Jesum Christum thin son som leffuer och regnerar medh tich och them helga anda vthi en gudhdom aff ewigheet j ewigheet. Amen,

Ååter wender han sich om och segher.

Herren wari medh idher, Så och medh thinom anda,
Tackom och loffuom herran, Gudhi wari tack och loff.

Nw segher han.

Böyer idhor hierta til gudh och anammer welsignelse.

Herren welsigne oss, och beuare oss, han vplyse sit ansicte offuer oss och ware oss nådhelighen, Herren wende sitt ansicte til oss och liffue oss en ewigh fridh, J nampn fadhers och sons och then helga andes. Amen.

Finis.

Jngongen j messone må wara någhon psalm halff eller heel, hwilkit och så j fortidhen haffuer sedher warit, Ther före fölia här nogro epter the man ther til ymsom bruka må til thes flere warda vthsatte på Swensko.

Psalmus vj.

O Herre straffa mich icke vthi thinne grymheet, och neffs mich icke vthi thinne wredhe, Herre war mich nådhelighen, ty iach är swagh, heela mich herre ty mijn been äro forskrekt, och mijn siel är suårligha bedröffuat ah herre hurulenge? Wendt tich herre och vndsett mijna siel, hielp mich for thina mildheet skul, for ty j dödhenom tenker man intit vppå tich, hoo kan tacka tich j heluete, Jach haffuer arbetat medh mitt suckkande, iach twår mijna seng offuer heela nattena, iach wäter mitt läghre medh min tåår, Min hyy haffuer foruanskat sich for wredhena skul, och iach är gammal worden ty iach bedröffuas på alla sidhor, Gåår jfrå mich alle j som göre thet ondt är, ty herren haffuer hördt röstena aff min grååt,

Herren haffuer hördt mijna böön, mijna böön haffuer herren anammat, Alla mijna fiendar måghe skemma sich och forskreckias, wende sich til baka och skemme sich snarligha,

Psalmus xxxij.

SAluge äre the, hwilkom misgerningana forlotna bliffwa, och them syndenar offuerskylta warda, Salugh är then menniskian som herren icke tilräknar misgerninganar, vthi huilkes anda ingen falskheet är, Ty thå iach tijgde förſmächtade mijn been genom min daghligha grååt, Ty tijn hand war swår ofuer mich bådhe dagh och nat, mijn wetska fortörkadhes såsom om sommaren, Ther före thå iach forkunnade mijna synder, och intit skyylte mina misgerning, jach sadhe iach wil bekenna mijn offuerträdelse emoot mich for tich, thå forlätst tu mich mina synders ondsko, Om thetta warder hwar och een helogh menniskia bidhiandes jn for tich j rättan tijdh, Ther före thå stora watuflodher komma, skola the jntit reckia jn til honom, ¶ Tu äst mijn tilflygt ath tu doch wille beskerma mich for ångest, och vmläggia mich medh ens frälsat mandz frögde, Jach skal giffua tich forstond och wijsa tich weyen then tu wandra skalt, jach skal winka til tich medh mijn öghon, Warer icke såsom hestar och mular, ther intit forstond vthi är, huilkom man moste läggia betzlet och bittet j munnen, om the icke wilia komma til tich, Then ogudhachtige moste mykit lijdha, men then som haffuer sitt hopp til herran, honom warder barmhertigheet ombelegiandes, Frögder idher aff herranom j rätferdighe, och warer gladhe, och berömer idher alle som retsinnogt hierta haffuen.

Psalmus xxxiij.

HErre straffa mich icke vthi thinne grymheet, och neps mich icke vthi thinne wredhe, Ty tijn skott hengia vthi mich, och tijn hand trycker mich, Ther är intit helbregda j minom krop for tit trughande skul, och ingen fridh är j minom benom for mijna synder

skul, For ty mijna misgerninga äre gongne offuer mitt hoffwudh, såsom een swåår byrda äre the mich swåra wordne, Mijn såår äre worden luktande och rutin for mijna dårheet skul, Jach krökes och bögher mich ganska fast, j heela daghen gåår iach bedröffwat, Ty mijna inelffuer förtörkas medh allo, och intit helbregda är j mijnom krop, Jach är alt formykit stött och krossat, jach ryter for mijns hiertas oroo skul, Herre in for tich är alt mitt begiär, och mijn suckan är for tich intit fordold, Mitt hierta skelffuer, mijn mact haffuer offuergiffuit mich och mijn öghons liws är icke när mich, Mina wener och frender ståå hart när bredhe widh mijna plågho, och mina nestar trädha longt jfrå, Och the som ståå epter mina siel, the gildra for mich, och the som mich ondt wilia, the tala och dicta daghligha falskheet, Men iach moste wara såsom en döffuer och höra intit, och såsom en dumbe then sin mwnd intit vplåter, Och moste wara såsom en ther intit hörer och then som ingen gensegn j sinom munde haffuer, Ty iach wenter epter tich, tu herre moste swara, For ty iach tenkte the skola iw icke frögda sich offuer mich, när min foot slenter skola the högheligha beröma sich emoot mich, Ty iach är giorder til at lijdha och werken är iw altijd for mich, Ty iach gör mina misgerningar kunnogha, och är sorgful for mina synder, Men mina fiendar leffua och äro mechtoge, och the mich oforskylt hata äro monge, Och the som mich betala thet godha medh ondo, the falla mich emoot, ther fore at iach far epter thet gott är, Offuergiff mich icke herre min gudh, dragh tich icke longt jfrå mich, War snar til ath stå medh mich minne helses herre.

Psalmus Lj.

FOrbarma tich gudh offuer mich epter thina stora miskundsamheet, och vthskrapa mijn offwerträdhelse for thina stora barmhertigheet, Twå mich wel aff minne misgerning, och rensa mich aff mina synder, Ty iach kenner mina offuerträdelse, och mijn synd är altijd före mich, Tich allena haffuer iach syndat, och före tich

giordt thet ondt är, Ther före warder tu retferdog blijffuandes j thinom ordhom och reen funden thå tu dömd warder, Sy iach är j odygd giord, och mijn modher haffuer mich j synd aflad, Sy til sanningena haffuer tu lust, thin wijsdoms heemligheet haffuer tu vnderuijst mich, Skira mich medh jsop at iach må reen warda, twå mich ath iach sniöhwijt warder, Lätt mich höra glädhi och frögd, at the been som tu krossat haffuer mågha frögda sich, ¶ Wendt titt ansichte j frå mina synder, och bortskrapa alla mina misgerningar, Skapa mich gudh itt nytt hierta, och fornyia j mich en wiliogh anda, Bortkasta mich icke jfråå titt ansichte, och tagh icke thin helga anda bort j frå mich, Lät thinne helses tröst komma til mich jgen, medh en frij anda stadhfest mich, Jach wil lära the ogudachtigha thina wäghar, at syndarena mågha wenda sich til tich, Hielp mich ifråå blodhskylder, gudh som minne helses gudh äst, ath mijn tunga måå beröma sich aff thinne rätferdogheet, vplät herre mina läppar, ath min mwn må forkunna thin prijs, Ty tu haffuer ingen lust til offer, elles gåffue iach thet, och brenne offer behagha tich intit, Gudz offer är en forskrect ande, itt krossat och nidhertrycht hierta forsmår tu icke gudh, Gör wel widh Zion epter tinom godha wilia, vpbyg muranar j Hierusalem, Så warder tu lust haffuandes til retferdugheetennes offer, til brenneoffer och all offer, så warder man oxar läggiandes på titt altare,

Psalmus Cij.

HErre hör mina bön, och lät mitt roop komma til tich, Wendt icke tit ansichte jfrå mich j nödhennes tijdh, bögh thin öron til mich, När iach åkallar tich så hör mich snart, Ty mina daghar äre forswundne såsom en röök, och mijn been äro forbrend såsom en brand, Mitt hierta är nidherslaghit såsom gräss och fortorkat, ty iach haffuer förgätit äta mitt brödh, Mijn been lodha widh mitt kööt for mitt suckandes röst, Jach är worden lijk en pellicano j öknenne, iach är bliffuin såsom en natskäffua vthi the forstörda stä-

dher, Jach wakar och är som en ensam foghel vppe j taket, Daghligha skemma mich mina fiendar, och the som begabba mich, the sweria emoot mich, Ty iach äter asko såsom brödh, och blandar min dryck medh grååt, För thina wredhe skul och owilia, ath tu haffuer taghit mich och bortkastat mich, Mina daghar äre förgongne såsom en skugge och iach warder torr såsom itt gräss, Men tu herre blijffuer ewinnerligha, och thijn åminnelse jfråå slechte til slechte, ¶ Statt doch vp och forbarma tich offuer Zion, ty thet är tijdh ath tu miskundar tich ther offuer, och stunden är kommen, For ty thes stenar behagha thina tiänare, och äro thes stuffte gunstoghe, Och hedningana warda fructtandes titt namn, och alla konungar på iordenne thina äro, At herren bygger Zion, och läter see sich j sinne äro, Han wender sich til the forlatnas böön, och forsmår iche theras böön, Warde thetta scriffuit for epterkommandana, och thet folk som skapas skal warder herran loffuandes, Ty han skodhar vthaff sinom heligha högh, och herren seer aff himmelen på iordena, at han må höra the fongars suckan, och lösa dödzens barn, på thet at the skola j Zion predica hans namn, och hans loff j Jerusalem, När folken komma til samman, och konunga riken til at tiäna herranom, Han fornidhradhe på weyenom mina krafft, han forkortadhe mina daghar, Jach segher, Min gudh tagh mich icke bort j mina halffua dagar, tijn år wara jfrå slächte til slecte, Tu haffuer j begynnelsen grundat iordhena, och himblana äro tijna henders werk, The moste forgåss, men tu bliffwer, the moste foråldras såsom en clädhabonat, och när tu forwandlar them, såsom en clädhabonat skola the forwandladhe warda, Men tu bliffuer alt then samme, och tijn åår tagha ingen ända, Thine tiänares barn warda bliffuandes, och theras sädh warder for tich bestondandes,

Psalmus CXXX.

UThu diwpet ropar iach herre til tich, herre höör mina röst, lätt thin öron giffua acht vppå mina böös röst, Om tu wil see til misgerninganar, herre hoo kan blijffua bestondande? Ty när tich

är forlatelse, ath man skal fruchta tich, Jach wenter epter herran, mijn siel wenter, och iach hoppas j hans ordh, Mijn siel wenter epter herran, jfrå then ena morghonwechtene til then andra, Jsrael haffue hopp til herran, ty barmhertogheet och stoor forlösning är när honom, Och han warder forlossande Jsrael ifrå alla theras misgerninga,

Psalmus CXLiij.

HErre höör mina böön, fornim mitt bidhiande for thina trofastheet skul, swara mich för thina barmhertigheet skull, Och gack icke til rätta medh thinom tiänare, ty for tich warder ingen leffuandes rätferdog hollen, Ty fienden förfolde mina siel, och slogh mitt lijff nedher til iordena, han lagde mich j mörkret såsom the dödha j werldenne, Och min ande är j mich bedröffuat, mitt hierta är mich j minom krop forsoffat, Jach tenker vppå then framledna tijdh, Jach betractar thina gerningar och talar om tina henders werk, Jach vthrecker mina hender til tich, mijn siel törstar epter tich vppå iordenne, ¶ Herre hör mich snarligha, min ande forwanskas, wendt icke titt ansichte ifrå mich, at iach them icke lijk warder som j kulona fara, Lät mich bittidha höra thina mildheet, ty iach hoppas til tich, lär mich then wäghen ther iach vppå gå skal, for ty iach lyffter mina siel vp til tich, Herre hielp mich frå mina fiendar, til tich haffuer iach tilfluct, Lär mich göra epter thin wilia, ty tu äst min gudh, then godhe thin ande före mich på it rätsinnogt land, Herre gör mich liffuandes for titt namn skul, föör mina siel vthu nödhen för thina rätferdigheet skul, Och forstöör mina fiendar for tina barmhertogheet skul, och forgör alla them som mina siel bedröffua, ty thin tiänare är iach.

Äära wari fadhrenom och sonenom och them helga anda, såsom thet warit haffuer aff begynnelsen, och nw och altijd och ifrå euigheet til euigheet Amen.

Her epter fölier noghra collecter eller böner som mågha haffuas j messone näst epter ingongen, stundom then ena och stundom then andra til tess flere warda vthsette.

O Herre gudh som tina Christrognas hierta medh then helga andas vplysning lärdt haffuer, giff oss j samma andanom besinna thet rätt är, och altijdh glädhias aff hans helgha hugswalelse och tröst, Genom thin son Jesum Christum wår herra, huilkin medh tich och samma tin helga anda leffuer och regnerar vthi en guddom ifrå ewigheet til ewigheet. Amen.

O Herre gudh aff huilkom godh begiärelse, rätsinnogh rådh och rätferdoga gerninga vthgå, giff tina tiänare then fridhen som werlden icke giffua kan, at wor hierta mågha wara thin helgha budh vndergiffuin, och all redzla for fiendar så forkomma, ath wåra dagha mågha vnder titt beskerm rolighe bliffua, genom tin son etc.

O herre gudh tillåt tina forsamlings böön, at henne motte förgåtz all motgong och wilfarelse, och hon sedhan tiäna tich vthi een säkir frijheet, Genom etc.

O herre gudh som är tina åkallares styrkia, see milleliga til wåra böön, och epter tigh förutan formåå menniskligh swagheet intit, hielp til medh tina nådhe ath wij måghe fulborda tijn budh, och teckias tigh bådhe medh ordh och gerningar, Genom tin son etc.

O herre gudh giff oss ath wij måghe fructa och älska titt helga namn, ty tu offuergiffuer icke at regera them tu vthi thin kerleks stadugheet intaghit haffuer, Genom etc.

O herre gudh hör milleliga til wår böön, och them som tu giffuer sinne och wilia til at bidhia, them giff och fulbordan til thet the bidhia, Genom etc.

O gudh theras beskermare som hoppas til tigh, vtan huilkom intit är dogse, intit helogt, Streck vth thina miskund offuer oss och blijff wår regerare, wår leedsaghare, at wij så gå genom thenna timeligha håffuor, ath wij icke vmbäre the som ewogha äro, Genom etc.

Giff oss herre gudh, ath werldennes lop må oss laghas epter thin helgha skickelse, och tijn forsamling glädias vthi een roligh gudheligheet, Genom tijn etc.

O gudh som tinom älskarom osynligha håffuor tilreedt haffwer, ingiwt j wor hierta thin kerleks krafft, ath wij måghe älska tich j

all och offuer all ting, och vndfå thin helga löffte som all begiärelse offuergonga, Genom etc.

O herre gudh hwilkens forsyyn j sijn skickelse intit feelar, wij bidie tigh ödhmiwkeligha ath tu bortager alt thet oss skadelighit är, och forlään oss thet som gagnelighit kan wara, Genom etc.

Giff oss alltijdh herre gudh en anda til ath tenkia och göra thet som rätt är, ath wij som icke kunne wara tich forutan, måghe och liffua epter titt helga sinne, Genom etc.

O herre gudh ware tine miskunds öron öpen til thina tiänares böner, och vppå thet tu måå giffua them thet the bidhia, lät them thet bidhia som tich liwfft är, Genom etc.

O alzwollugh och miskundsammer gudh, aff huilkes gåffuo kommer ath tich aff tinom trooghnom wärdeligha och ärligha tiänt warder, giff oss ath wij vthan forarghelse måghe framkomma til thin helga löffte, Genom etc.

O alzwollighe ewighe gudh, giff oss troonas, hopsens och kerlekens forökelse, och vppå thet wij må få thet tu vthloffuar, lätt oss älska thet tu biwdher, Genom tin etc.

O herre gudh lät tina nådhe alstädhes förekomma oss, och sedhan fulfölia sitt werk j oss, ath wij altijdh måghe til godha gerninga benegne wara, Genom tin son etc.

Förlän oss herre alzuollogh gudh, ath tina helghons exempla och eptersyyn mågha vpueckia oss til itt bettre leffuerne, at såsom wij hålle theras åminnelse, måghe och så j troone och godha gerninga fölia them epter, Genom etc.

Epistlenar och Euangelier hållas aldra lijkast aff begynnelsen capittel epter capitel så mykit man teckes hwar daghen, Om någhon ther offuer forarghas, må man thå haffua them som the j messe bokenne vthteeknade äro til tess folket warder better vnderwijst.

Then Swenſka Meſſan epter ſom hon j Stocholm halles, med noghro orſaker och bewijs ſom ther til dragha at hon på forſtondeligit mål hallas ſkal, giffues her ock forè huij hon icke aldeles med ſådana ceremonier halles ſom then Latiniſka Meſſan.

(Utdrag ur upplagorna af 1535 och 1537.)

Ur Den Svenska Mässan 1535.

Olauus Petri til then Christeliga läsaren.

Man hörer nw . . . (*skriften »Orsack hwar före Messan» o. s. v., se s. 391—404, r. 17*). . . Christi insätning.

Och så haffuer man nw (godh Christen läsare) nogh så rikeliga bewijsat . . . (*företalet till Den svenska mässan 1531, se s. 407—412*) . . . meera omtala.

Texten i upplagan af 1535 öfverensstämmer med den af 1531 med i regel endast ortografiska afvikelser. I bönen »Fader vår» äro ordalagen något ändrade (jfr s. 417, r. 7—11):

Fadher wor som est j himlom, Helgat warde titt nampn, Tilkomme titt rike, Skee tin wilie såsom j himmelen så ock på iordenne, Wort dagligit bröd giff oss j dagh, Och förlät oss wor skuld såsom wij ock förlate them oss skyldige äre, Och inleed oss icke vti frestelse, Vtan frels oss ifrå ondo, Amen.

Det sista stycket i bihanget till Mässan (s. 426, r. 26 ff.) är struket; i stället är det följande tillfogadt.

Epter thet man icke altijd haffuer thet nyia testamentit widh handena ther Epistler och Euangelier vttaghas skole, Therfore är her noghot lijtit tilsatt aff Pauli lärdom och Christi ordom ther afftagas må så mykit som behöffuas kan, Och må så begynnas Epistlen

Tesse ord scriffuar S: Paulus apostel til the Romare etc:

Ro. vj

Kere brödher Äärom wij dödhe medh Christo, troom wij ock at wij skolom liffua medh honom, wetandes at Christus som aff

dödh är vpuäckt döör intit meer, dödhen får intit meer mact offuer honom, Ty thet han bleeff dödh bleeff han syndene dödh en gång, Men thet han leffuer, leffuer han gudhi, Så haller ock j idher therfore at j ären dödhe syndenne, och leffuen gudhi genom wor herra Jesum Christum.

Så later nw icke syndena regera j idhart dödeligha lecamen, så at j henne epterfölien vti hennes lustar, och giffuer icke syndene idhra lemmar til oretferdighetenes wapn, vtan giffuer idher sielffue gudhi, likerwijs som the ther döde haffua warit och nw leffuen, och idhra lemmar gudhi til retferdighetenes wapn, for ty synden skal icke kunna warda idher öffuermectig, epter j ären icke vnder laghen, vtan vnder nådhenne.

Ro. xij

KEre brödher Så förmanar iach nw idhèr widh gudz barmhertigheet at j vtgiffuen idhra lecama til itt offer som är leffuande, heligt, gudhi behageligit, idhor skäligha gudz dyrkan, och haller idher icke epter thenna werldenne, vtan förwandlen idher medh een fornyielse vti idhart sinne, at j måghen forfara hwad gudz godhe behagelige och fulkomlige wilie är, ty iach segher igenom then nåde som mich giffuen är hwariom och enom aff idher, at ingen halle meer aff sich än honom bör at halla, vtan halle sich så at ther är itt mått medh, epter som gudh haffuer delat huariom och enom trones mått.

Ty såsom wij vti en lecame haffuom monga lemmar, men alle lemmanar haffua icke alt samma ämbetet, Så ärom wij nw monge en lecamen j Christo, men serdeles ärom wij hwar annars lemmar, och haffuom hwar for sich besunnerligha gåffuor epter then nåde som oss giffuin är, Haffuer noghon propheciam så skal hon wara offuer eens medh tronne, haffuer noghor itt ämbete så acte han ther vppå, lärer noghor så acte han ther vppå, formanar noghor så acte han ther vppå, giffuer noghor så giffue vti eenfaldigheet, regerar noghor så regere medh vmsorg, gör noghor barmhertigheet så göre thet medh frögd.

Kerligheet ware vtan skrymtan, Hater thet onda, bliffuandes widh thet gott är, Warer hwar medh annan wenlige vti brodherlighen kerleek, then ene ware redho för än then andre til inbyrdes hedher, warer icke tröghe vti thet j haffuen for hender, warer brinnande j andanom, skicker idher epter tijdhen warer glade vti håpet, tolug vti bedröffuilse, haller på bidia, deler idhart j helligha menniskios nödhtorfft, herberger gerna, taler wel om them som gå epter idhart argesta, taler wel och vnsker them icke ondt, glädiens medh them som glade äre, och gråter medh them som gråta, eens sinnade then ene til then andra, haller icke mykit aff idher sielffue, haller idher nedher til the som mindre äre, haller idher sielffue icke förcloca, görer ingom ondt for ondt, vinlegger idher om thet som erligit är in for hwar man, Om mögligit är så mykit som til idher står leffuer j fridsamheet medh alla menniskior, Wräcker icke idher sielffue kere wener, vtan låter gudz wrede haffua rwm, ty scriffuit är, Mijn är hemden och iach skal förgellat, segher herren.

Om nw tin fiende hungrar så giff honom mat, törster han så giff honom dricka, när tu thet gör så forsamlar tu glödhandes koll på hans hoffuud, lät tich icke offueruunnen warda aff thy ondo, vtan öffueruin thet onda medh thet godha.

j Cor. xv

KEre brödher, Nw är Christus vpstonden aff dödha, och worden förstlingen ibland the som afsompnade äre, ty epter thet, at dödhen är aff eno menniskio, så är ock genom ena menniskio vpstondilsen aff dödha, For ty såsom alle döö vti Adam, så skola ock alle j Christo leffuandes warda, hwar och en vti sijn eghen skickilse, Christus är förstlingen, sedhan the som Christo tilhöra vti hans tilkommelse, sedhan enden, tå han offuerantuardar gudhi och fadhrenom rikit, then tijd han warder affleggiandes all herradöme, och alla offuerheet och wäldigheet, ty han moste regnera til tes han legger alla sine fiender vnder sina föter

Then yterste fienden dödhen skal ock affkomma, for ty all ting haffuer han lagt vnder hans föter, Så när han segher at all ting honom vndergiffuen äre, är nogh vppenbart at han vndantaghen är som honom all ting vndergiffuit haffuer, Tå nw all ting honom vndergiffne äre, så warder ock tå sonen sielff vndergiffuin honom som honom all ting vndergiffuit haffuer, på thet gudh skal wara all ting j allom.

j Petri. v

KEre brödher, Så ödmiuker idher vnder gudz mectiga hand, på thet han idher vphöyer j sinom tijd, Alla idhra vmsorg kaster vppå honom, ty han haffuer vmsorg om idher, Warer nöctere och waker, ty idhar fiende dieffuulen går om kring som itt rytande leyon, och söker then han vpsluka kan, Står honom emoot stadighe j tronne, wetandes at samma wedermödho wedherfars idhrom brödhrom som j werldenne äre.

Gudh som all nådh affkommer, thèn idher kallat haffuer til sijn ewigha herligheet j Christo Jesu, j som til en liten tijd lidhen han vprette idher, stödie, störke, och stadfeste, huilkom ware prijs och mact aff ewigheet til ewigheet Amen.

j Johan. iiij

MJne käreste elskom oss inbyrdes, for ty kerleken är aff gudhi, Och hwar och en som elskar, han är född aff gudhi, och kenner gudh, Then som icke elskar, han kenner icke gudh, ty gudh är kerleken, Ther vtinnan är gudz kerleek j oss oppenbar worden, at han haffuer sendt sin eenda son j werldena, at wij skolom leffua genom honom, Ther vtinnan står kerleken, icke at wij haffom elskat gudh, men at han haffuer elskat oss, och sende sin son til een förlosning for wora synder.

Mine keriste, haffuer gudh så elskat oss, så skolom ock wij elskas inbyrdes, Jngen haffuer noghon tijd seedt gudh, Om så är wij elskoms inbyrdes, tå bliffuer gudh j oss, och hans kerleek är fulkomnat j oss, J thet kennom wij at wij bliffuom j honom, och

han j oss, at han haffuer geffuit oss sin anda, och wij såghom och betyghom at fadhren haffuer sendt sonnen, werldenne til en frelsare, Huar och en som bekenner at Jesus är gudz son, j honom bliffuer gudh och han j gudhi, och wij haffuom kendt och trodt then kerleek som gudh haffuer til oss.

Gudh är kerleken, och then som bliffuer j kerlekenom, han bliffuer j gudhi, och gudh j honom, J thet är kerleken fullkompnat medh oss, at wij måghom haffua en fortröstning på domedagh, at såsom han är, så ärom ock wij j thenna werldenne, Reddoghe är icke j kerlekenom, men en fulkomligh kerleek driffuer vth reddoghan, ty reddoghen haffuer pino medh sich, Then ther rädhes han är ey fulkompnat j kerlekenom, Wij elskom gudh, ty han haffuer först elskat oss, Then ther segher Jach elskar gudh, och hatar sin brodher, han är en liughare, For ty, then ther icke elskar sin brodher then han seer, huru kan han elska gudh then han icke seer? Och thetta budhit haffuom wij aff honom, at then ther elskar gudh han skal ock elska sin brodher.

Hwar och en som troor Jesum wara Christum, han är född aff gudi, Och huar och en som elskar honom som födde, han elskar ock then som född är aff honom, Ther vtinnan wetom wij at wij elskom gudz barn, när wij elskom gudh, och hallom hans budh, Thetta är gudz kerleek at wij hallom hans budh, och hans budh äre icke swår, Ty alt thet som är födt aff gudhi thet offuerwinner werldena, Och thetta är seghern som offueruinner werldena, wor tro, Hoo är then som offuerwinner werldena, vtan then som troor at Jesus är gudz son?

Her epter fölia noghor Euangelier, och må man så begynna them.

Thetta helga Euangelium bescriffuar oss S. Mattheus Euangelista etc.

Matth. x

J then tijdhen sade Jesus til sina leriungar, Leriungen är icke offuer mestaren, och icke heller tienaren offuer sin herra, Thet är

leriunganom nogh, at han är såsom hans mestare, och tienarenom, at han är såsom hans herre, Haffua the kallat husbondan Belsebub, huru mykit mera skola the kalla hans hwssfolk, Rädhens for then skul intit for them

Ty thet är intit dolt som icke skal bliffua oppenbart, och intit lönligit som icke skal bliffua witterligit, Thet iach segher idher j mörkret, thet segher j liwset, och thet som huiskas idher j örat, thet prediker på taken.

Och rädhens icke for them som dräpa croppen, och haffua doch icke mact at dräpa sielena, vtan rädhens mera honom som kan förderffua både siel och crop j heluetit, Selias icke twå sperfuer for en skerff och en aff them faller ey på iordena idhar fadher forutan, äre ock idhor hoffuudzhår räknat, ty skolen j icke rädhas, J ären iw mera werde än monga sperffuar:

Therfore hwar och en som mich bekenner for menniskiom, honom wil iach ock bekenna for minom fadher, som är j himlomen, Men then mich wedhersakar for menniskiom, honom skal ock iach wedhersaka for minom fadher som är j himlomen:

J skolen icke mena at iach är kommen til at senda fridh på iordena, Jach är icke kommen til at senda fridh, vtan heller swerdet Ty iach är kommen til at göra menniskiona skelactigha emoot sin fadher, och dotterna emoot sina modher, och sonahustruna emoot sina swäro, Och menniskiones eghet hwssfolk skola warda hennes owener.

Huilken som elskar fadher och modher mera än mich, han är mich icke werdigh, Och huilken som elskar sonnen eller dotterna mera än mich, han är mich icke werdigh, Och huilken som icke tagher sitt kors på sich, och fölier mich, han är mich icke werdig, huilken som finner sitt lijff han skal tapa thet, Och huilken som tapar sitt lijff for mina skul, han skal finna thet, huilken som idher annammar, han annammar mich, och huilken som mich annammar, han annammar honom som mich sendt haffuer.

Matth. xj

J then tijdhen swarade Jesus och sade, Jach prijsar tich fadher himmelens och iordennes herre, at tu haffuer thetta dolt for the wisa och fornumstigha, och haffuer thet oppenbarat for the omyndigha, Ja fadher så haffuer warit behageligit före tich, All ting äre giffuin mich j wold aff minom fadher, Och ingen kenner sonen vtan fadhren, och ingen heller kenner fadhren vtan sonen, och then som sonen wil thet oppenbara.

Kommer til mich j alle som arbeten och ären betungade, och iach wil widherquekia idher, Tagher på idher mitt ook, och lärer aff mich ty iach är mild och ödmiuk aff hiertat, och j skolen finna roo til idhra sielar, Ty mitt ook är lustigt, och mijn börda är lätt:

Matth. xviij

J then tijdhen gingo leriunganar till Jesum och sade, Huilkin är then störste j himmelrikit? Tå kallade Jesus fram itt barn, och stelte thet mit ibland them och sade, Sannerligha segher iach idher, at vtan j bliffuen vmwende, och warden såsom barn, skolen j icke komma vti himmelrikit, Huilken nw sich sielff så förnedhrar som thetta barnet, han är then störste j himmelrikit, Och huilken som vndfår itt sådana barn j mitt nampn han vndfår mich, men huilken som förarghar en aff tesse ringesta som tro på mich, honom wore bätre at en quernasteen wore bunden widh hans halss och senktes j haffzens diwp, Wee werldenne for förargilse skul ty förargilse moste iw komma, Doch wee the menniskione genom huilka förargilset kommer, Äär thet så at tijn hand eller tin foot är tich til förargilse, så hugg honom aff och kasta honom ifrå tich, Bätre är tich ingå vti liffuet halter eller lemmalöss, än tu skulle haffua twå hender och twå föter, och kastas j ewinneligen eeld, Och är thet så at titt ögha är tich til förargilse, rijff thet vth och kastat ifrå

tich, bätre är tich at tu ingår j liffuet eenögder, än tu skulle haffua tw öghon och kastas j heluetis eeld.

Matth. xxv

J then tijdhen sade Jesus til sina leriungar, När menniskionnes son kommer j sitt maiesteet, och alla heligha änglar med honom, tå skal han sitia på sins herligheetz stool, och for honom skola forsamlas all folk, och han warder them åtskiliandes then ena ifrå then andra, såsom en heerde skelier fårer ifrå geterna, och fåren steller han på the höghro sidhona, och geterna på then wenstro, Tå skal koningen seia til them som äre på hans höghro sidho, Kommer j mins fadhers welsignade, och besitter thet rike som idher är tilreedt ifrå werldenes begynnilse, ty iach war hungrogh och j gåffuen mich äta, iach war torstogh och j gåffuen mich dricka, iach war husswil och j herbergaden mich, nakudh och j clädden mich, siwk och j söckten mich, iach war j hectilse och j komen til mich:

Tå skola the rettferdige swara honom och seya, Herre när såghom wij tich hungroghan och föddom tich, eller torstogan och gåffuom tich dricka, när såghom wij tich wara hwsswillan och herbergadom tich, eller nakudhan och cläddom tich, eller när såghom wij tich siwkan eller j hectilse och komom til tich? Tå skal konningen swara och seia them Sannerligha segher iach idher, Thet j haffuen giordt enom aff tesse minsta mina brödher, thet haffuen j giordt mich

Tå skal han ock seia til them på wenstro sidhonne, Går bort ifrå mich j malediede j ewinneligen eeld, som dieflenom och hans änglom tilreedt är, ty iach war hungrogh och j gåffuen mich icke äta, iach war torstogh och j gåffuen mich icke dricka, Jach war hwsswil och j herbergaden mich icke, nakwd och j cläddén mich icke, iach war siwk och j hectilse, och j sökten mich icke.

Tå skola ock the swara honom och seia, Herre när såghom wij tich hungroghan eller torstoghan, eller hwsswillan, eller nakw-

dhan, eller siwkan, eller j hectilse, och haffuom icke tient tich, Tå skal han swara them och seia, Sanneligha segher iach idher, All then stund j haffuen thet icke giordt enom aff tesse minsta, tå haffuen j icke heller giordt thet mich, Och tesse skolo tå gå vti ewiga pino, Men the rettferdige j ewinneligit lijff:

Marci xvj

J then tijdhen sade Jesus til sina leriungar, Gonger vti hela werldena och prediker Euangelium allom creaturom, Then ther troor och bliffuer döpt han skal warda saligh, Men then ther icke troor han skal warda fördömd.

Them som tro warda thenna teeknen epterföliande, Genom mitt nampn warda the vtdriffuande dieflar, the warda talande med nyia tungor, the warda fördriffuande ormar, och om the dricka noghot thet dödeligit är, warder them thet intit skadande, på the cranka skola the leggia sina hender, och så warder thet bätre medh them.

Tå nw herren Jesus med them talat hade, wart han vptagen j himmelen, och är sittiandes på gudz höghra hand, Men the gingo vth och predicade alle städz, och herren werkade med them, och stadfeste orden med epterföliande teekn.

Luce xij.

J then tijdhen sade Jesus til sina leriungar, Haffuer icke vmsorg för idhart liff hwad j äta skolen, eller for idar kropp huad j skolen clädha idher med, lijffuet är meer än maten, och croppen är meer än clädingen, Seer på korpana for ty the såå intit, ey heller vpskära, the haffua hwarken kellare eller ladho, och gudh födher them, huru mykit meer äre j bätre än fughlana?

Huilken aff idher kan medh sinne vmsorg föröka til sin wext een alen, kunnen j nw icke thet som minst är, hwarfore haffuen j

tå vmsorg for thet andra, Seer vppå lilioner huru the wexa, the arbeta intit, och ey heller spinna, Men iach segher idher Jcke Salomon j all hans herligheet war så clädd som een aff them.

Epter thet gudh så clädher grässit som j dagh wexer på markenne och j morghon kastas j vgnen, huru mykit meer warder han idher clädhandes j cleentroogne?, Therfore fråghen intit epter hwad j skolen äta eller hwad j skolen dricka, farer icke j högdenne, for ty alt thetta sökia hedninganar j werldenne, men idhar fader weet at j sådant behöffuen, Vtan sökén heller epter gudz rike, så faller idher alt thetta til

Fructer idher icke j clene hiord, for ty idhers fadhers godh wilie är så at han wil giffua idher riket, Sälien hwad j hafuen och giffuer almoso, görer idher sådana säckier som icke föråldras, then skatt j himmelen som aldrig fattas, ther tiwffuen aldrig tilkommer, ey heller noghor maal förderffuar, for ty ther idhar skatt är, ther bliffuer ock idhart hierta

Johan. iij

J then tijdhen sade Jesus, Så haffuer gudh elskat werldena at han gaff vth sin eenda son, på thet hwar och en som troor vppå honom skal icke förgåtz, vtan få ewinneligit liff, ty icke haffuer gud sendt sin son j werldena, at han skal fördömma werldena, vtan vppå thet at werlden skal warda salig genom honom, Huilken som troor vppå honom han warder icke fördömd, men huilken som icke troor han är redho fördömd, epter thet han icke trodde j gudz eenda sons nampn, Och thetta är fördömilsen, at liwset är kommet j werldena, och menniskionar haffua mera elskat mörkret än liwset, ty theres gerningar woro onda, Epter thet hwar och en som illa gör, hatar liwset och kommer icke till liwset, at hans gerningar icke skola warda straffade, men then som gör sanningena, han kommer til liwset, at hans gerningar skola warda vppenbara, for ty the äre giorda j gudhi.

Johan. xj

J then tijdhen sade Marta til Jesum, Herre hade tu warit her hade min brodher icke bliffuit dödh, men iach weet än nw at alt thet tu bedes aff gudhi, thet warder gudh giffuandes tich, Sade Jesus til henne, Tin broder skal stå vp igen, Sade Martha til honom Jach weet han warder vpstondandes j vpstondilsen på ytterste daghenom, Sade Jesus til henne, Jach är vpstondilsen och liffuet, huilken som troor vppå mich, han skal leffua, än tå at han dödh bliffue, Och hwar och en som leffuer och troor vppå mich han skal ey döö ewinneliga, troor tw thet?, sade hon til honom, Ja herre, Jach troor at tu est Christus gudz son som komma skulle j werldena.

Johan. xij

J then tijdhen Ropade Jesus och sade, Then som troor vppå mich, han troor icke vppå mich vtan vppå honom som mich sendt haffuer, Och then mich seer, han seer honom som mich sendt haffuer, Jach är kommen j werldena for itt liwss, at hwar och en som troor vppå mich skal icke bliffua j mörkret, Och then som hörer mijn ord och icke troor, icke dömer iach honom, ty iach är icke kommen til at döma werldena, vtan at iach skal frelsa werldena, huilken mich bortkastar och tagher icke mijn ord, han haffuer then honom döma skal, thet talet iach talat haffuer skal döma honom på then yterste daghenom, ty iach haffuer icke talat aff mich sielff, vtan fadhren som mich sendt haffuer, han haffuer giffuit mich befalning hwad iach skal seia, och hwad iach skal tala, Och iach weet at hans budh är ewinneligit lijff, therfore hwad iach talar thet talar iach såsom fadhren mich sagt haffuer.

Ur Den Svenska Mässan 1537.

Företalet och texten öfverensstämma med upplagan af 1535. Bönen »Fader vår» har följande form. (jfr s. 417, 429).

Fadher wor som est j himlom, Helgat warde titt nampn, Tilkomme titt rike, Skee tin wilie såsom j himmelen så ock på iordenne, Wort dagligit brödh giff oss j dagh, Och förlåt oss wora skulder såsom ock wij förlate them oss skyldige äre, Och inleed oss icke vti frestelse, Vtan frels oss ifrå ondo, Amen.

Afvikelserna begynna med mässans bihang, som har följande lydelse (jfr upplagorna af 1531 och 1535, s. 419, r. 18 ff.).

Om ingongen och Graduale

Epter Dauidz psaltare ther Jngongen och Graduale som mest pläghar vttagas är nw på Swensko vtgongen aff prentet, synes ey behöffuas, at her monge aff psalmanar for Jngongar och Gradualer insettias, vndantagna någhra få the man her må haffua for itt exempel til andra flere, Och må messan begynnas altså.

J nampn faders och sons och then heliga andes Amen

Tesse ord äre vtaff konning Dauidz psalmabook.

Ps. j SEll är then som icke wandrar vthi the ogudactigas rådh. och icke trädher in vppå the syndares wägh, ey heller sitter ther the bespottare sittia, Vtan haffuer sina lust til herrans lagh. och talar om hans lagh dagh och natt, han scal wara såsom itt trä planterat widh rinnande watn, huilkit sina fruct bär j sinom tijd, Och thes löff icke scal förfalna. och hwad han gör scal honom well lyckas,

Men them ogudactigom warder icke så gongandes, vtan såsom stufftena thet wädret förströar, Therfore skola the ogudactige icke stondandes bliffua j dome, ey heller the syndare vthi the rettferdighas församling, For ty herren kenner the rettferdigas wägh, men the ogudactigas wägh scal förgåtz, Äära ware fadrenom och sonnenom och them heliga anda, Såsom thet warit haffuer aff begynnelsen och nw och alltijd, och ifrå ewigheet til ewigheet Amen

En annan

O herre straffa mich icke j tinne grymheet, och neps mich icke Ps. vj
vthi tinne wredhe, herre war mich nådeligen, ty iach är skröpelig, Hela mich herre, forty mijn been äre förskrect, och mijn siel är swårliga förfärat, o herre huru lenge? Wendt tich herre och vndsett mina siel, hielp mich for tina mildheet skull, Forty j dödenom tencker man intit vppå tich, hoo wil tacka tich j heluete?, Äära etc

En annan

Herre huru lenge wilt tu så platt förgäta mich? huru lenge Ps. xiij
wender tu titt ansicte ifrå mich?, Huru lenge scal iach sökia rådh j minne siel och bära sorg j mino hierta? huru lenge scal fienden vphäffua sich offuer mich, Skodha doch och hör mich herre min gudh, vplyys mijn öghon at iach icke bortsompnar j dödenom, at min fiende icke scal beröma sich. at han mich offuermectigh worden är, och mine owener icke skola glädia sich at iach om kull slagen är, Men iach håpas vppå tina barmhertigheet, mitt hierta frögdar sich aff tinne saligheet, Jach wil siunga herranom, at han haffuer vpholpet mich, Äära etc.

En annan

GUdh war mich nådeligen epter tina mildheet, och vtskrapa Ps Lj
mijn offuerträdilse epter tina stora barmhertigheet, Twå mich

wel aff minne misgerning, och gör mich reen aff minne synd, Ty iach kenner mijn offuerträdilse, och mijn synd är altijd före mich, Emoot tich allena haffuer iach syndat, och illa giort före tich, Therfore warder tu rett blijffuandes j tinom ordom, och reen funnen tå tu dömd warder, Äära wari etc.

For Graduale mångha ock sammaledes vttaghas noghor wers aff psalmomen widh thetta settet

Tesse ord äre ock aff fornemda Dauidz psalmom

Lj SY iach är j odygd giord, och mijn moder haffuer mich j synd vndfångit, Sy tu haffuer lust til sànning, tu läst mich weta wijsheet hemliga fördolda, Stenk mich med Jsop. at iach må reen warda, twå mich at iach må snyöhwijt warda, Lät mich höra glädi och frögd, at the been som tu forkrossat haffuer mågha gladh blijffua Skyyl titt ansicte ifrå mina synder, och affskrapa alla mina misgerningar.

Jtt annat

Lj SKapa mich gudh itt reent hierta, och förnyia j mich en wiliugh anda, Kasta mich icke ifrå titt ansicte, och tagh icke tin heliga anda ifrå mich, Lät mich igen komma tinne helsos tröst, och med en frij anda vphalt mich, Jach will lära the ogudactiga tina wäghar, at syndarena mågha wenda sich til tich

Jtt annat

Lj HJelp mich ifrå blodskylder gudh tu som minne helsos gudh äst, at mijn tunga må priisa tina retferdigheet, Herre vplät mina leppar, at min mund må förkunna tin prijs, Ty tu haffuer icke lust til offer. elles gåffue iach thet wel, och brenneoffer behagha tich icke, Gudz offer är en förskrect ande, itt förkrossat och nidherslagit hierta warder tu gudh icke föractande

Jtt annat

Lär mich göra epter titt behagh, ty tu äst min gudh, tin godhe ande före mich vppå itt iemt land, Herre gör mich leffuande for titt nampn skull, föör mina siel vthu nödhene för tina retferdigheet skull, Och förstöör mina fiendar för tina mildheet skull. och förgör alla the som mina siel bedröffua, ty tin tienare är iach Ps cxliij

Om messan siunges wil man tå stundom siunga Jntroitum och graduale på Latine må thet wel skee, doch så at samme songer äro vttagne aff scriftenne och icke annars

Fölia nw någhra Collecter som ymsom mågha haffuas j messonne och androm tijdhom

Jn aduentu domini

VPweck herre gudh tina krafft och kom, at wij vnder tina tröst och beskerm. måghe ifrå alla wåra synders farligheter frelste warda, Genom tin son Jesum Christum wår herra huilkin med tich och them heliga anda leffuer och regnerar vthi en gudhdom aff ewigheet til ewigheet Amen

Jn natalibus domini

O Herre gud. som werldena med tin sons Jesu Christi kötzliga födhilse hugnat och tröstat haffuer, wij bidie tich ödmyukeliga. at såsom wij aff thenna hans födilse j werldena gladhe äre. måghe ock så framdeles j hans tilkommilse til domen trygge wara Genom samma tin son

Jn die circumcitionis

O herre gud tu som tin son wår frelsare Jesum Christum. för wåra skull gaff vnder lagsens twång. och lät honom på sin lekomen

vmskäras, giff oss tina nådhe at wor hierta mågha ifrå all syndeligh lusta och begärilse vmskoren bliffua, Genom samma etc:

Jn die Epiphanie

O Herre gud som j thenna dagh med stiernos ledhilse werdades vppenbara tin enfödda son Jesum Christum hedningomen, förläna oss nådeliga at wij som nw aff troonne kenne tich mågha ock så in til tine herligheetz beskodhilse j himlenom leedde warda, Genom samma tin son Jesum Christum wor herra etc.

Jn die palmarum et ebdomoda penosa

ALzwolluge ewige gudh som oss til ödmyukheetz exempel. lät tin son wår frelsare Jesum Christum annamma mandom och vndergå corset, förläna oss nådeliga, at wij vthi alt thet tich oss vppåleggia teckes. mågha tolluge och tinom heliga wilia lydige wara, Genom then samma tin son etc.

Jn festis paschalibus

O gudh som j dagh lät tin enfödda son Jesum Christum winna segher offuer dödhen. och öpna oss weyen til ewigt ljiff, giff oss at wij mågha stadeliga halla oss widh honom. och ther med vndkomma then ewuga dödhen. och få leffua med honom för vtan enda, Genom samma tin son etc.

Jn die ascensionis

FÖrläna oss alzmectige gud. at wij som tro tin enfödda son Jesum Christum wor frelsare j thenne dagh til himla vpfaren wara. mågha ock så med wor hierta altstädes när honom j himlenom wistas, Genom samma etc

Jn die Pentecostes

O Herre gud som tina Christrognes hierta med then heliga andes vplysning lärdt haffuer, giff oss j samma andanom besinna thet

rett är, och altijd glädias aff hans heliga hughswalilse och tröst, Genom tin son Jesum Christum wor herra, huilken med tich och samma tin heliga anda leffuer och regerar vti en guddom ifrå ewigheet til ewigheet, Amen

Jn Dominicis diebus.

O Herre gudh aff huilkom godh begierelse . . . (*här följa kollekterna s. 425 r. 7—426 r. 21*). . . benegne wara, Genom etc.

Die purificationis

O alzmectige ewige gud huilkens enfödde son på thenne dagh j mandomenom in for tich j templet framhaffder wart. giff oss tijn fattiga barn at wij reengiorde aff alla wora synder. måghe in for titt heliga ansicte alltijd trygge och tich behagelige framkomma, Genom samma etc.

Jn die anunciationis et alijs
festis diue virginis

O gudh tu som aff tinne blotta nådh och barmhertigheet och oss til saligheet lät tin heliga son (then aff tich j ewigheet född war) timeliga j Jungfru Maries lijffue aflas och aff henne föddas, giff oss käre himmelske fadher. at wij tich för sådana welgerning måghe tacksamme wara. och alltijd tin heliga wilia med kerlech epterfölia, Genom samma tin son etc.

De S. Johanne Baptista

O Herre gudh som tin vtkorade wen Johannem Baptistam vtsende at han igenom sina predican och döpilse skulle beredha weyen för tinom son Jesu Christo, giff oss tina nåde at wij epter hans lärdom måghe bätra wort liffuerne. och stadeliga halla oss in til then han vthwijst haffuer Jesum Christum tin son wor etc.

De angelis

O Gudh tu som tina heliga änglar j tinom obegrijpeliga wijsdom ther til skickat haffuer. at the tina vtkorade wener til salugheet tiena skola, giff ther kere himmelske fadher nådhen til, at wij igenom theres tienst måghe wår fienda dieffuulen medh alt thet onda som han oss tilskyndar manliga offueruinna, Genom tin son etc.

De apostolis

O herre barmhertige gud tu som genom tina heliga Apostlar haffuer tins sons Euangelium j werldenne förkunna lätit. giff nådhena at wij wid theres lärdom måghe stadige blijffua, och ther med komma til syndernas förlatilse och ewigt lijff. så som the oss på tina wegna tilsagt haffua, Genom samma tin son etc.

De martiribus

O herre barmhertige gud tu som så med tin heliga anda styrkte tina heliga Martirer at the tin son wor frelsare ey allenest med mundelig predican vtan ock med theres blodz vtgiutilse bekende och betyghade, wij bidie tich at wij måghe lära fölia theres exempel. och vthi een sann tro in til dödhen stadige blijffua, Genom samm tin.

De Sanctis

Förlän oss herre alzwoldig gudh, at tina helghons exempla och eptersyyn mågha vpueckia oss til itt bätre liffuerne, at såsom wij halle theres åminnilse, måghe ock så j trone och godha gerningar fölia them epter, Genom etc.

Ad Completorium Collecta

Waka offuer oss kere himmelske fadher och bewara oss for then listiga frestaren. som alltijd vmkring går sökiandes hwem han vp-

sluka kan, giff oss nådhena. at wij måghe honom med en stadug troo manliga emoot stå och j thenna natt vnder titt heliga beskerm trygge hwijlas. Genom tin son

Fölia nw någhra Epistler och Euangelia mest for ty at henda kan at nyia testamentit icke altstädes widh handen är, ther man them vthu läsa kan

Tesse ord skriffuar S: Paulus. . . (*Här följa texterna från 1535 s. 429, r. 23—433, r. 26*). . . gudz son?

Så äre ock nw Salomos ordspråk, Ecclesiasticus. och Wijshetenes book på Swensko vtgongne aff prentet, kan man wel vnderstundom tagha thet något vth for Epistlen, såsom ock samma böker haffua ther til vthi the Latineska messonne mykit brukade warit

Fölia nw Euangelia

Thetta heliga Euangelium bescriffuar oss . . . (*såsom s. 433, r. 28 ff. till och med s. 438, r. 31*). . . giorda j gudhi:

The som then swenska postillan haffua finna the ther nogh Euangelier flere, huilka the bruka mågha, til tess nyia testamentet kan wijdhare vtkomma

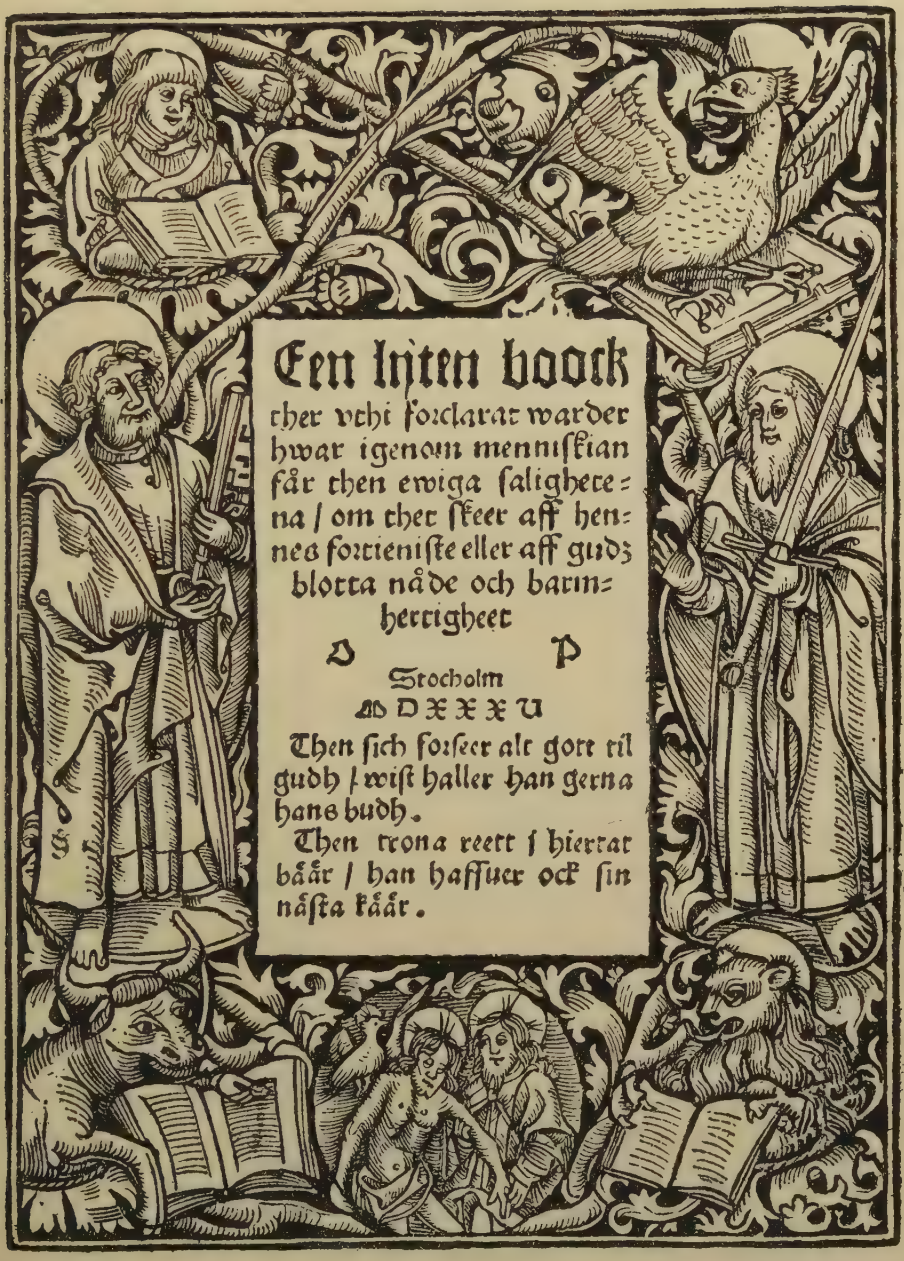
Een lyten boock
ther vthi forclarat warder
hwar igenom menniskian
får then ewiga saligheten
na / om ther skeer aff hen
nes fortieniste eller aff guds
blotta nåde och barm
herrigheet
D P
Stocholm
MDXXXU
Then sich forseer alt gott til
gudh / wist haller han gerna
hans budh.
Then trona reett i hiertat
båår / han haffuer ock sin
nåsta kåår.

Een lijten boock ther vthi for-

clarat warder hwar igenom menniskian får then ewigha salighetena, om thet skeer aff hennes fortieniste eller aff gudz blotta nåde och barmhertigheet.

HAffuer wel j alla tijdher och j all folk aff naturlig fornufft wordet besinnat, at menniskionar icke aldeles så godha och froma wore som them borde wara, thet haffuer wel låtit see sich j alla theres åthäffuor anslagh och gerningom, at een art och beneghenheet lågh j hiertat, som allstedes eggiade och skyndade til thet som ondt war, mykit snarare än til thet got war, therfore ock alltijd haffuer j werldenne warit aff nödenne, at man skulle haffua tuctan, lärdom, lagh och straff med menniskiomen, ther sådana ond art skulle med förtaghas och späkias, och menniskionar ther medh godha och froma warda, ja ther om haffua monge merkelige män så wel hedningar som andre mykit lärt och scriffuit, och wiliet vppå finna nogot besunnerligit sett huru the skulle göra menniskiona froma och godha, men the kunde doch med alt sitt arbete och kunst aldrig lenger kommat, än at menniskian ther med wart rettat och bätrat til hennes vtwertes gerningar, så at hon wel förde itt gott skinande leffuerne och ostraffeligit vmgengilse for menniskiom, men hiertat kunde ther med aldrig förwandlas, så at thet wart bätre, vtan bleeff iw altijd quart j samma ondsko som thet förra war, Och therfore ee huru froma menniskiona ther med syntes wara, så woro the doch aldrig sanskyldeliga och for gudhi froma och godha, ty gudh dömer om menniskiones gerningar och leffuerne epter hiertat, är thet gott så äro ock gerningana godha for honom, är thet ondt så äro ock gerningana godha for honom, och så haffua tå ger-

ningana sina godheet aff hiertana, och icke hiertat eller menniskian sina godheet aff gerningomen som her haffuer meent warit, såsom fructen haffuer sina godheet aff träna ther thet på wexer, och icke träät sina godheet aff fructenne, Therfore när man sökia wil epter sanskyldig fromheet, moste man först och fremst sökia epter hiertans fromheet, ellies ther thet icke gott och fromt är, bliffuer wist icke annat aff then fromheet och dygdesamma leffuerne som menniskionar mena sich haffua, än itt rett skrymterij, epter hiertat och gerninganar fölias icke åt som the skulle, Så haffuer doch lijkwel thenna meningen så warit (som nw sagt är) at tå menniskian sådana vtwertes gerningar giorde som hon godha reknade, och wel thet skijnet hade at the woro godha, så skulle hon ock ther med aldeles godh och rettferdig wara, thet doch haffuer fast felat och är orett, och är ther aff kommit, at the som j thenna meningenne haffua warit icke haffua retteliga besinnat eller besinna kunnet then stora ondskona som j menniskiones hierta ligger och är ther så hart inbittin, at hon icke står til at vtdriffuas med noghra gerningar eller med nogot thet som menniskian aff sich sielff åstadh komma kan, vtan gudh allene moste thet werket bedriffua igenom sin helliga anda som her epter wel skal forclarat och bewisat warda, Haffuer ock så thenna meningen wijdha nogh gongit och wijdha vtsprijdhat sich ibland all folk, ey allenest ibland hedninganar som aff gudz ord intit wetat haffua, vtan och så ibland iudanar och the Christna, huilke doch gudz ord for sich hafft haffua ther the nogh aff motte forstått om then onda art som j menniskionnes hierta ligger, then hon aff sina egna kraffter aldrig förtryckia eller fördriffua kan, och therfore kan hon ey heller aff sina egna kraffter nogon tijd from och rettferdig warda

Epter nw saken så haffuer hafft sich med menniskione at hon plat ingen rådh wiste eller finna kunde ther til aff sigh sielffuo, at hon motte from och rettferdig warda annat än som hon meente wilia och kunna thet vtretta med sina gerningar, thet doch en falsk grund war, och felade henne, som fortalt är, Therfore haffuer gudh aff sijn ewigha godheet giffuit menniskionne itt annat sett fore

som icke fela kan, huru hon skal warda from och retferdig, och thet warder oss allestedes j scrifftenne foregiffuit, och iw besunnerliga j S. Pauli sendebreff til the Romare och til the Galatter, ther som thetta ärende clarligare än noghor annorstedes j scrifftenne forhandlat warder, Ther S. Pau. clarliga besluter, at retferdigheten icke kommer aff nogra gerningar, vtan aff Jesu Christi tro, Och hwar man hade hafft nogot granna act på hans lärdom, tå hade j Christenhetenne j thenna sak mindre twiffuel warit än nw är, och än tå at han thenna materie liwsliga nogh j fornemda Epistler föregiffuit haffuer, så at man thet intit forbätra kan, Syntes mich doch skola behöffuas, at samme grund och lärdom om menniskiones rettferdigheet som han ther förer, skulle foregiffuin warda med sådana sett ord och taal som j wort Swenska tungomål brukas plegar, på thet at eenfaldiga menniskior skole teste bättre kunna besinna hwad Pauli grund och mening warit haffuer, och huru wij til then sanskyldiga rettferdighetena komma skolom, Huilkit mich ock syntes for then skul mykit skola behöffuas, at epter thet nw är aff gudz nåde then rette lärdomen kommen j liwset igen, och dagliga warder predicat at menniskian warder rettferdig och salig allenest genom then tro hon setter til Jesum Christum, så tagha ther monga oförstondiga och wrångwijsa menniskior ena falska mening vth, och föra thet wijdt om kring och seya, at med sådana lärdom skola godha gerningar förkastada warda, än tå at fast annorledes lärdt och predicat warder, thet the böker besunneliga Postillan som her tilforenne vtgongna äro clarliga nogh bewijsa, Therfore warder her ock nw rette grunden foregiffuin som S. Paulus och the andre Apostlana medh honom fört haffua, Och giffues först fore om gudz lagh och budhord, hwad the kräffia, och huru menniskian icke kan ther igenom rettferdig warda, Sedhan om gudz nådh och barmhertigheet genom huilka menniskian warder salig for then tro skul hon setter til Christum, Ther näst om trones fruct som äre godha gerningar och itt gott liffuerne som the föra ther trona haffua, Och ther epter warder swarat til noghra scriffter som synas falla ther emoot, at troon skulle göra menniskiona rettferdiga, Och widh endan warder

j een summo korteliga begripit alt thet som tilforenne sagt är, aff huilkit alt skal clarliga kunna bemerkias at rettferdigheten och saligheten kommer aff gudz nåde genom Jesu Christi tro och icke aff fortienste.

Och är nw först besinnandes at tå man retzliga skal tala om retferdigheet så är then menniskia retferdig som gudh haller ther före och reknar for godha froma och retferdiga, Man finner wel monga som reknas aff menniskiom for godha och rettferdigha, them gudh reknar for orettferdiga, Ty menniskian dömer epter ansictet och gudh dömer epter hiertat, Menniskian segher them wara froma och rettferdiga som hon seer haffua sådana gerningar som hon reknar for godha gerningar, Men gudh reknar them for godha menniskior som haffua itt gott hierta til honom än tå at gerningana vnderstundom icke mykit fulkomeliga äro, Och therfore haffuer man tweggia handa retferdigheet, Menniskio rettferdigheet som hon med sina egna gerningar åstadh komma kan, j thet at hon förer itt ostraffeligit liffuerne vtwertes for menniskio öghon, än tå at hiertat oreent och besmittat är med all ond lust och begier, och thetta är een vtwertes retferdigheet, och när man bäär henne in for gudh tå haller han henne icke vtan for skrymterij, epter thet at hon går aff itt ondt hierta, Then andra retferdigheten är een inwartes rettferdigheet som står j hiertat ther hiertat haller sich in til gudh, betroor honom om alt gott, forseer sich ock alt got til honom, och än tå at man haffuer med syndenne ondt fortient, så wenter man sich doch alt gott skola wederfaras for Jesu Christi pijno och dödh skul, Then som itt sådana hierta haffuer til gudh, han reknas aff honom for en rettferdigh menniskio, och om thenna retferdighetena talar scrifften allestedes både j thet gamla och thet nyia testamentit, ther man ock nw om tala wil, och tilsee huru wij henne offuerkomma skole, Och therfore wilie wij nw komma til then grund som S. Paulus ther om förer.

Och är först merkiandes at all hans grund, vpsåt och beslwt, drabbar ther vppå, at rettferdigheeten, syndernes forlatilse, och then ewigha saligheeten, warder icke fortient med någhra gerningar,

vtan alt sådana warder oss giffuit och skenkt af gudz blotta nådh och barmhertigheet, for Jesu Christi skul, som thet med sin dödh och pijno så begått haffuer, at oss alt sådana skulle giffuit warda, Och giffuer han först fore at menniskian icke så skickar sich emoot sin gudh och skapare, at sådana dråpelig ting som är syndernes forlåtilse och thet ewighą lijffuet skulle henne wederfaras af fortienst, Och än tå at både heedningar och iudar gåffuo sich sielffue thet tilforenne, at the mykit åstadh komma och stor löön fortiena kunde (ty heedningana lätes mykit kunna vtretta med theres naturliga fornufft och forstond, och iudanar meente sich mykit kunna skaffa med Mosi lagh som them aff gudhi giffuin war) så bewisar doch Paulus clarliga til the Romare at hwarken iudar eller heedningar skickade sich som them borde, For ty at än tå heedningana hade thet forstond at the kunde aff the ting som skapat äro kenna och forstå at han som sådana skapat hade war mectig och godh och well werd at honom skulle skee prijs och ära for thet the nwto honom åått til godho, Lijkauel tackade och prijsade the honom intit, vtan wende then äro och prijs som honom hade boordt haffua in til creaturen, och giorde sich monga handa affgudhar, epter alla handa lijknelse, Och dyrkade så the ting som skapat woro offuer honom som them skapat hade

Och epter thet at the icke wille bruka theres naturliga fornufft som gudh them giffuit hade honom til prijs och äro som thet borde wara, Therfore kastade gudh them blindheet vppå epter theres fortienta lön, och lät them komma på thet obestond, at the begynte bedriffua sådana olofflig och obequemelig ting, ther menniskiors naturliga forstond stygges widh, och komo så diwpt j ondzskona at the hwarken actade gudh eller menniskior, vtan bedriffuo frijtt all odygd lijka som ingen gudh hade warit til, Och än tå at somlige wel woro så forstondige at the hade kunnet lärt och vnderwijst then meniga hopen som så vtan all skam och blygd syndade, så giorde the ther doch intit til, vtan sågho ther igenom finger med, och samtyktet och än ther til bedriffuit med, och wiste doch well at the woro epter gudz rettwiso werde dödhen som sådana giorde

Epter thet nw heedningana woro affgudhadyrkare, och bedriffuo alt thet gudhi emoot war, och så offuerdådeliga föractade honom, än tå at the wel bätter wiste, Så kan man iw icke seya at the någhot gott hade fortient aff honom, Men skulle them noghot gott wederfaras, tå skulle thet skee aff blotta gudz nådhe och barmhertigheet

Ther nest begynnar S Paulus handla om iudarna huru theres sack stodh for gudhi, Och war thet noghot swårare til at bewijsa at the woro så wel syndare for gudhi som heedninganar, For ty iuderna som hade gudz lagh och budord for sich, woro icke så groffue affgudadyrkare som heedningana, ey förde the heller så openbarligit ondt liffuerne som the förde, Och the wore vmskorne epter gudz befalning, och höllo ena sådana gudz tienst vppe som Moses them befalet hade, Och therfore läto the sich så tyckia at the stodho wel med gudhi och woro mykit bättre än heedningana, ther aff at the hade Mosi lagh och leffde ther epter, Men Paulus bewijsar them clarliga thet offuer at the icke äro for then skul bättre än heedningana at the haffua Mosi lagh for sich, För ty heedningana haffua gudz lagh scriffuin j theres hierta, aff huilka the wel weta hwad gudhi med eller emoot är, Och när the så fölia gudz wilia epter som then naturliga laghen them fore segher, så kunna the iw stå så wel for gudhi, som iudana the ther göra thet Mosi lagh innehaller, Men man seer wel at then naturliga laghen icke haffuer kunnet giordt heedningana retferdiga for gudhi, så gör icke heller Mosi lagh iudarna rettferdiga for gudhi, For ty ingen parten gör sijn lagh fyllest, the funnos vnderstundom ibland hedningana som förde epter theres naturliga lagh och fornufft itt erligit skijnactigt liffuerne vtwartes, men hiertat war doch lijkauel argt, Nw lärer ock naturlig fornufft thet med när man wil thet rett besinna, at hiertat och wilien bör ock wara godh så wel som the vtwartes gerningar, Doch haffuer aldrig ingen kunnet göra sitt hierta sådana som thet borde wara, Och therfore är aldrig ingen heedninge fram kommen som noghon tijd haffuer så mykit giort som then naturliga laghen kräffuer, vtan hon claghar iw altijd ther offuer at hon bruttin är,

Så är thet ock med iudarna, the föra (en part aff them) itt heligt liffuerne vtuartes epter Mosi lagh och bliffuer doch hiertat argt, Men laghen kreffuer fulkomeliga gerningar, som gå vtaff itt gott hierta, och icke skrymtare gerningar, Och så lyktas thet ther med at iudarna icke heller kunna roosa sich ther aff at the mera haffua hollet Mosi lagh rett, än noghre hedningar haffua hallet theres naturliga lagh rett, och bliffua så bådha parterna, så wel iudar som heedningar syndare for gudhi, Ey bliffuer heller iudarnes sack teste bättre, at the haffua then vtwartes vmskärilsen, ey bliffuer heller heedninganes sack teste werre, at the sådana vmskärilse icke hafua, Men then vmskärilse som skeer j hiertana (at then onde lusten och syndogha begierilsen som ther inne är, warder genom then helga anda vtdriffuin) gör bådhe heedningar och iudar godha for gudhi, och tå warder laghen hållen,

Gudz lagh ee hwad hon är scriffuen eller j menniskiones hierta inplantat, tå kreffuer hon iw thet at wij skole wara fulkomelige så at wij skole rekna gudh så högt, och haffua ena sådana godha ynnest och wilia til honom, at wij hwarken skola göra vtwarts med ord eller gerningar, eller j noghon motto inwartes j hiertat haffua lust och wilia til thet som honom är emoot, Ty at så wel som onda gerningar äre förbudna, så är ock all ond lust och wilie förbudhen, Och therfore warder laghen icke hallen med mindre at hiertat actar och haller så mykit aff gudhi at thet icke eens tenker med then mijnsta tanka noghot thet som är emoot hans wilia, Men then menniskia är icke än nw född hwarken iude eller hedninge, ey heller her epter född warder, som så fulkomelighen är, vtan Christus Jesus aleena, Och reknar Paulus monga scriffter vp vtaff thet gamla testamentit, som thet betygha at ingen menniskia är til på werldenne som noghot gott gör, Ty så segher konning Dauid, Then är icke til som rettferdig är, icke en, ingen är then som forstondig är, ingen är som actar gudh, Alle haffua affwikit, alle samman äre onyttighe wordne ingen är som gott gör, icke til en, Gudz redduge är icke for theres öghon

Aff tesse och flere sådana ord som propheterna sagt haffua wil Paulus besluta at ingen menniskia haller gudz lagh, vtan alle äro brotzlige for gudhi, Och än tå at the vnderstundom föra itt ostraffeligit liffuerne vtwartes, så at menniskior them icke straffa kunne, så är doch then godhe wilien och gudz fructanen borto som j hiertat wara skulle, Och ther är inne j samma stadhen igen, gudz föractilse, och annor syndigh luste och begier, Och lyktas så ther med som Paulus segher, at ingen menniskia warder retferdig for gudhi aff the gerningar som hon gör epter laghen, Epter thet hon aldryg gör så mykit som laghen kreffuer, Then kan epter laghen reknas och dömas for en retferdig man, som gör alt thet laghen påbiuder, Men then som noghot läter til baka aff thet som påbiudes, han reknes icke for en retferdig man, vtan for en laghbrytare, och bör for then skul epter laghen straffat warda aff honom som laghen vtgiffuit hafuer, Epter thet nw at alla menniskior bryta gudz lagh, så warder iw ingen for samma lagh skul aff gudhi dömd for ena retferdiga menniskio, vtan for en syndare ock til en ewig dödh, For ty döden är syndennes lön.

Ro. iij
Gala. ij

Wåre förste forälder Adam och Eua wordo j Paradijs gudz lags offuerträdare, och therfore wordo the ock dödenom vndergeffne, Ty the woro syndare, och for then synd skul the ther bedriffuo, miste the then rettferdigheet fromheett och godheet som the woro skapade vthi, och wordo så onde och orettferdige och oskickelige til at halla thet gudh them bödh, Och epter thet the en gong hade wendt sitt hierta ifrå gudh, och warit honom olyduge så kunde the ock aldrig sedhan aff theres eghen mact wenda thet så til honom igen som thet förra war, Och therfore bleeff altijd een föractilse, itt agg och ogönst, j hiertat til gudh, så at thet intit vndte honom så gott, ey heller reknade honom så högdt sedhan som förr, Och for then skul war hiertat orettferdigt, for ty alt thet som icke är epter gudz sinne, thet är orettferdigt, Ther nw hiertat är ondt wordet ther kunna icke gerningana heller wara godha, ty hiertat är roten til gerningana, een ond root gör icke godha fruct, Godh fruct scal wexa

på godh trä, Såsom nw wore förste förälder woro sielffue syndare och orettferdige wordne, så födde the ock sådana fruct vtaff sich, Orettferdige förälder, födde orettferdig barn, Och så är synden och oretferdigheten offuer alt mankönet kommit, at sådana som förälderna äre, sådana äre ock barnen, gudhi olydige, then ene med then andra.

Nw bliffuer iw gudh altijd widh itt sinne och när honom är ingen förwanling, och therfore kräffuer han än nw thet aff oss, som han kraffde aff wora första förälder, förra än the syndade, nemlig, at wij skole wara honom lydige, halla mykit aff honom, wara honom gönstige och taksamelige, Sådana kraffde han förra än synden vpkom, genom then naturliga laghen och forstondet som han j Adams hierta inplantat hade, For ty han wiste well hwad han sinom gudh och skapare plictig war, Och så lenge som hans hierta hölt sich in til gudh, så giorde han ock fyllest thet som then naturliga laghen påkraffde, och war rettferdig, Men strax han wende sitt hierta ifrå gudh, så wardt han orettferdig, j thet han giorde emoot laghen, som så påkraffde at han skulle göra thet som gudh wille giort haffua, Så är nw thet rettferdigheet, göra alt thet gudh genom sijn lagh påkräffuer, Och thet är orettferdigheet, icke göra alt thet han påkräffuer, Men thenna rettferdighetena förspilte Adam, och j honom kom orettferdigheten vp, huilka wij aff honom ärfft haffue, och äre så oskickelige wordne til at göra thet gudh biudher, at wij aldrig aff wor eghen mact kunne komma ther til, Nw giffuer iw all rett och skääl ther med at menniskionne bör wara sinom gudh lydig och hörig, och at gudh gör henne ther med ingen orett at han kräffuer thet aff henne, at hon scal fructa honom haffua honom käär, haffua honom j äro och wördning, tacka och prijsa honom, och göra epter hans wilia, sådana bör iw creaturet göra sinom skapare, Och therfore gör han menniskionne ingen orett at han thet påkräffuer som honom med retto bör, Men wij göre honom orett at wij icke läte honom få thet wij honom plictige äre, och ther äre wij werde straff före, Och än tå at han kräffuer mera aff oss än wij nw åstadh

komma kunne, så kräffuer han doch icke meer än thet honom med retto bör, Men ther wij icke kunne göra thet han kräffuer for wåra oskickelighetz skul, thet haffue wij sielffue wollet och icke han, For ty then menniskio natur som wij nw haffue han war all samman j wora första forälder tå the bruto gudz budh, Alla menniskior woro tå j them, och ther syndade the alle, och förspilte then skickeligheet och krafft som the skulle haffua til at göra gudz budord fyllest med, Jcke haffuer gud mist sin rett ther med at wij haffue illa seedt oss före, vtan wij äre heller teste mera brotzlige, at wij ey allena icke göre honom thet wij plictige äre, vtan wij haffue ock förspilt then krafft som wij thet skulle göra med, huilka han oss ther til giffuit hade.

Thetta är nw foregiffuit j then act at man skal teste bäter kunna besinna aff hwad grund S. Paulus besluter ther som han offta om talar, at ingen kan warda rettferdig for lagsens gerningar skul, Lagsens gerningar kallar han thet som menniskian gör epter laghen, Men med sådana gerningar ee huru heliga the noghen tijd kunna synas for menniskio öghon, kan menniskian icke bliffua bestondandes for gudz doomstol lijka som hon hade alt giort fyllest thet hon epter laghen borde göra, Utan när ther om rett ransakat warder, finnes hon intit haffua så giort som laghen kräffuer, ther haffuer intit warit sådana kerlech och gudz fructan j hiertat som ther boorde wara, Och therfore kan ingen menniskia dömas rettferdig aff gudhi for sina gerningar skul, for ty the äro icke sådana som laghen påkräffuer, Hwar laghen aldeles skeedde fyllest, så kunde menniskian epter laghen dömas rettferdig, Men her finnes ingen haffua giort fyllest, ty dömas alla menniskior for gudz laghs offuerträdare, Och laghen claghar altijd ther offuer at hon bruttin är, och eskar vppå straff offuer them som henne bruttit haffua, och thet är en ewigh dödh och förmalediyelse, For ty sådana äro the werde, och thet är theres retta löön, som bryta gudz lagh, Och therfore sade Paulus
Gala. iij til the Galater, at alle the som med gerningar vmgå och skola dömas epter som gerningana til seya, the äro vnder förbannelsen, ty så är

scriffuit, Forbannat vare hwar och en som icke bliffuer widh alt thet som scriffuit är j laghbokenne så at han thet gör, Nw finnes ingen menniskia som gör alt thet laghen innehålla, therfore liggia ock alla menniskior vnder gudz laghs förbannelse, Och är for then skul icke vnder at Paulus gör itt sådana almenneligit beslwt, at ingen menniskia kan warda rettferdig for laghsens gerningar skul, medhan ingen finnes som gör fyllest,

Och än til yttermera bewijs wele wij foregiffua noghra scriffter som Paulus icke vpreknar the ther beslwta samma grund som han förer, Först sadhe gudh sielff som Moses scriffuar j sin första book, Gene. viij Menniskiones hiertas anslagh är ondt alt ifrå hennes vngdom, Her giffuer iw gudh thet clarligha vth at menniskionnes hierta är ondt, och therfore är ther ingen godh fruct formodandes vtaff, Thet samma betygar gudh ock genom Hieremiam propheten, och segher, Jtt argt och skalactigt ting offuer all ting är hiertat, hoo kan Hiere. xvij vtgrundat? Jach herren kan vtgrunda hiertat och pröffua niwrana, Hoo kan nw seya gerningana wara fulkomeliga medhan gudh sielff bär sådana witnesbyrd om hiertat ther gerningana gå vtaff? Och therfore sade Esaias, at alla menniskionnes rettferdigheter äro såsom itt oreent cläde, Och Dauid sade alla menniskior wara lögn- Esa. Lxiiij actiga, Och epter hwad scal man dragha her mong bewijs til? For Ps. cxv ty både lagh och propheter, ja hela scrifften claghar öffuer menniskionnes ondsko och argheet, och ther wij än ingen annor skääl eller bewijs hade her til, så är doch menniskiones egit samwet witne nogh, huilkit henne thet nogh öffuer betyghar, at hon icke så gör som henne göra borde, Och therfore motte Paulus medh godh rett thet almenneliga besluta, at ingen menniskia dömes aff gudhi rettferdig for sina gerningar skul, Ja j thet armodh och vsällheet är menniskian kommen at hon aff sich sielff intit gott astadh komma kan, och ther öffuer beclagha alla helliga menniskior och begiera aff gudhi syn- Ps. xxxj dernes förlatilse, Menniskian är så bekayat med syndenne at hon kan henne aldrig aff sijn eghen mact qwitt warda, och claghar Paulus öffuer thet samma, at synden rasar j honom och kommer honom Ro. vij

til at göra thet han icke göra wil, At ondskan är så inkommen j menniskiones hierta, haffua hedninganar ock wel besinnat, Och ther fore haffua the så mykit scriffuet ther om at menniskian icke scal fölia sitt kötzliga sinne epter, vtan thet som hennes fornufft och retta skääl kräffuer, Så at theres grund är then, at menniskian scal göra som then naturligha laghen kräffuer som j hiertat inplantat är, och icke som the onda begierelsen kräffia, Med huilkit the noog giffua tilkenna, at menniskian annorledes gör, och annorledes borde henne göra, Och medh thetta som nw sagt är, är nogh bewisat, at menniskian icke kan for sina gerningar skul bliffua bestondandes for gudz dom, ther gudh skulle gå til retta med henne, och göra som fortient wore.

Så motte tå noghor seya, For hwar skul haffuer tå gud giffuit menniskionne sijn lagh besynnerliga then bescriffna laghen genom Mosen? Thet synes iw wara fåfengt giffua then lagh vth som ingen halla kan besynnerliga medhan gudh thet wel wiste at ingen skulle kunna halla henne, Men thet kan iw icke wara at gudh skulle fåfengt haffua vtgiffuit sijn lagh, och therfore epter gudh haffuer giffuit menniskione laghen, är itt tekn at menniskian kan göra them fyllest, Een sådana insagha hafuer altijd warit j werldenne, emoot thet som nw sagdt är, Och skeer sådana insagha och argument än j dagh ther monge så seya, Hwar wij icke kunde göra laghen fyllest tå wore the fåfengt giffuin, Ther swarar man så til, Laghen kräffuer aff oss thet wij gudhi plictige äre, Men thet fölier icke ther aff at wij strax kunne betala sådana skuld, En fatig man som enom androm skyldig är hundrade gyldene, och warder kraffder och stemder for lagh och rett at han betala skal, han warder iw icke teste mäctighare til at betala at han kraffder warder, icke kan man heller seya om honom, han är kraffder therfore kan han ock betala, vtan heller kan man så seya, Han är kraffder, therfore får han icke glöma bort hwad han skyldig är, Så är thet ock med laghen, Gudh kräffuer aff oss genom sijn lagh thet wij honom skyldige äre, Men wij kunne icke strax betala at wij kraffde warde, vtan warde heller ther illa

til fridz medh at wij skole kraffde warda, och iw mera aff oss kraft warder och iw offtare thet skeer, iw werre warde wij til fridz med honom som oss kräffuer och hotar oss medh thet som ondt är, Och therfore sade Paulus at laghen kommer wredhe åstadh, Thet är, Menniskian tagher thet illa widh sich at gudh kräffuer så mykit aff henne som hon göra skal, och fortagher henne ther med then frijheet som hon gerna haffua wille, at hon skulle frijt må göra och låta hwad henne tecktes, hon wil iw icke gerna wara vnderkwffuat och therfore får hon for laghsens skul itt mishagh och en ogönst til gudh som genom laghen så hardt kräffuer och hotar, Och iw meera henne förbiudes at hon icke skal fölia sitt sinne vtan gudz wilia epter, iw meera warder hon vpwekt, och iw mera lust och wilia får hon til thet som henne förbudit warder, och iw större mishagh får hon til gudh som henne sådana förbiuder, Och thet kommer then onda arten åstadh som är j menniskiones hierta then laghen icke lijdha kan, genom huika hennes frijheet som hon wil haffua henne förtaghen warder,

Her aff må man wel merkia at laghen hielper oss icke til retferdigheet, vtan heller twärt om, som Paulus segher til the Romare at laghen är inkommen på thet at synden wexa och offuerflödha skulle, Och til the Galater segher han, Laghen är tillagd for yttermera offuerträdelse skul, så at menniskian är icke rettferdigh worden for gudhi aff laghen, vtan hon är heller mera brotzligen worden, Motte tå åter någhon seya, Mädhan laghen kommer thet åstadh at wij warde större syndare och mera brotzlige genom henne, så wil thet fölia ther aff at hon är icke godh, Men til en sådana insagho swarar S. Paulus, at laghen är helig och godh och biudher ey annat vppå vtan thet som heligt och gott är, Men then syndiga arten som j hiertat är som lust och wilia haffuer til alt thet som gudhi är emoot, hon warder vpwäct genom the godha laghen som gott kräffuer, och begynnar til at sträffua ther emoot, For ty laghen segher, Tu scal icke haffua syndig begierilse och annat sådana, Men then synda arten j menniskionne är sträffuar emoot och segher iach wil wara

Roma. v

Gala. iij

Roma. vij

frij til at haffua och begiera hwad mich teckes, och wil rådha sielff göra och lata hwad mich synes, och tagher så then synda arten tilfelle aff then godha och heliga laghen til all ond begiärilse,

Och vppå thet at thetta kan warda teste forstondeligare wele wij settia her Christum for itt exempel, man war helig och godh
Joh. xv och kom til iudarna for theres bätzsta skul til at seya them fore huru the skulle salige warda, Doch lijkauel sade han, at om han icke hade kommit och talat med them tå hade the icke hafft synd, Så kallas ock Christus j scrifftenne en stötesteen, ther monge stöta sich vppå och een förargelse clippa, ther monge komma på skadha och förderff vtöffuer, Och haffuer han doch ther ingen skul vthi, vtan theres eghen ondska woller thet som honom föracta, ty han wille gott, och thet kunde the icke lijdha, therfore wordo the werre och icke bätre aff honom, Så är thet ock med gudz lagh, hon biudher vppå och kräffuer thet som gott är, men menniskiones eghen ondska kan icke sådana lijdha (ty thet onda kæn aldrig lijdha thet godha) och therfore vpwäckes menniskiones hierta genom laghen til mera gudz olydno, än tå at menniskian skulle teste mera wara gudhi lydig at hon finge weta hwad honom leedt och liwfft wore, Nw gör hon twärt emoot, For ty laghen kräffuer thet som andeligit och gott är, och menniskiones hierta och sinne är kötzligit och ondt, och kan icke, ey heller wil, tijt vth som laghen kräffuer, vtan sträffuar emoot laghen, såsom thet onda altijd sträffuar emoot thet godha, Och
Roma. viij therfore sade Paulus, at kötzligit sinne är en fiendskap emoot gudh epter thet är icke gudz lagh vnderdånigt, ey kan thet heller

Motte tå åter noghor seya, Hwad gagn haffue wij tå aff gudz lagh mädhan wij icke kunne göra thet som hon kräffuer vtan heller bliffue mera brotzlige aff henne som nw sagdt är? Ther swarar man så til, Laghen är menniskionne storliga aff nödhenne, at hon ther igenom kan see sina synd och bräck, och lära så weta at hon haffuer ondt och intit gott fortient, på thet hon må ödmiwkat warda slå sitt stora och hogmodigha sinne nidh, och begiära nåde och icke retten, Och laghen kommer menniskiona ther til, som Paulus segher,

at hon moste stoppa sin mund til, och icke rosa eller prijsa sich aff stora fortienst och kosteliga gerningar, ja hela werlden finnes genom laghen wara brotzlighen for gudhi, ty at aff laghen kenner man syndena, Aff laghen lärer man weta hwad som gudhi är med eller emoot, Forstond få wij aff laghen, men mactena til at göra thet som hon biwdher få wij icke aff henne, så haffue wij icke heller rettferdighetena aff laghen, Och ther fore wil itt sådana beslwt icke tiena, ther man så segher, Gud haffuer giffuit oss sijn lagh therfore kunne wij ock göra thet hon kräffuer, vtan heller scal man så beslwta, Gudh haffuer giffuit oss sijn lagh, therfore kunne wij icke haffua then vrsegdt, at wij icke wiste hwad oss borde göra, ty then ther weet sin herres wilia och gör ther emoot, han är mera straff werd än then som thet icke weet, Så är thet nw laghsens retta werk och thet gagn som hon gör, at ther hon retzliga besinnat warder, ther slår hon menniskionnes stålta sinne nidh, och kommer henne til at bekenna sich for en arm syndare, och seya såsom S Paulus sade, Roma. vij Jach arm menniskia, hoo scal lösa mich ifrå thenne dödzens kropp?, synden döden och en ewig fördömelse ligger mich på halssen, huru scal iach sådana quitt warda?, Scal menniskionne nådh och barmhertigheet wederfaras så moste hon bekenna sijn brott, men them kan hon icke bekänna med mindre laghen driffuer henne ther til, och ty är laghen henne gansska nyttigh.

Aff thet nw sagdt är, kan man clarliga merkia at the icke bruka gudz lagh rett som tagha thet så fore at the wilia med theres vtwartes gerningar göra henne fyllest, for ty the komma ther aldrig til, vtan the skulle så tagha laghen fore, at the actade ther vppå huru longt theres hierta och sinne är ifrå then rettferdigheet som hon kräffuer, och falla så til fögho, och bidia gudh aff itt ödmiwkt hierta, at han wille förlåta thet som brutit är, och begiära then helga andes nådh til at bäter epterfölia hans lagh och budhord epter thenne dagh än her til skeedt är, och iw doch altijd bliffua bestondandes j then ödmiwkt och bekennelse, at the äre arme syndare och haffua intit när giordt thet them borde göra, och begiära for then skul al-

tijd nådena och icke retten, seyandes såsom Dauid sade, Herre gack icke til retta med tin tienare, for ty ingen liffuandes bliffuer rettferdig j tinne åsyyn, Thet är icke nogh at man fölier laghen epter med vtwartes gerningar, vtan man moste ock haffua ther itt gott
Matt. v hierta med, Och therfore sade Christus, Utan idhor rettferdigheet går vtöffuer the scrifftlärdes och phariseers rettferdigheet, tå skolen j icke komma j himmelrikit, The scrifftlärdes och phariseers mening war thet at the skulle göra gudz lagh fyllest med theres vtwartes gerningar och hiertat actade the intit, Men ther segher Christus annat til som nw sagt är, Och är merkiandes at ther så seyes, at man icke kan warda rettferdig for gerningenes skul, thet är och meningen at man icke får thet ewiga liffuet for gerningenes skul, for ty honom hörer thet ewiga liffuet til som rettferdig är, Och her med må nw nogh sagdt wara om then första delen j thenna boock, at rettferdigheten icke kommer aff wora gerningar som wij göre epter laghen, och nw wele wij see til hwadan rettferdigheten retzliga kommer.

Then andre Delen

THet är nw rikeligha nogh epter S. Pauli grund och mening bewijsat at wij icke kunne warda rettferdige for wår forskyllan och gerningar skul, så wilie wij ock nw yterligare epterfölia hans grund, och see til hwadan rettferdigheeten tå kommer, Och haffuer han thet j all sijn scriffuelse så clarliga foregiffuit at icke är wilt på tagha hwad hans mening är j then saack, nemliga, at wij warde rettferdige och salige aff gudz blotta nådhe och barmhertigheet, ia, her äre ey andre wäghar på färde, vtan at thet iw moste wara aff nådhe, mädhan thet icke kan skee aff fortienst, Thet wij sielffue icke haffue ey heller j noghon motto aff oss sielffue bekomma kunne, thet moste wisseliga oss aff androm giffuit warda om wij thet elles noghon tijd få skole, Epter thet nw wij äre arme älende syndare och altijd göre emoot gudz helga lagh och budhord, med hwilkit wij ey annat fortiene vtan hans wredhe och ewigh fördömelse, ey kunne wij heller

aff wor eeghen mact annat fortiena, huru skulle wij tå annars kunna komma til gudz wenskap och få syndernes forlåtilse och en ewigh saligheet, vtan genom hans blotta nådh och barmhertigheet?, Thet moste oss iw nådeliga giffuit warda som wij sielffue icke fortiena kunne, Ja gudh wil then äro haffua, at han aff sijn eeghen nådh och godheet gör them gott som ey annat än ondt fortiena, ther wij nw wijdhare om tala wilie,

Och skal man först besinna at menniskiones saligheet och rettferdigheet henger först och främst på gudz ewigha forsyyn och vtwelielse, ty at gudh haffuer aff sin ewigha nådh och gunst vtwaldt och vpscriffuit j lijffzens boock så monga som han wil haffua til then ewigha saligheeten, Och thet haffuer han giordt förra än werlden war skapat som S. Paulus segher til the Epheser, at gudh hade oss vtwaldt förra än werldenes grund lagder war, Om thenna ewigha gudz forsyyn och vtwelielse talas mongestedes j scrifftenne bådhe j thet gamla och nyia testamentit, ia retta grundet och första vphooffuet och begynnelsen til menniskionnes saligheet är gudz vtwelielse, Och thet segher och Paulus, at huilka gudh haffuer forseedt them haffuer han ock beskärdt, at the skola warda hans sons belete lijke etc., Och ytterligare segher han, at thet icke står til noghor mandz wilia eller lop, vtan til gudz barmhertigheet, ia summa summarum, på thenne grunden henger menniskionnes saligheet Ty at ingen warder saligh vtan then gudh ther til forseedt haffuer, Och medhan thet så är at saligheeten henger först och främst på gudz vtwelielse, moste man iw bekenna at thet är aff nådhe och icke aff fortienst, For ty menniskian kunde iw intit fortiena tå hon, icke än nw skapat war, Och therföre kan ingen beröma sich her aff fortienste, vtan tacka gudh for sina nådh och godheet, at han j sitt ewigha rådh och vpsått wille kenna honom ther godh fore at han j lijffzens boock skulle inscriffuin warda,

Ephe. j

Roma. viij

Ytterligare skal man ock weta, at så som gudh haffuer vtwaldt them som han wille haffua til saligheeten, så haffuer han ock j sitt ewigha rådh och vpsått beleeffuat och beslutet genom hwad sett

och middel thet tilgå skulle, nemliga, at hans son Christus Jesus skulle thet werket bedrijffua, for ty så sägher S. Paulus at gudh haffuer vtualdt oss j Christo förra än werldennes grund lagder war, J Christo segher han äre wij vtwalde, så at alt skal gå igenom hans hender som oss til saligheet wara skal, Ty at epter thet gudh sågh thet framföreåât j sin ewigha wijsdom, at menniskian skulle komma på fall genom dieffuulens äggilse och tilskyndan, therfore beleeffuade han strax ther emoot igen, at Christus Jesus hans elskelige son skulle wara then man som med dieffuulen skulle giffua sich til kamp, och retta thet vp igen som han niderslaghit hade, For ty så haffuer thet warit gudz godha behaag och wilie, at såsom han all ting hade skapat genom sin son, så wille han ock vpretta genom honom the ting som fallen woro, så at hwad som bruttit war, thet skulle han med sitt dyrbara blodh försona, Och är doch alt samman thetta skeedt epter gudz eeghen wilies godha behagh oss ofortient, epter thet wij icke än tå skapade woro när gudh aff sin ewigha godheet thetta så bestelte, ia wij hade aldrigh kunnet komma ther til at wij skulle kunna noghot gott göra, hwar wij icke hade warit vtwalde til forenne j Christo ther til at wij skulle wara genom honom skickelige til thet som gott är, at wij iw icke skole kunna seya oss haffua sådana med wora gerningar fortient, Ty så segher Paulus, at wij ärom gudz werk, skapade genom Christum til godha gerningar, Så haffuer iw gudz nådh gått fore, som oss til gott skapade, Ja, epter hwad skal man leggia här mong ord vppå?, Aff gudz blotta nådhe och barmhertigheet är alt samman skeedt, Och therfore sade Christus, Så haffuer gudh älskat werldena, at han gaff vth sin eenda son på thet at hwar och en som troor på honom skal icke förgåtz, vtan få ewinnerligit lijff, Och Paulus segher, Genom nådhe ären j frelste genom troona, och thet icke vtaff idher gudz gåffua är thet, icke vtaff gerningar, på thet at ingen skal beröma sich, Jtem, Gudz wor frelsares godheet och kerlech til menniskionar låt sich see icke for rettferdigheetennes gerninga skul som wij giort hadhom, vtan epter hans barmhertigheet giorde han oss saligha, genom then nyia födhelsens

Ephe. j
Colo. j
Joh. iij
Ephe. ij
Tit. iij

baadh, och then helga andes fornyielse, hwilkin han offuer oss rikeliga vtgutit haffuer, genom wor frelsare Jesum Christum, vppå thet at wij skolom rettferdigade warda med hans nåde, och arffuingar bliffua til ewinneligit lijff, epter håpet, thet är iw itt fast ord.

Så få wij nw syndernes forlatilse, warde rettferdige for gudhi, vndslippe döden och then ewigha fördömelsen, och få itt ewigt lijff, alt samman genom gudz blotta nådh och barmhertigheet, och alt sådana är bedriffuit j Christo, ty han är aff gudhi giord ther til at han scal wara, wor wijsdom, wor rettferdigheet, wor heligheet och j. Cor j
återlösn, Så at ther wij sielffue äre oförstondige, orettferdige, ohelige och förtapade, ther scal han wara oss for wijsdom, rettferdigheet, heligheet och återlösn, Och therfore, alt thet wij haffue mist for syndennes skul j wora första föräldrar Adam och Eua, thet få wij igen j Christo, At såsom alle döö vthi Adam, så skola the ock alle j Christo
liffuandes warda, ty han är liffuet, Och såsom for Adams synd skul j. Cor. xv Joh. xiiij
är ondt kommit offuer alla menniskior til fördömelse, så kommer ock for Christi rettferdigheetz skul, gott offuer alla menniskior, til lijffzens rettferdigheet, For ty såsom for eennes menniskios olydno Ro. v
äre monge wordne syndare, så warda ock for eens lydno skul, monge
rettferdige, ia j Christo äre wij gudhi täcke wordne, ty han är sielff honom käärkomen, och j honom haffuom wij återlösning genom hans Eph. j
blodh nemliga, syndernes forlatilse epter hans nådhes rijkedomar,

Epter thet nw, at Christus är then man som aff gudhi haffuer ther til skickat wordet at han med sin dödh och pijno wor saligheet begå skulle, hwilkit han ock så giordt haffuer som honom aff gudhi befalet war, så är iw clart nogh på tagha, at wor saligheet är icke aff wor fortienste, vtan aff gudz nåde och barmhertigheet som sin son så for oss vtgiffuit haffuer, For ty om wij hade sielffue kunnet med wora gerningar thet vtretta, så hade thet warit fåfängt at Chris- Gal. ij
tus skulle lijdha ther döden före, Men epter thet at han som war gudz elskelige son moste så mykit lidha ther före, så är thet nogh forstondandes at wor saak war icke så at wij ther någhot kunde göra til, therfore moste tå han görat som ther til skickat war, och for then

skul skole wij ära och prijsa honom som sådana wille göra for wåra skul än tå at wij sielffue alt ondt werde wore, Och her med må thet nw nogh bewijsat wara at wor saligheet är aff nåde och icke aff fortieniste, ty thet är aff scrifftenne så clart at ey scal behöffuas läggia her mong ord vppå, nw wilie wij tilsee huru och hwar igenom wij sådana nådh och saligheet vndfå och bekomma skole.

Så haffue wij nogh aff Euangelisternes scriffuelse at sedhan gudh hade aff sijn obegripeliga godheet och barmhertigheet sendt sin son Christum Jesum her til werldena at han skulle wara en midlare emellen honom som förtörnat war, och menniskionar som brutit hade, och göra fyllest medh sin dödh och pijno for theres synder, och thet alt så fultgiordt war, sy tå sende han sina apostler och sendebudh vthi hela werldena, lät vtropa och forkunna for alla menniskior, at gudh war nw til fridz stelt for thet han hade förtörnat warit aff synderna, och thet hade Jesus Christus med sin dödh och pijno så begåått, Then ther nw wil halla sich in til honom settia tro och lijt in til honom, tagha doop och Christendom, med honom scal alt offuertalat wara, så at han scal haffua gudz wenskap och få ena ewiga saligheet, Så at om wij få skole then dyrbara skat som Christus bereedt haffuer, tå skal thet skee igenom trona, Och thetta är then grund som S. Paulus lägger sich så stor win om at menniskian scal kunna thet rett begripa huru rettferdigheten icke kommer aff gerningenes forskyllan, vtan vtaff Jesu Christi tro til alla och öffuer alla them som tro, Dragher han ock ther mong bewijs til, besynnerliga setter han Abraham vp for itt exempel j thetta ärende, then ther gudz löffte ther vppå fått hade, at han en fadher wara skulle til mykit folk, och bewijsar han thet at samme Abraham icke wart rettferdig for noghra gerningar skul, vtan for then tro skul som han
Gene. xv satte til gudz ord och löffte, Ty så segher scrifften om honom, Abraham troodde gudhi och thet wart honom reknat til rettferdigheet, Som han wille ther aff besluta, Bleeff nw han som fadhren är rettferdig reknat for sina tro skul, så bliffua ock the aff troone rettferdige som barnen äre.

Så haffuer thet sich ock retzliga med all löffte at the moste med tro anammat warda, Ty thet som vtloffuas thet haffuer man icke strax handa emellen vtan at man moste tro sich skola få thet som vtloffuat är, Så at tro och löffte fölias så åt at thet ena icke kan wel wara thet andra forutan, For ty hwad wore om löfftet när ingen sette ther tro til? Så kan icke heller tro wara med mindre at hon haffuer noghot löffte och tilseyelse för sich ther hon haller sich widh och forlater sich vppå, Nw haffuer gud thet vtloffuat at en man skulle födhas aff Abrahams affödho som skulle welsigna och frelsa all folk, j thet at gudh vtloffuade at then skulle komma som welsigna och hielpa skulle, gaff han nogh tilkenna at menniskian icke war j welsignelsen icke kunde heller sielff hielpa sich ther til, For ty om hon hade thet med sijn fortienst kunnit giort tå hade iw icke gudh vtloffuat noghon annan som thet göra skulle, ty at gudh gör intit fåfengt löffte, Epter thet nw at gudh itt sådana löffte och tilseyelse haffuer giort, Så eskar han iw på trona at man scal forlåta sich ther til som han loffuat haffuer, han wil iw icke så warda föractat j sitt löffte, at ingen skulle settia ther tro til, ja then ther icke setter tro til löfftet han wil göra honom til en liwghare som löfftet giorde, och therfore, ther löffte görs ther kräffues tro, och then som setter tro til löfftet han är werd och honom bör få thet som vtloffuat warder, ia han får thet ock wisseliga, ty han är trofast nogh som vtloffuat haffuer, Men then ther ingen tro setter til gudz löffte, han får intit thet som vtloffuat warder, Nw är rettferdigheten, thet är, syndernes forlatilse vtloffuat, thet scrifften kallar welsignelse genom Abrahams affödho, therfore then som setter tro til thet löfftet som retferdighetena vtloffuar, han får henne genom samma tro, Och for then skul segher Paulus altijd, at genom trona warder menniskian rettferdig, Thet är, igenom trona får menniskian then fromheet och rettferdigheet som löfftet haffuer med sich.

Nw är rettferdigheet och syndernes forlåtilse itt ting, ty then är rettferdig som inga synd eller orettferdigheet haffuer, och then haffuer ingen synd som gudh alla synder tilgiffuit och forlåtit haff-

uer, Men syndernes förlatilse får man igenom Jesum Christum j thet man förlåter sich til honom, och therfore kommer ock rettferdigheten aff Jesu Christi tro, For ty Jesus Christus war then man alleene som ibland alla menniskior ingen synd hade, vtan han war from och godh och rettferdig, så at han aldeles war gudhi behageligen, och j honom wart intit funnit ther gudh kunde haffua noghot mishagh til, vtan han war så täck from godh och rettferdig, at alle the ther j hans sälskap finnas och haffua honom medh sich när the komma fram for gudh med them warder offuerseedt och the warda for thet sälskap och brödherskap skul som the haffua medh honom reknade aff gudhi for sådana menniskior som han är, än tå at the j sich sielffue äre store och groffue syndare, nw kan thet intit skadha them at the j sich sielffue syndare äre, all then tijd at gudh som aleena mactena haffuer til at straffa syndena seer ther igenom finger medh, är til fridz med theres synder och reknar them for froma, godha och rettferdiga menniskior, Synden är aleena emoot honom och hans budh, Hoo wil tå beclaga offuer menniskionnes synd mädhan han som förtörnat är claghar ther intit offuer, vtan reknar henne for
Ro. viij rettferdiga och sin godha wen?, Och therfore sade Paulus, Mädhan gudh är med oss, hoo kan tå wara emoot oss? ia han står så fast med oss och vnner oss så gott at han icke haffuer skonat sin eghen son vtan giffuit honom vth for oss alla, Och mädhan thet så är at han icke haffuer skonat sin eghen son vtan hafft honom ospaar for wora skul och för oss giffuit honom j döden, huru skulle han tå noghor annor ting som ringare äre weeghra oss, vtan heller giffua oss all ting medh honom?. Huilken wil nw beclagha them som gudh sielffuer vtkorat haffuer och så mykit kostat vppå?, Han är doch sielff som reknar oss for retferdiga, och segher oss wara sina wener, Eller huilken är then som wil så dristigh wara at han wil fördöma oss, mädhan Christus haffuer kostat ther så mykit vppå at han haffuer gåått j döden på thet wij icke skulle fördömde warda? ja han haffuer icke än nw offuergiffuit oss, vtan han är vpstonden aff dödha, och sitter nw på gudz höghra hand och manar gott for oss, Epter thet nw at

han manar gott for oss som med gudhi best kender är, behöffue wij intit fructa for them som oss beclagha wilia, Så at när synden eller dieffuulen kommer och wil förskreckia oss, och bär oss före at wij så mykit ondt fortient haffue, tå skole wij swara honom igen och seya, Gack bort tu fwle dieffuul tu haffuer her medh intit bestella, saken geller icke tich vppå, all then tijd at gudh som iach hade bruttit emoot, är til fridz med mich och haffuer forlatit mich mijn brutt, så haffuer tu her intit at skaffa.

Och (på thet wij komme til wor materie igen) haffue wij nw hördt at Christus är alleene then som ibland alla menniskior vtan synd är, och j huilkom all retferdigheet är, ia all synd och orettferdigheet forswinner j honom, så at ther han är, ther är icke mögeligit at noghen synd skulle kunna bliffua bestondandes, Han är thet lamb som werldennes synd borttagher, Then honom haffuer, han haffuer j honom alla rettferdigheet och syndernes forlatilse, Men honom kunne wij icke haffua vtan igenom troona, Och på thet wij skulle få orsack och tilfelle ther til at få honom, therfore warder oss gudz ord och sacramente foregiffuen genom huilken han oss biwdes, när wij nw annamme orden och sacramenten och settie ther fulla troo och lijtt til, så haffue wij Christum, Och tå wij honom haffue, tå haffue wij syndernes forlatilse och rettferdigheetena j honom, For ty epter thet gudh sågh at menniskian icke kunde j sich sielff retferdig warda, aff laghen therfore sende han tå henne the gladeliga tidhenden, at hon skulle kunna warda salig och rettferdigh j Christo, Och haffuer han thet vtloffuat at huilken som setter troo til honom han skal for hans skul warda reknat rettferdig, Sådana gudz löffte kräffuer troona, Och tå wij settie ther troo til, så haffue wij rettferdigheetena j Christo som j löfftet vtloffuat warder, Och for then skul kommer rettferdigheeten genom troona, icke then rettferdigheet som wij med wåra eegna gerningar fortiene, vtan then wij få med Christo, wij reknes frome och godhe och gudz wener for hans skul och icke for wåra skul, wij taghe, och icke giffue, For then skul äre wij j gudz åsyn vtan synd, at gudh haffuer oss alla synder tilgiffuit,

och icke for then skul at wij hade sielffue fyllest giort, Huilkit Paulus ock bewisar med konning Dauidz ord, huilken han til the Romare så införer, at saligheeten hörer the menniskio til huilko gudh tilreknar rettferdigheetena vtan gerningar, Och äre Dauidz ord så lydhandes, Salige äre the som theres wrongheeter äre forlåtna, och theres synder äre offuerskylta, Saligher är then man, som gudh icke forbrår syndena, Med tesse ord wille Dauid clarliga til kenna giffua, at saligheeten och syndernes forlatilse, thet är, rettferdigheeten, kommer ther aff at gudh giffuer til och seer offuer med thet som brutit är, Och icke ther aff at fyllest giort är, For ty ther som man kunde sielff göra fyllest, ther giordes icke behooff at tilgiffuas skulle, Men the seyas her wara salighe som synderna forlåtna äre, och them forlåtas synderna som troona haffua som nw sagdt är, och therfore wele wij nw någhot wijdhare tala om troona.

Ro. iiij

Ps. xxxj

Och är besinnandes (som ock til forenne rördt är) at ther troo skal wara, ther moste gudz ord foregå ther troon skal befesta sich vppå, Och therfore kan thet icke wara then tro som gudhi behagar, then icke haffuer gudz ord for sich, Ther man haller sich widh noghor falsk lärdom och setter ther troo til, thet är en falsk troo genom huilka man warder fördömd och icke salig, For ty ingen är til som weet huru gudh är til sinnes med menniskionne hwad han wil göra med henne, och hwad han wil haffua giordt och låtet aff henne, vtan han aleene sielff, ty at ingen haffuer noghen tijd seedt gud, som Johannes baptista sade, vtan sonen som är j fadhrens skööt han haffuer hans wilia vttrykt, Therfore kan ock ingen menniskia, ia intit creatur giffua noghot fore om gudz wilia och sinne, thet wist och fast är så at man kan forlata sich ther vppå, vtan han sielff som sin wilia och sinne weet, Och for then skul är icke mögheligit at troon som rettferdigha gör, skulle kunna få noghon annan grund än gudz ord, genom huilken menniskian får wisseliga och fulkomeliga weta huru gudh är til sinnes, Ther någhor annar grund är än gudz ord, ther kan ock wisseliga aldrig wara en rett tro, Troon är sådana at hon haller sich wid gudz barmhertigheet och forseer sich

Joh. j

alt gott til honom genom Jesum Christum, Men huilken kunde noghon tijd weta hwad gudh hade j sinnet göra med menniskionne, antingen miskund eller strengheet, nådh eller rett?, Thet wiste man wel at menniskian hade intit annat än ondt fortient, och wiste ey annat formoodha sich än som fortient war, Men at gudh hade thet j sinnet at han wille göra nådh och miskund, kunde ingen weta, ja icke änglanar j himmelen, hwar han icke hade thet sielff tilkenna giffuit genom sijn helga ord, j huilkom vtloffuat warder, at han wil göra barmhertigheet medh allom them som sich halla in til hans son Jesum Christum, Sådana ord och löffte är en fast och wiss grund, ther troon kan halla sich widh, For ty, epter thet wij wete at gudh haffuer så sielff vtloffuat, så haffue wij en fast grund på stå, ty han är troofast och haller hwad han loffuar, Men hwar noghor annar och icke gudh sielff hade sådana ord foregiffuit, tå hade thet ingen fast grund warit, epter thet wij icke hade warit ther wisse vppå om han hade så til sinnes warit eller ey, Nw moste iw troon haffua en fast grund så framt hon skal sielff wara fast, Och kan så ingen annan grund haffua vtan gudz ord, ty hon weet at hwad han segher thet är wist och fast.

Ytterligare, skal man ock j thenna sack see sich wijsliga fore, at man icke dictar sich ena skrymtare tro, ther man segher sich tro på Jesum Christum, och wil doch intit fölia hans sinne och wilia epter, Then tro som icke haffuer forbättring med sich j liffuernet, hon är en dödh tro och haffuer icke rettferdigheetena med sich, ia, thet är ingen troo epter thet hon icke tagher thet alffuarliga fore til at föra itt sådana liffuerne som en trooghen menniskia bör at föra.

Men then retta troon som oss gör rettferdiga for gudhi, är sådana at hon werkar genom kerleken, For ty så som hon alffuarligha forlåter sich ther vppå at gudh haffuer forlåtit syndena, så tagher hon sich ock alffuarligha fore vtan skrymtan, at hon icke wil förtörna honom meer, Hon är gladh ther ååt at gudh haffuer så slaghit syndena aff hiertat at han icke eens wil mera tenkia ther vppå at han haffuer förtörnat warit, så slår hon ock syndena vth aff hiertat at Gal. v

hon icke eens wil tenkia på henne mera til at bedriffua henne, Een sådana tro är retsinnogh och liffuandes, ty ther fölier noghor godh fruct epter ther hon är, Men then tro som är vtan fruct hon är dödh, ia, icke werd at heeta tro, som hon icke heller är tro, som nw til forenne sagdt är, Then retta och sanskyldiga troon, haffuer then art, och kommer thet åstadh, at menniskian som for laghsens twång skul hade mishagh til gudh, begynnar få en godh wilia och ynnest til honom, epter thet hon besinnar huru mykit ondt hon hade med syndenne fortient, och nw seer hon j troonne huru godh och gönstig han haffuer warit henne, at han haffuer latit sin son gå j dödhen, på thet hon icke skulle epter sijn fortienst straffat warda, Then menniskia som fulkomeliga troor at gudh sådana welgerningar haffuer giordt henne, och epter som han vtloffuat haffuer, än nw meera gott göra actar, hon får wisseliga en godh wilia til honom, och begynnar så haffua honom j wördning aff alt hierta och fructar at förtörna honom, såsom itt gott barn fructar och haffuer sin fadher j wördning, och gör gerna thet som honom liwfft är

Så är nw thet tronnes första fruct at menniskian begynnar få ena godha mening om gudh at han är mild och godh, och hon får så en godh wilia och ynnest til honom for thet han haffuer så mykit gott bewijst henne, och så får hon then kerlech til honom at hon icke wil j noghon motto wara honom emoot, vtan haffuer altijd then fructan at hon scal försee sich emoot honom, Och then gudz fructanen kommer så thet åstadh at menniskian epter sijn yttersta mact beflijtar sich til at fölia gudz budh och wilia epter, Och heraff må man kunna merkia huru thet tilgår at troon kommer godha gerningar åstadh, For ty genom trona annamme wij gudz dråpeliga welgerningar, och ther aff få wij ynnest och wilia til honom, ther sedhan mera gott epterfölier, och kommer så tron thet åstadh medh godho at menniskian fölier gudz wilia epter sielffwiliandes, ther laghen aldrig kunde komma til med strengheet och trwgh, Ty at gudz lagh och budhord, eskar och begierar mykit vtaff oss thet oss doch är omögeligit at göra än tå at oss borde görat, och ther öffuer

warde wij hotade med forbannilse om wij icke göre alt thet oss budhit är, och är än tå omögeligit at laghen kan få thet aff oss som hon kräffuer, ty hon warder iw förswaghat aff kötit, så at wij altijd bryte Ro. viij henne, ja wij få igenom laghen ena stora ogönst til gudh och bliffue så mera brutzlige sidhan än för, som nogh tilförenne bewijsat är, och therfore kommer gudz lagh och budhord aldrig thet åstadh at wij fölie aff en kerlech hans wilia epter som oss borde göra, men ther kommer troon oss til, For ty med laghen brukar gudh strengheet och kräffuer mykit vtaff oss, och therfore fölier ther ingen godh wilie medh, ty wij elske icke gerna honom som oss hardeliga tracterar som en streng domare, Genom trona brukar han barmhertigheet med oss, giffuer oss oseyeliga gåffuor, och tracterar oss som en godh och mild fadher tracterar sijn kera barn, Och for then skul är icke vnder at wij få bättre wilia til honom for trona skul än for laghen skul, wij haffué iw altijd större wilia til fadhren som mild är, än til domaren som streng är, Genom laghen är gudh en streng domare, men genom trona är han en mild fadher, Och therfore kommer tron thet åstadh at wij få lust och wilia til at göra thet gudhi liwfft är, och kommer så thet åstadh medh at laghen warder hallen, ther doch laghen medh alt sitt trughande aldrig kunde komma til, Och ty segher Paulus at laghen som genom kötit förswaghat och förkränkt Ro. iij är, hon warder genom trona vprettat och hallen

Epter thet nw at troon kommer thet åstadh at menniskian får igenom henne ena godha ynnest och behagh til gudh, och lust och wilia til at fölia hans sinne epter, så är thet icke vnder at han reknar trona högdt, och läter menniskiona niwta henne så mykit gott ått, For ty, såsom han genom menniskionnes synd och otroheet mist haffuer then äro och wördning som honom borde haffua aff henne, Så kommer han åter genom trona til sina retta äro och wördning igen som menniskian bör at göra honom, Thet är honom een stor ära at hans ord reknas for fast och sann ther intit feel scal wara med, Therfore läter han ock menniskiona få alt thet godha som hon betroor honom om, Epter thet hon betroor honom om got så weder-

fars henne ock got, doch icke så til forstondandes at troon skulle wara then gerning genom huilka menniskian sielff skulle forwerffua sådana dråpligh ting som henne wederfars, vtan hon är then som tagher och annammar thet godha som oss aff gudhi genom Christum giffuit warder, Hon tagher och icke giffuer, Så vndfår hon ock thet med at en godh wilie kommer j hiertat til gudh.

Ja menniskian warder tronne mykit gott åtniutandes, som allestedes j scrifftenne rijkeliga vttrykt är och wille förlongt wara alt vprekna, Besynnerliga giffuer scrifften thet fore, at the som trona haffua til Jesum Christum, the få then mact at the bliffua gudz barn, äre the nw barn så äre the ock arffuingar, nemlig gudz arffuingar, och Christi medharffuingar, Nw är Christus gudz naturlige son, och bör for then skul med naturlig arffz rett alt thet fadheren ågher, men then oseyeliga nådh skeer them som trona haffua, at the ock warda arffuingar med Christo och for hans skul, til alt thet godha som fadhren ägher, och sådana skeer igenom trona, så at wij ey allenest bliffue syndenne, dödenom och gudz wrede quitte och warde rettferdiga menniskior for trones skuld, vtan wij warde ock deelactige aff alt thet godha som han j then ewiga salighetenne til sina wener bereedt haffuer, ja, alt thet godha som Christus med sin bittra dödh och pijno forwerffuat och fortient haffuer, thet är alt wort genom trona, Han hörer oss ock sielff til genom trona, och bliffuer for then skul altijd när oss ee hwad som helst påkomma kan, Han förlåter oss icke epter han hörer oss til och wij höre honom til, Ja, summa summarum, Alt thet godha wij behöffue både til lijff och siel, thet wederfars oss genom trona, och nw wele wij tilsee huru wij skole få trona, ty hon är ock een gudz gåffua och icke aff oss sielffuom.

Joh. j. Ro. viij

Och är besinnandes (som ock tilförenna noghot om rördt är) at gudh wil göra menniskiona saliga j thet hon setter tro och lijt til Jesum Christum, nw kan hon icke settia tro til honom med mindre at hon noghot weet seya aff honom, och huru saken haffuer sich med honom och hwad gott hon scal formodha sich j honom, For ty

så lenge han är henne okender tå kan hon intit forlata sich på honom, Och för then skul haffuer gudh skickat prediko embete j werldenne, genom huilkit altijd och allestedes menniskionne forkunnas scal, hwad nådh och barmhertigheet gudh gör med henne j sinom elskeliga son Christo Jesu, Så at med prediko embete haffuer gudh thet vpsåt hafft, at menniskian ther igenom scal lära kenna hans godheet j Christo, och therfore läter han henne sådana förstå at hon scal settia ther tro til, ty han läter icke vtan sack sådana dråpelig ting forkunnas j werldenne vtan med sådana predican, huilka scriften kallar Euangelium, kallar och lockar han menniskiona til Christum j thet hon får höra huru mykit gott henne wederfars ther aff at hon kommer til honom, Och så giffs henne tilfelle genom sådana predican at halla sich in til Christum och settia tro til honom, hwar hon sådana predican icke hade fåt, så hade hon icke heller kunnit hafft trona til honom, och therfore segher Paulus, at hwar och en som åkallar herrans nampn scal warda salig, Men huru skola the åkalla then the icke haffua trodt vppå? Och huru skola the tro honom som the haffua intit hördt vtaff?, Och huru skola the höra vtan predicare?, Aff tesse S. Pauli ord är clart til at forstå at vtan predican kan man icke lära kenna Christum, och så ey heller settia noghon tro och lijt til honom. Ro. x

Och for then skul, warder gudz ord offuerliwdt vtropat at menniskian skal få orsack och tilfelle til at annamma Christum med troonne, och at troon skal haffua thet som hon kan halla sich widh, Ther nw gudz ord och Euangelium vtropas, ther pläghar then helge ande wara med, huilken som förer the ord som vtwartes clinga for öronen innarst j menniskiones hierta och rootar them så ther inne at the icke förfalla, och giffuer henne thet sinne at hon giffuer sådana ord mact och setter ther tro til, Orden clinga for hwars mandz öron, Men the äre icke alle lydighe Euangelio, Thet vtwartes ordet som predicaren förer kommer bådhe for onda och godha, Men then helge ande som med ordet är, drabbar aleenast på them som aff gudhi ther til forseedde äre, Jorden som predicas och j sacramenten,

döpilsen och Christi natward sendes syndernes forlatilse, gudz wenskap, ja, Christus Jesus sielffuer, medh alt thet godha som han haffuer, vth aff gudhi til menniskiona, och biudhes henne at hon så mykit gott skal wedertagha, Så at genom orden och sacramenten föres Christus til menniskiona och ståår henne til budz, Som gudh wille seya genom sijn ord til henne, Sy, epter thet tu sielff alt ondt haffuer medfara, och intit gott åstadh komma kan, så sender iach tich nw her med mijn ord och sacramente min son Christum Jesum, som tich til alt gott hielpa scal, Tagh widh thet godha tich biudhes, Ther som nw then helge ande kommer med j hiertat så beweekar han strax menniskiona ther til at hon setter fulkommeliga tro ther til som henne tilsagt warder, Och j thet hon setter ther tro til så annammar hon Christum med alt thet godha som han haffuer med sich, Och med få ord seyandes, genom ordet och sacramenten kommer Christus til oss, med troonne annammè wij honom.

Och therfore then ther lust och wilià haffuer ther til at wara sina synder quit, få gudz wenskap och itt ewight lijff, han skal gerna gå tijtt som gudz ord predicat warda, For ty ther warder alt sådana vtskaffat, Och skal han bidia gudh ther om at then helge ande må giffua honom sådana in j hans hierta, at han må kunna settia ther tro til, Men then som predican föractar, han föractar sijn siels saligheet, och behöffuer man icke wenta ther epter at noghot annat sett skulle finnas til at warda salig vtan genom gudz ord och troona, som nw sagdt är, ty så haffuer gudh thet sielff skickat och insatt, at han genom sijn ord och sacramente wil vtskiffta alt thet godha som han haffuer actat giffua menniskione, Sådana sijn skickelse förwandlar han intit epter wort sinne, Och therfore ee huru ringa och föracteligit predico embete warder hallet aff werldenne, så är thet doch for gudhi så högdt reknat at han icke wil giffua syndernes forlatilse och then ewigha saligheeten vtan igenom thetta embetet,

Cor. iij Och for then skul kallar Paulus thet itt embete genom huilkit anden vtskifftes, ja, epter thet almenneliga sett och skickelse som gudh sielff insatt haffuer warder then helge ande ther vtgiffuin

som gudz ord predicat warda, Huilkit nogh giffues ther med til kenna, som almenneliga skee pleghade först j Christenheetenne, ther som Apostlana predicade, ther pläghade then helge ande skenbarligha komma oifuer them som predicanen hörde, med huilkit gudh så til kenna gaff, at med sådana predican skulle then helge ande giffuin warda.

Så haffue wij nw hördt, at syndernes forlatilse som är then sanskyldiga rettferdigheeten for gudhi, och then ewigha saligheeten kommer icke aff wor fortienist, vtan aff gudz nådh och barmhertigheet genom Christi dödh och pijno, och warder oss vtskifft genom gudz ord och sacramente, Och wij annamme thet genom troona aff then helge andes ingifft, Och än tå at nw rijkeliga noogh bewisat är vtaff retta grunden, hwadan thet kommer, at menniskian fåår syndernes forlatilse, och warder aff gudhi reknat froom och rettferdig, och kommer til thet ewigha lijffuet, Syntes doch än nw behöffuas skola, at man dragher her noghre flere scriffter in som lydha vppå trona for theres skul besynnerliga, som then grund ther nw foregiffuin är, gerna forswara wilia for theres mootstondare, och äre doch j scrifftenne icke sielffue så forfarne, at the thet samman hemta kunne som her til tienar.

Och skal man iw altijd haffua then grund fast, at scrifften talar om trona, ther menar hon ena sanskyldiga och icke noghon skrymtare tro med, Och thet är en sanskyldig tro som menniskian haller sich in til gudh med, aff alt sitt hierta, forlåter sich fulkomeligha ther til, at alt thet han henne loffuat och tilsagdt haffuer, scal henne wederfaras, ia, hon är ther så wiss vppå som hon hade thet handa emellen, och thet är then retta troonnes art, at hon forseer sich alt gott til gudh, fortröster på honom och wenter sich alt gott aff honom, ty han haffuer alt got loffuat henne for sin sons Jesu Christi forskyllan skul, Och om ena sådana tro talar scrifften, och for en sådana tro skul läter gudh menniskionne alt gott wederfaras, andeligit och lekameligit som både aff thet gamla och thet nyia testamentit nogh bewijsligit är.

Först giffuer Moses fore om then merkeligha mannen och gudz vtkorade wen, Abraham, at han troodde gudhi, thet är, han hölt
Gene. xv sich fulkomeliga widh the ord som gudh sade honom til, och thet wardt reknat honom til rettferdigheet, Gudh reknade honom for en froom och rettferdigh man, therfore at han sådana tro satte til hans ord, Och än tå at thet syntes intit lijkt som gudh sade honom fore, så gaff han doch honom then äro, at han mera troodde hans ord än sitt eeghet sinne och forstond, och thet war gudhi mecta behageligit, Och thenne grunden driffuer S. Paulus merkeliga nogh til the Romare, som til forenne berördt är.

Teslikes talar konnung Dauid allestedes j sina psalmer, ther om huru menniskian scal settia sina tro och tröst in til gudh, och huru wel thet skal henne bekomma, J then andra psalmen segher
Ps. ij han så, Salige äre alle the som forlåta sich på herran.

Ps. xxvj Jtem än segher han, Jach troor iw at iach skal få see herrans godha, j landet ther the liffuandes äre

Ps. xxxij Jtem, Herrans ord är rett, och alla hans gerningar j troonne, thet är, Fast och sant är hans ord, och alt thet han gör thet warder genom troona besinnat och vndfonget

Ps. cxv Jtem, Jach troor, therfore talar iach, Som Dauid wille seya, Epter thet iach fortröster mich vppå gudh, therfore talar iach ock dristeliga.

Ps. cxxiiij Jtem, The som forlåta sich på herran, the skola icke omkull falla, vtan bliffua j ewigh tijd, såsom berghet Zion

Ja, epter hwad skal man vtsökia besynnerlig ord vtaff konning Dauidz psalmeboock, epter thet at all then grund som ther inne är ländar och drabbar iw ther vppå, at alle the som settia tro och lijtt, håp och tröst in til gudh, the få hielp aff honom och them warder wel gongandes?, Och thet bekenner han sich sielff så offta forsöct haffua, at thet iw icke feelar.

Sapie j Så segher ock wijse mannen, Herren openbarar sich for them som troona haffua til honom:

Jtem, The som fortrösta eller forlåta sich på Herran, the skola

forstå sanningena och the som troona haffua, skola wara honom j kerlekenom lydige. Sapīe iij

Jtem, J alla tijna gerningar så haff tinne siels tro, ty så warder budhorden hallen, Then ther tror vppå gudh, han actar budhorden, Och then som på honom forlater sich han skal icke förkomma. Eccle. xxij

Hieremias propheten segher, Welsignat är then man som forlåter sich på Herran, och herren hans tröst är. Hiere. xvij

Segher ock gudh genom propheten Oseam Uthi troonne wil iach forloffua mich tich, och tu scalt kenna herran, Som han wille seya til menniskiona, J thet tu setter tro til mich wil iach foreena mich med tich. Osee ij

Then merkelige konningen Josaphat tröste Jsraels almogha och sade, Hör her til Juda och j Hierusalems inbyggiare, Troor på Herran idhar gudh, så warde j trygge, Och troor hans propheter, så skeer idher lycka. ij Para. xx

Om troona talade Elizabeth til Mariam, och sade, Salig est tu som trodde, for ty all ting warda fulbordat som tich sagd äre aff Herranom. Lu. j

The som komo til Christum och vndfingo welgerningar aff honom, the fingo them for then tro skul som the satte til honom, Och therfore plegar han iw mest seya til them, Tijn tro haffuer frelzt tich, Som tu troor så skee tich, och annat sådana, Så at han betygar thet sielff, at the haffua nwtit thet theres tro åt til godho som them wederfarit är, Och ther som han hade sina krafftiga gerningar fördragh thet skedde for theres otroheet som han war när, Matt. xiij som Mattheus och Marcus seya, Mar. vj

Jtem, Then ther troor och warder döpt, han scal warda salig, Men then ther icke troor han scal warda fördömder Mar. vlt

Huilken som troor sonenom han haffuer ewinneligit lijff, Men huilken som icke troor sonenom han scal icke få see lijffuet, vtan gudz wrede bliffuer offuer honom Joh. iij

Sade Jesus til iudarna, Sanneliga sanneliga segher iach idher, Huilken som hörer mitt taal och troor honom som mich sendt haff- Joh. v

uer, han haffuer ewinneliget lijff, och kommer icke j fördömelsen, vtan går ifrå döden och til lijffuet.

Joh. vj Jtem än sade Jesus, Thetta är hans wilie som mich sendt haffuer at hwar och en som seer sonen och troor vppå honom han scal haffua ewinneligit lijff, och iach scal honom vpweckia på ytterste daghen.

Joh. xj Och til Martham sade han, Jach är vpstondilsen och liffuet, huilken som troor vppå mich han scal liffua än tå at han dödh bliffue, Och hwar och en som liffuer och troor vppå mich, han scal ey döö ewinnerliga.

Joh. xx Johannes segher om thet Euangelium som han scriffuit haffuer, Thetta är scriffuit vppå thet j trò skolen at Jesus är Christus gudz son, och at j troende skolen haffua lijff j hans nampn.

Act. x Segher ock S. Petrus j apostla gerningana om Christum, at alla propheter bära witnesbyrd med honom, så at hwar och en som troor på honom han scal få syndernes forlatilse genom hans nampn.

Aba. ij Then rettferdige scal bliffua aff tronne.

Ro. x Christus är laghsens fulbordan til rettferdigheet hwariom och enom som troor.

Gal. iij Scrifften haffuer alt beslutat vnder synd, på thet at löfftet skulle komma genom Jesu Christi tro, them som tro

j. Joh. iij Thetta är gudz budh at wij skolom tro på hans sons Jesu Christi nampn, Jtem, Hwar och en som troor Jesum wara Christum han är

j Joh. v födder aff gudhi, Jtem Alt thet som är födt aff gudhi thet öffuerwinner werldena, Och thetta her är seghren som offuerwinner werldena, wor tro, Hoo är then som offuerwinner werldena vtan then som tror atJesus är gudz son?, Och monga otaliga flere scriffter som wore förlongt vprekna the ther lära oss hwad wij warde troonne åtniwtandes.

Så wille thet ock wara förlongt at vprekna alla the scriffter som eska och kreffia på trona at wij henne haffua skole, for ty hela scrifftennes grund wil dragha oss til trona, Gudz lagh och budord som aff oss for wor skröpeligheetz skul förkränkt warda, wijsa oss til Christum, at wij skola settia tro till honom och få ther med then krafft at wij budhorden halla kunne, ty the moste iw hallen warda,

Men aff wor eghen mact kunne wij them icke halla, therfore wisa the oss tijt som wij få mactena, och så wijsa the oss til trona epter thet at med henne warder macten giffuin, Ther man nw finner j scrifftenne gudz budhord som kräffuer aff oss thet wij åstadh komma kunne, så skole wij strax tenckia ther vppå at thet lärer oss sökia trona.

Sammalunde ock all gudz löffte och tilseyelse kräffia trona, som her tilforenne berördt är, Så at ther gudh noghot got loffuar och tilsegher menniskionne j scrifftenne, ther skal hon strax tagha lärdom vth at hon skal haffua trona, Så är thet ock med all the iertekn som j scrifftenne vpteeknat äre, the lära menniskiona tro, och for tronnes skul äre the skeedd, och therfore sade Christus til iudarna, at hwar the ellies icke wille tro honom så skulle the doch tro Joh. x for the vnderliga gerningar skul som the sågho honom göra, Teslikes kräffia ock trona alla the scriffter som förmana menniskiona ther til at hon scal wara widh itt gott modh, stå faste widh gudz ord och icke läta dieffuulen eller noghor annor ting förskreckia sich ifrå thet som rett är, ty sådana scriffter wilia iw at menniskian scal forlåta sich på gudh och halla sich in til honom, thet icke annars skee kan vtan med tronne, Och med få ord seiandes, hela scrifften giffuer menniskione thet fore, at hon scal haffua trona til gudh, For ty heela scrifftennes vpsåt och wilie är thet at hon scal lära kenna honom for sin gudh och halla sich in til honom, men sådana är omögeligit at kunna skee vtan genom trona, ty at menniskian seer icke gudh lekameliga for öghonen, och är icke j lekamelig vmgengilse til taals med honom, ther fore kan hon ingen handel haffua med honom vtan med tronne, thet är, at hon troor så wara och haller sich ther widh som han läter seya henne til genom sijn ord, än tå at hon icke seer thet for öghonen, så setter hon doch sijn tro ther til.

Ja, ey alleenest hela scrifften lärer menniskiona haffua trona, vtan ock all gudz creatur, och alla the welgerningar som han henne daghliga bewisar, locka och dragha henne ther til at hon scal settia tro til honom, For ty vtaff sådana edela ting som gudh giort haffuer,

och vtaff sådana dråpeliga welgerningar som han menniskionne daghliga bewijsar, kan hon merkia hans stora godheet, och sådana godheet lockar och dragher henne til at settia tro och lijt til honom och formodha sich alt gott aff honom, epter thet han så oseyeliga godh är, Ther pläghar man formodha och wenta sich gott som noghot gott är, Therfore äre all gudz creatur och alla hans gerningar, såsom predicare hwart och itt epter sitt skick, the ther lära menniskiona halla sich in til en sådana godh och barmhertig gudh, som allom gör gott och altijd är redeboghen til at göra gott, och bewijsa allom them welgerningar som fortrösta på honom, Och än tå at all gudz creatur lära menniskiona settia trò til honom j thet at hans godheet skijn och läter see sich vti them, Så scal hon doch lijkauel icke biwdha til sielff gå fram for hans gudhdomeliga och höga maiestet, med mindre at hon haffuer then midlaren Christum Jesum medh sich, For ty gudh haffuer thet så skickat at alt thet godha som menniskian aff honom få scal, thet scal gå genom hans sons Jesu Christi händer, Så scal nw menniskian fortrösta sich på gudh, settia alla tro och lijt på honom, såsom all scrifften och all creatur lära henne, doch scal thet alt skee genom then midlaren och godha mäclaren Christum Jesum, Så at for hans skul scal hon fortrösta sich på gudh och settia tro och lijt til honom, och wenta sich alt gott vtaff honom, såsom til förenna nogh bewisat är.

Och aff thet nw sagt är, haffuer man bewijs nogh til at forswara trona med, både at man bliffuer aff henne retferdig, warder henne mykit gott åtniwtandes, och at hon altijd aff oss kraffd warder, Och epter thet at man haffuer sådana grund for sich om trona som nw sagt är, så är thet icke vndrande hwij man giffuer henne så mykit tilforenne och reknar henne så högt, Hela scrifften och all gudz creatur äre ther bewijs til, som man nw hördt haffuer, och then epistelen til the Hebreer medh mong merkelig exempel thet nogh bewijsar, j thet hela ellofte capitelet, ther fore giffuit warder huru monga j fortijden haffua genom trona intagit konninga rijke, giordt retferdigheet, fongit löffte, igenstoppat leyoners mund, eeldzens

krafft vthsläkt, swerdzens skarpheet vndkommet, äre krafftige wordne j strijd, Haffua affwardt fremmande folks angrip, Quinonar haffua fåt theres dödha vtaff vpstondelsen, etc, Sådana är alt skeedt genom trona som ther clarliga foregiffuit warder, Och thetta må nw sagt wara aff then andra deelen j thenna boock som är om gudz nådh och barmhertigheet och Jesu Christi tro, fölier nw then tridie delen om godha gerningar huilka troonnes fruct äre.

Then tridie Delen

MEdhan wij nw hördt haffue om trona, så wilie wij ock nw tilsee hwad troones fruct är, och huru hon aff troonne vtgår, Och som nw til forenne sagdt är, Tron kommer thet åstadh at menniskian får ena godha tyckio oh ynnest til gudh, och begynnar haffua honom kär, och fructar fore at göra thet honom är emoot, Och ther aff kommer tå at hon begynnar wandra j hans helga budhord, Hon weet thet, at henne bör wara sinom himmelska fadher lydugh och hörugh ia, epter thet at hon wil honom gott och haffuer honom kär, så gör hon ock gerna thet hon weet honom liwfft wara, Och är så ey aleena redeboghen til at göra thet han befaler, vtan ock lijdha och vngella, alt thet som på komma kan for hans skul, och all then sorgh och bedröffuelse som han henne til fooghar och vppålegger, thet lijdher hon toleliga, For ty hon bekenner j troonne honom for sin kere fadher, och tror fulkomeliga at han intit legger henne vppå vtan thet som honom kan wara til prijs och äro och henne til nytto och saligheet, Och så är troones fruct ey annat än en gudz lydna och lydhactigheet, Men sådana lydhactigheet kommer icke aff menniskiones eeghen mact eller formågho, vtan thet är then helge andes werk som kommer med troonne, For ty thet niwte wij Christum ock åt, at wij få then helga anda med then tro wij settie til honom, som han sielff sadhe, at huilken som tror vppå honom, aff hans Joh. vij qwidh skola flyta lijffuandes watn flodhar, huilken ord euangelisten så vttydher at thet skulle wara sagdt om andan then the få skulle

som trodde vppå honom, Loffuade han ock thet altijd vth, at then helge ande skulle warda giffuen j hans nampn, thet är, for hans skul,
Ro. viij ia, then ther icke haffuer Christi anda, han hörer icke honom til.

Then ther Christen warda skal och gå in j himmelrijkit han moste födhas på nytt som Christus sielff sadhe, For ty then födhelse som menniskian haffuer aff modherlijffuet, hon är en kötzligit och syndaful födhelse, som dödhen epter fölier, och aff then kötzliga födhelsen haffuer icke menniskian then mact at hon noghon godh fruct göra kan, Ther fore moste hon genom then helga anda födhas vppå nytt, thet är, hon moste aff then helga anda fornyiat och wmwend warda ifrå thet onda som hon är beneghen och tilböyelighen til, epter then art som hon fått haffuer aff then första födhelsen, och göras skickelig och beneghen til at göra thet som gott och gudhi behageligit är, Sådana fornyielse och vmuendning kallar scrifften ena nyia födhelse, så at then som förra war Adams barn til dödz, han är nw gudz barn worden til lijffz, och såsom han war tilforenne beneghen til ondt epter then födhelse som han tå hade, så är han ock nw beneghen til thet som gott är, epter then nyia födhelsen, Och her aff kan man clarliga merkia at huilken ther noghra godha fruct göra skal, han skal födhas ther til annars kommer han aldrig ther
Joh. iij til, Ty thet som är födt aff kött thet är kött, och kan ey högre komma än til thet som kötzligit och synd är, och thet som är födt aff andanom thet är ande, och haffuer then mact at thet kan komma thet åstadh som andeligit och gudhi behageligit är.

Nw kommer thenna nyia födhelsen som skeer genom gudz anda, ther aff, at wij settie tro til Christum som nw sagt är, therfore alla the godha gerningar som menniskian sedhan gör, thet är troones
Gal. iiij fruct, For ty Paulus segher at troon werkar genom kerleken, Så kallas ock samma godha gerningar andans fruct, huilkit doch kommer på itt vth, epter thet at troon är icke vtan then helga anda, ia, troon är ock sielff then helga andas werk, ty at ingen kan tagha widh Christi euangelium, vtan han får then helga anda med ordet som predicat warder, som her tilförenne vmtalat är, Och ther med

är nw troonnes fruct och andans fruct itt ting, huilkit ther aff kommer at menniskian får ena godha ynnest och wilia til gudh genom trona som nw sagt är, och ther fore gör hon ock gerna thet som honom liwfft är och är honom j al ting lydig och hörig som itt gott barn sinom elskeligha fadher, Och aff thetta som sagdt är, kan iw nogh merkias huru thet tilgår at troon haffuer godha fruct med sich ther hon är j hiertat.

Men nw wilie wij tilsee hwad thet är for fruct som hon gör, Och än tå at thet kunde med kort ord vtseyas, at göra thet som gudh biudher thet är troonnes fruct, Doch wil man noghot wijdhare streckia thet vth at thet teste forstondeligare warda kan, Och är först besinnandes, at ther menniskian skal wara gudhi lydhactig och göra thet honom liwfft är, ther moste hon först weta hans wilia, hwad han wil haffua giordt eller låtit, For ty når hon icke weet hans wilia, så är hon owiss hwad hon skal göra eller haffua fordragh, Nw kan hon iw ingenstedes bättre få weta hans wilia, än j hans helga ord, genom huilken han sin wilia haffuer rijkeliga nogh tilkenna giffuit, Och therfore när menniskian haffuer gudz ord med sich, til thet hon for händer haffuer, så kan hon iw wara ther wiss vppå at sådana gerning är gudhi behagelig och at han wil sådana giordt haffua, Men ther hon icke haffuer gudz ord for sich, ther kan hon icke heller wara wiss vppå at sådana gerning är honom behageligen, Nw moste iw menniskian haffua sådana wissheet, at hon är ful wiss ther vppå, och troor thet at sådana gerning som hon for händer haffuer, är gudhi behageligen så framt at thet skal stå wel til, och samwetet icke skal förkrenkt warda, For ty huar hon thet gör som hon icke weet om thet är gudhi behageligit eller ey, ther är iw en twyffuelactigheet med, men aff sådana twijffuel och owissheet begynnar samwetet fructa och rädhas, at thet skal wara gudhi emoot, När nw menniskian gör then gerning som sådana twijffuel är med, tå syndar hon och forkränker samuetet, j thet at hon gör then gerning, som samwetit icke kan tro wara gudhi behageligen, Ty at alt thet som icke är aff troone, thet är synd, som S. Paulus

Ro. xiiij segher, Och for then skul moste iw samwetit haffua en fast grund for sich, ther thet haller sich widh, och kan tro at then gerning som giord warder, är gudhi behagelighen och then grunden skal wara gudz ord, Och thet wil så gå her til som til forenne sagdt är om trona, at ther tro skal wara, ther moste ock forst wara gudz ord som hon skal halla sich widh, Så moste ock troonnes fruct haffua gudz ord och befalning for sich ther hon haller sich widh och weet så hwad hon skal göra eller låta.

Hwad gudh wil haffua giordt och latit, thet är allestedes j scrifftenne vttryct, thet är, at man scal giffua gudhi thet honom bör och menniskiomen thet them bör, ther man nw noghot wijdare omtala wil, och först see til hwad menniskian scal göra gudhi och hwad han på sina wegna wil giort haffua, Och thet haffuer han med få ord vttryct j the första try budorden, the ther sedhan med mong ord j hela scrifftenne wijdt vtstrekt äre, så at gudh iw clarliga nogh haffuer giffuit menniskionne tilkenna huru hon scal skicka sich emoot honom, Thet är hans begier, at hon ingen fremmande gudh haffua scal, vtan alena wörda honom, Halla sich in til honom, settia alla sina tröst och lijt in til honom, ingestedes sökia hielp och hughswalilse hwarken j himmelen eller på iordenne, vtan när honom allena, Elska honom offuer all ting, Tacka och prijsa honom bådhe for medhgong och mootgong, altijd beflijta sich och leggia sich ther win om, at hon må weta hwad honom är behageligit, Thetta är grunden och meningen aff thet som the try första budhorden innehalla, och thet kräffuer gudh aff menniskionne, och wil at hon scal sådana äro och prijs göra honom epter thet han är hennes gudh och skapare

Så är nw thet troonnes första fruct at menniskian begynnar skicka sich så emoot gudh som henne bör, Och får een rett gudz fructan j hiertat och en sådana kerlech til honom at hon icke kan haffua thet fördragh, med mindre at hon iw altijd tenckier på honom begrundar och offuerwegher natt och dagh at all ting stå j hans wold, och for then skul weet hon til ingen sökia j sijn nödh vtan til honom, ty hon weet ock thet at ther haffuer ingen så godh wilia til at hielpa

henne som han haffuer, therfore setter hon ock all sijn tröst och håp til honom och sökier ingenstedes hielp, hwarken j himmelen eller på iordenne, vtan när honom, Och ee hwad nödh eller bedröffuelse som på komma kan thet lijdher hon toleliga, på thet at gudh kan genom hennes sorg och bedröffuelse vphögd warda, och dragher gerna korsset med Christo, Dödhar och nidhertrycker the onda begierilsen och kötzliga lustar som hon är född med, på thet at the icke skola komma noghot astadh som gudhi är emoot, Ja, troon kommer thet åstadh, at menniskian får en sådana kerlech til gudh at hon heller wil förtörna hela werldena, och läta hugga sich all j stycke sönder, än at hon skulle noghot göra som honom wore emot, Och medhan hon thet troor at gudh är henne godh och gönstig och haffuer sådana oseyeliga welgerning giordt henne, at han heller wille läta sin son gå j döden än at hon skulle förtapat warda, Therfore står hon altijd ther epter at honom kan skee ära, tack och prijs, och j allo motto winlegger sich ther om at hon må få weta hwad honom behageligit är, at hon icke j noghon motto aff fåwitzsko och owetenheet scal göra thet som honom är emoot, Och medh få ord seyandes, Troon kommer menniskiona ther til at hon laghar sitt hela liffuerne så at thet scal wara en gudz prijs och tackseyelse, Och thet är then retta äran som gudh bör haffua vtaff menniskionne at hon aleenast haffuer honom for öghon, och altijd tackar och prijsar honom for hans welgerningar, som henne och wel bör at göra, For ty gudh haffuer j så margfalleliga motto bewijst sich wel emoot henne, at henne altijd bör tacka honom, Han haffuer så ärliga och wel skapat menniskiona, ther henne bör tacka honom före, Han haffuer så otaliga mong annor creatur skapat for henne skul ther hon scal haffua nytto och gagn och vppehelle vtaff ther honom bör tack fore, Henne bör tacka honom ther fore at hon daghliga, tijd och stund, soffuande och wakande, brukar och haffuer gagn aff hans creatur, Hon haffuer liws och dagh aff hans himmel, hon går och wistas på hans Jord, och nyttiar hans watn, eeld och wädher, Hon haffuer aff hans creatur, clädhe, födho och all vppehelle, ther bör

henne iw tacka honom före, Han haffuer giffuit sin son j döden for hennes skul, ther han stoor tackseyelse med forskyllat haffuer, Han giffuer henne sijn helga ord, och then helga anda j hennes hierta som henne fornyia scal, Och öffuer alt haffuer han tilreedt henne ena ewiga glädhi och saligheet, Och medh få ord seyandes, Menniskian kan icke leffua itt ögnablek med mindre hon iw scal nyttia gudz creatur sich til godho, Såsom hon nw altijd brukar hans creatur, så bör henne ock altijd tacka honom, Så kommer nw troon menniskiona ther til, at hon aff alt hierta besinnar och offuerwegher sådana oseyeliga welgerningar som gudh henne j hwar tijma och stund bewijsar, Therfore så läter hon ock sitt hela liffuerne ey annat wara än een tackseyelse gudz prijs och ära.

Så kommer nw troon thet åstad och thet är hennes retta fruct, at gudh kommer til then prijs och äro igen som synden förspilt hade, Han haffuer skapat all creatur sich sielffuom til prijs och äro, Men synden kom thet åstad, at all hans creatur komo j misbruck honom til wanprijs och försmädelse, Nw kommer troon thet åter j sitt retta lagh igen, at menniskian så brukar creaturen som them bör brukat warda, och tå skeer gudhi prijs samma brukning, ty thet är honom ock een ära at the så brukas som han them skapat haffuer, Och thetta är nw tronnes första fruct, gudz prijs, tack, loff och ära, och thet är then retta fructen vtan huilka troon aldrig wara kan, Så at ther sådana fruct icke är, ther är ock wisseliga icke heller troon som henne borde wara, Och aff thenna fructenne kommer tå then andra fructen at man gör menniskiom hwad them bör haffua, For ty ingen skickar sich rett emot menniskior med mindre han först skickar sich rett emot gudh, Then ther icke giffuer gudhi thet honom bör, han giffuer ock aldrig menniskiom thet them bör, Ty at then kerlech wij skole haffua til menniskior scal haffua sitt vrsprung aff then kerlech som wij haffue til gudh, For gudz skul och gudhi til wilia skole wij elska menniskior, Effter thet at wij wete så wara gudz wilia, at wij skole elskas inbyrdes som brödher, Så skole wij ock haffua hwar annan kääer på thet wij måghe wara gudhi lydige

och göra thet honom liwfft är, Och när wij så haffue hwar annan kääR, tå elskes wij j gudhi, och epter hans sinne, Men ther en annan kerlech är emellen menniskior, än som gud befalet haffuer, han är wisseliga oloflighen och är icke troonnes fruct, For ty ingen ting skal göras emoot gudz wilia.

Så wilie wij nw tilsee hwad wij epter gudz wilia äre menniskiom plictige, Och thet haffuer han ock j sijn budhord nogh tilkenna giffuit, ther han segher, Tu scal hedra fadher och modher, Tu scal icke dräpa, Tu scal icke stiela, Tu skal icke göra hoor, Tu scal icke bära falsk witnesbyrd, Tu scal icke begiera tin nästes hustru, Tu scal icke heller begiera noghot thet som honom tilhörer, Tesse äre gudz budhord j scrifftenne wijdt vtstreckt, Och är doch alt summerat j kerlekenom, och kommer på then grund som Christus sielff sade, Alt thet j welen at menniskionar skola göra idher, thet gören j them, ty thet är laghen och propheterna, Såsom wij wilie haffua, så skole wij göra, Wor eghen fornufft lärer oss well hwad wij wor nästa göra skole, all then tijd wij skole så göra honom som wij wilie haffua igen, Teslikes pläghar ock S. Paulus j sina Epistler settia oss Christum for itt exempel, at wij skole så skicka oss emoot hwar annan, som han haffuer skickat sich emoot oss alla, Nw haffuer han all ting hafft ospar for wora skul, helso och helbregdo, ja, sitt egit lijff med, Sådana kerlech haffuer han bewijst oss, at förra än han wille at wij skulle förderffuade warda, gaff han sich sielff vth för oss, och wille heller han fara illa, än at wij skulle fara illa, Han leedh sielff döden, på thet wij motte bliffua wid lijffuet, Och bewijste han sin kerlech än så mykit meer at han gaff sich j döden for them som ondt och intit gott aff honom fortient hade, Men med sådana welgerningar, kom han sina owener som woro på en ond wägh ther til at the wordo hans wener, och komo til rettilse och på en godh wägh

Matt. vij

Så skal nw menniskian ock haffua all ting ospar sinom nästa til godho och gagn, For ty kärleken som hon skal haffua til sin nästa som gudh henne budhit haffuer, skal mera ligia henne på hiertat

än alla hennes ägodelar, ia, hon skal heller wilia mista lijffuit än at hon skulle förkrenkia then kerlech som hon skal haffua til sin nästa, Och när hon haffuer lijff och godz ospart for kerlekens skul, så haffuer hon thet ospaart for gudz budhordz skul, ty thet är gudz budh at hon skal haffua kerleken, Kärleken är itt ädla ting och skaffar mykit gott, Han gör wener aff owener, och kommer them på en rett wägh som wille fara så at the lära besinna sich aff the kerlecks gerningar som them wederfaars, Men thet skal man acta, at man icke strecker kerleken wijdhare vth än gudz budhord kräffuer, Gudh wil at wij skole elska wor nästa och bewijsa honom gott, doch icke så at wij noghot göre honom til wilia, thet som gudhi är emoot, Wor nästa skole wij wara til wilia och göra gerna thet honom liwfft är, och icke förtörna honom, doch så lenge som thet kan skee vtan gudz förtörnelse, Och j thetta stycke moste man see sich wijsliga fore at wij icke for menniskiors wenskap skul falle ifrå gudz wenskap, Och therfore skole wij altijdh winleggia oss ther om at wij kunne weta hwad gudz godhe wilie och behagh är, at wij icke for oförstondigheet skul, falle ifrå gudz wilia och fölie menniskiors wilia epter, Men hans wilia få wij weta j hans helga ord, ther skole wij altijdh studera vppå.

Epter nw menniskian weet genom troona som foresagdt är, at gudh är henne godh och gönstigh och haffuer så dråpeliga welgerningar giort och bewijst henne, och än her epter bewijsa wil, så kan hon icke haffua thet fordragh, for then kerlech skul som hon haffuer til honom, med mindre at hon moste iw bewijsa honom noghra welgerningar, och wara honom noghet til godho igen for thet han haffuer så wel giort emoot henne, Nw är gudh j sådana äro och herligheet sielff, at han menniskiors gåffuor och welgerningar intit behöffuer, Ey är han heller så lekameliga for handenne at hon kan noghra lekameliga welgerningar bewijsa honom, Therfore wender hon sich til sin nästa, och gör tå honom thet som hon gerna giorde gudhi, For ty hennes näste behöffuer welgerningar, honom kan hon ock bewijsa them epter thet han är lekameligh såsom hon, Och

medhan hon icke kan göra herranom så til godho som hon gerna giorde, så gör hon thet hans tienare for hans skul, Och begynnar så haffua en godh ynnest och wilia til sin nästa for then skul at han hörer gudhi til, och honom bewijsar hon gott for herrans skul, Och her aff kan man merkia huru then kerlech som menniskian haffuer til sin nästa flyter vth, och haffuer sitt vrsprung vtaff then kerlech som hon haffuer til gudh, For ty alt thet hon gör sinom nesta til godho thet gör hon for gudz skul och gudhi til wilia, Så bör thet ock wara, ia gudh räknar sich ock teslikes thet til, som menniskian gör sinom nästa, Ty at på then yterste daghen warder Christus seyandes til sina wener, Kommen j mijns fadhers welsignade och besitter thet rike som idher är tilreedt ifrå werldennes begynnelse, Ty iach war hungruger och j gåffuen mich äta, iach war törstugher och j gåffuen mich dricka, iach war hwsswil och j herbergaden mich, nakwdh, och j clädden mich, siwker, och j sökten mich, iach war j hectilse, och j kommen til mich, Tå skola the rettferdighe spöria honom til, när the sådana welgerningar haffua hanom bewijst, Och han skal swara och seya, Sannerliga segher iach idher, Thet j haffuen giort enom af tesse minsta mine brödher, thet haffuen j giort mich, Tesse Christi ord och flere sådana j scrifftenne vpweckia ock menniskiona ther til, at hon får wilia och kerlech til sin nästa, epter thet hon ther aff clarliga fornimmer at gudh räknar sich til, alt thet godha som hon gör sinom nästa, med ord eller gerningar. Matt. xxv

Then samme kerleken är icke fåfeng ther han är j hiertat, vtan han brister vth och läter see sich med gerningana, så som S. Paulus kerlekens art och dygd bescriffuar seyandes, at kerleken är toluger, han är miller, kerleken han affuundas intit, han skalkas intit, han hogmodas eller vpbläses intit, Han stygges widh ingen, han söker icke sin eeghen vtan sin nästas nytto och gagn, Han wreedgas intit, han tenker intit argt, Han glädhes icke offuer orettferdigheet, Men han frögdar sich offuer sanningen han fordrager all ting, Han tror all ting, thet är, han tror allom wel, Han håpas all ting, thet är, han forseer sich gott til hwar man, Han lijdher all ting, Kerleken han för- j Cor. xiij

faller aldrigh, vtan bliffuer j menniskionne til ewigh tijdh, Och med få ord seyandes, Kerleken han haller all gudz budhord, For ty then ther kerleken haffuer, han heedhrar wel fadher och modher, Han dräper intit sin nästa, Han stiel eller bedragher sinom nästa intit ifrå Han gör icke sinom nästa then skadha at han skulle bedrijffua hoor med hans hustru, Han witnar icke falskeliga emoot honom, Then som kerlech haffuer til sin nästa, han begierar intit hans hustru ifrå honom, ey heller noghot thet som honom tilhörer, Ja kerleken
Ro. xiij gör sin nästa intit ondt, vtan han är laghsens fulbordan, som Paulus
Ro. v segher, For ty thet laghen kräffuer, thet är kerleken, Men kerleken han är tronnes fruct, Ther tron är, ther är kerleken med, ty at then helge ande som med troonne kommer, ingiuter kerleken j menniskionnes hierta, Och ther kerleken är, ther bewijsar menniskian sinom nästa got som nw sagt är, Och her med må thet nogh wara om then andra troonnes fruct, som är kerleken til wår nästa

Såsom nw troon kommer menniskiona ther til at hon giffuer gudhi thet honom böör, och sinom nästa thet honom bör, så kommer hon menniskiona ock ther til, at hon giffuer sich sielffuo thet hon sich på sinne persones wegna, epter gudz wilia plictig är, och wilie wij först tilsee hwad gudh budhit och befalet haffuer, at menniskian sich sielffuo göra skal, Huilkit ock så j scrifftenne rikeliga vttrykt är, Och är thet, at hon skal tucta späkia sin gamla Adam, thet är then synda arten som hon är född med, så at hennes iordiska lemmar mågha wara them helga anda vndergiffna,
Ro. viij Och therfore sade S. Paulus til the Romare, Wij ärom (kere brödher) werdskylluge, icke kötena at wij skole liffua epter kötit, Ty är thet så at j liffuen epter kötet, tå skolen j döö, Men är thet så at j fördödhen kötzens kynde medh andanom,
Col. iij tå skolen j liffua, Segher han ock teslikes på en annan stadh, Så dödher nw idhra iordiska lemmar, bolerij, orenligheet, lusta, onda begierelse, och girugheet, huiken affguda dyrkan är, Och til the
Gala. v Galater segher han, The som Christo til höra, the haffua korsfest
j Pe. v theras kött med tess lustar och begierilse, Teslikes segher ock S.

Petrus, Warer nöctere och waker, ty at idhar fiende dieffuulen går omkring som itt rytande leyon och sökier then han kan vpsluka, Segher ock Christus, Wacten idher, at idhor hierta icke förtungat warda med swalg och dryckenskap, och medh thetta liffuernes vmsorg. Lu. xxj

Aff tesse och flere sådana ord ther scrifften är full aff, är nogh merkiandes huru menniskian sin eghen lecamen tucta och späkia scal, Thet är, hon scal förtagha honom hans lust och begierilse, fördödha och vnderkwffua then onda synda arten, som man pläghar kalla then gamla Adam, så at then helge ande må haffua framgong medh then godha wilian och begierelsen som han in j hiertat ingutit haffuer, then man kallar then nyia Adam, Sådana pläghar skee med fasto och återhåld, med wakande och bidiande, och annor strengheet, ther then gamle Adam nidertryckes och vnderkuffuas med, ther honom hans onda luste och begieran förhindrat och förtaghen warder, Doch scal man j all ting haffua beskedeligheet, at man icke så förtrycker then gamla Adam med fasto och annor strengheet, at wij förderffue wor eghen kropp ther med, For ty wij skole förtryckia och dödha then synda artena som vthi oss är, och icke förderffua kroppen, som man offta seedt haffuer, at monge haffua tagit sich sådana fasto och wakan före, at the antingen äre wille wordne eller haffua fallet j noghon swår siwkdom, Och therfore rådde S. Paulus sin leriunga Timotheum ther til at han wijn och icke watn dricka skulle for sin magha och mongahanda siwkdomar skul, Gudh haffuer giffuit oss kroppen, helso och helbregdo, at wij skole halla them widh mact så at honom kan skee then tienist aff them som honom bör haffua, For ty, at han haffuer for then skul giffuit oss lijff, helso och helbregdo at wij them granneliga forwara skole och tiena honom ther med, Och såsom wij plictige äre til at forwara sådana dråpeliga gudz gåffuor, at wij them icke förspille med offuerflödigheet, okyskheet, offuerdådigheet, eller annat sådana, så skole wij icke heller med mykin strengheet förderffua them, Then gamle Adam scal vtdriffuas, Men wor lecamen scal doch widh mact hallas, så at then j. Timo. v

helge ande som j hiertat är, må haffua en helbregda lecamen then han til gudz tienst bruka kan, Och therfore scal menniskian icke sielff förderffua sijn helsa och helbregdo, hwarken j ena motto heller andro, vtan hon scal forwara them well, gudhi til tienst, ty thet äre ädela gåffuor, Och thetta är nw menniskian sich sielffuo plictig.

Nw wele wij tilsee huru tron gör ock thenna fructena, Och thet kommer alt aff samma grunden som för berörd är, at epter thet menniskian haffuer genom trona fåt en godh wilia och ynnest til gudh, så wil hon icke at noghot scal skee emoot hans wilia, vtan winlegger sich ther om, at förtaga och förhindra all orsak och tilfelle til alt thet som honom kan wara emoot, Och medhan gudh pläghar medh offuerflödigheet, okyskheet och annat sådana förtörnat warda, therfore tagher hon sich wakan arbete fasto och återhåld fore, och vndflyr all orsak och tilfelle til thet som gudh kan förtörnas medh, späker och haller sin lecamen j twång, läter honom icke haffua sin wilia, For ty han wil liggia blöt och soffua sött, Han wil kräseliga äta och dricka, och annor wellust haffua, Men sådana förtagher menniskian honom, på thet han icke scal kätas emoot then helga anda, som S. Paulus sade sich göra, Jach späker min lecame (sade han) och vnderkwffuar honom, på thet at tå iach predicar androm, scal iach icke warda sielffuer straffeligen, Thet war en rett tronnes fruct j Paulo, så vnderkwffua och lecamenen j twång halla at han icke skulle begynna kätas och bedriffua noghot thet som war emoot gudh, Ty som offta tilforenne sagt är, j menniskionne är een sådana synda art at hon icke haffuer fördragh at bedriffua thet som ondt är, när hon får ther tilfelle til, Men tilfelle får hon nogh, tå kroppen haffuer all sijn wellust som han sielff begierar, Och for then skul kommer nw troon thet astadh at kroppenom warder sådana wellust förtaghen:

j Cor. ix

Så haffuer man nw hördt huru tron icke kan wara vtan fruct, ty hon kommer thet åstadh at menniskian gör gudhi then äro som honom bör, sinom nästa thet honom bör och sich sielffuo hwad henne bör haffua, Och är thet icke mögeligit at tron skulle kunna wara

vtan sådana fruct, och så snart som sådana fruct icke är på färde, tå är ock wisseliga icke heller troon tilstedes, vtan är dödh som S. Jacob segher, Och vtaff fructenne warder troon openbar ther hon är, Så scal nw ingen haffua then mening at godha gerningar skulle ther med föractada warda, ther tron så högeliga beprijsat warder och seyes at hon scal allena göra menniskiona rettferdiga for gudhi, For ty godha gerningar förkastas icke ther med at man giffuer troonne mykit til förenne, vtan man giffuer heller ther med retta settet fore, huru menniskian scal komma ther til at hon godha gerningar göra kan, Ty thet är omögeligit at hon skulle kunna göra thet som gott och gudhi behageligit wore, med mindre at troon först wore j hiertat, Thet är iw omögeligit at teckias gudhi vtan trona, som then Epistelen til the Hebreer innehaller, Med troonnes predican förkastas icke, vtan heller stadfestas godha gerningar, epter thet man iw moste haffua ena godha tro til gudh om wora gerningar skola honom noghot behageliga wara, som nw nogh bewijsat är, Och thetta må sagt wara om troonnes fruct, Nw wilie wij komma til then fierde deelen.

Hebre. xj

Then fierde Deelen

AF alt thet som nw sagdt är om laghen, nådena, troona och hennes fruct, ther nogh bewijsat är, at menniskiones rettferdigheet, syndernes forlatilse och thet ewiga lijffuet, är icke kommet aff hennes eeghen fortienst, Pläghar vpkomma itt spörsmål och insagha ther emoot, for monga scriffter skul bådhe aff thet gamla och nyia testamentit, som synas så lydha at thet skal wara ock aff fortienst, och icke allenest aff nådenne som nw sagt är, aff huilka man noghra vprekna wil, Konnig Dauid segher, Herre tu giffuer hwariom och enom epter sina gerningar, Och Christus sade, Glediens och frögden idher, ty idhor löön är stoor j himmelen, Jtem The som göra epter laghen the warda rettferdige holdne, Jtem än segher Paulus, Framdeles är mich forwarat rettferdighetennes crona, huilken mich her-

Ps. lxj

Matt. v

Roma. ij

ij Timo. iiij ren giffuandes warder, på then daghen then rettferdige domaren, Tesse och monga andra sådana scriffter synas iw så lydha, at saligheeten skal wara menniskiones fortienta löön, Och wille så icke bliffua widh then grund som nw foregiffuen är, at thet skulle skee aff gudz blotta nådh och barmhertigheet, For ty, thet som fortient löön är, thet kan man icke seya wara giffuit eller skenkt, Thet som om sus giffues och skenkes, thet är icke fortient, Och thet som är fortient, thet är iw icke om sus giffuit, Widh tesse scrifter som synas giffua menniskione thet tilforene, at hon skal mykit kunna fortiena sielff, hafua monge j fortijden hallet sich, ia, the finnas än j dagh som thet göra, the ther så högt rekna menniskios mact och formågho, at the beröffua Christo then äro som honom bör allena, Ty then ära bör honom allena, at han vtan allo andro tilhielp haffuer frelst och hulpet menniskiona aff hennes nödh, Then ther nw segher at hon haffuer sielff tilhulpet medh, han segher iw at Christus icke haffuer thet allena giort, Haffuer han nw icke allene giort thet, så bör honom icke heller allena haffua prijsen therfore, vtan menniskian moste ock warda prijsat med at hon haffuer hulpet sich vtaff sin nödh, Och så lyktas thet ther med, at Christus icke bliffuer werldennes frelsare, vtan werldenes medhielpare, Men scrifften giffuer likauel Christo then ärona tilforenne, at han allena och ingen annar haffuer borttagit werldennes synder, ty han allena och platt ingen annar j himmel eller iord, är worden itt rett synda offer och haffuer vtgutit sitt dyrbara blodh, på thet han skulle forsona och forlijka

j Timo. ij gudh och menniskiona, som S. Paulus segher, at en gudh är, och en midlare emellen gudh och menniskior, som är then menniskian

Joh. j Christus Jesus, ia, Christus är allena gudz lamb som borttagher werldennes synder, then ärona warder han wel behållandes, ee hwem thet är moot eller med, Och then grund som her tilforenne lagder är, bliffuer wel bestondandes, thet än hela werlden wille settia sich med all dieffuuls mact ther emoot, så bliffuer än tå Christus allena then man som menniskionnes saligheet med sinom dödh och pijno begått haffuer.

Och therfore wele wij nw tilsee, huru wij sådana scriffter forstå skole som synas så lydha at menniskian skule for sina gerningar få syndernes forlåtilse och stoor löön, Och är först merkiandes, huilkit man ock for en fast grund halla skal, at ther scrifften talar om noghra gerningar med huilka menniskian noghot fortiena skal, ther talar hon om sanskylliga gerningar som gå aff itt gott hierta til gudh, och icke om skrymtare gerningar, som synas for menniskiom godha, och gå doch aff itt ondt hierta, For ty skrymtare gerningar fortiena ondt och intit gott, Nw är thet ock tilforenne nogh foregiffuit och bewijsat, hwadan thet kommer at hiertat warder gott, ty at omögeligit är at menniskian skal sielff kunna göra sitt hierta reent, Men skal gerningen wara godh så moste iw först hiertat wara got, Gott kan thet icke warda, med mindre then helge ande gör thet gott, Nw kommer then helge ande med Jesu Christi tro, Och lyktas så ther med, at the gerningar som scrifften segher skola noghot gott fortiena, the äre godha for then skul at the aff troonne vtgongna äre, Så at gerningana haffua theres godheet aff troonne, och wore wisseliga icke godha, hwar the aff them helga anda genom trona icke vtgongna wore, Så som nw gerningana haffua theras godheet aff troonne och for hennes skul äre gudhi behageliga, så fortiena the ock godh löön for troonnes skul, Och hade wisseliga ingen godh löön for gudhi, hwar the icke nwte thet troonne och them helga anda ååt til godho, ia, gerningana haffua bådhe godheet och löön för troonnes skul, så at gerninganas godheet, hon är troonnes godheet, och gerninganas löön är troonnes lön, For ty, om troon icke wore med gerningana, så wore the synd, ty at alt thet som icke går aff tronne thet är synd Ro. xiiij

Her aff må man nw kunna merkia, huru man sådana scriffter forstå scal som tala om fortienst, ty at ingen fortienst kan wara vtan ther som troon är, Thet är wel itt sant ord, Then ther well gör, han får godh lön, Och then som haller gudz budh han går in j thet ewiga liffuet, Men thet är ingen som well gör eller haller gudz budh, vtan then ther itt gott hierta haffuer, Then haffuer itt gott hierta,

som then helga anda haffuer, Och then haffuer then helga anda som trona haffuer på Jesum Christum, Så lyktas thet än tå in på trona, Ja, thet lyktas in vppå gudz nådh och gåffuo, For ty troon och then helge ande warda menniskionne giffuen aff gudz blotta nådh och barmhertigheet, vtan all fortienst, och thet wore henne omögeligit at hon skulle noghot kunna fortiena, med mindre at hon först hade then helga andes gåffuo ther hon skulle fortiena med, Epter thet nw at krafften ther menniskian scal fortiena med är aff gudhi, så är ock fortiensten aff gudhi, och hörer honom til, så är thet ock med lönen som ther epterfölia, Alt är thet skenct och giffuit, ty tå han löner menniskionne godha gerningar, tå löner han henne for sina eegna gåffuor, Thet war iw hans gåffua at hon kunde noghot gott göra.

Thet bör tilåtit warda at menniskian kan med godha gerningar mykit fortiena, bådhe andeligit och lekameligit for ty gudh haffuer så sielff vtloffuat, at them skal gott wederfaras som wel göra, thet warder han ock wel hållandes, Men syndernes forlåtilse, och then ewigha saligheetena, kan ingen med sina gerningar fortiena, vtan thet hörer Christo til, Han haffuer allena thet embetet, at han scal forwerffua menniskione gudz wenskap och itt ewinneligit lijff, thet embete scal ingen biudha til at tagha honom ifrå, ia, menniskian moste alt haffua syndernes forlåtilse och wara gudz barn och arffuinge til hans rike genom trona, förra än hon får then helga anda, medh huikes krafft hon godha gerningar göra skal, ty at then helge ande, är gudz barnas ande, han warder ingom giffuin vtan them som gudz barn äre, Then ther nw wil fortiena med sina gerningar syndernes forlåtilse och thet ewiga lijffuet, han wil beröffua Christo sina äro och tagha honom hans embete ifrå, Och än tå at menniskian icke kan, som hon ey heller scal biuda til, at wilia fortiena syndernes forlatilse och thet ewiga lijffuet, så äre doch hennes godha gerningar som hon gör genom trona, icke for then skul vtan löön, gudh haffuer mykit annat gott, bådhe andeliga och lekameliga gåffuor, som han löner sådana gerningar med, Och är intit tuif-

lande at then som flere godha gerningar gör, han får och större äro och herligheet j gudz rike än then som mindre giort haffuer, ty gudh giffuer huariom och enom epter sina gerningar, Alle the ther salige warda få itt ewigt lijff for Christi forskyllan skul, doch haffuer then ene större äro än then andre, epter som gudh haffuer giffuit them her nådena til at föra itt gott liffuerne, och epter som S. Paulus segher At såsom een stierna går offuer then andra j clarheeten, så j Cor. xv skeer thet ock j vpstondelsen aff dödha, Men thet är än tå alt aff gudz nådh och barmhertigheet, Them han giffuer her j werldenne större nådh til itt gott liffuerne, them giffuer han ock j sino ewiga rike ena större äro til lön, och sådana kallar scrifften lön epter thet hon fölier epter itt gott liffuerne, och warder sådana lön j scrifftenne offta vtloffuat, på thet at menniskian scal weta hwad som ther epter fölia pläghar at man haller thet som gudh budhit haffuer, at hon så scal få teste större lust och willia ther til, Doch är thet än tå gudz gåffua, så wel lön som gerningar, the ther haffua lönen medh sich, ty then ena gåffuan som epter kommer är hennes lön som tilforenne giffuin war, och gåffua lönes med gåffuo.

Her aff må man nw clarliga merkia, at menniskian aldrig kan med sina gerningar så mykit åstadh komma at gudh bliffuer henne noghot plictigh, annars än nw sagdt är, at han löner then ena gåffuona med then andra, thet haffuer han ock sielff vtloffuat, Och är for then skul rett och tilbörligit at han thet haller som han vtloffuat haffuer, hwilkit han ock wisseliga hallandes warder, Men thet är än tå aff hans nådh och godha wilia, For ty menniskian hade iw icke fortient thet med honom, at han med sijn ord och löffte skulle forplicta sich til at giffua henne lön for sina gerningar, Ty hon är hans creatwr och bör for then skul wara honom lydig och hörig än tå at han aldrig hade loffuat henne noghor lön, såsom himmel och iord och annor creatwr tiena honom hwart j sitt skick, therfore at han them skapat haffuer, Och han haffuer doch icke loffuat them lön ther fore, For then skul är thet aff hans nådh och barmhertigheet, at han haffuer vtloffuat lön, Och hwar han skulle bruka streng-

heet med menniskionne, tå bliffue hon honom plictig med sina gerningar, och icke han henne, ty at hennes godha gerningar, äre hans gåffuor, Nw bliffuer iw then plictig som gåffuor vpbär, och icke han som them vtgiffuer, Men så godh och gönstig haffuer doch gudh warit emoot menniskionne, at han haffuer beplictat sich til at löna henne for thet han henne sielffuer giffuit haffuer, Och lyktas än tå ther med at menniskian intit haffuer thet hon kan beröma sich vtaff, som Paulus segher, Hwad haffuer tu thet tu icke vndfongit haffuer? Haffuer tu thet vndfongit, hwij berömer tu tich lijkerwijs som tu thet icke vndfongit hade? Men then sich beröma wil, han beröme sich j herranom, ty han haffuer en godh och gönstig gudh, som honom alt got giffuer

Och therfore scal man nw icke så forstå the scriffter som lydha på lön och fortienst, at the skola streckia sich til syndernes forlåtilse och thet ewiga lijffuet lijka som man thet fortiena kunde, for ty thet wore slå nider Euangelium, Men sådana scriffter giffua tilkenna hwad them tilstundar som föra her j werldenne itt gott liffuerne, Och epter sina gerningar warder menniskian dömd, Haffuer hon godha gerningar tå dömes hon til en ewig saligheet, icke så forstondandes at gerninganar thet fortient haffua, vtan the äre witnesbyrd om menniskiona, at hon är from och godh, haffuer ena godha tro til gudh, och är for samma tro skul gudz barn och arffuinge, therfore dömes henne gudz rike til, Teslikes ock, then ther onda gerningar haffuer, han dömes til een ewig maledielse, For ty han är onder, och haffuer itt ondt hierta til gudh, ther bör honom straffas fore, Så är thet nw en wiss och fast grund, at then ther wel gör han går til en ewig saligheet, och then ther illa gör, han går til en ewig pijno och dödh, Ty at menniskian dömes epter som gerningana tilseya, huilka ther witnesbyrd bära om henne hwad hon är ond eller godh, Lijka som fructen bär witnesbyrd om trädh är werdt bliffua bestondande, eller scal thet ock affhuggas och kastas j eelden, Och när man thenne grunden som nw foregiffuen är, well besinnar, tå kan man letteliga swara til alla the scriffter som synas lydha ther vppå

at menniskian skulle kunna mykit vtretta med sina gerningar, och än tå at thet wore her med nogh swarat, Så wil man doch for theres skuld som thenna almenneliga swar icke så driffua kunne som thet behöffues, giffua her och noghor besynnerlig swar.

The som giffua theres gerningar stora mact, och icke wilia gilla thet, at tron skal allena göra oss rettferdiga for gudi, the kasta her emoot, thet som S. Paulus scriffuar til the Corinther och segher, Hade iach alla tro så at iach förförde berg, och hade iach icke kerleken så wore iach intit, Her seer man (seya the) at Paulus giffuer kerlekenom mera mact än tronne, Nw är kerleken then som gerningana åstadh kommer, therfore kan han meera skaffa för gudhi än troon. j j Cor. xiij

Ther swarar man så til, och giffuer her först fore så som ena almenneliga reglo, At then som Paulum eller noghon annan som talet förer j scrifftenne, rett forstå och hans ord til bewijs och witnesbyrd, rett bruka wil, han moste haffua granna act vppå til hwem sådana ord som han bruka wil, sagd äre, och j hwad act och mening the sagd äre, och hwad han som orden sade ther med bewijsa och besluta wille, Hwar thetta icke actat warder, kan scrifften offta komma j misbruck, och orden kunna wendas twärt emoot hans sinne som them sade, Och så går thet her til med tesse Pauli ord, For ty thet är openbart aff hans heela grund och lärdom som han förer j alla sina epistler, at hans mening iw wisseliga war then, at syndernes forlåtilse, rettferdigheeten och then ewigha saligheeten, kommer aff gudz blotta nådh och barmhertigheet, genom Jesu Christi tro, vtan alla gerningars tilhielp och förskyllan, Och therfore kan iw icke thet haffua warit Pauli mening j the ord som her foregiffuin äre, at rettferdigheeten skulle komma genom menniskiones eeghen fortienst, for ty thet wore slå hans hela lärdom och grund nidher, Och for then skul moste man epter then reglo som nw foregiffuen är, giffua ther act vppå, til hwem han sådana ord segher hurudana the wore, och hwad vpsåt han hade ther med, och hwad han ther med vtretta wille.

Och är merkiandes at ibland the Corinther wore noghre som

läte sich så tyckia at the wore froma Christna menniskior, och hade ena retta tro som Christna menniskior borde haffua och reknade sich sielffua mykit vara, ther sedhan twist och twedregt, haat och kijff affkom, och then ene reknade sich bettre än then andre, och then som flere then helge andes gåffuor fåt hade, lät sich så tyckia at han bettre war än then som sådana gåffuor icke hade, ther stoor osemya affkom, som noogh är forstondandes aff then heela epistelen som thenna ord vtdragen äre, När nw Paulus sådana fornam, wille han gerna retta them, som the och stoorligha rettelse behöffde, Therfore screff han them til, och straffade them, at the togho the gudz gåffuor som them til inbördes tienist och kerlech giffna woro, och brukade them så at ther kom osemia vtaff, Och än tå the sådana osemio hade, så läte the sich doch tykia, at the hade ena retta tro och wore for then skul godhe Christne, Men han segher ther ney til, ty then ther Christen skal wara han moste haffua kerleken, annars är thet intit werdt, Och therfore segher han nw emoot thenna falska mening som the Corinther hade, at inga helge andz gåffuor, kunna noghot hielpa ther som kerleken icke är med, Och ty lydha nw tesse ord på samma grunden, ther han segher, Hade iach alla tro, så at iach förförde berg, och hade icke kerleken, så wore iach intit, Som han wilie seya, Så stoorligha är kerleken aff nödhenne, at om thet än mögelighit wore (thet doch icke är) at man hade alla tro, så wore thet doch intit wärdt, ther kerleken icke wore med, icke så til forstondandes at een rett tro kan wara vtan kerleken, vtan Paulus giffuer thet nw så for itt exempel, ther han wil giffua tilkenna med, huru storliga kerleken är aff nödhenne, så at tron icke kan wara rett med mindre at kerleken fölier strax med, Och therfore bedroge the sich sielffua ther med, at the läte sich tyckia wara retta Christna menniskior, ther aff at the meente sich haffua ena retta tro, then the doch icke hade, all then tijd thet icke bewijstes med kerlekenom, Och setter han högh exempel fore, at om thet än mögeligit wore som doch icke är, at en kunde tala med ängla tungor, weta all hemlig ting och haffua alla tro, så wore thet doch intit bewendt,

vtan kerleken, for ty man moste iw winleggia sich ther om at halla gudz budhord huilken ther kerleken kräffia, Och må man nw wenda Pauli ord hijt eller tijtt huru man wil, så kommer man doch icke lenger ther med, än at kerleken är storliga aff nödhenne, thet bekenner man ock, Så storliga är kerleken aff nödhenne, at tron ingalunde kan blijffua bestondandes, med mindre at han är med, Och om man än hade fått trona, så fölle hon aff igen om kerleken icke wore, ty hon moste iw werka genom kerleken, Och en fåfeng tro är een dödh tro, ia, thet är ingen troo

Men thet wille icke wara itt gott argument som wel besluta skulle, ther man så wille seya, Kerleken är storliga aff nödenne, therfore gör han oss rettferdugha for gudhi, Ty at, icke dräpa, icke stiela, icke göra hoor, och annat meer, är storliga aff nödhenne, men sådana gerningar göra oss icke for then skul rettferdiga for gudhi som nogh tilforenne bewijsat är, Så gör icke heller kerleken oss retferdigha, än tå at han storliga aff nödhenne är, For ty som man nogh tilforenne bewijsat haffuer, Rettferdigheeten som menniskian skal haffua in for gudh, hon kommer icke aff henne sielffuo, vtan aff Christo, så at thet är en fremmande och icke eeghin rettferdigheet, then gudh giffuer os och icke then wij giffua honom, Nw är icke thet retta kerlekens art at tagha, vtan heller giffua, Och trones art är twert om, tagha aff gudhi thet som han vtgiffuer, och icke giffua honom, Hwar thet så wore at rettferdigheeten stodhe j menniskiones eegna gerningar, så at hon wore rettferdig for gudhi vtaff thet som hon sielff gör, tå wore hon wisseliga rettferdig aff kerlekenom som gerningana kommer åstadh, och thet stodhe tå j giffuande som kerlekens retta art är Men thet är omögeligit at menniskian skulle kunna warda rettferdig for sina engna gerningar skul, som man til forenne hördt haffuer, Så är thet ock omögeligit at hon skulle wara rettferdig for kerlekens skul, ty at han haffuer all sin handel med thet som menniskian gör och vtgiffuer, thet doch aldrig så fulkomeliga skeer, at ther kan komma then rettferdigheet vtaff, som gudhi fyllest gör.

Men tron hon vmgås och handlar alt med thet som Christus giordt haffuer, och hans gerningar annammar hon til sich, och them bäär hon fram for gudh, Och så som kerleken haffuer bestella med menniskiones gerningar, Så haffuer och tron bestella med Christi gerningar och bäär them fram, Nw äre the gerningar som kerleken vmgåås med, ofulkomeliga, och the gerningar som tron vmgåås med äre fulkomeliga, Therfore gör tå tron menniskiona rettferdiga som fremmande och fulkomeliga gerningar hafuer medh fara, thet kerleken icke bekomma kan, for then ofulkommeligheetz skul som finnes j hans gerningar, Thetta är nw sagt j then act at man skal weta göra en rett åtskildnat emellen trona och kerleken, Och än tå at tron icke kan wara vtan kerleken, så haffuer hon doch ena andra art, än kerleken haffuer, ty hon står j taghande och kerleken står j giffuande.

Och her med swarar man nw så til forberörda Pauli ord, at tron är intit rett, om kerleken icke är ther med, For ty, then tro som icke werkar genom kerleken, hon är icke en rett Christen tro vtan een dödh och sielffdictat tro, Om tron skal wara rett så moste kerleken wara med, Doch icke så forstondandes at tron får then krafft aff kerlekenom at hon kan göra menniskiona rettferdigha så at kerleken skulle hielpa til med at menniskian worde rettferdigh, ty hon bliffuer allenest rettferdig for Christi gerningar skul, huilka tron alleena annammar och icke kerleken, som nw sagt är, Men kerleken är ther itt bewijs til at tron är rett, han gör icke henne krafftiga, vtan han bewijsar thet at hon krafftig är, såsom fructen icke gör trääd fructsamt vtan hon bewijsar thet at trääd är fructsamt, Och thet wore doch icke fructsamt vtan thet giorde fruct, doch gör icke fructen trääd fructsamt, men thet haffuer then krafft j sich sielfft, at thet fructsamt är, Och then krafften brister vth och bewijsar sich med fructenne at hon är ther inne, Så gör icke heller kerleken trona krafftiga, men han bewijsar at hon är krafftig, och hon wore wisseliga icke sanskyllugh och rett, hwar thet icke bewijstes med kerleken, och hon haffuer doch sina art och krafft j sich sielffua, Så är icke nw

Pauli mening med forberörda ord at kerleken gör menniskiona rettferdiga, ty han talar intit ther om på thet rwmet, huru menniskian skal rettferdig warda, vtan huru thet haffuer sich medh then helge andz gåffuor at the intit hielpa kunna ther kerleken icke är, och at tron icke rett är ther hon icke werkar genom kerleken, Ther the Corinther foro wille vti, ther rettar han them med tesse ord.

Pläghar ock kastas emoot then grund som her foregiffuin är, ij the ord som Paulus sägher, at kerleken är större än tron och håpet, är han större, så moste han göra menniskiona rettferdiga, Swarar man så her til, at the som wilia leggia kerlekenom thet til at han skal göra menniskiona rettferdigha, the weta platt intit hwad tronnes rettferdigheet är, therfore leggia the kerlekenom thet til at han skal göra oss rettferdigha, Men leggia thet kerlekenom til, thet är leggia thet wora gerningar och fortienst til, for ty kerleken vmgåss med gerningana, Nw är thet omögeligit at menniskian kan wara rettferdig dömd epter gudz lagh aff gerningana, som noogh bewisat är, Man bekenner thet wel, och segher thet samma som Paulus segher, At kerleken är större än troon och håpet, ty han strecker sich wijdhare vth, och är waractigare, Tron och håpet streckia sich icke widhare än til gudh allena, Och wara icke lenger än til tess at menniskian medh krop och siel går in j then ewigha saligheetena, for ty hon får tå thet händer emellen som hon trodt och håpat haffuer, Men kerleken strecker sich både til gudh och menniskior, och han faller aldrig aff, vtan bliffuer til ewig tijd, Och therfore prijsar Paulus kerleken så högt at han wille dragha the Corinther ther til, Men thet fölier icke strax ther aff, at kerleken skulle for then skul göra menniskiona rettferdigha for gudhi, at han är större än tron, Såsom gullet icke dogher for then skul göra yxar och swerd vtaff at thet är bätre och dyrare än iern, ty iernet haffuer then art och brukning som guldet icke haffuer, Så haffuer ock tron then art och brukning at hon kan komma rettferdighetena åstadh, thet kerleken icke göra kan, än tå at han är större än tron.

Somlige bära ock thet före, at Paulus til the Colosser kallar iij

Col. iij kerleken fulkomlighetennes band, ther the aff besluta wilia at kerleken gör menniskiona fulkomeliga, Gör han henne fulkomliga, så gör han henne ock rettferdiga, Swar, The som thenna och andra sådana scriffter dragha her emott, the läta clarliga påskina at the icke see ther epter hwad mening är j orden, vtan huru the kunna dragha them epter sitt sinne til then grund the stadfesta wilia, så at orden skola synas lydha med them, än tå at han fast annat meente som orden tilhöra, Och så skeer thet med tesse Pauli ord, For ty han talar icke ther om then fulkomligheet som menniskian scal haffua in for gudh, vtan om then kerlech som Christna menniskior skola haffua inbördes, ty the äre alle en lècamen, therfore skola the elska hwar annan, och när the haffua kerleken inbördes så bliffuer ther en erlig forsamling vtaff, ther fridh och eendregt är, ty kerleken är fulkomlighetenes band, som them binder j hoop, och vtslår all twist och twedregt, och kommer them ther til at the icke hasteliga förtörnas hwar på annan, therfore kallar Paùlus kerleken fulkomlighetenes band, Men om menniskionnes rettferdigheet in for gudh talar han her intit om j thesse ord.

iiij Kastas her ock emoot thet S. Petrus segher At kerleken hölier
j Pe. iiij hela synda hopen, Men hölia synderna och taga them bortt, thet är göra menniskiona rettferdiga, Swar, Thenna ord lydha ock på then kerlech som Christne menniskior skola haffua inbördes, och haffuer samma grund och mening som Pauli ord, ther kerleken kallas fulkomlighetenes band, Thet är, then som kerleken haffuer til sin nästa, han lijdher och vmgeller med honom, och ee hwad han bryter honom emoot, ther seer han offuer med, Så hölier kerleken alla synderna, icke så forstondandes at han hölier menniskionnes egna synder in for gudh, ty thet gör Christus allena, men han hölier sin nästes synder niderstoppar them och förtörnas icke på honom, och thet war Petri mening med thenna ord som texten ther om kringstår clarliga tilkenna giffuer, Menniskionnes rettferdigheet in for gudh komma thenna ord intit widh.

v Synes teslikes falla her emoot, thet som Christus sade om then

synderskona, Luce vij, Henne warda monga synder forlåtna, ty hon elskade mykit, Thenna Christi ord (seya the) giffua kerlekenom thet tilforenne, at synderna warda for hans skul forlåtna, Ther swaras så til, at aldrig haffuer warit Christi mening med tesse ord at then quinnan skulle warda retferdig och få syndernes forlåtilse for kerlekens skul, Ty man moste iw thet bekenna at the kerleks gerningar som hon biwijste Christo, icke woro så krafftiga at the kunde tagha hennes synder bort, ty hon hade tå intit behöfft Christi hielp, Och hade tå Christus sagt emoot sich sielff ther han strax epter sade til henne, Tijn tro haffuer frelst tich, Men til phariseen rörde han om kerleken, icke vtan sack, ty han föractade quinnona, och hennes tienst, Ther emoot swarar Christus honom och prisar henne med then tienste hon honom giorde, med smöriande, twående och törkande, huilkit alt itt rett tekn och bekennelse war at hon hade then tro om honom at han skulle wara then rette Messias aff huilkom hon sich formoodde syndernes forlatilse, och thet war then största dyrkan som hon honom noghon tijd göra kunde, Men ena sådana mening hade phariseen icke om Christum, än tå han giorde honom stora äro, bödh honom til gest, och hölt honom for en merkelig man med thet första, så begynte han doch foracta honom, och hölt honom intit for then man som han skulle få syndernes forlatilse vtaff som quinnan giorde, Therfore wart ock hans tienist icke så högt reknat, som hennes tienst reknat wart, Så wille nw Christus seya, Tu behöffuer icke föracta henne med hennes tienst, hon haffuer bewijst mich större kerlech och dyrkan än tu, Ty hennes kerlech haffuer gongit aff retta grunden, thet är, aff then tro hon haffuer til mich, med huilkin hon ock får syndernes forlatilse, Men tijn tienst är icke lijka med hennes epter thet at tu icke haffuer sådana tro til mich som hon haffuer, Och therfore sadhe tå Christus thet rett vth til quinnone, at hennes tro hade giort henne saliga, Hon hade iw intit drista sich på sina gerningar, så som thet war med phariseen, ty giordes intit behoff at röra om hennes kerleks gerningar til henne sielffua, vtan han sade thet clart vth, at hon hade fåt syndernes for-

latilse for sina tro skul, Emoot phariseen som sich fordristade på sina gerningar, rẽknade han quinnones gerningar yppare, och ther med lät han honom forstå at hans gerningar icke woro så högt reknandes som han sielff meente, ty ther war icke sådana kerlech medh som thet war medh quinnones gerningar, huilka ther gingo vth aff en sanskylliga tro, Och än tå at Christus allena talar om quinnonas kerlech til phariseen, Så meente han doch heela dyrkanen, trona med hennes fruct, For ty sådana sett brukas offta j scrifftenne, at itt warder vtnemdt, och menas bådhe, Såsom ther, Giffuer almoso, så bliffuer idher all ting reen, Ther kreffies icke almosan allena, vtan ock så trones rettferdigheet j hiẽrtana vtan huilka almosan intit wil gella, Samalunda ock her, Henne forlåtas monga synder, ty hon elskade mykit, thet är, Hon dyrkar mich med enne retta tro, ther sådana stoor kerlech går vtaff, therfore forlåtas henne monga synder, Hon trodde mykit, ty elskade hon ock mykit, therfore wart henne mykit forlåtit, Och aff thet nw sagt är, seer man wel at tesse ord icke falla emoot then grund som foregiffuin är.

vj Bäärs her ock emoot thet som S. Jacob segher, at menniskian warder rettferdig aff gerningana och icke aff tronne allena, Swar, Hwar tesse Jacobi ord så slätt forstås skulle som the her til draghin warda, tå slogho the hela Euangelium nidher, och beröwade Christo sina äro, for ty iw mera mact man giffuer menniskionnes gerninger, iw mindre bliffuer Christi prijs, som her tilforenne bewijsat är, Och therfore moste iw wisseligha thet aldrig haffua warit hans mening at gerningana skulle göra oss rettferdiga in for gudh, epter thet at hela scrifften faller ther emoot, Men han giffuer clarliga tilkenna emoot hwem han sådana ord sagt haffuer, nemliga emoot them som sådana sinne hade som the Corinther the ther läte sich så tyckia at the woro godhe Christne, och hade ena retta tro, och wille doch intit öffua sich j godha gerningar, Emoot them talar nw Jacobus och segher, at tron är dödh om hon icke haffuer gerningar medh sich, Ja thet är ingen rett tro, ty een dödh tro är ingen tro, Så moste man nw merkia hans grund och mening aff theres wesende som han screff

emoot, ty han straffar them, och giffua hans ord nogh tilkenna, j hwad the woro straffande, nemliga ther aff, at the läte sich tyckia haffua trona, och meente ther med wara nogh, Men han segher ther ney til, och setter them Abraham for itt exempel, som läät med ger-
5 ningana påskijna, at han hade trona, ty han war redeboghen til at offra sin son Jsaac, Aff huilka gerningar man döma kan at han war rettferdig, och hade man icke kunnet dömdt honom rettferdig aff tronne, med mindre at man hade sett hans gerningar aff huilka man merkia kunde at then retta tron wisseliga war ther, Så haffuer nw
10 thet warit Jacobi mening ther han segher, at menniskian bliffuer icke allenest retferdig genom gerningana, som han wille seya, man kan icke halla henne ther fore at hon skulle wara rettferdig, med mindre at thet kan på gerningomen merkt warda, Han talar intit med tesse ord ther om huru man bliffuer for gudhi rettferdig, vtan
15 huru man skal weta huilken som ena retta troo haffuer eller ey, och hwad thet är for ena tro som gillas scal j thet Christna wesende, som Christna menniskior haffua skole, Och thet är then tro som haffuer godha gerningar med sich, ty at then tro som icke haffuer godha gerningar med sich, hon är dödh och är icke sådana tro som
20 Christit folk bör haffua, Och therfore segher han ock at dieflana tro och beffua, ty the tro well at sådana är skeedt med Christo som scrifften segher om honom och weta at så sant är, Men the haffua icke then tro at thet scal wara them til godho giort som han bedriffuit haffuer, Aff huilkit man merkia kan, at then tro, ther man tror een
25 ting så skeedt wara som ther om seyes och scriffues som man troor eenne cröneke eller historie, then kunna både onde och godhe haffua och therfore tro dieflana at Christus är kommen till werldenne och haffuer lijdhit dödh och pijno, men the tro icke at thet är skeedt them til godho, ty är thet ock icke een rett tro, Thet är een rett tro
30 ther man ey allenast tror så skeedt wara, vtan at man ock forlåter sich på thet som Christus giort och bedriffuit haffuer, ther wij tro alt wara oss til godho giort, som han giort och lijdhit haffuer som forberördt är, och then tron haffuer godha fruct med sich, Men then

andra tron pleghar wara vtan fruct, och ther om talade S. Jacob, och tå man forstår hans ord widh thetta sinnet, så kunna the well bliffua bestondande medh S. Pauli lärdom, och heela scrifftenne, Men emoot honom som them annorledes forstå wil setter man Paulum och hela scrifftena, som tå högre moste reknat warda.

Thenna scriffter som nw vpreknade äre, synas mäst falla emoot then grund som om trona her foregiffuin är Men alla andra scriffter som lydha på gerningar the kunna lätteliga forstondna warda aff thet som her til forenne sagt är, Thet är wel sant at ganska monga scriffter j thet gamla och thet nyia testamentit, giffua fore huru mykit gott them skal wederfaras som godha gerningar göra, och itt gott liffuerne föra, såsom Christus sade, at them skulle himmelrikit til höra som andeliga fatige äre, Jtem, Giffuer och idher skal warda giffuit, Forlåter och idher scal warda forlåtit, Giffuer almoso och idher skal all ting warda reen, Och Daniel sade til konningen j Babell, Gör tich quit widh tina synder genom rettferdigheet, och widh tina misgerningar genom welgerningar emoot the fatiga så haffuer gudh tolamoodh med tina synder, Tobias segher ock, Almosa frelser ifrå allo synd och ifrå dödhen, Och andra sådana flere scriffter, Men thet wil icke fölia her vtaff at menniskian skulle for then skul kunna strax sådana göra, at thet henne budhit och befalet warder, och at stoor löön vtloffuas, For ty scrifften wil icke haffua skrymtare gerningar, vtan sådana som gå vtaff itt gott hierta, och thet kan menniskian icke haffua, med mindre at hon haffuer trona på Jesum Christum och haffuer fått then helga anda, ty at vtan trona är omögheligit at teckias gudhi, Och sade Christus sielff, at the som äre j honom the skulle kunna göra fruct, Och honom forutan skulle ingen kunna noghot göra, Och therfore lyktas thet ther med, at the gerningar som haffua så stoor löön med sich, som nw vpreknade äre, äre allena trones gerningar som skee j Christo, For ty alla andra gerninga äre skrymtare gerningar, the ther intit sådana fortiena som tesse scriffter foregiffua, Men the gerningar som j Christo genom trona giorda äre, the niwta thet honom ått til godho at ther

Dani. iiij

Tobi. iiij

Hebre. xj

Joh. xv

fölier löön epter, Och är doch retzliga icke annat än nådh och gunst alt samman, ther gudh giffuer gåffuo for gåffuo, Ty at gerningomen moste man ingalunde giffua then mact at the noghot aff sich sielffua kunna fortiena, hwar the icke hade thet aff Christo.

Ther nw scrifften talar om almosor och andra sådana gerningar, ther meenar hon the gerningar med som skee j Christo, epter thet at the allena och inga andra äre gudhi behageliga, Och therfore wijsa iw sådana scriffter til Christum, at gerningana moga j honom giorda warda, och så fölier ock thet med j honom som vtloffuat är, Allenast trones gerningar och platt inga andra ära gudhi behageliga, och the som sådana gerningar haffua, the få och the lön j Christo som vtloffuat warda, som nogh her tilförenne bewijsat är, For ty at menniskian kan aldrig bliffua bestondande for gudhi med sina gerningar, med mindre at hon är så foreenat med Christo genom trona at hon haffuer honom med sich, och är j honom rettferdig, som Paulus segher, Nw medhan wij rettferdige wordne äre aff tronne, Ro. v haffuom wij fridh med gudh genom wor herra Jesum Christum, genom huilken wij haffuom en tilgong j tronne, til tessa nåde som wij vti ståndom, Ja, summa summarum, alt thet godha menniskian aff gudhi vndfår, thet är aff hans oseyeliga mildheet och barmhertigheet, genom hans elskeligha son Jesum Christum, Honom wari prijs j ewigheet, Amen.

OCh vppå thet at alt thetta som j thenna boock foregiffuit och bewijsat är, må teste bätre besinnat och behallet warda, Så wil man thet nw summera j korta reglor och beslwt, ther man altijd må öffua sich vti, så lenge man heela grunden teste bätre besinna kan. —

Alla menniskior födhas syndare her til werldenne, och äre sådane at ingen gudz fructan är j theres hierta.

Then byrd och födhelse som menniskian haffuer aff modherlijffuet är oreen, och hon födhes wredzens barn, ty at then ene syndaren födher then andra vtaff sich.

Epter thet at menniskian är ond och orettferdig aff modherlijffuet, therfore är henne omögeligit at hon skulle sielff kunna göra sitt hierta froomt och gott, ty moste hon födhas på nyt.

Medhan meniskian haffuer itt ondt och wrongt hierta aff modherlijffuet, therfore kommer hon aldrigh ther til at hon gör gudz budh fyllest aff sijn eeghen mact.

Epter thet menniskian aldrig gör gudz lagh och budhord fyllest, therfore kan hon ock aldrig dömas retferdig epter laghen, ty then ther dömas skal epter laghen for from och godh, han moste halla alt thet j laghen står,

Genom laghen finnes alla menniskior brotzlige wara for gudhi.

Laghen giffua menniskionne fore hurudana hon wara skulle, thet hon doch icke är, och så lärer hon kenna aff laghen hwad henne fattas och at hon är en syndare.

Ther laghen skal skee fyllest moste hiertat wara gott, ty gudh är icke til fridz med godha gerningar vtwartes, Han wil at hiertat skal ock så wara gott til honom.

Epter thet at menniskian aldrig gör gudz budhord fyllest, vtan är altijd brutzlighen for honom, Så kan hon iw icke wenta sich saligheetena for sina gerningar skul.

Medhan menniskian icke kunde sielff göra gudz lagh fyllest, så sende han aff sin ewigha godheet sin son her nidh som for henne skulle göra laghen fyllest.

Så skeer nw gudz lagh fyllest, doch icke vtaff oss, vtan vthaff Christo för oss.

Christus haffuer aldeles giort laghen fyllest, then som setter tro til honom, honom hörer thet til som Christus giort haffuer, och offuer honom haffuer laghen intit clagha, ty henne är skeedt fyllest.

Christus är rettferdigh, froom och godh j gudz åsyn, then ther trona haffuer til honom, han är itt med honom, och reknas froom och godh for hans skul.

Så bliffuer tå menniskian genom trona rettferdig, for Christi gerningar skul, som for sina eegna gerningar icke rettferdigh warda kunde.

Menniskiones rettferdigheet ther hon bliffuer bestondande med for gudhi, är en fremmande rettferdigheet, then henne aff Christo genom trona giffuin warder, Och icke then hon sielff giort haffuer.

Menniskian är rettferdig j thet hon annammar til sich genom trona thet Christo tilhörer, och icke j thet hon sielff gör, aff taghande och icke aff giffuande är hon rettferdig:

Och så är menniskian rettferdig aff nådh och icke aff fortienst, epter thet retferdigheeten är henne giffuin och skenkt aff enom androm.

For then skul reknas tron menniskionne til rättferdigheet at hon tagher Christi rettferdigheet til sich.

Gudz förtörnilse war större offuer menniskiona, än at hon skulle med sina gerningar kunna blijdka honom, Therfore moste thet Christus göra.

Christus är for then skul vtsender aff gudhi och thet är hans retta embete at han menniskiona frelsa skal, och forlijka henne med gudhi.

Then ther sielffuer biwder til at forlika sich med gudhi, med sina eegna gerningar, han försmädher Christum och beröffuar honom hans embete, och kommer doch aldrigh ther til som han actar.

Then är Christen som ingen annor hielp eller tröst weet vtan Christum.

Hwar menniskian hade kunnet frelst sich sielff hade Christus icke kommet.

Gudhi skeer icke fyllest for syndena med thet som menniskian gör, vtan med thet som Christus giort haffuer, och så annammar hon syndernes forlatilse genom trona, for thet han giort haffuer.

Then som twiflar sich haffua genom Christum fåt syndernes forlatilse, han försmädher Christum, lijka som hans dödh och pijna skulle icke göra fyllest nogh.

Utan Christum går menniskian til gudh såsom til en streng och wredh domare, then hon förtörnat haffuer, Men for Christi skul går hon til honom, som til en mild och barmhertig fadher.

Omögeligit är thet at menniskian scal kunna haffua en godh wilia til gudh, så lenge hon weet honom wara wredhan, Men när hon tror honom wara genom Christum blijdhan worden, så får hon ena godha ynnest til honom.

Genom trona bliffuer menniskian gudz barn, och hans arffuinge til hans rike, Och så faller then ewiga saligheeten henne til j arff och icke aff fortienst.

Himmelrikit är menniskionne tilfallet j arff förra än hon noghot fortiena kan.

Menniskian kan intit gott göra vtan then helga anda, och genom trona warder anden giffuen som henne til godha gerningar hielpa skal, Men hon warder strax med tronne gudz barn, och arffuinge.

Epter thet at menniskian är genom trona worden gudz barn och arffuinge for then skul warder henne giffuin gudz ande til itt gott liffuerne thet annars icke skeer.

Och så kan icke menniskian göra fyllest medh sina gerningar for synderna, eller fortiena himmelrikit, for ty hon haffuer syndernes förlatilse och är gudz barn förra än hon noghet gott göra kan.

Thet hörer Christo til göra fyllest for synderna, och thet hörer menniskionne till annamma syndernes förlatilse genom trona, och tacka honom for sina nådh och mildheet.

Thet är vpenbart at een dödh menniskia icke kan göra liffactiga gerningar, Så kan icke heller menniskian göra noghot gott förra än hon får then helga anda som lijff giffuer j hiertat,

Men then helge ande hörer alleenest them till som syndernes förlåtilse fått haffua, och gudz barn wordne äre,

Predica Euangelium, thet är predica at synden warder förlåten, och Christi rettferdigheet warder vtgiffuen

Menniskian scal icke göra godha gerningar j then act at hon ther medh wil göra gudhi fyllest for himmelrikit, men epter thet at hon är gudz arffuinge worden, scal hon föra itt gott liffuerne sinom himmelska fadher til äro och prijs, på thet hon arffuet icke med itt ondt liffuerne förspilla scal.

Ään tå at menniskian haffuer fåt then helga anda som henne hielpa scal til godha gerningar, så äre lijcauell aldrig gerningana så fulkomliga som them borde wara, for then gamla Adams skul som medhwerkat haffuer.

Och än tå at gerningen icke är så fulkomlighen som henne borde wara, så seer doch gudh ther igenom finger med for tronnes skul, som menniskian haffuer til Christum.

Menniskian moste tro at hennes gerningar äre gudhi behageliga for Christi skul, än tå at the ofulkomliga äre, Såsom hon moste tro sich sielffua wara gudhi behageliga for Christi skul, än tå at hon mykin brist haffuer.

Jntit är reknande for godha gerningar vtan thet som går vtaff tronne, och är hennes fruct.

Een rett Christen menniskia sökier icke stoor lön medh sina gerningar, och får them lijkauell.

En skrymtare sökier stoor lön med sina gerningar, och får them doch intit.

En rett Christen menniskia trätter icke mykit om sina fortienst, vtan bekenner sich for en arm syndare, och tackar gudh for sina barmhertigheet.

The löön menniskian får for godha gerningar är icke annat än gudz gåffua, ty han löner sina eegna gåffuo.

Såsom thet icke wil besluta sich wel, ther man segher, Menniskionne är sådana budhit, therfore kan hon thet ock göra, Så besluter thet ock icke, Gudh haffuer stoor löön vtloffuat, och kallar thet sielff löön, therfore kan menniskian aff sich sielff them fortiena.

Alt thet menniskian får aff gudhi thet är henne skenkt och giffuit ther henne bör tacka honom fore:

Alle the som salige warda, moste thet bekenna, at gudh haffuer giffuit them syndernes forlåtilse och thet ewiga lijffuet vtan alla fortienst, så at j then motten är ingen åtskildnat, vtan med allom är nådh giort:

Men j äronne är stoor åtskildnat, ty then ther mera gott giordt

haffuer, honom skeer större ära och herligheet än them som mindre giordt haffuer:

Epter thet at menniskian får gudz wenskap for Christi forskyllan skul, therfore kan hon wara wiss på wenskapen, ty hon weet iw at hans gerningar göra fyllest nogh for synderne.

Men med sina eegna gerningar kunde menniskian aldrig wara ther wiss vppå när gudhi wore fyllest giort, ty samuetet knorrade iw altijd och sade, Thet är icke än nw nogh fyllest giordt, Therfore skal hon halla sich wid Christi gerningar, ty ther aff kan hon wara wiss på gudz wenskap.

Strax at Adam syndat hade loffuade gudh thet vth at en annar skulle komma som syndena niderslå skulle, så at thet är skeedt epter gudz löffte at synden är niderslagen.

Menniskiones eeghen fortienst är alt for ringa ther til at hon skulle kunna stilla gudz wredhe, therfore görs her Christus behooff til.

Hwar thet än så wore at menniskian med sina gerningar noghot gott vtretta kunde, så wore thet än tå bettre, och hade mindre farligheet med sich, at man toghe then äro som henne borde och lade then gudhi til än at man skulle tagha gudz äro och leggia henne menniskione til.

Allestedes ther som scrifften kräffuer trona ther menar hon then tro, som icke är fåfeng vtan werkar genom kerleken.

Allestedes ther som scrifften eskar vppå godha gerningar, ther meenar hon the gerningar med som gå vtaff itt gott hierta, och icke skrymtare gerningar.

Heela menniskiones liffuerne skal icke annat wara än en gudz prijs och tackseyelse, for hans welgerningar, nådh och barmhertigheet, Honom ware prijs och loff j ewigheet, AMEN

Endat på S: Marie
Magdalene dagh

Then som någhot gott göra wil,
Han scal haffua gudz nådh ther til.

Swenske son-
ger eller wiſor nw på
nytt prentade / ſord-
kade / och vnder
en annan ſkiel
än tilförenna
vtſatte
Stocholm
MDXXXVj

THet haffuer altijd warit aff första begynnilsen (godh Christen läsare) en plägsidh ibland thet folck som then sanskyldiga gudz kundskap hafft haffuer, at the haffua dictat och sammansatt besunneliga wijsor oc songer om gudz dråpelig ting oc welgerningar, som han giort oc både menniskior oc annor creatur beuisat haffuer, huilkit (vtan twiffuel) aff gudz besunneliga rådh oc ingifft skeedt är, at menniskian som en naturligh lust och begier haffuer til siungande, och spelande, skulle tå haffua thet til at siunga och spela som gudi kunde wara til prijs oc henne sielffuo til nytto oc gagn, huilkit ock wisseliga så skeer ther thet rett tilgår, Forty genom andeliga songer eller wisor warder gud prisat for sina obegripeliga godheet, oc menniskian som aff sich sielff glömsk oc j thet goda otacsam är, warder ther igenom vpwäct och vppåminnes huad gud henne til godo giort haffuer, ther hon tå får en hugnat och tröst aff, at såsom han haffuer tilförenne altijd warit mild, barmhertig oc bijstondig, så scal han ock än nw wara her epter ee huad nödh oc bekymmer oss påkomma kan, ty han bliffuer altijd widh itt sinne, Hade han lust til at göra oss gott tilforenne, så haffuer han ock än nw lust ther til oc bliffuer wid thet sinnet til ewig tijd, Oc thetta är then nytta oc gagn som andeliga songer oc wijsor medh sich haffua, ther the äre j theres retta brukning, Så äre ock somlige songer andeliga böner genom huilka wij bidie gud om thet wij behöffue

Ther nw menniskan scal igenom sådana songer vpwäct warda til at betracta gudz dråpeliga werck, och vppåminnas hans stora welgerningar, är clart nogh påtaga at thet scal skee på förstondeligit mål, elles fölier ther ingen fruct medh, och songen haffuer icke sitt retta werck, Ey haffua the heller j fortijden annorledes pläghat

dictade warda, vtan på förstondeligit mål, än tå at man j någon förliden tijd, oc j någor besunnelig land sungit haffuer på okunnugt mål, Men ther haffuer ock så folgt fructen epter som förstondit haffuer warit på thet man sungit haffuer, som nw wille förlongt wara at vmtala

Therfore på thet at ther motte fölia någon fruct medh, haffuer man nw j någon tijd begynnat halla sådana songer på thet mål som aff allom förstås kan, Oc såsom thet haffuer hafft god skääl medh sich, så haffua ock monga goda christna menniskior warit ther glade ått, siunga oc höra them gerna, For huilka saak skul man nw her på nytt hafuer vtgå latit samma songer, oc forökat them medh några flere än the tilforenne vtgongne woro, Oc äre the fremst satte som aff ålder haffua j kyrkionnes tijder på Latine brukade warit oc äre j sielffuom euangelij textenom så bescreffne som the her siungne warda, Sedan fölia tå andre songer j tessom worom tijd dictade, huilke ock så nogh j scrifftenne grundade äre, Somlige äre en deel aff the paraboler j euangelio, somlige aff Dauidz psalmer somlige epter några Latiniska hymnor vtsatte som j fortiden haffua j kyrkionne brukade warit, oc somlige the ther elles wel haffua sin fasta grund j scrifftenne oc måga j christeligom forsamlingom siungne warda

Lärer oc formaner idher inbyrdes medh psalmer oc lofsonger
Coloss. iij oc andeligom teckom wisom siungandes herranom vti idro hierta

Benedictus dominus deus Jsrael.

Luce. j

WElsignat ware herren Jsraels gudh/ forty han haffuer sökt och frelsat sitt folck/ Och haffuer vpreest salighetennes horn/ vti sin tienares Dauidz hwse/ Som han j förtijden sagt haffuer genom sina heliga propheters mun/ At skee skulle thet wij frelsas skulle ifrå wora fiender/ och vthu alles theres händer som hata oss/ På thet han skulle bewijsa sina barmhertigheet med wora fäder/ och minnas på sitt helgha testamente/ Thet är på then eedh han sworit haffuer worom fader Abraham/ At giffua oss thet wij frelste vthu wora fienders händer/ måghom honom tiena vtan fructan j heligheet och rettferdigheet före honom j alla wora lijfzdaghar/ Och tu barn scal bliffua kallat then högstes prophete/ ty tu warder föregåendes före herrans ansicte/ Til at beredha hans wäghar/ och giffua hans folk salighetenes kundskap/ Med theres synders förlatilse genom wor gudz inneliga barmhertigheet/ genom huilka vpgongen aff högdenne haffuer oss besökt/ Til at vplysa the som sittia j mörkret och j dödzens skugga/ och styra wora föter på fridzens wägh

Äära wari fadrenom och sonnenom och them heliga anda/ Såsom thet warit haffuer aff begynnilsen och nw och altijd/ aff ewigheet til ewigheet Amen

Magnificat

Luce. j

Mijn siel haller mykit aff herranom/ Och min ande frögdar sich j gudi minom frelsare/ Forty han haffuer seedt til sina tienarinnes ringheet/ sy her epter warda mich alla slächter saliga kal-

landes/ Ty then ther mectig är han haffuer giort mectig ting med mich, och hans nampn är heligt/ Och hans barmhertigheet warar ifrå slächte j slächte offuer them som fructa honom/ Han haffuer bedriffuit mact med sinom arme/ och förskingrat them som högferdige äre vti theres hiertes sinne/ The mectiga haffuer han satt vtaff sätit/ och vpsatt the swagha/ The hungruga haffuer han med godh ting vpfylt/ och the rijka haffuer han latit toma bliffua/ Han haffuer vptagit sin tienare Jsrael tenckiandes på sina barmhertigheet/ Såsom han sagt hade til wora fäder/ Abraham och hans sädh til ewig tijd/ Äära wari fadrenom. etc

Nunc dimittis

Luce. ij.

HErre nw läter tu tin tienare farą j frid/ epter som tu sagt haffuer/ Forty mijn ögon haffua seedt tina saligheet/ huilka tu bereedt haffuer for allo folke/ Jtt liws til hedninganes vplysning/ oc titt folk Jsrael til prijs/ Äära wari etc

S. Ambrosij och Agustini loffsong Te deum

O Gud wij loffue tich/ och bekenne tich for wor herra/ Tich wyrdar hela werlden/ for en ewig fader/ Tich prisa alle änglar/ himlar och alla craffter/ Tich prisa Cherubin och Seraphin/ seyandes vtan enda/ Helig/ Helig/ Helig herre gud Sabaoth/ Fulle äre himlaner och iorden/ aff tinne maiestates herligheet/ Tich loffua och prijsa the helige apostler/ Teslikes loffua tich alle helige propheter/ Sammalunde helige martires loffua tich med sanna witnesbyrd/ Then heliga kyrkia j hela werldenne/ bekenner tich for en fader j obegripelig herligheet/ Och tin eenfödda son then medh tich haffuer sannan guddom/ Teslikes hwgswalaren then heliga anda/ Tu Christe herlighetenes konning/ Fadrens son estu j ewigheet/ Til menniskion-

nes återlösning j iungfru lijffue togh tu mandom/ Tu öffueruan döden och vplät himmelen for them som ther på trodde/ Tu sitter på gudz högra hand/ vti fadrens herligheet/ Och wentes igen komma en streng domare/ Ty bidie wij tich at tu wille hielpa tina tienare som tu med tin dyra blodh haffuer återlöst/ Och begåffua them med tinne ewiga herligheet ibland tijn helgon/ Frelsa titt folck o herre/ och welsigna them som tich äre giffne til arffuodeel/ Och regera them och vphögh them j ewigheet/ Så welsigne wij tich j alla wora dagar/ Och loffuom titt nampn ifrå ewigheet til ewigheet/ Bewara oss herre j thenne dagh/ at wij icke göre moot tin wilia/ Forbarma tich offuer oss o herre och war oss barmhertig/ Tijn barmhertigheet herre ware offuer oss såsom wij oss på tich fortröste/ På tich herre fortröste wij lät oss icke komma på skam til ewig tijd.

Tronnes bekennilse

Uij tro vppå alzmectig gud/ som all ting j sina orde/ skapat haffuer erlig och godh/ gott är alt thet som han giorde/ oss for fader wil han wara/ aff sin eghen goda wilia/ han wil oss altijd bewara/ och oss ey ifrå sich skilia/ han beskermer oss j sijn krafft/ och ingen står emoot hans mact.

Wij tro vppå Jesum Christ/ eenda gudz son och wor herra/ han är ewig och thet är wist/ med fadren lijker j äro/ aff Marie iungfru reen/ med san mandom wart han födder/ aff gudz andes tilhielp alleen/ for wor synd wart pijnt och mödder/ och döden han oss öffueruan/ sitter på fadrens högra hand.

Wij tro vppå then helga and/ Ena christeliga kyrkio/ thet är helga manna samfund/ som gudz ande pläghar styrkia/ Her warder synden borttaghen/ then oss pläghar göra wonda/ Och vppå then sidzsta dagen/ skolom wij alle vpstonda/ Och itt ewigt lijff kommer tå/ gud läter oss sijn glädi få/ Amen

Een parabola

aff Luce xv

GUd warder lijknat widh en man/ huilken twå söner hade/ tu lät mich fara huart iach kan/ then yngre til honom sade/ thet mich tilkommer lät mich få/ aff gotzet som her finnes/ at iach nw ther med handla må/ som iach betzt är til sinnes/ ey dogher hema bliffua

Han kom ther med j annor land/ doch sich til fögo froma/ så litit war thet han ther wan/ hans kistor wordo ther toma/ j lösheet liffua war hans ijdt/ medan thet reckia kunde/ sedhan han war tå allo quit, brast honom bröd åt munne/ ey war tå bätre handlat

Til en borgare gaff han sich/ en swijnaherde bliffua/ åt swijnadraff han ock lust fick/ men ingen wilde thet giffua/ sins faders hws kom han j hugh/ ther woro tienare monge/ the alle sammans finge nogh/ han lågh j armoss twånge/ och moste hunger lijdha

Hey iach går til min fader igen/ mijn brist for honom kenna/ hoo weet han bliffuer wel min wen/ och glömer brutten thenna/ iach är ey werd kallas hans son/ for tessa skuller mina/ han settie mich til en stor mon/ ibland tienare sina/ meer kan iach ey begiera

Tå fadren honom komma sågh/ brast vtaff faderligo bryste/ then kerlech som ther inne lågh/ han famtogh honom och kyste/ fick honom sköna cläder på/ the ingen kunde lasta/ en gulring på hans hand ock så/ och ther til lät sich hasta/ en göddan oxa slacta

Glädioms min son liffuande är/ som dödh war och försuunnen/ borttapat then mich war fulkär/ och nw her igen funnen/ Hem kom tå andre brodren then/ som äldre war aff årom/ strax frågade han en sin swen/ huad är j gårde worom? är något nytt på ferde?

Dantza och quädha hörer iach/ pijpor och harpor lydha/ her står glädhin alt vp j taak/ hwad mon thet alt betydha/ hwad är thet min fader nw gör/ han braskar j fullo ruse/ med min broder som intit gott bör/ aff thet her är j hwse/ han haffuer alt sitt förslösat

Jach haffuer honom tient så longan tijd/ och på hans saker actat/ aldrig haffuer han än nw itt kidh/ åt mina wener slactat/ åt tessom tectes honom wel/ en sådan kostnat göra/ en göddan oxa slå ihiel/ hoo kan slijk oskääl höra/ ther kan mich ey åtnöya

Swarar fadren/ min son tu weest/ hwad iach tich nw her sägher/ tu haffuer aldrig frå mich reest/ titt är alt thet iach ägher/ thenne tin broder war alt dödh/ och är igen vpstonden/ kommen war han j största nödh/ och är nw quitt then wåndan/ thet gör mitt hierta frögde

Om tijn saak haffuer sådana skääl/ til glädi aldrig warit/ med tich är alltijd gongit wel/ som ingen wägh haffuer farit/ ey heller lijdit sådana brist/ som thenne moste lijdha/ intit aff tino gotze mist/ ther tu offuer må quidha/ scal man ey sådant tenckia?

Så war nw syndare oförskrect/ tu haffuer en mildan fader/ emoot tich är hans fampn vtrect/ han annammar tich gladher/ Om tu tijn synd bekenna kan/ och faller för honom nidher/ alla tijn skuld förlåter han/ och giffuer tich hwad tu bidher/ tu må wel framgå trygger

Tes wari gud j ewigheet/ högt prijsat aff oss alla/ han seer wist til wor vselheet/ när wij til honom falle/ hielp herre gud j allo nödh/ och lät tijn nåde skijna/ frels oss ifrå then ewiga dödh/ sett oss j glädi tina, Amen wij ther til siunge

Een parabola

aff Matt. xviij.

ENom konning tectes thet så/ sina tienare kalla/ med them til ena stemno gå/ och en rekenskap halla/ så kom en fram som skyldig wart/ een stoor penninga summo/ med them samma gick thet wel hardt/ som alle tå förnummo

Til at betala sådana skuld/ war ther intit til rådha/ han hade hwarken silff eller guld/ tess större war hans wåde/ at han skulle selias herren bödh/ hustru/ barn/ ägher alla/ til betalning bleeff tå stoor nödh/ tijd war til ödmyuct falla

Kere herre mild och godh/ lät tina miskund skijna/ haff doch nw medh mich tolamodh/ om tesse skulder mina/ iach wil leggia wilian widh/ at iach tich wel förnöyer/ ther på iach nw faller her nidh/ och mich til iorden böyer

See på herrans barmhertigheet/ then han her nw bewijste/ han lät sich ey wara swårt eller leedt/ at han then summo miste/ han gaff alt til och lät honom gå/ sin wilia til honom wende/ men hin tencte ther lijtit vppå/ at honom thet godha hende

Han fan strax en sin skyldener/ än doch then skuld war ringa/ på honom han sijn händer bär/ och begynner honom twinga/ tina skuld betala full snart/ hwij faar tu med then flätia/ j tornet scal tu med een fart/ tijt scal iach tich wist settia

Han föll nidh och beddes dagh/ han wille honom wel betala/ ney sade han thet tagher ey lagh/ lenger her med förhala/ ey war han meer sin broder huld/ j tornet motte han liggia/ thet han än skulle tiggia

Tå herren thetta weta fick/ wart han ey litit wreder/ han kallade honom strax til sich/ hör til tu tienare ledher/ tu kan ther intit sköna vppå/ hwad nådh iach med tich giorde/ med tinom broder thet ock så/ alltijd tich göra borde

Han sattes vti fengsle hart/ så lenge ther at bliffua/ at alt samman betalat wart/ ther halp ey emoot at kijffua/ huilkit ock oss allom skeer wist/ om wij så äre til sinnes/ at wij icke förlåte then brist/ som när wor nästa finnes

Gud är oss barmhertig och godh/ och wil oss alla spara/ han wil ock at wij ther emoot/ skole så hwar annan wara/ giffue oss gud wor fader blijd/ widh thetta sinnet blijffua/ och så sedan j ewig tijd/ glade med honom liffua/ Amen

Een parabola

aff Luce. xvj

OM en rijk man her siunge wij/ then herlig cläder hade/ och leffde j stort frådzerij/ ther han sitt sinne på lade/ en fattig man

som Lazarus heet/ kom for hans porte liggia/ full medh sår och mykin crancheet/ bröd wille han ther tiggia

Han hade wel ätit the smulor små/ och ther med til fridz bliff-uit/ som aff bordet förföllo tå/ om någor hade them giffuit/ Komo ock hundar til hans sår them med sijn tungo sleecte/ sy welgerning han aff them får/ then doch then rijke neecte

Så bleeff tå then fatige dödh/ och wart aff änglom taghen/ och förd vthi Abrahams sköt/ salig war honom then daghen/ Bleeff ock så med then rijke dödh, och lagdes j graffuen nider, han kom j stoor pijno och nödh/ then dagen wart honom ledher

Tå han nw j pijnonne lågh/ sijn ögon han vplyffte/ Abraham han fierran sich sågh/ och Lazarum j hans sköte/ han ropte ther nogh önkelig/ och war ey mykit gladher/ her offuer tu förbarma tich/ Abraham kere fader.

At tu wil senda Lazarum hijt/ j tesso mine plågho/ ther om iach bidher medh allo flijt/ tu seer her mijn formågho/ han duppe j watn finger sitt/ mijn tungo ther med swale/ j thenne logha är fast heet/ och ingen roo eller dwale.

Min son tenck på huru stor lust/ tu hade j tino liffue/ tu drack her både wijn och must/ thet tectes gud tich giffua/ Lazarus war tå ther emoot/ j armodh och stor iemmer/ nw hwgnas han och haffuer gott modh/ och tu tich swåra gremmer

Jtt stort swalg seer man her ock så/ emillan oss och idher/ någon gång her emillan få/ tes kommer man ey widher/ så bidher iach tich sade han/ iach haffuer fem bröder j liffue/ sendt Lazarum then froma man/ han them forwarning giffue

Min son huru kan thetta skee/ thet står ey til at göra/ Mosen och propheter haffua the/ them bör them alltijd höra/ ney kere fader Abraham/ thet kan them ey nogh wara/ kommer någor aff dödhom fram/ sky the widh thenne fara.

Swarar Abraham j samma tijd/ om the Mosen ey lydha/ och the propheter ther bredho widh/ som them gudz ord vttydha/ skola

the wist ey heller tro/ for sino harda modhe/ om någor ifrå sinne roo/ vtaff the döda vpstode

Sy gud haffuer then fattiga kär/ och läter han ey förgonga/ än doch han j werlden her/ warder försmådd aff monga/ aff huilko wij nw lära må/ then fatiga ey föracta/ gudz sinne wij alt fölie tå/ och på hans wilia wacta.

Doch scal man ey så teckia her/ at then rijke förkastas/ een gudz gåffua rijkedom är/ och bör for ty ey lastas/ men synd är ey bruka then rett/ ther tarff är med wor nästa/ for honom scal thet wara alt slett/ ospart ock til hans besta.

Een parabola

aff Matt. xxij. och Luce. xiiij

EN riker man/ wellogher han/ en bröllops kost tilreedde/ åt sinom son med mykin mon/ sijn stora äro betedde/ Ther til böd han/ så margan man/ så fåm then äran skedde

Han sende vth wijdt/ både hijt och tijt/ och badh til bröllops komma/ the budne wore/ the giorde som dåre/ the actade ey hans doma/ the haffde förfal/ och sagde them all/ the wille forsökia sin froma

Han badh sin wen/ at koma til sijn/ han wille honom gerna welpläga/ han swarade så/ iach ey formå/ iach kommer thet ey til wägha/ at warda tin gest/ ty iach haffuer fest een quinno som iach wil ägha

Han sende en annan/ både wissan och sannan/ tu bidh honom til mich fara/ och göra sich gladh/ som iach honom badh/ iach wil min kost ey spara/ for mina bön/ och haffua til lön/ alt thet som gott kan wara

Han sade ney/ iach gitter thet ey/ iach bygger en gård aff nyie/ ther iach wil bo och haffua mijn roo/ iach haffuer ock flere byiar/ iach wil them skodha/ så må tu budha/ iach wil see huru the sich flyia

Han sende then tridie/ och lät honom bidia/ och töffua icke förlänge/ skynde sich bråt/ thet warder sköt nat/ och folkit går alt tilsengia/ Jach haffuer nw bijdt/ så longan tijd/ iach wil mina portar stengia

Han sade ney/ iach sägher for hwij/ iach haffuer fem starka öker/ iach wil them åka alt for then saka/ iach wil theres krafft forsökia/ Jach haffuer tes act/ med alla minne mact/ iach will mitt gotz föröke

Jach tecker alt å/ huru iach scal få/ wil werlden med mich gonga/ medh rett och orett/ iach tagher alt slett/ ee men iach kan gotzet fonga/ iach brukar fast til/ och gör hwad iach wil/ iach dårar och swijker monga

Han älte och körde/ och samman förde/ hans oxar gingo at liggia/ quellen kom å/ och mörkret blå/ han wille tå hwijlo tiggia/ hans hustru hade stengt/ och sich vmtenct/ hon wille honom icke siya

Honom böriade longa/ och wille tå gonga/ och konnings gester warda/ tå war förseent honom wart förmeent/ och dören war läst så harda/ han måtte stå vthe, the retter ey nyute/ som förra woro osparde

Gack snarliga bort/ ifrå thenne port/ mine gester äre alle sätte/ then äran skeer tich aldrig meer/ at tu äter aff mina retter/ tu tagh nw rådh aff them tich badh at tu mitt bwd ey sätte.

Mich är alt emoot/ och ingen boot/ mijn hustru mitt gotz mitt welle/ hwart skal iach roo/ hwar scal iach boo/ hwar tagher iach hws åt quelle/ Gud laste then stund/ iach siunker j grund/ så stor är mijn misfelle

O werld tu stenger/ nw medhan mich trenger/ iach lijtte alt å tijn nåde/ nw står alt scriffuat/ huru iach haffuer liffuat/ hwad scal nw warda til råde/ himmelrikit är stengt/ tijt hade iach mich tenct/ nw står iach åter j wåda

Nw kommer döden/ som mich är öden/ iach kan ey vndan rida, werldenes swick haffuer dårat mich/ thet är mijn högliga quida/ sy alskons nödh/ medh heluetis glödh/ thet warder iach ther fore lijda

Misereri mei

Ps. L.

FOrbarma tich gud offuer mich/ for tijn stora barmhertigheet/ Och for then nådh som är j tich/ tagh bortt mijn oretferdigheet/ twå aff mijn synd och gör mich reen/ ty mijn brist iach wel kenna kan/ moot tich haffuer iach syndat alleen/ at tijn ord skola bliffua sann

See gud j synd är iach aflat/ j synd aflade moder mijn/ sy sanning haffuer tu elskat/ tijn hemligheet gaff tu mich in/ stenck mich med helsosam Hysop/ som sniö warder iach hwijt och reen/ lät mich höra glädi och håp/ så frögdas mijn förskrecta been

J frå mijn synd wendt titt ansict/ och mijn synd tagh bort alla slett/ itt reent hierta skapa j mich/ gör j mich andan ny och rett/ kasta mich icke tich ifrå/ och tagh ey bort tin anda godh/ tine helses glädi lät mich få/ sterck mich j andans friya modh

Tin wägh iach gerna lära wil/ them som oretwise äre/ at the skola falla tich til/ och giffua tich prijs och äro/ O herre mijne helses gud/ frelsa mich frå synder mina/ mijn tunga scal epter titt budh/ forkunna rettwiso tina.

Om tu hade hafft offer kärt/ iach hade iw thet giffuit tich/ men thet offer som tu haffuer lärt/ thet hierta som bedröffuar sich/ gör wel widh Sion herre min/ så warder vpbygt med tijn ord/ Jerusalem then staden tin/ ther reen offer warda tich giord

Deus noster

Ps. xlvj

WOr gud är oss een weldigh borg/ han är wor sköld och weria/ han hielper oss aff nödh och sorg/ som oss wil her besneria/ wor fiende besk/ är oss så hesk/ på mact och list/ haffuer han ey brist/ på iorden är ey hans lijke

Wor eghen mact war her förswag/ thet moste wij sielffue röna/ ty gick for oss til thetta slagh/ Christus then kempen sköne/ herren zebaoth/ bewijste oss gott/ then kempen godh/ som gaff oss modh/ han wan seegher och äro.

Wore oss än hela werlden gram/ och wille j grund nidh kasta/ thet vpsååt scal doch ey gå fram/ ee huru hon sich kan hasta/ hennes forman/ göre hwad han kan/ hans skadelig act/ får doch ey mact/ han haffuer sin dom alt funnit

The moste låta oss med fridh/ ee hwad the siunga eller springa/ ty gudz son är kommen her nidh/ och skyler oss vnder sin winga/ röffua the oss ifrå/ wort gotz lijff ock så/ haffue sich thet bortt/ the winna ey stort/ gudz rike wij wel behalle

De profundis

Ps. cxxx.

AF diwpsens nödh ropar iach til tich/ o gud tu hör mijn claghe/ tijn milda öron wendt til mich/ mijn röst lät tich behagha/ ty om tu synd grant rekna wil/ och hwad rett är see nogha til/ hoo kan tå for tich bliffua?

Så är oss nw ey annor rådh/ at synden frå oss skilia/ vtan at tu gör med oss nådh/ aff tinom goda wilia/ på iorden finnes ingen man/ som thet got är rett göra kan/ gudz nådh hwar man behöffuer.

Ty wil iach til then fasta grund/ som är gudz ord mich halla/ och på mich trösta ingelund/ gudz nådh iach wil åkalla/ gud är alleen som hielp formå/ ty wil iach honom trösta på/ thet skal mich wel bekomma

Om gud än wille pröffua mich/ och hielpen ey strax senda/ til honom scal doch stadelig/ hiertat med tronne lenda/ han synes gröm och är doch blijd/ och hielper mich j rettom tijd som han mich loffuat haffuer

Ään tå mijn synd är gansska stor/ doch är storre gudz nåde/ han hielper mich om iach thet troor/ och lossar vtaff wåda/ iach

tackar honom gladelig/ som mijn synd haffuer förlåtit mich/ honom skee prijs och ära·

Beati omnes etc

Ps. cxxviij.

SEll är then man som fructar gud/ och gerna wandrar j hans bwdh tijn eghen hand tich födha scal/ så leffuer tu rett och vtan qwal

Tich bliffuer hustrun j huset huld/ såsom en quist aff wijnbär full/ tijn barn om kring titt bord ock så/ som friska olioplantor stå

Sy rett så welsignas then man/ som j gudz fructan liffua kan/ han warder then olycko frij/ ther wij alle födhes vti

Aff Zion signar gud tich så/ then hugnadh läter han tich få/ med glädi scalt tu altijd see/ Hierusalem godh lycko skee

Skal tu ock skodha ther til med/ til itt stort taal forökas tijn sädh/ ia frid offuer gudz Jsrael scal tu see och at alt går wel

Nisi quia dominus

Ps. cxliiij.

VTan herren faller oss til/ när fiendanar mot oss strijdha/ så är medh oss förlorat spil/ wij kunne them ey bijdha/ Om han Jsraels beskerm ey är/ och för oss alla vmsorg bäär/ fåfeng är tå wor mödha

Menniskios krafft och wijsheet stoor/ moste oss ey förskreckia/ herren som j högdenne boor/ scal theres rådh wel vpteckia/ handle så wijsliga som the må/ gud scal doch en annan wägh gå/ thet står alt j hans händer

The rasa fast och trädha fram her/ som the skulle oss vpäta/ til dråp står alt theres begier/ slijkt är iw gud förgäta/ som hafsens wåger her in slå/ så the ock epter wort lijff stå/ ther gud sich offuer förbarme

Oss for kettare skella the/ epter wort blod the wacta/ doch läta the sich tyckia och see/ at the alleena gud acta/ ah gud vnder tit helga nampn/ skyla the sijn skalcheet och skam/ tu moste en gong vpwaka

Om the än vpgapa fast wijdt/ som the oss vpsluka wille/ doch wari gud loffuat alltijd/ som theres rådh förspiller/ theres snaro sönder riffuer han/ theres lära pröffuas osan/ ee hwad the ther om göra

J herranom står wor hielp och tröst/ som himmel och iord haffuer skapat/ han styrker hiertan j wor bröst/ elles wore wor saak tapat/ trygge måghe wij her widh stå/ fast är then grund wij bygge vppå/ hoo kan oss tå vmstyrta

Then psalmen Noli emulari j tree songer delat.

Ps̄. xxxvij.

Then förste

LAt thet icke förtryta tich/ om the än finnes marge/ som om alt ondt beflijta sich/ och äre sin nästa arge/ som gräs och höö skola the full snart/ affhuggas och wisna med een fart/ tijn tröst scal gud wel wara

Til herran sett titt håp och lijt/ försuma ey got göra/ tu torff ey wijka hijt eller tijt/ gud skal tijn saak wel vtföra/ j tino lande blijff och bo/ ther bruka tich j een san tro/ ther scal han tich wel födha

Ee hwad tich gud åleggia kan/ ther lät tu tich åtnöya/ tijn hiertas bön tå hörer han/ än doch han synes thet dröya/ befala gudi allan tin wegh/ och itt fast håp til honom dregh/ titt besta han wel ramar

Tin rett läter han wel komma fram/ och skijna som liwset clara/ ther the andre komma på skam/ och kunna sich ey forswara/ halt gudi stilla som tich bör/ och war tilfridz som han thet gör/ epter sin helga wilia.

Offuer then man tu haff ey nijt/ then werlden flux med haller/ och är doch then som med all flijt/ på swik och orett faller/ halt vp aff wrede och bitterheet/ at tu ey gör thet gudi är leedt/ och warder them onda lijker.

Utrotas moste alle the/ som haatt och argheet driffua/ men the ther epter herran see/ the skola j landet blijffua/ snarliga kommer thens ondas fall/ at han hädhan förswinna scal/ tu skalt honom ey meer finna.

The milde och spakferdige/ skola landit besittia/ med frögd och gantz frijmodige/ thes rijkedomar nyttia/ lust ock så haffua j mykenom fridh/ iw mest then hiertat roor sich widh/ ee hwart sich werlden wrijdher.

Then andre songen

Then onde wactar ther nogh vppå/ at han then froma må stielpa/ och honom med argheet epter gå/ doch skal thet ey mykit hielpa/ ty herren moste ther åt lee/ han kan thet nogh betracta och see/ at hans tijd wel snart kommer.

The onde dragha vth sitt swerd/ sin bogha the ock benda/ moot then froma som annat är werd/ the sina händer wenda/ men swerdet skal en annan wägh få/ j theres egit hierta gå/ och boghen bruttin warda

Them rettferdiga fast bätre är/ thet litzla som han ägher/ än then skatt the onde haffua kär/ och ifrå gudi drägher/ the ondas arm förkrossar gud/ och sterker the froma som hans bwd/ aff hiertat gerna halla

Herren the fromas daghar weet/ när han them tröst wil giffua/ theres arff scal j ewigheet/ them wel forwarat bliffua/ the få ey skam j ondom tijd/ j hunger är han them så blijd/ at han them wel forsörier

Förgåtz moste the onde wist/ ee huru the weldige äre/ och haffua sijn lust och ingen brist/ på thet the mågha tära/ så skola the lijkwel innan kort/ såsom en röök förswinna bort/ och en snar enda grijpa.

Then onde borghar aff en falsk grund/ betala han ey tencker/ then frome är barmhertig och rund/ både med lån och skencker/ landet få hans welsignade/ twert om skola hans förbannade/ ther vt fördreffne warda

Eens mandz wandring och all hans stigh/ styrer gud med sijn nåde/ elles far han ey wel med sich/ han förer sich sielff j wåde/ om han än fast staplar til fall/ gud honom handhen reckia scal/ til skadha han ey faller

Frå barndom in til ålder min/ haffuer iach ey kunnit förfara/ en rettferdigan j något sin/ aff gudi förlåtnan wara/ ey heller hans barn gå om bröd/ han är mild och hielper j nödh/ hans sädh welsignat warder

Then tridie songen

GÖr wel och lät alt ondt bestå/ och lät tich ey förskreckia/ wonda ey hwad her kommer vppå/ och händer til tich reckia/ blijff tu och boo alt framgeent her/ och see hwar til tu kallat är/ oc hwad titt staat vtkräffuer

Ty herren elskar rett och skäl/ sijn helgon han ey förlåter/ vtan alltijd bewarar them wel/ j alla theres stater/ förgåtz moste the onde alt slett/ the frome erffua landet med rett/ och ewigt ther inne bliffua

Then fromes mun til wijsheet står/ ther han med wistas gerna/ hans tunga med rettheet vmgår/ then hielper han at werna/ gudz lagh vti hans hierta är/ hans gong och stigh styras wel her/ at han ey orett wandrar

Then onde på then froma seer/ alt ondt han honom actar/ men herren honom nådh beteer/ och for hans händer wactar/ om han än warder wrongwijst dömdt/ så haffuer doch gud hans rett ey glömdt/ vrskuld han honom haller

Forbijdha herran hans wegh tu halt/ for wist han tich vthielper/ at tu landit besittia scal/ när han the onda stielper/ thet scalt tu medh tijn ögon see/ oc må wel åt theres oferd lee/ then the ey kunde tenckia

Jach sågh en ogudactigh man/ som nogh stodh til at röna/ mectig oc wel rotat waſ han/ som lagherbers träät gröna/ Jach sågh mich om så war han ey til/ fåfeng är then honom sökia wil/ han är sin wegh försuunnen

Halt fromheet och hwad lijksamt är/ på sijdstonne scal tu finna/ at thet samma tich fridh heem bär/ när tu thet wilt besinna/ tilsamman moste the onde få/ förderff/ och ther fast longt ifrå/ med iemmer vtskotne warda

Gud är the fromes helsa god/ starkheet j nödzens tijdhe/ han scal them hielpa och giffua modh/ j all mootgong och quide/ han scal them friya och frelsa wist/ ifrå the ondes arga list/ ty the på honom trösta

Deus misereatur nostri

Ps. lxvij

GUd ware oss barmhertig och mild/ forläne oss nåder sina/ sins andletes liws aff kerlechs wild/ offuer oss läte gå och skijna/ at wij hans wäghar kenna må/ hans signade wilia lära/ j allom heednom spöria ock så/ Christum wor heel och ära/ all prijs och lofford bära

At tacka må och loffua tich/ o herre gud all tunga/ och hela werlden frögda sich/ med lust och glädi siunga/ at tu til oss hijt kommen est/ then retta domen halla/ och wil thet iw bekomma som betz/ synder förlåtas alla/ them som her til tich falla

Ja/ tacke gud och loffue tich/ all folk med dygd och froma/ sy iorden bär nw rijkelig/ sijn fruct med grödha och bloma/ Oss signe fader så ock son/ oss signe gud then helige and/ alzwoldig gud j himmels thron/ fructes och wyrdes j all land/ wij seye aff hiertat Amen

En song om budordhen

TEsse äre the tiyo bwd/ som oss gaff sielffuer herren gud/ genom Mosen sin tienare tro/ vppå thet berg Sinai Kyrieeleyson.

Jach är tin herre gud alleen/ halt tich frå andra gudhar reen/ til mich scal stonda all tijn lijt/ och elska mich med allo flijt Kyrieeleyson

Gudz dyra nampn misbruka ey/ titt taal scal wara ia och ney/ lät ey fåfengt gå aff tin mun/ hedra gudz nampn aff hiertans grund/ Ky

Gudz sabbatz dagh halt ock fullwel/ at sich må huila then arme trääl/ Tu lät tijn eghen werck bestå/ at gud sielff j tich werka må/ Ky

Fader och moder j wördning halt/ them tu hedra och hielpa scalt/ Så scalt tu lenge liffua få/ och thet scal wel med tich gå/ Ky

Dräp ey med tungo eller knijff/ och statt ey epter annars lijff/ Lägg bort haat och haff sacta modh/ war ock så tinom owen godh/ Ky

Tu scal ock ey bedriffua hoor/ ty ther aff kommer plågha stor/ All okyskheet driff bort frå tich/ hon haffuer skam och blygd med sich/ Ky

Så scal tu allan tiuffnat fly/ fals/ flerd/ ocker/ bedregerij/ Them fattiga tu gör bestond/ vtaff titt godz och milda hand/ Ky

Tu scalt ey med falsk tygh wmgå/ och ey tin nästa liuga vppå/ Hielp och styrck honom til sin rett/ Hans blygd och skam tu skyyl all slett/ Ky

Tin nästes hustru/ hws/ bohagh/ begier och lusta haff fördragh/ Vnska och skynda honom til/ alt thet tu sielffuer haffua wil/ Ky

Gudz bud är nw så wijdt vtstrect/ och lärer oss hwad honom är täckt/ Thet wil han haffua aff oss wist/ then thet ey gör seer her sin brist/ Ky

Göra gudz bwd j alla stund/ han vnne oss aff sijn miskund/ Hans ande hielpe oss ther til/ at göra thet han haffua wil/ Kyrieeleyson

En annan song om budordhen

THen som wil en Christen heta/ och rett thet nampnet bära/ han scal tiyo budord weta/ som retta reglan äre/ med gudz finger

j stentaflor scriffuin/ oc war på Sinai berg vtgiffuin genom then trogna Mosen.

Tenck på at tu haller mijn bwd/ och lär hwad tu scalt göra/ sägher til oss wor herre gud/ som läter laghen föra/ Haff mich for tin herra gud alleen/ och halt mich trona skäär och reen/ och fly fremmande gudhar

Mino nampne gör wördning med/ thet är wärdt allan hedher/ om tu läter misbruka thet/ warder iach på tich wreder/ Så scal tu weta thet är mijn lagh/ at tu gör helig sabbatz dagh/ och lät mich j tich werka

Fader och moder hedra wel/ så får tu lenge liffua/ och slå ey tin nästa ihiel/ Hordom scal tu ey driffua/ Tu scalt ey stiela Ey falsk tygh bära/ Och ey tins nästes hustru begiera/ Eller hans ägodeler

Tesse äre budordhen all/ som lära oss gudz wilia/ them hwar menniskia halla scal/ och them ey frå sich skilia/ Trona kreffia try förста budord/ j kerlech warda the andra fullgiord/ när gud giffuer sin anda.

O Fadher wor barmhertig och godh/ som oss wille til tich kalla/ och stenkia oss med Christi blod, som borttagher synder allа/ lät komma til oss tit helga ord/ tin wilia kan thet forclara/ som skapat haffuer himmel och iord/ thet må wor ledhare wara/ at wij ey wille fara.

Men alle rope wij nw til tich/ oss är ey annat til rådhe/ ty ingen tagher tijn ord til sich/ vtan han får tina nåde/ O helge fader tenck ther vppå at dieffuulen gör oss wånda/ och wil oss tagha tijn ord ifrå och komma oss sich til handa/ ty sendt oss then heliga anda

O gud och menniskia Jesu Christ/ som syndena på tich lade/ tu weest wel sielff wor stora brist/ epter tu ock mandom hade/ O Jesu Christ wor broder kär/ werdes titt löffte halla/ hwgsualaren lät komma her/ som oss lärer sanning alla/ at wij ey frå tich falle

O tu helige ande kom/ slijt sönder dieffuulsens snaro/ lät gudz ord få j wort hierta rum/ at thet må när oss wara/ så warde wij alle

rene giord/ och prijse wor gud med gammen/ aff Jesu Christi heliga ord/ then wij tacke alle sammen/ nw siungandes ther til Amen

O Jesu Christ som mandom togh/ j rene iungfru liffue/ kerleken han tich ther til drogh/ wort håp wille tu bliffua/ tu sågh wor synd och stora nödh/ at oss stod fore en ewig dödh/ heluetit stodh oss öpet

Thet läst tu tå forbarma tich/ kunde thet ey lenger lijdha/ at dieflen togh oss så til sich/ ther om wille tu strijdha/ gaff så tich her j werlden nidh/ och giorde oss en ewig frid/ med tinom dödh och pijno

Och så sade tu oss thet til/ wij skulle haffua trona/ ty tu est både godh och mild/ och wil oss alla skona/ om wij settie wor tro ther på/ at thet scal med oss warda så/ som tu oss sägher fore.

Tu est worden wor broder kär/ oss til stor prijs och äro/ och alltijd wil oss wara när/ hwad kan man meer begiera? är thet oss icke en stor mon/ wor broder är gudz eenda son/ hoo kan oss nw förderffua?

Prijs ware tich ewinnelig/ som oss then nådh bewijste/ at wij äre gudz barn med tich/ o kere broder Christe/ så må nw hwar man wara gladh/ och tacka gud j allan stadh/ han är wor kere fader

O Herre gud aff himmelrijck/ wij må thet alle clagha/ at werlden är olydig tich/ thet see wij alla daghar/ tijn ord försmås thet är tes wer/ at ingen haffuer sanning kär/ lögn haffuer macten fångit

Her lärer hwar sijn eghen dict/ alt är menniskios funder/ thet sant är haller man ey lijkt/ nw är gudz ord for vnder/ thet seer man wel for ögon her/ at farlig tijd nw kommen är/ ther Christus oss aff sade

Gudz tienst är wend j skrymterij/ synd är j hiertat inne/ for gud är thet itt gieckerij/ thet få wij sielffue finna/ man skal thet göra gud oss bödh/ hielpa wor nästa j hans nödh/ kerlech vpfyller laghen

Men nw är thetta oss vmwendt/ med dieffuuls list och läro/ ty gudz ord haffue wij ey kendt/ som rette wäghen äre/ ty är thet sant j scrifften står/ wij wore alle som the får/ ther ingen heerdan hade

Wij haffuom lenge farit wild/ ty ingen haffuer oss wactat/ och dieflen gaff ther rådhen til/ at gudz ord wardt föractat/ then for oss gick war blind som wij/ och kunde icke wäghen see/ ther aff moste wij falla

Men tack wari tich Jesu Christ/ som lest tich thet forbarme/ at dieflen sweeck oss med sijn list/ wij wore fongar arme/ nw läter tu oss få tijn ord/ j them wij äre friye giord/ aff diefflens falska läro

Wij som liffue på werlden här/ äre dödzens fongar/ hwem få wij som hielpen är/ then wij epter longa? thet est tu herre alleene/ wij må wel gråta bitterlig/ ty wij haffue förtörnat tich/ Helige herre gud/ Helighe starke gud/ Helige barmhertig frelsare tu ewige gud/ lät oss icke falla j then bittra dödzens nödh/ War oss barmhertig

Wij som äre aff syndom swår/ måghom alle quidha/ hoo är then som for oss går/ och wil döden lijdha? Thet giorde Christus alleene/ han haffuer lidit hardan dödh/ och frelst oss aff dödzens nödh/ Helige herre gud/ Helige starke gud/ Helige barmhertig frelsare tu ewige gud/ lät oss ey bortkastas j brinnande heluetis glödh/ War oss barmhertig

Wij som liffue ey som oss bör j synd alltijd falla/ hoo är then oss starka gör/ emoot synder alla? then helige ande alleene/ som driffuer synd aff hiertat bortt/ hans är thet som wel är giordt/ Helige herre gud/ Helige starke gud/ Helige barmhertig frelsare tu ewige gud/ lät oss ey förtapas j then ewinnelig dödh/ war oss barmhertig

JEsus Christus är wor helsa/ som oss alla wille frelsa/ med sijn pino och bittra dödh/ frelste han oss aff dödzens nödh

At wij honom ey förgäta/ gaff han oss en spijs at äta/ vnder bröd lekamen sin/ gaff oss dricka sin blodh j wijn.

Med then spijs wil han oss trösta/ at wij äre återlöste/ ther skole wij fast tro vppå/ oc så til thenne natuard gå

Scal här något gott aff warda/ scal man stå j tronne harda/ at han är j thetta bröd/ som for oss haffuer lidit dödh.

Wil man ey j misbruck falla/ men thet retta settet halla/ när man tå går til Christi bord/ skal forkunnas gudz helga ord

Så är thet ock Christi wilie/ at wij thetta ey åtskilie/ vtan dricke alle hans blod, som äte thenne natward godh

Man skal ock sich sielff betracta/ och vppå sijn saker acta/ then owerdelig här til går, for liffuet han här döden får

Så scal tu ock här begrunda/ och thet tuifla ingelunda/ at tijn synd är affplanat grant/ ty får tu här en wissan pant.

Tijn synd Christus på sich lade/ och ther med han til tich sade/ Kom til mich tu som syndig är/ tina synd iach vppå mich bär

Ther scal tu tich hart widh halla/ och ey frå hans löffte falla/ then sich kenner aff synder swår/ han rett til thetta bordet går.

När han kan thet ock besinna/ at han scal her nådher finna/ äter så j een starka tro, tå får han j sitt hierta ro.

Gud wor fader wilie wij prisa/ som oss wille så wel spijsa/ Tack haffue han j ewigheet/ for sijn stora barmhertigheet.

A solis ortus

Uij loffuom Christ en konning bold/ aff solsens vpgong är hans wold/ alt vth så wijdt som iorden är/ han föddes aff een iungfru skäär

Then werlden skoop aldeles wel/ åtogh mandz hampn och wart en trääl/ at mankön som förtapat lågh j mandom måtte frelsas så

Gudz nåd vti en salig tijd/ kom j then rena moders qwid/ een helig fruct then iungfrun bar/ aff huilko hon sielff skapat war

Gud sielffuer thetta werket dreeff/ at vtan man hon moder bleeff/ tå Gabriel til henne gick/ aff hans ord hon gudz son vndfick

Elisabeth kan thet forstå/ och til Mariam sägher så/ gudz moder kom nw här til mich/ ther aff Johannes frögdar sich

J krubbo nid tå lagdes han/ som iungfru födde vtan man/ med lijten miölk han föddes tå/ som alla läter födho få

Tå hördes ock stoor ängla frögd/ gudi skee prijs j himmels högd/ så siungo the på thenne dagh/ meniskiom fridh och gott behagh

Äära oc prijs skee fadrenom/ teslikes ock så sonnenom/ them helga anda skee ock så/ at ther är ingen ende på

Under samma noter

WAr gladh tu helga Christenheet/ och prijsa gudz barmhertigheet/ got haffuer han bewijsat tich/ han är tich godh ewinnelig

Jtt vnder här på iorderijk/ lät han oss skee så mildelig/ then som gudz faders wijsdom war/ wart här j mandom vppenbar

Maria moder skäär och reen/ födde en son förutan meen, ingen haffuer wist eller tenct/ at iungfru födde oförkrenct.

Een ny menniskia föddes här/ then som gudz enda sonnen är/ han wardt vtgiffuin oss til tröst/ och haffuer alla återlöst.

Aff Adams synd kom oss then nödh/ at oss stodh fore en ewig dödh/ och kom ther med j samma stund/ förbannilse så margelund

Thet togh han bortt som helsan är/ Jesus Christus wor broder käär/ wor synd och plict drogh han på sich/ wart pijnt och plåghat iemmerlig

Heluetit synd och dödzens krafft/ som oss hade for fongar hafft/ wan han öffuer j sin mandom/ hans dödh war oss sann läkedom

Tes wari prijs j ewigheet/ fadrens stora barmhertigheet/ som thet hade beslutit så/ och wille döden niderslå

En song vnder the noter Dies est leticie, then om iulatijd tienar.

EEn iungfru födde itt barn j dagh/ thet wij skole prijsa och ära/ j thet haffuer gud itt gott behagh/ han biudher oss höra hans lära/ wore icke thet barn til werlden födt/ tå skulle hwar man ewin-

neliga dödt/ nw ärom wij frelste alla/ loffuatz ware tu Jesu Christ som oss haffuer frelst aff dieffuulsens list/ medh pino och dödzens galla.

The heerdar wactade theres hiord j markenne ther the lågho/ the finge höra ängılsens ord gudz clarheet the ock sågho/ iach budhar idher stor glädhi oc gammen/ som skeer allo folkena sammen/ them som haffua gudz anda/ j dagh föddes Jesus Christus/ han är herren j Dauidz hws/ han frelser aff dödzens wånda

Thet himmelska herscap medh högha röst/ vphoff medh ängelen siunga/ the loffuade gudh medh glädi och tröst/ så seyandes medh ene tungo/ prijs ware gud j högdenne/ fridh ware och på iordenne/ menniskiom en godh wilie/ gud haffue loff for ynnist och fridh/ han oss sende med sonnen här nidh/ then aldrig ifrå oss skilia

GUd aff sinne barmhertigheet/ haffuer oss til nåde tagit/ och all wor orettferdigheet, med Christi blod afftwagit, all wor fortienst är vteluct/ wij haffuom ingen annor vtfluct/ til nådhen moste wij falla

Gudz lagh the woro helig och godh/ doch kunde wij them ey halla/ wort kötzliga sinne föll ther emoot/ ty moste wij j synd falla/ gudz wrede ther medh öffuer oss kom/ oc oss tilstundade en strenger dom/ tå gudz bud wordo brutin

Andan creffia gudz helga lagh/ som hiertat moste röra/ elles haffuer gud intit behagh/ til hwad wij tenke eller göre/ nw är ey menniskian vtan köt/ och är så ond aff moderlijff födt/ at hon moot andan strijder

War doch aff nödene at gudz lagh/ moste fulbordat warda/ om man wil på wredenes dagh/ vndwijka domen harda/ ty war thet oss til en stor mon/ gud sende til oss sin eenda son/ och lät honom mandom tagha

Laghen for oss fulbordade han/ och stilte ther med gudz wrede/ ther aff frögdas hwar Christen man/ at honom then frome skeedde/ til laghen må nw wara wort taal/ tråtz at tu mich fördöma scal Christus tich fullgiordt haffuer

När nw wij här til settie wor lijt/ och intit til oss sielffua/ så warde wij wora synder quitt/ som samwetit plägha quelia/ wij warde och ther med frome for gud/ och få een ynnest til hans bud/ och gerna them åtlydha

Med tronne kommer gudz ande godh/ som oss på nyio föder/ han werkar j oss itt annat modh/ och kötzens ondsko dödhar/ så komma godha gerningar fram/ the twar ey annat än synd och skam/ hwad wij tilforena giorde.

Utan kerlech tron aldrig är/ then henne pläghar prijsa/ så få wij wor nästa käär/ och honom gott bewijsa/ så warder tå gudz lagh vpfylt/ wij tiene hwar annan oförskylt/ som Christus oss tient haffuer

Kerleken söker ingen lön/ doch wete wij them tilstunda/ wij settie them vti gudz skön/ och tuifle ingelunda/ at wij them skole wisseliga få hans fasta löffte wij haffue ther på/ doch aff hans nåd alleena

Så står altsammans vti gudz nådh/ at wij skole salige bliffua/ och är vti hans ewiga rådh/ hwem han thet teckes giffua/ wij haffue ey annat än skröpligheet/ j gudh är all wor saligheet/ honom skee prijs och ära/ Amen

HWar man må nw wel glädia sich/ här är stor frögd på ferde/ ty gud är oss nw nådelig/ som wore döden werde/ han haffuer allom sagdt thet til/ at han barmhertig wara wil/ hwad står oss nw til trengia

Jach vnder dieflen fongen lågh/ kunde mich ey sielffuer hielpa/ mijn synd mich qwalde natt och dagh/ och wille mich nider stielpa/ mijn sorg mich til förtuiflan dreeff/ ty synd och döden for mich bleeff/ heluetit stod mich öpet

Gud aff sinne barmhertigheet/ sijn ögon til mich wende/ han gaat ey lijdha mijn vselheet/ hielp wille han mich senda/ än doch iach war aff synder full/ war han mich for en fader hull/ och lät sich om mich wårda

Han sade til sin eenda son/ nw är tijd til forbarma/ faar nidh vti thet synda land/ och löös the fongar arma/ vtaff theres synd och stora nödh/ och frels them aff then ewiga dödh/ och lät them med tich liffua

Sonnen sin fader lydig war/ och kom til mich på iorden/ aff ene iungfru reen och clar/ och är min broder worden/ sin kerlech wille han mich betee/ han togh ifrå mich heluetis wee/ thet iach war plictig lijdha

Han lät vtgiuta sitt dyra blod/ och wille sitt lijff ey spara/ han leed mich thet til syndaboot/ ty må iach trygger wara/ han är mitt hoffuud och höffuitzman/ vti hans dödh mijn synd förswan/ ther är iach salig worden

Han foor ock vp til fadren igen/ ifrå thenna werldzens lijffue/ ther wil han wara min mester alleen/ och mich sin anda giffua/ then j mijn nödh scal trösta mich/ och lära mich at kenna sich/ och mich j sanning ledha

Tes wari prijs j ewigheet/ och loff förutan enda/ fadrens stora barmhertigheet/ som oss then nådhen sende/ och niderslogh j Christi dödh/ heluetit synd och dödzens nödh/ hoo kan mich nw förderffua?

Ueni redemptor

VErldenes frelsare kom här/ lät see at iungfru moder är/ all werlden må thet vndra sich/ een sådan byrd höffdes tich

Aff mandz hielp är thet ey så skeedt/ gud sielff haffuer sijn krafft beteedt/ gudz ord är här nw wordet köt/ aff iungfru lijffue är thet födt

Jungfrunes qwid här fructsam war/ men iungfrudomen bleeff doch qwar/ gudz stora krafft lät sich skina/ werkandes j temple sina

Aff himmels throne kom här nidh/ en starck kempe och baar oss fridh/ han är nw både gud och man/ then som oss allom hielpa kan

Frå fadren han vtgongen är/ sann mandom han til fadren bär/ hans welle går offuer all land/ och sitter på gudz högro hand

Så stor som fadrens är hans mact/ döden haffuer han niderlagdt/ heluetis krafft hon gaffz ther widh/ at hennes förste lagdes nidh

Äära och prijs skee fadrenom/ teslikes ock så sonenom/ them helga anda skee ock så/ at ther är ingen ende på

Christe qui lux

CHriste som liws och daghen är/ ther mörkert ey kan blijffua när/ gudz faders liws thet skijn j tich/ och allestedz bewijsar sich

Allom til tröst est tu vpsat/ ty wacta oss j thenna natt/ at wij må j tich haffua roo/ och alltijd trygge samman boo.

Then swåra sömpn tagh oss ifrå/ at fienden ey skadha må/ lät ock wort köt så warda späkt/ at iw göres som tich är täkt.

Til sömpn wor öghon giffua sich/ wort hierta acte doch på tich/ beskerme oss tijn högra hand/ och löse frå wor synda band

O herre lät them icke få/ sin wilia som oss epter gå/ tu haffuer iw löst oss igen/ frå döden med titt blod så reen

O herre tu tenck ther vppå/ at diefflen wil oss niderslå/ wor sielatröst tu worden est/ ty blijff med oss thet är oss bässt

Giff gud thet som wij bidie om/ genom tin anda och tin son/ som är en san trefaldigheet/ och regerar j ewigheet.

Ad cenam agni

NW är kommen wor påsca frögd/ ty loffuom Christ j himmels högd/ aff reno hierta siungom frij/ gongne thet rödha haff förbij

Hans helge mandom offrat är/ på corsset som oss hade kääг/ och hans blod vtgötz rosenrödh/ wij leffuom nw widh himmels bröd

Frij ärom wij wor syndaband/ och frå then grömma ängels hand/ enda haffuer then trääldom swår/ nw är thet retta gylden år

Wort påscalamb är Jesus Christ/ meenlös vtan all fläck och brist/ här skola ock osyrat bröd/ warda ätin som herren böd.

Jtt sant offer thet heta må/ som heluetit kan niderslå/ förlossa fongar sich til prijs/ oc öpna for them paradijs

Wij bidie tich o skapar godh/ som aff dödha til lijff vpstodh/ slå nid j oss all dödzens lagh/ giff lijff med tich på domedagh

Äära wari tich herre bold/ som vpstodh aff dödzens wold/ med fadre helgom anda ock så/ at ther är ingen ende på.

Jesu nostra redemptio

JEsu tu est wor saligheet/ alt wort begier och kerligheet/ tu som är gud och skapar blijd/ bleeff man j werldsens sijdsta tijd

Barmhertigheet tich öffueruan/ tå tu togh bort wor syndaband/ tu gaff tich j thenna bittra dödh/ och frelste oss aff dödzens nödh

Heluetit tu igenom gick/ och togh ther monga vt med tich/ foor med them til titt faders land/ sitter ther på hans högra hand

Tijn godheet och barmhertigheet/ haffuer oss alt thetta beteedt/ wor fortienst begick thet ey så/ at wij skulle the nåder få

Ty tacke wij tich Jesu Christ/ som oss haffuer then nådh bewijst/ ära och tack j ewigheet/ skee tich for tijn barmhertigheet

Ueni creator spiritus

KOm helge ande herre god/ besök vor hierta giff oss modh/ lät oss få tina helga nådh/ och war med oss j rådh och dådh

For een san tröst tu kender är/ säl är then man som tu est när/ the harda hierta gör tu week/ och giffuer them en rett kerlech

Titt liws tändt j wort mörka sin/ giff kerlechs dygd j hiertat in/ hwad oss fela och brista må/ lät oss aff tine styrkio få

J tijn gåffuo est tu margfal/ gudz högra handz finger vtwald/ tu lärer Christi läriungar/ prisa gud med monga tungor

Wor fienda ifrå oss drijff/ och tu med friden när oss blijff/ leedsaga oss j alla stund/ at wij må vndfly dieffuuls fund

Gud fader tu oss kenna läär/ med sonnen som frelsaren är/ lät oss ock lära thet ther näst/ at tu vtaff them vtgongen est

Gud fader och hans eende son/ warde prijsat j himmels thron/ them helga anda skke ock så/ han läte oss sijn nåder få

Lucis creator

O Herre gud som all ting skoop/ himmel och stiernor medh sitt loop/ tw stor liws haffuer tu vpsatt/ sool til dagh och måna til natt

Och daghen är så skapt aff tich/ at tå skal huar man bruka sich/ men alle the på iorden boo/ skola om natten haffua ro

All creatur hwar j sitt skick/ är vpsat til at prisa tich/ och menniskian är skapat så/ at hon scal all diwr fore stå

Men hwar man må beklagha thet/ at synden är inkommen med/ wort regement haffuer hon kränckt/ och oss med sich j döden sänkt

Wij bidie tich o herre mild/ huad brutit är thet giff oss til/ giff oss tijn nåd o herre gud/ at wij alltijd halle tijn bwd

Giff gud thet som wij bidie om/ genom tin anda och tin son/ som är een san trefaldigheet oc regerar j ewighet

Te lucis

EPter gudz skick går thet så til/ at natten nw påkomma wil/ oss thenne dagh framliden är/ mörkret med sömpnen kommer här

Så haffuom nw thet ey fördragh/ men tackom gud for thenne dagh/ som hafft haffuer på oss then act/ at wij äre än nw widh mact

Oss ligger ther ock mact vppå/ at wij bidie gud med oss stå/ at dieflen som til oss bär haat/ slår oss ey nidh j thenna natt

Wij bidie tich o herre käär/ tu som wor rette fader är/ gör med oss epter tijn miskund/ bewara oss j alla stund

Äära och prijs skee fadrenom/ teslikes ock så sonnenom/ them helga anda skee ock så/ at ther är ingen ende på

Gaude visceribus

GLäd tich tu helga Christenheet/ aff gudz stora krafft miskund och godheet/ at then som ewig är/ vtwalde een iungfru skäär/ aff henne lät sich födhas här

Gud sende sitt bwd Gabriel/ han helsade Mariam heel och säl/ och lät henne forstå/ at hon stor nådh skulle få/ och gudz sons moder warda tå

Thet werket gud wel göra kan/ at een iungfru födher barn vtan man/ som han haffuer här giort/ thetta ärendet är stort/ thet ingen haffuer förra spordt

Oss til godho är thetta skeedt/ och gud haffuer ther med sijn nådh beteedt/ han lät födhas then man/ som allom wel hielpa kan/ then nåd werlden när gudi fan

O Maria thet är tich wist/ stoor ära at tu födde Jesum Christ/ j then byrd est tu een/ som födde son vtan meen/ oc bleeff än tå een iungfru reen

Wist est tu säl o iungfru clar/ at tu Gabriels budskap lydig war, tu gaff tich gud j sköön/ tich gick wel tes fan tu röön/ och haffuer fåt när gudi löön

Giff oss then nådh o herre blijd/ at oss bliffuer fructsam thenna högtijd/ at här må hwar medh sich/ for tijn mildheet tacka tich/ med Maria ewinnelig

Exultet celum laudibus

SIch frögde nw himmel och iord/ aff gudz miskund och helga ord/ som han vtsende oss til tröst/ genom sina apostlers röst.

Tå Christus hade alt bestelt/ thet som fadren hade befält/ sende han vt j werlden wijdt/ sina apostler hijt oc tijt

Han befalte them seya så/ at the ther skola nådher få/ och heluetit vndwijka wist, the skola tro på Jesum Christ

Thet budskap wijdt om werlden gick/ hwar man gudz wilia weta fick/ och föllo ther til med itt sin/ alle the som gud gaff thet in

Ther som gudz ord predicat wart/ ee huru hiertat thet war hardt/ när gudz ande folgde ock med/ hiertat til gud vmwende thet

Tesse budhen syntes fast ring/ bedriffuo doch vndelig ting/ och med theres eenfaldigheet slogho the nidh werldzlig wijsheet

Land och städher the wende om/ frå wrongheet til san kennedom/ ty giffs them prijs på iorderick/ och ewig lön j himmelrick

Giff oss o gud tijn helga nåd/ at wij må fölia theres rådh/ och alle med them prijsa tich/ och liffua så ewinnelig

Christe redemptor

JEsu som är wor frelsare/ tu est wor rette midlare/ gör nw med oss j thetta sin/ som tu giorde med helgon tijn

Alt mankön här förderffuat war/ men werldzens synd tu på tich bar/ the gud hade ther til vtwaldt/ wordo ibland tijn helgon taldt

Offuer alla gick här een soot/ som ingen kunde rådha boot/ men tu frelste frå ewig dödh/ tina wener med blod så rödh

Som förr är skeedt så gör tu än/ vtaff syndarom helga män/ them som liggia j dödzens diwp/ förer tu til tin fader vp

Wij som här än på iorden gå/ tijn helgon wij nw tencke vppå/ huru the äre alle frij/ frå then iemmer wij äre j

Läär oss nw gud them acta så/ at wij må samma nåder få/ som the fingo ewinnelig/ och bliffua så alltijd medh tich

Giff gud thet som wij bidie om/ genom tin anda och tin son/ som är een san trefaldigheet/ oc regerar j ewighet

NW bidie wij then helga and/ om een sanna tro och rett forstond/ at han for oss rådher j alla tijdha/ helst vti thet ytersta wij skolom hädan lijdha Kyrieeleyson

O edla liws giff oss titt skeen/ lär oss Jesum Christum kenna alleen/ at wij medh honom halle och faste bliffue/ och han oss arffuelot j sino rike giffue Ky

O kerlechs eeld vptend wor sin/ giff oss allom thet j hiertat in/ at wij samman liffue som bröder käre/ j frid och j roligheet wij som Christne äre Ky

O högsta tröst j alla nödh/ hielp at wij ey fructe skam eller dödh/ när wij then bittra döden skole smaka/ så blijff medh oss j frestilsen at wij tich ey försake Kyri

CHristus then rette herren/ gudz son j ewigheet/ aff fadren är vprunnen som scrifften seya weet/ han är then morgon stierna/ som oss kan lysa och werna/ ifrå alt mörkers qwal

Han är menniskia worden/ j werldzens sijdsta tijd/ aff rena iungfru boren/ til oss hijt kommen nidh/ dödz fengsle haffuer han brutit/ och lijffzens dör vpslutit/ oss himmelen open giort

O Christe giff tina nåde/ tin kerlech lät oss få/ at sich med rådh och dådhe/ wort hierta koffra må/ lär oss epter tich lengta/ rettwijsone epter trengta/ och fly fåfengeligheet

All mact haffuer tin fader/ j händer giffuit tich/ tes är nw hwar man gladher/ at tu then macten fick, ty tu scalt alltijd hielpa/ ey läta nidher stielpa/ them som intit förmå

Hwad fadren haffuer tich giffuit/ lät ey borttapas thet/ men föör til retta liffuet/ ther tu sielff bliffuer med/ lät oss så med tich wara, alltijd forutan fara/ glädias j ewigheet

GUd wari loffuat och högeliga prijsat/ som oss haffuer så wel spijsat/ med sin lekame och medh sinom blode/ thet giff oss herre gud til godhe Ky

Herre genom tin helga mandom/ som aff tinne moder Marie kom/ och titt helga blod/ hielp j nödh och giff oss modh Ky

Sin helga lekame for oss monde giffua/ at wij ther aff skulle liffua/ ey kunde han oss större gåffuo skenkia/ ther med wíj honom skole åtenckia Ky

Herre tijn kerligheet thet giorde/ at wij aff titt blod thet vnder sporde/ at thet galt wora skuld/ ty är gud oss worden huld Ky

Gud giffue oss sina welsignade nåde/ at wij wandre epter hans rådhe/ j rett kerlech och broderliga tro/ at thet oss alla nå komma til roo Kyrie

Herre med tinom anda oss ey förlåt/ then som lärer halla thet retta måât/ at tijn arma christenheet niuta må fridh j ewigheet Kyrie

En song om gudz ord emoot menniskiors stadgar

O Herre gud tijn helga ord/ haffua förgäten leghat/ och til ey litit sielamord/ lenge wordit förteghat/ vp wär kommit j samma stadh, menniskio tant och ära/ then scrifften oss förkasta badh/ och widh gudz ord oss nära

Ty sielen haffuer ey annan spijs/ ther hon sich med kan födha/ then annan söker han är ey wijs/ han wil sich fåfengt mödha/ wor mester Christus thet ock så/ een fåfeng gudz tienst kallar/ ty sielenne intit hielpa må/ om hon sich ther wid haller

Then planteerning vpryckias scal som gud ey haffuer stictat/ hon får vtan twiffuel sitt fall/ til thet är hon alt plictat/ Gudz ord består j ewig tijd/ seker man ther på bygger/ och boor ther med j godhom frid/ for regn och storme trygger

Men tackom gud som oss wel bör/ for stora nåder sina/ som han nw med oss alla gör/ och dagliga läter skina/ hans helliga ord j liwset igen/ see wij medh alffuar komma/ menniskiors tant lijdher stort meen/ som lenge stod j bloma

Lät oss forty j liwsena gå/ at wij må liffuet finna/ om gud tagher oss thet ifrå/ kunne wij tijtt ey hinna/ j mörkre wandrar man ey rett/ man stöter sich snart illa/ han trädher hen mong owiss fiet/ och går om weyen willa

Så är thet wel stoor claghan werdt/ och är een högelig quidha/ at man haffuer mörkret kärt/ och må ey liwset lijdha/ Men herre tu som liwset est/ vplyys wort mörka sinne/ mörkret fördriffua kant tu bäst/ som ligger j hiertat inne

Jach är wiss om himmel och iord/ at the jw sijn koos fara/ lijkwel moste aldrig gudz ord/ förgåtz och ogilt wara/ wid them iach mich wil halla wist/ och låta mich ey förskreckia/ ee hwad ondt aff sijn arga list/ mich fienden kan vpweckia

När iach nw j itt sådant modh/ warder aff werlden taghen/ then dödh är mich for wisso godh/ salig är mich then daghen/ tess tackar iach min fader blijd/ sitt löffte han wel haller/ han seer til mich j allom tijd/ ee hwad på ferde faller

Så bedher iach tich fader min/ som mich j all nödh sterker/ tu giff tin anda j hiertat in/ när thet fast swidher och werker/ och iach moste aff thenna öö/ ther ingen slipper med liffue/ at iach tå motte gladher döö/ och sedan med tich bliffua

Thetta minne må siungas j brudahusen

GUd som all ting skapade sich til loff och prijs/ skop han man och quinno och satte j paradijs/ böd them bliffua samman/ såsom itt köt och blod/ och haffua gud for ögon/ och liffua j kerlech godh/ Gudi wari loff

Gud som sade mannenom ey gott wara alleen/ han skapte honom ena hielp vtaff hans sidobeen/ och gaff them så welsignilse medh thenna orden/ wexer til foröker idher och vpfyller iorden/ Gudi wari loff

Ty scal mannen offuergiffua fader och moder/ och när sijn hustru bliffua then gud honom foghar/ både j nödh och gammen epter gudz wilia/ och thet gud föghar tilsamman må ingen åtskilia/ Gudi wari loff

Bidiom nw så innelig for thetta hionalagh/ at gud är theres styreman både natt och dagh/ at the mågha vndfly dieffuulsens falska list/ och få een ewig glädi med herran Jesu Christ/ Gudi wari loff

O rene gudz lamb, oskyldig på corsset for oss slactat/ alltijd befunnen tollig/ ee huru tu war föractat/ wora synder haffuer tu dragit/ döden och heluetit niderslagit/ forbarma tich offuer oss o Jesu.

Giff oss tin ewiga frid o Jesu

Forlän oss gud så nådelig frid j wora daghar/ ty ingen är på iorderik/ then ofrid kan förtagha/ vtan tu allene

---

Fölier nw itt register på hwad bladh och sidho hwar songen finnas scal.

¶Aff diwpsens	Blad xiij.	sidho j	[s. 535]
Christe som liws	xxx.	j	[s. 550]
Christus then rette	xxxvj.	j	[s. 555]
Enom könning	vj.	j	[s. 529]
En riker man wello.	ix.	ij	[s. 532]
Een iungfru födde	xxvj.	j	[s. 546]
Epter gudz skick	xxxiij.	j	[s. 552]
Forbarma tich gud	xj.	ij	[s. 534]
Gud warder liknat	iiij.	j	[s. 528]
Gör wel och lät	xvij.	j	[s. 539]
Gud wari oss barm.	xviij	j	[s. 540]
Gud aff sinne barm.	xxvj	ij	[s. 547]
Gläd tich tu helga	xxxiii.	ij	[s. 553]
Gud ware loffuat	xxxvj.	ij	[s. 555]
Gud som all ting ska.	xxxviii.	ii	[s. 557]
Herre nw läter tu tin	ij.	j	[s. 526]
Hwar man må nw	xxviii.	j	[s. 548]
Jesus Christus är	xxiii.	ij	[s. 544]
Jesu tu est wor sa.	xxxi.	j	[s. 551]
Jesu som är wor frel.	xxxv.	j	[s. 554]
Kom helge ande	xxxi.	ij	[s. 551]
Lät thet icke förtryta	xv.	j	[s. 537]

Mijn siel haller my.	j	ij	[s. 525]
Nw är kommen wor	xxx.	ij	[s. 550]
Nw bidie wij then hel.	xxxv.	ij	[s. 554]
O gud wij loffue tich	ij.	ij	[s. 526]
Om en rik man	vij.	ij	[s. 530]
O fader wor barm.	xx.	ij	[s. 542]
O Jesu Christ som	xxi.	ij	[s. 543]
O herre gud aff himme.	xxii.	j	[s. 543]
O herre gud som all	xxxii.	ij	[s. 552]
O herre gud tijn hel.	xxxvii.	j	[s. 556]
Sel är then man	xiii.	ii	[s. 536]
Sich frögde nw him.	xxxiiii.	j	[s. 553]
Then onde wactar	xvj.	j	[s. 538]
Tesse äre the tiyo	xix.	j	[s. 540]
Then som wil en ſchri.	xx.	j	[s. 541]
Welsignat wari her.	j.	j	[s. 525]
Wij tro vppå alzmec.	iii.	ii	[s. 527]
Wor gud är oss een	xii.	j	[s. 534]
Utan herren faller oss	xiiii.	j	[s. 536]
Wi som liffue på werl	xxiii.	j	[s. 544]
Wi loffuom Christ	xxiiii.	ii	[s. 545]
War glad tu helga	xxv.	ii	[s. 546]
Werldenes frelsare	xxix	j	[s. 549]

BIHANG:

”Några Gudhelige Wijſor vthdragne aff then Helga Skrift, the ther tiena til at ſiungas i then Chriſteliga Förſamblingen”

(Fragment af psalmboken af år 1530.)

O Fadher wåår barmhertigh och godh/ som oss wille til tich kalla/ och stenkia oss medh Christi bloodh/ som bort tagher synder alla/ läätt komma til oss titt helga ordh, thin wilia kan thet förclara/ som skapat haffuer himmel och iordh/ thet må wår ledhare wara/ ath wij icke wille fara

Men alle rope wij nw til tich/ oss är ey annat til rådhe/ ty jngen tagher thin ordh til sich/ vtan han fåår thina nådhe/ O helge fadher tenk ther vppå/ ath dieffwulen gör oss wånda/ och wil oss tagha thin ordh jfrå/ och komma oss sich til handa/ ty sendt oss then helga anda

O gudh och menniskia Jesu Christ/ som syndena påå tich ladhe/ tu weest wel sielffuer wår stoora brist/ epter tu och mandom hadhe/ O Jesu Christ wår brodher käär/ werdes titt löffte halla/ hugswalaren läät komma häär/ som oss läre sanning alla/ at wij icke frå tich falla.

O tu gode helge ande kom/ slijt sönder dieffuulsens snare/ lätt gudz ordh få j wårt hierta rum/ at thet motte när oss wara/ så warde wij alle rene giord/ och prijse wor gudh medh gammen/ aff Jesu Christi ewiga oord/ then wij tacke alle sammen/ nw siungandes alle Amen.

THen som wil en Christen heta/ och rett thet nampnet bära/ han skal tiyo bodhoord weta som retta reglan äre/ medh gudz finger j stentaflor scriffuin/ och war på Sinai berg vthgiffuin/ genom then troghna Mosen.

Tenck påå at tu haller mijn bodh/ och läär huad tu skal göre/ segher til oss wor herre gudh/ som läter laghen föra/ Haff mich

för thin herre gudh aleen/ och halt mich trona skär och reen/ och fly fremmande gudhar.

Mino nampne gör wördning medh/ thet är wärdt allan hedher/ om tu läter misbruka thet, warder iach på tich wredher/ Såå skal tu weta thet är mijn lagh/ at tu gör helig sabbatz dagh/ och läät mich j tich werka.

Fadher och modher hedhra wel/ så får tu lenge lefua/ och slå ey thin nesta j hiäl/ Hoordom skal tu ey driffua/ Tu skalt ey stiäla/ Ey falsk tygh bära/ Och ey thin nestes hustru begiera/ Eller hans ägodela.

Thesse äre bodhoorden all/ som lära oss gudz wilia/ them hwar menniskia halla skal/ och them ey frå sich skilia/ Troona kräffia the try första bodhoord/ j kärleck warda the andra fulgiordh/ när gudh giffuer sin anda.

O Jesu Christ som mandom togh/ j reena iomfru liffue/ kerleken han tich ther til drogh/ wort hopp wille tu bliffue/ tu sågh wår synd och stora nödh/ at oss stoodh före en ewigh dödh/ heluetit stodh oss öppet.

Thet lätst tu thå förbarma tich/ kunde thet ey lenger lijdha/ at diäflen toogh oss så til sich/ ther om wille tu strijdha/ gaff så tich här j werlden nidh/ och giorde oss en ewigh frijdh/ medh tinom dödh och pino.

Och så sadhe tu oss thet til/ wij skulle haffua troona/ ty tu äst bådhe godh och mil/ och wil oss alla skona/ om wij sätie wor troo ther på/ ath thet skal medh oss wara så/ som tu oss segher före.

Tu est worden wår brodher kär/ oss til stoor prijss och äre/ och altijdh wil oss wara när/ hwadh kan man meer begiäre?/ är thet oss icke en stoor mon/ wår brodher är gudz eenda son/ hoo kan oss nw förderffua?

Prijs ware tich ewinnerligh/ som oss then nådh bewiste ath wij äre gudz barn medh tich/ O käre brodher Christe/ såå må nw hwar man wara gladh/ och tacka gudh j allan stadh/ Han är wor käre fadher.

O Herre gudh aff himmelrich/ wij må thet alle clagha/ ath werlden är olydigh tich/ thet see wij alla dagher/ thin ordh försmås thet är thes wer/ at ingen haffuer sanning käär/ löng haffuer machten fånghet.

Her lärer hwar sin eghen dict/ alt är menniskes funder/ thet sant är haller man ey lijkt/ nw är gudz ordh för vnder/ thet seer man wel för öghon her/ ath farligh tijdh nw kommen är/ ther Christus oss aff sadhe.

Gudz tienst är wend j skrymterij/ synd är j hiertat inne/ för gudh är thet itt giäkkerij thet få wij sielffue finna/ man scall thet göra gudh oss bödh/ hielpa wor nestta j hans nödh/ kerleek vpffyller laghen.

Men nw är thetta oss omwent/ medh dieffwuls list och läre/ ty gudz ordh haffwe wij ey kendt/ som retta wäghen äre/ ty är thet sant j scrifften, ståår/ wij wore alle som the fåår/ som ingen heerdhan hadhe.

Wij haffwom lenge farit will/ ty inghen haffuer oss wactat/ och dieflen gaff ther rådhen til/ ath gudz ordh wardt förachtat/ then för oss gick war blind som wij/ och kunde icke wäghen see/ ther aff moste wij falla.

Men tack ware tich Jesu Christ/ som lest tich thet förbarma/ at dieflen sweeck oss medh sin list/ wij wore fångar arma/ nw läter tu oss få thin ordh/ j them wij äre friye giord/ aff dieflens falska läre.

Wij troo på alzmectig gudh/ som all ting j sina oordhe/ skapat haffuer ärlig och goodh/ gott är alt thet som han gioorde/ oss för fadher will han wara/ aff sin eeghen godha wilia/ han wil oss altijdh bewara/ och oss ey jfråå sich skilia han beskermar oss j sin krafft/ och ingen ståår emoot hans macht/

Wij troo pååå Jesum Christ/ eenda gudz son och wor herra/ han är ewig och thet är wist/ medh fadhren liker j äro/ aff Marie jomfru reen/ medh san mandom wart han födder/ aff gudhz andes

tilhielp aleen/ för wår synd wart pijnt och mödder/ och dödhen han oss öffuerwan/ Sitter på fadhrens höghra hand/

Wij troo pååh then helgha and/ Ena Christeliga kyrkio/ thet är helga manna samfund/ som gudz ande pläghar styrkia/ Här warder synden borttaghen/ then oss pläghar göra wånda/ Och vppå then sidzsta daghen skolom wij alle vpstonda/ Och jtt ewight lijff komber thå/ Gudh läter oss sin glädhi fåå/ AMEN.

Vij som leffue på werlden här/ äre dödzens fånga/ hwem få wij som hielpen är/ then wij epter longa? thet äst tu herre aleena/ wij må wel gråta bitterlig/ ty wij haffue fortörnat tich/ Helige herre gudh/ Helige starke gudh/ Helige barmhertigh frelsare tu ewige gudh/ lätt oss icke falla j then bittra dödzens nödh/ War oss barmhertigh.

Wij som äre aff syndom swåår/ måghom alle quidha/ hoo är then som för oss går/ och wil dödhen lijdha? Thet gioorde Christus aleena/ han haffuer lijdit hårdan dödh/ och frelst oss aff dödzens nödh Helige herre gudh/ Helige starke gudh/ Helige barmhertigh frelsare tu ewige gudh/ lätt oss ey bortkastas/ j brinnande heluetis glödh/ War oss barmhertig.

Wij som leffue ey som oss bör/ j synd altijdh falla/ hoo är then oss starka gör/ emoot synder alla? then helge ande aleena/ som driffuer synd aff hiertat bort/ hans är thet som wel är gioordt/ Helige herre gudh/ Helige starke gudh/ Helige barmhertigh frelsare tu ewige gudh/ lät oss ey förtappas j then ewinnerlig dödh/ war oss barmhertigh.

A solis ortus

UAr gladh tu helga Christenheet/ och prijsa gudz barmhertigheet/ gott haffwer han bewijsat tich/ han är tich godh ewinnerligh/

Jtt vnder här på jorderich/ lät han oss skee såå millelig/ then som gudh fadhers wijsdom war/ wartt här j mandom oppenbar/

Maria modher skäär och reen/ födde en son forutan meen/ jngen haffuer wist eller tenkt/ at iomfru födde oforkrenkt/

Een ny menniskia föddes här/ then som gudz eenda sonen är/ han wart vthgiffuin oss til tröst/ och haffuer alla återlöst.

Aff Adams synd kom oss then nödh/ at oss stodh före ewig dödh/ och kom ther medh j samma stund/ förbannelse så marghelund.

Thet toch han bort som helsan är/ Jesus Christus wåår brodher käär/ wåår synd och plicht drogh han på sich/ wartt pijnt och plåghat iämmerligh.

Heluetit synd och dödzens krafft/ som oss hadhe förfångar hafft/ wan han öffuer j sin mandom/ hans dödh war oss san läkedom.

Tess ware prijss j ewigheet/ fadhrens stora barmhertigheet/ som thet hadhe beslutet så/ och wille dödhen nidherslå.

Then femtiyonde Psalmen på latin Miserere mei deus etc.

FOrbarma tich gudh öffuer mich/ för thin stora barmhertigheet/ Och för then nådh som är j tigh/ tagh bort mijn oretferdigheet/ twå aff min synd och gör mich reen/ ty min brist iach wel kenna kan/ moot tich haffuer iach syndat aleen/ ath thin ordh skole bliffua sann.

See gudh j synd är iach aflat/ j synd afladhe modher min/ see sannind haffuer tu elskad/ thin hemligheet gaff tu mich in/ stenk mich medh heelsosam Jsop som sniö warder iach huijt och reen/ läät mich höra glädhi och hopp/ så frögdes mijn förskrechta been.

J från min synd went titt ansicht/ och min synd tagh bort alla slätt/ jtt reent hierta skapa j mich/ gör j mich andan nyy och rett/ kasta mich icke tich jfråå/ och tagh ey bort thin anda godh/ thin helses glädhi lätt mich fåå/ sterck mich j andans friya moodh.

Thin wägh iach gerna lära wil/ them som orettuise äre/ ath the

skola falla tich til/ och giffua tich prijs och äro/ O herre minne helses gudh/ frelsa mich fråå synder mina/ min tunga skal epter titt bodh/ förkunna rettwiso thina.

Om tu hadhe hafft offer kärt/ iach hadhe jw thet giffuit tich/ men thet offer som tu haffuer lärt/ thet hierta som bedröffuar sich/ gör wel widh Sion herre min/ så warder vpbygdt medh thin oord/ Hierusalem then stadhen thin/ ther reen offer warda tich gioord.

JEsus Christus är wor helsa/ som oss alla wille frelsa/ medh sin pine och bittra dödh/ frelste han oss aff dödzens nödh.

Ath wij honom ey forgäte/ gaff han oss en spijss at äte/ vnder brödh lekamen sin/ gaff oss dricka sin blodh j wijn.

Medh then spijss wil han oss tröste/ ath wij äre åter löste/ ther skole wij fast troo vppå/ och så til thene natward gå.

Skal här noghot gott aff warda/ skal man stå j troona harda/ och troo han är j thetta brödh/ som för oss hafuer lidit dödh.

Wil man ey j misbruck falla/ men thet retta settet halla/ när man thå gåår til Christi boord/ skal förkunnas gudz helga oord.

Såå är thet och Christi wilie/ ath wij thetta ey åtskilie/ vtan dricke alle hans blodh/ som äta thene natward godh.

Man skal och sich sielff betrachta/ och vppå sin saker achta/ then owerdelig här til går/ för liffuet han här dödhen fåår.

Så skal tu och här begrunda/ och thet tuifla ingalunda/ at thin synd är affplånat grant/ ty får tu här en wissan pant.

Thin synd Christus på sich ladhe/ och ther medh han til tich sadhe/ Kom til mich tu som syndoch är/ thina synd iach vppå mich bäär.

Thet skal tu tich hart wid halla/ och ey fråå hans löffte falla/ then sich känner aff synder swåår/ han rätt til thetta boordhet gåår.

När han kan thet och besinna/ ath han skal häär nådher finna/ äther såå j een starcka troo/ thå fåår han j sitt hierta roo.

Gudh fadher wilie wij prijsa/ som oss wille så wel spijsa/ Tack haffue han j ewigheet/ for sin stora barmherticheet.

En loffsong vthdraghen aff scrifftenne Luce ij. then man måå siwnga j församblingene om jwla tijdh/ vnder the nother Dies est leticie.

EEn iomfru födde jtt barn j dagh/ thet wij skole prijsa och ära/ j thet haffuer gudh jtt gott behagh/ han biwdher oss höra hans läre/ wåre icke thet barn til werlden födt/ thå skulle huar man ewinnerligha dödt/ nw ärom wij frelste alle/ loffuatz ware tu Jesu Christ/ som oss haffuer frelst aff dieffuulsens list/ medh pijno och dödzens galle.

The heerdana wachtade theras hiord/ j markene ther the låghe/ the finge höra engelsens oordh gudz clarheet the och såghe/ iach bodhar jdher stoor glädhi och gammen/ som skal widerfaras alla folkena sammen/ them som haffue gudz anda/ j dagh föddes Jesus Christus/ han är herren j Dauids hws/ han frelser aff dödsens wånda.

Thet himmelska herskap medh höga röst vphooff medh engelen siunga/ the loffwadhe gudh medh glädhi och tröst/ såå seyandes medh ene tungo/ prijss wari gudh j högdene/ frijdh ware och påå jordene/ menniskiom en godher wilie/ gudh haffwe loff for ynnest och frijdh/ han oss sende medh sonen här nidh/ then aldrigh jfråån oss skilia.